

Stefania Popescu

Gramatică practică
a limbii române
cu o culegere
de exerciții

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
BUCUREȘTI

Ștefania
Popescu

**Gramatică
practică
a limbii române
cu o culegere
de exerciții**

Ediția a IV-a, revăzută și îmbogățită

4576/2005

Editura
Didactică
și Pedagogică
R.A.
București
1992

REFERENȚI

ELENA BOLOG, prof.;
GHEORGHE BULGĂR, prof. univ.;
VIRGIL MIHĂILĂ, prof.;
OLIVIU NEGOIȚĂ, prof.;
GEORGETA VASILE, prof.

ISBN 973-30-1408-7

Redactor: prof. MAGDALENA PANAITIU
Tehnoredactor: ELENA PETRICĂ
Coperta: CONSTANTIN GULUȚĂ

Lămuriri

Prezenta lucrare se adresează, în primul rând, elevilor din clasele V—VIII și profesorilor de limba română care predau la aceste clase. Cartea poate fi folosită și la clasele liceale în vederea completării cunoștințelor acelor elevi care mai au nevoie de îndrumări în privința scrierii sau a exprimării corecte.

Lucrarea a fost concepută în așa fel, încât să poată fi folosită atât ca auxiliar al manualelor de limba română, cât și independent de manuale.

La elaborarea lucrării am urmărit îndeosebi obiectivele arătate mai jos:

— înlănțuirea logică a informațiilor (în linii mari și în amănunt) în vederea înaintării fără dificultăți în însușirea materialului, pe baza principiului trecerii de la simplu la complex;*

— găsirea căilor de accesibilitate și de însușire conștientă a problemelor socotite mai dificile în privința însușirii teoriei, a analizei gramaticale și a formării deprinderilor de exprimare și scriere corectă;

— găsirea logicii interne a construcțiilor, a contextelor caracteristice, condiție esențială pentru elaborarea algoritmilor de dirijare a gândirii elevilor și a modelelor necesare pentru formarea deprinderilor practice.

Adâncirea analizei materialului de predat în vederea realizării obiectivelor menționate m-a condus la anumite schimbări față de organizarea tradițională a întregului material de predat, față de locul unor noțiuni și categorii gramaticale, precum și la o altă organizare a transmiterii cunoștințelor și a conținutului exercițiilor.

Pentru orientarea profesorilor care vor folosi la clasele lor această lucrare voi da unele lămuriri cu privire la conținutul lucrării și la organizarea ei, la organizarea didactică a informațiilor, la felul în care urmează să fie folosit materialul, la ordinea și cerințele unor exerciții.

I. Aspecte privitoare la conținutul și organizarea lucrării

— Baza științifică a lucrării o constituie materialul dat de Gramatica Academiei, ediția a II-a, 1966.

— Lucrarea fiind destinată învățământului gimnazial, am folosit și în această ediție terminologia gramaticală din programa școlară, cu excepția denumirilor „complement obiect direct” și „complement obiect indirect”, pe care le-am adoptat pentru motivul că adaosul „obiect” clarifică pentru elevi conținutul acestor părți de propoziție, exprimate în special prin substantive, prin pronume sau prin numerale cu valoare substantivală, precum și pentru faptul că aceste denumiri corespund cu definițiile complementelor respective, care cuprind referiri la „obiectul” spre care se îndreaptă acțiunea exprimată de verbul determinat. Am considerat, de asemenea, utilă diferențierea complementului indirect cu prepoziție de complementul indirect la dativ, folosind pentru complementul cu prepoziție denumirea „complement obiect indirect prepozițional”.

* Principiul trecerii de la simplu la complex a fost urmărit și în ce privește ordinea dată textelor de analizat, așa încât profesorul de la fiecare clasă va putea aprecia la care text se poate opri, spre a se conforma programei pentru clasa respectivă.

— *Principiul de bază aplicat în organizarea cunoștințelor constă în legătura strinsă dintre morfologie și sintaxă realizată la prezentarea fiecărei părți de vorbire, prin prevederea funcțiilor sintactice (numai a funcțiilor, acolo unde n-a fost nevoie de mai mult) și, în plus, prin apelul la alte relații decât cele prin care se realizează funcțiile sintactice ale părții de vorbire studiate. Apelul la alte relații apare în diferite locuri, în scopul stabilirii unui mijloc de control. Situații mai evidente sînt la substantiv: la p. 8—9, pentru recunoașterea valorii de substantiv, și la p. 32—41, pentru însușirea ortografiei substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural, în contexte caracteristice.*

Potrivit legăturii strînse dintre morfologie și sintaxă, încă din ediția a III-a (1983) am dat primei părți a lucrării titlul Morfosintaxă, titlu pe care l-am folosit mai întîi în lucrarea Limba română în școala generală — Sistem de predare și metodologie (E.D.P., 1978) și care a fost preluat și în programa școlară pentru clasele V—VIII din 1983.

În ce privește schimbarea ordinii de predare a unor cunoștințe față de programa de învățămînt, menționez cazurile fără a le motiva, deoarece programa depășită nu mai este în vigoare, iar programa din 1983 a preluat majoritatea schimbărilor respective cu motivarea fiecăreia în partea introductivă a programei: trecerea numeralului după adjectiv și a predicatului înaintea subiectului; trecerea imperativului de pe ultimul loc lingă modul indicativ; gruparea cazurilor după formele omonime: N.Ac. — D.G. și altele.

În legătură cu modul de tratare a unor părți de vorbire, țin să dau unele explicații cu privire la pronumele reflexiv și la pronumele posesiv.

Punctul de plecare pentru pronumele reflexiv a fost lămurirea valorii gramaticale de pronume reflexiv, nu cunoașterea formelor pronumelui reflexiv propriu-zis. De aceea, pronumele personale neaccentuate folosite cu valoare de pronume reflexive au fost încadrate de la început în rînd cu pronumele reflexive propriu-zise. S-a realizat astfel o ordine normală de prezentare a persoanelor, în locul ordinii răsturnate din predarea actuală, în care se pornește de la pronumele de persoană a III-a, pentru motivul că numai el este reflexiv propriu-zis. Am considerat necesar să procedez astfel, deoarece pronumele reflexiv propriu-zis, cu formă pentru o singură persoană și fără forme deosebite pentru singular și plural, nu ne oferă posibilitatea de a-i face pe elevi să înțeleagă particularitatea construcției cu pronume reflexiv — o construcție cu trei termeni sintactici acordati în persoană și număr (subiectul, complementul exprimat prin pronumele reflexiv și verbul determinat de acest complement).

La stabilirea particularităților pronumelui posesiv am evitat nota definitorie, potrivit căreia pronumele posesiv înlocuiește și numele obiectului posedat și pe al posesorului, lucru greu de înțeles de către elevi, deoarece, în realitate, nu pronumele meu (tău, său etc.) ține locul obiectului posedat, ci articolul posesiv. Pentru aceste motive, atît în explicații, cît și în recomandările pentru analiza pronumelui posesiv am pus pe primul plan ceea ce ține de calitatea lui de pronume, adică persoana și numărul, iar elementele prin care se face acordul cu obiectul posedat (articolul posesiv și terminația pronumelui) au fost evidențiate ca o particularitate a pronumelui posesiv. Consider că, în modul de analiză practicat în școală, cerința de a se indica numărul posesorilor și al obiectelor posedate nu-i trimite pe elevi la o analiză gramaticală, ci la o precizare a ceea ce se află pe planul realității obiective. Gramatical, pronumele exprimă prin tema lui persoana și numărul, iar prin elementele de acord dă indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.

Cu privire la părțile volumului, precizez că partea Răspunsuri la unele exerciții, care în edițiile anterioare se afla la sfîrșitul volumului, nu mai apare

ca parte specială. Răspunsurile au fost repartizate în cuprinsul volumului, la subsolul paginii imediat următoare celei la care se află textul la care s-a dat răspuns. Răspunsurile sînt numerotate cu cifre arabe, iar cifra respectivă apare și la sfîrșitul textului pentru care s-a dat răspunsul. Măsura corespunde cu procedeul folosit în unele texte de instruire programată și ea a fost luată pentru a-l ajuta pe cel care lucrează cu această carte să găsească mai ușor răspunsul de confirmare sau de infirmare a soluției date de el și în felul acesta să cîștige și timp. În cazul în care la pagina cu răspunsul a fost dată și vreo notă explicativă, aceasta apare după răspunsuri și este indicată prin asterisc.

II. Aspecte metodice

— Îndrumările teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sînt organizate pe unități mici de informare, urmate de exerciții aplicative legate strict de informația dată. Am adoptat această organizare a materialului ca urmare a rezultatelor obținute în predarea gramaticii limbii române prin instruire programată*, rezultate mult superioare față de cele obținute la clasele unde cunoștințele noi dintr-o lecție au fost date în bloc, potrivit practicii obișnuite. Tot de la instruirea programată am adoptat, pentru o mare parte din exerciții, lucrul direct pe manual. Unele exerciții, cum sînt cele la care se cere numai completarea locurilor libere sau sublinieri și anumite notări deasupra unor cuvinte, se vor rezolva în întregime pe textul tipărit. Altele vor fi lucrate parțial pe manual, iar restul pe caietele de teme ale elevilor. Este vorba de exercițiile la care, pe lângă sublinieri, se cer și analize gramaticale. La aceste exerciții sublinierile se vor face pe textul tipărit, iar analizele pe caiet. Pentru exercițiile de acest fel elevii vor indica pe caiet, orientativ, ca titlu, cifra romană sub care este dată informația de care ține exercițiul respectiv și sumarul informației, iar dedesubt, numărul exercițiului și literele cu care sînt indicate textele de analizat. De exemplu:

I. Formele neaccentuate ale pronumelui personal, comune cazurilor dativ și acuzativ, exercițiul 1, textele a — g.

În același fel se vor indica și exercițiile cu caracter creator, din indicații lipsind, bineînțeles, referința la texte.

— În ceea ce privește ordinea exercițiilor aplicative pentru formarea deprinderilor de ortografie, textele destinate dictărilor ocupă ultimul loc, după o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor (completări de locuri libere, explicarea ortografiei prin analiză gramaticală, construcții făcute de elevi cu tema aplicării normelor de ortografie etc.). Am considerat deci dictările ca o etapă de control al însușirii ortogramelor urmărite, uneori și ca o etapă de sinteză și de control care încheie o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor asupra unor probleme de ortografie. Menționez că în intenția mea a fost ca, în cea mai mare parte, exercițiile orientate spre formarea deprinderilor de ortografie să constituie material pentru munca independentă a elevilor în clasă, considerînd că în felul acesta se vor înlătura multe din neajunsurile procedurii dictării.

— La exercițiile de analiză sintactică a propoziției am redus cerințele de analiză morfologică la strictul necesar, adică la ceea ce constituie condiția morfologică a părții de propoziție analizate. De exemplu: la analiza predicatului verbal se cere uneori numai modul la care se află verbul, iar unde este necesar

* Rezultatele cercetării au fost publicate în studiul *Folosirea instruirii programate în predarea sintaxei limbii române la clasa a V-a*, din volumul *Studii de didactică experimentală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 180—223.

se mai cer diateza verbului și precizarea dacă verbul este personal sau impersonal; la analiza atributului exprimat prin părți de vorbire declinabile se cere ca analiza morfologică numai ceea ce ține de clasificarea atributului, adică: felul părții de vorbire prin care este exprimat, cazul la care se află și dacă substantivul sau înlocuitorul lui este sau nu precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională. Prin această limitare a analizei morfologice, am urmărit să se scoată pe primul plan conținutul — condiția morfologică a părții de propoziție analizate — și să se înlăture decalajul dintre timpul consumat de elevi pentru analiza morfologică și cel consumat pentru analiza sintactică, atunci când li se cere (cum se obișnuiește) analiza morfologică integrală. Prin această măsură se va câștiga timpul necesar pentru mai multe exerciții cerute de formarea deprinderilor de analiză sintactică, de acord gramatical și de punctuație.

Mai consider necesară o lămurire cu privire la faptul că textele date la morfologie și la sintaxa propoziției prezintă, în majoritatea cazurilor, frazele despărțite în propoziții. Am procedat în acest fel, având în vedere că exercițiile de morfologie și de sintaxă a propoziției se fac mai mult în clasele a V-a și a VI-a, când elevii nu au încă suficiente cunoștințe de sintaxă a frazei, pentru a li se cere să despartă singuri frazele în propoziții. La unele exerciții care privesc cunoștințe ce se predau în clasele mai mari am lăsat pe seama elevilor despărțirea frazelor în propoziții. În general, au fost despărțite în propoziții frazele din textele date pentru părțile de vorbire declinabile și mai ales atunci când exercițiul cere analiza cazurilor și a funcțiilor sintactice. Măsura a fost luată pentru ca elevul să poată încadra cu ușurință cuvântul de analizat în unitatea sintactică din care face parte — propoziția.

Pe de altă parte, consider că, dându-li-se elevilor din clasele a V-a și a VI-a să facă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor pe fraze despărțite în propoziții, acest lucru va constitui nu numai un însemnat câștig de timp, ci și un ajutor în ce privește formarea deprinderilor de delimitare a propozițiilor din fraze, chiar în situații mai dificile, pentru elevii din clasele menționate, întrucât n-au fost ocolite la exercițiile respective nici frazele care prezintă propoziții subordonate intercalate în regentele lor.

Această nouă ediție a lucrării se deosebește de ediția anterioară prin unele schimbări și completări (majoritatea cu caracter practic):

- S-au îmbogățit problemele de ortografie și ortoepie a substantivelor, precum și contextele privitoare la ortografia substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural.

- S-a introdus conjunctivul fără „să”, cu aspectul practic al ortografiei construcțiilor cu această formă verbală și unul sau două pronume neaccentuate.

- S-au îmbogățit simțitor cunoștințele despre atribut, mai ales cele despre atributul substantival.

- S-a stabilit corespondența deplină între sintaxa propoziției și sintaxa frazei, introducându-se la sintaxa propoziției complementul circumstanțial consecutiv, iar la sintaxa frazei, propoziția completivă de agent.

Această ediție aduce la capitolul „Verbul” o schimbare în privința dialezelor, și anume am adoptat organizarea propusă de Mioara Avram în lucrarea „Gramatica pentru toți” (1986). Schimbarea constă în încadrarea la diateza activă a tuturor verbelor care se conjugă însoțite de pronume reflexive, indiferent dacă acestea au sau nu au funcție de complement direct sau indirect, făcându-se însă distincție între verbele însoțite de pronume reflexive cu funcția de complement — verbe reflexive sau pronominales obiective — și cele

însoțite de formele neaccentuate ale pronumelor reflexive lipsite de funcție sintactică — *verbe reflexive* sau *pronominale neobiective*. Am adoptat clasificarea Mioarei Avram întrucât o consider o *organizare logică și în strictă conformitate cu realitatea noastră lingvistică*. * Menționez că am introdus și *verbele pronominale obiective reciproce*, a căror lipsă din edițiile anterioare aducea unele dificultăți în ce privește stabilirea criteriilor de recunoaștere a oricărui verb pronominal obiectiv.

— *La cerințele exercițiilor* a fost sporit *îndeosebi la partea de sintaxă* numărul exercițiilor de transformare a diferitelor construcții, *lucru absolut necesar pentru formarea la elevi a deprinderilor de exprimare variată, prin posibilitatea de a alege una sau alta dintr-un număr de construcții care exprimă același conținut*.

— *Informațiile privitoare la valoarea stilistică a diferitelor părți de vorbire* au fost revizuite *în lumina noilor lucrări de stilistică sau care cuprind și capitole de stilistică*. ** A fost refăcută în întregime (cu o însemnată îmbogățire a cunoștințelor) *partea intitulată Valoarea stilistică a substantivului*.

Mulțumesc călduros referenților pentru propunerile prin care au contribuit la îmbunătățirea acestei lucrări.

ȘT. P.

* Dacă programa școlară va păstra *diateza reflexivă în accepția ei din 1983*, precizez următoarele: *partea I. a. și b. (p. 325—330) de sub titlul B. Verbe active pronominale sau reflexive rămâne la Diateza activă cu denumirea Verbe active pronominale; partea II. a. și b., de la p. 331 pînă la Diateza pasivă (p. 334), cuprinde ceea ce în programa din 1983 reprezintă Diateza reflexivă*.

** Pentru partea de stilistică, m-am condus în special după următoarele lucrări: *Gramatica de bază a limbii române* de Ion Coteanu, București, 1982 și *Substantivul — Studii stilistice* de Eugen Cămpăanu, București, 1975.

Morfosintaxa

Părțile de vorbire și sintaxa lor

Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile

Din punct de vedere morfologic (al posibilității sau imposibilității cuvintelor de a-și schimba forma în vorbire pentru a exprima relația cu alt cuvânt), părțile de vorbire se împart în:

părți de vorbire flexibile — *substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul și*

părți de vorbire neflexibile — *adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.*

Cînd intră în alcătuirea unei propoziții, *părțile de vorbire cu înțeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul și unele interjecții devin părți de propoziție. Articolul, prepoziția și conjuncția au rolul de instrumente gramaticale, ele servind la exprimarea raporturilor (relațiilor) sintactice.*

1. Părțile de vorbire flexibile

Substantivul

Substantivul este o *parte de vorbire flexibilă: pom, pomi; casă, case.*

El exprimă **nume de obiecte.**

Prin cuvîntul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înțelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoașterii.*

Obiecte ale cunoașterii pot fi: *ființele și lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însușirile* (frumusețe, urîțenie, roșul, verdele); *stările sufletești* (bucurie, tristețe); *acțiunile* (muncă, luptă, defilare, mersul); *relațiile dintre oameni* (prietenie, tovărășie) etc.

Orice substantiv poate primi un adjectiv, deoarece orice obiect poate avea o însușire: *casă înaltă, bucurie mare, înălțime ametoitoare, luptă înverșunată. Faptul că substantivul poate primi un adjectiv constituie un mijloc de control pentru a nu fi confundat un substantiv care denumește o însușire sau o acțiune cu un adjectiv sau cu un verb. În textul dat, substantivul poate fi însoțit sau nu de un adjectiv. Dacă nu este însoțit de adjectiv, valoarea de substantiv poate fi verificată prin adăugarea unui adjectiv. De exemplu: cuvîntul verdele din propoziția „Verdele este culoarea mea preferată” poate primi un adjectiv: „Verdele închis este culoarea mea preferată”. La fel, în propoziția „Plecarea lui Mihai m-a mirat”, cuvîntul plecarea poate primi un adjectiv: „Plecarea grabnică a lui Mihai m-a mirat”. Deci, în propozițiile date, cuvintele verdele și plecarea sînt substantive.*

Valoarea de substantiv a unui cuvânt poate fi indicată și de faptul că este determinat de un numeral sau poate primi un numeral: un pom, doi (trei...) pomi; o casă, două case; o luptă, două lupte. Dar numerele nu pot primi decât substantivele care arată obiecte numărabile. Substantive ca foame, sete, lapte, unt, miere, aur, plumb — care nu au formă de plural — nu pot primi un numeral. Valoarea de substantiv a cuvintelor de felul acestora se poate dovedi prin posibilitatea de a primi un adjectiv: foame mare, sete cumplită, unt proaspăt etc. Deci verificarea prin adăugarea unui adjectiv prezintă avantajul că poate fi aplicată oricărui substantiv.

Posibilitatea de a însoți orice substantiv o au și alte adjective (care nu țin de adjectivele propriu-zise), adjective care nu arată însușiri ale obiectelor: acest (această, acești, aceste), acel (acea, acei, acele) și altele: acest (acel) pom, pomul acesta (acela), pomii aceștia, lupta aceasta (aceea), luptele acelea, foamea (setea) aceasta* etc. În situațiile în care pentru unele cuvinte nu poți găsi cu ușurință un adjectiv propriu-zis, folosește ca mijloc de verificare unul dintre cele două adjective pronominale (de preferință, adjectivul *acest*): această plecare sau plecarea aceasta (după cum cere forma substantivului); acești înțelepți sau înțelepții aceștia.

Exerciții

1. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedește că sînt substantive prin mijloacele de control recomandate.

Model de analiză

Un tunet răzleț încercă să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase, dar, iute, își stinse neputincios, în tăcerea nopții adînci, duru-i depărtat. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

tăcerea grea sau tăcerea aceasta.

Textele de analizat

- a) Din nesfîrșite depărtări răzbăteau vibrațiile melancolice ale cornului, tot mai stinse... — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.
- b) — Înțeleg mîhnirea dumneavoastră și e păcat...; o să vă trimit pe doi bătrîni mai veseli. — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.
- c) — Fie-mi iertat, sire,... a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.
- d) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spăimă, prin care trecea suflarea morții..., se auzi o zîngănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.
- e) Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea nopții. — Em. Gârleanu, *Mărinimie*.
- f) ...bucuriile (aveau) durata ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați și vestiți luptători. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.
- g) Un tunet răzleț... răscoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot... nedelesuit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

* Adjectivele *acest* (acesta) și *acel* (acela) sînt adjective pronominale; ele corespund pronumelor *acesta*, *acela*: Acesta (acela) îmi place; Aceștia (aceia) îmi plac.

h) Mihai-Vodă se întoarce la Tirgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. El începu îndată a se ocupa să vindece rănilor și ticăloșia ce pustirile războiului aduseseră asupra țării. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

i) O luptă-i viața, deci te luptă

Cu dragoste de ea, cu dor. — G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

j) Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormint a locurilor acestora... Rareori numai albastrul limpede al cerului subțire se pătează de un punct negru; e un vultur prădalnic care ochește, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprintară veveriță. — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantive care denumesc *fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni* (cite două substantive pentru fiecare sens). Substantivele să fie însoțite de adjective.

Locuțiuni substantivale

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv. Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale**.

Cele mai multe locuțiuni substantivale au rezultat din locuțiuni verbale, prin substantivarea verbului la infinitivul lung:

locuțiuni verbale	locuțiuni substantivale	sensul locuțiunii
<i>a aduce</i> aminte	<i>aducere</i> -aminte	amintire
<i>a ține</i> minte	<i>ținere</i> de minte	memorie
<i>a băga</i> de seamă	<i>băgare</i> de seamă	atenție, grijă
<i>a(-i)</i> părea rău	<i>părere</i> de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, *locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv*: poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (*aducere-aminte, aduceri-aminte; aducerea-aminte, aducerile-aminte*); se poate declina (N.A. *aducerea-aminte, aducerile-aminte*; D.G. *aducerii-aminte, aducerilor-aminte*); poate avea un adjectiv (*frumoase aduceri-aminte*).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*” (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

morfologic — locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulată, N.;

sintactic — subiect.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Patria e *aducerea-aminte* de zilele copilăriei... — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Și *păreri de rău* trecute

Cad pe inima-i trudită,

Ca un stol de păsări mute

Pe-o grădină părăsită. — G. Topîrceanu, *Noapte de iarnă*.

c) La ce statornicia părerilor de rău,

Cînd prin această lume să trecem ne e scris

Ca visul unei umbre și umbra unui vis? — M. Eminescu, *Despărțire*.

d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicînd numai cînd mă opream: „Și p-ormă?“... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gherescu*.

e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l fărîm-n bucăți la cea mai mică nebagare de seamă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Construiește cite o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebagare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *păreră de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcția de complement.

Substantive comune și substantive proprii

Substantivele sînt de două feluri: **comune** și **proprii**.

Substantivele comune denumesc toate obiectele de același fel: om, munte, fluviu etc.

Substantivele proprii denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel: **Mihai, Ceahlău, Dunărea**.

Substantivele proprii se scriu cu literă mare la începutul cuvîntului.

Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, *substantivele comune și cele proprii pot fi simple sau compuse*: *grădină, floare, floarea-soarelui, primăvară; Mihai, București, Dunărea, Mihai Viteazul, Curtea de Argeș*.

Ortografia unor substantive comune compuse

Substantivele comune compuse se împart în două categorii în ce privește *modul de scriere*: unele se scriu cu cuvintele alcătuitoare legate într-un singur cuvînt, iar altele cu cuvintele separate și legate prin liniuță.

I. *Substantive compuse care se scriu într-un singur cuvînt*:

— *binefacere, bunăstare* (cu sensul de „stare materială bună, prosperitate“), *bunăvoie* (folosit de obicei în expresia „de bunăvoie“ = nesilit de nimeni, din îndemnul propriu), *bunăvoință, binefăcător, binevoitor, răufăcător, răuvoitor**, *primăvară, untdelemn*;

— *radioascultător, radioemisiune, radiojurnal, radioreportaj, radioreporter* etc.;

— *portaltoi, portarmă, portavion, portdrapel* etc.

Substantivele formate prin contopirea cuvintelor prezintă particularitatea că atunci cînd primul component este un *substantiv*, un *adjectiv* sau un *numeral*, ca la substantivul *primăvară*, termenul respectiv nu se mai comportă ca atunci cînd este folosit ca un cuvînt liber, adică *nu-și mai schimbă forma*

* Compusele *binefăcător, binevoitor, răufăcător* și *răuvoitor* se folosesc și ca adjective: *om binevoitor (răuvoitor etc.)*.

și nu mai poate primi articol hotărât; schimbarea formei primului cuvânt ar rupe unitatea de înțeles a cuvintului compus: „primavară, primeveri, bunăstare, bunăstări, bunăvoință“ etc. nu s-ar mai putea scrie împreună, fiindcă fiecare cuvânt a căpătat sensul lui din construcțiile cu cuvinte independente. **Fii atent la unitatea de sens a cuvintelor compuse prin contopire**, mai ales la cele compuse-cu termenii *bună-, rău- și bine-*, la care se face deseori greșeala de a le scrie cu liniuță între elementele componente sau chiar asemenea unor cuvinte libere.

Exercițiu

Construiește: cite o propoziție cu fiecare dintre substantivele compuse formate cu *bine-* și *rău-* (substantivele care cuprind elementul *-făcător* să fie la plural); propoziții în care să folosești trei compuse cu elementul *radio-* și trei cu elementul *port-*.

II. Substantive compuse care se scriu cu elementele componente legate prin liniuță:

— *cîine(le)-lup* (*cîini-lupi*); *redactor(ul)-șef* (*redactori-șefi*); *mașină-unealtă* (*mașina-unealtă, mașini-unelte*); *zi-muncă* (*ziua-muncă, zile-muncă*); *zi-lumină* (*ziua-lumină, zile-lumină*) etc.;

— *ciuboțica-cucului* (*ciuboțelei-cucului*); *floarea-soarelui* (*florii-soarelui*); *ochiul-boului*; *pasărea-paradisului* (*păsării-paradisului*) etc.;

— *cal(ul)-de-mare* (*cai-de-mare*); *stea(ua)-de-mare* (*stele-de-mare*) etc.;

— *bună-credință* (*buna-credință, bunei-credințe*); *rea-credință* (*reaua-credință, relei-credințe*); *rea-voință* (*reaua-voință, relei-voințe*); *bună-cuviință* (*buna-cuviință, bunei-cuviințe*);

— substantive formate dintr-un numeral și un substantiv: *dublu(l)-decalitru* (*dubli-decalitri*); *prim(ul)-ministru* sau *prim-ministrul* (*prim-miniștri(i)* sau *primii-miniștri*); *prim(ul)-procuror* (*prim-procurorul*). Cînd în compunere intră și elementul *vice*, acesta nu se separă prin liniuță: *vicepreședinte*.

După cum se vede, la toate tipurile de substantive cu termenii separați prin liniuță cuvintele componente se comportă ca și atunci cînd sînt folosite ca părți de vorbire independente, în relații de același fel cu cele din cuvintele compuse. Ceea ce trebuie observat pentru scrierea cu liniuță este faptul că din îmbinarea cuvintelor respective a rezultat un cuvînt compus cu un conținut nou care se referă la un anumit obiect — plantă, animal, persoană etc.

Observă, de asemenea, compusele cu adjectivele *bună și rea*, în comparație cu cele de la punctul I formate cu aceleași adjective.

Substantivele compuse de mai jos, alcătuite dintr-un verb la mod personal și un substantiv sau un pronume, sînt invariabile: *gură-cască* sau *cască-gură*, *papă-lapte*, *tîrîie-brîu*, *zgîrie-brînză*, *nu-mă-uita* etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele compuse și explică scrierea lor cu liniuță sau ca un singur cuvînt.

a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sînt prea din topor“, băgă de seamă curtezanul... Îngimfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsesc și-n cîmp...“ Mărgăritărelele nu le putea suferi...; Întru cit privește barba-împăratului, îi venea rău numai cînd se gîndea la numele ei. — Em. Gârleanu, *Hoinar*.

b) Moșneagul, fiind un gură-cască... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfânt era. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

c) Era un căluț jigărit și plin de bunăvoință. — M. Sadoveanu, *Ghighiță*.

d) Unde se întorcea Ali, dădea cu ochii de binefăcătorul lui, care... îi apuca mîna și o arăta ca pe un lucru al său: „Uitați-vă, eu i-am scăpat-o“. Azi așa, mîine așa, încît, în scurt, binefăcătorului îi și ieși porecla: „Omul cu trei mîini“. — Em. Gârleanu, *Recunoștința*.

e) ...drept vorbind, și moș Vasile era un cîrpănos și un pui de zgîrie-brînză, ca și mătușa Mărioara. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește propoziții sau fraze: cu fiecare dintre substantivele compuse cu adjectivele *bună- și rea-* de la punctul II și cu substantivul *bunăvoință* (motivează folosirea liniuței sau scrierea într-un cuvînt); cu cîte două substantive din fiecare dintre celelalte tipuri de substantive compuse scrise cu liniuță.
3. Construiește propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele comune compuse de la punctul II, în alcătuirea cărora intră un numeral.

Ortografia substantivelor proprii

I. Substantivele proprii simple denumesc persoane — *Ion, Maria* —, animale — *Murgu, Joiana* —, localități, ape, munți — *Giurgiu, Dunărea, Carpații* —, întreprinderi — *Metalul* —, ziare — *Adevărul* — etc. Ele se scriu cu literă mare la începutul cuvîntului.

Substantive proprii sînt și numele de aștri (planete, stele, constelații): *Mercur, Venus, Pămîntul, Marte, Iupiter, Saturn, Uranus, Neptun, Soarele, Luna, Rarița* (steaua *Sirius*), *Găinușa* (numele constelației *Cloșca-cu-Pui*) etc. Se scriu deci cu inițială mare *Soarele, Pămîntul, Luna* cînd aceste cuvinte sînt folosite ca nume ale corpurilor cerești, precum și numele punctelor cardinale cînd au sensul țărilor, ținuturile (uneori și popoarele) din apus, din răsărit etc.: „Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?“ (M. Eminescu, *Scrisoarea III*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple. Explică de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d* și cu literă mare cele subliniate în textele *c* și *e*.

a) De o parte și de alta a riului se ntinde mîndra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmbîlînzeste. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stînci împotriva ei. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) — Spune-mi mai întîi unde ți se arată această stea...? Manolaș îi răspunse... Adăugă că o vede deasupra celor trei stele ale Rariței.

— Amice, Rarița de care spui este Orionul, regina constelațiilor. — G. Galaction, *O stea prin fereastra lui Manolaș*.

c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gîtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a Răsăritului... — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Departe, la răsăritul din fața noastră, sclipea încă ceya în umbra amurgului...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările apusului. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus!

Toată floarea cea vestită a întregului *Apus*. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Ele (razele de soare) aleargă... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pământul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera... — H. Chirilei, *Soarele și viața pe Pământ*.

g) — Știi una, moș Luca — zise Zaharia de la o vreme — Găinușa-i spre asfințit, Rarișele de-asemine*...; haidem să pornim la drum! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește cite o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete, stele sau constelații și cuvintele *apusul*, *răsăritul* folosite ca substantive proprii.

II. Substantivele proprii compuse se împart în două categorii în ce privește folosirea literei mari la inițiala cuvintelor.

1. Substantive care se scriu cu literă mare numai la începutul primului cuvânt. În această categorie intră:

— *titlurile ziarelor, ale revistelor, ale operelor literare, științifice și artistice: România liberă, Tineretul liber, Viața românească* (revistă); *Balade și idile* (de G. Coșbuc); *Istoria românilor prin călători* (de N. Iorga);

— *denumirile documentelor de importanță națională sau internațională: Legea organizării judecătorești, Regulamentul organic* etc.

Cînd în interiorul titlului se află un substantiv propriu, acesta se scrie cu literă mare: *Istoria lui Mihai Viteazul* (de N. Iorga).

În articolele și lucrările în care se menționează un titlu sau denumirea unui document, acesta se subliniază sau se pune între ghilimele. În textele tipărite titlurile și denumirile documentelor apar fie între ghilimele, fie cu alt fel de litere decît cele din restul textului.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să folosești: două titluri de ziare sau reviste; trei titluri de opere literare sau științifice; trei denumiri de documente naționale. Subliniază titlurile și denumirile sau pune-le între ghilimele.

2. Substantive proprii compuse care se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt, cu excepția cuvintelor de legătură (articolul *al* sau *cel*, prepoziția sau conjuncția). La scrierea acestor compuse trebuie observate și situațiile în care se folosește liniuța.

a) La numele de personaje din basme și povestiri, liniuța se folosește în mai mare măsură decît la celelalte substantive proprii compuse, și anume: între două nume cu formă de nominativ-acuzativ — *Rilă-Iepurilă*; între un substantiv și alt substantiv la genitiv — *Păunașul-Codrilor, Zina-Zorilor*; între substantiv și adjectiv — *Harap-Alb, Făt-Frumos*; între substantiv și prepoziția care leagă substantivele — *Voinic-de-Plumb*; între verb și substantiv — *Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne*; între toți termenii unor nume neobișnuit de lungi: *Jumătate-de-Om-Călăre-pe-Jumătate-de-Iepure-Șchiop, Făt-Frumos-cu-Moțîn-Frunte* (personaj dintr-un basm de I.L. Caragiale).

b) Tot cu inițială mare la ambele nume și cu liniuță între cuvintele componente se scriu prenumele și numele de familie compuse din două nume de persoană, precum și numele de familie alcătuite dintr-un nume de familie și un nume geografic: *Ana-Maria, Radu-Șerban; Rădulescu-Pogoneanu, Bogdan-Duică Gheorghe* (istoric literar); *Niculescu-Buzău, Rădulescu-Motru* etc.

* Formele literare actuale sînt *de asemenea* și *de asemeni* sau, scrise cu liniuță — *de-asemenea, de-asemeni* — cînd se redă vorbirea în tempo rapid.

c) *Numele împăraților din basme, ale personalităților istorice și literare, formate din nume propriu de persoană și dintr-un substantiv comun care arată rangul, gradul, funcția se scriu cu literă mare și la numele comun: Aleodor-Împărat, Verde-Împărat, Sinan-Pașa, Șerban-Vodă, Mihnea-Vodă cel Rău, Mihai-Voievod Viteazul. Numele rangului se leagă prin liniuță de numele persoanei. Dar în situații de felul împăratul Verde, voievodul Șerban, numele rangului este un substantiv comun.*

d) *Regula de sub a), în ce privește folosirea liniutei și în cazul prepoziției sau al adjectivului dintr-un substantiv compus, se aplică și numelor de constelații: Cloșca-cu-Pui, Ciobanul-cu-Oile (numele constelației Lira), Carul-Mare (= Ursa-Mare), Carul-Mic (= Ursa-Mică) etc.*

e) O situație asemănătoare cu aceea de la c) este la *numele proprii geografice* de felul *Broșteni-Deal, Domnești-Sat, Lehliu-Gară*, substantivul comun fiind adăugat numelui localității în scop de identificare.

La *numele geografice* liniuța se mai folosește în cazul denumirilor alcătuite: din două *nume geografice cu formă de nominativ-acuzativ: Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Iezer-Păpușa* etc.; dintr-un *nume comun* și un *nume geografic propriu*, iar *numele comun* nu mai corespunde cu ceea ce denumește: *Baia-Sprie, Ocna-Șugatag, Pîrîul-Cărbuna* (pădure).

f) În celelalte situații *numele proprii geografice* formate din două sau mai multe cuvinte se scriu fără liniuță de unire: *Africa Centrală, America de Nord, Orientul Mijlociu, Curtea de Argeș, Bolintinul din Vale* etc.

Intrucît în multe cazuri *numele proprii geografice și teritorial-administrative* cuprind în alcătuirea lor termeni generici — *muntele (munții), riul, dealul, cîmpia, șoseaua, bulevardul, strada* etc. —, pentru scrierea corectă a cuvintelor respective trebuie cunoscute *situațiile în care numele comun generic face parte dintr-un nume propriu*. Numele generic face parte din denumire și deci se scrie cu literă mare cînd:

— *este urmat de un substantiv în genitiv: Cheile Bicazului, Podișul Transilvaniei, Munții Măcinului, Delta Dunării, Valea Jiului, Riul Doamnei, Parcul Tineretului, Strada Arcului* etc.;

— *este urmat de un adjectiv: Munții Apuseni, Grădina Botanică, Strada Frumoasă* etc.;

— *este urmat de o prepoziție și un substantiv sau adverb: Balta fără Fund (baltă), Virful cu Dor, Cîmpia de Vest, Sîmbăta de Sus* (localitate);

— *este însoțit de un numeral cardinal: Bulevardul 1848, Strada 1907;*

— *este plasat după un substantiv la nominativ-acuzativ: Bicaz-Chei, Tușnad-Băi, Cîndești-Deal, Udrești-Sat, Lehliu-Gară* etc.;

— *nu are sens care să corespundă cu ceea ce denumește termenul respectiv: Cîmpia Burnas* (stradă); *Dealul-Floreni* (localitate); *Pîrîul-Cărbuna* (pădure) etc.

3. Se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvînt, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

— *denumirile evenimentelor: Comuna (din Paris), Reforma, Renașterea, Unirea Principatelor* etc.;

— *denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul: Guvernul României, Ministerul Învățămîntului și Științei, Organizația Națiunilor Unite, Facultatea de*

Litere, Institutul de Lingvistică, Institutul de Economie Mondială, Muzeul Literaturii Române, Teatrul German de Stat, Uniunea Artiștilor Plastici, Liceul Industrial Nr. 5 etc.;

— denumirile sărbătorilor: Crăciun(ul), Paște(le), Anul Nou, 1 Decembrie, 1 Mai (Întii Mai), Ziua Internațională a Femeii etc.

Cînd un nume propriu compus începe cu articolul sau cu o prepoziție, articolul sau prepoziția se scrie cu literă mare; Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor, La Om (vîrf de munte), Între Girle (stradă).

Prescurtările de felul C.F.R. (Căile Ferate Române), O.N.U. (Organizația Națiunilor Unite) se pot scrie cu punct sau fără punct între literele mari (CFR, ONU).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie pe caiet substantivele proprii compuse și explică oral ortografia lor.

a) Hanul (tătarilor) se afla tot la Scărpătești, unde sosise și Mustafa-Pașa cu Bogdan-Vodă. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) — Astăzi o să vorbim despre Ion-Vodă cel Cumplit, căruia i s-a mai spus și Ion Armeanul. — Z. Stancu, *Descult*.

c) Petrache Poenaru a fost ales, în 1838, membru corespondent al Societății de Științe și Arte din Paris, iar în 1839, membru al Societății de Arheologie din Atena. A fost ales, de asemenea, din 1871, membru al Societății Academice Române. — C. Jalbă, *Petrache Poenaru*.

d) Tatăl meu era un bărbat... frumos, vesel și savant... Nevoind să facă politică, n-a fost decît profesor la Școala de Poduri și Șosele, la Seminarul Central, director și fondator al Școlii de Arte și Meserii din București, inspector general la Căile Ferate și la Școala de Agricultură de la Herăstrău. — Cincinat Pavelescu, *Mărturisiri*.

e) Statu-Palmă-Barba-Cot se repede la foc și din cîteva înghițituri soarbe mîncarea lui Strîmbă-Lemne din oală. Strîmbă-Lemne îl prinde de barbă, crapă un lemn și-i pune barba acolo. Cînd vin de la vînat Tei-Legănat și Sfarmă-Piatră, găsesc pe Statu-Palmă-Barba-Cot agățat cu barbă în lemnul cel crăpat. — Vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

f) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie pretutîndeni, nu numai în întreaga Moldovă, dar și în Țara Românească și în Transilvania. În Iași, în ziua alegerii, Strada Mare gemea de lume... Dincolo de munți „Gazeta Transilvaniei” prezentă în chip elogios pe Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

g) În „Cuvîntul înainte” al primei fascicule a *Revistei istorice române* arătăm că ea este organul Institutului de Istorie Națională de pe lîngă Universitatea din București. — Const. C. Giurescu, *Amintiri*.

h) De la Gura Motrului în sus, șoseaua se încheie..., prin adîncă închizătură a Oltului. Drumul nostru pe Valea Oltului se încheie la granița țării, din sus de Rîul Vadului, la strunga de la Turnu Roșu, care, în vechime, purta mărețul nume de Poarta lui Traian. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

i) ...pe vremea aceea, domn în Țara Românească era Mihai Viteazul... Văzînd el ce potop de oaste vine asupra-i, se retrase la cîteva ceasuri departe de Giurgiu, pe Valea Neajlovului, la locul numît Vadul Călugărenilor. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

j) El (Motrul) coboară de sus, dinspre Culmea Frumoasă, de la poalele muntelui Oslea... și trece pe sub zidurile Mănăstirii Strehaia... De-acolo se lasă molatic pe șes deschis până-n Mănăstirea Gura Motrului. Pe toată Valea Motrului..., pornind de la Cîmpia Padeșului, de pe plaiul Cloșani până-n șesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor”. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

k) ...intră buluc în ogradă tuse: Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se tiriau ațele și curgeau oghelele după dinșii, parcă era oastea lui Papuc-Hogea-Hogegariul. Și-atunci Harap-Alb se înfățișează înaintea împăratului Roș. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

l) Pe Strada Berzei, mergea în copilăria mea... tramvaiul cu cai nr. 12. Venea de la Fabrica de Bere Luther, trecea prin spatele Gării de Nord, ... cotea spre dreapta, pe Strada Bucovinei, apoi prin strada Virgiliu dădea în Berzei, cobora... spre Cîșmigiu, apoi spre Liceul Lazăr, ajungea, suind, la Casa de Depuneri în Calea Victoriei și pe strada Carol în jos, apuca pe Calea Rahovei. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

m) La 1857, pe cînd se fierbea Unirea la Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la adunare și cîțiva țărani frunțași..., spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

n) — A vrut să meargă pe cablu în mîini? Da, înțeleg.

Și astfel, în acea dimineață..., șeful Inspectoratului Minier din Petroșani începu ancheta celei mai ciudate și mai tragice nenorociri din cîte au fost vreodată pe Valea Jiului. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

o) Acest turn... e scump românilor... El a văzut, unul după altul, pe Mircea cel Bătrîn, Dracula-Vodă, Vlad Țepeș, Radul cel Mare, Radul de la Afumați, Mihai Viteazul și Matei Basarab, toți voievozii noștri cei mari și vestiți. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

p) *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedește că prostul are noroc;... *Povestea porcului* arată că, pentru o mamă, și cel mai pocit prunc e un Făt-Frumos; *Fata babei și fata moșneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text unitar în care cuvintele *vodă*, *voievod*, *împărat*, *deal*, *vale*, *cîmpia*, *șoseaua*, *calea*, *strada* să fie folosite: 1) ca *termeni ai unor substantive proprii*; 2) ca *substantive comune* care să preceadă un substantiv propriu pe lîngă care, în anumite situații, ar putea forma un substantiv compus. Motivează valorile pe care consideri că le-ai dat substantivelor respective.
3. Alcătuiește *itinerarul unei excursii* în care să fie prevăzută și vizitarea unor întreprinderi, uzine, muzee, școli etc. Motivează felul în care ai scris substantivele proprii compuse.
4. Construiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle nume proprii compuse din categoriile prezentate sub II, 2.a), b) și d). Subliniază numele proprii compuse cerute și motivează oral ortografia lor.

Genul substantivelor

I. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin: *un frate, doi frați;*
feminin: *o colegă, două colege;*
neutru: *un drum, două drumuri.*

Exercițiu

Subliniază substantivele din textele următoare și analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) și genul.

a) Granguri zglobii fluierau din virful arinilor, gaită se strigau peste poiene și, de pe un deal pe altul, mierlele se înginau cu melodioase glasuri. — G. Topirceanu, *Într-o dimineață de primăvară*.

b) Și trecătorii de pe podul (de) deasupra Rîului Tîrgului, soldați, femei, par umbre rele... Numai lumina întreagă a centrului împrăstie norul de nelămurită tristețe care a învăluit pe neașteptate sufletele. — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea Neamțului de atîtea veacuri. — I. Creangă, *Amin-tiri din copilărie*.

d) Cînd m-am prezentat la poarta căminului studentesc de pe Strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultății de Istorie din București, purtam încă armă;... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniți din Cehoslovacia. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.

II. Diferența de sex pentru substantivele care denumesc ființe se exprimă în două feluri:

a) prin întrebuințarea unor cuvinte diferite la masculin și feminin: bărbat — femeie; băiat — fată; oaie — berbec; cocoș — găină etc.;

b) prin formarea femininului de la masculin: nepot — nepoată; prieten — prietenă; urs — ursoaică sau a masculinului de la feminin: vulpe — vulpoi; rață — rățoi.

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la feminin se numesc **substantive mobile**.

Unele substantive, nume de animale, au o **singură formă pentru a denumi ambele sexe**: elefant, vultur, dihor, veveriță, fluture etc. Acestea se numesc **substantive epicene***

Exercițiu

Subliniază substantivele nume de ființe și scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferența de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene. Analizează genul celor de la punctele 1 și 2.

a) Lupii, urșii îmi fac slujbă, leiul chiar mi se supun,

Adevărul d-un preț mare, cînd le poruncesc ei spun.

— Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu*.

b) Vin ținării lăutarii, gîndăceii, cărăbușii,

Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii.

— M. Eminescu, *Călin* (File din poveste).

c) Jucau sirba porumbeii,

Că e jocul lor,

Și-au luat la joc cîrsteii

Pe-o rățușcă — vai de mine!

Graurul juca pe vine,

Barza-ntr-un picior.

Numai cioara cu cimpoiul,

Tot izbind cu ei,

Se bătea cu pițigoiul,

Iar sitarul după o ușă

Se certa c-o găinușă

Pentr-un gîndăcel.

— G. Coșbuc, *Nunta în codru*.

* Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă „epikoinos” = comun, în sensul de nediferențiat. În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă care nu face diferențierea după sex.

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezește desdimineată la lucru de atîția ani!? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de același fel, adică *numărul* obiectelor. În mod obișnuit, substantivele au o formă pentru *singular*, formă care arată *un singur obiect*, și o formă pentru *plural*, care arată *mai multe obiecte* de același fel:

— plural: *frați, copaci, case, școli, tablouri.*

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular și cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătînd: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul și numărul.

„Muri-vom pînă la unul...!”

sunau cuvintele fierbinți ca focul. — E Camilar, *Povestiri eroice.*

Floarea-soarelui pe cîmpuri

Pleacă fruntea-ngîndurată. — O. Goga, *Sara*.

d) Voi, munților mîndri, moșnegi cununați

În leagănul vostru de codri și stînci

Unele substantive au forme numai pentru sin.

Alte substantive au numai forme de plural: *cîlți, zori, Carpați, Bucegi, Fîntînele* etc. Numele de localități cu formă de plural au înțeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

19

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular și cu două linii pe cele care au formă numai pentru plural.
 - a) De-aici pornește marele braț al Dunării — canalul Borcea — care trece prin fața orașului Călărași și... curge între deșertul pururea insetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
 - b) O, tu crei cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.
 - c) Din vîrf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațîță
jăratul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă*.
 - d) În pîntecele acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... și, în sfîrșit, metalul cel mai îmbelsugat decît toate, aurul, pe care îl vezi strălucind pînă și prin noroiul drumurilor. Astfel este Țara Ardealului. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.
 - e) Cînd au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa... și-i poftesc în casă — I. Agârbiceanu, *Costinaș*.
 - f) Așa, Ursei,
Pune-ți botul pe genunchii mei —
Și uită-mi-te-n ochi cu bunătate. — T. Arghezi, *Prietenie*.
 - g) Pe umeri pletele-i curg rîu —
Mlădie ca un spic de griu,
Cu șorțul negru prins în briu,
O pierd din ochi de dragă. — G. Coșbuc, *Numai una*.
 - h) Pe dealuri se-nalță solare
podgorii albastre și sonde.
Rîuri, spre alte semînții,
duc slava bucatelor blonde. — L. Blaga, *Țară*.
 - i) Cîm intrai, cuconul Tache îmi zise: „Îndeplinește porunca lui vodă“. Atunci luai fiarele din mîna stegarului, mă plecai și le pusei clucerului de picioare. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.
2. Construiește șase propoziții în care să se afle substantive care denumesc epoci istorice și religii*.

Substantive cu sens colectiv

I. Substantivele cu sens colectiv *denumesc o totalitate de obiecte de același fel*: muncitorime, mulțime, boierime, burghezie, nobilime, stol, roi, cîrd, grup, popor, oaste, grămadă etc.

Substantivele cu sens colectiv nume de clase sau grupuri sociale — *muncitorime, țărănime, boierime, nobilime* etc. — au numai formă de singular.

Exercițiu

Subliniază substantivele cu sens colectiv și analizează genul și numărul lor.

a) — Nene Ștefan!... n-a mai rămas bieților creștini nici cenușă în vatră. Fuge lumea peste Dunăre; s-au spart o mulțime de sațe. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

* Fii atent la ortografia acestor substantive. Ele sînt formate cu ajutorul sufixului *-ism*; deci este greșit să scriem „feudalizm, catolicism“ etc.

b) Rîndunelele s-au adunat pe șoseaua mare, din toate streșinile împrejurimii... Nu știu dacă sînt cîteva mii, cîteva zeci de mii, cîteva sute de mii, cîteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pilcurile, stolurile, roiurile și frunzele. — T. Arghezi, *Dați-vă jos încet*.

c) Se adunase lume în jurul lor..., mai ales că femeile ieșiseră pe la porțile să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la pășune, acoperind soarele care scăpăta roșu și mare. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Care cu poveri de muncă	Cu cofița pe-ndelete,
Vin încet și scîrțîind;	Vin neveste de la rîu;
Turmele s-ăud mugind,	Și cu poala prinsă-n briu
Și flăcăii vin pe luncă	Vin cîntînd în stoluri fete
Hăulînd.	De la griu.

— G. Coșbuc, *Noapte de vară*.

II. *Substantivele cu sens colectiv, cînd au formă de singular, se înlocuiesc cu un pronume la numărul singular: „Țărănimea a luptat pentru drepturile ei; ea s-a răsculat în 1907...” Fii atent la acest lucru. Trebuie să te conduci după forma de singular a substantivului, nu după înțelesul lui colectiv.*

Exercițiu

Construiește cîte două fraze în care substantivele cu sens colectiv *boierimea*, *burghezia*, *țărănimea*, *muncitorimea* să aibă funcția de subiect al primei propoziții, iar în a doua propoziție, substantivul colectiv să fie înlocuit prin pronume personal.

III. *Cînd un substantiv cu sens colectiv are funcția de subiect, verbul predicativ se pune la numărul singular sau plural, după cum substantivul colectiv are formă de singular sau de plural: „Stolul a zburat”; „Stolurile au zburat”; „Muncitorimea s-a adunat în cîrtea fabricii”. Chiar în construcțiile de tipul: „Stolul de vrăbii a zburat”, verbul predicativ trebuie pus tot la singular, pentru că acordul predicatului se face cu subiectul *stolul* (substantiv la numărul singular), nu cu atributul „(de) vrăbii”.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele cu sens colectiv, apoi completează locurile libere cu predicatele propozițiilor, exprimate prin verbele indicate înaintea fiecărui text, acordîndu-le cu numărul substantivelor pe care le-ai subliniat.

¹⁾ *a se tulbura*; ²⁾ *a căuta* (ambele verbe la perfectul simplu).

a) Oastea vizirului ¹⁾, toată năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbește. Mulțimea ne bună de groază, își ²⁾ scăparea-n fugă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

a se lăsa (la perfectul simplu).

b) Un stol de grauri, pieziș, în apropiere. — Em. Gârleanu, *Tocarășii*.

¹⁾ *a se rupe*; ²⁾ *a cădea* (ambele verbe la indicativul prezent).

c) Cu tropote roibii de spaimă pe mal

Rup frînele-n zbucium și saltă;

Turcimea-nvrăjbită ¹⁾ de-olaltă

Și ²⁾-n mocirlă...

— G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

¹⁾ *a se aduna*; ²⁾ *a sta* (ambele verbe la perfectul compus).

d) ¹⁾ popor de pretutindeni, umplînd împrejurimea. Toată boierimea ²⁾ lîngă tronul domniei după protocol. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

2. Înlocuiește substantivele subliniate cu substantivele colective corespunzătoare și fă acordul predicatelor cu numărul substantivului colectiv atât în propozițiile în care subiectul este exprimat, cât și în propozițiile în care subiectul este subînțeles.

a) *Țăranii* așteptau cu răbdarea tradițională, fiindcă timpul n-are preț decît în toilul muncilor. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) *Boierii*, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) *Nobilii*... erau însă împărțiți în deosebite păreri și partide. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

3. Construiște cîte o propoziție în care subiectul să fie exprimat prin substantivele cu sens colectiv, urmate de atributele date: *turma de oi*, *roiul de albine*, *cîrdul de copii*, *stolul de rîndunele*. Subliniază predicatele și verifică acordul cu subiectul.

Declinarea substantivului

Cazurile substantivului

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: **subiect**, **atribut**, **complement** sau *poate intra în alcătuirea predicatului care arată ce este, cine este, cum este, al cui este obiectul denumit prin substantivul cu funcția de subiect*. Aceste funcții sintactice sînt exprimate prin diferite forme ale substantivului:

Casa este înaltă.

subiect

↓
Zidurile casei sînt de cărămidă.

atribut

Funcțiile sintactice ale substantivului *pot fi exprimate numai prin forma substantivului sau cu ajutorul articolului hotărît alipit la sfîrșitul substantivului ori prin construcții alcătuite cu articolul al (a, ai, ale) sau cu o prepoziție*:

Cele din urmă *raze* luciră în *țurțurii* de *gheață* ai *streșinii*... (Era liniște și *fumurile satului* suiau drepte în *văzduh*). — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Subiectele *raze* și *liniște* sînt exprimate numai prin forma substantivului, fără nici un alt adaos. Subiectul *fumurile* este exprimat prin substantivul

fumuri, căruia i s-a adăugat articolul **-le**. Complementele — (luciră) în *țurțurii*,

(suiau) în *văzduh* — și atributul — (țurțurii) de *gheață* — sînt exprimate cu

ajutorul prepozițiilor **în**, **de**. Exprimarea atributului — (țurțurii)... ai *streșinii* — s-a realizat cu ajutorul a două articole (**ai** și **-i**), iar exprimarea atributului —

(*fumurile*) *satului* — s-a realizat cu ajutorul articolului **-lui**.

Fără articolele sau prepozițiile folosite, substantivele respective ar fi fost lipsite de sensurile sintactice pe care le au în propoziție, pentru că textul ar fi apărut astfel: Cele din urmă *raze* luciră *țurțuri* *gheață* *streșini*. (...*fumuri* *sat* suiau drepte *văzduh*).

Formele pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiile lui în propoziție se numesc cazuri.

Formele cazurilor se numesc **forme cazuale**.

Articolul și prepoziția sînt părți de vorbire cu rol de instrumente gramaticale pentru exprimarea cazurilor.

În limba română substantivul are cinci cazuri: **nominativ, acuzativ, dativ, genitiv și vocativ.**

Totalitatea formelor și a construcțiilor cazuale ale unui substantiv constituie declinarea aceluia substantiv.

În declinare, substantivul poate fi articulat cu articolul hotărît (*omul, oamenii, casa, casele* etc.) sau fără articol hotărît (*om, oameni, casă, case* etc.). Declinarea substantivului cu articol hotărît se numește **declinare articulată**, iar declinarea fără articol hotărît se numește **declinare nearticulată**.

Cazurile nominativ și acuzativ

Cazul nominativ

I. Substantivul la cazul *nominativ* are, de obicei, funcția de subiect. Avînd funcția de subiect, substantivul la nominativ arată **cine face acțiunea** sau **cine are însușirea exprimată prin predicat**:

Un copil se apropie de noi.

Copilul e vesel.

Cine se apropie? — (un) copil.

Cine e vesel? — copilul.

Exercițiu

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare. Caută subiectele exprimate prin substantive și subliniază-le. Analizează substantivele cu funcția de subiect, arătînd: felul substantivului, numărul și cazul.

a) Cerul abia se rumenise; / picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare... /

Em. Gârleanu, *Mai sus!*

b) Brobonit de rouă, pămîntul doarme încă în lumina umedă și nehotărîtă a dimineții. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Zarea-și picură argintul

Pe ovezele de aur. /

Ostenit, din aripi bate,

Ca un vis pribeag, un graur. / — O. Goga, *Sara*.

e) Sus în brazii de pe dealuri

Luna-n urmă ține strajă, /

Iar izvorul, prins de vrajă,

Răsărea sunînd din valuri. / — M. Eminescu, *Povestea teiului*.

II. Substantivul la nominativ poate fi *articulat* sau *nearticulat*. Prin *substantiv articulat* se înțelege substantivul articulat cu articolul hotărît enclitic: *omul, oamenii, casa, casele* etc.

Substantivul nearticulat poate fi însoțit sau nu de articolul nehotărît:

În stînga se desface o vale largă... Din fundul acestei văi s-aude... **un** vuiet...

Se deschid **privești** mărețe în depărtarea zărilor. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

În analiza gramaticală, *articolul nehotărît* se ia împreună cu substantivul.

Substantivele la cazul nominativ au următoarele forme:

Formele articulate

Substantive comune						Substantive proprii	
Sg.	m.	omul	fratele	codrul	fiul	Caraimanul	—
	n.	dealul	teatrul	fluviul	paiul	—	—
	f.	casa	basmaua	ziua	vulpea	Dunărea	Maria
Pl.	m.	oamenii	frații	codrii	fiii	—	—
	n.	dealurile	teatrele	fluviile	paiele	—	—
	f.	casele	basmalele	zilele	vulpile	—	—

Formele nearticulate

Sg.	m.	(un)	om	frate	codru	fiu	Caraiman	Ion
	n.	(un)	deal	teatru	fluviu	pai	—	—
	f.	(o)	casă	basma	zi	vulpe	Dunăre	—
Pl.	m.	(niște)	oameni	frați	codri	fii	—	—
	n.	(niște)	dealuri	teatre	fluviu	paie	—	—
	f.	(niște)	case	basmale	zile	vulpi	—	—

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatul fiecărei propoziții și cu două linii subiectul. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate cu articolul hotărît enclitic sau nearticulate. Pentru cele nearticulate enclitic, arată dacă sînt însoțite sau nu de articolul nehotărît.

a) Ploaia nu stătuse... / Un vînt rece îndoaia iarba cosită. / Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri. / — E. Barbu, *Pe ploaie*.

b) Niște sănii săgetau pe drumurile de cremene ale gerului. / Sunau clopoțeli telegărilor, spărgînd în răsunete de argint tăcerile albe. / Păduri mohorîte se zăreau, cu brazi încărcăți de chiciură. / — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

c) Ziua-nflorêște-albastră, în noaptea din fereastră. /

Zăbranicul perdelei tresare-ncet / și trece. /

Întregul cer s-așază la geamuri ca o glastră. / — T. Arghezi, *Înginare*.

d) Doar izvoarele suspină, /

Pe cînd codrul negru tace; /

Dorm și florile-n grădină — /

Dormi în pace! / — M. Eminescu, *Somnoroase păsărele*.

e) Săra pe deal buciul sună cu jale, /

Turmele-l urc, / stele le scapără-n cale. / — M. Eminescu, *Săra pe deal*.

f) Numai moșul povestește, Dumiriți de-o pildă veche,

Așezat pe fața vetrii — / Îl ascultă doi cumetri. / — O. Goga, *Pace*.

2. Construiește cite o propoziție în care substantivele *patriotism*, *eroism*, *creștinism* (articulate) să aibă funcția de subiect.

III. Într-o propoziție pot fi două sau mai multe substantive la *nominativ cu funcția de subiect*. Deci o propoziție poate avea subiect multiplu:

Mai rămăseseră pe lingă vetre moșnegii, femeile și copiii. — G. Galaction, *La vulturi!*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele. Dacă textul cuprinde fraze, desparte-le în propoziții. Subliniază cu două linii substantivele cu funcția de subiect. Fă analiza morfologică a acestor substantive.

a) Întâi a înflorit salcia de lângă poartă. Pe urmă au înflorit duzii, salcîmii, corcodușii. Au înflorit cîmpurile. Berzele, rîndunelele au venit. — Z. Stancu, *Descult*.

b) În Ian erau feciori și fete Juca viața-n ochii lor,
 Și ei cîntau o doină-n cor; Și vîntul le juca prin plete. — G. Coșbuc, *Vara*.

c) Valea (Rîmnicului) se deschide ca o carte, — pe malurile-i revărsate (...) se înfig gospodării, căsuțe rare, finețe-ngrădite cu leături, fișioare de livezi. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) În toamna anului 1939, pe niște ploii putrede, am văzut cum se risipea Polonia; treceau peste Ceremuș rămășițe de regimente și lungi șiruri de mașini și care cu pribegi. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe substantive la nominativ, cu funcția de subiect. Subliniază-le și fă analiza lor morfologică.

IV. Substantivul la nominativ poate avea și funcția de nume predicativ. Substantivul la nominativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebarea **ce (cine) este?**, pusă pe lângă subiect:

Negreșit, muncitorul e stîlpul României! — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

Prietena ei este Ileana.

Ce e (este) muncitorul (S)? — stîlpul (României).

Cine este prietena (S)? — Ileana.

Într-o propoziție pot fi unul, două sau mai multe substantive la nominativ cu funcția de nume predicativ: El îmi este frate și prieten. Ce este el? — frate și prieten.

Această propoziție are nume predicativ multiplu.

Exerciții

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Analizează substantivele prin care sînt exprimate subiectele și numele predicative, arătînd: felul lor, genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcția sintactică.

a) Avuțiile de aur sînt pieritoare; / ... munca e bogăție veșnică...!

Doina și iar doina!... cînticul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... / Trist e cînticul în sărbătorile satului: / „Birul îi greu, / podvoada e grea!...“ / Poporul e stîlpul țării... / fiecare pîrticică de pămînt e văpsită cu sîngele lui... / —

A. Russo, *Cîntarea României*.

b) — Din sfera mea venii cu greu /

Ca să te-ascult și-acuma, /

Și soarele e tatăl meu, /

Iar noaptea-mi este muma. / — M. Eminescu, *Luceafărul*.

c) El e sol / precum se vede, /

Și s-avintă, / și se crede /

Mă-sa l-a trimis în sat. /

Că-i bărbat. /

Vezi, / de-aceea-i încruntat, /

— G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.

d) Pămîntul nostru-i scump și sfînt, /

Că el ni-e leagăn și mormînt. / — G. Coșbuc, *Noi vrem pămînt!*

2. Construiește trei propoziții în care substantivele *feudalismul*, *capitalismul* și *creștinismul* să fie la cazul nominativ, cu funcția de nume predicativ.

V. Substantivul la nominativ poate avea și *funcția de atribut*. Substantivul la nominativ cu funcția de atribut răspunde la întrebarea *care?*, pusă pe lângă substantivul determinat:

Si părintele Ioan de sub deal,
Doamne, ce om vrednic... mai era!
— I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Care părinte? — Ioan.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii substantivele la nominativ cu funcția de subiect și cu o linie întreruptă substantivele la nominativ cu funcția de atribut. După modelul dat mai sus, indică prin săgeată substantivele determinate de atribute exprimate prin substantive la nominativ.

a) ... și satul Humulești... nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Bunicul meu, Manole Crețu, la noi în Vișoara, în răzășia lui, văzuse lumina lumii. / — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi*.

c) Încălărat și mai semeț decît Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtînd în partea stîngă o pavăză de lemn din vremea veche, / cînd era tînăr strămoșul David. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,

Părăsit-au a lor cuiburi / și-au fugit de zile rele. / — V. Alecsandri, *Sfîrșit de toamnă*.

e) Cu noi ședea și Bodringă, un moșneag fără căpătîi, însă de tot hazul. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Cazul acuzativ

I. La cazul acuzativ substantivele au aceleași forme ca și la nominativ. Substantivele la cazul acuzativ pot fi folosite *fără prepoziție* sau *cu prepoziție*:

Țugurlan... se aplecă să strîngă iarba. — M. Preda, *Moromeții*.

Îmi ticăia inima, așteptam pe Bănică. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*.

Substantivul la acuzativ fără prepoziție are totdeauna funcția de complement obiect direct (arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea exprimată de verbul determinat) și răspunde la întrebarea *ce?* pusă pe lângă verbul determinat: *ce să strîngă?* — *iarba*.

Substantivul la acuzativ cu prepoziția *pe* are funcția de complement obiect direct cînd arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea și răspunde la întrebarea *pe cine?* — *pe cine așteptam?* — *pe Bănică*. Substantivele la acuzativ cu prepoziția *pe* și cu funcția de complement obiect direct denumesc de obicei persoane sau animale.

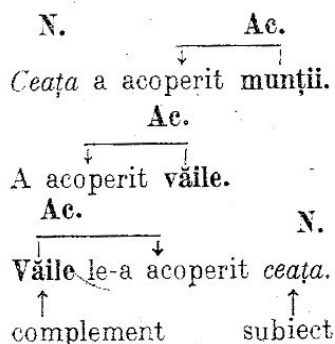
În analiza gramaticală prepoziția trebuie luată cu substantivul, pentru că ea ajută la exprimarea complementului și îi dă acestuia un anumit sens în prepoziție: *pe cine?*, cînd substantivul are funcția de complement obiect direct; *cu cine?*, *la cine?*, *unde?* etc., cînd substantivul are alte funcții sintactice.

Exercițiu

Subliniază predicatele. Subliniază, după aceea, în mod diferit întii substantivele la nominativ cu funcția de subiect, apoi pe cele la acuzativ cu funcția de complement care răspunde la întrebarea „ce?” sau „pe cine?”. Notează deasupra lor cazurile (N. sau Ac.). Indică prin săgeată verbele determinate de substantivele la acuzativ. (De exemplu:

- N. Ac.
 Oamenii string recolta). Arată oral dacă substantivele sînt articulate sau nu.
- a) Deodată o sulită de foc străbate perdeaua de arbori./Porțile zilei se deschid./— A. Vlahuță, *România pitorească*.
- b) Cerul plumburiu de toamnă cerna o bură rece, cenușie./ Din văzduh cădea repede inserarea./ Tufele de pe marginea drumului îmbrăcau forme ciudate.../ — I. Agârbiceanu, *Marin*.
- c) Obrajii bunicului erau roșii și calzi./ Și surizînd fericit, răspundea fie-sei:/ — Lăsați pe copii / să vie la mine! / — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.
- d) — Să mergem... chiar acum la Tiță Uie, / să ne sfătuim. / Să-l chemăm și pe Lișcu Stîngăciu și pe Ivan Țîntu. / — Z. Stancu, *Descult*.
- e) Viscoarele vînturau / și vinzoleau zăpezile neprihănite... / Bursucii dormeau ascunși în birloguri... / Iepurii... rodeau tufișurile de mărunți măceși... / Pe coșurile bordeielor ciobănești..., se ridicau, negre, fuioare de fum. / — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

II. Fii atent să nu confunzi acuzativul fără prepoziție cu nominativul. Atenție mai mare cer propozițiile în care subiectul nu este exprimat sau în care substantivul la acuzativ se află la începutul propoziției. De exemplu:

Subiectul este subînțeles: *ceața*.

Pentru a evita greșelile, trebuie să faci analiza în ordinea următoare: sublinierea predicatului; găsirea subiectului, adică a substantivului la nominativ care arată cine face acțiunea; dacă subiectul nu este exprimat, îl scrii deasupra predicatului (*el, ea* etc.) Numai după aceste operații poți trece la analiza celorlalte substantive.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, apoi în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ care răspund la întrebarea *ce?* sau *pe cine?*, ținînd seama de recomandările de mai sus. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (*eu, tu, el, ea* etc.). Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.
- a) Săniile lunecau ușor, lăsînd dungi lucii, vineții..., / lemnele de foc le aduceau oamenii, așa întregi, din pădure. / — I. Agârbiceanu, *Lupul*.

b) — Nu prea cunosc locurile, / răspunse Ștefan. / Da om întreba pe un român. / Poate știe și moșneagul ista. / Moșule! știi drumul la Hirău?... /

Din car, moșneagul deschise doi ochi rotunzi... / nu-l cunoștea. /

— Da las' / că tot ajungem noi! / zise Ștefan / și, ridicându-și biciul, trecu repede înainte, / ca să-și îndemne roibii. / — M. Sadoveanu, *Mergină spre Hirău*.

c) Ziua scade, / noaptea crește /

Și frunzișul mi-l rărește. /

Bate vîntul dintr-o parte, /

Iarna-i ici, / vara-i departe... / — M. Eminescu, *Ce te legeni...*

d) De deșarte vise să nu ne-nșelăm; /

Moarte și sclavie la străini aflăm. /

Viitor de aur țara noastră are /

Și prevăd prin secolii a ei înălțare. / — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii*.

e) — ... prindeți vitele! / Au scăpat vitele! / Vacilerupseseră țarcul făcut... / și porniseră sălbătice, mugind... /

— Legați-l pe Vlase!... / Băgați copiii în pod, la Vlase! / — Șt. Bănulescu, *Mistreții erau blinzi*.

2. Construieste cite o propoziție în care substantivele *cenușă*, *cătușă*, *plajă*, *strajă* să fie la cazul nominativ, nearticulate, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care aceleași substantive să fie la acuzativ, singular, articulate, fără propoziție.

3. Construieste cite o propoziție în care să se afle substantivele *zi*, *basma*, *stea*, *perdea*, *rouă** la acuzativ, singular, articulate, fără propoziție.

III. Substantivele la acuzativ pot fi precedate și de alte prepoziții, în afară de *pe* — *cu*, *către*, *ca*, *de*, *de la*, *din*, *în*, *spre*, *pentru*, *pe la*, *sub* etc. —, cu ajutorul cărora substantivul poate exprima diferite complemente:

↓ ↓
Apără-mă de găini, / că de cîini nu mă tem.
— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

↓ ↓
Focul arde mocnit sub cenușă. — Z. Stancu, *Descult*.

↓ ↓
...odinioară, o mai zărise ca prin sită.
— Em. Gârleanu, *Părăsită*.

compl. obiect indirect prepozițional — de cine apără(-mă)?
de cine nu mă tem?

compl. circ. de loc — unde arde?

compl. circ. de mod — cum zărise?

Substantivul la acuzativ cu prepoziția *pe* nu este totdeauna complement obiect direct. De multe ori prepoziția *pe* servește la exprimarea complementului circumstanțial de loc:

Se așeză pe răzor. — I. Rebreanu, *Ion*. Unde se așeză? — *pe răzor*.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ, precedate sau nu de prepoziții, și indică prin săgeată verbele determinate. Analizează substantivele subliniate arătînd: cazul, dacă sînt articulate sau nu și funcțiile lor sintactice.

a) Cîți domnitori și mitropoliți s-au rînduit la scaunul Moldovei, / de cînd e țara asta, / au trebuit / să treacă măcar o dată prin Humulești, spre mănăstiri. / — I. Creangă *Amintiri din copilărie*.

* Observă ortografia formei articulate, care se termină în diftongul *-ua*, nu *-oa* (*ziua*, *roua* etc.).

b) Iarba ne ajunge la umeri. / S-a umplut pământul de prepelițe... / Dacă ți-e cald, /
intri în iarbă / să te scalzi. / Așa fac fetele lui Arșunei, / fug... din așternut, / aleargă pe
cîmp / și intră / unde e iarba mai mare. / — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.

c) — Nu te supăra, domnu Calistrat, / eu întreb pe băiat / dacă nu citește ceva pe
baltag... /

— Gheorghiță, ... / mi se pare / că pe baltag e scris singe / și acesta-i omul / care
a lovit pe tatu-tău. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Tăcură, învăluți de umbrele amurgului, / iar în casă, lelea Anica aprindea două
făclii... / și pregătea paturi pentru oaspeți trudiți. / — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie*.

e) Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii conduri
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri. / — G. Topîrceanu, *Balada munților*.

f) Mumele, în glugi pe spate,	Clopotele legănate
Poartă prunci cu păr bălai	Sună depărtat pe plai. /
Sau mioare	— D. Bolintineanu, <i>San-Marina</i> .
Lincezioare. /	

g) Izvorul curge subțire, întinzînd... o baltă mică, / pe care uneori o împunge, ca un
ac de aur, cite o rază de soare. / În frunzișul sălcilor acestora se strîng stoluri întregi
de păsări... / Nimeni altcineva nu calcă sub acest umbrar singuratic. / — Em. Gârleanu,
Musafirul.

IV.. Substantivul la *acuzativ cu prepoziție* poate determina și un substan-
tiv. În acest caz are *funcția de atribut* și, pentru că este exprimat printr-un
substantiv cu prepoziție, se numește **atribut substantival prepozițional**:

↓
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rinduri-rinduri. — M. Eminescu, *Dorința*.

Substantivul la *acuzativ cu funcția de atribut substantival prepozițional*
răspunde la întrebarea *ce fel de?* sau *care?*, pusă pe lîngă substantivul deter-
minat: *Ce fel de flori?* — *de tei*; *florile din grădină*: *care flori?* — *din grădină*.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la *acuzativ cu prepoziție* care determină un substantiv. Indică
prin săgeată substantivul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substan-
tivelor subliniate.

a) Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască fire de mătase și fire de soare și să
bea apă albastră din izvorul dintre stejari. — T. Arghezi, *Basmul*.

b) Cînstite crai! A fost de mult.
Că s-a schimbat atît de-atunci:
Seninul razelor de soare
Și fața florilor din lunci...

.....

Zadarnic cat stolul de visuri

Ce printre paltini se pierdură
Și dorurile mele scrise
Pe fața foilor de mură,
Și toate risetele mele
Din alunîșul din zăvoi...¹

— O. Goga, *Reîntors*.

c) În aer e o răcoare dulce și un miros sănătos de câmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu se simte. Deodată o sulită de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei se deschid și, în valuri, curge lumina pe văi. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești substantive la acuzativ cu prepoziție avînd funcția sintactică de atribut. Subliniază-le și indică prin săgeată substantivele determinate.

V. Substantivul la *acuzativ cu prepoziție* poate avea și *funcția de nume predicativ*:

- Cartea *este fără coperte*.
- Mobila *este de stejar*.
- Oamenii aceștia *sînt de la munte*.

Substantivul la acuzativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebări foarte variate: *cum este?*, *de (din) ce este?*, *de unde este?* etc., puse pe lângă subiect:

Cum este cartea? — *fără coperte*; *De unde sînt oamenii?* — *de la munte*.

Dar la recunoașterea funcției de nume predicativ nu conduce întrebarea, ci faptul că *substantivul la acuzativ cu prepoziție arată o caracteristică a subiectului*: *carte... fără coperte*; *mobila... de stejar*; *oamenii... de la munte*.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la acuzativ și analizează funcția lor sintactică. Dacă au funcția de nume predicativ, subliniază-le împreună cu verbul copulativ, iar dacă au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvîntul determinat.

a) Așternutul era de niște pînză albă ca zăpada... / Perna de cap era îmbrăcată cu pînză de borangic de cea mai aleasă. / — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

b) — Noi... sîntem în dușmănie cu primarele / și ne-o scris femeia / că ne-a luat pînă și giurcanii... / — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

c) Se vede lucru / că nici tu nu ești de împărat. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) — Of! crăișorule, crede-mă / că [să aibi tu puterea mea,...] toate ar fi după gîndul tău. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) În prima seară, zăvorî ușile și obloanele, / ochii îi jucară..., muștrînd pe ucenici la fitece mișcare. /

— Încet, încet, încetinel, / că ușile nu sînt de fier. / — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

f) Cînd aș ști / că îmi vei fi de ajutor... / mai-mai că aș face / precum zici tu! / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

g) Ajunseră la un câmp numai de flori; / fiecare floare era cu miros dulce, / de te îmbăta.² — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

2. Construiește patru propoziții în care să se afle substantive la cazul acuzativ, cu funcția de nume predicativ. Substantivele să fie precedate de propoziții diferite.

¹ — „rîsetele mele din alunișul din zăvoi”. — Atribute substantivale.

Funcțiile substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ
(Schemă recapitulativă)

Cazu- rile	Substantivul în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor	
N.	predicatul	subiect	— cine?
	subiectul	nume predicativ	— cine (ce) este S?
	(prin verbul de legătură)		
	substantivul	atribut	— care?
Ac.	verbul — compl.	ob. direct	fără prep. — ce? cu prep. — pe cine?
		ob. indirect	— cu prep. — cu (la, de etc.) cine (ce)?
		circ. de loc	— cu prep. — unde? de unde? până unde?
		circ. de mod	— cu prep. — cum?
		substantivul	atribut prepozițional — care? ce fel de?
		subiectul (prin verbul de legătură)	— de (din, pentru) ce, pentru (de la) cine, de unde etc. este S?*

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazurile nominativ și acuzativ și notează deasupra lor cazurile (N., Ac.). Indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la nominativ și la acuzativ.

a) Copilul adormi. Într-un târziu somnul o învinse pe Irina. Plecă capul p-o mină. Se lipi de copilul ei și adormi. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*.

b) Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!
Căscă gura; limba i se mototoli în git; capul îi căzu...; mîinile i se înfipseră în bani...
— B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

c) De sub mal, locotenentul și caporalul... auzeau respirația lui Grigore Nereja și brațele lui cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.

d) A doua aducere-aminte... este un sat frumos, rășchirat între grădini și copaci pe o vale a Codrilor Bicului, cu un pâr mare în mijloc. — A. Russo, *Amintiri*.

* — „un cîmp numai de flori“. — Adverbul *numai* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintactică.

* Despre lipsa de importanță a acestor întrebări, pentru recunoașterea numelui predicativ, și despre mijlocul de recunoaștere a numelui predicativ, vezi p. 30, V, ultimul alineat.

e) Cucul, un solist vestit,

De prin alte țări venit.

Va cînta din flaut. — G. Coșbuc, *Concertul primăverii*.

f) Și deodată un arc sîngeros de lumină crescî în răsărit; o fierbere de flăcări se înalță către Steaua-Ciobanului, care se făcu albă, tot mai albă, pînă ce se topi în tran-dafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau curcubeie ici-colo, în cupe de flori. — M. Sadoveanu, *Ciocirlia*.

g) — Mamă, de aur sînt cerceii tăi?

— De alamă sînt. — Z. Stancu, *Descult*.

h) Rada-i nălucire vie,

Cînd aleargă pe cîmpie. — G. Coșbuc, *Rada*.

i) ... într-o duminică..., a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi și... a zis:

— Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atîta, că... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș, și-ți vede voi ce-a scoate el din băiet... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) Urmele lor se iveau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfîrșit. Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frîntă pe-alocuri, pierzîndu-se în zare. Zăpada sfîrșimicioasă stăpînea tot cuprinsul. — L. Reboreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

Substantive masculine

I. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în *vocala -u*, precedată de două sau trei consoane, din care ultima este **r** sau **l**, se scriu la nominativ și acuzativ plural nearticulat cu un singur **-i**, iar la forma articulată, cu **-ii**. Primul **-i** este semnul pluralului, iar al doilea este *articolul hotărît*.

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { codru tigru membru cioclu	(niște) { codri tigri membri ciocli	{ codrii tigrii membrii cioclii
		(aceștia)

În rostirea acestor substantive la plural forma articulată nu se deosebește de cea nearticulată („ii“ se pronunță ca un singur „i“); de aceea se fac deseori greșeli în ce privește scrierea cu **-i** sau **-ii**. Pentru a nu greși, observă următoarele situații, care îți pot servi ca mijloc de control:

1. *Substantivul este nearticulat, deci se scrie cu un singur „-i“:*

a. cînd este precedat de *articolul nehotărît* **niște** sau de **un numeral** (cardinal propriu-zis ori distributiv), de **un adjectiv nehotărît cu sens cantitativ**, **un adjectiv propriu-zis** ori de **un adjectiv pronominal** (în afară de *toți* și *înșiși*), toate cu funcția de atribut al substantivului pe care îl precedă;

b. cînd are funcția de *atribut construit cu prepoziția de*;
 c. cînd *substantivul este urmat de un atribut construit cu articolul „ai“*
 așezat imediat după substantivul determinat:

a. niște _____
 (cîte) doi, trei... _____
 mulți, puțini, cîtiva etc. _____

buni(i) _____ codri, tigri, membri

acești _____

acei, cei* _____

aceiași _____

ceilalți _____

alți, unii, cutare etc. _____

care, ce, cîți _____

b. întinderi de codri;

dresor de tigri.

c. codri ai Carpaților
 (lor);
 membri ai familiei
 (ai ei, ai noștri
 etc.).

2. Substantivul este articulat, deci se serie cu „-ii“: **

a. cînd este precedat de *adjectivul pronominal toți sau înșiși ori de un adjectiv numeral colectiv, afară de „ambii“, care, fiind articulat, nu admite articlarea substantivului următor*;

b. cînd este urmat de *adjectivul pronominal toți sau înșiși; de un adjectiv numeral colectiv; de un adjectiv demonstrativ; de cuvîntul cei urmat de un adjectiv, de un numeral cardinal sau ordinal ori de altă parte de vorbire; de un adjectiv posesiv fără articolul „ai“; de un pronume neaccentuat la dativul cu sens posesiv, legat prin liniuță de substantivul determinat — -mi, -ți, -i, -și etc. (= meu, tău, lui sau ei, său); de adjectivul nehotărît cutare*;

c. cînd este urmat de un atribut exprimat prin substantiv sau pronume la genitiv fără articolul „ai“:

a. toți, înșiși
 amîndoi
 toți trei***
 tustrei
 cîteșitrei

codrii
 tigrii
 membrii

b. codrii
 tigrii
 membrii

toți, înșiși
 amîndoi, toți trei, tustrei, cîteșitrei
 aceștia, aceia, ceilalți
 cei mari, cei doi (trei...), cei dinții****
 mei, tăi, săi, noștri, voștri
 -mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le*****
 cutare

c. codrii Carpaților (lor)
 membrii familiei (ei, acesteia etc.).

* Adjectivul *cei* este o formă scurtă a adjectivului *acei*; se folosește regional și se întîlnește deseori în folclor: *cei codri, cei copilandri* etc.

** Pentru termenii enumerați mai jos, la informațiile de sub a., b., c., urmărește exemplele de la literele corespunzătoare din schema dată sub informațiile menționate.

*** Termenii *toți trei, tustrei, cîteșitrei* reprezintă fiecare primul termen dintr-o serie: *toți trei, toți patru etc.; tustrei, tustpatru etc.; cîteșitrei, cîteșipatru etc.*

**** În construcțiile date „*cei*“ aflat după substantiv și urmat de un adjectiv sau de un numeral este articol demonstrativ. Cuvîntul *cei* poate fi urmat însă și de alte părți de vorbire — *tigrii cei din cușcă (cei de acolo)* etc. Dar, oricare ar fi cuvîntul ce urmează după *cei*, termenul care trebuie observat pentru articularea substantivului precedent este „*cei*“, fiindcă el este acela care (ce și adjectivul demonstrativ *aceia*, din care provine) cere articularea substantivului de la stînga lui.

***** Aceste pronume la dativ cu sens de adjectiv posesiv (*codrii mei, tăi, săi* etc.) sau de pronume în genitiv (*-i = lui sau ei*) se folosesc mai ales în literatura artistică, iar formele folosite de obicei sînt cele de singular.

De multe ori, se întâmplă ca *pentru ortografia substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural să conducă atât termenul dinaintea substantivului, cât și cel de după substantiv*. Cu alte cuvinte, *textul poate oferi două mijloace de control*. (Observația privește și tipurile de substantive masculine ce vor fi prezentate la punctele următoare.)

Exemple:

- pentru *substantivele nearticulate*: doi (unii) membri ai familiei;
acești (acei) arbitri ai lor;
- pentru *substantivele articulate*: toți (toți trei) membrii comisiei;
amândoi (tustrei) tigrii aceștia;
înșiși cumetrii tăi (cumetrii-ți).

3. Când substantivul nu se află în nici una din situațiile de la 1 și 2, date ca mijloc de verificare, trebuie să te conduci în scrierea lui după înțeles:

— dacă este vorba de *codri, tigri, membri oarecare*, substantivul nu se articulează, deci *se scrie cu un singur „-i“*;

— dacă este vorba de *anumiți codri, tigri, membri despre care s-a vorbit mai înainte sau care sînt cunoscuți vorbitorilor*, substantivul *se articulează*, deci *se scrie cu „-ii“*: „Pe munte sînt *codri*“ (*codri oarecare* sau *niște codri*); „*Codrii* coboară pînă la poalele muntelui“ (*codrii aceia*, despre care s-a vorbit mai înainte);

— dacă substantivul *este urmat de un atribut ce răspunde la întrebarea „care?“*, substantivul determinat *se articulează*:

Tigrii de la circ (de acolo) sînt dresați.

Scafandrii din portul acesta (de aici) au multă experiență. Care tigri? — de la circ (de acolo); care scafandri? — din portul... (de aici).

Exerciții

1. Scrie pluralul nearticulat și cel articulat al substantivelor *codru, cumătru, socru, astru*, folosind scheme și construcții ca acelea date la punctele 1 și 2. Subliniază finalul cuvintelor („-i“ sau „-ii“).

2. Analizează substantivele subliniate în texte, arătînd: genul, numărul, cazul, dacă sînt articulate sau nu. Explică oral ortografia lor, ținînd seama de mijloacele de control date.

a) Pe un deal răsare lună ca o vatră de jărat,ic,

Rumenind străvechii *codri* și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

b) Mii pustiuri scînteiază sub lumina ta fecioară

Și cîți *codri*-ascund în umbră strălucire de izvoară. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

c) Soarele, de-abia răsărit, cerne peste *codrii* munților ca o pulbere fină, albăstrie. —

A. Vlehuță, *România pitorească*.

d) Cîțiva *băiețandri* îngăduiți de curînd la horă... se clatină de ici, colo, abia mai ținîndu-se în picioare. — L. Rebreanu, *Ion*.

e) A fost odată... un împărat și a avut doisprezece *miniștri*... Într-o zi..., a ieșit împăratul cu *miniștrii* săi... la preumblare. — G. Cătană, *Povești populare din Banat*.

f) Nu pot fi trecute cu vederea monografiile privind pe principalii *prim-miniștri* ai lui Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

g) Costache Negri scria... lui Cuza că, după trei ședințe ale Consiliului de *Miniștri* al Porții, nu s-a luat încă nici o hotărîre în privința investiturii. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

h) Ceilalți membri ai guvernului... erau și ei tot juriști. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

i) Ca răspuns, ministrul Cantacuzino destitui pe trei dintre membrii Consiliului Școlilor din Iași. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

j) Au fost o serie de ședințe la care luau cuvântul... șefii delegațiilor, precum și unii membri ai acestora. — I. Iordan, *Memorii III*.

k) Înainte de plecare, ea, dobind din frunză, cheamă

Zimbrii codrilor cei vecinici... — M. Eminescu, *Memento mori*.

l) În cazul cînd sînt nemulțumiți..., li se acordă proprietarilor dreptul de a se plînge unei comisii de arbitri. — T. Arghezi, *Pagini din trecut*.

m) ...în cazul cînd părțile nu ajungeau la o înțelegere, trebuia să se rezolve prin arbitraj, arbitrii desemnați de statul român urmînd a se întruni cu arbitrii desemnați de patriarhii greci. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

3. Completează locurile libere cu forma de nominativ-acuzativ plural articulată sau nearticulată a fiecăruia din substantivele date, ținînd seama de informațiile date la 1.1. și 2. Subliniază pe -i sau -ii final și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

codru	niște	cutare
ministru	unii	înșiși
scafandru	acești	aceștia
kilometru	cei zece	cei zece
arbitru	cei mai buni	cei mai buni
copil andru	toți	toți
cățelandru	amîndoi	amîndoi
cedru	ceilalți	ceilalți
cioclu	acei	aceia

4. Compune un text sau construiește propoziții ori fraze izolate în care să folosești la nominativ sau la acuzativ plural cel puțin opt substantive de tipul celor discutate mai sus. Substantivele să fie însoțite de adjective din diferitele categorii prezentate în schemele de la 1 și 2, precum și de construcții de felul celor date la 1.b. și c. și la 2.c. Adjectivele să fie alese dintre cele cu mai largă întrebuințare.

Subliniază în mod diferit substantivele articulate și pe cele nearticulate și încadrează adjectivul, iar, unde este cazul, și termenul aflat de cealaltă parte a substantivului, care, ca și adjectivul respectiv, cere articularea sau nearticularea substantivului determinat.

II. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular în diftongul -iu (fiu, surugiu etc.) și substantivul copil se scriu la pluralul nearticulat cu doi -i, iar la forma articulată, cu trei -i:

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) $\left\{ \begin{array}{l} \text{fiu} \\ \text{surugiu} \\ \text{uliu} \\ \text{copil} \end{array} \right.$	(niște) $\left\{ \begin{array}{l} \text{fii} \\ \text{surugii} \\ \text{ulii} \\ \text{copii} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fiii} \\ \text{surugiii} \\ \text{uliii} \\ \text{copiii*} \end{array} \right.$ (aceștia)

La pluralul nearticulat primul -i face parte din rădăcina (radicalul) cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului; al treilea -i de la pluralul articulat este articolul hotărît.

* Substantivul copil este singurul substantiv masculin cu singularul terminat în consoană, care prezintă la pluralul nearticulat doi „i” și la pluralul articulat trei „i”. La această situație s-a ajuns prin căderea lui „i” de la pluralul nearticulat: de la forma (niște) copiii, la care „i” abia se simțea la auz, s-a ajuns la forma (niște) copii, și prin adăugarea articolului „i”, la forma (toți) copiii.

Dintre substantivele de tipul celor prezentate aici *o mare parte sînt alcătuite cu sufixul „-(a)giu”* și denumesc de obicei ocupații ale oamenilor: *barcagiu, cazangiu, camionagiu, geamgiu, macaragiu, tutungiu* etc.*; altele denumesc diferite caracteristici ale oamenilor: *mahalagi, palavragiu* etc.

Verificarea ortografiei cu -ii sau -iii se poate face prin contextele date pentru substantivele codri, tigri — codrii, tigrii, ținînd seama de faptul că la substantivele fiu, surugiu, barcagiu, cazangiu etc. și copil avem doi „i” la pluralul nearticulat și trei „i” la pluralul articulat.

La substantivele de felul celor prezentate la acest punct (II), *pentru scrierea corectă a pluralului nearticulat și a celui articulat se poate folosi ca mijloc de control și observarea modului de pronunțare a substantivului în contextul în care se află, fiindcă* (spre deosebire de tipul *codru*) *substantivele de sub II au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decît la forma nearticulată:*

Forma nearticulată		Forma articulată	
fii	(o silabă)	fi-ii	(două silabe)
u-lii	(două silabe)	u-li-ii	(trei silabe)
co-pii	(două silabe)	co-pi-ii	(trei silabe)
bar-ca-gii	(trei silabe)	bar-ca-gi-ii	(patru silabe)

Observă că la forma nearticulată secvența „ii” din ultima silabă se aude clar ca fiind alcătuită din doi „i” asociați în diftongul „ii”, pe cînd la pluralul articulat ultima silabă, deși apare în scris cu doi „i”, se pronunță ca un singur „i”, ca vocala „i”. Deci articolul hotărît de la substantivele respective *nu se aude; scrierea lui* (a celui de al treilea „i”, în cazul substantivelor articulate) *are rolul de a atrage atenția asupra modului de citire a formei articulate, cu un „i” vocalic în ultima silabă, spre deosebire de citirea cu diftongul „ii” a formei nearticulate.*

Reține că atunci cînd un substantiv masculin cu nominativul singular în -iu sau substantivul copil apare la nominativ sau la acuzativ plural cu ultima silabă auzită ca un singur „i” (ca vocala „i”), aceasta înseamnă că substantivul este articulat și deci trebuie scris cu trei „i”, repartizați (în scris) pe silabe, cum s-a arătat mai sus, în coloana a doua.

Exerciții

1. Analizează substantivele subliniate arătînd genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate sau nu. Subliniază (unde este cazul) adjectivul sau alt termen alăturat, cu funcția de atribut, care a cerut articularea sau nearticularea substantivului, apoi scrie substantivele respective la formă nearticulată și la forma articulată, despărțite în silabe, ca în tabelul din explicațiile de mai sus.

a) ... într-o vineri..., trosc-pleosc, intră în curte opt cai cu doi surugii... Cît te ștergi la ochi înșirîră caii la trăsura...; într-o clipă eram... la capul Podului Tîrgului de Afară...; chiuiau și plesneau surugii... de ridicau lumea în picioare. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

* Datorită dezvoltării tehnicii și a industriei, multe substantive din această categorie — ca *lampagiu* sau *fanaragiu* (cel care se ocupa cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi), *sacagiu* (cel care transporta cu *sacaua* — un fel de butoi — apă de băut spre a o vinde), *boiangiu* (vopsitor de lînă, de țesături etc.) și altele — nu mai circulă în limba actuală.

b) *Fiii tăi trăiască numai în frăție...!* — M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.

c) Se produse însă brusc o boală de inimă, ale cărei efecte — după mărturia Doamnei Elena, care împreună cu cei doi copii adoptați, se afla lângă el — surprinseră pe medicii cei mai experimentați. Pierea astfel, departe de țară, unul din cei mai mari fii ai ei. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

d) Alți deputați, între care înșiși fiii lui Știrbei și Bibescu..., își dădură de îndată asentimentul. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

e) *Copiii mei nu s-or juca*

Mai mult cu frunze-n coama ta. — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

f) ...privegheați asupra-vă ca la o candelă ce arde, ca nu copiii voștri și copiii copiilor voștri să zică de voi: blestem asupra părinților noștri care au făcut strîmbătate. — A. Russo, *Cîntarea României*.

g) Uite dincolo neamțul... lucrînd conștiincios la perechea de ghetе... Pentru dînsul toți mușterii sînt Măria ta, înălțimea voastră. — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*.

h) Ctitorii... alți n-au de vorbit decît birfeli și răutăți...: crapă de necaz că nu pot să stăpînească dumnealor pe toți mahalagiile noștri. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

i) ...pașa-i de taberi aproape sosit!

Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit

Să-i dee scăpare. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantivele *copil*, *fiu*, *cazangiu*, *hangiu* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. *precedat* fiecare (la alegere, dar diferite) de unul dintre adjectivele *harnicii*, *aceiași*, *trei*, *mulți*, *cîți*, *care*, *unii*, *alți*; 2. *precedat*, apoi *urmat* fiecare de unul dintre adjectivele *amîndoi*, *toți*, *toți trei*, *tuscinci*, *cîteșipatru*, *înșiși*; 3. *precedate*, apoi *urmate* de unul dintre adjectivele *acești(a)*, *acei(a)*, *ceilalți*, *cei mai buni*; 4. *urmate* de un atribut substantival cu prepoziția „de”; 5. *urmate* de un atribut genitival (substantival sau pronominal) cu articolul „ai” plasat imediat după substantivul determinat, apoi *urmate* de același atribut fără articolul „ai”.

Subliniază la formele de plural ale substantivelor date pe „ii” sau „iii” și termenul care te-a condus la folosirea formei nearticulate sau a formei articulate a substantivului respectiv.

III. Toate celelalte substantive masculine cu alte terminații la singular decît cele menționate la punctele I și II — (un) *om*, *frate*, *ochi*, *tei*, *cal* etc. — se scriu la *nominativ* și *acuzativ plural* cu un *singur -i* cînd sînt nearticulate și cu doi *-i* cînd sînt articulate:

N.Ac. nearticulate: (niște) *oameni*, *frați*, *ochi*, *tei*, *cai**;

articulate: (toți) *oamenii*, *frații*, *ochii*, *teii*, *caili*.

Mijloacele de control pentru ortografia cu un *singur -i* sau cu *-ii* sînt tot contexte prezentate la substantivele *codru*, *membru*, *tigru* etc., iar, în lipsa unui context indicator pentru modul de scriere, ține seama de cele recomandate la I. 3., p. 34.

* De la forma de singular *cal* s-a ajuns la pluralul nearticulat *cai* prin căderea lui „l” de la forma *cali*, din aceeași cauză ca și trecerea de la pluralul nearticulat al substantivului *copil* — *copii* la *copii* (vezi explicația de la subsolul paginii 35). Căderea lui „l” în situațiile arătate s-a produs la cuvintele din fondul vechi. Cuvintele intrate mai tîrziu în limbă păstrează pe „l”: *crocodil*, *portocal*, *șacal* etc.; pl.: *crocodili(i)*, *portocali(i)*, *șacali(i)* etc.

1. a. niște
(cîte) doi, trei...
mulți, puțini, cîtiva etc.
buni (i)
acești
acei, cei
aceiași
ceilalți
alți, unii, cutare etc.
care, ce, cîți
ai mei (tăi, săi, noștri,
voștri; lui, ei, lor)

oameni, frați
ochi, arici
tei, cai

- b. Atribute substantive cu
prepoziția de:
grup de oameni;
flori de tei;
herghelie de cai.
c. frați ai mamei (ai ei,
ai noștri etc.)

2. a. toți, înșiși }
amîndoi }
toți trei }
tustrei }
cîteșitrei }
oamenii
frații
ochii
aricii
teii, caii

- b. oamenii }
frații }
ochii }
aricii }
teii }
caili }
toți, înșiși
amîndoi, toți trei, tustrei, cîteșitrei
aceștia, aceia, ceilalți
cei mari, cei doi (cei trei...), cei dinții
mei, tăi, săi, noștri, voștri
-mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le*
cutare

- c. frații bunicului (lui, acestuia etc.)
prietenii lui Ion (celor doi etc.)

3. Ne trebuie oameni. Oamenii să fie pricepuți. Oamenii, cu sens general (=oameni oarecare);
Oamenii despre care s-a vorbit mai înainte.

4. În afară de această verificare gramaticală, pentru substantivele discutate aici (ca și pentru cele de la punctul II) există și un mijloc de verificare fonetică.

Aceste substantive au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decît la forma nearticulată:

Forma nearticulată

frați (o silabă)
oa-meni (două silabe)
pri-e-teni (trei silabe)

Forma articulată

fra-ții (două silabe)
oa-me-nii (trei silabe)
pri-e-te-nii (patru silabe)

După cum se vede din despărțirea cuvintelor în silabe, -i de la forma nearticulată nu poate forma silabă cu consoana aflată înaintea lui, pentru că el nu este o vocală, ci numai un semn al pluralului. În silabele frați, (oa)-meni, (pri-e)-teni, sunetele s-au grupat pentru a forma silabă în jurul vocalei „a” sau „e”. La forma articulată avem o silabă în plus, datorită articolului -i, rostit împreună cu „i”, semnul pluralului, ca un singur „i” (oa-me-nii se pronunță oa-me-ni); articolul (al doilea „i”) trebuie scris însă, pentru a deosebi în citire modul de pronunțare diferit de al formei nearticulate.

Deci un mijloc sigur de control pentru substantivele din această categorie poate fi despărțirea cuvintelor în silabe, ținînd seamă de felul de pronunțare a substantivului în textul dat. Dacă sunetul „-i”, auzit la sfîrșitul unui substan-

* Pentru numerele colective, pentru construcțiile cu *cei* și pentru dativul cu sens posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat, revezi informațiile date la subsoiul paginii 33.

tiv masculin la plural, formează silabă cu consoana dinaintea lui, înseamnă că substantivul este articulat, deci trebuie scris cu doi „i”: fra-ții, oa-me-nii, pri-e-te-nii. Să verificăm acum, fonetic, scrierea cuvintelor în contextele date:

niște	}	<i>frați, oa-meni, pri-e-teni</i>	toți	fra- <u>ții</u> , oa-me- <u>nii</u>	
buni				pri-e-te- <u>nii</u>	
doi			fra- <u>ții</u> oa-me- <u>nii</u> pri-e-te- <u>nii</u>	→ <i>aceștia, aceia, ceilalți</i>	
mulți					
acești					
acei					
ceilalți					

Nu putem spune: niște fra-ții, niște oa-me-nii, niște pri-e-te-nii sau doi fra-ții, doi oa-me-nii, doi pri-e-te-nii etc., ci niște *frați, oa-meni, pri-e-teni* etc.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie cîte trei substantive masculine, despărțite în silabe și precedate de următoarele cuvinte: *niște, frumoșii, cinci, acești, ceilalți, mulți, toți, amîndoi, grup de, pădure de*. Explică oral ortografia.

niște \leftarrow *ste-jari*
.....
.....

toți \leftarrow *ste-ja-rii*
.....
.....

2. Subliniază substantivele masculine la cazurile nominativ sau acuzativ plural și explică ortografia lor (de ce au fost scrise cu un singur „i” sau cu doi „i”) subliniind termenul, de la stînga sau (și) pe cel de la dreapta substantivului determinat care cere (cer) articularea sau nearticularea substantivului determinat. În lipsa unor astfel de termeni, motivează oral scrierea cu „i” sau cu „ii” după indicațiile de la III.3. și, în scris, prin proba structurii (alcătuirii) ultimei silabe, procedînd ca la exemplele de la III.4., p. 38.

- a) — Cîți oameni ați mîncat aceste cincisprezece bucăți de pine?
— Trei oameni, domnule judecător. — I. Creangă, *Cinci pini*.
- b) ... un obuz uriaș se infîge numai la cîțiva pași de dînsul, acoperindu-l cu pămînt împreună cu soldații de la mitralieră. — L. Rebreanu, *Catastrofa*.
- c) Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremuri și ce oameni mai erau prin părțile noastre... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
- d) Bătrîni mercenari stăteau uimiți în fața neînfîricării acestor oameni. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.
- e) ... de cînd trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd același pomi. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.
- f) Locuitorii aceștia de sub brad sînt niște făpturi de mirare, iuți și nestatornici ca apele. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.
- g) Vizitatorii ceilalți ai stațiunii treceau cu respect mai pe departe, ca să nu tulbure pe acei oameni. — M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei*.
- h) Oști de furnici... adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.
- i) ... toată ziua bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cîrliani. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
- j) Și-n foșnet de valuri, trecem ca o săgeată prin lunca de arini, ... fug oștile de arbori și stîncile speriate. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
- k) Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare... Vulturii vor să ajungă înaintea nopții. — T. Arghezi, *Vulturii*.
- l) Și în ochii jupînesei Zamfirei e atîta taină...! Sînt atît de mici gropițele din obrazii ei cînd rîde! — C. Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie*.

m) Îl sărută pe amândoi obraji. Bătrnul îi luă capul în mâini, o privi în ochii luminoși. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

n) Și noi, frații amândoi, ... așteptam ca lumea fantastică a celor ce au ființat în povești să se trezească și să se intruzeze. — D. Anghel, *Fata din dafin*.

o) Între toți oamenii aceștia se amestecă o mulțime de profesori și de artiști de tot felul. — A. Russo, *Iași și locuitorii lui în 1840*.

p) Toți copacii dimprejur stăteau acum ca niște ciorchini, încărcăți de zburătoare gălăgioase. — G. Topîrceanu, *Într-o dimineață de primăvară*.

q) Pe lângă plopii fără soț

Adesea am trecut;

Mă cunoșteau vecinii toți.

Tu nu m-ai cunoscut. —

M. Eminescu, *Pe lângă plopii fără soț*.

r) Tatăl și toți trei feciorii se-nchinară lui vodă și postelnicul începu a numi pe ceilalți boieri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

s) Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru... și veni timpul seceratului, deci merg toți trei feciorii la secerat. — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

ș) Ștefan, fratele mijlociu dintre feciorii Petrei, avea opt copii. Citeșitrei frații erau gospodari cinstiți. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

t) Îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:

— Dragi nurorile mele! prindeți musca aceea, căci ea v-a omorât bărbații voștri și feciorii mei. — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

ț) Tatăl avea scrisă... în ochii săi arzoi și încruntați strășnicia caracterului său. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

u) Umbla, frate, mîndrul soare,

Umbla cerul și pămîntul

Ca săgeata și ca vîntul,

Dar toți caii-și obosea.

— V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*.

v) Orașele sub ochii-mi le văd zăcînd de-a rîndul. — Al. Macedonski, *Noaptea de noiemorie*.

z) Nu pentru prima oară..., neputincioasa ură inventa absurdității! ... înșiși cronicarii otomani sînt mai români! — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

3. Construieste cîte o propoziție sau frază cu fiecare dintre substantivele *munte, brad, sătean, locuitor* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. cu fiecare substantiv precedat de unul dintre adjectivele: *cei doi, mulți, toți, acei, înșiși*; 2. cu fiecare substantiv urmat de unul dintre adjectivele: *toți, înșiși, aceia, ceilalți, amîndoi*; 3. cu fiecare substantiv urmat de unul dintre atributele: *atribut substantival cu prepoziția „de”; atribut substantival genitival fără articolul „a”, apoi cu articolul „a”; de atributul „noștri” fără articolul „a”*. Subliniază substantivele și determinanții ceruți și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

IV. Încheiere:

1. Cele trei tipuri de substantive masculine a căror ortografie la nominativ și acuzativ plural a fost prezentată la punctele I, II și III se pot reduce la două categorii de substantive în ce privește scrierea lor (în contextele date), deoarece substantivele de tipul I și cele de tipul III se scriu la nominativ și la acuzativ plural în același fel: cu un singur „-i” cînd sînt nearticulate — (niște) *codri, tigri* etc.; (niște) *oameni, frați, cai* etc. — și cu doi „-i” cînd sînt articulate — (toți) *codrii, tigrii* etc.; (toți) *oamenii, frații, caii* etc. * O altă categorie o formează

* În descrierile anterioare de la I, II și III substantivele de tipul *codru* au fost date separat de cele de la III, pentru motivul că substantivelor de tipul *codru*, avînd același număr de silabe la forma nearticulată și la cea articulată de nominativ-acuzativ plural, nu li se poate aplica și verificarea scrierii pe baza unei silabe în plus la forma articulată, verificare posibilă la substantivele de tipul III, precum și la cele de tipul II. Observarea contextelor specifice pentru forma nearticulată sau pentru forma articulată situează însă scrierea cu sau fără articol hotărît a substantivelor de la punctul I în aceeași categorie cu substantivele de la punctul III.

substantivele discutate la punctul II, care se scriu la *nominativ* și la *acuzativ plural* cu doi „i“ *cînd sînt nearticulate* și cu trei „i“ *cînd sînt articulate*: (niște) *fii, surugii* etc. și *copii*; (toți) *fiii, surugiii* etc. și *copiii*.

Ținînd seama de faptul că substantivele de la punctul II au, cu excepția substantivului „copil“, aceeași terminație (-iu) la *nominativul singular nearticulat*, pe cînd celelalte substantive pe care le-am grupat într-o singură categorie au terminații foarte felurite la *nominativul singular nearticulat* (om, codru, frate, leu, tei, ochi etc.), cunoștințele despre scrierea celor două categorii de substantive la *nominativ* și la *acuzativ plural*, în contextele date, se pot fixa mai ușor prin formularea regulilor de bază pornind de la substantivele cu *nominativul singular în -iu*:

(a) Substantivele masculine cu *nominativul singular în -iu* și substantivul *copil* se scriu la forma *nearticulată a nominativului* și a *acuzativului plural* cu -ii, iar la forma *articulată*, cu -iii.

(b) Toate celelalte substantive masculine se scriu la forma *nearticulată a nominativului* și a *acuzativului plural* cu -i, iar la forma *articulată*, cu -ii.

2. Diferitele părți de vorbire sau construcțiile cu funcția de atribut prezentate la punctele I și III reprezintă și ele anumite reguli particulare pentru scrierea substantivelor masculine la *nominativ* sau la *acuzativ plural* cu sau fără articolul hotărît:

(a) Adjectivele pronominale *toți* și *însiși* și adjectivele numerale cu sens colectiv — *amîndoi, toți trei (toți patru...), tustrei (tusp patru...), cîteșitrei (cîteșip patru...)* cer substantiv *articulat*, oricare ar fi locul lor față de substantivul determinat (la stînga sau la dreapta substantivului).*

(b) Adjectivele demonstrative și adjectivul nehotărît „eutare“ cer substantiv *nearticulat cînd stau la stînga substantivului determinat* și substantiv *articulat cînd stau la dreapta substantivului*.

(c) Cu excepția celor enumerate mai sus la 2. (a), adjectivele de orice fel (propriu-zise, numerale, nehotărîte, cu sens cantitativ sau fără sens cantitativ, și celelalte adjective pronominale) care stau la stînga substantivului determinat cer substantiv *nearticulat*.

(d) Substantivul cu funcția de atribut construit cu prepoziția „de“ este totdeauna *nearticulat*: *șir de codri, de oameni, de eroi; de fii, de cazangii, de copii*.

(e) Atributele care răspund la întrebarea „ai cui?“, construite cu articolul „ai“, cer substantiv determinat *nearticulat*, dacă articolul „ai“ urmează imediat după substantiv: *codri, oameni, eroi, fii, copii ai țării (ai ei, ai aceștia, ai noștri etc.)*; atributul de la dreapta substantivului determinat, neînsoțit de articolul „ai“, cere substantiv *articulat*: *codrii, oamenii, eroii, fiii, copiii țării (ei, aceștia, noștri etc.)***.

* Îmbinările alcătuite din termenul *toți* și un numeral cardinal — *trei, patru* etc. — sînt construcții care cer *articularea substantivului determinat* numai atunci cînd cei doi termeni apar neșeparați prin intercalarea altui cuvînt între ei. O astfel de intercalare ar strica unitatea construcției și nu s-ar mai cere *articularea substantivului următor*. Compară construcțiile: *toți trei codrii, frații, fiii, copiii* etc. cu *toți cei (acei) trei codri, frați, fii, copii* etc. În cazul al doilea substantivul are la dreapta, alături de el, numai numeralul cardinal, care cere substantiv *nearticulat*. Urmările intercalării privesc numai situația de la stînga substantivului. La dreapta substantivului, după intercalare ar rămîne lîngă substantiv adjectivul *toți*, care, ca și construcția *toți trei*, ar cere tot substantiv *articulat*.

** La substantivele prin care am exemplificat regulile (d) și (e), ca și în schemele de la I și III, la formele care se scriu cu -ii sau cu -iii, n-am subliniat numai pe -i semnul pluralului sau numai articolul -i, ci grupul de doi sau de trei „i“, pentru ca grupurile respective să se asocieze și prin memoria vizuală cu contextul care cere scrierea indicată de regula dată.

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Atuncea, amîndoi *frații** zvîrliră juvăturile... Astfel ghemul de *mîrzaci*, cu Emin Sidi Mamac, a fost răpus...

Îndată împăratul hoardelor de peste Volga... a răcnit să vină o sută de *războinici*. Și a răcnit la acei *războinici*: că-i trimite solie la tabăra unui nechibzuit ghiaur. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

b) ... ieșiră înaintea lui Alexandru toți *cetățenii* și *filozofii*... și-i spuseră cum au pierit atîția *domni mari*... pentru o femeie ce o chema Elenușa. — *Alexandria* (carte populară).

c) Lui Alexandru îi plăcură toate aceste sfaturi și trimise cărți prin toate orașele, să se strîngă *meșterii* toți. — *Alexandria* (carte populară).

d) Cu *pașii* aceștia grei, care au fost... *pașii* istoriei, *țaranii* din Voșlobani strivesc firele ierbii, dînd la iveală culoarea de dedesubt a pămîntului. — Geo Bogza, *Cartea Otlului*.

e) „Fă cum au făcut *părinții* tăi“, este o frază banală... „Vreau ca *copiii* mei să se teamă de mine...“, îmi spunea de curînd o mamă: „De ce să nu faci și ei ca noi și ca *strămoșii* noștri?“... — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*.

f) Cel mai amărit era însă Blăguță... Avea și el..., ca toți *oamenii*, răuvoitori care se bucurau de incurătura în care intrase. Și toate acestea pentru *copiii* Marei. Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva; l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă... strica și pe ceilalți *copii*. — I. Slavici, *Mara*.

g) Adunîndu-se cîteșipatru *martorii*, aleseră partea cea mai largă a poienii; unul dintre *martorii* lui Neagu și boierul Iurașcu măsurară pe rînd treizeci de *pași*. — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.

h) Cu doamna, cu toți *fiii*..., cu patru *gineri*, el (Constantin Brîncoveanu) plecă în rădvan, întovărășit de două steaguri din *slujitorii* ce fuseseră ai lui. Trei *boieri* merseră cu dînsul pînă la Dunăre; nu s-au păstrat numele lor; erau *credincioșii* cei mai devotați ori cei mai siguri *chezași*. — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

i) Vă las să judecați

Cîți *miei* fură mîncăți. — Gr. Alexandrescu, *Elefantul*.

j) Gonit de toată lumea prin *anii* mei să trec... — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*.

k) V-ați dus cu *anii*-mi...

Precum cu toamna frunzele trec. — M. Eminescu, *Amicului F.I.*

l) *Ochii* tăi spre soare cată

Și-ai tăi *ochi* mai vii s-aprind. — G. Coșbuc, *Prahova*.

m) *Boierii* înșiși nu arată să fi voit a i se alătura (lui Mihai) în această clipă. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

n) Înșiși *istoricii* cei incriminatori recunosc toți, într-o voce, suprema popularitate a lui Ioan-Vodă. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

o) Selim Reșit îl chemă pe bucătarul Kevîl... și-l trimise să aducă din casă, împreună cu cei doi *flăcăndri* tătari, dulciurile... Kevîl și *băiețării* tătari așezară în fața *vaspeților* coșulețele cu stafide și cu smochine. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

p) ...sosim în Bumbești, așezare de *moșneni*..., care-și poartă vitele și turmele... pînă pe sub *Codrii* Sadului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

q) Să se-implinească visu-mi din *codrii* cei de brad. — M. Eminescu, *Strigoi*.

r) Străbatem *codrii* de *brazi* ce se lasă ca niște plete pe umerii Goșmanului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

s) ...în urma revoltei ciumaților, care... au omorît zece *ciocli*, autoritatea a luat măsura de a organiza un fel de serviciu sanitar. Se înființase cîțiva *vătășei* însărcinați a însoți pe *ciocli* din casă în casă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

* Substantivele tipărite cu litere cursive sînt cele a căror ortografie trebuie explicată.

ș) Și ea (Doamna Elena Cuza) și fiii ei devin *membri* ai societății din Filioara. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

t) Într-o vie păraginită își făcuse culcușul o vulpe. Acolo făcuse și crescuse mai multe rinduri de *pui*... Cei din urmă *pui* ai vulpii se făcuseră *cățelandri*. ... În vara următoare *cățelandrii* își făcuseră și ei fiecare câte un culcuș. În cealaltă vară ce sosi, *cățelandrii* de vulpe se făcuseră *vulpoi*... Într-una din zile se adunaseră toți *vulpoi* și vulpile cu *cățelandrii* lor la vulpea bătrână. — P. Ispirescu, *Vulpea firoascoasă*.

ț) Înăuntru și în afară de poartă... *simigii**..., împreună cu *bragagii* arnăuți, ... făceau contrast cu *vinzătorii* de șerbet din Fanar... Era în acea zi primire mare la curte... *Cafegii*, *ciubuccii* și alți *slujbași* ai palatului... așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș. — N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*.

Substantive feminine

Substantivele feminine terminate la nominativ și acuzativ singular în -ie în hiat (cîm-pi-e) au la nominativ și acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(o) $\left\{ \begin{array}{l} \text{vie} \\ \text{cîmpie} \\ \text{propoziție} \\ \text{poezie} \end{array} \right.$	(niște) $\left\{ \begin{array}{l} \text{vii} \\ \text{cîmpii} \\ \text{propoziții} \\ \text{poezii} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{viile} \\ \text{cîmpiile} \\ \text{propozițiile} \\ \text{poeziile} \end{array} \right.$ (acestea)

După cum se vede, atât la pluralul nearticulat, cât și la pluralul articulat, aceste substantive se scriu cu doi „i”. Primul „i” face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului. Scrierea cu doi „i” corespunde modului de pronunțare: la pluralul nearticulat cei doi „i” formează diftong — *vi*, *cîm-pii* etc. —, iar la pluralul articulat ei apar ca vocale în silabe diferite, urmați de articolul „-le”: *vi-i-le*, *cîm-pi-i-le* etc. Deci mijlocul de control pentru scrierea corectă este observarea modului de pronunțare a cuvintelor respective.

La substantivele de tipul celor prezentate aici trebuie observată și scrierea formelor de nominativ și acuzativ singular, la care se fac deseori greșeli scriindu-se în ultima silabă la singularul nearticulat „-ie”, iar la singularul articulat „-ia”. Greșelile de acest fel sînt abateri de la regula potrivit căreia după silabă terminată în „i” se scrie „-e” (nu: „-ie”) — *vi-e*, *cîm-pi-e* etc. — sau „-a” (nu: „-ia”): *vi-a*, *cîm-pi-a* etc.

Exerciții

1. Serie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *explicație*, *conștiință*, *academie*, *observație*, *emoție*, *ciocîrle*, *salcie*, *hîrnie*. Subliniază cei doi „i” și explică oral ortografia formelor de singular și a celor de plural, despărțind cuvintele în silabe.
2. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *cîmpie*, *propoziție*, *explicație*, *poezie* la nominativ sau acuzativ singular și plural, nearticulate, apoi articulate. Explică oral ortografia lor.

* *Simigiu* = cel care face și vinde *simiți* (un fel de covrigi presărați cu semințe de susan).

8. Analizează morfologic și sintactic substantivele subliniate și explică oral ortografia lor.

a) *Cîntă ciocîrliile*
Imn de *veselie*;

Fluturii cu *mîile*

Joacă pe *cîmpie*.

— St. O. Iosif, *Cîntec de primăvară*.

b) Mai avea, de mă pricepi,
Hergheii de cai sirepi
Ce ca *vijeliile*

Îi împleau *cîmpiile*,

Îi pășteau *moșiile*. — M. Eminescu,

Povestea Dochiei și ursitoarele.

c) Văzînd că lucrurile se îndreaptă spre o ruptură, adăugîndu-se, între timp, și *intervențiile* repetate ale ambasadorilor celor cinci Puteri garante..., turcii cedară... și, în noile *condiții*, ... renunțară la venirea imediată a lui Cuza la Poartă. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

d) E o *operație* de lungă durată care are nevoie de *contribuția* permanentă... a specialiștilor... Revista de *pedagogie* s-a arătat de la început dispusă să colaboreze în această *direcție*, publicînd *contribuțiile* cele mai importante. — Revista de *pedagogie*, nr. 4, 1986.

Substantive neutre

I. Substantivele neutre terminate la *nominativ singular nearticulat în diftongul -iu* au la *nominativ și la acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate*:

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { <i>fluviu</i> <i>studiu</i>	(niște) { <i>fluvi</i> <i>studii</i>	{ <i>fluviile</i> <i>studiile</i> } (acestea)

Primul „i” face parte din rădăcina cuvîntului, iar al doilea este semnul pluralului. **Fii atent la forma de plural articulat, la care cei doi „i” se află în interiorul cuvîntului (*fluviile, studiile*) și care (ca și la substantivele feminine de tipul *cîm-pi-e, cîm-pii, cîm-pi-i-le*) se aud clar ca două vocale ce țin de silabe alăturate — *flu-vi-i-le, stu-di-i-le* etc. —, spre deosebire de cei doi „i” de la forma pluralului nearticulat, care formează împreună diftongul „ii”: *flu-vii, stu-dii* etc.**

Exerciții

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *concediu, serviciu, oficiu, studiu, sediu, acvariu, solfegiu, privilegiu, mileniu, deceniu*. Subliniază cei doi „i” de la plural și explică oral ortografia substantivelor.
2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *studiu, fluviu, solfegiu* la *nominativ* sau la *acuzativ plural*, articulate, apoi nearticulate.
3. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.

a) Această nuvelă (Sărmanul Dionis)... s-a și publicat apoi în „Convorbiri literare” puțin după plecarea din nou a poetului la *studii* (Titu Maiorescu) i-a oferit din partea Junimii... un fel de bursă, cu scopul de a-și urma mai departe la Berlin *studiile* de filozofie. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

b) Dorința mea a fost totdeauna de a vedea pe cei ce-și iubesc țara legați între dînșii printr-o comunitate de idei și de *principii*... Conduc de aceste dorințe..., îmi pro-

pun a trata cîteva din *principiile* care ar trebui să conducă societatea noastră. — I. Ghica, *Scrieri către V. Alecsandri*.

c) Pentru gospodărirea în bune *condiții* (a pădurilor).... se iau o serie de măsuri, între care... și înființarea de pepiniere pe *domeniile* statului. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

II. *Substantivele neutre terminate la nominativ singular în diftongul -eu se împart în ce privește apartenența lor la fondul lexical vechi sau la neologisme în două categorii:*

1. *Substantivele* (puține la număr) *din fondul lexical vechi, substantive care schimbă la nominativ-acuzativ plural pe „-u“, semn al singularului, în diftongul „-ie“:*

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { <i>curcubeu*</i> <i>heleşteu</i> <i>jujeu**</i> <i>resteu***</i> <i>zmeu****</i>	(nişte) { <i>curcubeie</i> <i>heleşteie</i> <i>jujeie</i> <i>resteie</i> <i>zmeie</i>	<i>curcubeiele</i> <i>heleşteiele</i> <i>jujeiele</i> <i>resteiele</i> <i>zmeiele</i> } (acestea)

2. *Substantivele* (mult mai numeroase) *împrumutate din alte limbi, substantive care, în privința formelor de nominativ-acuzativ plural, se împart în două categorii: unele fac pluralul în „-uri“ — antreu, antreuri; careu, careuri; defileu, defileuri etc. —, iar altele în „-e“, în loc de „-ie“, ca substantivele din fondul vechi, prezentate mai sus:*

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { <i>liceu*****</i> <i>muzeu</i> <i>trofeu</i>	(nişte) { <i>licee</i> <i>muzee</i> <i>trofee</i>	<i>liceele</i> <i>muzeele</i> <i>trofeele</i> } (acestea)

La substantivele din această categorie *trebuie observat cu atenție modul de pronunțare și de scriere cu „-e“ (nu: „-ie“) la ultima silabă a formei nearticulate de nominativ-acuzativ plural și la al doilea „e“ din interiorul formei articulate, deoarece în aceste situații se face de obicei greșeala de a se pronunța*

* La formele de singular am subliniat prin litere aldine nu numai pe „-u“, semn al formei de singular, ci diftongul „-eu“, cu care se poate asocia mai ușor în memorie diftongul „-ie“, semnul pluralului.

** *Jujeu* = „Jug mic triunghiular, pus la gîtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin gerduri și să intre în locurile cultivate. Bucată de lemn atîrnată la gîtul cîinilor, spre a-i împiedica să alerge după vînat sau să treacă prin anumite locuri.“ DEX.

*** *Resteu* = „Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, cu care se închid laturile jugului pentru a reține grumazul animalului în jug.“ DEX.

**** *Zmeu* — *zmeie* (numele unei jucării).

***** Dau o listă a substantivelor de acest tip extrase din „Îndreptar ortografic, ortopic și de punctuație“ (1983): *apogeu, ateneu, elizeu, ghișeu, instantaneu, jubileu, liceu, matineu, mausoleu, muzeu, nucleu, planșeu, portmoneu, procedeu, traseu, trofeu, troleu, turneu*. N-am cuprins în această listă termenii științifici privind diferite clasificări (*cetaceu, crustaceu* etc.) sau alți termeni cu care elevii se familiarizează la diferite discipline de învățămînt.

și a se scrie „ie“, în loc de „e“, adică se aplică o regulă ce privește cuvintele din fondul vechi: pronunțarea și scrierea cu „ie“ după silabă terminată în altă vocală decât „i“.*

Exerciții

1. După modelul folosit pentru exemplele de mai sus, scrie formele de nominativ-acuzativ la singular și plural a șase substantive din lista dată la nota de subsol de la pagina 45.
2. Construiește propoziții sau fraze în care alte trei substantive din lista menționată să fie folosite la pluralul nearticulat și la pluralul articulat. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii pe cei doi „e“ învecinați.
3. Construiește cite două propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele neutre *curcubeu*, *heleșteu* și *zmeu*, folosite la nominativ sau la acuzativ plural, nearticulate, apoi articulate. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii elementele prin care formele de plural ale acestor substantive se deosebesc de formele de plural ale neologismelor folosite în textele de la exercițiile 1 și 2.

Cazurile dativ și genitiv

Cazul dativ

I. Substantivul la cazul dativ determină de cele mai multe ori un verb și are funcția de complement obiect indirect. El răspunde la întrebarea cui?, pusă pe lângă verbul determinat:

I-am dus băiețelului o minge... Cui am dus? — băiețelului.

— I. L. Caragiale, *Vizită*.

Substantivul la dativ din această propoziție arată obiectul căruia i se atribuie alt obiect prin intermediul acțiunii exprimate de verbul determinat. Obiectului denumit prin substantivul *băiețelului* i se atribuie de către subiect obiectul *o minge*, prin acțiunea exprimată de verbul *am dus*. De aceea, în propozițiile de acest fel, în care se află un substantiv la dativ, se află de obicei și un substantiv la acuzativ cu funcția de complement obiect direct, care denumește obiectul atribuit, sau un pronume care înlocuiește substantivul la acuzativ:

D.	Ac.	D.	Ac.
I-am dus	băiețelului o minge.	Băiețelului	i-am dus-o.
	↑		↑
	obiectul		ține locul
	atribuit		subst. o minge

În propozițiile de felul celei analizate aici, în care obiectul denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect direct este sau urmează a fi

* O-da-ie, bă-ie-țas, fe-me-ie, lă-mt-ie, vo-ie, gu-tu-ie; bă-la-ie, lă-lt-ie, găl-bu-ie etc.; ta-ie, bîj-bi-ie, cro-ieș-te, su-ie etc. Regula se aplică și cîtorva verbe neologice: a-tri-bu-ie, con-tri-bu-ie, de-ra-iez.

atribuit obiectului denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect indirect, *se folosesc verbe care exprimă ideea de atribuire: a aduce, a atribui, a duce, a da, a face, a oferi, a promite* etc.

În alte propoziții, construite cu verbe ca *a cere, a lua, a fura, a răpi, a rupe, a smulge* etc., *substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect arată ființa sau lucrul căreia (cărui) i se ia un obiect exprimat prin termenul cu funcția de complement obiect direct:*

Îi cer (iau) băiatului mingea; Îi rup (tai) pomului o creangă.

Exercițiu

Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?*. Indică prin săgeată verbele determinate. Dacă în propoziție se află și un substantiv la acuzativ care denumește obiectul atribuit ori luat sau pronumele care înlocuiește substantivul la acuzativ cu funcția de complement obiect direct, subliniază și aceste părți de vorbire. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor care răspund la întrebarea *cui?*.

- a) Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted. — M. Eminescu, *De-oi
adormi.*
- b) Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse și-i dădu grădinarului. —
P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*
- c) Vom da foc pădurilor și cîmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă
cu clipă de sete și foame. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*
- d) Închinare-oi codrilor,
ulmilor
și fagilor,
brazilor,
paltinilor,
că-mi sînt mie frățiori,
de puteri ascunzători. — Toma Alimș.
- e) — Babacă! te rog, babacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoită nasul și urechile. —
I.L. Caragiale, *Kir Ianulea.*
- f) Ce este talentul? De! aceasta nu este prea ușor de spus... Apoi, voi cere voie citi-
torului să amînăm răspunsul la această întrebare. — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri.*
- g) El (Mihai) avea apoi și a se teme ca mișelul său aliat să nu-l jertfească turcilor. —
N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

II. Substantivele la cazul dativ au următoarele forme:

Formele articulate

Substantive comune					Substantive proprii	
Sg.	m.	omului	fratelui	codrului	fiului	Caraimanului lui Ion
	n.	dealului	teatrului	fluviului	numelui	—
	f.	casei	basmalei	ulpăii	cîmpiei	Bistriței Mariei
Pl.	m.	oamenilor	fraților	codrilor	fiilor	—
	n.	dealurilor	teatrelor	fluviilor	numelor	—
	f.	caselor	basmalelor	ulpilor	cîmpiilor	—

Formele nearticulate

Sg.	m.	<i>unui</i>	<i>om</i>	<i>frate</i>	<i>codru</i>	<i>fiu</i>	(frumosului) <i>Caraiman</i>
	n.	<i>unui</i>	<i>deal</i>	<i>teatru</i>	<i>fluviu</i>	<i>nume</i>	— —
	f.	<i>unei</i>	<i>case</i>	<i>basmale</i>	<i>vulpi</i>	<i>cîmpii</i>	(frumoasei) <i>Bistrița</i>
Pl.	m.	<i>unor</i>	<i>oameni</i>	<i>frați</i>	<i>codri</i>	<i>fii</i>	—
	n.	<i>unor</i>	<i>dealuri</i>	<i>teatre</i>	<i>fluvii</i>	<i>nume</i>	—
	f.	<i>unor</i>	<i>case</i>	<i>basmale</i>	<i>vulpi</i>	<i>cîmpii</i>	—

Observă că *singurele substantive care își schimbă forma la cazul dativ sînt substantivele feminine, la numărul singular*:

N. *casă, basma, vulpe*; D. *casei, basmalei, vulpii*; unei *case, basmale, vulpi*.

La aceste substantive cazul dativ este indicat la singular și prin forma substantivului, și prin forma articolului hotărît (-i) sau a celui nehotărît (unei). *La substantivele masculine și neutre, la singular și la plural, precum și la pluralul substantivelor feminine, cazul dativ este indicat numai prin formele articolului: -lui, -lor; unui, unor.*

Substantivele proprii masculine (nume de persoane), precum și *cele feminine terminate în consoană sau numele împrumutate din alte limbi primesc articolul lui înaintea substantivului: lui Ion, lui Irinel, lui Carmen, lui Jeni* etc. Celelalte substantive feminine (nume de persoane) primesc articolul hotărît la sfîrșit, ca și substantivele comune: *Anei, Mariei, Ancăi* sau *Anchii, Ilincăi* sau *Ilinchii, Olgăi* sau *Olghii* etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?*. Indică prin săgeată verbele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor a căror subliniere s-a cerut.

a) Ar fi fost mult mai bine dacă Bathori întreprindea însuși această expediție sau de da de atunci lui Răzvan un ajutor mai însemnat...

În urma acestor orînduiri, Bathori... merse la scaunul său în Alba-Iulia, vesel de triumfurile sale. El scrisese de aici, în 16 noiembrie, papei, vestindu-i de biruința dobîndită... și trimițându-i vreo cîteva steaguri mai însemnate luate de la turci... Pontiful mulțumii lui Bathori făgăduindu-i ajutor în bani și oameni... El trimisese apoi prințului Ardealului... o sabie și o pălărie binecuvîntate. — N. Bălcescu, *România supă Mihai-Voievod Viteazul*.

b) — Ai venit după vreo datorie? Eu, pe cît știu, am plătit lui Lipan toți banii...

... Se amestecă nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu:

— Dumneavoastră nu știți, oameni buni, că nevastei acesteia încă nu i s-a întors bărbatul acasă... — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Și a început să-i arate meșterul împărătesei fel de fel de oglinzi. S-a privit împărăteasa în ele, numai cîte o clipă, căci le dădea la o parte, necăjită cît de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.

d) Atunci fata de împărat dete apă lui Prislea de bău și prinse mai multă putere...

Atunci Prislea... trase paloșul și-și tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului, de sus, și o dete zgriptorăiceii. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic și merele de aur*.

e) — ... Cine a pomenit de moarte și de jaf?... Der se cuvine să se înfățișeze, să deie samă unei femei sărmane, care umblă prin lume ca o văduvă... — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) Arta era un lucru necunoscut. În tot Bucureștiul nu se aflau decît un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cîntăreților de la biserică. — I. Ghica, *Din vremea lui Caragea*.

g) ...și iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni, pentru că spusese unor sergenți din regimentul său că Mircea, Mihai, Ștefan fusese(ră) niște domni viteji. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.

2. Construiește cîte o propoziție în care substantivele *poezie, prietene, prietenă, femeie* să fie la cazul dativ, la singular și la plural. Fii atent la alcătuirea formelor la numărul singular.

III. În textele de la punctele I și II substantivele la cazul dativ cu funcția de complement obiect indirect s-au aflat în propoziții în care determină verbe ce pot avea și complement obiect direct.

Substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect poate determina însă și un verb care (în general sau numai în anumite contexte) nu poate avea complement obiect direct:

$\begin{array}{c} \text{S} \\ \downarrow \\ \text{Vecinului } \textit{îi vin} \text{ oaspeți.} \\ \downarrow \\ \text{S} \\ \text{Lui Ion } \textit{îi convine} \text{ planul tău.} \\ \downarrow \\ \text{S} \\ \text{Mariei } \textit{îi place} \text{ muzica.*} \\ \downarrow \\ \text{S} \\ \text{Copiilor } \textit{le este} \text{ sete.**} \end{array}$

Cui *îi vin* (oaspeți)? — vecinului.
 Cui *îi convine* (planul)? — lui Ion.
 Cui *îi place* (muzica)? — Mariei.
 Cui *le este* (sete)? — copiilor.

În aceste exemple am pus pe primul loc substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, fiindcă în majoritatea propozițiilor de acest tip locul obișnuit (*firesh*) al substantivului la dativ este înaintea verbului determinat, iar termenul cu funcția de subiect stă (ca în exemplele date) după predicat. Sînt posibile însă și propozițiile cu subiectul așezat înaintea predicatului:

$\begin{array}{ccccc} \text{S} & & \text{P} & & \text{S} & & \text{P} \\ \text{Planul tău } \textit{îi convine} & \text{lui Ion;} & \text{Laudele } \textit{se cuvin} & \text{tatălui tău.***} \end{array}$

În construcțiile de tipul celor discutate aici (la III) termenul cu funcția de subiect arată obiectul atribuit celui denumit de substantivul la dativ ori luat de la acesta sau îndepărtat de el.

Exerciții

1. În propozițiile cu substantive la dativ subliniază și notează cu P, S, D. predicatele, subiectele și substantivele le cazul dativ. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat. Indică prin săgeată verbele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la dativ.

- Și iacă... / le sosește părinților și un copilăș. / — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe*.
- Și cum arde focu-n stîină / Vede baciul / că lui Sandu
Și lumin-o buturugă, / Îi cad lacrimi pe glugă. / — O. Goga, *La stîină*.
- Eu vreau / să vorbim, / să mă conving / că marfa îmi convine... / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.
- ...tovarășului dumitale i se cuvin patru lei / fiindcă patru bucăți de pîne a avut de întrecut. / Acum dară, fă bine / de înapoiește un leu tovarășului dumitale. / — I. Creangă, *Cinci pini*.

* Verbul *a plăcea* poate apărea uneori și cu complement obiect direct: *Mama o place pe prietena mea* (= o simpatizează, îi e dragă).

** În propozițiile de acest fel (cu predicatul exprimat prin verbul *a fi*) subiectul poate arăta o stare organică (sete, foame, frig etc.) sau o stare sufletească (dor, milă, grijă, rușine etc.), iar predicatul, deci verbul determinat de substantivul la dativ cu funcția de complement obiect direct, poate fi și *a (i) se face*: $\begin{array}{c} \text{S} \\ \downarrow \\ \text{Copilului } \textit{i s-a făcut} \text{ foame (sete, dor, milă etc.).} \end{array}$

*** Dar, în unele situații, o astfel de schimbare a locului celor doi termeni aduce, în privința conținutului, ceva în plus, de obicei ceva subînțeles. Pentru exemplificare, compară propoziția $\begin{array}{c} \text{S} \\ \downarrow \\ \text{Copiilor } \textit{le este} \text{ sete} \end{array}$ cu propoziția $\begin{array}{c} \text{S} \\ \downarrow \\ \text{Sete } \textit{le este} \text{ copiilor} \end{array}$ (se subînțelege: „nu altcuiva”, „nu mie” etc.).

e) — ...Dumneata... știi tare bine / că asemenea vin îi plăcea lui Nechifor Lipan. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) I-a plăcut mult lui Negoită tovarășia lui Manoli. / — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

g) ...puțină nădejde de zestre (avea) de la Acrivița. / Dar zestre-i trebuia lui Kir Ianulea? / — I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

h) ...lui Miha nu-i e grijă... nici de fiarele crude ale codrului. / — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

i) Voi sînteți urmașii Romei?/..

I-e rușine omenirii / să vă zică vouă oameni! / — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

j) ...cum mergea pe cale / (Pahon) nimerește niște copii / care chinuiau un pisic. / Lui Pahon i se făcu milă și de pisic. / — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

2. Construieste cinci propoziții în care să se afle un substantiv la dativ care să determine un verb ce nu poate avea complement obiect direct. Fiecare propoziție să fie construită cu alt verb. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

IV. În unele construcții substantivele la cazul dativ nu au nici articol hotărît, nici articol nehotărît. În astfel de situații, cazul substantivului se recunoaște după adjectivul dinaintea lui, care primește articolul hotărît cu forma dativului, sau după forma adjectivului pronominal aflat înaintea substantivului, deoarece adjectivele pronominale au la dativ aceleași terminații gramaticale, indicatoare ale dativului, ca și articolul nehotărît:

I-au adus (i se cuvin) laude viteazului (acestui, acelui etc.) ostaș.

Le-au adus (li s-au adus) laude vitejilor (acestor, acelor) ostași.

I-au adus laude curajoasei (acestei, acelei) fete.

Dacă înlăturăm adjectivul sau dacă îl punem după substantiv, substantivul va primi articolul hotărît prin care se exprimă cazul dativ:

I-au adus (i se cuvin) laude ostașului (viteaz, acestuia, aceluia).

Le-au adus (li s-au adus) laude ostașilor (viteji, aceștor, acelor).

I-au adus laude fetei (curajoase, acesteia, aceleia).

Dacă substantivul la dativ este precedat de un adjectiv propriu-zis și de un adjectiv pronominal, acesta stă înaintea adjectivului propriu-zis și el este purtătorul terminației gramaticale care arată că substantivul este la dativ, iar dacă trecem adjectivele după substantiv, adjectivul pronominal ocupă locul de lângă substantiv:

I-am adus laude acestui curajos ostaș.

I-am adus laude ostașului acestuia curajos.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul dativ și indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care cazul dativ al substantivului este indicat prin adjectivul care îl precedă, înlăturînd adjectivul sau punîndu-l după substantiv.

a) Surparea părintelui meu se datorește măritului domn de astăzi. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

b) Și care din ei..., umblînd pe acolo, găsește din întîmplare cîte o piatră de aceste..., apoi, acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) — De cînd stă lumea asta în jurul magaziiilor? — întrebă Silvestru, fără să pară că dă vreo importanță deosebită acestui fapt. — Șt. Bănulescu, *Drumul Subțire*.

d) — Apoi, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic și pădurarului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Alexăndrel-Vodă se închină la uncheșul său Vlaicu..., își puse fruntea la genunchii mătușii sale și nu uită să înfățișeze pe tovarășul său Jder acestor slăvite fețe. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

V. Substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect poate determina și un adjectiv — om credincios domnului țării; măsură conformă legilor; părere favorabilă propunerilor tale etc.*

Ca și în construcțiile cu substantive la dativ care determină un verb, și în situațiile în care cuvântul determinat este un adjectiv substantivul la dativ poate fi precedat de un adjectiv propriu-zis sau de un adjectiv pronominal. Și în astfel de situații cazul substantivului poate fi indicat de articolul primit de adjectivul propriu-zis — om credincios viteazului domnitor (= credincios domnitorului viteaz) — sau de terminația gramaticală a adjectivului pronominal la dativ: propunere conformă acestui proiect (= proiectului acestuia), acestor proiecte (= proiectelor acestora), acestei legi (= legii acesteia), acestor legi (legilor acestora).

Exerciții

1. Subliniază substantivele la dativ și cuvântul determinat de fiecare dintre aceste substantive. Notează substantivele respective cu *D.*, cuvântul determinat cu *adj.* sau *ob* și indică prin săgeți relațiile sintactice ca în exemplele din explicațiile date mai sus și la subsol.

a) Din partea opusă trenului [cu care venisem,] se auzea un alt tren, / care se apropia în viteză. / — Șt. Bănulescu, *Satul de lut*.

b) Acești trimiși ai opoziției contau și pe o serie de ziare din străinătate..., / care mai publicaseră și înainte știri defavorabile administrației lui Cuza... / Erau însă și ziare favorabile lui Cuza. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

c) În ce privește pe țărani, ... numele delegaților fură lăsate în alb, spre a fi completate de guvern... cu persoane ostile Unirii. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

d) Opinia publică românească era favorabilă cauzei polone. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

e) Și [dacă n-aș ști / cit ai fost de credincios tatălui meu,] de astă dată nu te-aș asculta. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

f) Acest turn... e scump românilor ca un monument / care le vorbește de timpii lor de glorie și de mărire. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

g) Urmind unei vechi și nenorocite tradiții, opoziția face apel la puterile străine / care nu nutreau gânduri binevoitoare României. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

h) Există însă și cuvinte / care... au categorii gramaticale nespecifice părții de vorbire respective. / — *Gramatica Academiei, I, 1966*.

i) După cum sufixele sint lexicale sau gramaticale, / se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvânt de tema specifică unui timp. / — *Gramatica Academiei, I, 1966*.

* Adjectivul determinat de substantivul la dativ poate avea funcția de atribut (ca în exemplele date) sau funcția de nume predicativ: Măsura este conformă legilor, Părerea este favorabilă propunerilor tale.

j) ...capitolul de față... cuprinde mai ales probleme generale, comune mai multor părți de vorbire. / — *Gramatica Academiei, I, 1966.*

2. Construiește cîte o propoziție în care un substantiv la cazul dativ cu funcția de complement obiect indirect să determine adjectivele *folositor, asemănător, nefavorabil, prielnic, necesar, conform* și *potrivit*. Substantivele să fie de genuri diferite, unele la feminin singular sau plural și altele la masculin sau la neutru plural. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

Cazul genitiv

I. *La cazul genitiv substantivele au aceleași forme ca și la cazul dativ. Deosebirea dintre aceste două cazuri cu forme comune constă în faptul că substantivul la genitiv determină de obicei un substantiv, răspunde la întrebarea al (a, ai, ale) cui? și are funcția de atribut genitival, pe cînd substantivul la dativ determină de obicei un verb, răspunde la întrebarea cui? și are funcția de complement:*

Dă-mi creionul (cartea) Mariei.

al cui creion? — al Mariei; a cui carte? — a Mariei.

I-am dat Mariei creionul.

cui am dat? — Mariei.*

În cele mai multe construcții substantivul la genitiv arată pe posesorul obiectului denumit prin substantivul determinat:

↓ cartea	↓ Mariei
↑ obiectul posedat	↑ posesorul obiectului cartea

În alte construcții, mai ales cînd substantivul determinat denumește o acțiune, substantivul la genitiv nu arată pe posesorul unui obiect: *plecarea trenului; sosirea oaspeților; ocrotirea copiilor.*

Substantivul la genitiv poate sta imediat după substantivul pe care îl determină sau poate fi legat de acesta prin articolul posesiv (sau genitival):

↓ copilul vecinului;	↓ (niște) copii ai vecinului;
↓ (un) copil al vecinului;	↓ (niște) case ale vecinului.
↓ (o) casă a vecinului;	

Articolul posesiv este marca gramaticală a cazului genitiv; chiar cînd nu este exprimat înaintea substantivului, articolul posesiv este cuprins în întrebarea de identificare a substantivului la genitiv: *copilul vecinului; al cui copil?*

Folosirea articolului posesiv este obligatorie cînd între substantivul la genitiv și substantivul determinat se află alte părți de vorbire:

↓
malul înalt al râului; malul înalt și abrupt al râului.

* Sub titlul „Cazul dativ“, la punctul V, s-a arătat că sînt și unele construcții în care substantivul la dativ determină un adjectiv. Dar ceea ce caracterizează dativul este faptul că în majoritatea construcțiilor el determină un verb.

Substantivele proprii (nume de persoane sau de animale) *la cazul genitiv primesc înaintea lor* (ca și la dativ) *articolul hotărît* lui: *cartea lui Ion; cartea lui Carmen (lui Jeni etc.); o carte a lui Ion (a lui Carmen etc.); piciorul lui Azorel; un picior al lui Azorel.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile genitiv și dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate și notează deasupra substantivelor cazurile, prin inițialele G., D.

a) La casa mătușii Ilinca, și-a găsit și Radu Comșa ulcica cu flori țărănești și ochii verzi ai lui Catrinel. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

b) Scuturîndu-și penele, un trîl de mulțumire ieși din gușa ciocîrliei. Apoi se dezlipi de țarină și, pîlpîind din aripi, se înălță...

Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

c) Căii rablagiți se munceau degeaba sub bîtele harabagiilor, căci le lunecau copitele pe birne...

Se lăsase un întuneric mare... Dinspre cișmea s-auzeau suduiturile harabagiilor și scrîștîitul roților. — E. Camilar, *Lumină peste Podul Mogoșoaiei*.

d) După porunca lui Potcoavă și sfaturile lui Alexa Totîrnac, căruța de preț pe care o mai aveau s-a dus înainte pe căi umblate...

Au umblat... noaptea întreagă pe potecile știute lui Alexa; și trecînd Vădul Siretului..., de acolo s-au văzut nevoiți a umbla la pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arșița ce avea în el. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Fără să mai stea în cumpănă, își făcu vînt spre lujerul înalt, subțire și mîndru al unui crin întîrziat...

Trecu pe lîngă lalele fără să le privească;... spuse o vorbă proastă unui stînjenei scuturat, îmbătrînit ce i se ținea în cale. — Em. Gârleanu, *Hoinar*.

f) Iar prin lanul răsărit
Merge vestea c-a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul finețelor.

Și-ar fi tras pe-un vîrf de leasă,
Jos la doamna preoteasă...
Cine-i?

— D. Zamfirescu, *Barza*.

g) Plăpînd, bolnăvicios, ... mă uitam cu dor la ceilalți copii. Rîsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor, ... freacățul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veneau la mine ca dintr-o altă lume. — A. Vlahuță, *File rupte*.

h) Am scris aceste schițe ca să le citesc Rodicăi, cea mai mică giză din lumea gizeilor mele. — Em. Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvîntă*.

2. Subliniază în mod diferit substantivele la cazul genitiv și pe cele la dativ și indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Fii atent la situațiile în care substantivul la dativ se află după un substantiv. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

Model de analiză

...prîspa casei; ...culmile unor munți; ...o nepoată a mamei.

	Analiza morfologică	Analiza sintactică
casei	subst., comun, f., sg., G., cu art. hot. -i;	atr. genitival — a cui prîspă?
unor munți	subst., comun, m., pl., G., cu art. nehot. unor;	atr. genitival — ale cui culmi?
a mamei	subst. comun, f., sg., G., cu art. hot. -i și art. posesiv a.	atr. genitival — a cui nepoată?

Textele de analizat

a) Toată lumea cunoaște lupul, fiara asta carnivoră și nesățioasă, dușmanul păstorilor și groaza oilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Mă gîndesc citeodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg și ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului celui mare și parcă se deschid pagini mărețe în inima mea și-n vreme. — E. Camilar, *Clopotele în amurg*.

c) În casa unde locuia acest vestit artist dramatic... după ce treceai printr-un coridor îngust și întunecos, ajungeai la odaia lui Eminescu, aproape de odaia unui frate al lui Pascali... Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lățime cam de 4 pași, în lungime cam de 5 pași. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

d) Grupate în colonii, foile de flori... păreau tăvile rotunde cu cite o ceașcă de porțelan deasupra, pregătite pe fața de masă a bălții, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunați la sunetul unui clopotel. — T. Arghezi, *Zbor la mare*.

e) Bojdeuca țărănească a lui Creangă din Mahalaua Țicăului, unde noaptea lătrau cîinii ca la sate, îl primi cu o voce bună care alina rana lăuntrică a lui Eminescu, răscolită de curînd și de moartea Ralucăi Eminovici. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

f) Se afla acolo, sub umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreată tînără. ... și vătuiul de căprioară a întors capul de sub brațul drept al Ilincuței, petrecut pe după grumazul lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) În Iași, în cele trei zile ale sărbătorii lui Cuza-Vodă, a fost o îmbulzeală nemai-pomenită de lume. Ieșenii spun că nici la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare n-a năvălit în capitala Moldovei atîta norod. — M. Sadoveanu, *Legenda lui Cuza-Vodă*.

h) Un cuțit să-i fi împlîntat în inimă împăratului, și nu da singe! Așa se cătrănise de rău cînd văzu viclenia boierului! — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

i) Longinus și-a pus capăt zilelor, iar armatele romane au dat năvelă... Pînă la ziduri au trebuit să cucerească pămîntul pas cu pas, căci înspăimîntătoare era opunerea dacilor! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

3. Construieste cite o propoziție în care substantivele *poiană, floare* și *țară* să fie la genitiv singular și plural, articulate și nearticulate.

II. Cînd substantivul la genitiv nu are nici articol hotărît, nici articol nehotărît, cazul este indicat, ca și pentru substantivul la dativ, prin forma adjectivului care precedă substantivul:

- (al) *frumosului* (acestui, acelui etc.) *riu*;
- (al) *frumoaselor* (acestor, acelor) *riuri*;
- (al) *fermecătoarei* (acestei, acelei) *privești*.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul genitiv și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie propozițiile în care cazul genitiv al substantivului este indicat prin forma adjectivului, înlăturînd adjectivul sau punîndu-l după substantivul la genitiv, după cum permite situația din fiecare text.

a) Sub gugiurile de zăpadă, clopotnițele bîtrînei biserici Barnovschi se înalță ca din vechi vremuri. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.

b) În colivie a pătruns atunci lumina de lună plină a unor geamuri strălucite. Erau geamurile unor cafenele boierești... Dar cine era să vie să dîscurce firul soartei viteazului Jap?

Jap a rămas stoic pînă la urmă. Și a venit și ceasul sîngeros, ceasul îngrozitoarei treceri prin mașina care smulge pielea. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

c) — ... Ce ispravă poți săvârși dacă acolo-l păzi ca și cum ar fi haznaus de zloți a lui Cazimir-Craiu? Mai întâi grajdul celui harnas cu numele Catalan nu-i în margine... E aproape de odăile străjerilor și la o zvirlitură de băț de chilia comisului Simion. — M. Sadoveanu, *Frații Ideri*.

d) Rezolvarea acestor probleme implica guverne stabile, care să aibă răgazul necesar de lucru. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

e) De o deosebită importanță era articolul 13 al programului revoluționar, prevăzând emanciparea clăcașilor...; aducerea la îndeplinire a acestui punct al programului însemna asigurarea unei baze puternice, de masă, a revoluției. — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

III. Substantivele la cazul genitiv *sînt folosite deseori cu funcția de nume predicativ*:

S

Copilul acesta este al fratelui meu. — Al cui este copilul (S)?

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) — Pămîntul e-al boierilor, vedeai-i-aș în pămînt cu iarbă pe piept! blestemă mama. — Z. Stancu, *Descult*.

b) — ... Dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o (revoluția) cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) ... acel pămînt nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă și i-l ia după voință-i. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

d) Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi...

dar el nu era al nostru, el era al țării-ntregi. — G. Coșbuc, *Regina ostrogoșilor*.

IV. Substantivele la cazul genitiv *pot fi folosite și cu prepoziții sau cu locuțiuni prepoziționale* — *asupra, deasupra, (în) contra, împotriva, înaintea, înapoia, de-a lungul, în jurul* etc. Substantivul la genitiv cu prepoziție (locuțiune prepozițională) *poate fi în relație cu un verb sau cu un substantiv*, deci poate avea funcția de complement sau de atribut:

Iar s-a repezit asupra daciilor? — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

compl. obiect indirect
prepozițional — *asupra*
cui s-a repezit?

...înaintea calului zăresc o mogildeață mică...
— I. L. Caragiale, *La Hanul lui Minjoală*.

compl. circ. de loc —
unde zăresc?

...la minele din preajma Abruttus-ului se pregăteau nepoții agatirșilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

atribut prepozițional —
care mine?

Să nu confunzi genitiul din construcțiile de acest fel cu dativul. Observă că dacă adăugăm încă un substantiv, acesta se poate construi cu articolul posesiv, care este marcă a genitivului: *Au năvălit asupra femeilor și a copiilor; A pus pomi în jurul casei și al fîntinii*.

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv împreună cu articolul sau prepozițiile care le precedă. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

a) Soarele, în asfințit, arunca o lumină dulce asupra dumbrăvii de stejari din preajmă. — M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie*.

b) Privi ră sus; și atunci, deasupra căpușorului, zări lujerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din virf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele.³ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

c) Împăratul a ieșit călare împotriva ordiei de la Amasia. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

d) Coborîm în Plotun: citeva căsuțe presărate pe încheietura măgurilor, de-a lungul pîrului de lespezi; ici-colo cite un petecut de fineață așternut ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă în hopuri pe malul înalt al Plotunului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

e) Străbătu ograda, deschise porțile din fund și, ieșind pe locul pustiu de din dosul casei, se duse pe marginea râpei și aruncă gingăniile în fundul ei. — Em. Gârleanu, *Furnica*.

f) Cîinele își conținu dușmănia împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi coti pe lîngă parmaclicul podului, în ripă... Se repezi asupra lui Gheorghită, încolțindu-l de pulpana sumăieșului. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) Pițigoiul intrase în obiceiurile împărătesei; el dormea pe căpătîiul înalt al patului... Pe trupul mic al păsăruicii încăpuseră toate podoabele... De jur împrejurul gitului, împărăteasa îi aninase un șirag de opt mărgăritare. — T. Arghezi, *Piatra Pițigoiului*.

Funcțiile substantivelor la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Substantivul în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor
D.	— verbul — adjectivul	— compl. obiect indirect: <i>cui?</i>
G. fără prep.	— substantivul — subiectul (prin verbul de legătură).	— atribut genitival: <i>al (a, ai, ale) cui?</i> — nume predicativ: <i>al (a, ai, ale) cui este (sint)?</i>
G. cu prep. <i>asupra, împotriva</i> etc.	— verbul — substantivul	— compl. obiect indirect <i>asupra (împotriva)</i> — prepozițional: <i>cui?</i> — compl. circ. de loc: <i>unde?</i> — atribut prepozițional: <i>care?</i>

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile dativ și genitiv și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor inițialele cazurilor. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor în cazurile dativ și genitiv.

a) Acestea le-am auzit mai deunăzi povestite de către un măcăleandru unui scatiu. Un lucru însă: dacă veniți cineva pe la mine, să nu spuneți cumva găitei mele cele ce v-am destăinuit. — Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*

b) Acolo, la margine de sat, se ridică un parc vechi și un palat unde-i plăcea lui Cuza-Vodă să petreacă zile de liniște.

Acolo-i mormîntul lui Cuza-Vodă. Ierburi și flori sălbatice, și tăcere. În criptă singuratică, doarme Domnul țărânimii. — M. Sadoveanu, *Domnul Poporului*.

c) Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de *omul lui vodă*, încît și pînă astăzi un deal în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Îi dăm ață zmeului și se înalță în slăvi. Acum e deasupra bisericii. Acum e dincolo de sat, a ajuns tocmai deasupra bălții pe care a secăt-o seceta, de-o treci cu piciorul. — Z. Stancu, *Desculț*.

e) — A fost și la Timiș un val, urmă postelnicul Jora a da lămurire domnului, și istorisi cu puține cuvinte îndrăzneala hoțului Gogolea.

Domnul pufni de ciudă dînd pîteni calului...

— A fost primejdie pentru viața lui Alexandrel-Vodă, fulgeră el pe postelnic. Pentru nechibzuința sa, coconul va fi muștrat. Pentru pedeapsa ce se cuvine Jderului celui mititel, ne pare rău, dar nu o putem înlătura.

— Măria ta, își strecură cu blîndeță vorbele Grigorașcu Jora; acel fecioraș al comisu-lui Manole a stat neclîntit lîngă stăpînul său. După ce a pierit melnicerul, s-a pus el împotriva podgheazului cu mare vrednicie, încît a fost de mirare și lotrilor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Cezar Bolliac a găsit, sub prispa unui sătean, un sarcofag ermetic închis, pe care, cu învoirea ultimului său proprietar, a pus să-l deschidă... Cercei de aur, un ac de păr... spuneau că pe crengile și pe foile de dafin adormise o femeie tînără. Nici o inscripție, nici un nume! — pentru ca secretul durerii sfîșiatului... soț... să rămînă indescifrabil în veci-vecilor. — Gala Galaction, *Gloria Constantini*.

g) Moșia de peste trei mii de pogoane se zice c-ar fi fost cîndva a Cantacuzineștilor, dar azi e a unui căpitan de la Pitești. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

h) Și nu s-au auzit nici măcar șoapte..., nici sforăiturile cailor... Încîlceala acelor timpuri a fost deplin favorabilă cutezării. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

i) M-am retras în camera mea și am deschis poeziile aceluia poet scump inimii noastre... E adevărat că versurile lui Eminescu n-au adus nici o dezlegare problemelor mele. — M. Sadoveanu, *Aventură în Lunca Dunării*.

j) După cum sufixele sînt lexicale sau gramaticale, se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvînt de tema specifică unui timp: astfel, *împărț(i)* este tema comună întregii flexiuni a verbului *împărți*, în timp ce *împărțea* este tema specială a imperfectului. — *Gramatica Academiei, I, 1966*.

² — „își deschidea paharul *chiar dedesubtul bulgărului*...” — Adverbul *chiar* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintactică.

Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv

Substantive feminine

I. *Substantivele feminine terminate la nominativul singular nearticulat în vocală sau în diftong se pronunță și se scriu la dativ-genitiv singular articulat cu -ei sau -ii. Pentru folosirea formelor corecte ne putem conduce după nominativul plural nearticulat:*

<i>N. plural nearticulat</i>	<i>D.G. singular nearticulat</i>	<i>D.G. singular articulat</i>
(niște) <i>case</i> <i>vulpi</i> <i>femei</i>	(unei) <i>case</i> <i>vulpi</i> <i>femei</i>	<i>casei</i> <i>vulpîi</i> <i>femei</i>

Observă că articolul hotărît -i se adaugă la forma de D.G. singular nearticulat, care este identică cu forma de nominativ plural nearticulat: *case* — *casei*; *vulpi* — *vulpîi*; *femei* — *femei*.

Pentru a te controla, calea cea mai ușoară este observarea formei de plural a substantivului însoțit de numeral:

o casă — două *case* — D.G. *casei*;
o vulpe — două *vulpi* — D.G. *vulpîi*;
o femeie — două *femei* — D.G. *femei*.

Deci se pronunță și se scrie cu -ii la genitiv sau dativ singular articulat, dacă substantivul se termină la nominativ plural nearticulat în -i.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive: *scară, ușă, colibă, noapte, zi, seară, vară, primăvară, toamnă, iarnă, pagină, ploaie, stea, perdea, pace, cheie, sctnteie.*

o mamă — două <i>mame</i> o vulpe — două <i>vulpi</i>	<i>D.G. singular articulat</i> <i>mamei</i> <i>vulpîi</i>
--	---

2. Completează substantivele feminine subliniate, pentru a întregi formele de dativ-genitiv singular articulat, ținând seama de mijlocul de control dat.

a) Iar caii albi ai *măr...* și zimbrii *zîn...* Dochii

întind spre apă gitul, la cer înalță ochii. — M. Eminescu, *Sarmis*.

b) — Căutați — mai zise fata — și găsiți pe vreuna la care să se potrivească condurul *mam...* pe piciorul ei. — P. Ispirescu, *Găinăreasa*.

c) Se deprinseseră așa de bine unul cu altul, că toate treburile erau pe mîna *feme...*, iar moșneagul își vedea numai de florile lui. — Em. Gârleanu, *Furnica*.

d) Virful *otsl...* lui Condrat se proptește cu lînceală dintr-un copac într-altul (...). Femeia se răsucesce pe fundul *bărc...* (...). Cînd își saltă capul, (...) jgheburile mici cu apă din cutele *basmal...* se desertară topind marginile de zăpadă (...). Pe Condrat și pe diacon îi zări tremurați prin ceața *plo...* și prin albeața *zăpez...* — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*.

II. Ca și la substantivele de felul celor prezentate la punctul I, tot după forma de *nominativ plural nearticulat* ne putem conduce și la alcătuirea formelor de *dativ-genitiv singular* ale substantivelor *noră* și *soră* (cînd și acesta arată un grad de rudenie). Dar aceste substantive (spre deosebire de cele de la punctul I) au forma de plural neregulată: *noră* — *nurori* (nu: „nore”); *soră* — *surori* (nu: „sore”). Deci formele corecte de *dativ-genitiv singular* ale acestor substantive sînt:

formele nearticulate: unei (acestei, acelei, altei etc.) $\left\{ \begin{array}{l} \text{nurori} \\ \text{surori} \end{array} \right.$

formele articulate: $\left. \begin{array}{l} \text{nurorii} \\ \text{surorii} \end{array} \right\} \text{ Mariei (mele, acesteia, aceleia etc.).}$

Fii atent la aceste forme fiindcă deseori se fac greșeli de felul: unei (acestei etc.) „nore” sau „sore”; „norei” sau „sorei” mele (acesteia etc.).

În ce privește formele de *dativ-genitiv singular* (unei) *sore*, *sorei* (acesteia), ele există în limba română, ca forme corecte (deși forma de plural este tot *surori*), dar numai cînd substantivul *soră* are alt sens decît acela de grad de rudenie: sensul de *înfirieră* sau de nume al celui mai mic grad din ierarhia călugărească feminină. În aceste cazuri vom spune corect:

Am cerut ajutorul unei *sore* (*sorei*) de serviciu.

I-am cerut unei *sore* (*sorei Maria*) explicații despre vechimea mănăstirii.

Exercițiu

Construiește:

— cite o propoziție în care fiecare dintre substantivele ce arată grade de rudenie — *noră* și *soră* — să se afle: 1. la forma nearticulată de *nominativ* sau de *acuzativ plural*; 2. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *dativ singular*; 3. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *genitiv singular*;

— cite o propoziție cu substantivul *soră*: 1. cu sensul de *înfirieră*, la forma nearticulată, apoi articulată de *dativ singular*; 2. cu sensul de grad în ierarhia călugărească la forma nearticulată, apoi articulată de *genitiv singular*.

Subliniază substantivele cerute și indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau de atribut. Explică oral deosebirea dintre formele de *dativ-genitiv singular* *surori(i)* și *sore(i)*.

III. Substantivele feminine terminate la *nominativ singular nearticulat* în vocalele *-ie* în hiat (cîmpi-e) nu urmează regula de la punctul I, ci formează *dativul* și *genitivul singular* articulată de la *nominativul singular nearticulat*, căruia i se adaugă articolul *-i*:

N. sing. nearticulat

cîmpie

D.G. sing. articulată

cîmpiei

Tot cu *-ie* se pronunță și se scrie și *dativul* sau *genitivul* substantivelor proprii feminine care la *nominativ* se termină în *-ia* în hiat:

Nominativ

Maria, Oltenia

Dativ sau genitiv

Mariei, Olteniei

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv singular articulat ale substantivelor: *hirtie, poezie, bucurie, ciocirle, istorie, geografie, bădăle, vijelle, propoziție, discuție, industrie, constituție, Lucia, Felicia, Cornelia, Muntenia, Albania, Anglia.*

Nominativ singular nearticulat

(o) flo-ră-ri-e

Cla-u-di-a

D.G. singular articulat

florăr-lei

Claudiei

2. După modelul dat mai jos, pune după substantivele *studiul, puterea, dezvoltarea* cîte trei substantive comune, feminine, la cazul genitiv, singular, articulate, din categoria celor care au nominativul singular nearticulat terminat în vocalele *-ie în hiat*. Subliniază terminația genitivului.

Studiul { istoriei
.....
.....

3. Adaugă după substantivul *frumusețea* patru substantive proprii, feminine (nume de persoane sau numiri geografice), la cazul genitiv, din categoria celor terminate în vocalele *-ia în hiat*. Subliniază terminația genitivului.
4. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *revoluție, istorie, patrie, industrie, bucurie, poezie* la genitiv sau dativ singular, articulate.
5. Subliniază substantivele feminine comune și proprii și notează deasupra lor inițialele cazurilor (N., Ac., D., G.). Scoate pe caiet aceste substantive împărțindu-le în două coloane: 1) cele care formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i” la forma de nominativ plural nearticulat (case — casei; vulpi — vulpi); 2) cele care formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i” la forma nominativului singular nearticulat (cîmpie — cîmpiei).

Model de analiză

Ac. G.

Mîndrul uriaș farmecă riul cu puterea măreției lui. — A. Vlahuță, *România pitorească.*

N. plural neart. D.G. sing. articulat
puteri puterli

N. sing. neart. D.G. sing. articulat
măreție măreției

Textele de analizat

a) Întîi sunau cornurile cîntînd începutul melodiei. Și bătrînii rosteau întîiul verset din lege. Și după aceea mulțimea toată cînta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

b) Ura! măreț se-nalță-n vînt
Stindardul României!
Noi însă zacam la pămînt,
Căzuți pradă urgiei! — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul.*

c) Ne-am oprit și ne-am descoperit cînd ni s-a spus că acolo se află unul din cîmirele soldaților români căzuți în Cehoslovacia pentru cauza civilizației. În cîteva clipite mi-am adus aminte de vechii și uitații mei prieteni... Parcă-l vedeam pe Niculai Dadaci, vioristul companiei noastre, pe Bocuile Vasile, cel înalt și cuminte ca o fată, pe Aniculă-iesei Ion, „poetul” unității, cel ce știa, după vorba lui, „o mie de cîntece toate de el făcute”. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*

d) Toată țărina gliei dezrobite
Și munții toți și-adîncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
Înfrișoșata clipă-a primenirii,

Cînd suflet nou primește intrupare,
Și-n strălucirea razelor de soare
El hărăzește vremii-mbătrînite:
Vestmintul nou de nouă sărbătoare.

— O. Goga, *Clăcașii*.

IV. Substantivele feminine din categoria celor prezentate la punctul III (cîmpie, florărie etc.) se scriu la *dativ-genitiv plural articulat* cu doi -i înaintea articolului hotărît: cîmpiilor, florăriilor. Cei doi -i se aud bine în rostire, ca vocale ce țin de silabe diferite: *cîm-pi-i-lor*, *flo-ră-ri-i-lor*.

Exerciții

1. Scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive, la pluralul articulat: *familie, constituție, revoluție, moșie, hîrtie, propoziție, poezie, datorie, fotografie, radiografie, compoziție*.

2. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.

a) Poeți romantici veniră numai ... să cheme umbre ... și pentru dinșii, glasuri tainice, răsunetele durerii și *bucuriilor*, șoptiră prin *spațiile* goale. — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

b) În *lungul cîmpiei* arse, pustii, se înalță doar un singur pîlc de *sălcii*...⁵
În frunzișul *sălcilor* acestora se string stoluri întregi de păsări. — Em. Gârleanu, *Musafirul*.

c) Întinderea *cîmpiilor*
În zări mai lin se pierde.

Mai dulce-i rodul *oilor*,
Verdeața e mai verde. — V. Alecsandri, *Țara*.

d) A trecut întii o boare
Pe deasupra *oilor*,
Și-a furat de prin ponoare
Puful *păpădiilor*.

Într-o clipă, alarmate,
Ies din șanțuri *vrăbiile*.
Papura pe loc se zbate
Legănîndu-și *săbiile*. — G. Topîrceanu,
Rapsodii de toamnă.

3. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *poezie, pîrtie, familie, discuție, delegație*, la genitiv sau la dativ plural, articulate. Explică ortografia lor.

V. Substantivele feminine cu sens colectiv formate cu sufixul -ime, care nu au plural — *muncitorime, țărănime, studențime* etc. — au la dativ-genitiv singular următoarele forme:

forme nearticulate: *unei (acestei, acelei etc.) muncitorimi, țărănimi, studențimi* etc.;

forme articulate: *muncitorimii, țărănimii, studențimii* etc. *acesteia (aceleia etc.)*.

Greșeli se fac la forma articulată, folosindu-se forma terminată în „-ei“, în locul formei corecte cu -ii. La forma nearticulată nu zice nimeni: *unei „muncitorime“, unei „țărănime“* etc. Deci pentru exprimarea corectă a formei articulate de dativ-genitiv a substantivelor

⁴ — „vedeam pe *Aniculăiesei Ion*“. — Substantiv propriu compus, la acuzativ cu prepoziție. Primul element component a rezultat din contopirea articolului posesiv cu un nume propriu la genitiv: *a(l) Niculăiesei* a devenit *Aniculăiesei*.

din această categorie, *folosește ca mijloc de control forma nearticulată de dativ-genitiv singular, la al cărei „i” final se adaugă articolul -i: unei muncitorimi (țăranimi etc.) — muncitorimii (țăranimii etc.) acesteia.**

Exerciții

1. După modelul exemplurilor din explicațiile de mai sus, scrie formele de dativ-genitiv singular nearticulate și pe cele articulate ale substantivelor: *studentime, școlărimă, soldătime, boierime, nobilime*.

2. Construiește cîte patru propoziții sau fraze în care să folosești trei dintre substantivele: *muncitorime, țăranime, școlărimă, călărimă, românimă*. Fiecare substantiv să fie întrebuințat la următoarele forme: 1. la *dativ singular nearticulat*, apoi *articulat*; 2. la *genitiv singular nearticulat*, apoi *articulat*.

Subliniază substantivele respective și notează cazurile; indică prin săgeată cuvîntul determinat și *explică oral scrierea substantivelor cu -i sau cu -ii*.

Substantive neutre

I. La substantivele neutre de tipul *fluviu — fluvii — fluviile, cei doi „i” de la formele de nominativ-acuzativ plural trebuie observați și la scrierea formelor de dativ-genitiv plural: unor (acestor, acelor, altor etc.) fluvii; fluviilor acestora (acelora, Europei etc.)*.

De asemenea, la substantivele de tipul *liceu — licee — liceele* (menționate la ortografia substantivelor la nominativ-acuzativ, sub titlul „Substantive neutre; la II.2., p.45) *trebuie observată și la formele de dativ-genitiv plural pronunțarea și scrierea cu ee (nu: „ie”): unor (acestor, acelor, altor etc.) licee, muzee, trofee etc.; liceelor, muzeelor, trofeelor etc. acestora (acelora, noastre etc.)*.

Exerciții

1. Construiește cîte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *premiu, concediu, mileniu*: 1. cu substantivul la forma articulată de *nominativ* sau de *acuzativ plural*; 2. și 3. cu substantivul la forma nearticulată, apoi la cea articulată a *dativului* sau a *genitivului plural*. Subliniază cu o linie substantivele cerute, notează cazurile lor și indică prin săgeată cuvîntul determinat de substantivele cu funcția de complement sau de atribut.

Subliniază cu două linii pe cei doi „i” din formele cerute ale substantivelor date și *explică oral ce reprezintă fiecare „i”*.

2. Construiește cîte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *procedeu, traseu, trofeu*: 1. cu substantivul articulată la *nominativ* sau la *acuzativ plural*; 2. și 3. cu substantivul articulată la *dativ plural*, apoi la *genitiv plural*.

În privința sublinierilor, a notărilor, a indicării relațiilor sintactice și a explicației pentru cei doi „e” dinaintea articolului hotărît, procedează ca la exercițiul 1.

* — „în lungul cîmpiei”. — Substantiv la genitiv precedat de o locuțiune prepozițională (*în lungul*).

* Tot cu -ii se pronunță și se scriu la dativ-genitivul singular articulată și celelalte substantive feminine derivate cu sufixul -ime (substantive cu sens colectiv sau cu alte sensuri): *mulțime — mulțimi; grosime — grosimi; mărime — mărimi; optime — optimi* etc. Dar acestea, avînd plural, se încadrează la modalitatea de alcătuire a formei de dativ-genitiv singular arătată la punctul I, pentru substantivele de tipul *vulpe* (vezi p. 58).

II. Fii atent la alcătuirea formei articulate de dativ-genitiv plural a substantivului *ou*, la care se face de mulți greșeala de a adăuga articolul hotărât *-lor* la forma articulată a nominativului plural. Deci, în locul formei corecte *ouălor*, se spune și se scrie greșit „*ouălelor*“. Pentru evitarea greșelii, ține seama de faptul că dativul și genitivul plural articulat al oricărui substantiv se alcătuiesc prin adăugarea articolului *-lor* la forma nearticulată de plural a nominativului. Prin urmare, la substantivul *ou*, forma nearticulată a nominativului plural fiind *ouă*, prin adăugarea articolului *-lor*, obținem forma *ouălor*, adică forma articulată de dativ-genitiv plural. Compară cu formele de plural: *casă*, *case*, *casele*, *caselor* (nu: „*caselelor*“).

Exercițiu

Construiește două propoziții cu substantivul *ou* la forma articulată a dativului plural și două propoziții cu același substantiv la forma articulată a genitivului plural. Subliniază formele de dativ și de genitiv ale substantivului, indică prin săgeată cuvintele determinate și explică oral de ce nu este corectă forma „*ouălelor*“.

Cazul vocativ*

I. Vocativul este *cazul care exprimă o chemare adresată cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei comunicări*.

De obicei se folosesc la vocativ substantivele care denumesc persoane sau animale domestice:

— *Nunuță*, spune mata o poveste... — M. Sadoveanu, *Povestitorii*.

— *Patrocle*, de ce duci piinea în gură? întreabă zimbând Lizuca. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

Se folosesc la vocativ și substantivele care denumesc alte animale atunci când ele sînt *personificate* (în fabule, povești etc.) sau chiar substantive care denumesc lucruri și, în special, *elemente ale naturii personificate*. În folclor codrul, copacii, apele etc. sînt frecvent personificate, de aceea substantivele respective sînt folosite și la vocativ:

Codrule, codruțule,

Mult mă-nchin, drăguțule. — *Folclor*.

— *Dunăre, Dunăre,*

Drum fără pulbere ... — *Folclor*.

Exerciții

Subliniază substantivele la vocativ și arată ce denumesc ele (persoane, animale, elemente ale naturii personificate etc.).

a) *Ionică!*... *Măi Ionică!*... *Scoală!*... să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie... — L. Rebreanu, *Ion*.

b) *Haide, Irino*, pune mîna pe seceră și dă-i drumul! — M. Preda, *Moromeții*.

c) — *Ce te legini, plopule,*

Fără ploaie, fără vînt,

Cu vîrful tot la pămînt? — *Ce te legini, plopule.*

* Denumirea *vocativ* vine de la verbul latin *vocare*, care înseamnă a chema.

d) Vai, murgule, jalea mă curmă!
Mă lupt cu durerea din urmă,
Căci ranele-mi sapă mormîntul.

.....
Mă chemi prin nechezuri păgîne
Și parcă zici: „Vino, stăpînel!”
— G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*.

II. În ceea ce privește **formele vocativului**, întîlnim următoarele situații:

— la **singular** unele substantive au *forme specifice pentru vocativ*: masculine — *bărbate, cumetre, Alexandre, Radule, bunicule* etc.; feminine — *Mario, bunico* etc.;

— alte substantive au *forme specifice pentru vocativ, dar alături de aceste forme se pot folosi și formele nominativului*: *Radule, Radu, Mario, Maria, bunico, bunică*;

— foarte multe substantive *nu au forme specifice pentru vocativ; în acest caz se folosește forma nominativului pentru a exprima o chemare*: *frate, tată, Petre, mamă* etc.;

— la **masculin** și la **feminin plural** se folosesc *forme ale nominativului* — *Veniți, frați! Veniți, vecine!* — sau *forme terminate în „lor”* — *Stați, fraților, vecinilor, fetelor!* —, *identice cu ale genitivului și dativului plural articulat*. Deosebirea este însă ușor de făcut, deoarece vocativul exprimă uneori *numai o chemare* — *Fraților! Știu tot (Fraților, știu tot)* —, iar alteori, în construcții de felul *Fetelor! Stați!* (*Stați, fetelor!*), vocativul are *rolul de a preciza persoanele la care se referă subiectul neexprimat (voi)*, pe cînd dativul și genitivul nu îndeplinesc astfel de roluri.

Pentru a evita confuzia *dintre nominativ și vocativ sau dintre dativ-genitiv plural și vocativ plural*, mijlocul cel mai sigur de verificare îl constituie faptul că *substantivul la vocativ reprezintă persoana căreia i se adresează vorbitorul*, deci **persoana a II-a**, pe cînd *la celelalte cazuri substantivul reprezintă persoana a III-a*. Substantivul la vocativ se poate înlocui cu *pronumele personal de persoana a II-a (tu, voi)*, iar substantivele la celelalte cazuri se înlocuiesc cu *pronumele de persoana a III-a (el, ea, ei, ele)*.

Atenție mai mare cer situațiile în care *substantivul în vocativ cu formă identică cu a nominativului se află după un verb la persoana a II-a cu subiectul (tu sau voi) neexprimat*: *Stai, Petre! Stați, băieți!* În astfel de propoziții *subiectul este inclus* (indicat de forma verbului), deci *substantivul în vocativ nu trebuie confundat cu subiectul; rolul vocativului este de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie substantivele la cazul vocativ care au forme specifice pentru acest caz și cu două linii pe cele care au aceeași formă ca și nominativul singular sau plural ori identice cu forma articulată de dativ-genitiv plural. Analizează substantivele respective arătînd genul, numărul, cazul și rolul vocativului (numai de chemare sau de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat: *tu* sau *voi*). La indicarea cazului ține seama de mijlocul de verificare dat.

a) Copilo, tu ești gata
De-a pururea să plîngi!

Și cînd ești tristă, Doino,
Tu inima ne-o frîngi. — G. Coșbuc, *Doina*.

* Precizarea prin substantivul în vocativ a persoanei (persoanelor) la care se referă subiectul neexprimat (*tu* sau *voi*) este absolut necesară cînd în fața vorbitorului se află două sau mai multe persoane sau diferite grupuri de persoane, dintre care numai una (unele) reprezintă persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.

- c) Fă-te-n lume o tulpină Printre fluturi, printre flamuri,
 Printre seminții și neamuri, Cîntitorule! — T. Arghezi, *Colinde*.
- d) De cînd nu mi-ai mai cîntat
 Sînt, vioră, întristat. — T. Arghezi, *Monotonie pe vioră*.

2. Subliniază substantivele la vocativ, observă locul lor în propoziție și pune virgula acolo unde trebuie.

- a) Români nu vă atingeți de banii cu păcat,
 Ce poartă a(l) lui Despot chip mîndru-ncoronat!

 E foc ce arde mîna!... Despot sîntem țărani,
 Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani. — V. Alecsandri, *Despot-Vodă*.

b) — Ia te uită moșnege la puiul cela de om..., zicea barza către soțul ei. Oare ce să aibă?

- Eu știu? răspunse cocostîrcul. Au și oamenii cei mititei supărări...
 — Iacă așa ai fost tu totdeauna moșnege; ai fost nepăsător.
 — Nu te supăra nevastă nu te supăra... zise cocostîrcul înfundîndu-și capu-ntre aripi.
 Barza nu zise nimic un timp. Se uită spre fereastra copilei.
 — Moșnege copila plînge...
 — ...decît te-ai cuibăsi lîngă mine..., mai bine ai face așa ca să mai uite fetița și să se mai mîngîie.

— Bine habă fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.

- c) Cît de frumoasă te-ai gătit
 Natuso tu! Ca o virgină
 Cu umblet drag, cu chip iubit! — G. Coșbuc, *Vara*.

- d) — Patrocle ce facem noi acum — întreabă ea pe cățel.
 — Nu știu stăpînă!
 — ... Pe tine te dor picioarele Patrocle?
 — Nu.

— Nici pe mine. Hai să mergem. Uite Patrocle pe aicea drumul e mititel și îngust.
 — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

3. Compune un dialog în care să folosești substantive la vocativ așezate la începutul propoziției, în interiorul propoziției și la sfîrșitul ei. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.

IV. După substantivul la vocativ se pune semnul exclamării atunci cînd comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor etc. În aceste cazuri intonația vocativului este mult mai înaltă decît în situația arătată la III; de aceea, după vocativ se pune semnul exclamării. De cele mai multe ori, se folosește semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziții interogative, exclamative sau imperative sau cînd din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă.

De exemplu:

— Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... astîmpără-te, că te arzi!

— Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

— Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprînde! — I.L. Caragiale, *Vizită...*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral de ce s-a folosit virgula sau semnul exclamării după acest caz.

- a) Copiii! aduceți un uclior
De apă de sub stîncă

Să sting pojarul meu de dor
Și jalea mea adîncă. — V. Alecsandri,
Peneș Curcanul.

- b) — „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăiera“

„Stai, pașă! Să piară azi unul din noi“.

Dar pașa mai tare zorește. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*

c) — Ioane, cată să nu dăm cîntea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Ai să pleci unde zic eu...

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola... Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane! răspune mama... La mine nu se trec astea...

— I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

d) De la o vreme mama, crezînd că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa:

— Ioane!... Ioane!... Ioane!... — Și Ion, pace! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*

2. Construiește trei propoziții în care, după substantive la vocativ, să folosești semnul exclamării. Explică oral de ce ai folosit semnul exclamării, și nu virgula.

V. Substantivul la vocativ poate avea unul sau mai multe atribute așezate după vocativ sau înaintea lui. În acest caz nu numai substantivul la vocativ, ci și atributele lui au o intonație mai înaltă și, pentru acest motiv, întregul grup de cuvinte cu vocativul ca centru (ca termen de bază) se desparte de cuvîntul (cuvintele) învecinat(e) prin virgulă sau semnul exclamării, potrivit modalităților de intonație arătate la III (p. 65) și IV (p. 66):

Eu te las, țară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,

Dar cu inima cernită
Plîng amar, amar oftezi!

— V. Alecsandri, *Adio Moldovei.*

— Fată frumoasă și harnică, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*

— Căpetenii ale mele!... a strigat Gheorghe Doja... Să sune trîmbițele tăcere. — E. Camilar, *Povestiri eroice.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și explică oral punctuația.

- a) Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,

Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează. — M. Eminescu,
Luceafărul.

- b) Frumoasă ești, pădurea mea,
Cînd umbra-i încă rară

Și printre crengi adie-abia
Un vînt de primăvară. — G. Topîrceanu, *Cîntec.*

c) Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc! — M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.

d) — ... De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar? ... Fiindcă ești hoț și ți-e frică să nu afle lumea?... — M. Preda, *Moromeții*.

e) O, dulce fericire risipită!
De ce-ai venit și pentru ce-a fost scris
Să-mi schimbi tu viața-n rai și-n paradis? — St. O. Iosif, *Te duci*.

2. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie. Explică oral punctuația.

a) Tu ghiocel plâpînd cînd începi să străpungi stratul de zăpadă, știu cărei primăveri îi ești crainic... Dar tu grăunte de uraniu cînd te dezghioci și-ți înalți lujerul în istoria omenirii, ce primăvară ne vestești? — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați*.

b) Flutुरe flutुरe flutुरe
Aripa vîntul ți-o scutुरe
Craiule tînăr al florilor
Crainic al zorilor. — D. Zamfirescu, *Flutुरe*.

c) Măicuță dragă cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!
.....
Dar uite nu e nu știu cît
O lună chinuită,
Și o să te string de după gît
Măicuța mea iubită. — G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.

d) — „Ai poate prin lume vreo țință
De-alergi călătorule vînt?” — G. Coșbuc, *Povestea cîntării*.

3. Construiește trei propoziții în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

VI. În unele propoziții, și cuvîntul prin care este exprimat atributul unui substantiv la vocativ își are determinanții lui (attribute sau complemente), cu care formează un grup al vocativului, uneori foarte dezvoltat:

Veniți la sinul meu cu toții,
↓ ↓ ↓
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul
Nădejdi mele de mai bine! — O. Goga, *Copiilor*.

Ridică capul, țară bîntuită de vijeliile lumii ...! — A. Russo, *Cîntarea României*.

Intonația mai înaltă a cuvîntelor din grupurile subliniate face ca în rostire întregul grup să se separe prin pauză de celelalte cuvinte, iar în scris pauza trebuie notată prin virgulă sau (în condițiile de intonație arătate mai înainte) prin semnul exclamării.

Uneori apar înălțuite două sau mai multe grupuri (construcții) vocative. În astfel de situații fiecare grup se pune între virgule (rareori se leagă prin și), iar după ultimul grup, dacă se află la sfîrșitul propoziției, se pune semnul exclamării, cînd intonația cere acest semn:

— Fiți bineveniți, dragii mei prieteni, bravi mei marinari!... — Radu Tudoran, *Toate pînzele sus!*

Exerciții

1. Subliniază cu două linii substantivele la cazul vocativ și cu o linie părțile secundare de propoziție care formează grupul vocativului. Indică prin săgeată cuvântul determinat de fiecare parte secundară din grupul vocativului și explică punctuația grupurilor respective.

- Codrule cu riuri line,
Vreme trece, vreme vine... — M. Eminescu, *Revedere*.
- Ea zîmbind și trist se uită, șoptește blînd din gură:
— „Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.” — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.
- Frunziș al pădurii bătrîne,
Doinești, o, tovarășe-al meu! — G. Coșbuc, *Pierde-vară*.
- Pămîntule al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu... — T. Arghezi, *Întoarcere la brazdă*.
- Gorunule din margine de codru, cînd zac în umbra ta
de ce mă-nvinge și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă?
cu aripi moi atîta pace, — L. Blaga, *Gorunul*.
- Părinte-al meu din vremi de mult,
Era și-o casă la răscruci... — O. Goga, *Reîntors*.
- Frați buni ai frunzelor din codru, Sfințiți cu roua suferinții
Copii ai mîndrei bolți albastre, Țărîna plaiurilor noastre!
— O. Goga, *Plugarii*.
- Popor curat și mîndru, cu inima deschisă și bună, popor de muncă și de cuvînt,
mlădiță puternică a vechilor ostași, neamurile nu te vor sfărîma lesne. — N. Iorga,
Priveliști din țară.

2. Construieste cîte două propoziții în care să se afle următoarele relații sintactice:

— substantiv la vocativ — atribut substantival — atribut adjectival (grupul de cuvinte să fie la începutul propoziției);

— substantiv la vocativ — atribut adjectival — atribut substantival (grupul de cuvinte, în interiorul propoziției);

— atribut adjectival — substantiv la vocativ — atribut substantival (grupul de cuvinte, la sfîrșitul propoziției).

Explică oral punctuația folosită.

3. Alcătuieste trei propoziții în care să se afle două sau mai multe construcții (grupuri de cuvinte) cu un substantiv în vocativ ca centru al grupului. Fă, ca la exercițiul 1, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice din fiecare grup.

VII. Substantivele la vocativ care denumesc divinități, muze, personalități puternice din trecut sau ideea de dreptate, de pace etc. constituie o *invocație**, iar construcțiile în care se află astfel de vocative se numesc *invocații retorice***.

O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai

Pin' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai! — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

* Cuvîntul *invocație* vine de la substantivul latin *invocatio* (citește — *invocație*) format, la rîndul lui, de la verbul *invocare*, cu sensul a *chama* (în ajutor).

** Adjectivul *retoric* înseamnă „care ține de oratorie”, invocația fiind folosită mai ales în discursuri.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ folosite ca invocații retorice și explică punctuația lor.

a) Cum nu vii tu, Tepeș doamne, ca punînd mîna pe ei
Să-i împarți în două cete: în smîntiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a silă să-i aduni,
Să dai foc la pușcării și la casa de nebuni! — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) Dreptate! Ochii plîși cer să te vadă.
De ce ne uiți? Nu mai trăiești tu, zînă? — P. Cerna, *Zile de durere*.

2. Construiește trei propoziții sau fraze în care să se afle construcții cu substantive la vocativ folosite ca invocații retorice. Subliniază-le și explică punctuația folosită.

VIII. Substantivul la vocativ poate fi cuprins sau nu în cadrul unei propoziții.

— *Cînd nu este cuprins în propoziție, ci are doar rolul de a exprima o strigare*, ca în construcțiile de felul *Ioane!... Ioane!... Ioane!... / Și Ion pace! /*, *vocativul constituie singur o comunicare*. După ea, urmează de obicei o comunicare sub forma unei propoziții sau a unei fraze. Vocativul de adresare neîncadrat în propoziție se poate afla și într-o construcție cu diferiți determinanți: *Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte! / Am cîntat în tinerețe strămoșeasca vitejie*. — V. Alecsandri, *Odă ostașilor români*. Vocativul de simplă adresare poate sta și după o propoziție sau frază: „*Îi spun mamei / că am plecat, Ioane!*”

— În exemplul *Ioane, scrie!* vocativul *Ioane*, deși exprimă o adresare, are rolul de a preciza la cine se referă subiectul neexprimat al propoziției: *(tu) scrie*. Acest rol al substantivului la vocativ are importanță deosebită în comunicare, mai ales pe lângă verbe cum este cel din textul de aici, sau altele, ca *ascultă, lucrează, citește, privește, apropie* etc., *verbe a căror formă poate presupune subiectul tu sau el (ea)*.

Dar de cele mai multe ori acest rol este îndeplinit de un vocativ din interiorul propoziției:

— *Ține, mătușă*, de la mine puțin... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

— Substantivul la vocativ poate preciza persoana (persoanele) la care se referă un pronume de persoană a II-a, la singular sau la plural și cînd pronumele este exprimat, indiferent de cazul la care se află. În exemplele ce urmează, substantivele la vocativ precizează persoane la care se referă un pronume la acuzativ, la dativ, la genitiv: *Pe tine te aștept, Mario; Pe voi vă aștept, fetelor; Ție îți vorbesc, Ioane; Vouă vă vorbesc, băieți; Haina este a dumitale, mamă* etc.

În situațiile arătate vocativul apare ca un termen necesar pentru înțelegerea comunicării, avînd rolul de a preciza la cine se referă pronumele de persoană a II-a din textele date.

— Substantivul la vocativ din propoziție sau dintr-un grup cu substantiv la vocativ, neîncadrat în propoziție, nu poate fi decît atribut. Atributul exprimat prin substantiv la vocativ poate determina un substantiv la vocativ sau un pronume la persoană a II-a (*tu, voi, dumneata, dumneavoastră*).

— la ascultă, *dascăle* Măgorege, / nu te prea întrece cu vorba... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— Cîți ani ai tu, *Zambila*?* — Z. Stancu, *Descult*.

— Că bine zici *dumneata*, mătușă, / asta facem. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păpîlul*.

— *Cumătră* vulpei / Mă gîndii la ceva. — V. Eftimiu, *Vulpea păcălîită*.

Din primul și din ultimul exemplu din cele de mai sus și din construcțiile prezentate la punctul V, rezultă și *alt rol sintactic al substantivului la vocativ* — *rolul de cuvînt determinat de un atribut*.

— Există însă și unele substantive la vocativ, ca *frate*, *soro*, *domnule* și altele, care sînt folosite ca *formule de adresare* ce nu mai corespund ca înțeles (ca grad de rudenie, uneori nici ca gen) cu persoana căreia i se adresează vorbitorul. De exemplu: comunicarea „Stai, *frate*, că lucrurile nu stau chiar așa!” este deseori adresată oricărei persoane, chiar și unei femei.

Exercițiu

Analizează substantivele la vocativ din următoarele texte de la exercițiile anterioare și din textele de mai jos.

— Vocativele din textele de la: II: g); III: 1. a) și 2. b); V: 1. b), c) și 2. a).

— Vocativele din textele de mai jos.

În paranteză scrie, indicînd relațiile sintactice, procedează ca în exemplele care te însoțesc:

a. — Dăruie-mi viața, *Păscăle*, / că și eu te-oi dăruia... cu daruri împărătești. — I. Creangă, *Povestea lui Horia-Măli*.

b. — Elagolovește, pădure *Varșavile*, / auzii pe covarșii mei sfîrșii. — G. Hogaș, *La Pîngura*.

c. — Parole spăie tu, *coșmarule*, / Tu, *Danie*, scută în lupte... / Ai să găsești... cîțiva jureji sîrați. — Z. Stancu, *Descult*.

d. — Ce glădești *dumneata*, *măgule*? / Te joacă cu mîna *amului*? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e. — *Dumnezeescă*, *domnule* subpăleat, vești face / cum vești crede / ai-i, *mai stăruie*. — M. Sadoveanu, *Boierul*.

f. — Cîi beri pe cer, *bedeș* / *Măe* *Calobanule*.

— Tăi *husari* [pozi] *desăile*.

g. — Ce spui *mădăcorule*, veni un braț de *lemină*? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h. — Apoi dai mei rîmii *sănătoasă*, mătușă *Mărică*. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

i. — ...bade *toate*, *unde-a vorbă*, / *unde-i mîine*. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păpîlul*.

* Substantivul *Zambila* este un vocativ cu formă de nominativ, el arătînd persoana căreia i se adresează vorbitorul.

i) — Poftim și ție, Niculăieș, paralele / pe care ți le-am făgăduit. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

j) De din vale de Rovine Nu (grăim) din gură, ci (grăim) din carte /...
Grăim, Doamnă, către tine, — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

k) Și când ajungea popa [la casa unui gospodar], / noi ne așezam pe două rînduri..., / iar el... zicea cu mîndrie: /

— Aștia-s mînjii popii, fiule. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural

Vocativul substantivelor masculine la plural *pune probleme de ortografie numai atunci cînd se folosește forma de nominativ cu valoare de vocativ*. În privința ortografiei acestor vocative, deosebim (în linii mari) două situații:

1. Cînd substantivul se folosește *singur* (fără nici un determinant) *el este totdeauna nearticulat*, indiferent de rolul vocativului în comunicare ori de funcția lui de atribut:

— *Prieteni (arbitri, barcagii, copii*)!* (,) fiți atenți!

— Fiți atenți! (,) *prieteni (arbitri, barcagii, copii)!*

— Voi (dumneavoastră), *prieteni (arbitri, ...)*! (,) veniți aici.

2. Cînd substantivul masculin la vocativ plural, cu formă de *nominativ*, este însoțit de diferiți determinanți, *el se folosește articulat sau nearticulat, în aceleași condiții ca și substantivele masculine la nominativ plural*. Substantivul la vocativ plural apare însă însoțit de mult mai puțini determinanți decît substantivul la nominativ plural. *De obicei, substantivul la vocativ este însoțit:*

— *de un atribut adjectival exprimat prin adjectiv propriu-zis*: *Dragi prieteni (copilândri, copii)*, vă aștept cu nerăbdare; *Vă aștept cu nerăbdare, dragi prieteni (copilândri, copii)*;

— *de un atribut substantival prepozițional în acuzativ sau de un atribut substantival genitival așezat la dreapta vocativului, direct* (fără articolul „ai”) sau *legat prin articolul „ai”*:

Mă bizui pe voi, $\begin{cases} \text{prieteni (copii) de nădejde.} \\ \text{prieteni (copii) ai țării mele.} \\ \text{prieteni (copii) țării mele.} \end{cases}$

— *de un adjectiv posesiv, care, cînd este așezat după substantivul la vocativ, cere substantiv nearticulat sau substantiv articulat, în aceleași condiții ca și atributul genitival*:

Mă bizui pe voi, $\begin{cases} \text{prieteni (copii) ai noștri.} \\ \text{prieteni (copii) noștri.} \end{cases}$

Cînd adjectivul posesiv, lipsit de articolul „ai”, stă înaintea substantivului la vocativ, *adjectivul posesiv este precedat de un adjectiv, iar substantivul la vocativ nu se articulează*:

Vă admir, *dragii mei prieteni (copii)!*

* Amintim că la substantivele masculine cu singularul în -iu și la substantivul *copil* forma *nearticulată* a nominativului plural prezintă doi „i”, iar forma *articulată*, trei „i”.

În alte situații în care substantivul masculin la vocativ plural cu formă de nominativ apare foarte rar, te vei conduce (ca și în exemplele prezentate aici) după tabelele de ortografie a substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural (p. 33 și 38).

Exerciții

1. Explică ortografia substantivelor la vocativ din textele date la III. 2. a); IV. 1. a); VI.1. g) și a celor din textele de mai jos. Subliniază cu două linii substantivele la vocativ și cu o linie (când vocativul este însoțit de determinanți) termenul care cere articularea sau nearticularea substantivului la vocativ cu formă de nominativ.

a) Șerbi și meșteșugari! Oameni de toate neamurile! Aflați: din voință voastră a tuturor, de azi înainte dăm neființei șerbii! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Să aduceți, socri mari,
Lăutari;

Să știți, socri, că desară
Multă oaste vă-mpresoară.

— Folclor (*Orație de nuntă*).

c) ... Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipneț, vultani din Războieni,
Zimbri fioroși din codrii Racovii, ... — V. Alecsandri, *Dumbrava Roșie*.

d) Veniți, plugari, veniți, oștenii
Celui mai vechi și sfânt război, ... — O. Goga, *Carmen laboris*.

e) Zic unii, alții-n lume:

Domnii mei, se pot toate. — Gr. Alexandrescu, *Elefantul*.

2. Construieste propoziții cu fiecare din substantivele *codru*, *fiu*, *copil* la vocativ plural cu formă de nominativ: 1. însoțite de determinanți care cer articularea substantivului; 2. însoțite de determinanți care nu admit articularea substantivului. Subliniază cu o linie substantivele la vocativ și cu două linii pe „i” semn al pluralului sau articol hotărît. Indică prin săgeată termenul care cere sau nu articularea substantivului.

Declinarea substantivelor

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc forme cazuale.

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă declinarea aceluia substantiv.

Revezi formele cazuale ale diferitelor tipuri de substantive prezentate: pentru *nominativ-acuzativ*, în tabelul de la p. 24; pentru *dativ-genitiv*, în tabelul de la p. 47; pentru *vocativ*, la II, p. 64. Pentru tipurile de substantive care, la anumite forme, pun probleme de ortografie sau (și) de ortoepie, revezi explicațiile speciale date sub titlurile privitoare la ortografie și ortoepie, de la p. 43, p. 44 și p. 45.

Exerciții

1. Scrie declinarea articulată a substantivelor *copil*, *fiu* și *studiu* și declinarea substantivelor *știință* și *ființă*, însoțite de articolul nehotărît. (Fii atent la ortografia substantivelor *știință*, *ființă*.)
2. Declină în propoziții substantivele *poet* și *poezie*, articulate cu articolul hotărît enclitic. (Observă ortografia: *poet*, *poezie*, nu *poiet*, *poiezie*.)

8. Declină în propoziții substantivul *cooperativă*, numai la singular, însoțit de articolul nehotărât.

9. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele substantive articulate:
- *familie, revoluție*, la genitiv sau dativ singular; la nominativ și genitiv plural;
 - *ușă, plajă*, la nominativ sau acuzativ singular (*ușa, plaja, nu ușa, plaja*);
 - *zi, stea, rouă*, la acuzativ singular (*ziua, steaua, roua*).

Schimbarea valorii gramaticale a substantivului

Unele substantive sînt folosite cu *valoare adjectivală* cînd însoțesc și determină un alt substantiv sau cu *valoare adverbială* cînd determină un verb ori un adjectiv:

o femeie bărbată;	<i>valoare adjectivală</i>	(o femeie curajoasă);
s-a supărat foarte;	<i>valoare adverbială</i>	(s-a supărat foarte rău);
e supărat foarte;	<i>valoare adverbială</i>	(e foarte supărat).

Tot cu *valoare adverbială* sînt folosite și substantivele care arată timpul (*ziua, noaptea, toamna, vara* etc.):

Marți (cu sensul în timpul verii) mergem la mare.

Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate deveni locuțiune adjectivală sau locuțiune adverbială:

Lucru de competență;	locuțiune adjectivală (lucru prielnic);
scutit cu îndrăzneală;	locuțiune adverbială (scutit îndrăznește).

Observă că prin schimbarea valorii gramaticale substantivul capătă de obicei un sens nou.

Exerciții

1. Analizează valorile gramaticale a cuvintelor subliniate. Arată ce sens au capătat substantivele care și-au schimbat valoarea gramaticală. Indică prin săgeată cuvintele determinate de adjective; locuțiunile adjectivale, adverbiale sau locuțiunile adverbiale provenite din substantive.

a. Prăjitură! una de nouă este măruntă, și înțepa străgura și pătrunde! — E. Camilă, *Peșteră ardeie*.

b. Văd, astăzi dintr-o dată, că se pare cum un șir cum să vii patru cessuri cu oștră, pe un vînt urduș de iată. — I. Agărbiceanu, *Moș Vîntu*.

c. Bărbatul se rușenă cu gura de lingă ai lor și de pe gîtle. — E. Camilă, *Peșteră ardeie*.

d. Nu mai vîntură lată să cînte din oară... Era o fată... tare bărbosă. — Camilă Petrescu, *Un om înrădăcit*.

e. — Du-te, omule, și îți mai cu dinău, nu te mai lăsa să te îmbolnovească cu vorbe. — A. Vlahuță, *Secunda*.

f) De Petruța se spunea că e deșteaptă *foc...*, dar acum simțea cât de puțină însemnătate avea deșteptăciunea ei pe lângă lucrul acesta *fără preț*, care erau brațele... lui Măi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

g) Și-acum ar vrea un neam *căldu*

S-arunce jug în gîtul tău. — G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

h) *Vara* fusese secetă mare, cu călduri dogoritoare, cu vînturi-uscate. *Iarna* se pusese înainte... cu patru săptămîni. — I. Agârbiceanu, *Iarnă grea*.

i) Niculaie așteaptă o *vreme* cu ochii închiși, apoi își mișcă pleoapele. — M. Preda, *Moromeții*.

j) Luă apoi cazmaua și începu să afineze pămîntul..., dar încet, cu *măsură*, *fără pripire*, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic. — I. Slavici, *Comoara*.

2. Fă o narațiune în care să folosești adjective, locuțiuni adjectivale, adverb și locuțiuni adverbiale provenite din substantive. Subliniază-le, indică prin săgeată cuvintele determinate și arată ce sens nou au căpătat substantivele prin schimbarea valorii gramaticale.

Valoarea stilistică a substantivului

Cele mai obișnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sint: **comparația, metafora și personificarea.**

I. **Comparația** arată *asemănarea* dintre două obiecte (ființe, lucruri, fenomene etc.) sau dintre două acțiuni, *pe baza unei însușiri comune*.

În comparație intră deci doi termeni: termenul comparat și termenul cu care este comparat un obiect sau o acțiune. Cuvîntul care reprezintă primul termen al comparației este folosit cu sensul lui propriu (obișnuit), iar cel care reprezintă *al doilea termen este folosit cu sens figurat*. Substantivul care exprimă al doilea termen al comparației este introdus printr-un *adverb de comparație*: **ca, cît, decît, asemenea, parcă**. Cînd comparația se referă la un *substantiv*, *însușirea comună* pe care se bazează comparația este indicată de un *adjectiv*, iar, cînd comparația se referă la o *acțiune* exprimată printr-un *verb*, *însușirea comună* este indicată de un *adverb de mod*. Adjectivul sau adverbul poate fi *exprimat* sau *subînțeles*:

(a) Și amîndoi *bătrînii* aceștia erau **albi ca iarna**. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

(b) 1. *Un fulger cît un balaur* se zvîrcoli în norii groși. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

2. *Arde-n candel-o lumină cît un stîmbure de mac*. — M. Eminescu, *Călin (Fîle din poveste)*.

(c) ...calul odată zboară... pînă la nouri și apoi *se lasă în jos ca o săgeată*. După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună și iar *se lasă în jos mai iute decît fulgerul*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

După cum se vede, în textele de sub (b) și în prima frază din textul (c) *însușirile obiectelor (un fulger, o lumină) și însușirea acțiunii (se lasă) nu au fost exprimate*, dar fiecare dintre ele poate fi descoperită de cititor cu ușurință: *un fulger (lung) cît un balaur; o lumină (mică) cît un stîmbure de mac; se lasă în jos (repede) ca o săgeată*. Sînt însă cazuri în care însușirea neexprimată este mai greu descoperită, fiind nevoie uneori de *observarea atentă a contextului mai larg*. Construcțiunile în care însușirea omisă este sugerată (transmisă) citi-

torului de substantivul sau de construcția substantivală (vezi construcția *cît un simbur de mac*) cu valoare (funcție) stilistică* de comparație sînt mult mai expresive decît cele cu adjectivul sau adverbul exprimat. Dar termenul care exprimă însușirea comună nu poate fi omis în orice construcție. Un exemplu de acest fel ni-l oferă textul (a): dacă în locul construcției cu adjectivul exprimat — *albi* —, am spune „Și amîndoi bătrînii aceștia erau *ca iarna*“, cititorul n-ar ști la ce însușire a bătrînilor se referă comparația *ca iarna*.

*Comparația stilistică poate fi simplă sau dezvoltată**.*

Comparația simplă este exprimată numai prin substantivul cu valoare stilistică precedat de adverbul de comparație, situație în care, din punct de vedere sintactic, comparația coincide cu partea de propoziție exprimată prin substan-

tivul respectiv: atribut, cînd determină un substantiv: un fulger cît un balaur; complement de mod comparativ, cînd determină un verb, un adjectiv sau un adverb: se lasă... ca o săgeată; (erau) albi ca iarna; (se lasă) mai iute decît fulgerul; nume predicativ: Apusurile erau ca sîngele (Em. Gârleanu, Frunza).

Comparația dezvoltată este o construcție care cuprinde un substantiv (ca termen de bază) precedat de un adverb de comparație și însoțit de unul sau mai multe atribute ori de o înlănțuire de atribute și complemente: „o lumină cît un

simbur de mac“; „Gura, cu buzele... roșii ca miezul piersicii pietroase“ (Em.

Gârleanu, Nucul lui Odobac); „...vîntul | E ca o mină adormită pe coarda

rupt-a unei lire“ (D. Anghel, Melancolie); „Fruntea-i aspră, adîncă, incre-

tită, | Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită“ (M. Eminescu, Înger

și demon); „Petele arate, negre și lucioase, păreau niște răni deschise pe un

trup îmbătrînit“ (L. Rebreanu, Ion).

Cele două exemple cu verbul copulativ *a părea* arată că acesta admite ca substantivul cu funcția de nume predicativ comparativ să apară nu numai cu adverbul de comparație („*Părea ca o noapte...*“), ci și fără adverbul de comparație („*păreau niște răni...*“). Posibilitatea verbului *a părea* de a realiza o comparație și fără adverbul *ca* (sau *cît*) se explică prin faptul că verbul *a părea* exprimă prin sensul său lexical ideea de *asemănare*, ca și adverbul de comparație *ca (cît)*. Pentru motivul arătat, verbul copulativ „*a părea*“ poate realiza o comparație, fără ajutorul adverbului *ca*, și atunci cînd numele predicativ este o parte de propoziție dezvoltată alcătuită din infinitivul copulativului „*a fi*“ și un nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ: *Fruntea-*

* Se folosește frecvent și denumirea „funcție stilistică“.

** În unele lucrări de stilistică se folosește termenul „comparație complexă“.

aspră... *părea a fi o noapte...*; *Petele* arate... *păreau a fi niște răni...* Sub acest aspect, construcțiile cu verbul copulativ *a părea* se apropie de cele cu verbul predicativ *a semăna* (cu sensul „a se asemăna”, „a arăta” sau „a părea” ca...): „*Ea* (Țara Ardealului) *seamăna a fi un măreț și întins palat...*” (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*).

Verbul copulativ „a fi” urmat de un substantiv la nominativ cu funcția de nume predicativ poate realiza o comparație și atunci când este la un mod personal, dacă verbul este precedat de adverbul *parcă*:

Petele arate... *parcă erau niște răni...*

Exerciții

1. Subliniază comparațiile stilistice simple sau dezvoltate. Notează deasupra substantive-
lor care îndeplinesc singure valoarea de comparație și deasupra celor care constituie
baza unei comparații dezvoltate ce funcție sintactică au, folosind inițialele: A (atri-
but); C (complement de mod); NP (nume predicativ).

În ce privește indicarea prin săgeată a relației dintre substantivul cu valoare stilistică
de comparație și termenul pe care-l determină ca atribut sau complement, precum și în
privința relațiilor sintactice existente între termenii unei comparații stilistice dezvoltate, pro-
cedează ca la exemplele din explicațiile de mai sus.

Pentru comparațiile dezvoltate, explică oral de ce ai considerat că substantivul pre-
cedat de un adverb de comparație sau de verbul „a părea” nu realizează singur o imagine
artistică (o comparație stilistică).

a) Și iedul... se avîntă ca o săgeată și... zburdă de bucurie pe picioarele subțiri ca
niște lugere*. — Em. Gârleanu, *Căprioara*.

b) Purta în suflet risul ei cald, ... obraji ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca
cerul de primăvară. — L. Rebreanu, *Ion*.

c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năfra-
me de aur. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Mai trecu puțin și văzură o femeie, p-un cal alb iute ca o săgeată, alergînd împo-
triva lor, ... cu coiful tras pe ochi și pe sub coif părul curgea ca niște sculuri de ibrișin
gălbui.* — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

e) — De ce face pisica așa?

— Toarce ca fusul, murmură ca marea, cîntă ca vîntul, șuieră ca grîul. Așa bocește
pădurea, așa curge apa, așa geme sîlcia și bombăne furtuna. În somnul ei cu auzul la
pămînt, mița ascultă lăuta lumii, care cîntă pretutindeni... și visul ei se aude ca un ecou
al viorilor din ape...? — T. Arghezi, *Pisica*.

f) Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare

Pare-un lan de diamanturi ce scîrție sub picioare. — V. Alecsandri, *Miezul iernei*.

g) La Miramare cerul e albastru ca o boltă de peruzea... Cerul nostru e ca un
copil blajin, plînge ca să rîză** îndată cu lacrimile în ochi. — B. Șt. Delavrancea, *Fanta-
Cella*.

h) O musculiță cît o gîmălie, strălucitoare ca un licurici, intră bîzîind să caute ceva
dulce de mîncat. — Em. Gârleanu, *Musculița*.

* Formele din limba literară actuală sînt: *lujer* (s.m.); pl. *lujeri*.

** „Să rîză” e formă populară. Forma literară este: *să rîdă*.

- i) Vițe roșii,
vițe verzi sugrumă casele-n lăstari sălbatici
și vînjoși — asemenea unor polipi*, ce-și
string în brațe prada. — L. Blaga, *La mare*.

j) Căpițele de fin păreau un norod de broaște țestoase, supuse unei vrăji. — I. Teodoreanu, *Ulița copilăriei*.

k) În fundul unui codru vechi ca pământul și tăcut ca mormîntul, în fața unui bătrîn ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului, ... voinicul... începe a cînta și deodată natura întreagă se trezește... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

l) Firele sînt parcă strune fermecate. / Stativele cîntă și eu cînt cu ele. — St. O. Iosif și D. Anghel, *Legenda funigiilor*.

m) — ... (Gerilă) parcă-i o moară hodorogită, numai gure lui se aude în toate părțile. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

n) Pletele lui albe și crețe parcă sînt niște ciorchini de flori albe. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

2. Transformă:

- propozițiile cu verbul copulativ *a fi* (precedat sau urmat de adverbul *parcă*) din textele l), m), n) în propoziții cu verbul copulativ *a părea*, pus la modul și timpul verbului *a fi* din fiecare text⁶;
- propozițiile cu verbul copulativ *a părea* din textele f) și j) în propoziții cu copulativul *a fi* (pus la modul și timpul verbului *a părea*) precedat, apoi urmat de adverbul *parcă*⁷.

Subliniază construcțiile comparative obținute după transformările făcute.

3. Fă o compunere în care să folosești comparații stilistice (simple și dezvoltate) care să însoțească un *substantiv*, un *adjectiv*, un *adverb*, un *verb predicativ* și *verbele copulative* „a părea” și „a fi”.

Subliniază comparațiile și procedează în privința indicării relațiilor sintactice ca în textele date la explicații.

II. **Metafora** este o figură de stil rezultată de obicei din prescurtarea (*simplificarea*) unei comparații^{**}. Prescurtarea poate consta în *înlăturarea adverbului de comparație* sau în *înlăturarea și a adverbului de comparație, și a termenului comparat*, adică a substantivului folosit cu sensul lui propriu. În prima situație construcția obținută cuprinde și termenul cu sens propriu, și termenul cu sens figurat, iar în situația a doua din structura (alcătuirea) construcției comparative rămîne numai termenul cu sens figurat.

După prezența ambilor termeni sau numai a celui cu sens figurat, metaforele se împart în două categorii: 1. *metafore explicite* și 2. *metafore implicite*^{***}.

⁶ — „curgea ca niște sculuri de ibrișin galbui”. — Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

⁷ — „se aude ca un ecou al viorii din ape”. — Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

* *Polip, polipi*, s.m., cu sensul „Animal acvatic nevertebrat, cu corpul moale, cu gura înconjurată de tentacule, cu ajutorul cărora se mișcă și își prinde hrana” (DLRM).

** Termenul *metaforă* vine din grecescul *metaphora* „transpunere”, substantiv derivat (în limba română) de la verbul *a transpune* cu sensul „a schimba ceva [...] dintr-o stare sau dintr-o situație în alta” (DEX), ceea ce, în cazul metaforei, ar însemna a schimba valoarea de comparație a unui termen în valoare de metaforă.

*** Adjectivul *implicit* (ă) înseamnă „Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct), care se înțelege de la sine” (DEX). În cazul metaforei implicite, ceea ce este inclus (conținut) în metaforă este termenul comparat, care nu este exprimat, ci este sugerat de metaforă, împreună cu însușirea comună celor doi termeni (adjectivul propriu-zis sau adverbul de mod calificativ din comparația de bază, suprimat, de obicei, și el).

Exemplul următor ne oferă posibilitatea de a urmări una dintre modalitățile de trecere de la comparație la o metaforă explicită, iar de la aceasta, la o metaforă implicită:

— Deodată o rază (strălucitoare) ca o suliță de foc străpunse perdeaua de codri (comparație stilistică față de termenul cu sens propriu o rază).

— Deodată o rază, o suliță de foc, străpunse perdeaua de codri (metaforă explicită prin termenul precedent, o rază).

Metafora explicită poate sta și înaintea termenului care o explicitează: ... o suliță de foc, o rază, străpunse perdeaua de codri.

— „Deodată o suliță de foc străpunse perdeaua de codri”. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

(Metaforă implicită: include și sugerează substantivul o rază și însușirea comună — exprimată sau subînțeleasă — a foștilor termeni comparați.)

1. Metaforele explicite sînt rezultatul unor procedee variate de transformare a unei comparații în metaforă. Cele prezentate mai jos reprezintă situațiile mai des întîlnite, iar, la prezentarea lor, am avut în vedere și ușurința mai mare sau mai mică de recunoaștere a comparației care a stat la baza metaforei.

Dintre metaforele explicite, cele mai apropiate de construcțiile cu comparații stilistice sînt cele provenite din nume predicative substantivale la acuzativ precedate de ca sau din atribute comparative construite cu adverbul de comparație ca.

Toate metaforele provenite din construcțiile menționate mai sus se caracterizează, în privința provenienței și a modului de exprimare, prin faptul că ele au rezultat numai din înlăturarea adverbului de comparație ca și că sînt exprimate prin substantiv fără prepoziție, însoțit sau nu (ca și comparația de origine) de unul sau mai multe atribute sau de o înlănțuire de atribute și complemente, care, împreună cu substantivul de bază, alcătuiesc un tot (un întreg) stilistic, prin care autorul metaforei ne transmite (ne sugerează) o imagine artistică. Metaforele pot fi deci, ca și comparațiile din care au provenit, simple sau dezvoltate (complexe).

a) În majoritatea cazurilor, metaforele exprimate prin substantiv la nominativ cu funcția de nume predicativ apar în propoziții cu verbul copulativ „a fi”:

— Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă.
— B. Șt. Delavrancea, *Sultănică*.

— Noaptea, dumbrava este o împărăție fermecată.
— M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

Metaforă
simplă

dezvoltată

Metafora substantivală cu funcția de nume predicativ poate fi plasată după verbul copulativ (pe locul obișnuit al numelui predicativ), ca în exemplele de mai sus, sau înaintea verbului copulativ: în loc de „Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă”, se poate spune: O podoabă erau porumbiștile primăvăratice. În situațiile de acest fel, numele predicativ primește o intonație

* 1) — Fîrele par (ca) strune fermecate sau par a fi strune fermecate.

* 2) — Iar zăpada... parcă e un lan de diamanturi; Iar zăpada... e parcă (= e ca) un lan de diamanturi.

specială, care îi subliniază funcția sintactică (evitându-se astfel confuzia cu subiectul) și îi sporește valoarea expresivă. Deseori propoziția cu această topică a numelui predicativ metaforic primește semnul exclamării.

Numele predicativ substantival cu valoare de **metaforă** poate apărea și cu **verbul copulativ neexprimat**, situație în care expresivitatea atinge un grad mai ridicat. *Lipsa verbului copulativ* poate fi indicată prin *virgulă*, prin *linie de pauză* și, uneori, prin *semnul „două puncte”*:

— La răscrucea căilor singuratică... *călătorul e minune*, / și *glasul omului* [...]
poveste... — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

— Răcnet, vuiet de arme pătrund marea cea caldă, /

— *Evul e un cadavru*, / *Paris* [...] al lui *mormînt*. — M. Eminescu,
Împărat și proletar.

— *Sufletul vostru* [...] *un înger*, / *inima voastră* [...] *o liră*. — M. Eminescu,
Epigonii.

Din exemplele date, se poate observa că *deosebirea dintre metafora cu funcția sintactică de nume predicativ în nominativ și comparație nu privește numai modul de exprimare (lipsa adverbului de comparație la metaforă), ci și conținutul: lipsa lui ca face ca la numele predicativ, pe lângă sensul calificativ al comparației, să fie pusă în evidență și ideea de identitate (de echivalență) între conținutul lui și conținutul termenului cu sens propriu (subiectul). Identitatea de conținut față de termenul cu sens propriu este o trăsătură specifică oricărei metafore.*

b) *Metaforele explicite provenite din atribute comparative* sint foarte frecvente, iar *realizarea lor din punct de vedere formal* constă (cum s-a arătat mai sus) în *suprimarea adverbului de comparație ca*. Suprimarea lui *ca* are însă urmări în *privața conținutului atributului (construcției atributive)*, care, din calificativ(ă) — cum sint atributele comparative —, *devine un atribut (o construcție atributivă) descriptiv(ă), deci izolat(ă)*, față de substantivul determinat, prin *virgulă sau linie de pauză*. Observă această schimbare în transformarea produsă de suprimarea lui *ca*, elementul introductiv al construcției atributive, din textul următor:

— *Vijelia răscula valurile... ca niște dealuri de marmură neagră*, desfășurându-le... pînă le spărgea. — B. Șt. Delavrancea, *Fanta-Cella*.

— *Vijelia răscula valurile* [...] *niște dealuri de marmură neagră* [...] desfășurându-le... pînă le spărgea.

În exemplul dat, construcția metaforică subliniată ocupă locul obișnuit al atributului (după substantivul determinat). În unele texte, *metafora (construcția metaforică) explicită apare înaintea substantivului cu sens propriu*, acesta devenind *apozitie* (admite adverbul *adică*). Inversarea este posibilă și în textul comentat aici: *Vijelia răscula niște dealuri de marmură neagră, (adică) valurile*, desfășurându-le pînă le spărgea. Schimbarea este posibilă datorită specificului de conținut al metaforei — *identitatea dintre conținutul ei și conținutul termenului cu sens propriu*. Nu uita însă că la baza oricărei metafore stă o comparație, fiindcă la ea (la comparație) trebuie să recurgem pentru a descoperi, în situații mai dificile, ce realitate a vrut să sugereze autorul prin metafora folosită.

c) În cazul unor metafore, deși metafora apare însoțită de termenul cu sens propriu, comparația de bază este ceva mai greu de stabilit din cauza

unor inversiuni care duc la anumite schimbări de funcții sintactice între cei doi termeni ai metaforei explicate sau din alte cauze.

Cele mai frecvente tipuri de metafore din categoria c) sint:

— *metaforele din construcțiile de tipul substantiv (cu sens figurat) + atribut substantival genitival (termenul cu sens propriu): jăraticeul norilor, panglica potecilor etc.*;

— *metaforele cu funcția de atribut substantival prepozițional construite cu prepoziția „de”: lacrimi de mărgăritare, raze de aur etc.*

Metaforele din construcțiile de tipul jăraticeul norilor au provenit din construcții cu un atribut comparativ precedat de adverbul de comparație *ca* — *norii ca jăraticeul* —, în care substantivul (*ca*) *jăraticeul* are funcția de atribut comparativ, iar *norii* este substantivul determinat de atributul comparativ. Prin inversarea raportului sintactic, a fost trecut pe primul plan substantivul cu valoare stilistică. Atît valoarea de metaforă, cît și situarea pe primul plan a substantivului cu sens figurat au dus la o forță expresivă mult mai mare decît atunci cînd substantivul respectiv era folosit cu valoare de comparație.

Metaforele corespunzătoare unui atribut substantival cu prepoziția „de” provin tot din atribute comparative, deosebite însă de cele de bază ale primului tip de construcții prin faptul că după adverbul de comparație *ca* urmează prepoziția „de”: *lacrimi ca de mărgăritare, nori ca de argint etc.* În aceste cazuri, procedeul trecerii la metaforă este cel obișnuit: *suprimarea adverbului de comparație: lacrimi de mărgăritare, nori de argint.* Dacă în locul adverbului *ca* s-ar suprima prepoziția *de*, construcțiile rezultate ar duce la metafore de primul tip: *lacrimi ca mărgăritarele > mărgăritarele lacrimilor; nori ca argintul > argintul norilor.*

Metaforele exprimate prin atribute cu prepoziția „de” pun probleme de recunoaștere, deoarece aceste atribute pot apărea și cu sensul propriu (*șirag de mărgăritare, vase de argint etc.*); pot constitui o parte a unei figuri de stil dezvoltate, ca în construcția (*o lumină*) cît un *sîmbure de mac*; unele, cum sint cele exprimate prin substantive care denumesc *metale* (argint, aur, aramă etc.), *pietre prețioase* sau *alte materii care pot sugera culori sau nuanțe de culori* (rubin, cenușă etc.), ca și derivatele lor adjectivale (*argintiu, auriu, arămiu, rubiniu etc.*), ar putea fi socotite greșit epitete, ca și cele exprimate prin adjectivele derivate corespunzătoare. Reține, ca mijloc de control, că atributele substantivale cu prepoziția „de” au valoare de metaforă numai dacă (cu forma lor de substantiv) corespund unei comparații stilistice, cum s-a arătat în exemplele date.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie comparațiile și cu două linii metaforele explicate din textele următoare. Pentru metafore, explică prin ce transformări s-a ajuns de la comparația de bază la metaforă, conducîndu-te, în această privință, după explicațiile date la partea privitoare la metaforele explicate.

a) Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii,

Printre cetele păgine trec rupîndu-și large uliți. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) După ceasul al cincilea, au filfiit perdelele ceții și au prins a fi mînate de un vînt dîn răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Numai o pasăre dacă trece peste minunea aceea de palat și-l atinge cu aripa, ori, dusă de vînt, vreo frunză cade pe acoperiș, ... și porțile de argint gem, iar zmeii vin furtună, rupînd arborii din cale. — I. Agârbiceanu, *Căprarul*.

d) Dar nu mi-era somn. M-am lungit pe brînci lîngă foc, ascultînd somnul tirlei și visele. Oltului. O frumusețe albastră, negrăită, se lăsa din stele pe pămînt, se sfîșia în crestele alburii ale munților, se muia în cerneala vîgăunilor. Pe Olt scînteia o salbă de lumini și cea mai apropiată era focul oamenilor mei.¹⁹ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

e) Și [cînd a pornit rădvanul cu mireasa...,] vîoara lui Mură... nu mai era sculă de lemn./ ci (era) inimă zbuciumată și grai cules din lumea vrăjilor./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

f) Departe, înainte, răsar din neguri de brădet „Pietrele Doamnei“, turle de castele scînteietoare în lumina rîmenă a dimineții. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

g) Din stînga..., vine spumegînd Pîriul Crucii, / din dreapta (vine) Bărnărelul — scîlpitoare fișie de argint. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

h) Olena, biata, în seara logodnei a plîns, sub genele ei lungi, o salbă de mîrgăritare. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

i) Fraga roșie și coaptă,
Inimă cît un cercel,

Pe tulpina ei așteaptă
Printre ierburi fel de fel.

— M. Beniuc, *Fraga*.

j) Făt-Frumos vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi și uimite — ochii miresei lui. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lăcrimă*.

k) ...urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopți turburi, / gura ei — un hău căscat, / dinții ei — șiruri de pietre de mori./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lăcrimă*.

l) Dar fluturul e încîntarea ochilor, e floare zburătoare, e o picurare vie din curcubeu. — Em. Gârleanu, *Cît un bob de neghină*.

m) Olena ridică de pe fereastră painjeniișul perdelei și pe trandafirii pe care îi zămislea în gherghel lăsa și mai adînc obrajii de trandafiri. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

n) Sus, peste plai,
Tăcutul crai
Al nopții reci

Umbrind poteci
Se-nalță-n zări.

— St. O. Iosif, *Doina*.

2. Transformă în metafore explicite comparațiile din textele indicate mai jos, date la exercițiul 1. de la partea I (Comparația), folosind — dintre procedeele prezentate la partea II (Metafora) — pe cele potrivite situației din textul respectiv: c), f), g), l), m), n). Subliniază metaforele obținute și arată oral prin ce procedee le-ai obținut. (Vei scrie numai propozițiile în care ai făcut transformările cerute.)

2. Metaforele implicite cuprind numai termenul cu sens figurat, acesta avînd calitatea de a sugera realitatea la care se referă (termenul cu sens propriu). Metaforele implicite includ și însușirea comună și pot fi (ca și cele explicite) simple sau dezvoltate.

În ghicitoarea „Merge moșul pe cărare / Cu o mie de ace în spinare“ (Ariciul), avem două metafore simple*; ele au la bază comparațiile: Merge ariciul (încet) ca moșul... cu o mie de țepi (ascuțite) ca (niște) ace în spinare.

* Ghicitorile cuprind metafore, iar ceea ce trebuie ghicit este termenul propriu, neexprimat, ca în orice metaforă implicită.

Între exemplele din explicațiile de la *II. Metafora*, am comentat textul „Deodată o sulită de foc străpunse perdeaua de codri“, arătând cum s-a ajuns de la construcția cu comparația de bază la o metaforă explicită „o rază, o sulită de foc“ sau „o sulită de foc, o rază“ la metafora implicită dezvoltată — o sulită de foc.

Lipsa termenului la care se referă metafora implicită face ca aceasta să se adreseze în mai mare măsură imaginației cititorului decât metaforele explicite, în ce privește descifrarea imaginii artistice exprimate prin metafora respectivă.

Exerciții

1. Subliniază *metaforele implicite (simple sau dezvoltate)* din ghicitorile următoare și explică fiecare metaforă așa cum am procedat mai sus, în cazul metaforelor din ghicitoarea folosită:

- a) Am un grajd cu miei albi. (*Gura și dinții*)
- b) Șade moșul în cămară
Cu pletele scoase-afară. (*Morcovul*)
- c) Am două pietre nestimate:
Încotro le arunc, acolo se duc. (*Ochii*)
- d) Am un pom frumos cu ramurile în jos
Și cu rădăcina în sus. (*Omul*)
- e) Șervețel vârgat, / Peste mare aruncat. (*Curcubeul*)

2. Subliniază în mod diferit *metaforele explicite* și *pe cele implicite* și explică-le în scris ca la exercițiul 1.

a) ... din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroaie de mărgăritare... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Se scutură din salcîmi o ploaie de miresme. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

c) Livada s-a încins în somn. Din genele de stufuri
strîng lacrimi de văpaie:
licuricii. — L. Blaga, *Înfrigurare*.

d) Și deodată clipiră candelor verzi de licurici în două șiraguri. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

e) ... iată că pretutindeni veștedul înveliș s-a îndulcit cu stropi albaștri, s-a înveselit cu fărîmituri de senin, s-a împodobit cu crîmpele de azur...

Vioarele și toporași, lacrimi de senin și frînturi de azur, vor înveli, desigur, și la anul veștedul înveliș... — D. Anghel, *Flori albastre*.

f) Trecut-ai cînd ceru-i cîmpie senină,

Cu rîuri de lapte și flori de lumină. — M. Eminescu, *Mortua est!*

¹⁰ — „se muia în cerneala văgăunilor“. — Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: în întineric cu cerneala.

— „scînteia o salbă de lumină“. — Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: scînteiau focurile ca o salbă de lumină.

III. Personificarea unui obiect se poate realiza prin simpla adresare, deci prin folosirea substantivului la cazul vocativ:

Codrule cu riuri line,

Vreme trece, vreme vine. — M. Eminescu, *Revedere*.

În general însă personificarea se realizează atribuind unui obiect acțiuni sau însușiri omenești:

Cu grele răsuflute apele dorm... — O. Goga, *Dimineata*.

Uneori personificarea apare asociată cu metafora. De exemplu, în textul „Sus pe deal răsare luna, / Melancolicul străjer (St. O. Iosif, *Icoane din Carpați*), construcția melancolicul străjer poate fi interpretată și ca o personificare, întrucât îi atribuie obiectului luna însușiri și ocupații omenești, și ca metaforă explicită, deoarece secvența luna, melancolicul străjer cuprinde atât termenul figurat (melancolicul străjer), cât și termenul propriu (luna), aflați, din punctul de vedere al conținutului, în raport de identitate.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele ce denumesc obiecte personificate și explică prin ce procedee s-a realizat personificarea. Subliniază cu două linii comparațiile și metaforele și notează deasupra lor valoarea stilistică, folosind inițialele C (comparație) și M (metaforă).

a) Când rătăcind, bătrîne codru,

Ajung la sinul tău de tată,

La poarta-mpărăției tale

Plec fruntea mea înfierbîntată. — O. Goga, *În codru*.

b) Valurile rid și mină întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată riul împiedicat de stînci și munți s-adună între codri, ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori, de poji număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Cezara*.

c) Din vîrf de munți amurgul suflă

cu buze roșii

în spuza unor nori

și-ațîță

jăraticul ascuns

sub vâlul lor subțire de cenușă. — L. Blaga, *Amurg de toamnă*.

d) S-adun flori în șezătoare

De painjen tort să rumpă,

Și anină-n haina nopții

Boabe mari de piatră scumpă. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești*.

e) Iar prin lanul însorit

Merge vestea c-a sosit

Craiul dimineților,

Paznicul finețelor,

Și-ar fi tras pe-un vîrf de leasă

Jos la doamna preoteasă...

Cine-i?

— D. Zamfirescu, *Barza*.

f) Moara sta, sub învelișul ei cu streășina de un stînjén, ca un cap cu gînduri rele sub o pălărie trasă peste ochi. — G. Galaction, *Moara lui Călișar*.

2. Fă o descriere în care să folosești cît mai variate figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor. Subliniază-le și fă analiza lor stilistică și sintactică.

Substantivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificări $\left\{ \begin{array}{l} \text{subst. simple} - \text{subst. compuse} \\ \text{subst. comune} - \text{subst. proprii} \end{array} \right.$

Flexiunea $\left\{ \begin{array}{l} \text{genuri: subst. masculine, feminine, neutre} \\ \text{numărul: subst. la singular} - \text{subst. la plural} \\ \text{cazuri: nominativ, acuzativ, dativ, genitiv, vocativ} \end{array} \right.$

Unele aspecte privind $\left\{ \begin{array}{l} \text{numărul} \left\{ \begin{array}{l} \text{subst. cu forme numai pentru singular (curaj, aur)} \\ \text{subst. cu forme numai pentru plural (câlți, zori)} \\ \text{subst. cu sens colectiv} \left\{ \begin{array}{l} \text{stol, stoluri} \\ \text{muncitorime} \end{array} \right. \end{array} \right. \\ \text{genul} - \text{subst. mobile (lup - lupoaică) - epicene (vultur)}$

Forme cazuale comune $\left\{ \begin{array}{l} \text{N., Ac.} - \text{omul, oamenii; (un) om, (niște) oameni} \\ \text{D., G.} - \text{omului, oamenilor; (unui) om, (unor) oameni} \\ \text{V.} \left\{ \begin{array}{l} \text{forme proprii: Ioane! Mario! bunicule!} \\ \text{forme identice cu ale N.: frate! Petre! mamă!} \\ \text{forme identice cu ale D.-G. pl.: fraților! fetelor!} \end{array} \right. \end{array} \right.$

Funcțiile cazurilor $\left\{ \begin{array}{l} \text{N., Ac. în relație} \left\{ \begin{array}{l} \text{cu verbul} - \text{funcții opuse} \left\{ \begin{array}{l} \text{N. - subiect} \\ \text{Ac. - complement} \end{array} \right. \\ \text{cu subst.} - \text{funcție comună: N., Ac. cu prep. - atribut} \\ \text{cu subiectul} - \text{funcție comună: N., Ac. cu prep. - nume predicativ} \end{array} \right. \\ \text{D. în relație} \left\{ \begin{array}{l} \text{cu verbul} \\ \text{cu adj.} \end{array} \right. - \text{complement} \\ \text{G. în relație} \left\{ \begin{array}{l} \text{cu subst.} - \text{atribut genitival} \\ \text{cu subiectul} - \text{nume predicativ} \end{array} \right. \\ \text{G. cu prep. în relație} \left\{ \begin{array}{l} \text{cu verbul} - \text{complement ob. ind. prepozițional} \\ \text{cu subst.} - \text{atribut prepozițional} \end{array} \right. \\ \text{V. în relație} \left\{ \begin{array}{l} \text{cu subst. la V.} \\ \text{cu pron. la N. (tu, voi, d-ta, d-voastră)} - \text{atribut} \\ - \text{fără funcție de parte de propoziție} \end{array} \right. \end{array} \right.$

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

a) Și cum vișa așa, îngrijind florile, ... altoind niște trandafiri / se impune la un deget, din nebăgare de seamă, / și o lacrimă roșie de singe căzu în inima unei flori albe. / Un zîmbet de mulțumire îi lumină fața palidă..., / rupse albul trandafir / și, ca într-o cupă, își stoarse tot singele din deget în el... /

Și de atunci nimei trandafiri roșii voi domnița, poruncind grădinarului / ca în fiecare dimineață să-i aducă unul. / — D. Anghel, *Jerifa*.

b) Huiiau munții și pădurile. / Noaptea se tot lăsa! /

Des se vedea, apărînd la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată. / Dar părăsea zidul / și alerga la porți, dînd în toate părțile ordine scurte. /

— Murim împreună, Decebal! / îl încredințau apărătorii, / în timp ce în porți băteau herbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat. / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Și doina o cîntă alunii din crîng /

Și-o tremură-n murmur izvorul, /

Și doina trezește și turma din deal, /

Și turma trezește păstorul. / — O. Goga, *Dimineața*.

d) Zăgazul era mai înalt altădată / și oprea apele... / Oameni din zece sate ridicaseră zăgazul. / Muriseră sub bici bărbați, femei și copii. / Aducea avere mare moara. / — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Copilul ride: /

„Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!“ /

Tînărul cîntă: /

„Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!“ /

Bătrînul tace: /

„Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!“ /

— L. Blaga, *Trei fețe*.

f) La orizont se zărește și de aici satul Birlogu. / Pata roșie e acoperișul castelului Ghiculeștilor... / Într-o ulicioară pe stînga, îi arată și conacul moșiei Vaideei, / în care locuia arendașul Cosma Buruiană. / — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) Se vede / că domnului Wondracek îi plăcea încurcarea lui... / Mai puse cîteva întrebări lui Huțu... / apoi iar se legă de Budulea cel bătrîn. / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

h) Erau însă și forțe externe / care se opuneau Unirii... / Celelalte puteri europene aveau... o atitudine favorabilă României. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

i) Tu, cuib al veșniciei, rămîi acum cu bine, /

Mă cheamă azi pămîntul cu zările-i senine. / — Artur Enășescu, *Revolta zeului*.

j) — Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca acestea? /

— Ce să zic, dascăle Zaharia; / știu eu / cum vi-s formele? / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

k) — Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie, / zicea tata. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

* Analiza completă a substantivului se face astfel:

1. substantiv sau locuțiune substantivală; 2. simplu sau compus; 3. comun sau propriu; 4. genul; 5. numărul; 6. cazul; 7. articulat sau nearticulat; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

1) Dumnealui... își apucă de braț sora./ s-o sprijine pe scări.../ Conu Alecu nu plecă:/ ascultase sfaturile surorii./ — Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*

m) După nuntă, ...nurorile rămân iar cu soacra acasă./ După obicei, ea le dă de lucru cu măsură/ și... se culcă, spunând nurorilor/ să fie harnice./ — I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*.

n) Pînă de seară nu ne-a fost cu noroc./ Cîteva stoluri de găște înșirate în unghi ascuțit..., au trecut sus, departe, pe deasupra noastră./ După aceea, luntrașul ne-a purtat... de-a lungul unei cărări singuratice de apă, pînă aici, în albia Jiției./ care deschide un drum mai larg, obținînd de-a curmezișul bălților./ Nici o rață nu s-a ridicat în liniștea acestui crepuscul lung.../ — G. Topirceanu, vol. *Scrisori fără adresă*.

o) — Vin' ei, Lupo./

Dulăul lui sprinten pe urmele ei./ îi puse lîngă cel, paznic împotriva tracătorilor./ apoi notrobîi în nochiuri/ și se coborî iar la vale cu chibrituri și c-o faclă de seară./ Aprinse faclă, și o potrivă..., în sechitara malului./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Texte pentru analiza valorii stilistice a substantivului

Textele a) și c) din exercițiul anterior, de la n. 86, și din textele următoare:

a) Era ploaie. Venea împotriva noastră ca un pînjenis. În curînd stîci în mîrgelite oblice. Trezile tresăreau tremurîndu-se... Și pînza de stropi ne învăluia brusc...

Săteii, liană, papuș și trezile stîcieu de un ris vecl, pe care-l simțeam și-n mine. Toate înghicanele de la adîncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mișcări de crăstace de toate mărimile. Erau peșci care treceau în șiraguri — grămadă de întinse abia văzute. Apînă de garle de belug ele șușulau. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

b) Ombre simțămînte înalte, generoase,

Na par ca niște haime de povestit înmăscare

Și tot entuziasmul pe parș țiver de lăd mîi

— On. Alexandrescu, *Anul 1996*.

c) Pe secul larg cuprins între plouzi și între dealuri, lumina trase lanegă și descompusă, voia pe livadile doșite, surle pe uclul de aramă... Departe, către sfîrșitul lanului de dealuri, bălăt în boasa de scarele în amurg. Cetatea Neamțului părea de creță... Așchier murmurat din apoplezie, ascutit și zînduile năle. Și în seara de profunzimi de simțisă și de apoi văzîngeam și vedeam aleasa domi men. — G. Gărdian, *Către*

d) A-a desleptat pînăea din potean

Sus ulesul slopi de suar...

Potane par-o mîieșă deare

Cu schimbă mîieșele de enori.

— D. Anghel, *Alasul*.

e) Euzicul e de lum și șapă, ca o înserare de focmă cu răsărit de lună. — Ionel Topirceanu, *În casa bunicilor*.

f) Sîc Cersimani înagură

Înagură în vecl cu fruntea sus:

Slăvul zîi împărat

Înag se lasă spre epus.

Și cum se uita la moșneag,

Se mai oprește-o clipă-n loc:

Îzvirie cu un zîmbet drag

Pe frunte-un diadem de foc.

— St. C. Iosif, *Jocane din Corpați*.

Articolul

Articolul este *singura parte de vorbire flexibilă care nu are un înțeles de sine stătător și nu poate îndeplini funcția de parte de propoziție*. El însoțește substantivul și alte părți de vorbire care se declină, avînd *rolul de instrument gramatical sau cuvînt ajutător* pentru exprimarea cazurilor:

N. un copac, o casă, copacul, casa;

G. al unui copac, unei case, copacului, casei.

Articolele *un, o, niște* însoțesc un substantiv (*un băiat, o fată, niște băieți*) sau orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv (*un leneș, un cinci* etc.).

Articolele *-l, -le, -a* însoțesc substantivul, adjectivul, precum și unele pronume și numerele: *băiatul, fratele, fata; înaltul* (munte), *înalta* (clădire); *altul, alta, întîiul, întîia, primul, prima* etc.

Cînd însoțesc un substantiv, articolele *un, o, -l, -le, -a* au și rolul de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit, într-o măsură mai mare sau mai mică, față de toate celelalte obiecte de același fel:

— Ai văzut vultur?

— Am văzut astă-vară un vultur.

— Vulturul zbura spre munți.

În prima propoziție, substantivul *vultur*, neînsoțit de articol, *denumește obiectul în general: pasăre care se numește vultur*.

În propoziția a doua, articolul *un* ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit față de toate celelalte obiecte de același fel. Nu mai este vorba de vultur în general, ci de un vultur pe care vorbitorul spune că l-a văzut.

În ultima propoziție, prin adăugarea articolului *-l*, substantivul *vulturul* individualizează și mai bine obiectul: *vulturul acela despre care s-a vorbit în propoziția anterioară, nu un vultur oarecare*.

Felurile articolului

După măsura mai mare sau mai mică în care ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit, articolul este de două feluri: **hotărît** (*-l, -le, -a, -i, -lui, -lor*) și **nehotărît** (*un, o, unui, unei, niște, unor*).

După locul pe care îl are față de substantiv, articolul poate fi: **proclitic**, cînd stă înaintea substantivului, ca un cuvînt independent (*un, o, niște*), sau **enclitic**, cînd se alipește la sfîrșitul substantivului (*vulturul, vulturii, vulpea, vulpile*).

Articolul nehotărît

I. Articolul *nehotărît* însoțește substantivul în declinarea nearticulată și indică prin formele lui cazurile substantivului.

Formele pe care le ia în declinare articolul *nehotărît* ne ajută să deosebim cazurile substantivului (N. *un om*; G. (al) *unui om*) sau numărul substantivului (D. singular — *unei case*; plural — *unor case*). De aceea în analiza gramaticală articolul *nehotărît* trebuie luat împreună cu substantivul pe care îl însoțește.

Exercițiu

Subliniază articolele nehotărâte și substantivele pe care le însoțesc și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

La umbra unui fir de nalbă

Plîngea o floare de cicoare. — O. Goga, *Reîntors*.

Analiza morfologică

unui fir	subst. comun, n., sg., G., cu art. nehot. <i>unui</i> , G.;	atribut substantival genitival;
o floare	subst. comun, f., sg., N., cu art. nehot. <i>o</i> , N.	subiect.

Funcția sintactică a substantivului

Textele de analizat

a) Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă la soare; ... întindea din vreme în vreme gîtul și da drumul unei fluierări gîlgîite, care trezea un răsunset lung în urmă, în ramurile pădurii.¹¹ — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.

b) La ferestre erau niște perdele de mătase..., întinse pe niște drugi de aur. Pe lîngă pereți, erau niște lavițe și o masă de lemn mirositor, lucrate cu meșteșug. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

c) Un glas ascuțit de oțel... țipă scurt, de afară, sub lovitura răpede a unui ciocan metalic. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) Păstorii care trăiesc vara pe înălțimile Hășmașului Mare sînt martorii, adeseori înspăimîntați, ai unor năprasnice furtuni. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

II. *Articolul nehotărît poate sta chiar lîngă substantivul pe care îl însoțește sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de vorbire (un măreț munte; o frumoasă și interesantă poveste), dar el rămîne și în acest caz strîns legat de substantiv, rolul lui fiind de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit sau să precizeze cazul substantivului.*

Exerciții

1. Subliniază articolele nehotărâte împreună cu substantivele pe care le însoțesc. Analizează genul și numărul lor.

a) Ici, umbre de noroade le vezi ocîrmuite

De umbra unor pravili călcate, siluite. — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

b) În curgerea lînă a văii, o poienită se deschide, dormind parcă într-o pulbere de lumină, într-o neclintită singurătate. — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.

c) Deodată pătrunse pînă la mine... acel fior melodios al cîntării de bucium. Nu știam dacă vine din timpuri trecute... ori e un închipuit glas al zării. — M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi*.

d) Străine privești fugare!

Voi nu știți că-n inimă port

O dulce mireasmă de floare,

Parfumul trecutului mort...

— G. Topîrceanu, *Balada chiriașului grăbit*.

- e) Ghița ... răsturnă și el, pe o năframă albă, o mare și fierbinte mămligă ăcășeșă.
 - C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.
 f) Când însuși glasul gândurilor tace
 Mă-ngină cîntul unei dulci evlavii. -- M. Eminescu, *Sonete*.

2. Construește patru propoziții în care articolele nehotărîte *un, unui, niște* și *unei* să fie despărțite de substantivele pe care le însoțesc printr-unul sau mai multe adjective. Subliniază substantivele și articolele nehotărîte. Analizează genul și numărul lor.

Articolul hotărît

Articolul hotărît are rolul de a ajuta substantivului să arate în mod precis (hotărît) obiectul denumit.

Articolul hotărît este de trei feluri:

- articol hotărît propriu-zis;
- articol posesiv sau genitiv;
- articol demonstrativ sau adjectival.

Articolul hotărît propriu-zis

1. Articolul hotărît propriu-zis se deosebește de celelalte articole prin faptul că el nu apare ca un cuvînt de cîntător, ci se alipește la sfîrșitul substantivului: *omul, omului, casa, casei* etc. Numai articolul lui poate apărea ca un cuvînt separat de substantiv, dar numai înaintea unor anumite substantive și mai ales înaintea substantivelor proprii masculine care denumesc persoane: *lui Ion, lui Mihail*.

În declinarea articolei a substantivului articolul hotărît are un rol important, deoarece el face posibilă deosebirea dintre cazurile nominativ, genitiv și dativ-genitiv: *N.A., omul, casa; dative, omului, casei; D.G., omului, casei; dative-genitiv, omului, casei*.

Articolul hotărît are genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește.

Exerciții

Subliniază articolele hotărîte care însoțesc substantivele din textele următoare și analizează genul, numărul și cazul lor.

a) Păstăam cu sîmț gîtlele-m arăfeti.

Cu gîngușă de aer lui venea oțet-un boboc

și lui prîndea cu pîcșenie-a cîoa

sfîrșit urechii.

și picoli tremurau, străvechii.

Cînd teropii priveam prin gene

oam bali se mișcau prin fieri de stîziene

pe sub sălci,

ună mîbam că ei nu văd

cu vîrful coarnelor sa inelii,

și boli -- boli și rumegați căldura pe sub sălci! -- L. Blaga, *Din copilaria mea*.

* -- „de drumul unei flăcăie”. -- Substantiv în dativ (ca și *drumului*).

b) L-au culcat oamenii pământului la Cozia, după ce sfințise de tras brazda pământului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cât somnul și cât lungul timpurilor. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Mircea se-ndreptează iute către ei:

— „Respectați solia, căpitani mei!”

Apoi către solii Porții el vorbește:

„Mergeți la sultanul care v-a trimis

Și-orice drum de pace spuneți că e-nchis!” — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii*.

d) Greierului i se umfla inima în piept de mândrie...

Și le-a cîntat greierul pînă ce soarele s-a ridicat de cîteva sulii pe cer. — Em. Gârleanu, *Cîntărețul*.

e) Acum vîntul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi.

— Fraților, zise el cuprinzînd mîinile tovarășilor lui; acesta-i satul meu! — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

II. *Articolul hotărît lui la genitiv și la dativ apare ca un cuvînt de sine stătător (articol proclitic) înaintea următoarelor substantive:*

— nume de persoane masculine sau feminine terminate în consoană ori în altă vocală decît „-a”: *lui Ion, lui Carmen, lui Jeni*;

— substantivul *vodă*: *lui vodă*;

— substantive comune nearticulate enclitic și urmate de un adjectiv posesiv: *lui frate-meu, lui văru-tău*;

— substantivele masculine *moș, nene, bade* urmate de un nume propriu: *lui moș Ion, lui nenea Marin, lui badea Gheorghe*;

— substantive care denumesc lunile anului: *zilele lui februarie*.

Articolul *lui* se folosește și înaintea numeralelor care indică anii: în toamna *lui* 1944.

Exerciții

1. Subliniază articolul hotărît proclitic *lui* și substantivele pe care le însoțește. Analizează cazul articolului și al substantivului înaintea căruia se află. Explică oral de ce fel de substantive este cerut articolul proclitic *lui*.

a) La vreo sută de pași era... cocioaba lui frate-său Ion ... Oamenii îi ziceau Ion al Firului, după tată-su. Erau trei frați de toți, feciorii lui Fîru ... Cel de-al patrulea dintre ei, Toma, se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) Numai la domnia lui Ștefan-Voievod a fost tot astfel, s-a împieptșit, fiindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei*. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-Vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decît a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lui Potcoavă nu întrebuița doftoria lui moș Petrea pentru alinarea năcazului și adormirea gîndului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Ci tu rămii în floare ca luna lui april,

Cu ochii mari și umezi, cu zîmbet de copil. — M. Eminescu, *Despărțire*.

¹² — „pe sub sălcii”. — Substantiv nearticulat; forma articulată este *sălcuile*.

* În limba veche, *mișei* însemna *oameni din popor*.

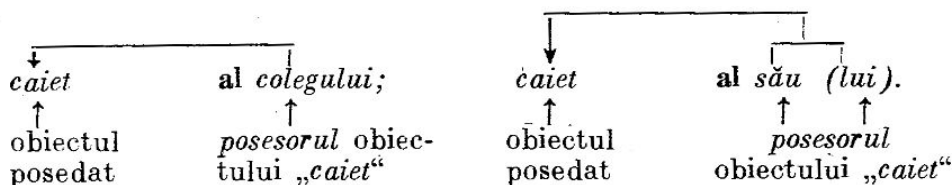
f) Într-o vineri, pe la sfârșitul lui august, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propui să mergem a doua zi la vânătoare. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoțite de articolul proclitic *lui*. Substantivele să fie alese în așa fel, încît să corespundă tuturor situațiilor date la punctul II.

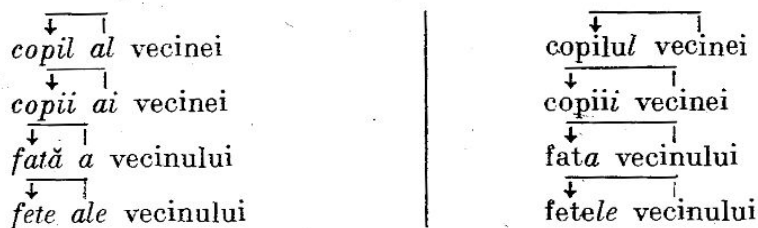
Articolul posesiv (genitiv)

I. Articolul posesiv sau genitiv *însoțește un substantiv ori un pronume la genitiv sau intră în componența pronumelor posesive și a numeralelor ordinale: al colegului, al lui, al său, al doilea.*

Denumirea *posesiv* vine de la faptul că, în majoritatea cazurilor, acest articol precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut, care indică pe *posesorul unui obiect*:

Articolul posesiv care precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut *se acordă în gen și număr cu substantivul determinat de atribut, nu cu substantivul sau pronumele la genitiv*. Acest acord se poate observa mai bine cînd genul sau numărul substantivului la genitiv este altul decît al substantivului determinat. Compară construcțiile cu articol posesiv cu cele din dreapta, în care substantivul este însoțit de articolul hotărît enclitic:

Din aceste construcții, se poate vedea că articolul posesiv, ca și cel hotărît enclitic, are genul și numărul substantivului determinat de substantivul la genitiv.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos pentru substantivul *cartea*, scrie lângă substantivele *grădina*, *privești*, *prieten* și *munte* (puse la singular și plural) cîte trei substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv (genitiv). Substantivele la genitiv să fie la alt gen și număr decît substantivele date. Indică prin săgeată substantivul cu care se acordă articolul posesiv.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle următoarele relații:

Substantivul determinat

- a) masculin, singular, N.
- b) masculin, plural, N.
- c) feminin, singular, N.
- d) feminin, plural, N.

Substantivul la genitiv

art. posesiv	feminin, plural
art. posesiv	feminin, singular
art. posesiv	masculin, singular
art. posesiv	feminin, singular

Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

II. Fii atent la acordul articolului posesiv, deoarece uneori între atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv și substantivul determinat se intercalează alt substantiv sau alte părți de vorbire:

↓
zidul de piatră al clădirii;

↓
livezile de pruni ale satului.

Sînt și construcții în care atributul genitival precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat:

↓
Muzeul de Istorie a Orașului București.

În această construcție, este vorba de istoria orașului, nu de muzeul orașului.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul posesiv. Analizează genul și numărul articolului și al substantivului cu care este acordat.

a) Te salut, bătrînă Hălăucă! Glasul de pîiere al vîntului tău de gheață, fișitul sec și aspru al sălbaticilor tale ierburi, nemărginitul deșert al friguroaselor tale înălțimi tîlmăceau atît de bine lumea sufletului meu!... Te salut, bătrînă Hălăucă! Cine știe ... dacă bătrînul meu picior va mai călca vreodată în această împărăție a vulturilor și a frigului etern! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Studiasc acolo unde au studiat oamenii de felul lui: la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței și a plăcerii de a ști și de a admira...

Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara ... și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.

2. Completează locurile libere cu articolul posesiv, ținînd seama de regula acordului, și indică prin săgeată substantivele cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

a) A fi locuitori... unei planete pe care înflorește viața sau a pieri în neant!
Ce clipă grea!

Pești ... oceanelor, opriți-vă înotul!

Flori ... cîmpului, păstrați-vă mireasma!

Păsări ... cerului, conțeniți-vă zborul!

Viața noastră e în pericol. — Geo Bogza, *În fața atomului*.

b) Am cutreierat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întîmplările luminoase... copilăriei. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

c) Eram în gimnaziu cînd am citit primele poezii... lui Eminescu. Și de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută ... acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăiască într-o lume supraumană, în basme. — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

d) De după depărtările umbroase ... pământului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă ... soarelui și, cît ai clipi, trunchiurile neclintite și netede ... brazilor se poleiră de o lumină curată și rece. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) S-a odihnit îndelung în cîntările molcome ca foșnetul de mătase ... albinelor.¹³
— E. Camilar, *Povestiri eroice*.

3. Fă o descriere de natură, o descriere a unei case sau a interiorului unei camere, în care să folosești cinci-șase substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv și care să fie despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază articolele posesive și substantivele cu care le-ai acordat.

III. *Locul obișnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. În operele literare, mai ales în poezii, substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv este așezat uneori înaintea substantivului determinat, deci înaintea substantivului cu care se acordă articolul posesiv: „pe ale țării plăiuri“.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul.

a) Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi. — V. Alecsandri, *Iarna*.

b) E cocostîrcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. — V. Alecsandri, *Oaspeții primăverii*.

c) Gînditoare și tăcută luna-n cale-i se oprește.
Sufletul cu voluptate în extaz adînc plutește
Și se pare că s-aude prin a raiului cîntare
Pe-ale îngerilor harpe lunecînd mărgăritare. — V. Alecsandri, *Concertul în luncă*.

d) În al umbrei întuneric Ce se uit-adînc în ape
Te asemăn unui prinț, Cu ochi negri și cuminți.
— M. Eminescu, *O, rămii*.

e) O, dă-mi, pădure, doar o creangă În stînci să scrie, ca o spangă,
Din zestrea ta de veacuri ruptă, De-a lui Bălcescu mare luptă!
— E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

2. Construiește patru propoziții în care substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

Ortografia articolului posesiv (genitival)

Articolul posesiv reprezintă o singură parte de vorbire, deci nu se poate scrie decît astfel: **al, a, ai, ale**. Recunoașterea lui după părțile de vorbire pe care le însoțește sau în componența cărora intră (substantive și pronume la

genitiv, pronume sau adjective posesive, numerale ordinale) este de mare importanță pentru a ști când trebuie să scrii *al*, *ai*, și nu *a-l*, *a-i*:

<i>al</i> , <i>ai</i>	{	omului, casei, lui Ion
		frumoasei fete
		lui, ei, lor
		meu, tău, său; noștri, voștri
		doilea, celui dintii, celui de-al doilea
		celor trei

Este greșit să scriem înaintea acestor părți de vorbire a-l, a-i, pentru că acest fel de a scrie ar indica două cuvinte aflate de o parte și de alta a liniuței de unire. Se scrie a-l, a-i numai când -l și -i sînt pronume personale: -l = pe el; -i = lui, ei sau (pe) ei:

pentru a-l ajuta = a ajuta pe el;

pentru a-i ajuta = pentru a ajuta lui (ei) sau pe ei.

Exerciții

1. Explică prin analiză gramaticală ortografia cuvintelor subliniate. Dacă cuvintele subliniate sînt articole posesive, subliniază și părțile de vorbire pe care le însoțesc sau în componența cărora intră.

a) De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pămîntul țelinos *al* cîmpului.... Razele ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu *al* cerului. Dunga dealului se îneca încetul cu încetul în clarul obscur *al* amurgului.

Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare *a-l* însemna pe cer. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

b) Într-un colț *al* odăii cîteva merțe de fasole; în altul sămînță de cînepă; în *al* treilea o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni; în *al* patrulea mazăre și bob. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Prea învățat preot *s-a* dovedit Dionis Filipeanu în zilele lui, și de la acest soț *al* său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și *al* cititului în cărți. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Cînd *s-a* oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta *s-a* înfioat într-atît ..., încît a prăvălit pe puii drepti *ai* cuibului; și-a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n-au încetat de *a-l* hrăni, agonisind pentru el de dimineață pînă în seară. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) „— Sînt cu voi, copii *ai* vieții!”

„— Ești, Bălcescule, cu noi!” — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

f) Atunci se învioră *a-i* da o odaie să lucreze numai Prislea singur. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle: *un substantiv la genitiv*; *un pronume la genitiv*; *un adjectiv posesiv*; *un numeral*, toate însoțite de articolul posesiv *al*, *ai*.

¹² — „în cîntările molcome ca foșnetul de mătase *ale* albinelor” (în cîntările *albinelor*).

Articolul demonstrativ (adjectival)

Articolul demonstrativ* sau adjectival însoțește un adjectiv sau un numeral, făcând legătura între aceste părți de vorbire și substantivul pe care îl determină:

trandafirul cel roșu;

drumeții cei doi;

poteca cea îngustă;

locul cel dinți.

Numeralul însoțit de articolul demonstrativ (adjectival) stă de obicei înaintea substantivului determinat: *cei doi drumeți*, *cel de-al doilea concurent*.

Dar din punct de vedere gramatical (nu al locului pe care îl ocupă), articolul face legătura între substantivul determinat și numeral, după cum se poate vedea din așezarea numeralului după substantiv: *drumeții cei doi*; *concurrentul cel de-al doilea*.

Articolul demonstrativ (adjectival) ajută și la formarea numelor proprii masculine (*Ștefan cel Mare*, *Mircea cel Bătrîn*) și a gradului superlativ al adjectivelor sau al adverbelor (*cel mai mare*, *cel mai aproape*).

Articolul demonstrativ (adjectival), ca și celelalte articole, nu are singur înțeles și nici nu poate fi parte de propoziție, de aceea în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.

Articolul demonstrativ (adjectival) se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat de adjectivul sau de numeralul pe care îl însoțește:

N.Ac. *fata cea harnică*;

D.G. *fetei celei harnice*.

Exercițiu

Subliniază articolele demonstrative (adjectivele) împreună cu părțile de vorbire pe care le însoțesc și indică prin săgeată substantivele cu care sint acordate. Analizează genul, numărul și cazul articolelor.

Model de analiză

— Și frate-meu cel mare... fugă la ușă să deschidă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.
cel (mare) | articol demonstrativ (adjectival), m., sing., N.; însoțește un adjectiv.

Textele de analizat

- a) Că de copil eu m-am luptat
în rînd cu Volbură-mpărat
Și știu pe Crivăț cel turbat

Ca țara lui. — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

- b) Timpul veni, merele începură a se pîrgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el; dară păși ca și frate-său cel mare. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic*...

- c) — Asta-i fata moșneagului cea cuminte... îi răspunse moș Costache, făcînd aluzie la o veche cunoștință a Vioricăi, din cel dintăi basm al nopților copilăriei. — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie*.

* Acest articol se numește demonstrativ, pentru că atît ca formă, cit și ca înțeles este înrudit cu adjectivul demonstrativ: *acel*, *acea*, *acei*, *acele*.

d) Turturică-rică, dragă păsărică, adăla miné cele trei smicele de măr dulce, apă cea vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ie altele. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Inima mi se bate când aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul. — M. Kogălniceanu, *Cuvînt introductiv la Cursul de istorie națională*.

f) Mai urcăm un prapor și iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului, de unde ai cea mai frumoasă vedere pe Valea Bistriței. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Ortografia articolului demonstrativ (adjectival)

Fii atent la *ortografia articolului demonstrativ (adjectival)* cel, cea, cei. Să nu-l confunzi cu grupurile de două cuvinte ce-l, ce-a, ce-i, care se rostesc împreună formînd o singură silabă, dar nu un singur cuvînt. Ca mijloc de control, observă următoarele:

— Articolul cel, cea, cei se află înaintea unui adjectiv sau a unui numeral — cel mare, cei doi — și poate fi înlocuit cu *acel(a)*, *acei(a)*, *acea (aceea)*.

— Grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i se află înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, scriindu-se fără liniuță de unire:

după ce-l văzu;
după ce-a văzut;
după ce-i văzu;
Ce-i acolo?
Ce-i cu tine?
Ce-i de făcut?

— după ce îl văzu;
— după ce a văzut;
— după ce îi văzu;
— Ce este acolo?
— Ce este cu tine?
— Ce este de făcut?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul cel, cea, cei, pentru că articolul reprezintă un singur cuvînt. Nu putem spune: „ce îl mare, ce a mare, ce îi mari“.

Exerciții

1. Scrie înaintea următoarelor cuvinte articolul cel, cea, cei sau grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie un singur cuvînt sau două cuvinte legate prin liniuță.

..... înțelept; viteaz; mai important; aibă; mică; dinții; doi; de-a doua; unsprezece; o sută; după explici; după speli; spus?; adus?; interesează?; pentru chemi?; pentru chemat-o?; pentru cheamă?

2. Completează locurile libere cu articolul demonstrativ sau cu grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i, ținînd seamă de mijlocul de control dat. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru scrierea corectă a cuvintelor respective.

a) Se gîndea el anume ce să facă acum cu frații lui. Că de-i va face tăciuni și s-ar întîmpla ca pe el să-l omoare zmeul aștepta să vină mai pe urmă, atunci ei tot tăciuni vor rămîne. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

b) Ea, cum ajunsese sus, arătă un răvășel dase Prislea, în care scria că are să ia de bărbat pe fratele său mai mare.

Lăsară din nou frînghia și scoaseră și pe fata mijlocie (...) cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prislea de soție fratelui celui mijlociu. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

c) patru călăreți au pus pîteni și s-au dus învăluți în pulberi.

Cînd au ajuns la casa mică a lui Iorgu Samson, patru au găsit prinzarea gata; logofătul Iorgu a umplut cupa mare de ospețe și, după luat după datină credința, a întins-o capului mesei. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Articolul
(Schemă recapitulativă)

Clasificarea după sens	Articol hotărît	propriu-zis		
		sg. N.-Ac.	m., n. -l, -le f. -a	pl. m. -i f., n. -le
		D.-G.	m., n. -lui f. -i	m., f., n. -lor
		posesiv (genitival)		
	Articol nehotărît	sg. al, a		pl. ai, ale
		demonstrativ (adjectival)		
		sg. N.-Ac.	m., n. cel f. cea	pl. m. cei f., n. cele
		D.-G.	m., n. celui f. celei	m., f., n. celor
Clasificarea după poziția articoulului	Articol enclitic — articolul hotărît propriu-zis	sg. N.-Ac.	m., n. un f. o	pl. m., f., n. niște
		D.-G.	m., n. unui f. unei	m., f., n. unor
	Articole proclitice	articolul posesiv (genitival)		
		articolul demonstrativ (adjectival)		
		articolul nehotărît		

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Sătenii au venit la serbarea lui Cuza cu emoțiune și cu evlavie. În serbările, luminațiile și frumusețile Iașului gătit, ei n-au avut un gând de petrecere. Un cuvânt de recunoștință înflorea pe toate buzele:

— Noi sintem feciorii clăcășilor; vodă Cuza e fost ca un părinte al nostru! — M. Sadoveanu, *Domnul poporului*.

b) O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului, lângă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cîntece mindre și senine. — M. Eminescu, *Făt-Frumos din-Lacrimă*.

c) Și-apoi munții Văratului sînt așa de înalți, pădurile atît de umbroase, finețele atît de dese, de înalte și de înfîrîșate, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, cînd pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, cînd pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, cînd pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scaldîndu-se în raze de soare. — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

d) Uneori Eminescu suia și pînă la căsuța din Țicău a lui Creangă... Aici s-au citit niște memorabile versuri...; aici, între sfaturi, povești și glume nesfîrșite, s-au împărtășit de o pîrtică de nemurire, la umbra celor doi amici, mulți scriitori mari de o zi. — M. Sadoveanu, *Doi mari prieteni*.

f) La jumătatea lui mai, turcii intrară în țară... La 7 iunie, lângă Drăgășani, ei potolir în sînge frigurile eteriștilor și apoi se risipiră pe plaiul românesc... Codrii Teleormanului vuiră tainic. Vedea, Tecuciul, Călmățuiul... predară vestea satelor adăpate. Ereții se înălțară din pădurile cîmpiei. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

d) Florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca albastrul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, și vîntul ușor al dimineții, și ciocirlia care urcă cu spinarea în sus spre cerul adînc, și floarea galbenă a spicelor de grîu, toate acestea răzbat cu putere din viața cîmpiei și pătrund înlăuntrul omului, subjugîndu-l. — M. Preda, *Moromeții*.

2. Construiește patru propoziții în care adjectivul să fie așezat înaintea substantivului determinat. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate.

II. Un substantiv poate avea unul sau mai multe adjective:

Nori mari, fumurii treceau peste culmi. — I. Agârbiceanu, *Hoțul*.

Adjectivele aceluiași substantiv se despart prin virgulă cînd sînt așezate alături fără un cuvînt de legătură între ele sau cînd sînt legate prin cuvintele nici, dar, însă.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și explică oral punctuația lor. Scoate-le din text împreună cu substantivul determinat, astfel:

călătorie
 ↗ ↖
 lungă (și) obositoare

a) Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșietici. — Al. Macedonski, *O noapte în Sulina*.

b) În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorîte. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

c) Cele trei bărci, lungi, negre și înguste, au început a pluti pe fața tulbure a apei. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Cuvintele cele blînde și înțelepte ale fetei, mîngîierile ei cele dulci și neprefăcute, smerenia ei deșteptară în inima bolnavului o simțire ce nu o avusese pînă atunci. — P. Ispirescu, *Sarea în bucate*.

e) Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a(l) unui copil ca de optsprezece ani — cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă, ca tăiată-n marmură, și cu ochi albaştri, mari sub mari sprîncene și gene lungi, negre. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

f) Irinuca era o femeie nici tînără, nici bătrînă; avea bărbat și o fată balciză și lălfie, de-ți era frică să înnoptezi cu dînsa în casă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Ca în orice țară pe cale de regenerare, sînt și la noi două principii care stau în luptă, o luptă înăbușită, însă uriașă și neconținută... între obiceiul căzut și veșted și inovația cutezătoare. — A. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*.

h) Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle două sau mai multe adjective ale aceluiași substantiv, fără cuvinte de legătură între ele, și alte propoziții în care adjectivele să fie legate prin cuvintele și, sau, nici (folosite numai între adjective), dar, însă. Explică oral punctuația folosită.

Locuțiuni adjectivale

Înșușirea unui obiect poate fi exprimată și printr-o locuțiune adjectivală (un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv):

— om cu judecată	= chibzuit;
— om cu stare	= înstărit, bogat;
— om cu dare de mînă	= bogat;
— lucru de căpetenie	= principal, important;
— om de nimic	= netrebnic, josnic.

Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv:

- pot fi însoțite de articolul demonstrativ (adjectival): *omul cel cu judecată;*
- pot avea grade de comparație: *un om mai cu judecată; un om foarte de treabă.*

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adjectivale din textele următoare; arată care este sensul lor și la ce grad de comparație sînt:

- a) Măria ta, e un străin afară,
Cam trențaros — dar pare-un om de seamă. — A. Vlahuță, 1907.
- b) Pentru nebulia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietenii cei cu credință. — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă*.
- c) Băiatul era foarte blînd, de treabă, nu avea nici un vițiu. — I.L. Caragiale, *În Nirvana*.
- d) Sosim în Bumbești, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mînă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
- e) Căci Isaia — „nenea Isaia“, pentru cei mai mulți — e drag tuturor, căci e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia*.
- f) Nici din ciocoi om de frunte.
Nici din salcie cerc de bute. — *Folclor*.
- g) Băgai de seamă că natura mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiști. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.
- h) Dintre toți copiii, fata cea mai mare era mai tăcută și mai cu judecată. Ea rămînea cu surorile și frații cei mai mici... și îi povățuia să fie mai cu răbdare, ca să nu se amărăscă pînă într-atît părinții¹⁴. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteasă*.
- i) Și nu se supără de zgîrcenie, că nu e zgîrcit, dimpotrivă, e larg la mînă, dar așa e firea lui. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Vîrcolacul*.

2. Arată care este sensul următoarelor locuțiuni adjectivale: *oameni de seamă, oameni pe sprînceană, oameni cu cap, oameni tot unul și unul, lucru de trebuință, lucru de folos.*

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle locuțiunile adjectivale *de credință, de nădejde, cu stare, de vază, de seamă, cu judecată, de nimic* la gradul comparativ de superioritate sau la superlativul relativ. Indică prin săgeată substantivele determinate.

Adjective simple și adjective compuse

După numărul cuvintelor prin care sint exprimate, adjectivele sint de două feluri:

— adjective simple: *bun, rău, harnic, lenes, isteț* etc.;

— adjective compuse: (om) *cumsecade*, (industria) *chimico-farmaceutică*.

Adjectivele compuse s-au format:

a) prin contopirea elementelor componente într-un singur cuvint: *cumsecade* (din *cum se cade*); *atotștiutor* (din *a tot știutor*); *atotputernic* (din *a tot puternic*) etc.;

b) prin alăturarea elementelor componente, care se scriu cu liniuță de unire: *alb-argintiu, galben-auriu, instructiv-educativ, tehnico-științific, social-politic*.

Acordul acestor adjective compuse cu substantivul determinat se face astfel: la adjectivele care arată culori se acordă ambele componente, cu excepția adjectivului rozalb, format prin contopire, iar la celelalte se acordă numai al doilea component:

— *față galbenă-pămîntie; fețe galbene-pămîntii;*

— *carte tehnico-științifică; cărți tehnico-științifice; aspecte social-politice.*

Tot prin alăturarea elementelor componente, scrise cu liniuță între ele, s-au format și următoarele categorii de adjective:

— adjectivele compuse din numele unui punct cardinal și un adjectiv care arată originea etnică: **nord-american, sud-american, sud-dunărean** etc.;

— adjectivele în alcătuirea cărora intră două sau mai multe adjective întregi care arată originea etnică: (prietenia) **româno-bulgară**, (întreprindere) **franco-americană, franco-anglo-americană** etc.; fac excepție de la această regulă adjectivele: (dialect) **dacoromân, istroromân, macedoromân, meglenoromân**;

— adjectivele formate dintr-un adverb propriu-zis (înainte, așa) sau provenit din adjectiv (liber, nou) și un adjectiv provenit din verb: (artist) **înainte-mergător**, (om) **liber-cugetător**, **ziar (carte) nou-apărut(ă)**, (președinte) **nou-ales, președinți nou-aleși**, (casă) **propriu-zisă, (o) așa-zisă (casă)**.

În ce privește acordul cu substantivul determinat, observă că, la adjectivele al căror prim termen este un adverb provenit din adjectiv (*liber, nou* etc.), acordul adjectivului compus se face numai la al doilea termen, deoarece numai acesta este un adjectiv, pe cînd primul termen (*liber, nou* etc.) a devenit adverb, deci un cuvînt neflexibil. Fii atent la cele arătate, deoarece la adjectivele respective se fac deseori greșeli de acord.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele simple și cu două linii adjectivele compuse. Indică prin săgeată substantivele determinate. Explică cum s-a făcut acordul adjectivelor compuse prin alăturare cu substantivele determinate.

a) Pe țărîna ei plină de bolovani, de ascuțisuri capricioase, răsar turnuri de cărămidă roșie-galbenă, asemenea cu ale zidurilor toscane din același ev mediu. — N. Iorga, *Locuri străine*.

b) Caragiale a fost desigur un răzvrătit, un om care nu s-a putut împăca cu orînduirea politic-socială sau cu ideile și moravurile timpului. — Caragiale, *Opere* (Cuvînt introductiv).

¹⁴ „era mai cu judecată” (mai înțeleaptă, mai chibzuită); să fie mai cu răbdare (mai răbdători). — Locuțiuni adjectivale la gradul comparativ de superioritate.

c) — Are omul coadă ca a mea? întrebă... păunul, răsfărindu-și uriașele pene cu o sută de ochi albaștri-argintii-verzui. — Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.

d) Ți-am adus două romane științifico-fantastice, nou-apărute.

2. Construiește cîte două propoziții: cu adjectivele compuse: *galben-auriu*, *alb-argintiu* și *tehnic-științific*, care să însoțească un substantiv feminin la singular sau la plural; cu adjectivele compuse prin contopire la care al doilea termen este cuvîntul *român*; cu adjective compuse prin alăturare la care primul termen să fie cuvîntul *nou* folosit ca *adverb*; cu adjectivele compuse *propriu-zis* și *așa-zis*, care să însoțească (fiecare) un substantiv masculin la plural, apoi un substantiv feminin la singular. Subliniază elementul (elementele) adjectivului compus prin care se face acordul cu substantivul determinat.

Flexiunea adjectivelor

După posibilitatea sau imposibilitatea de a-și schimba forma pentru a se acorda cu substantivul determinat, adjectivele sînt de două feluri:

— adjective variabile — cele care își schimbă forma: *elev bun*, *elevi buni*, *elevă bună*, *eleve bune*;

— adjective invariabile: *om* (*oameni*, *femeie*, *femei*) *cumsecade*, *ferice*; *asemenea*, *atare*, *așa om* (*oameni*, *femeie*, *femei*).

Majoritatea adjectivelor invariabile arată culori: *bej*, *gri*, *kaki*, *maro*, *oliv*, *vernii* etc.

Cele mai multe adjective variabile au, cînd însoțesc un substantiv la *nominativ*, patru forme nearticulate (forme de masculin singular și plural și forme de feminin singular și plural): (*nor*) *alb*, *negru*, (*nori*) *albi*, *negri*; (*hîrtie*) *albă*, *neagră*, (*hîrtii*) *albe*, *negre*; (*sac*) *greu*, (*saci*) *grei*; (*muncă*) *greă*, (*munci*) *grele*.

Celelalte adjective variabile pot avea trei forme sau două forme, deoarece au la masculin și la feminin sau la singular și la plural unele forme identice:

— (*sac*) *lung*, (*cutie*) *lungă*; (*saci*, *cutii*) *lungi*; (*sac*) *cenușiu*, (*cutie*) *cenușie*, (*saci*, *cutii*) *cenușii*;

— (*sac*, *cutie*) *mare*, (*saci*, *cutii*) *mari*; (*strugure*, *pară*) *dulce*, (*straguri*, *pere*) *dulci*; (*bălai*, *băieți*) *bălai*, (*fată*, *fete*) *bălaie*; (*pară*) *gălbuie*, (*pepeni*, *pere*) *gălbui*; (*cutie*) *veche*, (*sac*, *saci*, *cutii*) *vechi* etc.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivul determinat de fiecare adjectiv. Socote adjectivele din texte și arată în care clasă de flexiune se încadrează, dovedind clasificarea făcută prin scrierea fiecărui adjectiv însoțit de un substantiv masculin, apoi de unul feminin, ambele la singular și la plural.

a) Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic și cuminte. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

b) Ne poftise [turcul] să ședem pe un covor adînc și des ca paștea de toamnă, și singile turcului au început să ne aducă... ciubuce aprinse și cafele în gogeamite ceștile. Eram prea mic pentru atare cinste; de aceea m-am pomenit cu un cocoloș de halva turcească în palmă. — C. Galațion, *Suleima*.

2. Scrie adjectivele *albastru, negru, mîndru, cenușiu, argintiu, bălai, rotofei, gălbui, albăstrui, vioi* cu *substantive nearticulate masculine la singular și la plural și cu substantive feminine nearticulate la singular și plural* și arată cîte forme au adjectivele respective. (Fii atent la formele de plural nearticulat de tipul *negri* — cu un singur „i” — și la cele de tipul *cenușii* — cu doi „i”.)
3. Dă cinci exemple de *adjective invariabile* care să însoțească substantive de genuri diferite, la singular și la plural.

Cazurile adjectivului

I. Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină și poate apărea cu sau fără articol hotărît enclitic*.

Adjectivul care stă după substantivul determinat este totdeauna nearticulat enclitic, indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) *bun*; un prieten *bun*.

Cînd adjectivul se află înaintea substantivului, el poate fi articulat enclitic sau nearticulat: bunului prieten; unui bun prieten.

Adjectivul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

Între adjectiv și substantivul determinat este o legătură așa de strînsă, încît forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.

De exemplu: în construcțiile „prietenului *bun*” sau „prietenei *bune*”, adjectivul, deși nu primește articolul „-lui” sau „-i”, este la cazul genitiv sau la dativ, ca și substantivul pe care îl însoțește, așa cum în construcțiile „*bunului prieten*” sau „*bunei prietene*” substantivul, deși nu primește articolul „-lui”, „-i”, este la cazul genitiv sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul și cazul adjectivelor și al substantivelor determinate și arată dacă adjectivele sînt sau nu articulate enclitic.

a) Ea se uită... Păru-i galben,

Fața ei lucesc în lună,

Iar în ochii ei albaștri

Toate basmele s-adună. — M. Eminescu, *Crăiasa din povești*.

b) O pace desăvîrșită se coboară din înălțimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucescă. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

c) O, Natură, împrumută-mi

Din odihna ta o clipă —

Vino, dulce somn, sărută-mi

Ochii obosiți... — St. O. Iosif, *Rugă*.

d) S-aud pîraiele cum curg

În pacea palidei lumine. — D. Zamfirescu, *S-aud...*

e) Clipind din genele cărunte,

Începe-a povesti moșneagul.

Întreg poporul ia aminte,

Ascultă jalnica poveste,

Și fusul se oprește-n mîna

Înduioșatelor neveste.

Atîtea patimi plîng în glasul

Cuvîntătorului părinte,

Și-atîta dor aprind în inimi

De clipa răzbunării sfinte. — O. Goga,

Apostolul.

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular și plural, articulate și nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr și caz.

* De fapt, articolul alipit adjectivului este al substantivului: *bunul coleg* = *colegul bun*.

II. Adjectivul are, de obicei, următoarele *funcții sintactice*: **atribut adjectival și nume predicativ**.

Dimineața era măreată. Geana de foc a unui | *nume predicativ*
 ↓ ↓
 soare curat începuse a se prinde după piscurile înalte | *attribute adjectivale*
 ale munților... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Adjectivele la cazul vocativ au funcția de atribut, pentru că determină un substantiv:

Daleu, dragă primăvară,
 De-ai veni, când aș vrea eu... — V. Alecsandri, *Cîntic haiducesc*.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. În propozițiile în care adjectivele au funcția de nume predicativ, subliniază și subiectele și notează-le cu S. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor.

- Paza bună trece primejdia rea.
- Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.
- Drumul drept te duce la țintă.
- Limba e dulce și amără, după fapte.
- Omul nu e niciodată bătrîn cînd e vorba de învățătură.
- E mare, negru ca întunericul; numai virfurile lebelor sînt albe, ca și cînd lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scînteii. — Em. Gârleanu, *Filozoful*.
- Mugurii de ieri, tari ca măgăritarele, s-au desfăcut și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strîns în brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. — T. Arghezi, *1 Mai*.

h) O, dragălașă muză populară!

În ochii tăi e cer senin de vară.¹⁵ — St. O. Iosif.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești adjective cu funcțiile de atribut și de nume predicativ. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. Notează deasupra adjectivelor funcțiile lor, prin: A, NP.

Ortografia adjectivelor

Adjective la cazurile nominativ și acuzativ

Masculine

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat în -iu (cenușiu, argintiu, zglobiu etc.) se scriu la pluralul nearticulat cu -ii (nori cenușii), iar la pluralul articulat cu -iii (cenușiii nori). Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în -iu (fii, geamgiu etc.):*

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
Substantiv (un) <i>fii</i>	(niște) <i>fii</i>	<i>fiii</i> (aceștia)
Adjectiv (un) copil <i>zglombiu</i>	(niște) copii <i>zglombii</i>	<i>zglombiii</i> copii

La pluralul nearticulat, primul „-i” face parte din *rădăcina cuvântului*, iar al doilea este *semnul pluralului*. Al treilea „i” de la forma articulată este *articolul hotărât**.

Un mijloc sigur de control pentru ortografia cu -ii este faptul că *adjectivul aflat după substantivul determinat nu se articulează enclitic niciodată*. Controlul se poate face și prin *despărțirea cuvântului în silabe*:

copii zglo-bii | zglo-bi-ii copii

Observă că la forma articulată al treilea „-i” (articolul) formează cu ultimul „i” al formei nearticulate *o silabă în plus: -ii*, care se pronunță ca un singur „i”.

*Forme de plural în -ii sau în -iii are și adjectivul roșu (bujori roșii, roșiii bujori).***

Exerciții

1. Serie substantivele și adjectivele de mai jos punând adjectivele înaintea substantivelor și explică oral ortografia adjectivele: *ochelari fumurii, solzi argintii, copii zglobii, fluturi azurii, oameni pământii, nori trandafirii, trandafiri roșii*.
2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *ciu, zglobiu, fumuriu* să se afle în urma unui substantiv masculin, articulat, la cazul nominativ sau acuzativ, numărul plural și alte propoziții în care aceleași adjective să se afle înaintea substantivului determinat. Explică oral ortografia adjectivele.
3. Fă analiza morfologică a adjectivele subliniate din propoziția următoare și explică oral ortografia lor.

Intr-o mină pînea o botă cu păstrăvi *ciu*, proaspeți și *zglobii*, pescuiți în pîrîul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Petel. — Al. Odobescu. *Pseudo-hinoghetikos*.

II. *Toate celelalte adjective, cînd se află după substantivul determinat, se scriu la nominativ sau acuzativ plural cu un singur -i (copii roșii, ochi negri), pentru că sînt nearticulate. Deci mijlocul de control pentru ortografia adjectivului cu un singur „-i” este locul adjectivului după substantivul determinat, precum și observarea faptului că adjectivul nu se termină la nominativ singular în „-iu”.*

Exercițiu

Serie adjectivele următoare împreună cu substantivele determinate într-un tabel sloțuit după modelul de mai jos: *oameni harnici, meșteri pricepuți, mări sălbatice, stejari bătrîni, fluturi albi, trandafiri frumoși, munți senzeți, tigri feroși, codri mîndri, nori negri*.

Adjectivul nearticulat
oameni har-nici

Adjectivul articulat
har-ni-cii oameni

* — „O, drăgălașă muză populară!” — Adjective la cazul vocativ, cu funcția de atribut adjectival.

** Ca și la substantivele în -iu, la majoritatea adjectivele terminate în -iu, acest final aparține unui sufix cu ajutorul căruia s-au format adjectivele de la diferite substantive: *senzeț — senzețiu, argint — argintiu* etc.

*** Acest lucru se explică prin faptul că adjectivul roșu avea în limba veche forma de singular nearticulat terminată în -iu: (bujori) roșiu, pl. nearticulat (bujori) roșii, ca și (băieți) zglobiu, (băieți) zglobii. Deși „i” din forma de singular (roșiu) a căzut, el s-a păstrat totuși în rădăcina formei de plural, pentru că formele roșii (nearticulate) și roșii (articulate) au alt sens, ele fiind formele de plural nearticulat și de plural articulat ale adjectivului roșu (roș, (roșii sau roșii) roșii, roșii (roșii)).

Feminine

Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în -ie în hiat (*cenușie, argintie* etc.) se scriu la pluralul nearticulat cu -ii (*cenușii, argintii, roșii*), iar la pluralul articulat păstrează pe cei doi i înaintea articolului (*cenușiile, ca și cîmpiiile*). Observă în tabelul de mai jos ortografia acestor adjective, în comparație cu ortografia substantivelor terminate în -ie în hiat:

Substantiv:	(o) <i>cîmpie</i>	(niște) <i>cîmpii</i>	<i>cîmpiiile</i>
Adjectiv:	(o) <i>cîmpie cenușie</i>	(niște) <i>cîmpii cenușii</i>	<i>cenușiile cîmpii</i>

Primul „-i” din forma adjectivului *cenușii* se află și în forma de singular, iar al doilea „-i” este semnul pluralului.

Exerciții

1. Scrie cîte un substantiv feminin, însoțit de adjectivele *argintie, aurie, portocalie, purpurie, vișinie, albastrie, arămie, roșie* la nominativ plural nearticulat, apoi articulat enclitic și explică ortografia adjectivelor.
2. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate din textele următoare. Analizează genul, numărul și cazul substantivelor și al adjectivelor și explică oral ortografia adjectivelor.
 - a) Toată haina ei era o cămașă albă și o fotă albastră cu dungi *vișinii*. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.
 - b) Cîteva vrăbii *zglobii* se coborau din sălcii singuratece. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.
 - c) Pe *cîmpiile lucii*, satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi ca ale prundișului spălat de ape. — Em. Gârleanu, *Vulturul*.
3. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate. Explică ortografia adjectivelor. Scoate din texte adjectivele împreună cu substantivele determinate, punînd adjectivele articulate înaintea substantivelor.
 - a) Din noianul negru de nouri însă, soarele scaldat în sînge împroșca în fețele drumeților o beteală de raze *purpurii*. — L. Rebreanu, *Proștii*.
 - b) Cîteva rîuri spumegoase și răpezi șerpuiesc printr-însa (prin *cîmpie*), desfășurînd undele lor *azurii* sub razele călduroase ale soarelui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.
 - c) Bat vrăbii în geam. Vrăbii *cenușii* ca vîzduhul. Uite, una are gușă popistrată cu boabe *roșii*. — Z. Stancu, *Desculț*.
 - d) Cununi de zorele se împleteau cu florile *liliachii* bătînd în albastru, *sinilii* bătînd în roz, acoperite de rouă ca de niște nestimate. — Em. Gârleanu, *Hoinar*.

Adjective la cazurile dativ și genitiv

I. Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în -ie în hiat (*cenușie, argintie, roșie* etc.) au la dativ și genitiv singular articulat formele *cenușiei, argintiei, roșiei* etc., ca și substantivele terminate în -ie în hiat (*cîmpiei, poeziei*).

Deci, pentru formele articulate de dativ și genitiv ale acestor adjective, ne conducem după nominativul singular nearticulat, căruia îi adăugăm articolul -i.

Exerciții

1. Scrie formele articulate de dativ-genitiv singular ale adjectivelor: *vișinie, albăstrie, azurie, portocalie, pustie, zglobie*, așezate înaintea unui substantiv.
2. Construiește cite o propoziție în care să se afle adjectivele *roșie, albăstrie, argintie, fumurie* la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

II. Toate celelalte adjective feminine se pronunță și se scriu la dativ și genitiv singular articulat cu *-ei* sau *-ii* (*frumoasei, marii*), ca și substantivele feminine (*casei, vulpii*).

Pentru a nu greși, folosește ca mijloc de control forma de nominativ plural nearticulat, la care se adaugă articolul *-i*, adică același mijloc de control pe care l-am folosit și la ortografia substantivelor feminine:

N. plural nearticulat
substantiv: case
adjectiv: frumoase
substantiv: vulpi
adjectiv: mari

D.G. singular articulat
(al) casei
(al) frumoasei (case)
(al) vulpii
(al) marii (vulpi)

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la dativ-genitiv singular articulat: *galbenă, măreață, văratică, primăvă- ratică, dulce, mare, tare, răcoritoare, stăruitoare, dibace, vioaie*.

N. plural nearticulat
coperte albastre
ape mari

D.G. singular articulat
(al) albastrei coperte
(al) marii ape

2. Construiește cite o propoziție în care adjectivele *îmbălsămată, răcoroasă, încântătoare, uimitoare* și *mare* să fie la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică orto- grafia adjectivelor.

Gradele de comparație ale adjectivului

Adjectivul, singur sau ajutat de alte părți de vorbire — *înalt, mai înalt, cel mai înalt, foarte înalt* —, exprimă diferite grade ale însușirii sau **gradele de comparație ale adjectivului**.

Adjectivul are *trei grade de comparație*: **pozitiv, comparativ și superlativ**.

Gradul pozitiv

Adjectivul la gradul pozitiv arată însușirea unui obiect, fără a fi comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea sa în împrejurări diferite.

Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoțit sau nu de articolul *cel, cea, cei, cele*:

grădină mare; grădina cea mare; grădinile cele mari;
trandafir roșu; trandafirul cel roșu; trandafirii cei roșii.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul pozitiv din textele următoare.

a) Cite un bou singuratic sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, intrupînd în nemișcarea lui pustietatea locului. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

b) Trecea prin codri pustii, prin munți cu fruntea ninsă și, cînd răsărea dintre stînci bătrîne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din cînd în cînd cite o streanță uriașă atîrnată de cer... — o noapte sfîrtică, un castel numai pietre și ziduri sparte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

c) Dar drumul adevărat care tăia poiana răscrucii era drumul cel mare, de țară. Pe aici treceau rădvanele boierești. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Aici, la fîntîna cea adîncă, de treisprezece stînjeni, și-a trăit multă vreme viața cel mai bun prieten al copiilor.

Cum se arăta soarele, Iosub Orbul se arăta cu hîrdaiele lui cele mari atîrnate de cumpenele jugului pe care-l purta pe grumaz. — M. Sadoveanu, *Orbul*.

e) Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpîne, — răspunse el, — ca judecata cea dreaptă a Măriei tale. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteasă*.

2. Construiește cite o propoziție în care adjectivele *singuratic*, *sălbatic*, *golaș* și *frunțasă* să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival), apoi neînsoțite de acest articol. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină.

Gradul comparativ

I. Adjectivul la gradul comparativ poate prezenta:

a) *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a altui obiect*: *Oltul este mai lung decît Jiul*;

b) *însușirea unui obiect comparată tot cu însușirea lui, dar în împrejurări diferite*: *Apa riului este mai limpede la munte decît la șes*.

În primul exemplu, avem doi termeni ai comparației exprimați prin substantivele *Oltul* și *Jiul*. În al doilea exemplu, avem două împrejurări diferite: *la munte* și *la șes*.

Cei doi termeni ai comparației sau cele două împrejurări pot fi exprimate în aceeași propoziție, ca în exemplele de mai sus. Uneori însă al doilea termen al comparației se află în propoziția anterioară, de aceea nu mai este exprimat și în a doua propoziție: *Jiul este lung. Oltul este mai lung*. La fel, una din cele două împrejurări poate fi exprimată în altă propoziție: *Apa riului este limpede și la șes. La munte este însă mai limpede*.

Termenii comparației pot fi exprimați și prin pronume, dacă obiectele sînt cunoscute de vorbitori: *Acesta este mai lung decît celălalt*.

Gradul comparativ poate arăta trei aspecte sau trepte ale însușirii, exprimate cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale:

a) comparativul de superioritate: *mai limpede*;

b) comparativul de inferioritate: *mai puțin limpede*;

c) comparativul de egalitate: *la fel (tot așa, tot atît) de limpede*.

Legătura dintre cei doi termeni ai comparației se face prin adverbele cu valoare de prepoziție *decît*, *ca* (*mai limpede decît...; mai limpede ca...*) sau prin locuțiunile prepoziționale *față de*, în comparație cu (*mai limpede față de...; mai limpede în comparație cu...*).

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și analizează gradele de comparație la care se află. Pentru gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației sau împrejurările diferite, dacă este vorba de însușirea aceluiași obiect.

Model de analiză

Era *supărat* pe toată lumea. *Mai mare* însă decît supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea. — I. Slavici, *Pădureanca*.

Adjectivele	Gradele de comparație	Termenii comparației sau împrejurările diferite
supărat mai mare	pozitiv comparativ de superioritate	— supărarea și rușinea

Textele de analizat

- a) A crescut, bre, muntele. Văd eu, că mi-a fost mai mare dorul decît puterea. — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu*.
- b) Iorgovan era, ce-i drept, mai tînăr decît taică-său, însă tocmai pentru că era mai tînăr și fiindcă îl avea pe Busuloc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui... — I. Slavici, *Pădureanca*.
- c) Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decît celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zimbea mereu cînd vorbeai cu el. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.
- d) Și acum, feciorul de împărat strînse praștia pe mîină, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei ca piatra de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decît fraga muntelui, mai vie decît para focului. — Al. Odobescu, *Pseudokineghetikos*.
- e) Nici un vînt nu mișca aerul; și grîul, în lanurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă din fînețele înflorite. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.
- f) S-a întîmplat însă că vecinul căruțaș are și copii și cîini deopotrivă de buni; să deosebim: copiii sînt buni pentru că sînt într-adevăr buni, iar cîinii sînt buni pentru că sînt răi...¹⁶ — T. Arghezi, *De Crăciun*.
- g) Grîu se făcuse puțin, dar oricît de puțin, secerișul fusese tot atît de greu ca și mai înainte. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.
- h) La aceste fapte de arme s-a învrednicit și el însuși a lua parte, și nu s-a putut spune nici o clipă că săbia sa a fost mai puțin harnică decît a feciorului său. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

2. Construieste cîte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *voinic* să se afle la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică.

II. Uneori comparația de egalitate este indicată numai prin complementul comparativ al adjectivului, construit cu un adverb comparativ cu valoare de prepoziție (*cît* sau *ca*), iar adjectivul apare cu forma gradului pozitiv: *Nalt cît casa, verde ca mătasa* (Folclor). În situații de acest fel locuțiunea adverbială *tot atît (de)* sau *la fel (de)* se subînțelege.

Adjectivul poate fi pus și după complementul comparativ de egalitate, le-gîndu-se de acesta prin prepoziția de: „cît casa de înalt“; „ca mătasa de verde“. Construcțiile cu adjectivul după complementul comparativ sînt mai expresive, pentru că ele scot în evidență elementul cu care se face comparația.

Fii atent să nu confunzi construcția formată din complementul comparativ și adjectivul de care este legat prin prepoziția de cu gradul comparativ de egali-tate al adjectivului. Construcția respectivă cuprinde două unități sintactice: complementul comparativ și adjectivul, regent al complementului.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grad de comparație se află. Pentru adjectivele la gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației.

a) Avea, mă rog, împărăteasa... o față fălcoasă și un trup scurt și gros cît o buturugă.
— Em. Gârleanu, *Măsterul de oglinzi*.

b) Erau la o răscruce în mijlocul satului. O răscruce mare cît un maidan, strîmbă și sucită. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Ai născocit odată	Și harnicul nimica, viori ca o lăcustă,
Și o nimica toată	Se-nghesuie și-aleargă pe marginea îngustă
Cît ghimpele, săracul,	Și-mbracă omenirea de mîile de ani:
De mic și iute: acul;	O sculă genială, cinci ace la doi bani.

— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și cu două linii cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației. Scrie textele respective punînd adjectivul după substantivul care arată al doilea termen al comparației. De exemplu: strălucitor ca soarele; ca soarele de stră-lucitor.

a) Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fîntînă de marmură albă ca laptele, și apa curgea pe o sută de porți, limpede ca vioara și rece ca gheața. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

b) ...iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei era frumos ca luna unei nopți de vară. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lăcrimă*.

3. Fă o descriere în care să folosești adjective la cele trei aspecte ale gradului comparativ și construcții cu complemente comparative de egalitate de felul celor prezentate la II. Adjectivele la gradul comparativ de egalitate să fie precedate de locuțiunile adverbiale *la fel, tot așa, tot atît (de)...* Subliniază în mod diferit adjectivele și cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației.

Gradul superlativ

Adjectivele la gradul superlativ arată însușirea la gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut.

Gradul superlativ poate fi relativ sau absolut.

¹⁵ — „deopotrivă de buni“. — Comparativ de egalitate (tot așa de buni).

Superlativul relativ

Superlativul relativ arată însușirea la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparație cu aceeași însușire a altor obiecte sau cu însușirea aceluiași obiect în împrejurări diferite. Gradul superlativ relativ este de două feluri:

de superioritate	Vlădeasa este cel mai înalt vîrf din Munții Apuseni. Cel mai atent a fost <i>adineauri</i> , nu <i>acum</i> .
de inferioritate	Acest munte este cel mai puțin înalt dintre toți munții din jur.

Cînd un substantiv are două sau mai multe adjective la gradul superlativ relativ, articolul *cel*, *cea*, *cei*, *cele* se repetă înaintea tuturor adjectivelor numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidență gradul superlativ al însușirilor. Deci se poate spune:

- fata *cea mai frumoasă*, *cea mai isteată* și *cea mai harnică*; sau:
- fata *cea mai frumoasă*, *mai isteată* și *mai harnică*.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și analizează gradele de comparație la care se află.

a) Cel mai interesant dascăl dintre toți cei pe care i-am avut la Liceul Național — pentru mine a fost fără îndoială Xenofon Gheorghiu. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

b) Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) Cheleșul se duse de culese flori și făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie și alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

d) În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munții noștri ni se păreau cei mai înalți și mai pitorești de pe fața pămîntului, văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și cu flori; apele noastre, cele mai limpezi, cerul nostru, cel mai senin; frații noștri de la munte, cei mai voinici și copilele române, cele mai frumoase la privit. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Acum eram liber!... liber! În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decît libertatea; ea este darul cel mai neprețuit. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

2. Construiește cîte o propoziție în care adjectivele *interesant*, *chibzuit* și *înțelegător* să fie la gradul superlativ relativ de superioritate și alte propoziții cu aceleași adjective, la gradul superlativ de inferioritate. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Superlativul absolut

I. Adjectivul la gradul superlativ absolut exprimă cel mai înalt grad al însușirii fără ca însușirea să fie comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea aceluiași obiect în împrejurări diferite.

În mod obișnuit, superlativul absolut se formează cu ajutorul adverbului *foarte*: *foarte frumoasă*. Mai rar, se construiește și cu adverbul *tare*: *tare frumoasă*.

Exercițiu

Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grade de comparație se află.

a) Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoși; drumul era bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele avea o casă mare, o curte largă și plină jur-împrejur de grajduri, șoproane și hambare...

Budulea era cam amețit și-și zicea în taină: „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit”. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

b) — Știu și eu o poveste, cîntă Domnița cea mititică și bălaie, da-i tare veche, de pe cînd dumbrava Buciumenilor ținea una cu alte multe dumbrăvi, pînă la munții cei mari. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

c) Om acum de 68 de ani, cel de pe urmă urmaș al unui mare neam de boieri români era cunoscut pe atunci drept un om deștept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mină pentru lucruri migăloase și iarăși tare iubitor de flori și de toate frumusețile firii. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

II. Superlativul absolut se exprimă și prin alte mijloace, care sînt mai expresive decît adverbele foarte sau tare, și anume:

— adverbe și locuțiuni adverbiale legate de adjectiv prin prepoziția *de*: **extraordinar, grozav, minunat, neîncipuit, nemaipomenit, din cale afară de frumos**;

— diferite expresii în care adjectivul este însoțit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: **deștept foc sau foc de deștept, frumos nevoie mare** etc.;

— repetarea adjectivului: o pădure **mare, mare**;

— lungirea și repetarea unei vocale sau consoane: **maaaare, galllben**.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul superlativ absolut și arată prin ce mijloace este exprimat acest grad de comparație.

a) În a treia noapte, Țugulea visă un vis ce-i plăcu. Se făcea că el era într-o grădină frumoasă, frumoasă... — *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii*.

b) Muntele Babelor nu-i așa înalt, da-i priporos grozav. Pe el și-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgrițoroaică urită și bățăioasă și rea de mama focului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Boieru' ista-i mare șpion... gîndi sluga.. Hm!... și-i mînios Dunăre. — M. Sadoveanu, *Hoțul*.

e) ...și fără întîrziere școale s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hîrjoană și slăvit de leneș. Leneș fără pereche mă făcusem, căci mama nu se mai îndura să mă mai trimeată acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Era un vis misterios

Și blind din cale-afară

Și prea era de tot frumos

De-a trebuit să piară. — M. Eminescu, *S-a dus amorul...*

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective la gradul superlativ absolut, exprimat prin cît mai felurite mijloace.

Adjective care nu au grade de comparație

Nu au grade de comparație:

— adjectivele care prin sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate: complet, egal, întreg, mort, viu, unic, perfect, principal, muncitoresc, strămoșesc etc.;

— adjectivele care în limba latină reprezentau forme ale comparativului sau ale superlativului: major, minor, inferior, superior, interior, exterior, posterior, optim, minim, suprem etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adjectivele care nu au grade de comparație și cu două linii, celelalte adjective. Analizează gradele de comparație ale adjectivelor.

a) Atunci când după moarte răsplătă nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați! — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

b) — ...Ai avut două pini întregi, doi lei ți se cuvin. — I. Creangă, *Cinci pini*.

c) „Frumoasă ești, frumoasă ești,
Patria mea...”

Cântă imaginea maestrului, ca-ntr-o negrăit de dulce Cântare a cântărilor, invitând oamenii să-și iubească patria. Iată sensul suprem al operelor sadoveniene, iată sensul frumoaselor descrieri de natură! — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

d) Astăzi tot se mai văd dărîmături de cetățuie într-acest loc minunat de frumos și plin de legende și suvenire despre Negru-Vodă, domnul cel mai popular între țărani noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) Șarpele cu clopoței este extraordinar de sensibil la schimbările de temperatură. Pielea sa resimte chiar și variațiile minime de căldură, de ordinul miimi de grad. — *România liberă*, nr. 6587, 1965.

Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului

I. O construcție în care se află un substantiv însoțit de adjectiv poate fi simplificată prin înlăturarea substantivului:

↓ Omul <u>înțelept</u> să lase totdeauna să treacă de la sine.	↓ <u>Înțeleptul</u> să lase totdeauna să treacă de la sine.
↓ Trandafirul cel <u>roșu</u> este mai proaspăt.	↓ Cel <u>roșu</u> este mai proaspăt.

În construcțiile simplificate, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* nu mai însoțesc un substantiv, deci *și-au pierdut valoarea de adjectiv și au cîștigat valoarea de substantiv* (s-au substantivat). Substantivarea adjectivului *înțelept* s-a făcut prin articularea lui cu articolul hotărît enclitic (-l). Adjectivul substantivat *cel roșu* n-a avut nevoie de articolul hotărît enclitic, pentru că el avea deja un articol hotărît (*cel*).

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv:

— pot fi însoțite de un adjectiv propriu-zis, de adjective pronominale sau de un numeral: marele înțelept, acest înțelept, doi înțelepți;

— pot fi însoțite de articolul nehotărît (dacă nu sînt precedate de articolul adjectival): *un înțelept, niște înțelepți*;
 — au în propoziție funcțiile sintactice ale substantivului: în propozițiile date, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* au funcția de subiect; în propoziția „L-am ales *pe cel roșu*“, *pe cel roșu* are funcția de complement.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *leneș, voinic, viteaz* să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte, articulate cu articolul enclitic sau precedate de articolul nehotărît ori demonstrativ (adjectival), să aibă valoare de substantiv și funcția sintactică de subiect sau complement obiect direct.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Subliniază cu două linii adjectivele substantivate și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Cîcă era odată într-un sat un om grozav de leneș... Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus... și hai cu dînsul la locul de spînzurătoare. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

b) Povestea ceea: un nebun aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Taci, mîndruțo, nu mai plînge
Că mai sînt voinici ce mine. — *Folclor*.

d) Voinicii cai spumau în salt:
Și-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vrun prinț mai tînăr cînd trecea
C-un braț în șold și pe prăsea

Cu celălalt. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

e) Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare. — A. Russo, *Cîntarea României*.

f) Să stai odată la pază de sitari. Cînd scapătă soarele și rămîne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întîi portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stîns, pînă se topește în azuriul bolții. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

3. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective substantivate. Subliniază-le și analizează-le morfologic și sintactic.

II. Cele mai multe adjective pot fi folosite și ca adverbe de mod, pentru a arăta caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri exprimate de alt adjectiv. Adjectivele folosite cu valoare de adverb devin părți de vorbire neflexibile, pentru că ele nu se mai referă la un substantiv:

↓
Și-bietul om, slab, palid...
Pășea trăgînd piciorul încet... — V. Alecsandri, *Sergentul*.
Seara, omul adormea

adjectiv

↓
suspînînd slab de tot...

adverb

↓
Avea penele frumos colorate.

adverb

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adverbele provenite din adjective și indică prin săgeată verbele sau adjectivele determinate.

a) Ca un glas domol de clopot

Sună codrii mari de brad. — G. Coșbuc, *Noaptea de vară*.

b) A doua zi, în ceasul cel dintâi a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amorse pământul de îngheț ușor. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocolește făcând un cot larg în dreapta. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Petre Petrovici desfăcu larg brațele, a dezamăgire, apoi se îndreptă spre florile viu colorate.¹⁷ — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.

e) Să-mi fie somnul lin Pe-ntinsele ape
Și codrul aproape, Să am un cer senin.¹⁸

— M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

f) Stătea s-apuce soarele după deal. Umbrele cuprinseseră pînă la piept pădurea bătrînă, ce-și tremura lin smărădul argintat de pe culmile luminate încă. — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarului*.

2. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *limpede*, *ușor*, *prelung* să fie folosite ca adjective și alte propoziții în care aceleași cuvinte să fie folosite cu valoare de adverb. Subliniază în mod diferit adjectivele și adverbele și indică prin săgeată substantivele, verbele sau adjectivele determinate.

Valoarea stilistică a adjectivului

Exprimînd însușiri ale obiectelor (culori, forme, dimensiuni, calități etc.), adjectivul este unul dintre principalele mijloace de prezentare artistică a realității prin cuvinte. Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri, ca atribut al unui substantiv sau ca nume predicativ. Sensul lui poate reda variatele nuanțe ale culorilor, calitatea și tonalitatea sunetelor, dimensiunile și chiar caracteristica (felul) mișcărilor, cînd substantivul pe care îl însoțește denumește o acțiune. *Epitetul adjectival este un determinant expresiv al unui substantiv* (adjectivul putînd fi atribut sau nume predicativ), dar realizarea artistică nu se datorează numai adjectivului-epitet, ci rezultă din asocierea făcută de scriitor între adjectiv și un anumit substantiv, care, în realitate, nu posedă însușirea exprimată de adjectivul respectiv. De exemplu: în *nori cenușii* epitetul adjectival conduce la comparația (presupusă) *nori ca cenușa*; în „Iară *vîntul sperios* vo creangă farmă” — M. Eminescu, *Călin* (File din poveste), epitetul *sperios* realizează personificarea obiectului *vîntul*; alteori, adjectivul-epitet conduce la realizarea unei metafore (cu substantivul însoțit), a unei hiperbole* (un exemplu de hiperbolă va fi în textul următor) sau a altei figuri de stil.

* Hiperbolă: „Figură de stil care constă în exagerarea mărimii, importanței etc. reale a lucrurilor”. (DEX). În textul citat mai jos o astfel de exagerare este exprimată prin epitetul-hiperbolă (*balauri*) *năprasnici*, exagerare sporită prin construcția care urmează după acest epitet, pînă la punct.

„Noaptea era neagră și mohorită, nopți de toamnă, tristă și năbușitoare. Nori groși, plumburii, măturau crestele dealurilor, involburându-se în văzduh și limpezindu-se ca niște *balauri năprasnici*, porniți parcă să înghită dintr-o sorbire satul. *Pomii* prin grădini dirdăiau cutremurați de frig, cu niște *glasuri plângătoare și ostenite*.” — L. Rebreanu, *Ion*.

Adjectivele subliniate sînt folosite în scop stilistic. Cu ajutorul lor autorul a realizat și a comunicat cititorului tabloul unei nopți de toamnă așa cum a văzut-o cu ochii lui de artist, în culorile ei întunecate, cu atmosfera ei apăsătoare, cu mișcarea norilor și glasurile copacilor.

În exemplele date adjectivele cu valoare de epitet au fost epitete numai ale unui substantiv.

Un adjectiv poate fi însă, în același timp, epitet al substantivului și al verbului:

„Dunărea se aruncă *furioasă*, rupind cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale.” — A. Vlahuță, *România pitorească*.

În acest text, adjectivul *furioasă* este epitet al substantivului *Dunărea*, cu care este acordat — *Dunărea furioasă* —, și al verbului *se aruncă* — *se aruncă furioasă*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele cu valoare de epitet al substantivului și cu două linii pe cele cu valoare de epitet și al unui substantiv, și al unui verb. Indică prin săgeată cuvîntul (cuvintele) determinat(e) și explică oral în ce constă contribuția stilistică a fiecărui epitet în textul respectiv.

a) Răsare luna palidă pe dealuri.

Pe văi se lasă bruma argintie. — D. Zamfirescu, *Că poate-atunci...*

b) Și păstori, ieșiți din vreme, către staul duc o turmă

De oi albe ca și norii unui cer îngîndurat. — I. Pillat, *Toamnă la Miorcani*.

c) Acum vuietul contenește, — biruitoare apa se așază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă.¹⁹ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Viezurii și bursucii somnoroși, jderii pădureți cu blana ruginie, și vidrele colțate..., și veverițele șugubețe cu coada vilvoi..., toate i se arătau lui în cale, ca să-l slujască la vreo trebuință. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Dincolo se întinde un codru de stejari, groși și bătrîni, străbătuți de chiparoși închiși, care se subțiau la virfuri ca niște sulife uriașe. Codrul se pierdea în depărtări fumurii. La dreapta luneca o apă lată și repede, și vuietul ei răgușit creștea de ce s-apropia întinericul. Apunea soarele.

— Ce roșie e apa!

— Roșie și necăjită, zise împărăteasa. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) La răsărit, pe cer atîrna o uriașă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vilvătaia părea atît de aproape, ca și cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca în zorii zorilor, doar cîteva stele mari pîlpăiau, înfricoșate și mirate, gata parcă și ele să moară.²⁰ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

¹⁹ — „spre florile viu colorate” — Adverb provenit din adjectiv; determină adjectivul *colorate*.

²⁰ — „Să-mi fie somnul lin”. — Adjectiv cu funcția de nume predicativ (somnul să fie lin).

- a) În straturi florile-s trudite; un crin din cînd în cînd se-ndoale
Și lung privește-n sus să vadă: nu se purcede-un strop de ploaie?
Dar întristat în țărână iarăși își frînge trupul zvîlt în două. — D. Anghel, *Amiaza*.
- b) Tîngușul buciurn sună.
L-asculăm cu-atîta drag,
Pe cînd iese dulcea lună
Dintr-o rariște de fag.
- Îi răspunde codrul verde,
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos. — M. Eminescu.

Lasă-ti lumea...

2. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de *epitete ale substantivelor* și adjective care *să fie în același timp epitete ale substantivelor și ale verbelor*. Subliniază epitetele și indică prin săgeată substantivele sau substantivele și verbele pe care le determină.
3. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor și ale verbelor, precum și epitete prin care să realizezi, în același timp, și personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoțesc.

Adjectivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea	după alcătuire:	adjective simple — adjective compuse
	după flexiune	adjective variabile: sg. <i>bun, bună</i> ; pl. <i>buni, bune</i> <i>cenușiu, cenușie</i> ; m., f. <i>cenușii</i> m., f. <i>mare</i> ; m., f. <i>mari</i> adjective invariabile: <i>asemenea, cumsecade</i> <i>gata, gri</i> etc.

Acordul cu substantivul determinat: în gen, număr și caz.

Gradele de comparație	pozitiv: <i>înalt</i>	
	comparativ	<i>de egalitate: tot așa (la fel de) înalt</i> <i>de superioritate: mai înalt</i> <i>de inferioritate: mai puțin înalt</i>
		superlativ

Funcțiile sintactice	adj. în relație cu subst.—atribut adjectival: <i>copac înalt</i>
	adj. în relație cu subiectul, prin verbul de legătură — nume predicativ: <i>Copacul este înalt.</i>

¹⁹ — „apa se aşază potolită, netedă“. — Epitete şi ale substantivului (apa *potolită*, *netedă*), şi ale verbului (se aşază *potolită*, *netedă*).

²⁰ — „cîteva stele... pilpîiau, *infricoşate* şi *mirate*“. — Epitete şi ale substantivului (stele *infricoşate* şi *mirate*), şi ale verbului (pilpîiau *infricoşate* şi *mirate*).

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

a) Despre aceste lucruri vechi și triste, mi-am adus aminte într-un rînd, sara, și m-am strecurat în grădina sălbătică, înspre ruinele tăcute ca un mormînt...

Poarta ruginită de stejer scrîrîi. O închisei repede. Tufă de zmeură se amestecau cu buruieni străine, sălbatice; o iarbă înaltă, deasă, umedă se ridica pînă la briu, în toate părțile. Luna se strecura cu fire lungi de aur printre tufișurile merilor bătrîni. — M. Sadoveanu, *Casa veche*.

b) Păsările cerului, deprinse cu albastrul văzduhului, cu verdele ierbii și cu aurul soarelui, puține au ales penele aceste...

Dar cel folosit, îți închipui, a rămas păunul, că tot albastrul, aurul și verdele, disprețuit de celelalte păsări, i-au rămas lui.²¹ — Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe...*

c) În vremile trecute, cînd munții din ținutul Dornei erau mai păduroși și mai puțin locuiți de oameni ca-n timpul de față, s-a ivit într-înșii o bandă de hoți. — *Valea lui Pintea*.

d) Cînd sună miazănoaptea, toate fețele mesenilor se posomorîră; căci pe miazănoaptea călare cu aripi vîntoase, cu fața zbîrcită ca o stîncă puhavă și scobită de piraie, o pădure-n loc de pâr, urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei — două nopți turburi, gura ei — un hău căscat, dinții ei — șiruri de pietre de mori. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

e) Auzind vorbă de cîmpoi și de horă, m-am apropiat și l-am îndemnat să ne cînte o doină: ...și, răsămîndu-se de un brad au început a suna cînticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie românească, în care toată inima omului se tîlmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și dulcicioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie și care cuprinde în sinul ei un dor tainic după o fericire pierdută. Eu, de cîte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche.²² — V. Alecsandri, *O primăvară la munte*.

f) Budulea pareă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toate slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.

— Și tu înțelegi orice carte?

— Înțeleg, tateă.

— Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți citi?

— Poci, tateă.

— Dar atunci tu ești tot așa de cu minte ca el.²³ — I. Slavici, *Budulea Tricată*.

g) În paces iernii, codrul minunat dormita. După o tăcere lungă ascultam duruțul scurt, de darabană, al ciocănitorii celei mari. În amurgul celei dintîi zile am stat uimit privind în luminisuri licăririle arămii de la asfințit, pe care se zăreau cele mai încurcate și mai fantastice linii negre.²⁴ — M. Sadoveanu, *Focul*.

h) Tu erai mîndră atunci, o, fără neîmbrîțită... dragostea moșiei mîntrea că o za de oțel lătele tale piepturi și brațele lor erau țări. — A. Russo, *Cîntarea României*.

* Analiza completă a adjectivului se face astfel: 1. adjectiv sau locuțiune adjectivală; 2. variabil sau invariabil; 3. genul; 4. numărul; 5. cazul; 6. articulat sau nearticulat; 7. gradul de comparație; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

Numeralul

I. Numeralul este *partea de vorbire flexibilă care exprimă:*

— *un număr, fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică): doi și cu trei fac cinci;

— *numărul obiectelor: doi oameni, amândoi oamenii, cîte trei oameni;*

— *ordinea obiectelor: întîiul, al doilea, al treilea (om).*

De cele mai multe ori, numeralul determină un substantiv și stă de obicei înaintea substantivului determinat.

Exercițiu

Subliniază numerele din textele următoare. Dacă determină un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Explică oral ce exprimă numerele (numărul aritmetic, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor).

a) Am un stejar cu douăsprezece ramuri,

pe fiecare ramură patru cuiburi,

în fiecare cuib șapte ouă. (Anul, luna, săptămînile și zilele.)

b) — Răducane, una și cu una fac două. Cîinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nici o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor!...²⁵ — B. Șt. Delavrancea, *Văducele*.

c) Dar șapte turci pe el săriră,

Și șapte săbii-l loviră,

Și-el optulea, un turc bărbos,

Izbi turbat de sus în jos. — G. Coșbuc, *Coloana de atac*.

d) Semănatul porumbului l-am încheiat cu sapa. Nu mai era bun de nimic nici al treilea cal. — V. Em. Galen, *La răzeși*.

e) Jder, cu patru steaguri de cîte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna, sub munte. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

II. Numerele se împart în două grupe mari:

— **cardinale***: *unu, doi, trei* etc.;

— **ordinale**: *întîiul, al doilea, al treilea* etc.

Numerele cardinale

Numerele cardinale *exprimă un număr, fără referire la obiecte (numerele în aritmetică), sau numărul obiectelor.*

Numerele cardinale propriu-zise

I. După numărul cuvintelor din care sînt formate, numerele cardinale pot fi:

— **simple**: de la *unu (un)*, *una (o)* pînă la *zece* (inclusiv) și *sută, mie, milion, miliard*;

— **compuse**: *unsprezece, doisprezece, douăzeci și trei, o sută treizeci și doi* etc.

Numerele *un* și *o*, cînd însoțesc un substantiv, au aceleași forme ca și articolul nehotărît. Ele se deosebesc însă de articolul nehotărît prin faptul

²¹ — „albastrul, verdele”. — Substantive provenite din adjective.

²² — „cîntecul cel mai cu suflet”. — Locuțiune adjectivală la gradul superlativ relativ.

²³ — „un om (foarte) cu minte”. — Locuțiune adjectivală cu sensul *învățat, deștept*, spre deosebire de *cuminte* cu sensul *liniștit, potolit*.

²⁴ — „cele mai încurcate și (cele) mai fantastice linii”. — Ambele adjective sînt la gradul superlativ relativ. Articolul *cele* nu s-a mai repetat și înaintea celui de-al doilea adjectiv, dar se subînțelege.

* Denumirea *numere cardinale* vine de la adjectivul latin *cardinalis*, care înseamnă *principal*. Numerele cardinale sînt numerele principale (de bază), de la care se formează celelalte numere.

că au un înțeles de sine stătător (exprimă un număr) și răspund la întrebările *cîți? cîte?*, pe cînd *articolul un (o)* nu arată un număr, ci numai însoțește un substantiv care denumește un obiect oarecare. *Exprimînd un număr, numeralul un sau o se raportează la un alt număr, deci la alt numeral, care, de cele mai multe ori, este exprimat în text sau, chiar dacă nu este exprimat, el poate fi dedus.*

De exemplu:

— Și din capătul drumului, țațoș,... **un cucuș...**

Cucușul s-a apropiat, s-a uitat cu **un ochi** la cărăbuș, și a trecut mîndru înainte. — Em. Gârleanu, *Sărăcuțul!*...

— ...într-**o zi**, se luă după un iepure și dete **o săgeată**, dete **două**, și nu-l nimeri. — P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrînețe...*

un cucuș oarecare (*articol nehotărît*);
cu **un ochi**, nu cu **amîndoi** (*numeral*);

o zi oarecare (*articol nehotărît*);
o (una) **săgeată...**
două... (*numeral*).

Exercițiu

Subliniază cu o linie numerele simple și cu două linii pe cele compuse. Pentru numerele *un* și *o* explică oral după ce te-ai condus pentru a stabili valoarea lor de numerele.

a) ...doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga...

Cocioaba de pe malul stîng al Bistriței,... un șap și două capre slabe și rîioase... era toată averea Irinucăi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Ploaia aceea a Borzei a durat exact șaptezeci și două de ceasuri. — M. Sadoveanu, *Noaptea de Sinziene*.

c) Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina..., ci însuși colonelul Banov cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți apucase pe drumul Ploieștilor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci, și... erau albi ca iarna și posomorîți ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

e) Un sfert de ceas pînă la Hanul lui Minjoală... de-acolea pînă-n Popești de Sus, o poștie...

Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și pînă-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate...

Așa socotind în gînd, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la Hanul lui Minjoală.²⁶ — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Minjoală*.

II. *Numeralele un(u) și o se declină, avînd forme nearticulate cînd însoțesc un substantiv și articulate cînd sînt folosite fără substantiv.*

Numeralele *sută, mie, milion, miliard* se declină ca și substantivele, avînd forme articulate și nearticulate (*o sută, suta*).

Celelalte numere cardinale propriu-zise se declină precedate de articolul *cei, cele*, care își schimbă forma după genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește, iar numerele rămîn neschimbate: N.Ac. *cei (cele) trei*; D.G. *celor trei*.

Cînd numeralul nu este precedat de articolul *cei, cele*, *sensul de genitiv al numeralelor de la doi în sus se exprimă cu ajutorul prepoziției a* (lucrările *a doi, a zece, a o sută* de elevi), iar *cel de dativ, cu ajutorul prepoziției la* (*A dat de mîncare la cinci oameni*).

²⁶ — „unul.” — Numeral (*din două* praguri *unul*).

Cazurile numeralului pot fi recunoscute cu ușurință când numeralul este folosit singur, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv. În astfel de construcții numeralul are valoare substantivală și îndeplinește aceleași funcții sintactice ca și substantivul: subiect, nume predicativ, atribut, complement.

N.	Cei doi au plecat.	subiect
N.	Au mai rămas doi.	subiect
Ac.	Îi aștept pe cei doi.	compl. obiect direct
D.	Le-am comunicat și celor doi.	compl. obiect indirect
G.	Hotărîrea celor doi e nestrămutată.	atribut genitival
G.	Locurile sînt ale celor doi.	nume predicativ

Numeralele de la unu pînă la nouăsprezece (inclusiv) care însoțesc un substantiv au valoare adjectivală și funcția sintactică de atribut adjectival:

Locuia în două odăițe joase, în fundul unei curți. — D. Zamfirescu, <i>Spre Cotești</i> .	acuzativ
În cetățuie se aflau optsprezece plăieși. — C. Negruzzi, <i>Sobieski și românii</i> .	nominativ

Observă că numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție se așază între prepoziție și substantivul determinat. Să nu faci greșeala de a lua prepoziția cu numeralul. Prepoziția se ia cu numeralul numai cînd acesta are valoare substantivală.

Numeralele de la douăzeci în sus au valoare substantivală și cînd sînt urmate de un substantiv. Iar substantivul, legat de numeral prin prepoziția de, are funcția de atribut prepozițional:

Am primit douăzeci (și cinci) de cărți. Avem o sută de cărți.

Exerciții

1. Subliniază numerele cardinale propriu-zise. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

Și-a măritat o fată. Mai are trei în casă... Povară sînt și cele trei fete, / care nu se mai mărită. — Z. Stencu, *Desculț*.

	Analiza morfologică	Analiza sintactică
o (fată)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, feminin, Ac.;	atribut adjectival: <i>cite</i> fete?
trei	numeral cardinal simplu cu valoare substantivală, Ac.;	— o (una); compl. obiect direct: <i>ce</i> mai are?
cele trei (fete)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, precedat de art. <i>cele</i> , feminin, N.	— <i>trei</i> ; atribut adjectival: <i>care</i> fete? — <i>cele trei</i> .

²² — un sîert (unul); o porcă (una); un ceas (unul); o bătaie de pușcă (une). — Numerale.

Textele de analizat

a) Ce face coana Leonora? /
...vede de lighioi: două pisici, doi căței, doi canari și o privighetoare.^{/27} — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cuccana Leonora*.

b) Trei lei, o băncuță și patru gologani sînt bani cu pereche, / dar (sînt) cam puțini pentru un om / care-i și flămînd, și setos, și obosit de drum.^{/28} — I. Slavici, *Hanul Ciorilor*.

c) — Ce e, mă? / strigă Bănică speriat. /
Doi, mai mici, începură / să țipe... /

.....
Ceilalți doi plîngeau. / — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*.

d) Și de va fi stat o lună sau un an... petrecîndu-și viața... numai cu plăcerea... de a prinde și de a ucide fiare pădurețe... / cine va ști, / spună-o. / — Al. Odobescu, *Pseudokineghetikos*.

e) Nu ți-e roșul de vînzare? /
Să-ți dau galbeni și parale, /
ori să faci d-un schimb cu noi, /
pentru unul să-ți dăm doi, /
ți-om plini pînă la trei. / — Corbea.

f) Așteptînd, ei putură vedea cu toții, peste gard, / că țărani nu se risipiseră, / ci așteptau. / Atunci Tănase porunci celor două slugi / să-și aducă puștile. / — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

g) — Poftim, om bun, / de-i ospăta împreună cu noi, / ziseră cei doi drumeți călătorului străin... / Călătorul străin... se așeză jos lingă cei doi. / — I. Creangă, *Cinci pini*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle numerele *paisprezece*, *șaisprezece*, *șaptesprezece*, *optsprezece* și *nouăsprezece* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv sau la dativ, precedate de articolul *cei*, *cele*. Subliniază numerele și indică prin săgeată substantivul determinat.

Numere neprecise (aproximative) exprimate cu ajutorul numeralelor cardinale

Un numeral cardinal, singur sau în combinație cu alt numeral sau cu alte cuvinte, poate exprima *numărul neprecis (aproximativ) al obiectelor*: *zecei (sute) de oameni*; *trei-patru copii*; *o sută-două de oameni*; *sute și sute de oameni*; *vreo cinci oameni*; *aproape (cam, circa, aproximativ) douăzeci de oameni* etc.

Cînd aproximația este exprimată prin alăturarea a două numere (fără conjuncție între ele), numerele se scriu legate prin liniuță: *unu-doi*; *trei-patru*; *douăzeci și doi-douăzeci și trei*; *o sută-două*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numerele cardinale care exprimă un număr precis și cu două linii pe cele care exprimă un număr neprecis (aproximativ). Dacă însoțesc un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Analizează numerele după modelul dat la exercițiul 1, pag. 122.

a) Și toate aceste... improvizări arhitectonice... copleșesc țărnuțul... care-și așteaptă pacienții... din (h)otelurile cu cinci și șase rînduri, făcute în cinci-șase luni...

Ziduri întunecate se ridică, unele din ele cu piatra mîncată de ploile sutelor de ani. — N. Iorga, *Locuri străine*.

b) — Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strînge atîta amar de grîu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. Ș-apoi numai pentru două sarcini de grîu? — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

c) Creierul omenesc, constituit din circa 14 miliarde de celule nervoase, este un organ extrem de complex. — A. Kreindler, *Mecanismele vorbirii*.

d) Sosesc glotașii din Hunedoara sub prefectul Solomon, avînd cam 4 000 de oameni... Avram Iancu îi așteaptă la Teiuș... aliniînd peste 4 000 de oameni...

Zeci, sute și mii de români vor fi uciși. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

2. Construiește patru propoziții în care să folosești numerele care exprimă aproximația, formate din alăturarea următoarelor numerele (scrise în cuvinte): 6-7, 7-8, 16-17, 17-18.

Ortoepia și ortografia unor numerele cardinale

Fii atent la rostirea și scrierea următoarelor numerele:

șase	— nu șease;
șapte	— nu șeapte;
paisprezece	— nu patrusprezece sau paispe;
șaisprezece	— nu șasesprezece sau șaispe;
șaptesprezece	— nu șaptisprezece sau șaptispe;
optsprezece	— nu optisprezece sau optispe;
nouăsprezece	— nu noosprezece sau noospe.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție în care să se afle numerele: 6, 7, 14, 16, 17, 18, 19 scrise în cuvinte, nu în cifre.

Alte numerele formate de la numerele cardinale

De la numerele cardinale se formează numerele *colective*, *multiplicative*, *distributive* și *adverbiale*.

Numerele colective

Numerele colective *exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte*:

- amîndoi, amîndouă sau ambii, ambele;
- tustrei, tustrele, tuspatru, tuscinci (formate din numerele cardinale *trei*, *patru*, *cinci* și *tus*, care a provenit din cuvîntul *toți*);
- cîteșitrei, cîteșitrele, cîteșipatru etc.;
- toți (toate) trei, toți (toate) patru etc.

Numerele amîndoi, amîndouă și ambii, ambele au la *genitiv* și *dativ* **formele**: amînduror(a), ambilor, ambelor.

Ca și numerele cardinale, numerele colective au **valoare adjectivală**, dacă însoțesc un substantiv și arată numărul obiectelor denumite prin substantiv (amîndoi [↓] *copiii*), sau **valoare substantivală**, cînd nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv (Au sosit amîndoi).

²⁷ — „o privighetoare“ (una). — Numeral.

²⁸ — „o bănuță“ (una). — Numeral.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numerele colective și cu două linii numerele cardinale. Fă analiza morfologică și sintactică a numeralelor cardinale și a celor colective folosind modelul dat la exercițiul 1, pag. 122.

a) Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem ulcica mea... Amîndoi prietenii și-au strîmbat nasurile unul cătră altul. S-au îmbrățișat... —

M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspătru zările. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Și iar mocniră, acuma tustrei, oftînd și gemînd în răstimpuri, cum fac țărenii cînd nu mai știu ce să vorbească. — L. Rebreanu, *Proștii*.

d) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) În fine, cîteșicinci popoarele recunoșteau totdeauna solidaritatea intereselor respective față de faptul comun al apăsării turce. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

f) Lutul meleagurilor noastre din nord a dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu... Tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noastre. — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului*.

g) Realitatea era că tustrele puterile ostile... nu se mulțumiseră numai cu protestul contra secularizării. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

h) Într-un stat astfel constituit, principele putea să aleagă numai una din trei căi... Cîteșitrele metodele fură încercate. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

2. Construiește o propoziție în care să se afle numeralul *amîndoi* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv și altă propoziție în care același numeral, la cazul dativ, să aibă valoare substantivală. Subliniază numerele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

3. Construiește cîte o propoziție în care numerele *tustrei* și *cîteșitrei* cu valoare adjectivală să fie la cazurile genitiv și dativ. (Pentru exprimarea genitivului și a dativului, revezi declinarea numeralelor cardinale, punctul II, paginile 121 și 122.)

Numeralele multiplicative

Numeralele multiplicative arată în ce proporție crește o cantitate: *îndoit, întreit, înzecit, însutit, înmîit*.

Numeralele multiplicative care determină un substantiv au valoare adjectivală — *cîștigînd îndoit*, iar cînd determină un verb au valoare adverbială

— A cîștigat *înzecit*.

Numeralele cu valoare adjectivală au funcția de atribut adjectival, iar cele cu valoare adverbială au funcția de complement.

Exerciții

1. Subliniază numerele multiplicative și indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Analizează valoarea lor (adjectivală sau adverbială) și funcția sintactică.

a) Cu o putere îndoită, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o băgă în pămînt pînă-n gît. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Ipate se îmbogățise însutit și înmîit de cînd a venit Chirică în slujbă la dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

- c) Ş-apoi v-aşezaţi pe jeţe Zgriptori cu-ntreite feţe,
 Jefuind ca dregători! Jupuiţi pe muncitori. — C. Bolliac, *Clăcaşul*.
- d) Ce-o să însemne pentru ei dacă ne dă puţin din multul pe care-l are?
 — O să-i întorcem întreit...
 — Ba chiar împătrit. — Z. Stancu, *Dulăii*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care numerele *impătrit*, *înşesit*, *înşepit* şi *înmiit* să aibă valoare adjectivală şi alte propoziţii în care aceleaşi numere să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. (Fii atent la scrierea corectă a acestor numere.)

Numerele distributive

Numerele distributive *exprimă repartizarea şi gruparea numerică a obiectelor*.

Ele sînt formate din numerele cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *cîte*:

cîte unul, cîte doi, cîte patru, cîte zece etc.

Uneori numeralul se repetă: *unul cîte unul, doi cîte doi etc.*

Numerele distributive pot exprima şi *aproximaţia numerică*:

...şi cînd clămpăneam ceaslovul, *cîte zece-douăzeci* de suflete prăpădeam deodată. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Numerele distributive au **valoare adjectivală** sau **valoare substantivală** şi îndeplinesc aceleaşi funcţii sintactice ca şi adjectivul sau substantivul:

— Lăsau în urmă <i>cîte un pîlc</i> de oşteni...	<i>valoare adjectivală</i>	<i>atribut</i>
— E. Camilar, <i>Povestiri eroice</i> .		
— <i>Cîte zece</i> se sculau/ să spuie... cam pe unde trebuie să fie Pripăşel.	<i>valoare substantivală</i>	<i>subiect</i>
— B. Şt. Delavrancea, <i>Domnul Vucea</i> .		

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie numerele distributive şi cu două linii pe cele cardinale propriu-zise. Fă analiza morfologică şi sintactică a numerelor distributive.

- a) Cînd a fugit către zori Cîte trei rînduri de salbe
 Noaptea a lăsat pe flori De mărgăritare albe. — D. Zamfirescu, *Salbele*.

b) Pe urmă, şapte zile de-a rîndul, (prepeşiţa) a ouat cîte un ou, în tot şapte ouă mici ca nişte cofeturi şi a început să le clocească. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul*.

c) Azi-noapte tocilarul a tîrit cu o prăjină cu cîrlig perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o şi a virît-o în cutia lui dintre roţi. Le dă drumul la una cîte una, la cîte zece, la cîte o sută şi o mie, ca la nişte albine aprinse dintr-un stup din vatră.²⁹ — T. Arghezi, *Tocilarul*.

d) Cîte un stol pleca din rînduri... şi desfăcîndu-se din stoluri, cîte două-trei călătoare se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru şi se întorceau să dea stolului ştiri. — T. Arghezi, *Daţi-vă jos încet*.

2. Construieşte cîte o propoziţie în care să se afle numerele distributive cu valoare adjectivală formate de la numerele cardinale propriu-zise 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre). Indică prin săgeată substantivele determinate.

Numeralele adverbiale (de repetiție)

Numeralele adverbiale însoțesc:

— un verb, arătând de câte ori se îndeplinește acțiunea: A scris o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori etc.;

— un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ de superioritate sau de inferioritate, arătând de câte ori însușirea sau caracteristica exprimată de adjectiv sau de adverb este superioară sau inferioară altei însușiri sau caracteristici:

Drumul acesta este de **trei ori mai lung** decât celălalt; Primul concurent a alergat de **două ori mai repede** decât al cincilea.

Aceste numere se numesc **adverbiale**, pentru că — asemenea adverbilor — determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb. Ele răspund la întrebarea *de câte ori?* și au funcția sintactică de **complement**.

Numeralele adverbiale sînt formate din numeralul **o**, urmat de substantivul **dată** (**o dată**), sau din celelalte **numere cardinale**, precedate de prepoziția **de** și urmate de substantivul **ori** (**de două ori, de trei ori** etc.).

Uneori numeralul adverbial este precedat și de **adverbul** *cîte*: **de cîte două ori**.

Exercițiu

Subliniază numerele adverbiale și indică prin săgeată verbul sau adjectivul determinat. Analizează funcția lor sintactică.

a) Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împinzită la gura vadului, dincolo de pod...

De trei ori s-au izbit din ce în ce mai îndrjite și mai furioase cele două armate. De trei ori, neînfricoșatele șiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajunseseră crengile în nouri. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

c) Milioane de mineri au coborît pînă acum de mii de ori în fundul pufului. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

d) Lui nu i-ar fura o bășică cu zece mii de galbeni, ci l-ar fura de zece mii de ori... În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută (este) inima lui de o sută de ori, într-o mie (este) inima lui de o mie de ori. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

Ortografia numeralului adverbial „o dată”

Numeralul adverbial **o dată** este format din două cuvinte, numeralul **o** (una) și substantivul **dată**, spre deosebire de **adverbul** *odată*, exprimat printr-un singur cuvînt. Pentru a-ți controla scrisul, observă sensul cuvintelor: numeralul adverbial **o dată** înseamnă *una dată* (o singură dată); el se referă la acțiuni care se pot repeta, de aceea apare de obicei în texte în care se află și alte numere adverbiale: **O dată** am nimerit, dar **de două ori** am greșit. Uneori, numeralul **o dată** este precedat de adverbele *numai, doar, încă*. Adverbul *odată* are sensurile *odinioară (cîndva), deodată, îndată*: Pe aici era *odată* (*odinioară, cîndva*) pădure; Fără să spună nimic, *odată* (*deodată*) se repede spre ușă.

²⁹ — „cîte o sută și (cîte) o mie”. — Numere distributive. La al doilea numeral nu s-a mai repetat *cîte*, dar se subînțelege.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralul adverbial *o dată* și cu două linii adverbul *odată*. Explică oră! după ce ai recunoscut numeralul adverbial și adverbul.
 - a) O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cîrdu de copii...
 - Da' noi nu mai mergem acasă?...
 - Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată. — M. Sadoveanu, *Moș-Crăciun*.
 - b) De la schit... cotea o cărare. Cînd o vedeau, cînd o pierdeau din ochi, o dată într-un bunget, a doua oară printre niște zimți de țancuri. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.
 - c) Și de la o vreme, nemăiauzind nici o foșnitură de păpuși..., am țîșnit odată cu țărna-n cap și tiva la mama acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
 - d) A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea — un om sucit. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.
 - e) Fiul craiului... încalecă și atunci calul odată zboară cu dînsul pînă la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle numeralul adverbial *o dată* și adverbul *odată* (cu sensurile *odinioară* și *deodată*). Subliniază în mod diferit numeralul adverbial și adverbul.

Numeralele ordinale

I. Numeralele ordinale *exprimă ordinea numerică sau locul pe care îl ocupă obiectele sau acțiunile într-o înșirare*.

Ele răspund la întrebările: *al cîtelea?*, *a cîta?*

Șirul numeralelor ordinale începe cu **întîiul, întîia, cel dintîi, cea dintîi** sau **primul, prima**, după care urmează: **al doilea (a doua), al treilea (a treia)** etc. *Seria se încheie cu locușionea adjectivală „cel (cea) din urmă” sau cu adjectivul „ultimul, ultima”*.

Uneori, numerele ordinale sînt precedate de articolul *cel (cea)* sau de acest articol și de prepoziția *de*, care formează silabă împreună cu articolul *al (a)*: **cel (cea) dintîi; cel de-al doilea; cea de-a doua**.

Exerciții

1. Formează numerele ordinale de la următoarele numere cardinale: *cinci, șase, șapte, zece, șaptesprezece, optsprezece*. Numeralele ordinale să fie construite întîi fără articolul *cel (cea)* și prepoziția *de*, apoi precedate de articol și de prepoziția *de*.
2. Subliniază numerele ordinale din textele următoare:
 - a) După ceasul al cincilea, au filfiit perdelele ceții și au prins a fi minate de un vînt din răsărit. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.
 - b) — Cere-mi orice, brahmanule; sînt în stare să răspund la orice dorință.
 - Doamne, binevoiește atunci a afla că cer un bob de grîu pentru cea dintîi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa, în progresie geometrică, pînă la a șizeci și patra căsuță. Cine-mi va plăti? — M. Sadoveanu, *Soarele în baltă*.
 - c) Și trecînd mai departe de cel de-al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul, ca un acar abil al oratoriei. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*.

II. *Numeralele întâiul și primul* se declină ca orice adjectiv, avînd forme articulate enclitic (*întîiul succes*) și nearticulate (un *prim succes*).

Celelalte numere se declină cu ajutorul articolului *cel*, *cea*, urmat de prepoziția *de*: *cel de-al treilea*, *celui de-al treilea*, *cei de-al treilea*, *celor de-al treilea*; *cea de-a treia*, *celeii de-a treia* etc.

Tot cu ajutorul articolului *cel*, *cea* se declină și numeralul *dintîi*: *cel (cea) dintîi*, *celui (celeii) dintîi*, *celor dintîi*.

Numeralul ordinal are valoare adjectivală cînd însoțește un substantiv și arată ordinea obiectului denumit de substantiv: „*Camera a doua* este mai încăpătoare“. Cînd nu însoțește un substantiv, numeralul are valoare substantivală: „*A doua* este mai încăpătoare“.

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: Acordul se face fie prin forma numeralului: *întîia coloană*; (al) *întîii coloane*; (al) *întîilor coloane*; *prima coloană*; (al) *primei coloane*; (al) *primelor coloane*, fie prin articolul *cel*, *cea*: *cei dintîi locuitori*; *cele dintîi flori*; *celor dintîi locuitori (flori)*.

Fii atent la *adjectivul numeral ordinal primul*, fiindcă acesta poate fi și parte a unui substantiv compus: *prim(ul)-ministru*, *prim(ul)-procuror* etc.; deci nu se analizează separat, ca *adjectiv numeral*.

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală are funcția sintactică de atribut adjectival, iar numeralul cu valoare substantivală are aceleași funcții sintactice ca și substantivul: subiect, nume predicativ, atribut genitival, complement.

	Valoarea	Funcția sintactică
Aceasta este <i>clasa a doua</i> .	adjectivală (acordat cu subst. <i>clasa</i> ; arată ordinea obiectului);	atribut adjectival
Al doilea a plecat.	substantivală;	subiect
Meritele sînt ale celui de-al doilea.	substantivală (neacordat cu subiectul);	nume predicativ
<i>Lucrarea</i> celui de-al doilea este mai bună.	substantivală (neacordat cu subst. <i>lucrarea</i> ; nu arată ordinea obiectului <i>lucrarea</i>);	atribut genitival
Îl aștept pe al doilea.	substantivală.	complement obiect direct

Exerciții

1. Subliniază numerele ordinale și fă analiza lor morfologică și sintactică într-un tabel ca acela de mai înainte, la care vei mai adăuga înainte de funcția sintactică încă o coloană pentru genul, numărul și cazul numeralelor.

a) Deasupra ta, *întîia* explozie îți sparge urechile, te năucește, a doua te acoperă de pămînt. Dar, prin faptul că le-ai auzit pe amîndouă, nu ești mort. — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*.

b) În altă pribegie recentă, la apa Ozanei, am evocat spiritul celui alt înaintaş, Ion al Smarandei, primul povestitor al poporului său, şi, aflându-ne tot recent la Ipoteşti, l-am evocat pe al treilea şi cel mai mare; tustrei*, înălţaţi ca munţii în neant, aşteptându-l pe al patrulea, care a urcat masiv şi monumental, lângă umerii lor. — E. Cămilă, *Zimbrul*.

c) Iar marţi des-dimineaţă puse tarniţele şi desagii pe cai şi legându-i frumuşel cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintîi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ştefane şi Smărănducă, mai rămîneţi cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Şi scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Iuga ridică arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături, atît de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei dintîi. Faţa lui Trifon Guju se ciurui ca de vărsat negru. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) Cu puţin înainte de expediţia lui Milkowski..., primul-ministru Nicolae Kretzulescu trimise lui Cuza o scrisoare în care îl roagă să-i primească demisia. — Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*.

2. Construişte cite o propoziţie în care numerele cu valoare substantivală *al cincilea* şi *al şaselea* să fie la cazul genitiv, cu funcţia sintactică de atribut genitival, apoi de nume predicativ.

III. Numerele ordinale *formează împreună cu substantivele „dată” şi „oară” construcţii cu valoare de adverb*, avînd sens apropiat de al numeralelor adverbiale *o dată, de două ori* etc.: Am venit *întîia dată (oară)*; Am venit *a doua oară*. Aceste numere apar deseori în propoziţii sau fraze în care se află numerele adverbiale *o dată, de două ori* etc.: *De două ori* a lucrat bine; *a treia oară* a greşit.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie numerele adverbiale şi cu două linii construcţiile de tipul *prima oară, a doua oară*, formate cu numere ordinale. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) La şase dimineaţa, cînd sirena sună a treia oară, oamenii din schimbul întîi se îndreaptă din toate părţile minei spre gura puţului. — Geo Bogza, *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*.

b) Era o vizită de trei ori anunţată şi mereu aminată. Două zile spitalul fusese spălat, măturat, feţuit. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

c) Cănuţă oftă adînc, ca şi cum ar fi răsuflat întîia dată, îşi şterse repede ochii, ca şi cum ar fi văzut întîia oară lumina. — I.L. Caragiale, *Cănuţă, om sucit*.

d) — Poi, să-i crezi şi dumneata, că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi.

— O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul..., scarpină-l o dată..., a doua oară dai în el şi el intră în casă. — B. Şt. Delavrancea, *Văduvele*.

Ortoepia şi ortografia numeralelor ordinale

I. Numerele *întîiul* şi *primul* se scriu la *nominativ* şi *acuzativ plural* cu doi „i”, *pentru că ele se folosesc numai la forma articulată: întîii sau primii* (oameni).

* Cei „tustrei” scriitori sînt: cronicarul Ion Neculce, I. Creangă şi M. Eminescu, iar „al patrulea” este M. Sadoveanu.

Exerciții

1. Scrie înaintea substantivelor de mai jos formele de nominativ plural ale numeralelor ordinale *intîiul* și *primul*: *concurenți, delegați, muncitori, țărani, scriitori, exploratori*. Explică oral ortografia numeralelor.
2. Construiește cite o propoziție în care numerele *intîiul* și *primul* să determine substantivele *ghiocei* și *trandafiri*, puse la cazul nominativ, apoi la acuzativ cu prepoziție. Explică ortografia numeralelor.

II. Numeralul **întîia** la genitiv și la dativ singular este **nearticulat** cînd se află după substantivul **determinat**, deci se scrie cu un singur „i”, iar cînd precedă substantivul **determinat**, este **articulat** și se scrie cu doi „i”.

(al) clasei întîi: (al) întîii clase.

Numeralul **prima** are la genitiv și dativ singular forma articulată **primei** (nu primii): (al) *primei* clase.

Exercitii

1. Completează primele patru locuri libere cu numeralul *întîia*, iar celelalte, cu numeralul *prima*, la genitiv singular. Explică ortografia numeralelor.
- al clase; al poieni; al coline; al zile;
al opere; al plecări; al chemări; al nuvele.
2. Construiește cîte o propoziție în care numeralele *întîia* și *prima* să se afle înaintea substantivelor *operă* și *lucrare* la cazul genitiv sau la dativ singular.

III. Numeralesle ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă* se pronunță și se scriu corect astfel: *al cincilea* (nu al cincelea); *al șaselea* (nu al șaseilea); *al șaptelea* (nu al șeptilea); *al optulea* (nu al optilea); *al nouălea* (nu al noolea, nici al noălea).

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle numerele ordinale formate de la *cinci*, *șase*, *șapte*, *opt*, *nouă*.

IV. Numeralesle ordinale formate de la unsprezece pînă la nouăspre ce se pronunță și se scriu corect astfel:

al unsprezecelea, al doisprezecelea... al nouăsprezecelea (nu *al unsprezecilea, al doisprezecilea* etc.), pentru că ele sînt formate de la *unsprezece, doisprezece* etc., spre deosebire de *al douăzecilea, al treizecilea* etc., formate de la *douăzeci, treizeci* etc. **Mijlocul de control este corespondența dintre numerele ordinale și cele cardinale de la care s-au format:**

<i>cardinale:</i>	<i>unsprezece,</i>	<i>doisprezece,</i>	<i>douăzeci;</i>
<i>ordinale:</i>	<i>al unsprezecelea,</i>	<i>al doisprezecelea,</i>	<i>al douăzecilea.</i>

Numeralesle formate de la *sută* și *milion* se pronunță și se scriu corect astfel: *al o sutălea* (format de la *o sută*); *al milionulea*; *al trei sutelea* (format de la *trei sute*).

Exerciții

1. Scrie șirul numeralelor cardinale de la unsprezece pînă la nouăsprezece și apoi, din zece în zece, de la douăzeci pînă la nouăzeci, urmate de numerele ordinale corespunzătoare. Subliniază la fiecare formă a numeralului partea componentă zece sau zeci.
2. Construiește cîte o propoziție în care numerele ordinale formate de la paisprezece, șaisprezece, optsprezece, șaizeci, o sută, un milion, șase sute, șapte sute să însoțească un substantiv masculin sau neutru.

V. Cînd se folosesc *cifre romane*, numerele ordinale, în afară de primul din serie, se scriu la masculin și la neutru precedate de articolul *al* și urmate de *-lea*, iar la feminin, se scriu precedate de articolul *a* și urmate de *-a*:

masculin și neutru: Napoleon I, Napoleon al III-lea, congresul al II-lea, congresul al III-lea, secolul I, secolul al XX-lea;

feminin: clasa I, clasa a II-a, clasa a X-a.

Pentru primul numeral din serie, cifrele romane nu se folosesc decît atunci cînd numeralul urmează după substantivul determinat: clasa I, congresul I. Nu este corect să scriem: I clasă, I congres.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție în care să folosești după substantivul *clasa* numerele ordinale: *întîi*, *a șaptea*, *a noua*, *a zecea* (scrise cu cifre romane), și numerele *al nouăsprezecelea* și *al douăzecilea*, după substantivul *secolul*.
2. Construiește propoziții în care să arăți în ce secole au domnit Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza.

Numeralul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea numeralelor	A. Cardinale	<i>propriu-zise</i> <div> <i>simple</i>: unu (un), doi, trei... <i>compuse</i>: unsprezece... nouăzeci și nouă, o sută douăzeci... </div>	
		<i>colective</i> : amîndoi, ambii, tustrei, toți trei, cîteșitrei... <i>multiplicative</i> : îndoit, întreit... <i>distributive</i> : (unul) cîte unul, (doi) cîte doi... <i>adverbiale (de repetiție)</i> : o dată, de două ori...	
Valorile și funcțiile sintactice	B. Ordinale: întîiul, cel dintîi, primul, (cel de-) al doilea...		
	Valoare adjectivală	<i>cardinale propriu-zise</i> : (cei) doi copii <i>colective</i> : amîndoi copiii <i>multiplicative</i> : cîștig îndoit <i>distributive</i> : cîte doi copii <i>ordinale</i> : (cel de-)al doilea copil	attribute adjectivale
	Valoare substantivală	<i>cardinale propriu-zise</i> <i>colective</i> <i>distributive</i> <i>ordinale</i>	subiect, nume predicativ, complement, atribut prepozițional, atribut genitival
	Valoare adverbială	<i>multiplicative</i> : a cîștigat îndoit <i>adverbiale (de repetiție)</i> : a scris o dată (de două ori...); întîia (prima) oară (dată), a doua oară...	complemente

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic, bătrîn, de cîteva sute de ani.../ Din trunchiul gros [să nu-l cuprindă trei oameni...], se desfac două ramuri vinjoase, / ce merg, încheștate ca niște brațe, pînă sus, / apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, împoșcind fiecare sute și mii de crengi / ce se unesc într-un frunziș negru, cîrnos, ca un aluat de fiere. / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*.

b) O sută de greieri într-un cîmp par o sută de mii de glasuri, / care se frîng / și se întind neîncetat, ca niște degete de sîrmă și cleștar cu cîte zece falange, cutreierînd pe dîra cîrțițelor și printre tulpini. / — T. Arghezi, *Greieriișul*.

c) ...turcii nu se puteau transporta în Moldova decît prin un singur punct. /

În ziua de la Jiliște, Ioan-Vodă avuse... peste 1 000 de cazaci... /

În România... armata națională se împărțea în pîlcuri... de cîte 1 000 de oameni sub cîte un căpitan. / Formațiunea tactică a acestor unități prezenta trei linii, compuse fiecare... din cîte trei elemente separate... / Prin cîteșitrele liniile treceau trei intervaluri. /³⁰ — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

d) S-a trezit fecioară tină, cu nouă răutăți în trupul ei, / și a trimis Sfînta-Duminică nouă șerpi buni în ajutorul nostru. / A venit un șarpe / și a înghițit o răutate / și au rămas opt răutăți. / Și a venit alt șarpe / și a înghițit o răutate / și au rămas șapte răutăți. / A venit al treilea înghițind o răutate / și au rămas șase răutăți. / A venit al patrulea — / și au rămas cinci răutăți. / A venit al cincilea — / și au rămas răutățile numai patru; / pe urmă au rămas trei / și după aceea două. / Și a venit cel din urmă șarpe al Sfîntei-Duminici / și a înghițit cea din urmă răutate a cneaghinei; / și rămîne cneaghina Marușca trup luminat și curat ca un argint strecurat. /³¹ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Și mîncă ei la un loc tustrei, / pînă ce gătesc de mîncat toate cele cinci pîni... /

După ce au mîntuit de mîncat, / călătorul străin scoate cinci lei din pungă / și-i dă... [celui ce avusese trei pîni,] zicînd: /

— Primiți... această mică mulțămîtă de la mine... / Veți cînsti mai încolo cîte un pahar de vin / sau veți face cu banii / ce veți pofti... /

Cei doi nu prea voiau / să primească, / dar după multă stăruință din partea celui (de-)al treilea au primit. / De la o vreme, călătorul străin ș-a luat ziua bună de la cei doi... / — I. Creangă, *Cinci pîni*.

f) Împăratul zise / că trebuie / să fie o greșală, / și pofti pe fiii de împărați / să mai treacă o dată... / Trecură și a treia oară, / și tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului. / — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

Pronumele

Noțiuni generale

Pronumele este *partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv*.

— Măi *Grivei*, este așa de grozav *profesorul*, că, d-ai vrea, și tu ai învăța carte... Să-i zici „domnul”, că de nu, *îți* mîncă coada. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

Pronumele *tu* și *îți* țin locul substantivului *Grivei*, iar pronumele *-i* ține locul substantivului *profesorului*.

Unele pronume au forme speciale — **forme personale** —, pentru a arăta persoane diferite: *eu, tu, el; însumi, însuși, însuși; al meu, al tău, al său* etc. Alte pronume nu au forme personale: *acesta, acela, celălalt, altul, cineva* etc.

După diferitele roluri pe care le au în vorbire, pronumele sînt de mai multe feluri: *personale, reflexive, de întărire, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărîte și negative*. Primele patru sînt **pronume cu forme personale**, iar celelalte sînt **pronume fără forme personale**.

I. Pronumele cu forme personale

A. Pronumele personal

Pronumele personal are forme pentru *persoanele I, a II-a și a III-a*, la *singular și la plural*. Pronumele de *persoana a III-a* are forme și pentru *genuri*, pentru că el se acordă în *gen și în număr* cu *substantivul pe care îl înlocuiește*.

pers. 1	— sg.	eu	pl.	noi	pers. 3	— sg., m., n.	el	pl. m.	ei
pers. 2		tu		voi		f.	ea	f., n.	ele

Fiecare dintre aceste pronume se *declină* luînd diferite *forme cazuale* prin care se exprimă *funcțiile pronumelui în propoziție*.

Declinarea pronumelui personal

Cazurile nominativ, vocativ și acuzativ

I. La **cazul nominativ** pronumele personal are formele *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele*, prin care se exprimă *funcțiile sintactice* de **subiect** și de **nume predicativ**:

S P

Noi *pregătim* o serbare.

Cine *pregătește*? — noi.

S

NP

Organizatorul *este* el.

Cine *este* organizatorul? — (este) el.

Exercițiu

Subliniază pronumele personale la cazul nominativ și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Eu n-am uitat... nici pe iscusitul moș Vled./ în căruța căruia ai adormit tu adesea./ pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgii colilie.../ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*:

b) Și omul cu noroc și-aduse aminte de pungă/ și se gîndi:/ „Cum aș scăpa eu de ea/ și să rămîi cu turmele?“.../ Ce se socoti el?/ „Dar [dacă aș mai scoate ceva din pungă] pînă să scap de ea?“/ — B. Șt. Delavrancea, *Norocul dracului*.

c) „Vă temeți/ că, [dacă vom fi arestați noi,] s-a sfîrșit revoluția,/ fiindcă revoluția sîntem noi./ — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

d) Și cînd pe aproape de miezul nopții, feta împăratului se prefăce într-o păsărică/ și zboară nevăzută prin cinci străji./ Dar [cînd ajunge pe la străjerul Ochilă,] el sireicanul mi ț(i)-o vede/ și dă de știre lui Păsărilă zicînd:/

³⁰ — *un* (singular) punct (nu: două, trei etc. puncte). — Numeral.

³¹ — „...a înghițit o răutate“ (una din cele *nouă*). — Numeral.

— Măi, fetișoara împăratului... s-a prefăcut în păsărică,/ a zburat ca săgeata pe lângă ceilalți,/ și ei habar n-au despre asta./ ...De acum numai noi o putem găsi și aduce la urma ei./ ...Eu ți-o arăta-o/ pe unde se ascunde,/ iară tu să mi-o prinzi.../ și să-i strîmbi gîtul oleacă,/ să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete./...

— Ei, Harap-Alb,/ — îi zise atunci Ochilă, —/ dacă nu eram eu și cu Păsărilă,/ ce făceați voi acum?/...

Amar [era] să fie de voi,/

De nu eram noi amîndoi./³² — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Cine ar fi bănuît/ că eu voi fi vreodată tatăl a trei copii grași, voinici și nebunatici?/ Singura grijă a mea sînt ei./ — B. Șt. Delavrancea, *Bursierul*.

II. La cazul vocativ pronumele personal are forme identice cu formele nominativului — tu, voi. Deosebirea dintre valoarea de vocativ și cea de nominativ constă în rolul vocativului de a exprima o chemare adresată persoanei a II-a, pentru a-i face o comunicare. Valoarea de vocativ este marcată în rostire prin intonația mai înaltă a pronumelui, iar, în scris, prin punctuație: izolarea pronumelui prin virgulă (virgule) ori prin semnul exclamării. La recunoașterea valorii de vocativ ajută mult observarea contextului: pronumele la vocativ apare de obicei însoțit de vocativul substantivului pe care îl înlocuiește, iar grupul respectiv este deseori precedat de o interjecție, totul alcătuind o construcție exclamativă, despărțită de propoziția următoare sau de propoziția anterioară prin virgulă ori prin semnul exclamării:

O, Golia, tu! Pindit-ai așa de-amară vreme! — G. Coșbuc, *Golia ticălosul*.

Construcția exclamativă poate fi mai dezvoltată, ea cuprinzînd și atribute ale substantivului sau ale pronumelui la vocativ:

Iubire, tu, a lumilor cororană,

Tu, veșnică, dumnezeiască floare! — P. Cerna, *Poporul*.

Pronumele la vocativ nu are funcție de parte de propoziție.

Să fii atent însă la grupul format din pronumele tu (voi) și un substantiv la vocativ, pentru că atunci cînd cele două cuvinte sînt încadrate într-o propoziție, iar pronumele are persoana și numărul verbului cu funcția de predicat, pronumele tu sau voi are funcția de subiect, deci este la cazul nominativ:

— Ură tu, măi Chiricee... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și vocativ și delimitează prin bară construcțiile în care se află un pronume la vocativ. Analizează pronumele arătînd: persoana, numărul, genul (pentru pronumele la persoana a III-a), cazul și funcția sintactică a pronumelor la nominativ. Explică oral punctuația construcțiilor care cuprind un pronume la vocativ.

a) — O, voi hoieri, întoarceți-vă liniștiți acesă,/ căci vă făgăduiesc/ că feciorul Bate-soaiei n-are să mai stea mult în Țiț!/ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) O, călul meu! Tu, fela mea! Și coada ta fuilor în vînt,
De-acum eu nu te voi vedea/ În zbor de rîndunea!
Cum ți tu nările-n pămînt — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

c) Și-auzii!/ îi umblă-n cap, tu soră,/
S-ajungă ea Lucsandel noră!/

Și-auzi tu, mamă,/ cite-mi spune?/ — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

d) Voi, flori scînteietoare din grădină,
 Și voi, vlăstare din păduri mărețe!
 Zadarnic lupt,/ prin mii de rădăcini
 Să leg de mine-a voastră tinerețe./ — P. Cerna, *Ruga pămîntului*.

e) Aici, în umbra potolită doarme
 Măreața tain-a morții și-a vieții,
 Tu, suflete-ntunecat de gînduri,
 Tu simți prelung fiorul dimineții.../ — O. Goga, *Lăcaș străbun...*

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele *tu* și *voi* la nominativ, cu funcția de *subiect*. Fiecare propoziție să fie precedată de o construcție exclamativă cu același pronume, la *vocativ*. Subliniază și analizează pronumele. Delimitează prin bară construcțiile cu pronumele la vocativ și explică punctuația lor.

III. La cazul *acuzativ* pronumele personale au *forme accentuate* și *forme neaccentuate*. La *persoana a III-a singular* și *plural* și la *persoanele I* și *a II-a plural* formele accentuate ale *acuzativului* sînt identice cu ale *nominativului*. Deosebirea dintre cele două cazuri constă în faptul că la *acuzativ* pronumele accentuate sînt precedate totdeauna de o *prepoziție*.

	Nominativ		Acuzativ	
	Persoanele		Formele	
			accentuate	neaccentuate*
Singular	1	eu	(pe) m i n e	mă -mă mă- -mă- m- -m-
	2	tu	(pe) t i n e	te -te te- -te-
	3 m., n.	ei	(pe) el	il -l l- -l-
	f.	ea	(pe) ea	o -o o- -o-
Plural	1	noi	(pe) noi	ne -ne ne- -ne-
	2	voi	(pe) voi	vă -vă vă- -vă- v- -v-
	3 m.	ei	(pe) ei	ii -i i- -i-
	f., n.	ele	(pe) ele	le -le le- -le-

Pronumele neaccentuate *determină totdeauna un verb, au sensul pe mine (pe tine, pe ei etc.) și funcția sintactică de complement obiect direct*. Ele pot fi folosite singure — *mă așteaptă mama* — sau însoțesc obligatoriu pronumele accentuate cu *prepoziția pe*, cînd acestea au funcția de complement obiect direct, marcînd astfel — *prin dubla exprimare a acestui complement* — deosebirea lui de alte complemente exprimate prin pronumele accentuate cu *prepoziția pe*:

Pe mine mă așteaptă.
 Așteaptă-mă pe mine.
 Mă așteaptă pe mine.

C. ob. direct (cu dublă exprimare); pe cine așteaptă? — pe mine mă.

Se bizuie pe mine.

C. ob. indirect prepozițional; pe cine se bizuie? — pe mine.

A pus haina pe el.
 (pe scaun)

C. circ. de loc; unde a pus? — pe el.

³² — „De nu eram noi amîndoi.“ — Subiectul este *noi* (cine nu eram?); „amîndoi“ — atribut al pronumei *noi* (care *noi*? — amîndoi).

* Linuțele puse înaintea unora din formele neaccentuate sau după ele arată că pronumele poate fi legat prin liniuță de cuvîntul dinaintea lui (*ascultă-mă*), de cuvîntul următor (*te-ascult*) sau poate fi intercalat între două cuvinte (*ascultaru-l-am*).

Pronumele accentuate cu alte prepoziții, când sînt în relație cu un verb, pot avea funcția de complement obiect indirect prepozițional sau pot fi complemente circumstanțiale de diferite feluri:

↓
Privesc la ei.

C. ob. indirect prepozițional; — la cine privesc? — la ei.

↓
A plecat la voi.

C. circ. de loc; — unde a plecat? — la voi.

↓
Citește ca mine.

C. circ. de mod; — cum citește? — ca mine.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele personale la cazurile nominativ și acuzativ și indică prin săgeată verbele determinate de pronumele la acuzativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

a) Întreabă pe băieți, vorbește și el, spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă. Și iată că orășenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie. — M. Sadoveanu, *Domnul Trandafir*.

b) Greu a fost la treieratul cu caii. O vedea lingă el pe Nica... cu părul cărunt sub cirpa de pe cap, cu buzele arse. Ridica grîul cu lopata și ea. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) — Lasă, mamă, că facem noi rost de alți bani, nu te las eu pe tine așa! Avem cile alea, trebuie/ să se întoarcă Achim cu ele. — M. Preda, *Moromeții*.

d) Voi n-aveți flori, nici cîntece, nici fluturi,

Căci soarele în țara voastră mcare;

E frig la voi, și-i moartă strălucirea

Cetăților cu turnul de aramă. — O. Coga, *Cîntăreților de la oraș*.

e) Noi scoteam miște de prin ocnite și cetrute... și nu puteau scăpa bietele miște din mîinile noastre, pînă ce nu ne zgîrfiau și ne stupeau. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Costandina suspină prelung... Ca dintr-un somn adînc se trezește... O vede pe mama, o vede pe mătușa Ușupăr. Mă vede și pe mine. Cînd dă cu ochii de mine, obrazul pămîntului i se luminează. — Z. Stancu, *Costandina*.

g) Nu știu însă cum făcu el, că se pomeni iarăși în pădure... Dacă văzu așa, cătă copaciul, se sui în el, și mai găsi un ou. Se duse cu el în tîrg și mai luă încă două pungi cu bani, tot de la acel negustor. Pasămite ouăle astea erau de diamant, care făceau de zece ori atît/ cit îi da lui pe ele negustorul.³³ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

h) Chiar a doua zi vorbi cu frații lui să meargă împreună pe urma hoțului și să-l prindă.

Frații lui prinseseră pizmă pe el, și căutau prilej ca să-l piarză.³⁴ — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic și meriele de aur*.

i) — Stăpînă, pînă acum m-ai ascultat la orice. Ascultă-mă și de astă dată... Ia pe frate-meu, Galben-de-Soare, și fă călătoria mai departe cu el. El te va învăța ca și mine/ ce să faci la vreme de nevoie. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

2. Construiește cîte o propoziție în care pronumele *el, ea, ei, ele, noi, voi* să fie la cazul nominativ și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul acuzativ, cu funcția de complement obiect direct. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

IV. *Pronumele accentuate la acuzativ, în relație cu un substantiv, au funcția de atribut pronominal prepozițional, iar cele în relație cu subiectul, prin intermediul unui verb de legătură, au funcția de nume predicativ:*

Am dus [↓] vestea despre ei.	atribut pronominal prepozițional — care veste? — despre ei.
S Florile sînt pentru tine.	nume predicativ — pentru cine sînt florile? — (sînt) pentru tine.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și acuzativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează în scris pronumele cu funcția de atribut sau de nume predicativ și oral celelalte pronume.

a) — Nu pot ruga nimic pe un despot.../ Îi urăsc pe toți.../

Îndurerată,... Tița parcă ascultă gîndurile din ea./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) ...mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede/ că am să ies un al doilea Cucuzel.../

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ ...Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la ce școli a învățat/...? — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) — Apoi îți spun eu, stăpîne,/ că nici asta nu-i de noi./...

— Apoi dă, măi Chirică,.../ Eu gîndesc/ că tot om alege,/ om alege,/ pin-om culege./ — I. Creangă, *Povestea lui Ștan Pățitul*.

d) Locuitorii apucau și ei de la acești trei frați cînd dreptate, cînd povețe bune...;/ și în toată lumea se dusesse vestea despre ei./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

e) — ...Se-nțelege, domnule,/ îmbrăcămîntea-i totul./

— Și darul (nu e) nimic?/

— Ba a fi... și darul ceva;/ da parcă darul se vede?/ Doar darul fi (este) pentru noi omîugării,/ nu (este) pentru ochii lumii./ — C. Hogea, *Părintele Ghermănușă*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se sfie pronume accentuate la cazul acuzativ, cu funcțiile de atribut și nume predicativ. Notează deasupra pronumelor funcțiile sintactice, prin inițialele A sau NP, și indică prin săgeată substantivele determinate de pronumele cu funcția de atribut. În propozițiile cu pronumele în funcția de nume predicativ subliniază și subiectele și notează-le deasupra cu S.

V. În unele expresii populare sau în locuțiuni verbale, pronumele feminin o are valoare neutră, în sensul că nu înlocuiește un anumit substantiv: „Am pus-o de mămăligă”; „Am luat-o la fugă”; „Am zbughit-o” etc. În analiza gramaticală, pronumele o cu valoare neutră se ia împreună cu locuțiunea verbală sau cu verbul, deoarece nu are singur funcție sintactică.

³³ — „cît îi da lui pe ele...”. — Nu este posibilă construcția *ti da pe ele le*; deci pronumele *pe ele* nu are funcția de complement obiect direct.

³⁴ — „prinseseră pizmă pe ei”. — Nu este posibilă construcția *prinseseră pizmă pe ei îi*; deci pronumele *pe ei* nu are funcția de complement obiect direct.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie pronumele personal *o* care înlocuiește un substantiv și analizează funcția lui sintactică. Subliniază cu două linii pronumele cu valoare neutră *o* împreună cu verbele pe care le însoțesc sau cu locuțiunile verbale în componența cărora intră.

a) Prepelita prindea cîte o furnică ori o lăcustă, le-o fărâmița în bucățele mici și ei pic! pic! cu cioculețele lor o mincau numaidecit. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

b) Văzînd eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, ăm șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfîrșit, pe după toacă o pornim pe la case. Și-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gînd să umblăm tot satul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Neghiniță o zbughise în urechea împărătesei și-i aflate gîndul... Și într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului și șopa, șopa, șopa. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*.

2. Caută în fragmentul *La cireșe* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în schița *Căldătoare!*... de Emil Gârleanu patru propoziții sau fraze în care să se afle pronumele personal *o* cu valoare neutră. Subliniază pronumele împreună cu verbul pe care îl însoțește sau cu locuțiunea verbală în componența căreia intră.

3. Construiește trei propoziții în care să folosești pronumele *o* cu valoare neutră, aflat în expresii populare sau în locuțiuni verbale.

Pronumele personale la cazurile nominativ, acuzativ și vocativ

(Schemă recapitulativă)

Cazu- rile	Pronumele în relație cu	Funcțiile sintactice	Felul pronumelui, prepozițiile și sensurile sintactice
N.	predicatul	— subiect	— cine?
	subiectul (prin verbul de legătură)	— nume predicativ	— cine este?
Ac.	verbul — compl.	ob. direct	neaccentuat — pe cine? accentuat, cu prep. pe, însoțit de pron. neaccentuat (dublă expri- mare)
		ob. indirect	— accentuat, cu prep. diferite: cu (de, de la etc.) cine?
		circ. de loc	— accentuat, cu prep. diferite: la, sub etc. (unde?), de la (de unde?), pînă la (pînă unde?) etc.
		circ. de mod	— accentuat, cu prep. ca (cum?)
	substantivul	atribut pron. prepozițional	— accentuat, cu prep. diferite: de, de la, pentru etc. — care?, ce fel de?
	subiectul (prin verbul de legătură)	nume predicativ	— accentuat, cu prep.: de (de la, pentru, ca) — cine este?

Pronume fără funcții sintactice

- pron. la vocativ
- pron. la acuzativ, cu valoare neutră —
o, -o din expresii sau locuțiuni verbale.

Cazurile dativ și genitiv

I. La cazul dativ pronumele personal are *forme accentuate* și *forme neaccentuate*.

Singular

Formele

Persoanele	accentuate	neaccentuate
1	mie	îmi mi mi- -mi -mi-
2	ție	îți ți ți- -ți -ți-
3 m., n.	lui	
f.	ei m., f., n.	îi i i- -i -i-

Plural

1	nouă	ne	ne- -ne -ne- ni ni- -ni-
2	vouă	vă	vă- -vă v- -v- vi vi- -vi-
3 m., f., n.	lor	le	le- -le -le- li li- -li-

Pronumele la dativ *determină un verb*, răspunde la *întrebarea cui?* și are funcția de **complement obiect indirect**: $\downarrow \overline{\text{îl dau}}$ lui (ei, lor).

Pronumele *neaccentuate* pot fi *folosite singure* — **îmi (mi-)** aduce o carte — sau *însoțesc pronumele accentuate la aceeași persoană și la același număr*, realizând, astfel, o **dublă exprimare a complementului obiect indirect în dativ**:

Mie îmi dă mingea. Dă-mi mie mingea! Îmi dai mie mingea?

Fii atent la următoarele *forme neaccentuate*, care sînt *comune cazurilor dativ și acuzativ*: **ne, vă, v-, le, îi, i**. Valoarea de dativ sau de acuzativ a acestor forme se deosebește prin *sensurile pronumelor în propoziție*. Pronumele *neaccentuate* au *sensurile celor accentuate*:

ne, vă (v-)	{	D. = nouă, vouă Ac. = pe noi, pe voi	îi, i	{	D. = lui, ei Ac. = pe ei	le	{	D. = lor Ac. = pe ele
-------------	---	---	-------	---	-----------------------------	----	---	--------------------------

La recunoașterea valorii de dativ sau de acuzativ a pronumelor menționate *ne poate veni în ajutor și textul*, pentru că în limba română *deseori dativul și acuzativul pronumelui personal apar exprimate în aceeași propoziție și prin forma neaccentuată, și prin forma accentuată, care precizează sensul de*

dativ sau de acuzativ al pronumelui neaccentuat: Vouă $\overline{\text{vă conține}}$, /dar $\downarrow \overline{\text{i-ați întrebat}}$ și $\downarrow \overline{\text{pe ei}}$? Le-ați $\downarrow \overline{\text{cerut}}$ și $\downarrow \overline{\text{lor}}$ părerea?

Alteori (tot ca **dublă exprimare** a complementului) pronumele neaccentuat apare împreună cu substantivul la dativ sau la acuzativ, căruia pronumele îi ține locul:

I-am spus și mamei /că pe fete nu le-am văzut.

Dacă textul nu prezintă astfel de situații, pentru identificarea sensului de dativ sau de acuzativ se poate folosi ca **mijloc de control** posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată:

Vă las cu sănătate! = *vă las (pe voi)*; *pe cine las?* — *pe voi, vă* (cazul acuzativ);

Vă trimit cărțile. = *vă trimit (vouă)*; *cui trimit?* — *vouă, vă* (cazul dativ).

Exerciții

1. Notează deasupra pronumelor subliniate cazurile la care se află (*D.* sau *Ac.*). Dacă pronumele este repetat prin pronumele accentuat sau dacă în propoziție se află substantivul înlocuit, la dativ sau la acuzativ (cu prepoziția *pe*), subliniază și aceste cuvinte și notează deasupra fiecăruia cazul.

Scoate din texte pronumele împreună cu verbele determinate, verifică la ce caz sint pronumele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

<i>i-am văzut</i>	<i>i-am văzut pe ei; pe cine am văzut? — pe ei, i-; pron. pers. 3, m., pl., Ac., neaccentuat; C. ob. dir.</i>
<i>ne-a spus</i>	<i>ne-a spus nouă; cui a spus? — nouă, ne-; pron. pers. 1, pl., D., neaccentuat; C. ob. ind.</i>

Textele de analizat

- a) Căci nu-i a noastră casa pe care o zidim;
Pământul pentru care am plîns și suferim,
Pe noi *ne-ngroapă* numai, iar pentru ei e darnic. — P. Cerna, *Către pace*.

- b) Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la luptă ei *oă* min.

.....
Vouă *oă* pune lege, pedepse *oă* măsoară. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

- c) ...(*Făt-Frumos și Prichindel*) străbătură grădinile palatului și se mirară *văzîndu-le* cuprinse de paragini... Intrară... în conac. Slujitori *împărătești îi* îmbăiară și-i îmbrăcară în straie noi... Pe umerii lați și peste pieptarul de aur,... *îi* așeză Dafin lui Făt-Frumos o mantie care înfățișa cîmpul cu florile. — Victor Eftimiș, *Omul de piatră*.

- d) Mama lor *îi* așeza la rînd și-i întreba: „Gata?” „Da”, răspundeau ei. „Una, două, trei”. Și cînd zicea „trei”, frrr! zburau cu toții la marginea lăstarului... Și mama lor *le* spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

e) Mama apărui în tindă și nu așteptă să i se spună ceva; ridică fruntea la bărbați și vorbi:

— Perceptorule, nu ne lua cămașa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu ne jupui!

— Nu vă jupoi, vă amin. — M. Preda, *Moromeții*.

f) Profesorul a stat lângă noi până ne-a tuns chilug. Apoi ne-a pus în rînd cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat după puterea noastră. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Îi pofteste la masă, ei îl roagă să-i ierte că nu pot, trebuie să plece; îi roagă să beie măcar un pahar de apă, ei îi mulțumesc iar. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

2. Subliniază pronumele personale la cazurile dativ și acuzativ, notează deasupra lor cazurile și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la cazul dativ.

a) Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) Dacă-i răspundeai că nu ți-e bine și i se părea lui că ți e bine, parcă-l aud: — Asta e ca istoria turcului cu scrumbia... și ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leșinam de ris. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.

c) — Îndată vi s-a aduce și de mîncare, și băutură — zise împăratul — numai de-ați putea dovedi cît vă voi da eu..., nu vă pară lucru de șagă...

În sfîrșit, numai iaca li se aduc 12 harabale cu pine, 12 ialovițe fripte... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Și codrul se-ndoaie;

Și-l biciuie vîntul,

Rîzînd îl sugrumă,

Îi rupe veștmîntul,

Și părul i-l smulge,

Și-n văi îl aruncă. — G. Coșbuc, *Toamna*.

II. În unele expresii alcătuite de obicei cu verbele *a da* și *a zice* (acesta, cu sensul obișnuit sau cu sensul *a cînta*), pronumele la dativ *îi* (*i-*, *-i*) are **valoare neutră** (nu ține locul unui anumit substantiv): *îi dă cu vorba* (cu băutura etc.); *zi-i înainte* (= spune), *zi-i* sau *să-i zici* (un cîntec). În astfel de construcții pronumele la dativ nu are funcție sintactică proprie, ci *se ia împreună cu verbul*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect și indică prin săgeată verbul determinat. Subliniază cu două linii expresiile formate dintr-un verb și pronumele la dativ cu valoare neutră.

a) — ...aș ruga pe Luminarea să că, dacă are de gînd a ne ospăta, ...să ne îndesească mai mult cu udeala, pentru că acolo stă toată puterea și îndrăzneala. Vorba ceea: Dă-i cu cîntea, să piară rușinea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Minioasă parcă, Sultânica îi trase lui Mîi plosca de la gură... Logofătul Dobre cam dibui cum merg lucrurile și îi porunci lui Păcălete, care începuse să-i zică din gură cu isonul celorlați, alt cîntec...

Cînd se sfîrși hora, Stanciu strigă scripcarilor, fălos:

— Măă, nea Păcălete, ia ziceți-i, mă, un brîu pentru noi, că ne-au amorțit picioarele în hora asta tîrșită. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

III. *Pronumele neaccentuat la dativ poate determina și un substantiv la nominativ sau la acuzativ: mîna-mi, mîna-ți, mîna-i.* În construcțiile de acest fel *pronumele la dativ are sens posesiv: mîna mea, mîna ta, mîna sa (sau a lui, a ei).* Acest dativ se numește **dativul posesiv**.

Cînd substantivul determinat este precedat de adjectivul său, *pronumele la dativul posesiv se așază înaintea substantivului și se leagă de adjectiv prin liniuță: (pe) frumoasa-ți (-i) mîna.*

Determinînd un substantiv, pronumele la dativul posesiv are funcția sintactică de atribut pronominal, spre deosebire de pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect, care determină un verb.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele la dativ care determină un verb și pe cele care determină un substantiv. Indică prin săgeată cuvintele determinate și fă analiza morfoloică și sintactică a pronumelor.

- a) O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Că tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte. — M. Eminescu, *Luceafărul*.
- b) O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tină și păcate. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.
- c) Cu-ncețul tinăra copilă își veni-n simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungile-i gene bălaie. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.
- d) Dar ne-nfricatul meu cîrlan Și stepa toată împrejur
Goni-va negru-ți armăsar. La strigătu-mi va tresări...
Obrazul tău va fi de var, Cu dînsa slobod m-oi iubi,
Și pieptu-ți roșu ca un jar, Uitînd de oasele-ți pustii,
O, Timur Khan! O, Khan Timur!
— I. Pillat, *Cîntecele stepei*.

IV. Formele neaccentuate ale persoanei I și a II-a singular la cazul dativ (*mi, ți, îmi, îți*) se întrebuințează cu rol stilistic îndeosebi în basmele și baladele populare, pentru a arăta că povestitorul și ascultătorul sint interesați de faptele eroilor și participă sufletește la desfășurarea acțiunii. Dativul folosit în acest scop se numește **dativul etic**. Pronumele poate fi folosit numai la una din cele două persoane sau la amîndouă persoanele:

Unde ridică... odată pe zmeu și trîntindu-mi-l, îl băgă în pămînt pînă în git. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Luînd pe cîte un drăcușor de cornițe, *mi ți-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea.* — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

Pronumele la *dativul etic* nu are funcție sintactică, ci rol stilistic.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la dativul etic și pronumele la dativ cu funcție sintactică. Pentru pronumele cu funcția de complement, indică prin săgeată verbul determinat.

a) Ochii-și negri d-aranca,
peste cîmpuri se uita
și departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, măre, venea...
Manea, slutul și uritul...

— D-alelei, murguțule...
Sapă-mi groapa din picior
și-mi așterne finisor,
iar la cap și la picioare
pune-mi, pune-mi cîte-o floare.

— Toma Alimoș.

b) Voinic-de-Plumb... prinde cu mîna stîngă stîlpul de fier, mi ți-l smulge din pămînt cum ai smulge o nuieiușă. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) Și am purces cu bunicul spre Pipirig. Și din sus de Vinători, cum treceam peste apa Neamțului, mi-au alunecat ciubotele și am căzut în Ozana cît mi ți-i băietul!

— Și scroambeale iese ale voastre is pocite, zise ei... Și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse(ră) bocnă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Iară Setilă, dînd fundurile afară la cîte o bute, horp! ți-o suga dintr-o singură sorbitură; și răpede-răpede mi ți le-a supt pe toate de-a rîndul... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Caută în *Povestea lui Harap-Alb*, de I. Creangă, două fraze în care să fie folosit dativul etic. Subliniază formele de dativ etic și explică oral în ce scop au fost folosite.

V. La cazul genitiv pronumele personal are forme numai pentru persoana a III-a. Formele genitivului sînt identice cu formele accentuate ale pronumelui la dativ:

	Dativ		-Genitiv
Pers. 3 sg. m. și n.	lui	(al, a, ai, ale)	lui
f.	ei		ei
pl. m.,f.,n.	lor		lor

Pentru persoanele I și a II-a, la care genitivul pronumelui personal nu are forme, posesorul (posesorii) unui obiect se exprimă prin *pronume* sau prin *adjective posesive* (*al meu, al tău, al nostru, al vostru*).

Deosebirea dintre valoarea de genitiv sau de dativ a formelor comune constă în faptul că *pronumele la genitiv determină un substantiv, răspunde la întrebarea al (a, ai, ale) cui?* și are funcția de atribut pronominal genitival —

copilul lui (ei, lor) —, pe cînd *pronumele la dativ determină un verb, răspunde la întrebarea cui?* și are funcția de complement obiect indirect — *le dau lui (ei, lor)*.

Pronumele la genitiv poate avea și funcția de nume predicativ:

S NP
Copiii sînt ai lui (ei, lor).

Pronumele la genitiv cu funcția de atribut genitival sau de nume predicativ arată pe posesorul unui obiect.

Pronumele la genitiv cu funcția de atribut genitival nu primește articol posesiv dacă substantivul determinat are articol hotărît, iar pronumele urmează imediat după substantiv (vezi exemplul de mai sus) sau dacă este plasat între un adjectiv cu topica inversă și substantivul determinat: *bunul lui prieten; primul ei examen*.

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele la cazul genitiv și cu o linie pronumele de persoană a III-a, la cazul dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Subliniază și notează subiectul propoziției, dacă pronumele la genitiv are funcția de nume predicativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv și a celor la dativ. *Fii atenți să nu confunzi articolul hotărît lui care precedă un substantiv la genitiv cu pronumele lui.* Pentru a evita greșelile, repetă de la articolul hotărît propriu-zis punctul II, p. 91.

a) Conu Nae nu mai înțelege nimic... Atita vreme de cînd se frămîntă în zadar să pricéapă pricina schimbării copilului lui. Mișu lui... Unde e Mișu lui! Că nu e el, tînărul grav, care acum aproape o lună s-a coborît din trăsura în brațele lor, rece, străin. Nu e a lui Mișu fruntea asta neclintită; nu sînt ai lui ochii ăștia nepăsători. Unde sînt ochii lui care priveau stăruitor asupra lucrurilor, cu drag, cu dor de pricepere? — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată*.

b) Sînt eu la urmă vinovată
Că Leana umblă ca turbată
Să-l vadă-n casa lor intrînd
Odată?

Și dacă lui nu-i dă prin gînd,
Ea blestemă de nu-și dă rînd!

— G. Coșbuc, *Dușmancele*.

c) Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vînt... El (Pupăză) se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa... Și nici nu-i porunca nimeni lui Pupăză; el făcea numai ce-i plăcea lui. — I. Slavici, *Pădureanca*.

d) Țugulea se duse mai întîi de se întîlni cu frații lui. Le spuse și lor cum a omorît pe zmeoaica cea bătrînă... Le dete și lor niște bani să-i ducă părinților, apoi se îmbrățișară și plecară. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchișului și al mătușii*.

e) Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei (a Siminei) ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gîndul lui... Trecuse un an și jumătate de cînd își cumpărase acel loc și în timpul acesta se înfiripase în el gîndul că locul acela este al lui. — I. Slavici, *Pădureanca*.

2. Construiește: trei fraze în care să se afle pronumele *lui, ei, lor* la cazul genitiv, precum și substantivele pe care le înlocuiesc (acestea, în propoziția anterioară celei cu pronumele la genitiv); trei fraze de același tip și cu aceleași pronume la cazul dativ. Subliniază pronumele și notează deasupra fiecăruia cazul și funcția sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. *Pronumele la genitiv* (ca și substantivul la genitiv) poate fi construit cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale care cer genitivul: *asupra, contra, deasupra, împotriva, în (din) jurul* etc. După cuvîntul cu care se află în relație, genitivul cu prepoziție poate avea funcția de atribut pronominal prepozițional sau de complement:

A îngrădit locul din jurul ei. (al casei)	atribut pronominal prepozițional — care loc? — din jurul ei.
A năvălit asupra lor.	complement obiect indirect prepozițional — asupra cui a năvălit? — asupra lor.
A pus pachetul deasupra lui. (a dulapului)	complement circ. de loc — unde a pus? — deasupra lui.

Exercițiu

Subliniază în mod deosebit pronumele la genitiv cu prepoziție și fără prepoziție. Indică prin săgeată cuvintele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv.

a) Pe pedestalul lui de marmură... Ștefan-Vodă privește parcă înaintea lui peste veacuri... Peste gîtul încordat al calului cu fruntea ridicată sus, ochii lui privesc, și piața goală dimprejurul lui parcă se umple de lume... Îndărătul lui un ceas a bătut și tot soiul de oameni... au început să roiască spre vechile curți unde ținea el sfat odată. — D. Anghel, *Reveria unei statui*.

b) — O, voi boieri, ...vă făgăduiesc că feciorul Rareșoaii n-are să mai stea mult în jilț! Îmi cereți să pornesc împotriva lui cu război..., dar una ca asta nu se poate! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Flăcăul avea de mai nainte hotărît cum să facă. Se încurca însă în lanțug... Bogza îl văzu și se prăvăli pe-o coastă asupra lui. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Pronumele personale la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Pronumele în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor
D.	verbul	— compl. ob. indirect — cui?
	substantivul	— atribut pronominal — dativul posesiv
G. fără prep.	substantivul	— atribut genitival — al (a, ai, ale) cui?
	subiectul (prin verbul de legătură)	— nume predicativ — al (a, ai, ale) cui este (sînt)?
G. cu prep. asu- pra, contra, împotriva etc.	substantivul	— atribut pronominal prepozițional — care?
	verbul	compl. ob. indirect prepozițional — asupra (contra etc.) cui?
		compl. circ. de loc — unde?
Pronume fără funcții sintactice		<div><div>pron. la dativul etic (îmi, îți, mi, ți)</div><div>pron. la dativ, cu valoare neutră (îi, -i, i-)</div></div>

Formele cazuale ale pronumelui personal

(Recapitulare)

Persoanele	Cazurile	Singular		Plural	
		Formele accentuate	Formele neaccentuate	Formele accentuate	Formele neaccentuate
1.	N. Ac. D.	eu (pe) mine mie	mă, mă-, -mă, -mă-, m-, -m- îmi, mi, mi-, -mi, -mi-	noi (pe) noi nouă	ne, ne-, -ne, -ne- ne, ne-, -ne, -ne- ni, ni-, -ni-
2.	N. V. Ac. D.	tu tu, (!) (pe) tine ție	te, te-, -te, -te- îți, ți, ți-, -ți, -ți-	voi voi, (!) (pe) voi vouă	vă, vă-, -vă, -vă-, v-, -v- vă, vă-, -vă, v-, -v-, vi, vi-, -vi-
3.	N. Ac. D. G.	m. el f. ea m. (pe) el f. (pe) ea m. lui m., f., n. ei f. ei m. lui (al, ai, a, ale) f. ei m. lui asupra lui f. ei	il, l-, -l, -l- o, o-, -o, -o- îi, i, i-, -i, -i-	ei ele (pe) ei (pe) ele lor (al, ai, a, ale) lor asupra lor	ii, i-, -i, -i- le, le-, -le, -le- le, le-, -le, -le- li, li-, -li-

Ortografia pronumelor personale neaccentuate

1. Pronumele „îmi“, „îți“, „îi“, „îl“

Vocala *i* cu care încep formele de dativ **îmi**, **îți**, **îi** (= *lui* sau *ei*) și formele de acuzativ **îl** și **îi** (= *pe ei*) este o vocală de sprijin adăugată formelor „*mi*“, „*ți*“, „*i*“, „*-l*“ pentru a se putea rosti independent de verb sau de alt cuvânt învecinat: **îmi** spune, **îți** spune, **îi** spune; nu **îmi** (**îți**, **îi**) spune; **îl** văd, **îi** văd; nu **îl** (**îi**) văd.

Întrucât **i** nu reprezintă un cuvânt care se rostește împreună cu un pronume neaccentuat, el nu trebuie separat prin liniuță de restul pronumelui. În cazul greșelilor „*i-mi*, *i-ți*, *i-i*, *i-l*“, „*i*“ nu are nici un înțeles.

Cele mai multe greșeli se fac la scrierea formelor *îl* și *îi*, ele fiind confundate cu grupurile de două pronume neaccentuate *i-l*, *i-i*: *Sacul i-l dau lui Ion (lui) sau Mariei (ei)*; *Sacii i-i dau lui Ion sau Mariei*. Pentru evitarea greșelilor, mijlocul de control cel mai simplu este observarea aspectului fonetic: pronumele *îl*, *îi* încep cu vocala „î”, iar grupurile de două pronume *i-l*, *i-i* încep cu vocala „i”.*

Exerciții

- Completează locurile libere cu pronumele *îmi*, *îți*, *ti* sau *îl*, corespunzător pronumelui accentuat sau substantivului la dativ sau la acuzativ subliniat în fiecare propoziție.
 - *Mie...* place primul tablou. *Mariei...* place al treilea. *Ție* care ... place?
 - V-am adus cite un dar. *Ție* ... dau mingea. *Stiloul* ... dau fratelui tău, iar *Mariei* ... dau o carte de povești.
 - *Pe Ion* ... văd, dar nu ... văd *pe frații* lui. Nici *pe cei doi prieteni* ai tăi nu ... văd. *Mie* ... place să fim cit mai mulți.
- Construiește câteva texte scurte de felul celor de la exercițiul 1, ținând seama ca fiecare dintre pronumele *îmi*, *îți*, *ti* (la dativ și la acuzativ) și *îl* să fie folosit cel puțin de două ori.
- Completează locurile libere cu pronumele *îl* sau *ti* și subliniază substantivele după care te-ai condus pentru a stabili pronumele cerut de înțelesul fiecărei propoziții:
 - a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpînului său./... aducea de mâncare și de băut./... ținea de urît spunîndu-i fel de fel de basme și de snoave./... făcea (pe copil)/ să înțeleagă/ că dragostea dintre frați e nesfîrșită ca apa fîntînii/ ce curgea pe-aproape de locuința lor./ — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan*.
 - b) Lupta nu ținu îndelungată vreme./... prinseră pe tîlhari./... legară zdravăn./ Apoi cercetară fundul corăbiei/ și... găsiră plin de giuvaeruri și de pietre scumpe./ Se mai aflau acolo câteva zeci de băieți și fete/ care zăceau cu minile legate./ Repede ... dezlegară pe flăcăii și fetele robite./ — Victor Eftimiu, *Cei șapte voinici*.
- Compune o scrisoare sau un dialog în care să folosești pronumele *îmi*, *îți*, *ti* (la dativ singular și la acuzativ plural), *îl*. Subliniază-le și explică înțelesul fiecăruia prin forma accentuată corespunzătoare.

II. Pronume legate prin liniuță de verbul determinat

Pronumele neaccentuate la *acuzativ* sau la *dativ* pot sta *înaintea verbului determinat* (pronume proclitice) sau *după verb* (pronume enclitice) și se pot rosti separat de verb — *îl văd, te ascult, îi spun* etc. — sau împreună cu verbul: *te-ascult, i-am ascultat, spune-mi* etc.

Poziția proclitică sau poziția enclitică a pronumelui față de verb depinde de modul la care se află verbul, iar rostirea pronumelui proclitic împreună cu verbul depinde de vocala cu care începe verbul. În funcție de aceste condiții, pronumele neaccentuate prezintă situațiile de ortografie descrise în cele ce urmează.

* Explicațiile gramaticale și exercițiile privitoare la scrierea grupurilor de pronume *i-l* și *i-i* se află la p. 170—171, unde sint prezentate toate grupurile alcătuite din două pronume personale neaccentuate care se rostesc împreună.

A. Construcții cu verbe la timpurile cu forme simple ale modului indicativ

Pronumele neaccentuate așezate *înaintea verbelor* (la timpurile simple ale indicativului) *care încep cu a, cu o sau cu i se pot rosti singure sau împreună cu verbul: te ajut, te observ, te întreb sau te-ajut, te-observ, te-ntreb.*

Când se rostesc împreună cu verbul, **pronumele neaccentuate** prezintă sub aspect f o n e t i c situațiile arătate mai jos.

— *Indiferent de vocala cu care începe verbul, pronumele te, ne, le păstrează aceste forme, iar pronumele îmi, îți, îi, îl pierde vocala i, deci apar cu formele: mi-, ți-, i-, l-.*

— *Pronumele mă și vă păstrează aceste forme înaintea verbelor care încep cu vocala i, iar înaintea verbelor care încep cu a sau cu o pierde pe ă, luind deci formele m-, v-.*

Verbele care încep cu vocala i pierd această vocală când pronumele se rostește împreună cu verbul, *afară de cazul în care pronumele este l-: te-nțelege, ne-nțelege, le-nțelege, mă-nțelege, vă-nțelege, mi-nțelege, ți-nțelege, i-nțelege (gîndul), l-nțelege.*

De verbele care încep cu i se poate lega și pronumele o: o-nțeleg.

Pronumele rostit împreună cu verbul de la dreapta lui formează silabă cu prima silabă a verbului — *te-a/jută, mi-a/jută, i-a/jută, m-ob/serve, l-in/țelege* — sau cu consoana rămasă din prima silabă a verbului după căderea lui i: *mă-n/țelege, mă-m/piedică.* Ca urmare, pronumele nu se poate scrie singur la capăt de rînd dacă este legat de verb prin liniuță.

Pronumele la dativ **mi, ți, i se pot rosti și împreună cu forma e a verbului a fi sau cu formele care încep cu e: mi-e (ți-e, i-e) sete, mi-este dor, ți-era drag** etc. Când se insistă asupra persoanei indicate prin pronumele neaccentuat, se folosește și forma accentuată corespunzătoare: *mie mi-e sete, iar ție ți-e foame* (sau: *lui ori ei i-e foame*).

În construcțiile în care este folosit **pronumele accentuat**, acesta atrage atenția asupra faptului că **mi, ți sau i din grupurile de sunete [m, i, e], [ț, i, e], [i, e] este un pronume neaccentuat la dativ.** Deci pronumele accentuat poate constitui singur un mijloc de control pentru scrierea corectă: *mi-e, ți-e, i-e.* Dacă pronumele accentuat nu se află în propoziția pe care vrei să o scrii, posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele *mie (ție, lui sau ei) te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat corespunzător, legat în rostire de verbul e.* În lipsa pronumelui accentuat, un mijloc de control sigur pentru scrierea corectă *mi-e, ți-e, i-e* este și observarea faptului că, în contextele de felul celor date, ceea ce în vorbire apare ca un singur cuvînt — „mie“, „ție“, „ie“ — reprezintă o construcție echivalentă, ca înțeles, cu *îmi este (îți este, îi este) sete (dor, milă etc.).*

Exerciții

1. Construieste cite o propoziție cu verbele *ascultă, ocrotește, înnoiește* precedate de fiecare dintre pronumele *mi-, ți-, i-, l-, m- (mă-), v- (vă-)* și scrie sub text *prima silabă din fiecare construcție*, în felul următor: *mi-as-...; ți-o-...; mă-n-...*
2. Construieste cite două propoziții în care pronumele *mi-, ți-, i-* să se afle înaintea formei *e* a verbului *a fi*. În propozițiile din seria a doua pronumele să fie însoțite de formele lor accentuate. Explică oral, prin sensul cuvintelor și prin valoarea lor gramaticală, de ce în unele cazuri ai scris *mie, ție*, iar în altele *mi-e, ți-e*.

3. Explică în scris ortografia cuvintelor subliniate, arătând ce părți de vorbire sînt și care este sensul cuvintelor legate prin liniuță.

- a) — Nu ți-e roșul de vînzare? Ci-mi este de dăruială
 — Nu mi-e roșul de vînzare, Cui o da pe Corbe-afară.
 Ci mi-e roșul de schimbare, — Corbea.
- b) De ciudă... am izbucnit:
 — Și dacă sînt mic, ce? mie nu mi-e foame? — Z. Stancu, *Dulăii*.
- c) Ție ți-e frică cu mine? Că eu am sfeclit-o cu tine. — *Zicătoare*.

B. Construcții cu verbe la perfectul compus și cu verbe la modul condițional-optativ

(a) *Pronumele neaccentuat așezat înaintea unui verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ se rostește împreună cu auxiliarul, iar în scris, se desparte de auxiliar prin liniuță: te-am ajutat, ți-am adus, l-aș ajuta, ți-aș aduce.*

În toate cazurile, *pronumele și auxiliarul formează împreună o singură silabă, deci cele două cuvinte separate prin liniuță nu trebuie despărțite la capăt de rînd.*

Pronumele neaccentuate împreună cu diferitele forme ale auxiliarului alcătuiesc următoarele **grupuri de cuvinte**.*

Pron. la acuzativ			Pron. la acuzativ ori dativ				Pron. la dativ		
m-am	te-am	l-am	ne-am	v-am	le-am	i-am	mi-am	ți-am	oprit
m-ai	te-ai	l-ai	ne-ai	—	le-ai	i-ai	mi-ai	ți-ai	
m-a	te-a	l-a	ne-a	v-a	le-a	i-a	mi-a	ți-a	
m-ați	—	l-ați	ne-ați	v-ați	le-ați	i-ați	mi-ați	—	
m-au	te-au	l-au	ne-au	v-au	le-au	i-au	mi-au	ți-au	
m-aș	te-aș	l-aș	—	v-aș	le-aș	i-aș	mi-aș	ți-aș	opri
m-ar	te-ar	l-ar	ne-ar	v-ar	le-ar	i-ar	mi-ar	ți-ar	

Pentru orientare, cercetează tabelul urmărind situațiile de ortografie pe verticală, fiindcă fiecare coloană cuprinde **construcțiile posibile cu un anumit pronume**.

Observă că între construcțiile din tabel *nu se află nici una cu pronumele la dativ ni-, vi-, li-*. Aceasta înseamnă că **nu este corect să se scrie „ni-am, vi-am, li-am, ni-a, vi-a, li-a” etc. sau „ni-ar, vi-ar, li-ar” etc.** De asemenea, în tabel *nu apar nici construcții cu pronumele la acuzativ o*, pentru că acest pronume *se așază totdeauna după formele verbale date și se desparte prin liniuță de al doilea termen al formei verbale: am văzut-o, aș vedea-o.*

* Pentru construcțiile cu verbul la modul condițional-optativ, s-au dat numai două forme ale auxiliarului (*aș și ar*), celelalte fiind identice cu formele auxiliarului perfectului compus: **ai (am, ați) oprit, ai (am, ați) opri.**

Cunoașterea formei pe care o are fiecare pronume cînd este legat de auxiliar este una dintre condițiile despărțirii corecte (prin liniuță) a pronumelui neaccentuat de auxiliar. Formele pronumelor respective pot fi reținute mai ușor, dacă sînt grupate după apropierea de ordin fonetic:

m-,	v-,	l-	— pronume cu corpul fonetic redus la o consoană;
te-,	ne-,	le-	— pronume terminate în e;
mi-,	ți-,	i-	— pronume terminate în i și pronumele redus la forma i.

Delimitarea corectă a pronumelui neaccentuat trebuie observată cu toată atenția, fiindcă de îndeplinirea acestei cerințe depinde precizia comunicării pe calea scrisului: omiterea liniuței sau plasarea ei unde nu trebuie poate duce la scrierea unor asocieri de litere cărora nu le corespunde nici un cuvînt în limba română, cum ar fi „ma” din scrierea greșită „ma-m, ma-i, ma-ți” (apărat). Alteori, celor scrise incorect le corespund cuvinte existente în limbă, dar care nu au nici un rost lîngă verbul următor. De exemplu: dacă în loc de ne-a chemat sau v-ar aduce (pe voi sau vouă) ai scrie „nea chemat” ori „var aduce”, nu vei transmite ceea ce ai vrut să comunici, pentru că: îmbinarea „nea chemat” este imposibilă — „nea” ar putea avea (în contexte corespunzătoare) sensul substantivului nea („zăpadă”) sau sensul cuvîntului nea (rezultat din prescurtarea substantivului „nenea”), folosit înaintea numelor proprii masculine (nea Ion), cuvinte care nu au ce căuta lîngă verbul chemat —, iar în construcția „var aduce”, var ar putea fi interpretat ca substantiv cu funcția de obiect direct (ce aduce? — var).

Greșelile pot fi evitate folosind următorul procedeu: identifici, în primul rînd, forma verbului (care sînt cei doi termeni care alcătuiesc forma compusă a verbului, persoana și numărul verbului), lucru care se poate realiza cu ajutorul subiectului propoziției, fiindcă subiectul va conduce la precizarea formei auxiliarului și, prin aceasta, la stabilirea locului unde trebuie pusă liniuța*. De exemplu: dacă ai de scris cuvinte care se exprimă prin sunetele [m, a, i] și [a, j, u, t, a, i] sau prin sunetele [i, a, t, i] și [v, ș, z, u, t], stabilești întîi forma verbului, cu ajutorul subiectului: (tu) ai ajutat sau (voi) ați văzut; apoi, știind care este forma auxiliarului, vei putea scrie corect construcțiile cu pronume neaccentuate: m-ai ajutat, i-ai văzut.

Există și situații în care pronumele neaccentuat poate fi detașat înainte de a corecta care este forma auxiliarului. O astfel de posibilitate oferă construcțiile în care pronumele neaccentuat este însoțit de pronumele accentuat corespunzător. Să presupunem că ai de scris:

pe mine [mai]** ajutat sau [mai] ajutat pe mine;
 vouă [va] spus sau [va] spus vouă;
 lui [ia] spus sau [ia] spus lui.

În astfel de situații, pronumele accentuat te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat din grupul pronume + auxiliar, rostit ca un singur cuvînt — pe mine m- (= mă), vouă v- (= vă), lui i- (= ti) — și deci la scrierea corectă: m-ai ajutat, v-a spus, i-ai spus.

* Forma auxiliarului se identifică cu ajutorul subiectului, pentru că la formele compuse ale verbului acordul cu subiectul, în persoană și în număr, se face prin forma auxiliarului, verbul conjugat avînd aceeași formă la toate persoanele.

** Ceea ce este pus între paranteze drepte reprezintă felul în care apare în vorbire (ca un singur cuvînt) grupul format din pronumele neaccentuat și auxiliar.

Dacă *pronumele neaccentuat este la persoana a III-a*, acesta ținând locul unui substantiv, s-ar putea ca în construcția pe care o ai de scris să fie folosit substantivul la acuzativ sau la dativ al cărui loc îl ține pronumele neaccentuat sau un înlocuitor al substantivului (un pronume sau un numeral) la același caz, aceeași persoană și același număr ca și pronumele neaccentuat:

pe băiat (pe acesta, pe cel dintîi) [iai] *ajutat*;

băiatului (acestuia, celui dintîi) [iai] *spus*.

În situațiile de acest fel, substantivul (sau înlocuitorul lui) *te va conduce*, ca și pronumele accentuat corespunzător (pe el, în primul caz; lui, în cazul al doilea), la detașarea pronumelui neaccentuat: pe băiat *l-* (= *il*), pe acesta (pe cel dintîi) *l-*, băiatului *i-* (= *ii*) etc.

Dar posibilitatea de a constata, înainte de a ști care este forma auxiliarului, că *m, v, l, i* din grupările „mai, va, var, vați, la, lați, laș, ia, iau, iați, iar” sînt pronume neaccentuate* fiind limitată la construcțiile de felul celor menționate mai sus, procedeul principal care conduce la separarea corectă a pronumelui neaccentuat de auxiliar este identificarea formei verbului cu ajutorul subiectului, acest procedeu putînd fi aplicat la scrierea oricărei construcții alcătuite din pronume neaccentuat și o formă verbală personală.

Ca orientare suplimentară, cercetează și tabelul de mai jos, care, prin prezentarea paralelă a situațiilor de ortografie din cele două coloane, atrage atenția asupra cazurilor în care s-ar putea face greșeli la scrierea grupurilor formate din pronume neaccentuat și auxiliar sau și la scrierea unora dintre cuvintele subliniate în textele din coloana a doua, cuvinte care deseori sînt confundate cu construcțiile pronume-auxiliar exprimate prin aceleași sunete.

Situații de ortografie în opoziție**

Pronume-auxiliar	Alte cuvinte	Valoarea gramaticală
A. 1. <i>El i-a</i> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 5px;">apărat pe ei.</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 5px;">spus lui (ei).</div> 	<i>Iai parcă aud pași.</i>	— interjecție
	<i>El ia caietul.</i>	prezentul verbului a lua
2. <i>Ele i-au</i> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 5px;">apărat pe ei.</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 5px;">spus lui (ei).</div> 	<i>Eu (ei) iau caietele.</i>	

* Mă refer în special la *pronumele cu forma redusă la un singur sunet (m-, v-, l-, i-)*, fiindcă la construcțiile cu aceste pronume se fac cele mai multe greșeli.

** Construcțiile din prima coloană sînt date în ordinea alfabetică a pronumelor neaccentuate. Subiectul și pronumele accentuate sînt date în fiecare propoziție în care se află o construcție cu pronume neaccentuat legat de verb, rolul celor doi termeni fiind de a ajuta la explicarea situațiilor de ortografie puse față în față, prin luarea în considerare atât a subiectului, cît și a pronumelui accentuat.

Pronume-auxiliar	Alte cuvinte	Valoarea gramaticală
3. Tu i-ai $\begin{cases} \text{apărat pe ei.} \\ \text{spus lui (ei).} \end{cases}$	Tu ia-i lui (ei) un caiet.	— imperativul verbului a lua urmat de pronumele -i
4. Voi i-ați $\begin{cases} \text{apărat pe ei.} \\ \text{spus lui (ei).} \end{cases}$	Tu ia-ți și ție un caiet.	— imperativul verbului a lua urmat de pronumele -ți
5. Ea (ele) i-ar $\begin{cases} \text{apăra pe ei*} \\ \text{spune lui (ei).} \end{cases}$	Iar ai greșit. Eu dictez, / iar el scrie.	— adv. — „iarăși“, „din nou“ — conjuncție
B. 1. Ea l-a apărat pe el. 2. Voi l-ați apărat pe el. 3. Eu l-aș apăra pe el.	Plec la școală. nota (muzicală) la umeri lați cm laș S-a purtat ca un laș.	— prepoziție — substantiv — adjectiv — adjectiv — substantiv
C. 1. Tu m-ai apărat pe mine. 2. El mi-a spus mie. 3. Ei mi-au spus mie.	luna mai Bate parul cu un mai. drum mai scurt Mai vin și mâine. Avem o mie albă. miau!	— substantiv — subst. — „ciocan de lemn“ — adv. (exprimă gradul comparativ) — adv. (indică repetarea acțiunii <i>vin</i>) — subst. — „caie tină“ — interjecție
D. 1. El ne-a $\begin{cases} \text{apărat pe noi.} \\ \text{spus nouă.} \end{cases}$ 2. Noi ne-am $\begin{cases} \text{apărat pe noi.} \\ \text{adus laude nouă.} \end{cases}$	nea (art. nea)ua nea Ion Nea, Grivei! Sîntem un neam dîrz. Sînt neam cu voi. N-a lucrat neam.	— subst. — „zăpadă“ — prescurtare a subst. „nenea“ — interjecție — subst. — „popor“ — „ — „rudă“ — adv. — „deloc“.
E. 1. El v-a $\begin{cases} \text{apărat pe voi.} \\ \text{spus vouă.} \end{cases}$ 2. El (ei) v-ar $\begin{cases} \text{apăra pe voi.} \\ \text{spune vouă.} \end{cases}$	El va apăra copiii. El aduce var.	— auxiliar al viitorului — substantiv

* Dintre construcțiile cu verbe la modul condițional-optativ, s-au dat numai cele la care auxiliarul are forme diferite de auxiliarul perfectului compus, adică numai construcțiile cu *aș* și cu *ar*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu construcțiile alcătuite din forma verbală dată pentru fiecare coloană și pronumele neaccentuat corespunzător celui accentuat de la stînga locurilor de completat.

Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele neaccentuat.

Pron. Ac.	a lăudat	au lăudat	Pron. D.	a cerut	au cerut
pe mine	mie
pe tine	ție
pe el	lui (ei)
pe noi	nouă
pe voi	vouă
pe ei	lor
pe ele

2. După modelul de la exercițiul 1, scrie formele verbale *ai lăudat* și *ați lăudat* precedate de pronumele neaccentuate la acuzativ și formele verbale *ai cerut* și *ați cerut* precedate de pronumele la dativ*. Subliniază pronumele și verbele ca la exercițiul 1.
3. Construiește propoziții sau fraze în care să folosești construcțiile alcătuite din pronumele de mai jos și forme verbale compuse cu auxiliarele date în dreptul fiecărui pronume. Explică ortografia prin procedeele recomandate.

m- am, ai, ați

v- a, ați

l- a, ai, ați

i- a, au, ai, ați

mi- a, au

ne- am, ai, ați

le- ai, ați

4. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle (prezentate paralel) situațiile date la grupurile de construcții A și B din tabelul „Situații de ortografie în opoziție”. Dintre situațiile de la grupurile C, D, E, alege pe acelea la a căror scriere consideri că nu ai destulă siguranță și construiește propoziții sau fraze cu situațiile respective. Motivează ortografia prin sublinieri, ca în exemplele din tabelul menționat, și, oral, prin analiza gramaticală a cuvintelor subliniate.
5. Verifică dacă în construcțiile de mai jos pronumele și auxiliarul sînt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este scris greșit și scrie construcția corectă.
 m-ați sfătuit, le-ați văzut, ia-ți înțînît, ia-i văzut, i-au cerut, i-ați spus, va-ți îngrijit, l-a adus, la-i adus, m-am convîns, v-ați convîns, i-ai convînge, ni-ai dat, ne-ați dat, li-ai răspuns.

Texte pentru dictare

Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate așezate înaintea verbelor și legate prin liniuță. Explică oral ortografia, apoi scrie textele după dictare.

a) — Și de ce nu l-ai luat de bărbat pe Sabu?

— Dacă ar mai fi trăit, l-aș fi luat... l-aș fi spus că mi-e tare drag și l-aș fi rugat să mă ceară tatei și mamei de nevastă. Dar Sabu a murit. L-au împușcat la gară...

* Nu sînt posibile construcțiile cu pronumele *o-* și auxiliarul *ai* și cele cu pronumele *te-* sau *îi-* și auxiliarul *ați*.

Pe mulți i-au împușcat în zilele acelea. Auzeam împușcături. Tremura inima în mine să nu-l ucidă și pe Sabu. M-a prins tata plângînd. „De ce plîngi?” „Mă doare un dînte.” „Care?” „Asta.” I-am arătat, la nimereală, un dînte. M-a chemat în prăvălie și mi l-a scos cu cleștele. După ce mi-a scos dîntele, am aflat de moartea lui Sabu și am plîns cît am vrut. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

b) — Măria ta, nu te îndoi, ... în mine domnița are credință mai mult decît într-o mamă, eu fiind aceea care am adăpat-o cu laptele meu. Am hrănit-o și-am crescut-o, și-am scăpat-o de boli; și i-am dovedit în hobi și în ghioc această dragoste, cînd i-a venit ceasul. Nimene nu știe de scrisori, iar eu știu; căci le-am repezit în cinci rînduri la Hirlău, printr-un nepot..., căruia Măria ta i-ai dat cîte cinci zloți. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

c) De-ar fi cucul voinicel,
Mi l-aș prinde argătel
Și cămăși subțiri i-aș toarce
Și l-aș purta cum îmi place.

De-ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz;
Dar e cucul păsărea,
Nu-i pasă de jalea mea.
— Folclor, *Cucul*.

(b) 1. *Pronumele neaccentuat o care determină un verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ se rostește împreună cu al doilea termen al formei verbale compuse ca și cum ar alcătui cu acesta un singur cuvînt: (am) „văzuto”, „aduso” etc.; (aș) „vedeao”, „aduceo” etc.*

Modul de rostire poate duce la greșeala de a scrie pronumele legat de verb (fără liniuță). Mijloacele de control pentru evitarea acestei greșeli sînt cele recomandate pentru scrierea corectă a pronumelor neaccentuate plasate înaintea auxiliarului perfectului compus sau al modului condițional-optativ:

— delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului, operație care conduce la separarea pronumelui neaccentuat: (eu) am văzut-o (adus-o etc.), aș vedea-o (aduce-o etc.);

— faptul că în aceeași propoziție cu pronumele neaccentuat de persoana a III-a cu funcția de obiect direct se poate afla pronumele accentuat corespunzător sau un substantiv (ori un înlocuitor al substantivului) cu funcția de obiect direct, care se referă la aceeași ființă sau la același lucru ca și pronumele o — pe ea (pe Maria, pe aceasta, pe a doua) am văzut-o sau am văzut-o pe ea (pe Maria etc.), cartea am adus-o (aș aduce-o) —, iar, în lipsa situațiilor de acest fel, posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele accentuat pe ea.

Delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului este însă un mijloc de control mai la îndemînă și, în plus, el prezintă avantajul că asigură scrierea corectă și în cazul expresiilor sau al locuțiunilor verbale în care pronumele -o are valoare neutră (nu se referă la un anumit obiect): am luat-o la dreapta, am luat-o la fugă etc.

Pe lângă cele arătate, reține și faptul că singura formă verbală terminată în „o” este forma persoanei a II-a singular a imperativului verbului „a veni” și a derivatelor acestui verb: Vino (tu)! Revino!

Exerciții

1. Explică oral, prin mijloacele de control recomandate, separarea prin liniuță a lui -o din construcțiile subliniate.

a) Pe cucoana lui Dimofte Știrbu am condus-o (noi) la gară... A purtat-o trenul la oraș, la fereală. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Tot îi mai rămăsese o bucată din piinea/ ce o păstrase cu atita grijă. După ce a mîncat-o și pe aceasta,/ s-a hotărît/ să-și ieie lumea în cap. — I. Slavici, *Băiat sărac și horopsit*.

c) ...nevasta lui Bogza și-a adus aminte de mine/ și a venit aicea în vizită. Eu nu i-am dat apă cu dulceturi...,/ dar am pofuit-o/ să șadă... A venit și Gafița lui Cuțui. Asta umblă gătită mai frumos decît cealaltă... Am lăudat-o pentru straie și frumuseță. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Copiii și nevasta lui, [cînd au văzut un bivoli zburînd pe sus,] au rupt-o de fugă, înspăimîntați. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

2. Scrie textul următor punînd verbele la perfectul compus. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele -o și substantivul pe care îl înlocuiește.

Butia... o luă apa umflată și lină și o duse ca pe o luntre la vale. Împăratul privi pînă o pierdu din ochi. Împărăteasa leșinase. O luă pe sus. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

3. Construiește propoziții sau fraze în care verbele ai trimis, ai primit, ai împodobi, ai înnoi, ai convinge să fie însoțite de pronumele -o. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele -o și indică subiectul fiecărei propoziții.

2. Verbul la perfectul compus sau la modul condițional-optativ poate fi însoțit, în aceeași propoziție, de două pronume neaccentuate, care încadrează verbul — un pronume la dativ și pronumele -o:

(cărtea) mi-am adus-o, ți-am adus-o, i-am adus-o etc.;
mi-aș aduce-o, ți-aș aduce-o, i-aș aduce-o etc.

Fii atent mai ales la scrierea următoarelor construcții cu pronumele i- (=lui sau ei) și cu pronumele v- (=vouă):

lui (ei) i-ai adus-o, i-ai adus-o; i-ai aduce-o, i-ai aduce-o;
i-a adus-o, i-au adus-o; i-ar aduce-o (ei sau ei);
vouă v-a adus-o, v-ați adus-o; v-ar aduce-o, v-ați aduce-o.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la perfectul compus sau la modul condițional-optativ și cu două linii pronumele neaccentuate care încadrează verbul. Arată oral sensul fiecărui pronume prin indicarea pronumelui accentuat corespunzător. Pentru pronumele -o și i-, arată și substantivul la care se referă.

a) — Tecla mea! Copiii mei!... Averea mea!...
— Vezi bine, toate astea-s procopseala pe care mi-ai cerut-o. Ți-am făcut pe plac. — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

b) Boanța iarăși intră la Florița... și îi dete* o rochie de mătase zicînd:
— Iacă, ți-a trimis-o maica ta cea bună să te împodobești cu ea. — I. Slavici, *Florița din-Codru*.

c) Toderică... într-o minută a fost acolo (la frații lui) și le-a spus toată pățania, cum v-am spus-o și eu dumneavoastră. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Boierul a vrut să strige. Cînd a căscat gura, mogildeața din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de cîlți. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Degetele flăcăului se învinețeau..., pielea obrazului se zbîrcea și-l durea, de parcă i-ar fi înțepat-o roiuri de viespi. — V. Eftimiș, *Păunașul-Codrilor*.

* „Dete“ este o formă regională a verbului a da la persoana a III-a singular a perfectului simplu. Forma literară este: (ei) dădu.

2. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre formele verbale date. Verbul să fie însoțit de pronumele la dativ din stînga lui și de pronumele -o. Subliniază cu o linie verbul și subiectul și cu două linii pronumele care încadrează verbul.

mi- ați cerut, au cerut
 ți- a trimis, aș trimite
 ne- a oferit, ați oferit
 le- aș da, ați da

i- ai promis, ați promis
 a înapoiat, au înapoiat
 aș da, ar da
 v- a propus, ați propus, ar propune

3. Compune un dialog în care să folosești verbe la perfectul compus și la modul condițional-optativ însoțite (în aceeași propoziție) de un pronume neaccentuat la dativ și de pronumele -o. Caută să folosești în mai mare măsură construcțiile cu pronumele i- și pe cele cu pronumele v-. Subliniază (ca la exercițiul 2) verbul și pronumele neaccentuate care încadrează verbul.

C. Construcții cu verbe la modurile imperativ și gerunziu

Pronumele neaccentuate așezate după un verb la modul imperativ sau la modul gerunziu se rostesc totdeauna împreună cu verbul, iar în scris se despart de verb prin liniuță.

În tabelul următor sînt arătate pronumele neaccentuate la acuzativ și la dativ care pot urma după formele de persoana a II-a singular și plural ale unui verb la imperativ ori după un verb la gerunziu.

Verbul la	Pronumele la		
<i>imperativ</i>	<i>acuzativ</i>	<i>acuzativ ori dativ</i>	<i>dativ</i>
pers. 2, sg. <i>oprește-mă</i>	-te -l -o	-ne — -i -le	-mi -ți
pers. 2, pl. <i>opriți-mă</i>	— -l -o	-ne -vă -i -le	-mi —
<i>gerunziu oprindu-mă</i>	-te -l -o*	-ne -vă -i -le	-mi -ți

(a) 1. În majoritatea cazurilor, pronumele neaccentuate din construcțiile cu verbe la imperativ pot fi despărțite de verb cu ușurință, deoarece rostirea pronumelui împreună cu verbul nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte. Greutăți prezintă construcțiile cu pronumele -ți și cele cu pronumele -i, construcții care vor fi analizate la punctele următoare.

Exerciții

1. Scrie:

- imperativul verbului *a privi*: la singular, urmat de pronumele -mă, -te, -l, -o și la plural, urmat de pronumele -l, -o, -le;
- imperativul verbului *a trimite*: la singular, urmat de pronumele -mi, -l, -o și la plural, urmat de pronumele la dativ -mi, -ne, -oă, -le.

În construcțiile cu verbele la plural pronumele neaccentuat să fie însoțit de cel accentuat. În toate construcțiile, subliniază în mod diferit verbul și pronumele neaccentuat.

* Înaintea pronumelui -o verbul la gerunziu nu primește la sfîrșit vocala u.

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre pronumele *-l, -o, -le* așezat după verbe la persoana a II-a plural a imperativului. Motivează folosirea liniuței indicînd: pentru forma verbului, *subiectul*; pentru sensul pronumelui neaccentuat, *pronumele accentuat corespunzător*.

2. Tabelul de mai sus arată că în construcțiile cu imperativul pronumele *-ți* urmează după verbul la persoana a II-a singular și că nu este admis de verbul la persoana a II-a plural.* Cu alte cuvinte, în cazul verbelor la imperativ, persoana și numărul pronumelui *-ți* corespund cu persoana și numărul pronumelui cu funcția de subiect: (tu) *oprește-ți, pune-ți, adună-ți* etc. Observarea acestui lucru îți poate servi ca mijloc de control pentru evitarea greșelii de a scrie pronumele *-ți* legat (fără liniuță) de verbul la persoana a II-a singular a imperativului sau de a separa prin liniuță terminația „*ți*” a verbelor la persoana a II-a plural a imperativului — (voi) *opriți! puneți! aduceți!* etc. — ori a celorlalte forme verbale simple: (voi) *opriți, puneți, opreați, oprirăți, opriserăți* etc.

Pentru evitarea greșelilor menționate, ține minte modelul construcției cu verbul la persoana a II-a singular a imperativului urmat de pronumele *-ți*:

S tu ← (Vb)-*ți* **

Prin indicația de a scrie *-ți* (cu liniuță) cînd subiectul este *tu*, modelul interzice despărțirea prin liniuță a lui „*ți*” de la dreapta unei forme verbale dacă subiectul este *voi*.

Ține seama și de faptul că în propozițiile cu verbul la imperativ (ca și în cele cu verbul la perfectul compus sau la condițional-optativ) pronumele neaccentuat poate fi recunoscut cu ușurință cînd este însoțit de pronumele accentuat: *ție adu-ți un scaun sau adu-ți și ție un scaun, aduceți-vă și vouă scaune* etc.

Indicator al valorii de pronume a lui „*ți*”, precum și a celorlalte pronume neaccentuate la dativ așezate după un verb la imperativ poate fi și adjectivul posesiv, care ar putea fi folosit după substantivul cu funcția de obiect direct cînd pronumele are sens posesiv, iar substantivul arată obiectul posedat: *Strînge-ți cărțile tale/și eu le strîng pe ale mele; Vedeti-vă de treburile voastre!* etc.

Exerciții

1. Construiește:

- patru propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *adună-ți, asigură-ți, alege-ți, pune-ți* și patru propoziții sau fraze în care verbele din construcțiile date să fie la persoana a II-a plural a imperativului sau a unui timp simplu al indicativului;
- patru propoziții sau fraze în care să se afle verbul la imperativ (tu) ia urmat de pronumele *-ți* și patru propoziții sau fraze în care să se afle verbe la persoana a II-a plural a perfectului compus precedate de pronumele *i-*.

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

2. Verifică dacă în textul de mai jos construcțiile cu pronumele enclitic „*ți*” și verbele la persoana a II-a plural sînt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este greșit

* Nici celelalte forme verbale la persoana a II-a plural nu pot fi însoțite de un pronume la persoana a II-a singular a dativului. Nu sînt posibile construcții de felul: „*ție îți (ți-) opriți (opreați, oprirăți*” etc.).

** S = „subiect” și Vb = „verb”.

și scrie deasupra construcția sau forma verbală corectă. *Motivează* cazurile în care scrierea este corectă și corecturile pe care le-ai făcut.

- Tu păstrează-ți calmul,/ puneți lucrurile în ordine/ și terminați lucrarea.
- Adu-ți un creion roșu,/ i-ați caietul/ și corecteazăți greșelile.
- Voi strângeți cărțile/ și pregătiți masa pentru prinz.
- Lăsați jocul, /aduce-ți apă/ și udați pomii. Începe-ți cu pomii pe care ia-ți pus voi.

3. Explică folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „î” final din formele verbale neînsoțite de pronume neaccentuat, arătând: *pentru fiecare verb* (însoțit sau nu de un pronume neaccentuat), *subiectul*; *pentru sensul pronumelui neaccentuat*, *forma lui accentuată sau adjectivul posesiv corespunzător*, dacă pronumele este la dativul posesiv.

a) — Corbilor! dragilor! *mergeți și sculați* pe doi frați ai mei din șant și *spuneți-le* să aducă apă în pălăriile lor, iar voi *aduceți* în ciocurile voastre și *turnați* pe pară (de foc) galbenă. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

b) — Zău, nu suguiesti, măi Buzilă?... Ia, mai bine *ogoiște-te* oleacă și mai *strânge-ți* buzișoarele acasă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) — Măi Pahoame, ...eu sînt slab, nu mai pot munci...; iată îți dau trei bănuți să ai de cale, tu *cearcă-ți* norocul prin cea lume mare. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

d) — Poftim domnilor!... abia *i-ați permis* să se emancipeze și a și început să-și schimbe dinții de lapte. — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

e) — ..., măi omule, ...mai bine *ia-ți* bănișorii și *caută-ți* de nevoi. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

3. **Atenție deosebită cere și scrierea construcțiilor alcătuite dintr-un verb la imperativ și pronumele -i.**

— În cazul construcțiilor cu verbul la persoana a II-a singular, fii atent mai ales la construcțiile cu verbe terminate în „e” (pune, scrie etc.) sau în „u” (du, adu etc.)*, pentru că, din cauza rostirii verbului și pronumelui ca un singur cuvînt („punei”, „scriei”, „dău”, „adu”), pronumele -i este deseori confundat cu terminația „i” a verbelor la persoana I singular a perfectului simplu, la care „i” este precedat de „e” sau de „u”: pusei, dusei etc.; dădai, fădai, vădai etc.

Observarea subiectului, atît pentru verbul la imperativ, cît și pentru verbul la perfectul simplu, este un mijloc de control care conduce la evitarea greșelii de a scrie fără liniuță pronumele -i aflat după un verb la persoana a II-a singular a imperativului și a greșelii de a separa prin liniuță terminația „i” a formelor perfectului simplu de felul celor menționate mai sus:

imperativ pers. 2 sg. urmat de pron. -i: (tu) pune-i, scrie-i, du-i, adu-i etc.;
perf. simplu pers. 1 sg.: (eu) pusei, scrisei, dădai, fădai etc.

— Cînd verbul este la persoana a II-a plural a imperativului, greșeala de a scrie construcția alcătuită din verb + pronumele „i” așa cum se rostește („scrieți”, „chemați”, „priviți” etc.) va fi evitată prin observarea subiectului „voi”, care va conduce la constatarea că ultimul „i” nu ține de forma verbului: (voi) scrieți-i, chemați-i etc.

* Au forma de persoana a II-a singular a imperativului terminată în „u” verbul a duce și cele care au la bază verbul a duce (a aduce, a conduce, a reduce etc.): (tu) du, adu, condu, redu etc.

Exerciții

1. Construiește:

- două propoziții cu fiecare dintre verbele *a spune, a scrie, a duce, a conduce, a cere, a da*: 1. cu verbul la persoana a II-a singular a imperativului, urmat de pronumele *-i*; 2. cu verbul la persoana I singular a perfectului simplu;
- cite o propoziție în care verbele *a da, a lăsa, a duce, a aduce, a conduce, a împărți, a însoți* să fie folosite la imperativul singular, apoi la imperativul plural, urmat (în ambele cazuri) de pronumele *-i*;
- două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul la imperativ (*tu*) la urmat de pronumele *-i* și două propoziții cu predicatul exprimat prin verb la persoana a II-a singular a perfectului compus sau a modului condițional-optativ precedat de pronumele *i-*.
Motivează scrierea corectă indicând subiectul și sensul pronumelui neaccentuat.

2. Explică (prin mijloacele de control recomandate) folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „i” final din formele verbale subliniate.

a) — Na, Petre, acestea..., caută calul care e mai slab, *arată-i* căpăstrul, căci singur va veni la tine. *Aruncă-i* căpăstrul în cap. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

b) Sint și oameni cumînți în sat... *Puneți-i* și pe ei să se miște și să nu se lase copleșiți de răufăcători. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) Luînd apoi căciula, îi desfăcu fundul și vărsă banii pe masă...

— *Ia-i*, domnule subprefect, *i-ai* și pe aceia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul. *Dă-mi* șapte poli, atît am cheltuit cu drumul...

— Lasă polii, Dușule, îi întrerupse Stanca... Nu degeaba *i-ai cheltuit*: ai umblat prin lume și ai învățat multe! — I. Slavici, *Comoara*.

d) — Apoi dă, frate, (...) ce să fac?

— Ce să faci? Să te învăț eu: boii tăi sint mari și frumoși; *ia-i* și-i du la iarmaroc, *vinde-i* și cumpără alții mai mîci și mai ieftini, iar cu banii rămași, *cumpără-ți* și un car. — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

e) — Ești însuși ce păstrezi în suflet din oamenii pe care *i-ai cunoscut*.

— Oamenii pe care nu *i-ai învinge* prin luptă, îi cîștigi pe încetul prin muncă. — N. Iorga, *Cugetări*.

f) *Trecui* podul peste riu. *Dădui* o raită prin pădure. *Culesei* și *mîncai* mure... După aceea mă întorsei. — Zaharia Stancu, *Pădurea nebună*.

Din textele de mai sus, *scrie după dictare* numai propozițiile în care se află construcțiile și verbele subliniate.

3. Compune un dialog în care să folosești: verbe la persoana a II-a singular a imperativului, unele urmate de pronumele *-i*, iar altele de pronumele *-ți*; verbe la persoana a II-a plural a imperativului, unele urmate de pronumele *-i*, iar altele fără pronume neaccentuat la dreapta lor. Între construcțiile cu verbe la singular să se afle și construcții cu imperativul *ia*.

(b) Construcțiile alcătuite dintr-un verb la gerunziu și un pronume personal neaccentuat se împart, ca și construcțiile cu verbe la imperativ, în două categorii, în ce privește posibilitatea de a separa cu ușurință sau mai greu pronumele de verb. Dificultăți de ortografie prezintă construcțiile cu pronumele *-ți* și cele cu pronumele *-i*, aceste pronume putînd fi confundate cu terminațiile unor forme verbale personale: pronumele *-ți* poate fi confundat cu terminația „*ți*” a verbelor la persoana a II-a plural (*puneți, coboriți, coborați* etc.), iar pronumele *-i*, cu terminația „*i*” a formelor verbale la care „*i*” este precedat de „*u*” (*dădui, făcui, văzui* etc.).

Pentru evitarea acestor confuzii, precum și pentru separarea prin liniuță a oricărei pronume neaccentuat legat în rostire de un verb la gerunziu, fii atent la *sufixul gerunziului* și la *sensul pronumelui*:

- oprindu-ți (ție), oprindu-i (lui sau ei, ori pe ei) etc.;
- urmîndu-ți sfatul (tău), urmîndu-i sfatul (său ori lui, ei) etc.

Exerciții

1. Scrie pe două coloane: 1. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului a privi* și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate la *acuzativ*; 2. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului a alege* și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate la *dativ*. La ambele cazuri pronumele să fie folosite în ordinea persoanelor, la singular și la plural. Subliniază sufixul gerunziului și indică sensul fiecărui pronume, scriind între paranteze pronumele accentuat corespunzător.

2. Scrie construcția subliniată din propoziția „*Ascultîndu-mi propunerile*, mama zîmbea“, înlocuind pronumele *-mi* cu pronumele *-ți, -i, -ne, -oă*; precizează sensul de dativ posesiv al pronumelui, punind (între paranteze) după substantivul determinat adjectivul posesiv corespunzător (ca în exemplele dinaintea exercițiilor).

3. Explică oral scrierea cuvintelor subliniate (folosirea liniuței și scrierea fără liniuță a lui „*ți*“ și „*i*“ final) indicînd: pentru construcțiile cu pronume neaccentuate, *sufixul gerunziului* și *sensul pronumelui*; pentru formele verbale personale, *subiectul*. Dacă sensul de dativ posesiv al pronumelui este precizat în text prin adjectivul posesiv, subliniază adjectivul.

a) — Ptiu, bată-te norocul de copil! îi zise coana Marghiolița, *sărutîndu-l* pe obraz... Coana Marghiolița luase copilul în brațe și se uita la el *vorbindu-i* într-o limbă molcomă... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu Zăgănescu*.

b) Deasupra văii licăreau singuri niște colți pleșuvi..., atît de prăpăstioși, încît drumetul, *privindu-i*, se trage înapoi fără să vrea. — Emanoil Bucuța, *Capra-neagră*.

c) Tăcui și o ascultai (pe Despa) cu urechile ciulite. *Ascultînd-o*,... recunoscu că vorbele ei erau, în bună parte, adevărate. — Zaharia Stancu, *Pădurea neună*.

d) Iar marți des-dimineață (bunicul) puse tarnițele și desagii pe cai și *legîndu-i* frumșel cu căpăstrul..., a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai *rămîneți* cu sănătate... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) *Pierzîndu-ți* timpul tău cu dulci nimicuri,

N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. — M. Eminescu, *Afară-i toamnă...*

f) Iar tu, frăține, mare meșter,

Încovoîndu-ți îndărătnic

Mărețul tău grumaz de unde.

Treceai prin văile afunde

— O. Goga, *Otul*.

4. Construiește:

— trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor a da, a pierde, a cere* să fie urmat de *pronumele -i* și trei propoziții cu predicatele: *dădui, pierdui, cerui*;

— trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor a duce, a aduce, a conduce* să fie urmat de *pronumele -ți* și cîte o propoziție cu fiecare dintre *verbele date, la persoana a II-a plural* a unui timp cu forme simple.

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

Texte pentru dictare

Explică oral ortografia cuvintelor subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Nicoară a pășit pînă la el și *i-a ridicat* smuncit fruntea *privindu-i* ochii plîși.

— *Spune-mi* acum tu mie, dacă ai uitat datoria ta...

— Bădiță Nicoară, *iartă-mă!* Fac cum poruncești...

Hatmanul s-a oprit lingă mezin, *privindu-l* cum sta umilit la picioarele sale.

— Alexandre, a zis el, *cumpănește-ți* bine vorbele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Paznici cumpliti stau de veghe. *Măsoară-te* cu ei, *învinge-i* și umple urciorul la fîntîna vieții veșnice... și stropește piatra aceasta neînsuflețită. *Îți* vei plăti astfel vina față de credinciosul tău frate, *înapoindu-i* viața pe care *i-ai răpit-o*. — Victor Eftimiu, *Omul de piatră*.

c) Mă lași tu, Fulgere, să mor?
Îți lași părinții-n plîns și dor?

O, *du-i* cu tine, drag odor,

O *du-i*, o *du-i!*

— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

d) „*Ia-ți* banii, pașă! Sînt sărac,
Dar fără cal eu ce să fac;
Dă-mi calul înapoi!”

— G. Coșbuc, *El-Zorab*.

e) — Oameni buni!... *Aprindeți* focul în vatră! *Trageți* de pe acest drumet dulama; *scoateți-i* ciubotele, *purtăți-l* la vatră încet, *înveliți-l* cu burca cea veche cu blană de urs.
— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Tot ocolind grajdul, pipăind cînd un armăsar, cînd altul, *mingîindu-le* coama, *căuțîndu-i* la dinți, *lovindu-i* cu biciușca peste picioare, flăcăul ajunsese iar la calul prăvălit și iar îl auzi vorbind:

— *Ia-mă* pe minel...

Viforel își sfătui stăpînul să ceară armele vechi ale strămoșilor.

— Nu căuta că sînt prăfuite și ruginite...; *fereste-te* de strălucirile mincinoase și *caută-ți* vechi și încercați prieteni. — Victor Eftimiu, *Făt-Frumos-din-Lacrimi*.

D. Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv

Pronumele neaccentuate care *determină un verb la modul conjunctiv sau la modul infinitiv se intercalează între cuvîntul cu rol de marcă a modului respectiv și verb*:

— el încearcă să [mă] lămurească, să [te] lămurească etc.;

— el încearcă a [mă] lămuri, a [te] lămuri etc.

Unele pronume neaccentuate *se rostesc împreună cu să ori cu a, iar în scris se despart prin liniuță*.

(a) Cînd verbul este la **modul conjunctiv**, pronumele *mi, ți, i* (la dativ = *lui* sau *ei*, ori la acuzativ = *pe ei*), *își o se rostesc împreună cu să*, rostire căreia îi corespund următoarele situații de ortografie: *să-mi aducă, să-ți aducă, să-i aducă, să-l aducă, s-o aducă**.

În cazul secvenței *să-i, modul de rostire („săi“)* poate duce la confuzie cu cuvîntul *săi* (adjectiv sau pronume posesiv). Scrierea corectă — *să-i ori săi* — poate fi asigurată prin observarea sensului pe care îl are în contextul dat fiecare dintre cuvintele care pun probleme de ortografie.

* Scrierea *s-o* a rezultat din reducerea lui *să* la *s-* prin suprimarea vocalei *ă*. Dacă nu se suprimă *ă*, pronumele *o* se rostește și se scrie independent de „să”: *să o văd*.

— *Adjectivul pronominal săi* poate fi recunoscut ușor prin *posibilitatea de a fi înlocuit cu pronumele personal la genitiv (ai) lui sau (ei) ei*, fapt care constituie un *mijloc de control pentru scrierea săi* în construcții de felul: „Ion și frații *săi*“ (= frații lui); „Maria și cei doi *frați ai săi*“ (= frați ai ei).

— *La scrierea corectă a secvenței să-i, conduc*, ca în toate celelalte construcții cu verbul regent la un mod personal, atât *obișnuiții indicatori ai sensului de acuzativ sau de dativ al pronumelui neaccentuat*, cât și *delimitarea, cu ajutorul subiectului, a ceea ce ține de exprimarea timpului sau a modului verbului*:

(tu) *să-i ajuți pe ei* (pe copii, pe aceștia, pe ceilalți etc.);

(voi) *să-i ajutați pe ei* (pe copii etc.);

mama să-i explice lui (vecinului) sau ei (vecinei).

La cele de mai sus, se adaugă faptul că *valoarea de pronume a lui „i“ din pronunțarea „săi“ (vadă, spună etc.) poate fi dovedită cu ușurință datorită posibilității de a înlocui pe „i“ cu pronumele liber îi: să îi vadă (spună etc.).*

Există și *situații în care nu poate apărea niciodată un adjectiv posesiv și, ca urmare, putem scrie să-i fără a fi nevoie să folosim vreunul dintre mijloacele de control recomandate mai sus, și anume:*

— *la începutul unei propoziții independente sau la începutul frazei: Să-i scrii bunicului. Să-i spui /că ne întoarcem curînd;*

— *la începutul propoziției, cînd „săi“ urmează imediat după un verb: Te rog /să-i aștepti pe copii; A dat exemple mai multe vînd /să-i lămurească pe toți;*

— *după o conjuncție (și, dar, însă, deci etc.) sau după cuvintele care formează împreună cu să locuțiuni conjuncționale: ca, pentru ca, fără (ca), pînă, chiar, măcar.*

Exerciții

1. Construieste cîte o propoziție independentă cu fiecare dintre situațiile de ortografie rezultate din rostirea pronumelor neaccentuate la acuzativ (-l, -o, -i) și la dativ (-mi, -ți, -i) împreună cu să. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele și explică oral folosirea liniuței.

2. Construieste cinci fraze în care să se afle următoarele situații: 1. ...verb / să [pron. D. -i] verb...; 2. ... / și să [pron. D. -i] verb...; 3. ..., / deci să [pron. Ac. -i] verb...; 4. ... / fără să [pron. Ac. -i] verb...; 5. ... / ca să [pron. D. -i] verb... Subliniază verbul la conjunctiv și pronumele neaccentuat, ca la exercițiul 1, și explică oral folosirea liniuței.

3. Completează locurile libere cu cuvîntul *săi* sau cu cuvintele *să-i* și explică oral de ce în unele cazuri ai scris *săi*, iar în altele, *să-i*.

— Fratele meu ține mult la prietenii... din copilărie / și caută / ... întîlnească cît mai des.

— Colegul meu i-a luat în excursie și pe frații... mai mici, / ca... deprîndă cu urcușul.

— Omul era atît de îngîndurat, încît a trecut pe lîngă cei doi copii ai ... / fără ... vadă.

4. După modelul textelor de la exercițiul 3, construiește două fraze în care să se afle și *adjectivul posesiv săi*, și o construcție alcătuită din verb la conjunctiv și pronumele -i. Motivează ortografia arătînd: pentru adjectivul posesiv, substantivul determinat și pronumele personal la genitiv cu care poate fi înlocuit; pentru pronumele -i, pronumele accentuat corespunzător.

5. Analizează oral cuvintele subliniate, apoi scrie după dictare frazele în care se află cuvintele subliniate.

a) Dară împăratul, mulțumit că pipăise merele, nu mai voia să știe de hoți. Fiul său însă îi spuse că se duce *să-i caute* și *să-i aducă* împăratului...

Frații *săi* prinseră pizmă pe el... și căutau prilej ca *să-l piardă*. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic și merele de aur*.

b) Un șarpe vârgat fugi și se ascunde în iarbă. Îi căutai să-l prind, să-l descint, să-i smulg dinții și să mă joc cu el. — Zaharia Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Ea plecă încet pe urma jeluitorilor. Voia să vorbească cu Martin, să-i fie de ajutor, să-l roage ca s-o primească pe ea în casa lui, ca să-i coacă pîine, să-i gătească bucatele, să-i poarte grijă de casă și de copii. — I. Slavici, *Pădureanca*.

(b) Construcțiile cu *verbul la modul infinitiv prezintă următoarele situații de ortografie:*

(încercă) *a-mi aduce, a-ți aduce, a-i aduce (lui sau ei, ori pe ei), a-l aduce.*

Scrierea secvențelor a-l, a-i, a-ți cere multă atenție, pentru a le deosebi de cuvintele formate din aceleași sunete: al, ai, forme ale articolului posesiv; ai și ați, forme ale auxiliarului perfectului compus și al modului condițional-optativ: (tu) ai cîntat, (voi) ați cîntat; (tu) ai cînta, (voi) ați cînta.

Dintre cele trei greșeli posibile — „al“, „ai“, „ați“ (aduce, trimite etc.) —, prima poate fi evitată fără a cerceta nici sensul pronumelui, nici forma verbului, deoarece cuvîntul al nu poate avea altă valoare decît aceea de articol posesiv și deci nu poate fi folosit decît înaintea unei părți de vorbire care se declină (substantiv, adjectiv, pronume, numeral) și înaintea unui adjectiv sau pronume posesiv (un prieten al meu, al tău, al său etc.; Fratele meu este mai mic decît al tău).

Pentru scrierea corectă a oricăreia dintre cele trei construcții care prezintă dificultăți de ortografie, pe lângă cunoscutele mijloace de control pentru identificarea sensului pronumelui neaccentuat, există și situații în care posibilitatea de control o oferă verbul.

— *Prezența unei prepoziții sau locuțiuni prepoziționale — de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de* — înaintea unei construcții alcătuite din „al“ („ai“, „ați“) și un verb terminat în a, ea, e, i sau î este un indiciu sigur că acel verb este la modul infinitiv. Vom scrie deci: plăcerea de a-l (a-i) asculta; dorința de a-i (a-ți) scrie; pentru (spre, fără, înainte de, dinainte de) a-i (a-ți) explica.*

— Cînd verbul la infinitiv nu este precedat de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională, pentru a ști dacă înaintea verbului trebuie să scrii *a-i, a-ți* sau *ai, ați* (auxiliarul modului condițional) poți verifica valoarea de infinitiv a verbului prin posibilitatea de a transforma construcția respectivă într-o construcție cu verbul la modul conjunctiv însoțit de pronumele -i sau -ți: încercă a-i (a-ți) spune = încercă să-i spună, încercă să-ți spună.

Se pot transforma în construcții cu conjunctivul și cele cu infinitivul precedat de prepoziție (locuțiune prepozițională). Transformarea construcțiilor infinitivale cu prepozițiile de, pentru, spre în construcții cu conjunctivul se face astfel:

— a avut plăcerea de a-i cînta = a avut plăcerea să-i cînte;

— a venit pentru (spre) a-l ajuta = a venit să-l ajute sau: ca să-l ajute.

Transformarea în construcție cu conjunctivul putînd fi folosită ca mijloc de control pentru scrierea oricăreia dintre construcțiile alcătuite din verb la infinitiv și un pronume neaccentuat, reține următorul model ortografie:

$$a \begin{bmatrix} -l \\ -i \\ -\text{ți} \end{bmatrix} Vb \Rightarrow \text{să} \begin{bmatrix} -l \\ -i \\ -\text{ți} \end{bmatrix} Vb$$

* Am enumerat prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care apar deseori înaintea unui verb la infinitiv.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre pronumele **-mi, -ți, -i, -l** în relație cu un *verb la infinitiv*, apoi transformă construcțiile infinitivale în construcții cu conjunctivul. Subliniază în mod diferit (în ambele tipuri de construcții) verbul și pronumele neaccentuat și arată oral sensul pronumelui.

2. Completează locurile libere cu cuvintele **a-l, a-i, a-mi, a-ți** sau **al, ai, ați**. Înainte de a face completările, observă *ce cuvînt urmează* și citește cu atenție fiecare text, pentru a vedea *la ce persoană trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul ai (ați)*. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie corect, arată oral valoarea gramaticală a cuvintelor pe care le-ai scris și a celor pe care le-ai subliniat și (unde este cazul) ce alte motive te-au făcut ca în unele locuri să scrii **a-l, a-i, a-ți**, iar în altele, **al, ai, ați**.

a) Și bisoceanul meu, care atîta aștepta, începu spune următorul basm, povestindu-l cu său glas poetic și armonios, pe care în deșert mă voi sili rechema în amintirile mele. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Într- patrulea și cincilea ceas nopții luna bătea încă pieziș din răsărit asupra cursului Moldovei. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Sinan, văzînd retragerea românilor, luase inimă și vrea desface și reșchira de tot. În capul rezervei sale, umbla a trece podul și a izbi pe noștri în frunte. — N. Bălcescu, *Românii supă Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Părintele Ioan căuta să îmblînzească pe băiat cu făgăduieli de da mai tîrziu pe Smărîndița, de lăsa în locul lui la biserică. — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

e) Oameni Luminăției sale l-au căutat la munteni, fără găsi, spre da plata cuvenită pentru fapte. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Dacă tu știai povestea astei vieți cu care lupt, ...vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt. — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

g) Stai nedumerit și, cel mult dacă-ți este îngăduit să dorești a te afla și tu sub pielea biblică a vreunui profet, spre fi și ție dat să pui soarelui mîna în piept, să-l țintuiești în loc pe ceruri. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

h) Cînd ști voi cîte a pățimit, sireaca, din pricina mea, i-ați plînge de milă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

i) luptat luptă deșartă, vînat țintă nebună, (S: voi) ... visat zile de aur pe-astă lume de amar. — M. Eminescu, *Epigonii*.

3. Compune un dialog sau o scurtă narațiune cu părți de dialog, în care să folosești: *verbe la conjunctiv* și *verbe la infinitiv* însoțite de pronumele **-ți, -i, -l**; *verbe la persoana a II-a singular* și *la persoana a II-a plural a perfectului compus* sau *a condițional-optativului*. Verbele la infinitiv să fie unele *cu prepoziție* (de, pentru, spre, fără) sau *cu locuțiune prepozițională* (înainte de, dinainte de), iar altele *fără prepoziție* (locuțiune prepozițională). Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate și motivează oral ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

III. Construcții cu pronume neaccentuate legate de alte părți de vorbire decît verbul

În situațiile arătate mai jos, *pronumele neaccentuate se pot lega la dreapta unor cuvinte ce aparțin altor părți de vorbire decît verbul, dacă cuvintele respective se termină în vocală*.

(a) Cînd *pronumele se află înaintea verbului determinat a cărui formă (simplă sau compusă) nu permite legarea pronumelui de verb, pronumele se*

poate rosti împreună cu cuvîntul de la stînga lui: *nu-mi convine*; pe acesta-l voi lua. În situații de acest fel pot apărea pronumele **-mi, -ți, -i, -l, -o**. Legarea pronumelui de cuvîntul precedent nu este însă obligatorie; în locul pronumelor menționate, pot fi folosite pronumele independente corespunzătoare: *îmi, îți, îi, îl, o*, iar dacă verbul (cu formă simplă) începe cu o vocală care permite legarea pronumelui de verb, putem avea trei posibilități de exprimare: *dacă îți amintești; dacă-ți amintești; dacă ți-amintești*.

Cuvintele care apar frecvent însoțite de un pronume enclitic sînt:

- adverbul **nu**: *nu-mi (nu-ți, nu-i) trebuie; nu-l (nu-i, n-o*) văd*;
- pronumele **cine, care, ce** (interogative sau relative) și adverbul **unde** (interogativ sau relativ): *Cine-mi (-ți, -i) ajută?; Pe care-l (-o) vrei?; Știu ce-l (ce-i, ce-o) supără; Știu /unde-l (-i, -o) găsesc*;
- conjuncțiile terminate în *ă*, în *e* sau în *i* — **că, dacă, de, și, ci** etc.: A zis /că-l (că-i, c-o) așteaptă /și-l (și-i, și-o) va ajuta; Vine /de-mi (de-ți, de-i, de-l, de-o) ajută.

Celelalte părți de vorbire de care se poate lega pronumele neaccentuat așezat înaintea verbului pe care îl determină pot fi:

- substantive, adjective, numerale: *hartă-mi (-ți, -i) trebuie*; (această) *hîrtie-i* trebuie; *satu-mi*** place; *apă rece-ți* cere; *două-i* dau;
- pronume personale sau nepersonale: *tu-mi (tu-i) ceri*; *ea-mi (-ți, -i) cere*; *mie-mi (ție-ți) cere*; *acela-i* place; *toate-l (-o)* supără;
- adverbe: *așa-mi (-ți, -i) place*; *atîta-ți (-i)* cer; *acolo-l* așez.

În ce privește ortografia, din exemplele date pentru fiecare dintre tipurile de construcții se poate vedea că în majoritatea cazurilor la separarea pronumelui prin liniuță conduce în primul rînd faptul că rostirea pronumelui împreună cu cuvîntul dinaintea lui nu duce la confuzii cu alte cuvinte sau cu altă formă a cuvîntului flexibil de care este legat pronumele.

Grupurile de cuvinte al căror mod de rostire (ca un singur cuvînt) poate duce la confuzii (și la a căror scriere se fac, de obicei, greșeli) sînt:

- grupurile **ce-l, ce-i**, rostite ca și cuvintele **cel, cei** (forme ale articolului sau ale pronumelui demonstrativ);
- grupul **că-i**, rostit ca și cuvîntul **căi** (formă de plural a substantivului *cale*);
- grupurile alcătuite dintr-un substantiv feminin nearticulat, la singular sau la plural, terminat în *e* și pronumele **-i** — (această) *hîrtie-i* trebuie, (cu aceste) *vorbe-i* liniști —, grupuri la care rostirea „*hîrtiei*”, „*vorbei*” poate duce la confuzie cu forma articulată de genitiv-dativ singular a substantivului respectiv.

Pentru înlăturarea confuziilor, un mijloc de control ușor de aplicat în toate situațiile menționate este posibilitatea de a înlocui pe „*l*” sau pe „*i*” final cu pronumele independent corespunzător: „*cel*” (= *ce îl*) supără; „*cei*” (= *ce îi*) supără; (a zis) „*căi*” (= *că îi*) așteaptă; (această) „*hîrtiei*” (= *hîrtie îi*) trebuie etc.***

În situațiile de felul „*cel*” („*cei*”) supără (*va supăra*), faptul că după „*cel*” sau „*cei*” urmează un verb la mod personal este, de asemenea, un indicator al valorii de pronume enclitic a lui „*l*” sau „*i*” final, fiindcă articolul sau pro-

* Adverbul *nu* și cuvintele terminate în *ă* pierd vocala finală cînd sînt însoțite de pronumele **-o**.

** Pentru a se putea lega pronumele de substantiv, se înlătură articolul *l*.

*** Acest mijloc de control îl poți folosi și la scrierea altor cazuri la care ai avea vreo nesiguranță, deoarece (cum s-a arătat mai înainte), în toate situațiile de felul celor de sub (a), pronumele legat de cuvîntul precedent poate fi înlocuit cu pronumele independent corespunzător.

numele demonstrativ cel (cei) nu poate fi urmat de un verb la mod personal. Verbul determinat de pronumele -l sau -i poate urma imediat după secvența ce-l (ce-i), ca în exemplul de mai sus, sau poate fi precedat de unul dintre adverbele mai, cam, tot:

(știu) *ce-i mai trebuie*; (un lucru) *ce-l (ce-i) cam (tot) supără**. Fii atent la construcțiile de acest fel, deoarece *adverbele menționate pot apărea și după articolul (pronumele) demonstrativ cel, cei*:

cel mai bun (mai lăudat, mai de dorit, mai de sus); cei mai buni (mai lăudați etc.);

cel (cei) tot atât de bun(i); cel (cei) cam vorbăreț(i).

Observă că înaintea adverbelor mai, cam, tot se scrie „ce-l“, „ce-i“ numai atunci când după adverb urmează un verb la mod personal.

Reține situațiile în care pot apărea secvențele „ce-l“, „ce-i“:

1. $\left. \begin{array}{l} \text{ce-l} \\ \text{ce-i} \end{array} \right\} + \text{Vb mod pers.}$

2. $\left. \begin{array}{l} \text{ce-l} \\ \text{ce-i} \end{array} \right\} [\text{mai (cam, tot)}] + \text{Vb mod pers.}$

În cazul secvențelor cu un substantiv feminin terminat în „e“, la despărțirea, în scris, a pronumelui -i poate conduce și analiza substantivului. De exemplu: în construcția *Cu aceste „vorbe“ liniști, forma adjectivului demonstrativ și prepoziția arată că în contextul dat avem un substantiv la acuzativ plural, nu la dativ sau la genitiv singular, deci trebuie scris: „Cu aceste vorbe-i liniști“*.

Exerciții

1. Construiește propoziții în care pronumele din coloanele de mai jos să fie folosite ca pronume enclitice față de cuvântul indicat înaintea fiecărui rînd de pronume.

nu	îi, o	o muncitoare**	îi, îi
așa	îi, îți	această victorie	îi
atîta	îi, îți	două zile	îți, îi
ea	îi, îi	cîteva persoane	îi

Subliniază cu o linie cuvîntul de care este legat pronumele și cu două linii pronumele și verbul determinat. În situațiile în care pronumele este legat de un substantiv, notează cazul substantivului.

2. Completează locurile libere cu ceea ce lipsește — pronumele -l sau -i ori litera l sau i de la sfîrșitul cuvîntului.

— Aflasem *ce* ... mai neliniștea pe băiat și *ce* ... sfătuiseră *ce* ... mai bun prieten al său.

— Nu știa *ce* ... tot spuneau bătrînului *ce* ... doi copii, dar înțelegeam după fața lui *că* ... plăcea mult. *să-i* asculte.

— Omul îi asigură pe drumeși *că* ... va duce pe *că* ... mai sigure și atunci *ce* ... îngrijorați *că* ... va apuca noaptea pe drum se însenină.

— Unele *colege* ... aduseră *fește* ... flori; *alte* ... aduseră diferite daruri.

Noticează felul cum ai scris, subliniind cuvintele după care te-ai condus și arătînd oral (unde este cazul) posibilitățile de control care nu pot fi indicate prin sublinieri.

* Adverbele mai, cam, tot pot fi folosite înaintea verbului numai dacă verbul este la un timp cu formă simplă. Dacă verbul are formă compusă, adverbul trece după auxiliar: *ce-l (ce-i) va mai supăra*.

** Substantivele pot fi folosite fără prepoziție sau cu diferite prepoziții.

3. Construiește cîteva fraze după modelul celor de la exercițiul 2, în care să se afle *cazurile ce se opun unul altuia în ce privește ortografia: ce-l/cei; ce-i/cei; că-i/căi; substantiv feminin nearticulat terminat în „e” și urmat de pronumele „-i” / substantiv feminin la dativ singular cu articolul „i” precedat de „e”*. Motivează ortografia ca la exercițiul 2.

4. Construiește:

— cîte două *propoziții interogative* cu adverbul *unde* și cu fiecare dintre pronumele *cine, care, ce* urmat: 1. de pronumele *-l* și 2. de pronumele *-i*;

— *fraze* în care să se afle situațiile următoare: *conjunctiile că, fiindcă, și, ci și pronumele relativ ce* urmate: 1. de pronumele *-l* și 2. de pronumele *-i*; *conjunctiile că, dacă* urmate de pronumele *-o*.

Fă sublinierile cerute la exercițiul 1 și dovedește valoarea de pronume a lui *-l* și *-i*, folosind (oral) în locul acestora pronumele independente corespunzătoare.

5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Dacă *i-am* spus că *nu-i* pot împlini porunca, *mi-a* răspuns că *dacă* nu voi face *ce mi-a* poruncit, *nu-mi* va sta capul *unde-mi* stă acum. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

b) Pitică scoase inelul *ce-l* luase atunci de pe degetul fetei *și-l* arătă împăratului și fetei, *care-l* cunoscuse, *și-l* crezură că el e mîntuitorul lor. — Gh. Cătană, *Povești populare din Banat*.

c) Mă suii pe-un scai,
Cuțitașul îl scăpai.

Luna-l văzu și *nu-l* luă,
Și *soarele-l* văzu și *l* luă.

— Ghicitoare (*Bruma*).

d) Astfel țară după țară drum de *glorie-i* deschid...

Pină-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid... — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

e) Joacă pumnii *și-l* stropește
Pe obraz, dar drăgălașă

Tot *ea-l* zvîntă... — G. Coșbuc, *Rada*.

f) Lia încălecă și șarpele *cel* mare se aruncă în săltate, *de-o* ridică deasupra mărăci-
nilor... Zgripțoroaica sta în pragul colibei dărăpănate, girbovă și clănțanind din *cei* doi
dinți *ce-i* mai rămăseseră în gură... Nu știa Lia, sāraca, *că-i* vindecase șarpele, *mingîind-o*
cu limbile lui, toate rănilile *și-o* făcuse nevătămată, ca nici sabie să *n-o* taie, nici focul
să *n-o* ardă, dar *ti* făcuse și singele rece ca *al* lui... *și-i* oprise viața în loc. — I. Slavici,
Limir-Împărat.

(b) În literatura artistică (mai ales în poezie) *formele de dativ -mi, -ți, -i, -ne, -vă, -le sînt folosite cu sens posesiv în următoarele situații în care în mod obișnuit se folosesc adjectivele posesive sau genitivul pronumelui personal:*

— *pe lângă substantivul care denumește obiectul posedat sau pe lângă adjectiv, cînd acesta este plasat înaintea substantivului:*

viața-mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le**) =*
*viața mea (ta, lui sau ei***, noastră,*
voastră, lor);

fiu-mi (-ți, -i...) = fiul meu (tău,
lui...);

lunga-mi (-ți, -i...) viață = lungă
mea (ta, lui...) viață;

mîndru-mi (-ți, -i...) fiu = mîndrul
meu (tău, lui...) fiu;

* Cînd sînt la acuzativ cu prepoziție *substantivele feminine* cu singularul nearticulat în *ă* sau în *e* pot fi folosite înaintea dativului posesiv *articulate* sau *nearticulate*: *în viața-ți* sau *în viață-ți*; *în calea-i* sau *în cale-i*.

** Construcțiile cu pronumele la plural sînt rareori întrebuintate.

*** Avînd sens posesiv, *pronumele -i* poate fi înlocuit și cu *adjectivul posesiv său* (săi, sa, sale).

— pe lângă prepoziții sau locuțiuni prepoziționale din seria celor care se construiesc cu genitivul sau cu adjective posesive la acuzativ — *asupra*, *împotriva*, *împrejurul*, *în jurul*, *în fața* etc.: (au năvălit) *asupra-mi* (-ți, -i...) = *asupra mea* (ta, lui...); (s-au adunat) *în juru-mi* (-ți, -i...) = *în jurul meu* (tău, lui...).

Posibilitățile de înlocuire arătate mai sus constituie mijlocul de control pentru ortografia pronumelor la dativ din cele două tipuri de construcții.

Exerciții

1. Transformă construcțiile următoare în construcții cu dativul posesiv:

— *sfatul tău prețios*; *prețiosul tău sfat*; *prețioasele tale sfaturi*; *calea lui lungă*; *lunga lui cale*; *lunga lor cale*; *lunga voastră cale*; *vorbele mele aspre*; *asprele mele vorbe*; *vorbele ei aspre*; *asprele ei vorbe*; *ochii tăi iscoditori*; *iscoditorii tăi ochi*; *ochii lui iscoditori*; *iscoditorii lui ochi*;
— *împotriva mea*; *împrejurul tău*; *în jurul lui*; *în jurul nostru*; *în preajma ei*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care fiecare dintre pronumele -ți și -i să fie legat:

1. de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională; 2. de un substantiv feminin la plural; 3. de un adjectiv feminin la plural; 4. de un substantiv masculin la plural; 5. de un adjectiv masculin la plural. Motivează oral felul cum ai scris, arătând: sensul pronumelui; genul, numărul și cazul substantivului (adjectivului) de care este legat pronumele și dacă substantivul (adjectivul) este sau nu este articulat.

3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) O, auzi cum cheam-acuma *Împrejuru-ne s-adună*
Craiul *sfatu-i* înțelept! *Ale Curții mîndre neamuri.*
..... *— M. Eminescu, Povestea codrului.*

b) De auzise Chiajna..., cine poate ști? Destul e că *chipu-i* rămase neclintit, *fruntea-i* tot încrețită, *ochirea-i* tot strașnică, *dinții-i* tot încheștați. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Departe a rămas în urma noastră Valea Meledicului cu *mindru-i* castel și *strălu-citoarele-i* lacuri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Cu *degetele-i* vîntul lovește în ferești,
Se toarce-n *gîndu-mi* firul duioaselor povești,
Și-atuncea *dinainte-mi* prin ceață parcă treci... — M. Eminescu, *Departe sînt de tine...*

e) Zîmbind, tu *rănil-e-ți* ascunde! *Tu du-mă-n* alte lumi senine,
Și-n stele *sufletu-ți* avîntă; *Căci singura-ți* chemare sfîntă
Cui te lovește, *nu-i* răspunde. *E să mă-nveselești* pe mine;
..... *Tu ești poet — deci cîntă.*
— A. Vlahuță, *Tu ești poet...*

(c) Pronumele neaccentuate cu funcția de complement al unei interjecții cu sens de imperativ — *na*, *iată*, *iacă* — se leagă în vorbire de interjecție, iar în scris se despart prin liniuță:

— Dă-mi sacul (<i>sacii</i>).	— <i>Na-l</i> (<i>na-i</i>).	<i>Na-ți</i> (<i>ție</i>) o floare.
— Dă-mi cartea (<i>cărțile</i>).	— <i>Na-o</i> (<i>na-le</i>).	
— <i>Iată-mă</i> (<i>-te, -l, -o, -ne, -vă, -i, -le</i>) acasă!**		

* În exemplele date sînt cuprinse toate pronumele neaccentuate cu funcția de complement admise de interjecția *na*, adică pronumele de persoana a III-a la acuzativ și pronumele de persoana a II-a la dativ.

** Interjecțiile *iată*, *iacă* nu admit pronume la dativ cu funcția de complement al interjecției.

De interjecțiile menționate se leagă și pronumele la dativul posesiv — atribut al substantivului următor:

— *Na-ți (-vă) sacul (sacii).* = *Na sacul tău (sacii tăi, sacul vostru, sacii voștri);*

— *Iată-mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le) prietenii!* = *Iată prietenii mei (tăi, lui sau ei...).*

Fii atent la deosebirea dintre construcțiile „na-i” și „n-ai” (=nu ai) — (tu) n-ai dreptate, n-ai văzut, n-ai vedea — și dintre construcțiile „na-ți” și „n-ați” (=nu ați) — (voi) n-ați văzut, n-ați vedea —, construcții care, din cauza rostirii în același fel („nai”, „nați”), sînt deseori confundate una cu alta.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu construcția cerută de fiecare context: *na-i* sau *n-ai; na-ți* sau *n-ați*. Motivează felul cum ai scris.

— Știu că tu găsit trandafiri; pe aceștia/ și citeva garoafe.

— Nici voi luat reviste? — Nu. Dar dacă ce să citești, cartea pe care terminat-o.

2. Compune un dialog în care să folosești interjecțiile *iată, iacă, na* însoțite de diferite pronume neaccentuate. Caută însă ca pronumele *-i* și *-ți* să fie folosite în mai mare măsură. Motivează oral felul cum ai scris.

3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) *Iată-ne* în sfîrșit pe frumoasa vale a Șirului..., cu întinse finețe *ce-ți* odihnesc ochiul. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Voinicul, frumosul rîu... pleacă hăulind devale. *Iată-l* tolănit într-un larg boschet de plute. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) *Iată-i*, înșiși vin în frunte *cei* ce-au cîrmuit norodul.

.....
Iată-ți gloria de veacuri! — G. Coșbuc, *Fragment epic*.

d) — *Na-că* de cheltuială, ghiavoli ce sinteți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) — Om bun, *na-ți* bani în locul grîului... și *lasă-mă* în pace. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păpîlul*.

f) — Fătul meu, bun tovarăș *ți-ai* ales... Mergi de-acum tot înainte... Numai ține minte sfatul *ce-ți* dau... *Na-ți* acum și pielea asta de urs. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

IV. Două pronume neaccentuate legate între ele prin liniuță

Cînd un pronume neaccentuat de persoana a III-a la acuzativ este precedat de un pronume neaccentuat la dativ, în situațiile ce vor fi prezentate mai jos cele două pronume se rostesc împreună, iar în scris se despart prin liniuță. Din asocierea pronumelor la acuzativ *-l, -i, -o, -le* cu pronumele neaccentuate la dativ, rezultă următoarele grupuri de două pronume neaccentuate:

(-) mi-l*	(-) mi-i	(-) mi-o	-mi-le
(-) ți-l	(-) ți-i	(-) ți-o	-ți-le
(-) i-l	(-) i-i	(-) i-o	-i-le
(-) ni-l	(-) ni-i	(-) ne-o	-ni-le
(-) vi-l	(-) vi-i	(-) v-o	-vi-le
(-) li-l	(-) li-i	(-) le-o	-li-le

* Liniuța pusă între paranteze arată că grupurile respective apar în unele situații legate, iar în altele, nelegate de cuvîntul precedent. Liniuța fără paranteze dinaintea grupurilor din ultima coloană arată că acestea se leagă totdeauna de cuvîntul precedent.

Observă că înaintea pronumelui -o se folosesc formele de dativ plural ne-, v-, le- (nu: formele ni-, vi-, li-, ca înaintea celorlalte pronume la acuzativ). Pronunțarea și scrierea „ni-o“, „vi-o“, „li-o“ nu sînt corecte.

(a) Grupurile cu pronumele la acuzativ -l, -i, -o apar în vorbire libere, nelegate de verb sau de alt cuvînt, cînd verbul pe care îl însoțesc este la indicativ (la un timp cu formă simplă sau la viitorul cu auxiliarul voi, vei, va etc.), la conjunctiv sau la infinitiv și ele ocupă, față de fiecare dintre aceste forme verbale, același loc ca și un singur pronume neaccentuat:

- (stiloul) **mi-l** dă (mie); (cartea) **ți-o** va da (ție);
- (stiloul) să **ți-l** dea (ție); (cartea) să **i-o** dea (lui);
- (i-am dat stiloul pentru) a **mi-l** repara; (i-am dat cartea cu condiția de) a **mi-o** înapoia (cît mai curînd).

Cînd verbul începe cu „i“, grupurile cu pronumele -o se pot lega de verb, înlăturîndu-se „i“ inițial: (cartea) **mi-o-mprumută** (el); să **ți-o-mprumute**.

În construcțiile cu formele verbale menționate pronumele la acuzativ „le“ nu se leagă de pronumele la dativ: „Cărțile **ți** le las **ție** ca să **i** le trimiți (sau: pentru a **i** le trimite) Mariei“. Este deci **incorectă scrierea**: „**ți-le**“ las, să „**i-le**“ trimiți, pentru a „**i-le**“ trimite etc.

În ce privește **ortografia grupurilor de două pronume neaccentuate care apar în vorbire ca un singur cuvînt**, fii atent **îndeosebi la grupurile i-l, i-i, mi-i, ți-i, vi-i**, scrise deseori greșit așa cum se rostesc, din cauza confuziei cu alte cuvinte. Pentru evitarea greșelilor, **observă sensul pe care îl poate avea, în contextul respectiv, ceea ce se pronunță „il“, „ii“, „mii“, „ții“, „vii“**:

Grupuri de două pronume neaccentuate
— Creionul acesta (sau: pe acesta) **i-l** dau
lui (lui Ion) sau ei (Mariei).*

— Banii
i-i dă lui (ei).
mi-i dă mie.
ți-i dă ție.
vi-i dă vouă.

Cuvinte cu același corp fonetic

— **

- (aceste) **ii** — subst. pl. (sg. ie);
- (două) **mii** de... — numeral;
- (tu) **ții** — verb;
- (tu) **vii** — verb; (aceste) **vii** — subst.; (pești) **vii** — adj.

Separarea corectă a pronumelui „i-l“ trebuie observată la toate grupurile din prima coloană a tabelului de la p. 170, deoarece și în aceste cazuri — mai ales la scrierea grupurilor **mi-l, vi-l, li-l** — se face adesea greșeala de a considera pe „il“ drept pronume la acuzativ. Aceste trei grupuri cer atenție deosebită, fiindcă greșelile „m-il“, „v-il“, „l-il“ pot trece ușor neobservate, ele găsind un sprijin în faptul că asociîndu-l pe „i“ cu -l, la stînga lui „il“ apar „m-“, „v-“, „l-“, care ar putea fi socotite pronume neaccentuate. Scrierea corectă a oricăruia dintre grupurile cu pronumele -l se poate realiza ușor, independent de context, ținînd seama de faptul că în grupurile de două pronume neaccentuate **ordinea pronumelor este fixă (D.-Ac.) și de faptul că în limba română nu există cuvîntul „il“**.

* În textele cu grupuri de două pronume neaccentuate, cuvintele subliniate la fel cu pronumele la acuzativ sau cu pronumele la dativ reprezintă termenii sintactici care conduc la identificarea pronumelor din grupul respectiv și, prin aceasta, la separarea lor prin liniuță.

** În limba română nu există nici un cuvînt cu același corp fonetic ca al grupului de pronume **i-l**. Greșeala de a scrie „il“ este pricinuită de confuzia cu pronumele **il**.

Exerciții

1. Transformă construcțiile subliniate punând verbele la un timp simplu al indicativului sau la viitor (fără a schimba persoana și numărul verbelor date) și motivează felul cum ai scris grupurile de două pronume neaccentuate care au rezultat din transformările făcute.

- Rucsacul *mi l-a împrumutat* un coleg, iar bocancii *mi i-a dăruit* bunicul.
- Bagajul *și l-am pregătit* (*vi l-am pregătit*) eu, iar banii pentru bilețul de drum *și i-am lăsat* (*vi i-am lăsat*) pe masă. Pachetul cu cărți *i l-am dat* fratelui tău.
- Banii de care mai aveți nevoie *vi i-am trimis* chiar astăzi.
- Cartea cerută *și-am trimis-o* (*i-a trimis-o*, *ne-a trimis-o*, *o-a trimis-o*, *le-a trimis-o*).

2. Construiește propoziții independente sau fraze în care să folosești grupurile de două pronume neaccentuate și cuvântul (cuvintele) indicat(e) în dreptul fiecărui grup de pronume.

i-l	pron. îl		ți-i	verbul (tu) ții ;
i-i	pron. îi		vi-i	verbul (tu) vii sau să vii ;
mi-i	numeralul mii			subst. vii ; adj. vii .

Motivează oral ortografia grupurilor de pronume și a pronumelor **il**, **ii**.

3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare primele trei texte, iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află un grup de două pronume neaccentuate.

a) Scot pașaportul și *i-l* arăt; căpitanul *mi-l ia* din mină, se uită la *dînsul*, *il* mai întoarce... și îndoind pașaportul pe cute *mi-l* înapoiază... — Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*.

b) — *Să-mi* faci o plîngere și să *mi-o* aduci... Să pui pe un șlujbaș de-aici să *ți-o* scrie; *să-i* lipești timbru și să *mi-o* aduci... — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) — Bine, moșule, dar cine sînt *cei* doisprezece berbeci, pe care *ți-i* trimite împăratul *să-i* tunzi și de ce *ți-a* dat foarfecile, și de ce nu *le-ai* luat, zicînd *că-i* vei tunde și fără foarfeci?

Atunci moșul le zise: „*Cei* doisprezece berbeci ce *mi-i* trimite împăratul sînteți chiar dumneavoastră”. — G. Cătană, *Povești populare din Banat*.

d) Totuși, de nicăieri *nu-i* venise nici un ajutor însemnat decît secuiei (...) și, pe lîngă dînșii, ostași unguri. Pe aceștia *i-i* lăsase, pe toți, comitele secuilor. — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

e) — Auzi, Stane, zise zmeoaica, *ți* dăm trei perechi de desagi plini cu galbeni...

— Fie! *dacă-mi* dați trei perechi de desagi plini-plinuți cu galbeni de aur, atunci plec, dar să *mi-i* și ducă zmeul pînă la mine acasă. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

f) Același vis vă dă ocol,

Vi-l murmură și *vi-l* frămîntă

Pe-ascuns izvoarele de-argint. — O. Goga, *Așteptare*.

g) — *Să-mi* dai mie *s-o* arunc în flăcări condica în care *ne-ai* însemnat datoriile.

— *V-o* dau, neică, de ce să nu *o-o* dau? — Z. Stancu, *Desculț*.

(b) Cînd verbul determinat de cele două pronume legate între ele este la imperativ sau la gerunziu, grupurile de pronume, cu oricare dintre cele patru forme ale pronumelui la acuzativ (-l, -i, -o, -le), se leagă la dreapta verbului:

— (sacul)	adu-mi-l (tu);	aduceți-mi-l (voi)	aducîndu-mi-l
— (sacii)	adu-mi-i (tu);	aduceți-mi-i (voi)	aducîndu-mi-i
— (cartea)	adu-mi-o (tu);	aduceți-mi-o (voi)	aducîndu-mi-o
— (cărțile)	adu-mi-le (tu);	aduceți-mi-le (voi)	aducîndu-mi-le

Grupurile de două pronume neaccentuate se leagă și de interjecțiile cu sens de imperativ — iată, iacă, na:

iată-mi-l (-ți-l, -i-l etc.); na-ți-l (-ți-i, -ți-o, -ți-le etc.).

Pentru scrierea corectă a pronumelor din aceste trei tipuri de construcții, ține seama: de sensul fiecărui pronume; de forma verbului la imperativ, care, ca și în construcțiile cu verbul urmat de un singur pronume neaccentuat, trebuie stabilită cu ajutorul subiectului; de forma gerunziului (de sufixul -îndu sau -indu); de forma invariabilă a interjecției.

Cele mai multe greșeli se fac la construcțiile cu verbe la imperativ, arătate mai jos, greșelile fiind pricinuite de faptul că pronumele „-ți-“ (din grupurile cu acest pronume) este confundat cu terminația „-ți“ a verbului la plural și invers. Aceste confuzii duc la două tipuri de greșeli: (1) în construcțiile cu verbul la singular pronumele -ți- este alipit la verb — (tu) „puneți-l“, „puneți-i“, „puneți-o“, „puneți-le“; (2) în construcțiile cu verbul la plural terminația „-ți“ a verbului este separată prin liniuță, fiind confundată cu pronumele -ți- din grupurile de două pronume neaccentuate: (voi) „pune-ți-l“, „pune-ți-i“ etc. Identificarea subiectului va conduce la scrierea corectă:

— (tu) pune-ți-l, pune-ți-i, pune-ți-o, pune-ți-le;

— (voi) puneți-l, puneți-o, puneți-i, puneți-le.

Pe lângă asigurarea scrierii corecte pe calea arătată, ține seama și de faptul că grupurile cu pronumele „-ți-“ (ca și pronumele -ți) apar după un verb la persoana a doua singular a imperativului, și niciodată după un verb la persoana a II-a plural.

Exerciții

1. Transformă construcțiile subliniate punând verbele la imperativ (la persoana a II-a singular pe cele date la singular; la persoana a II-a plural pe cele date la plural). Construcțiile cu verbe la imperativ să fie urmate de subiect.
 - (stiloul) mi-l repară, ți-l repară, i-l repară; i-l reparăți;
 - (banii) mi-i depune, ți-i depune, i-i depune; mi-i depuneți, vi-i depuneți, i-i depuneți;
 - (merele) ți le culegi, i le culegi, ni le culegi; i le culegeți, vi le culegeți.
2. Transformă construcțiile cu verbe la imperativ obținute la exercițiul 1, punând verbele la gerunziu.
3. Transformă construcțiile cu un pronume neaccentuat în construcții cu două pronume neaccentuate, înlocuind substantivul pus între paranteze cu pronumele neaccentuat la acuzativ și schimbând, unde este necesar, forma de plural a pronumelui la dativ cu forma cerută de pronumele la acuzativ.
 - a) ține-mi, ține-ți, ține-i (calul); țineți-mi, țineți-vă (caili);
apără-ți, apără-i (copilul); apărați-i, apărați-ne (copiii);
ia-ți, ia-i, ia-le (cartea); luați-vă, luați-le (cartea).
 - b) arătându-ți, arătându-i, arătându-vă, arătându-le (tabloul);
citindu-i, citindu-ne, citindu-vă, citindu-le (poezia).
 - c) iată-mi, iată-ți, iată-i (copilul); iată-ți, iată-vă (copiii);
na-ți, na-vă (sacul); na-ți, na-vă (sacii); na-vă (cartea).
4. Construiește propoziții independente sau fraze în care verbul a alege să fie folosit:
 - 1. la persoana a II-a plural a imperativului, urmat de fiecare dintre pronumele -l, -i, -o, -le; 2. la persoana a II-a singular a imperativului, urmat de fiecare dintre grupurile de pronume -ți-l, -ți-i, -ți-o, -ți-le.

5. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești *verbe la imperativ, verbe la gerunziu și interjecții urmate de diferite grupuri de două pronume neaccentuate și verbe la persoana a II-a plural a imperativului urmate de pronumele -l, -i, -o, -le*. Subliniază în mod diferit pronumele și cuvintele de care sint legate și, în cazul construcțiilor cu verbe la imperativ, indică subiectul.

6. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare textele a), b), c), iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află grupuri de două pronume neaccentuate.

a) „Eu n-am copii, *ti* zice muierei, *dă-mi* mie fetița ta de suflet...” Muieroa asta se cam codea. Zic: „*Dă-i-o*. De ce să nu *i-o* dai?” Și *i-am dat-o*. — Marin Preda, *Întîlnirea din pămînturi*.

b) — De ce ne iei, măi omule, iacul?

— *Îmi* trebuie la rațe.

— *Lasă-ni-l*, *că-ți* dăm un butoi cu bani.

— Așa? *Vi-l* las, da *să-mi* duceți și butoiul acasă. — Vol. *Din folclorul nostru*.

c) — *Luați-l* pe pușorul ăsta șchiop. Vrea să învețe tăbăcăria. *Tăbăciți-l* puțin. Știți voi cum. — Zaharia Stancu, *Descult*.

d) — Stăi lîngă mine *să-ți* spun un basm. Să *ți-l* spun pe ăl cu țapul babei și al uncheșului.

— *Spune-mi-l*. — Zaharia Stancu, *Descult*.

e) Bătrînul Dăvideanu *i-a* apucat mina dreaptă *stringîndu-i-o* și *arătîndu-i* cu fruntea cătră rînit, care deschisese iar pleoapele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) — Iacă cutia asta... *Na-ți-o* și poartă grijă de ea, *că-ți* va prinde încă bine. — I. Slavici, *Zîna-Zorilor*.

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a problemelor de ortografie

(Analiză și dictare)

a) — Ți-a vorbit el așa?

— Întocmai, Măria ta... Să zicem că nici Neculai Racoviță, nici ceilalți Racovițești n-au amestec în faptă. Năcăjîndu-i, mi-i fac dușmani... Bine este oare a-i zădări și a-i împunge, a-i închide și a-i tăia, fiind boieri de țară, cu atîtea neamuri și încuscări? — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

b) Simte totuși că frica îi stăpînește inima și că n-o poate goni, oricît își zice: „Nu mi-e frică!” Sublocotenentul alături pornește să geamă. „L-a lovit”, se gîndește Haramu, vîzîndu-l cum îi cade capul în țărîină... „I-a zdrobit umărul, sărăcuțul!” Apoi deodată își aduce aminte de otava din luncă și-l apucă o grijă dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fisticat... „...Ia uite ce-mi frămîntă capul!”... — L. Rebreanu, *Hora morții*.

c) Moș Vasile a găsit două șuvițe de cînepă; le-a sucit, le-a împletit, le-a făcut sfîșchi într-o parte și laț în cealaltă. Lațul l-a trecut în bățul cioplit. Cu biciul astfel întocmit a făcut semn, a fulgerat și-a plesnit...

— Mi-l dai mie?

— Pentru mata l-am făcut; ți-l dau. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.

d) A doua zi de dimineață i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuia să-i dea unul din cai și-apoi să-l lase să plece...

— Pe acesta-l aleg eu, zise Făt-Frumos, arătînd la calul cel slab.

— Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba? zise baba cea vicleană, cum să nu-ți iei tu dreptul tău? Alege-ți unul din caii ăști frumoși... oricare ar fi, ți-l dau.

— Nu, pe acesta-l voi, zise Făt-Frumos...

Baba... își strinse moara cea hîrbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriță.

— Hai, ia-ți-l, zise-n sfîrșit. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

Alte pronume personale

A. La persoana a III-a, în afară de pronumele *el, ea, ei, ele*, se folosesc și pronumele personale: **dînsul, dînsa, dînșii, dînsele**. Aceste pronume reprezintă pentru mulți vorbitori o formă mai politicoasă decît pronumele *el, ea, ei, ele*. Pronumele *dînsul, dînsa* provin din forme mai vechi ale pronumelui personal — *însul, însa, înșii, însele* —, care în limba de astăzi s-au păstrat numai în construcții cu prepozițiile *întru, dintru, printru*: **într-însul, dintr-însul, printr-însul, într-înșii, dintr-înșii, printr-înșii, într-însa, dintr-însa** etc.

Pronumele *dînsul, dînsa*, fiind articulate, se declină ca și substantivele cu articol hotărît:

N. Ac. sg.	dînsul	dînsa	pl. dînșii	dînsele
D. G.	dînsului	dînsei	dînșilor	dînselor

Aceste pronume *îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și celelalte pronume personale*. Pronumele cu funcția de **complement obiect direct este însoțit totdeauna de pronumele personal neaccentuat la acuzativ, care îi precizează această funcție**, deosebind-o de alte funcții ale pronumelui construit tot cu prepoziția *pe*:

pe dînsul îl cunosc; o cunosc pe dînsa;	compl. obiect direct compl. obiect indirect prepozițional
s-a supărat pe dînsul;	

Pronumele la dativ cu funcția de **complement obiect indirect este repetat și el, în majoritatea cazurilor, prin pronumele personal neaccentuat la dativ: i-am spus dînsului**. Pe lângă unele verbe se folosește fără pronumele neaccentuat: m-am adresat dînsului.

Exerciții

1. Subliniază pronumele *dînsul, dînsa* (la singular, la plural și la toate cazurile) și pronumele *însul, însa*. Pentru pronumele cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Dacă pronumele la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ sînt însoțite de pronumele personale neaccentuate, subliniază-le și pe acestea. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

a) Și ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci și dînsul avea aceeași fire visătoare, și dînsul avusese în trecut întîmplări triste de care niciodată nu vorbea. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfîntul*.

b) Încet, încet, el se sui pînă la cuib, se uită într-însul; ...Cînd ce să vadă? un ou ... lucios, lucios, încît parcă-i era milă să pună mîna pe dînsul...

Copiii cînd văzură oul, săreau de bucurie... Nu știau cum să umble mai binișor cu dînsul... Unul zicea că o să-l coacă în spuză și să mănînce toți dintr-însul...

Muncitorul însă se duse cu oul la tîrg... Se mira cum de nu-l întrebă și pe dînsul nimenea de oul lui. În cele mai de pe urmă, iacă un neguțător chiabur că vine și la dînsul.³⁵ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

c) Aşa de bine îi şedea gătită, de parcă era o zină. Scelipeau diamantele de pe dînsa, de luau ochii celor ce se uitau la dînsa. Fiul împăratului... se rotea pe lîngă dînsa şi se îngîmfa ca un curcan. — P. Ispirescu, *Găinăreasa*.

d) Scorpia ospătă pe Făt-Frumos şi mai şi decît Gheonoaia; iară el îi dăte şi dînsa înapoi capul ce i-l luase cu săgeata. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

2. Construieste cîte două propoziţii în care să se afle: pronumele *dînsa* la dativ şi la genitiv singular; pronumele *însul* la plural, precedat de prepoziţiile *dintru*, *întru*, *printru*.

B. Pronumele de politeţe este un *pronume personal folosit în locul numelui persoanelor cărora li se cuvine respect*. El are forme numai pentru persoanele a II-a şi a III-a singular şi plural şi se declină astfel:

		Singular		Plural
Pers. 2	N. Ac. V.	dumneata	N. Ac. D. G. V.	dumneavoastră
	D. G.	dumitale		
Pers. 3	N. Ac.	dumneasa		
	D. G.	dumisale		
	sau			
	N. Ac. D. G.	m. dumnealui	N. Ac. D. G.	dumnealor
		f. dumneaei		

Regional, se folosesc şi formele **mata**, **matale**, provenite din formele *dumneata*, *dumitale*. De la *mata*, *matale* s-au format diminutivele **mătăluţă**, **mătălică**, care sînt reduse uneori la **tăluţă**, **tălică**.

Pronumele **dumneavoastră**, prin al doilea termen component (*voastră*), are formă de plural. El poate avea însă *înţeles de plural* sau *de singular*, după cum vorbitorul se adresează mai multor persoane sau unei singure persoane. *Înţelesul de plural* sau *de singular poate fi indicat de numărul substantivului la vocativ*, care însoţeşte de multe ori pronumele *dumneavoastră*, sau de *contextul mai larg*, din care se poate vedea *cui se adresează vorbitorul*.

Formele pronumelor de politeţe au rezultat din contopirea substantivului *domnia* (care a suferit modificări fonetice) cu adjectivele posesive *ta* (*tale*), *să* (*sale*), *voastră* sau cu pronumele personale la genitiv — *lui*, *ei*, *lor*.

În scris, pronumele de politeţe se pot prescurta astfel: **d-ta**, **d-tale**, **d-sa**, **d-sale**, **d-voastră**, **dvs.** sau **dv.**, **d-lui**, **d-ei** (pentru *dumneaei*), **d-lor**.

Construcţiunile de bază sînt locuţiuni pronominale. Ele se scriu cu literă mare la începutul primului cuvînt şi cu *adjectivul posesiv* sau *pronumele „lui”, „ei”, „lor” nelegat prin liniuţă de substantiv*, el rostindu-se ca un cuvînt independent: **Domnia ta**, **Domniei tale**, **Domnia sa**, **Domniei sale**, **Domniei lui** etc. Tot *locuţiuni pronominale de politeţe* sînt şi **Măria ta** (*sa, voastră*), **Înălţimea ta** (*sa, voastră*), **Luminăţia ta** (*sa, voastră*), **Excelenţa sa** (*voastră*) şi altele.

Pronumele şi locuţiunile pronominale de politeţe pot îndeplini *aceleaşi funcţii sintactice ca şi celelalte pronume personale*. Funcţia de *obiect direct* este precizată totdeauna prin *pronumele personal neaccentuat la acuzativ*: pe **dumneata** te cunosc; te cunosc pe **dumneata**; pe **dumneavoastră** (pe **Domnia voastră**) vă cunosc; vă cunosc pe **dumneavoastră** (pe **Domnia voastră**) etc. Funcţia de *obiect indirect* este precizată în majoritatea cazurilor prin *pronumele neaccentuat la dativ*, iar cînd acesta nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziţie: **dumneavoastră** (**Domniei voastre**) vă mulţumesc; vă mulţumesc **dumneavoastră** (**Domniei voastre**); (vă) mulţumim **dumneavoastră** etc.

³⁵ — „...să pună mîna pe dînsul.” — Compl. ob. indirect. Nu este posibilă construcţia „să pună mîna pe dînsul tî”, deci nu poate fi compl. ob. direct.

Exerciții

1. Subliniază pronumele și locuțiunile pronominale de politețe. Dacă pronumele (locuțiunea pronominală) la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ este însoțit(ă) de pronumele personal neaccentuat, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) de politețe. Pentru pronumele de politețe, scrie dedesubtul lor (în coloana în care le scoți pentru analiză) cum se pot prescurta.

a) — Eu pe dumneavoastră, domnule ofițer, vă cunosc din război. Am fost în regimentul 42 infanterie și dumneavoastră erați atașat la regimentul nostru. — M. Sadoveanu, *Noptile de Sinziene*.

b) — Apoi conifa nu mișcă fără voia dumneavoastră, boierule!

Luca Talabă iar prinse curaj:

— Noi pe dumneavoastră vă cunoaștem stăpîn și de la dumneavoastră așteptăm mila! — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) Din cei cinci frați (...), dumnealor doi mai trăiau. De mici, țineau unul la altul (...) se sărutau cu dragoste și se certau cu foc. Acesta era obiceiul dumnealor. — Emil Gârleanu, *O zi ca altele...*

d) — De unde veniți toți să-mi scoateți în vînzare moșia? Ei bine, domnule, îi spun dumitale (...): nu vînd. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Mulțumesc dumitale, că nu m-ai lăsat să plec... Acum te mai rog să-mi spui, nu cumva Sfînta-Lună, fiica dumitale, știe pe unde s-ar afla bărbatul meu? — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

f) — Dumnealui e gata... N-aș înțelege ce mai aștepți... Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru.³⁶ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) — ...Mai spun iarăși ceea ce Domnul meu a rostit în cartea sa, că solia Măriei sale este apărarea Domniilor voastre. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

h) — D-apoi să avem iertare, Luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul (...) care m-a trimis la Măria voastră. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

i) Asta a fost prima cunoștință cu Sadoveanu... Cu calda-i generozitate Domnia sa ne-a arătat tuturor începătorilor înțelegere, nelimitată bunăvoință. Zîmbetul domniei sale exprima numai bucurie cînd auzea un vers bun. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

2. Compune un dialog sau o scrisoare în care să folosești forme variate ale pronumelui de politețe, scrise prescurtat. Subliniază-le și fă, oral, analiza lor morfologică și sintactică.

Pronumele personal

Texte pentru lecțiile de recapitulare

1. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) personale.

a) Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii; plutind pe ele dete drumul ciripitului ei gîdilor ca al unei grindine de măr-găritare.

Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cîntecul ei, pasărea îi spunea că vine. — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

b) Pentru toate cîte am dorit să le împlinim nu aveți dumneavoastră dreptul să ne judecați. Iar dacă o faceți, ne va judeca istoria pe toți — și pe noi și pe dumneavoastră — și urmașii dumneavoastră se vor rușina de ceea ce ați făcut. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; cînd era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înscris

cu singele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos (...), iară el îi dăte și dinsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, care se lipi îndată, cum îl puse la loc. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...

d) — De, — zise el, — mie nu prea-mi șade bine să umblu cu sacii în spinare; o să plec dacă mi-i duceți voi.

I-au mai făcut-o zmeii și pe asta. — I. Slavici, *Spaima zmeilor*.

e) Toiagul vechi, pe care l-a ciuruit, l-a ros

Și cariul, și custurea, ți-l trec de-acum. Ca mine

Vei ispiți la rîndu-ți temutele destine,

Urcînd și tu sub cerul de fier și chinoros.

Te-așteaptă mohorîrea pustiului pietros!

Nu șovăi, străbate-o... — Ion Barbu, *Gest*.

f) ...sosi cineva cu o geantă din care scoase un borderou gros bătut la mașină în două exemplare, pe unul încredințîndu-l anticarului (...), pe celălalt arătîndu-i-l doar, înainte de a-l viri din nou în servietă. — Const. Toiu, *Galeria cu viață sălbatică*.

g) — Cunoaște-ți prietenii pentru a-i iubi, și dușmanii pentru a-i stăpîni.

— Ești cel mai în măsură de a-ți cunoaște defectele și singurul în măsură de a le îndrepta. — N. Iorga, *Cugetări*.

2. Scrie după dictare textul următor:

Cîntecul ce-ades ți-l cînt

Cînd te-adorm în fapt de sară,

Puiule, e-un cîntec sfînt,

Vechi și simplu de la țară.

Mama mi-l cînta și ea

Și la vîersul lui cel dulce,

Puiul ei se potolea

Și-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dînsul eu,

Ieri — el m-adormea pe mine,

Și-adormi pe tatăl meu

Cînd era copil ca tine...

Mîine, cînd voi fi pămînt,

Nu uita nici tu, — și zi-le,

Zi-le doina, cîntec sfînt,

La copiii tăi, copile! — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt*.

B. Pronumele reflexiv

I. Pronumele reflexiv prezintă următoarele particularități morfologice și sintactice:

— Are numai cazurile acuzativ și dativ, iar formele au aceeași persoană și același număr ca și subiectul verbului determinat, pentru că pronumele reflexiv reprezintă aceeași persoană ca și subiectul:

eu	mă	apăr	eu	îmi	aduc
tu	te	aperi	tu	îți	aduci
el (ea)	se (s-)	apără	el (ea)	își (și-)	aduce
noi	ne	apărăm	noi	ne	aducem
voi	vă	apărați	voi	vă	aduceți
ei (ele)	se (s-)	apără	ei (ele)	își (și-)	aduc

După cum se vede, pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru persoana a III-a — Ac. se, s-; D. își, și- —, nediferențiate după gen și număr, iar la persoanele I și a II-a rolul de pronume reflexiv îl îndeplinesc formele neaccentuate de acuzativ și de dativ ale pronumelui personal.

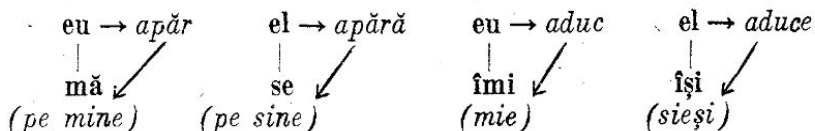
Formele accentuate ale pronumelui reflexiv propriu-zis sînt:

Ac. (pe) sine; D. sie, sieși

³⁸ — „Îa-ți pe dumneata ilicul.“ — Compl. ob. indirect. Nu este posibilă construcția „ia pe dumneata te“, deci nu poate fi compl. ob. direct.

— Pronumele reflexiv la *acuzativ* are funcția de **complement obiect direct**, iar pronumele la *dativ* are funcția de **complement obiect indirect**. Pronumele reflexiv neaccentuat (ca și pronumele personal neaccentuat) poate fi folosit singur sau însoțit de pronumele accentuat: *mă apăr pe mine, te aperi pe tine, se apără pe sine* etc.; *îmi aduc mie, îți aduci ție, își aduce sie (sieși)* etc. În locul pronumelor *pe sine, sie, sieși*, se folosesc deseori formele accentuate ale pronumelui personal: *se apără pe el (pe ea, pe ei, pe ele)*; *își aduce lui (ei)*; *își aduc lor*.

— Avînd funcția de obiect direct sau de obiect indirect și reprezentînd aceeași persoană ca și subiectul, *pronumele reflexiv neaccentuat arată că acțiunea exprimată de verbul determinat se răsfrînge asupra subiectului*:

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele reflexive și cu o linie pronumele neaccentuate de persoana I și a II-a fără valoare reflexivă. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor reflexive.

Explică oral după ce te-ai condus pentru a identifica valoarea de pronume reflexiv a pronumelor de persoana I și a II-a.

a) N-a plîns, / ci a stat așa cu capul în palmele aspre. / Vedeă poteca de atîtea ori bătută, / și pe potecă se vedeă pe ea cu Bator de căpăstru... / Îl vedeă / și se auzea acolo, departe, pe sine / cum îl îmbuna: / „Stai, mă Batore, sărace!“ — I. Agârbiceanu, *Fefelega*.

b) M-am prins argat codrului. / Și păzesc codrul... / Așa m-am îndepărtat de oameni, / mi-am pus obrăzar aspru ca perii de lup, spre a nu bănuî nimeni / că dincolo de perii de lup plînge / și sîngeră o inimă. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

c) — Vă veți îmbrăca la fel ca țigoveții... / Ba, dumneata... îmbracă-te țărănește / și amestecați-vă prin mulțime. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Vrabie gospodină, tu te simți fericită / că ți-ai asigurat un apartament / și că ai cumpărat lemne pentru iarnă. / Tu o să stai la cald, ascunsă după coșul bucătăriei. — T. Arghezi, *Acasă la noi*.

e) Feciorul de împărat vedeă / și simțea toate; / dar leac sieși nu-și știa găsi. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

f) La o spărtură a zăgazului, lingă sat, și-a făcut un turc moară... / Au spart rumânii zăgazul. — Z. Stancu, *Descult*.

g) Meseria are timpuri de chin, chinul învățului și apoi... al perfecționării... Alege-ți însă meseria, / ca să-ți placă /... și ține-te strîns legat de meserie, neademenit de nimic. — T. Arghezi, *Urciorul de lut*.

h) — ...Ce-avem noi cu rușii și cu italienii?... / Spune-mi tu / că eu degeaba mă întreb. / Ce ne-au făcut / și ce le-am făcut? / Și cu toate astea, ne măcelărim de atîtea luni de zile... / Alții, cel puțin, știu / că se sleiesc pentru ceva, alte neamuri... / Dar noi? — L. Rebreanu, *Catastrofa*.

i) — Văd / că ești voinică, fata mea, / și bine ai făcut / de ți-ai luat calul ăsta... / Am bună nădejde / să isprăvești cu bine slujba / cu care te-ai însărcinat de bunăvoie. / Numai să nu ieși din cuvîntul calului / ce ți-ai ales. / Să ne vedem sănătoși! — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

j) — Ce-aş face eu/ să fiu acolo, cu mitralierele mele?/ În loc de răspuns, îşi zise iar, mai prăpădit:

— Bine/ că nu sint acolo!

Aţipi spre ziuă/ şi se visă în Transilvania, spre Năsăud.../ ³⁸ — L. Rebreanu, *Catastrofa*.

2. Construieste propoziţii sau fraze în care verbele date să fie însoţite de fiecare dintre pronumele din dreapta verbului şi în care pronumele să fie folosit: 1. cu valoare de pronume personal; 2. cu valoare de pronume reflexiv.

a lăuda mă (m-), te(-), ne(-), vă (v-);

a procura mi (mi-), ţi (ţi-), ne(-), vă (v-)*.

Explică oral în ce constă deosebirea dintre cele două valori ale pronumelui respectiv.

II. *Pronumele sine construit cu diferite prepoziţii* îndeplineşte de obicei următoarele funcţii sintactice:

— compl. obiect indirect prepoziţional: vorbeşte despre sine; luptă cu sine;

— compl. circumstanţial de loc: l-a pus lângă sine;

— atribut prepoziţional: iubirea de sine; încrederea în sine.

Exerciţiu

Subliniază pronumele reflexive şi indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Fă analiza morfologică şi sintactică a tuturor pronumelor reflexive.

a) Popa Tone deslusea în sine, acum, poruncitoarea nevoie sufletească/ să nu meargă singur la Cladova./ — G. Galaction, *De la noi, la Cladova*.

b) Laudă de sine nu miroase a bine. — *Proverb*.

c) Apoi, la rîndul lui, Voinic ia caii de aramă,/ dă la fiecare frate câte unul/ şi pentru sine iarăşi ţine unul./ — Din vol. *Tinereţe fără bătrîneţe...*

d) Cine nu se pune pe sine jertfă.../ nu-i vrednic/ să fie în stăpînirea sa noroadelor./ — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

e) Tocmai se gătea Mihai-Vodă a se apăra împotriva năvălirii/ cu care îl ameninţa vizirul Ferhat-Paşa.../ Împăratul însuşi îi scrisese/ să se ferească de ispita turcilor.../ Mihai găsi în inima sa curagiul rar d-a jertfi mărirea şi neatîrnarea sa, dragostea de sine... pentru un mare interes al omenirii.../ Adunînd ţara, îşi aleseră cu toţii sfat de folos acestei nevoi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

f) — Apropie-te, vere Cozmuţă!.../

După ce au purces.../ moş Petrea i-a făcut loc lângă sine lui Cozmuţă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

III. În unele construcţii, *pronumele reflexive neaccentuate la dativ* (reflexive propriu-zise sau personale cu valoare reflexivă) *determină un substantiv, au sens posesiv şi funcţia de atribut pronominal*:

Niculăiţă şi-a băgat *banii* în chimir, *îşi* înjugă *boii* şi plecă. — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună*.

³⁷ — „Alţii... se sleiesc pentru ceva.“ — Compl. ob. direct; se sleiesc (se istovesc) pe ei.

* Liniuţa sau pronumele cu liniuţă dintre paranteze înseamnă folosirea pronumelui ori nelegat (mă, te etc.), ori legat de verbul pe care îl determină.

— Și... vii la oraș să-ți vezi feciorul? — Z. Stancu, *Dulăii*.

Pronumele reflexiv *și-* determină substantivul *banii*, avînd sensul (bani) *săi* și arată că subiectul (Niculăiță) este posesorul obiectului *banii* (Niculăiță *și-a* băgat *banii* *săi* în chimir).

Pronumele reflexiv *își* determină substantivul *boii* și arată că subiectul (Niculăiță) este posesorul obiectului *boii* (Niculăiță *și-a* înjugat *boii* *săi*).

În textul al doilea, pronumele cu valoare reflexivă *-ți* determină substantivul *feciorul*, are sens posesiv — (feciorul) *tău* — și arată că subiectul (tu) este posesorul obiectului *feciorul* (tu *să-ți* vezi *feciorul* *tău*).

Specificul pronumelor reflexive cu sens posesiv constă în faptul că ele **determină un substantiv care denumește obiectul posedat de subiect**.

Uneori *sensul de dativ posesiv* al pronumelui este *precizat în text*: pentru pronumele reflexive propriu-zise, prin adjectivul posesiv *său* (*săi*, *sa*, *sale*) sau prin pronumele de persoană a III-a, la genitiv — *lui* (*ei*, *lor*) —, iar pentru pronumele personale folosite ca reflexive, prin adjectivele posesive corespunzătoare persoanei subiectului: *meu* (*mea*, *mei*, *mele*), *tău* (*ta*, *tăi*, *tale*) etc. Pronumele la dativul posesiv de persoană a II-a și a III-a pot fi însoțite și de *genitivul pronumelui de politețe*:

Niculăiță *își* înjugă *boii* *săi* (*lui*). Oamenii *își* înjugară *boii* *lor*.

Vezi-*ți* de *treaba* *ta* (*dumitale*). *Își* cere *dreptul* *său* (*dumisale*) etc.

Cînd *sensul pronumelui neaccentuat la dativ* nu este precizat în text, *valoarea lui de dativ posesiv* (deci și *funcția de atribut* al substantivului din construcția dată) *se poate dovedi prin posibilitatea de a preciza sensul de dativ posesiv în felul arătat mai sus*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexive la dativ cu sens posesiv. Dacă în text se află un adjectiv posesiv sau un pronume personal la genitiv care precizează sensul posesiv al pronumelui reflexiv, subliniază (tot cu o linie) și aceste părți de vorbire. Scrie propozițiile în care nu se află o astfel de precizare a sensului posesiv și verifică acest sens prin adăugarea adjectivului posesiv sau a pronumelui personal, după indicațiile date mai sus. Subliniază cu două linii pronumele reflexive la dativ, fără sens posesiv. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor pentru care s-a cerut sublinierea.

a) Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr.

Altul caută în lume și în vreme adevăr. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

b) (Graurii) după ce în luna lui iunie și-au clocit ouăle lor cenușii, se adună de petrec în stoluri. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Vezi-ți de treabă...! Muncim cu toții aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alergi după ea din cauza pămîntului...

— Așa zice lumea! spuse tatăl... uitîndu-se o clipă neclintit la feciorul său.

— Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl își termină uitătura sa. — M. Preda, *Moromeții*.

d) V-ați pierdut mințile și umblați după potcoave de cai morți, în loc să vă vedeți de treburi ca oamenii cumsecade... Eu nu v-am mințit niciodată și nici nu v-am ade-

³⁸ „...se visă în Transilvania.” — Compl. ob. direct: *se visă pe sine* (pe el).

menit... Băgați-vă mințile în cap, potoliți-vă, că numai așa puteți trăi! — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Fiecare om e liber să-și vîndă averea lui. Grîul și secara sînt averea boierilor și a arendașilor. Adică de ce nu și-ar vînde dumnealor bucatele în străinătate...? Ce, nu sînt liberi?... Pentru muncă v-ați primit după lege plata. Ce-a rămas în hambarele și în magazinele boierilor... e avutul lor, așa că, după lege, îl pot vînde cui vor. Și străinii, cum vă spusei, dau preț bun. Voi nu vă vindeți vitele și pămîntul cui vreți?

— ...De plăcere ne vindem vitele și pămîntul?³⁹ — Z. Stancu, *Dulăii*.

f) — Să faci bine, domnișoară, să-ți vezi de rînduiețile tale de fată mare, să-ți bați și să-ți scuturi perinile și lăicerele de zestre, căci în cișlegile ce vin am de gînd să te mărit. Vitoria își trase iar broboada pe gură și rămase neguroasă.⁴⁰ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

2. Construiește propoziții în care pronumele *îmi, îți, își, ne, vă* să fie folosite: 1. ca *pronume reflexive* cu funcția de *obiect indirect*; 2. ca *pronume reflexive* cu funcția de *atribut* (pronume *la dativul posesiv*). Subliniază pronumele și verbul sau substantivul determinat și motivează valoarea de pronume reflexiv și cele două funcții sintactice prin mijloacele de control recomandate.

Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate

A. Pronumele la acuzativ

— *Pronumele se așează înaintea unui verb care începe cu î, a sau o se poate rosti separat de verb sau împreună cu verbul. Cînd se leagă de un verb care începe cu î, pronumele păstrează pe e, iar verbul pierde vocala î: se-mbracă, se-ngrijește etc. Dacă verbul începe cu a sau cu o, pronumele pierde pe e: s-adăpostește, s-oprește etc.*

— *Cînd determină un verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ, pronumele „se”, redus la s-, se leagă obligatoriu de auxiliar: (el) s-a apărat, (ei) s-au apărat, (el sau ei) s-ar apăra.* Acestea sînt singurele situații în care „s” din ceea ce se pronunță „sa”, „sau” „sar” reprezintă pronumele reflexiv s-. Scrierea corectă (separarea prin liniuță a pronumelui de auxiliar) se rezolvă cu ușurință (ca și în cazul construcțiilor cu pronume personale neaccentuate legate de auxiliarul perfectului compus sau al condițional-optativului) prin delimitarea formei verbale cu ajutorul subiectului.*

În cazul cuvintelor *sa* (adjectiv sau pronume posesiv), *sau* (conjunție), *sar* (verb), care pot fi confundate cu construcțiile *s-a, s-au, s-ar*, pentru evitarea confuziilor, fii atent la sensul cuvîntului respectiv, la cuvîntul (cuvintele) învecinat(e) care conduc la observarea sensului: în contextul *cartea sa*, „sa” are sensul lui sau ei; în *mama sau tata, vesel sau trist, citește sau scrie* etc., „sau” are sensul ori; în *eu (ei) sar*, „sar” arată o acțiune a subiectului eu (ei).

— *Cînd verbul determinat este la gerunziu, pronumele se se leagă obligatoriu la dreapta verbului: apărîndu-se, privîndu-se. Construcțiile de acest fel, pronunțîndu-se ca un singur cuvînt (ca o formă verbală terminată în „use”), sînt deseori confundate cu persoana a III-a singular a verbelor la perfectul simplu sau la mai mult ca perfect, la care terminația „se” este precedată de „u”:*

* Pronumele *s-* se leagă obligatoriu și de auxiliarul unor forme ale viitorului: *s-o adăposti* (= se va adăposti), *s-or adăposti* (= se vor adăposti).

(el) aduse, conduse, dăduse, văzuse etc. Pentru a nu face greșeala arătată, ține seama de sufixul gerunziului — „*indu*“ sau „*indu*“ (terminat în „u“ când verbul este însoțit de un pronume neaccentuat) — și de faptul că gerunziul este un mod nepersonal (nepredicativ).

Reține modelul ortografie de mai jos, care precizează aceste condiții:

Vb (f. nepers.): ...*indu* (*indu*)-se

Exerciții

1. Transformă construcțiile *se laudă, se îmbracă, se împodobește* punind verbele: la persoana a III-a singular și la persoana a III-a plural a perfectului compus; la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele reflexiv și indică subiectul prin pronumele *el (ei)*.

2. Construiește cîte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre situațiile de ortografie indicate la 1, 2, 3, 4: 1. *pronumele s-* urmat de verb la persoana a III-a singular a perfectului compus și *adjectivul posesiv sa*; 2. *pronumele s-* urmat de verb la persoana a III-a plural a perfectului compus și *conjunția sau*; 3. *pronumele s-* urmat de verb la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ și *verbul sar*; 4. *verb la gerunziu* urmat de *pronumele -se* și *verb la persoana a III-a singular terminat în „use“*. Motivează oral situațiile de ortografie care se opun una alteia.

3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile sau frazele în care se află cuvintele subliniate.

a) D-I D. Anghel... *s-a ridicat* astăzi mult mai sus decît începuturile sale sfioase... În cartea *sa* de astăzi, „În grădină“, sînt flori pe care nu le privești numai în treacăt, ci vrei să le ai lîngă tine. — N. Iorga, *Un poet al florilor: D-I D. Anghel*.

b) Multe riuri *s-aruncă* din strîmtorile Carpaților..., nici unul însă nu deschide o vale mai fermecătoare ca Bistrița Moldovei... *Se-nalță* codrii *s-o* privească, *sprintene-i sar* piraiele în cale... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Dacă cineva *s-ar* apropia de lizieră, după ce *i-ar* parcurge aproape toate laturile..., *s-ar găsi* apoi în fața a numeroase alei din pietriș mărunț. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbăților*.

d) Și deasupra tuturor va vorbi vrun mititel,

Nu *slăvindu-te* pe tine..., *lustruindu-se* pe el. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

e) Dincoace de Lido, în regiunea lagunelor, era... o mare ca un lac...; un lac viu, în neîncetată mișcare, *încovîndu-se, împrăștiindu-se, curățîndu-se*, fiind ca pîlpîrea unei flăcări sau ca palpitările trupului omenesc. — N. Iorga, *Locuri străine*.

f) Nourii... *s-au scuturat* cu grăbire... Cei din poiană *s-au adăpostit* sub streșina luncii... Au descălecat, *s-au apropiat* de foc. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) Soarele trecuse de mult de amiază, însă nu pierduse nimic din strălucire și căldură... Primarul se ridică alene de la masă... Cei alții se răsuciră... *întorcîndu-se* spre muzicanți... Turcii îi urară viață lungă și fericită lui Urpat. Selim Reșit le mulțumi *pleconîndu-se*. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

B. Pronumele la dativ

— *Pronumele își are la început* — ca și pronumele personale *îmi, îți, îi, îi* — *vocala de sprijin „i“*. Este deci greșit să se scrie „î-și“.

³⁵ — „...*x-ai primit... plată*“ (*voastră*); „*vă vindeți vitele*“ (*voastre*) și *pămîntul*“ (*vostru*); „*ne vindem vitele*“ (*noastre*) și *pămîntul*“ (*nostru*).“ — Dativ posesiv.

⁴⁰ — „*să-ți bați și să-ți scuturi perinile*“ (*tale*) și *lăicerele*“ (*ale*)“; „*Vitoria își trase iar broboada*“ (*sa*)...“ — Dativ posesiv.

— Pronumele *și* se poate lega în vorbire de cuvântul următor sau de cuvântul dinaintea lui în aceleași condiții ca și pronumele personale neaccentuate la dativ.

Se leagă la stînga verbelor cu formă simplă care încep cu *a*, *o* sau *î*, la stînga auxiliarului perfectului compus și al modului condițional-optativ:

și-aduce, și-oprește, și-ncepe; și-a adus, și-au adus, și-ar aduce.

În lipsa acestor condiții, pronumele *și* aflat înaintea verbului se poate lega de diferite alte cuvinte dinaintea lui:

Nu-și face datoria; Ce-și propune?; Unde-și pune lucrurile?

A zis / că-și cunoaște / și-și prețuiește oamenii; Ea-și zise etc.

Pronumele *și* se leagă la dreapta verbului la gerunziu: *aducîndu-și.*

Cînd însoțește un verb la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele *-și* se intercalează între elementele prin care se exprimă modul respectiv:

să-și aducă; (începu) a-și aduce; (de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de) a-și aduce.

— Ca și pronumele personale neaccentuate la dativ, pronumele *și* formează împreună cu pronumele la acuzativ *-l, -i, -o* grupuri de două pronume care apar în vorbire asemenea unor cuvinte independente atunci cînd însoțesc un verb la indicativ, la conjunctiv sau la infinitiv — *și-l (și-i, și-o) aduce, să și-l aducă, (pentru) a și-l aduce etc.* —, iar cînd însoțesc un verb la gerunziu se leagă de verb: *aducîndu-și-l, aducîndu-și-i, aducîndu-și-o.* După verbul la gerunziu, pronumele *-și* se poate asocia și cu pronumele la acuzativ *-le: aducîndu-și-le.*

Observă că, în majoritatea cazurilor, rostirea pronumelui *și* (*-și*) împreună cu cuvîntul învecinat nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte, deci ortografia poate fi respectată fără greutăți. Situațiile care duc la confuzii sînt construcțiile cu gerunziul și cele cu infinitivul.

Construcția cu verb la gerunziu, apărînd în vorbire ca o formă verbală terminată în „uși” — „aducînduși” —, este deseori confundată cu persoana a II-a singular a verbelor la perfectul simplu, la care terminația „și” este precedată de „u”: (tu) *dăduși, făcuși etc.* Confuzia poate fi evitată observînd că înaintea lui „și” se află o formă verbală nepersonală (nepredicativă) terminată în „îndu” sau în „îndu”, lucru precizat în următorul model ortografic:

Vb (f. nepers.): ...îndu (îndu)-și

Indicația „f. nepers.” (= formă nepersonală) înlătură confuzia cu o formă verbală la persoana a II-a singular de felul celor de mai sus, fiindcă *nu este posibilă o construcție de felul: tu „aducînduși”.*

În cazul construcțiilor cu verbe la infinitiv, scrierea *a-și* (*aduce, pregăti etc.*) prezintă dificultăți pricinuite de următoarele asemănări cu verbul la persoana I singular a modului condițional-optativ: secvența *a-și* se pronunță la fel cu auxiliarul *aș*, iar după auxiliar urmează (ca și după *a-și*) un verb cu formă de infinitiv (modul condițional-optativ construindu-se cu infinitivul): (eu) *aș aduce (pregăti etc.).* Scrierea corectă — *a-și* — se poate rezolva însă folosind procedeul recomandat pentru scrierea construcțiilor cu infinitivul însoțit de un pronume personal neaccentuat: transformarea construcției cu verbul la infinitiv în construcție cu verbul la conjunctiv, fapt care conduce la observarea valorii de pronume reflexiv a lui *-și* (legat în vorbire de *a*): (începu) „ași” *aduce (laude) ⇒ (începu) să-și aducă (laude).* Reține acest mijloc de control, redus la formula:

a-și Vb ⇒ să-și Vb

Cînd construcția infinitivală este precedată de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională — de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de etc. —, prepoziția (locuțiunea prepozițională) poate conduce singură la scrierea *a-și* (nu: *aș*), deoarece condițional-optativul, fiind un mod personal, nu poate fi precedat de prepoziție.

La separarea prin liniuță a pronumelui *-și* din construcțiile infinitivale sau din cele gerunziale ajută și modalitățile de precizare a funcției de obiect indirect sau de atribut a pronumelui reflexiv neaccentuat la dativ, prezentate la I, p. 179 și la III, p. 180—181.

Exerciții

1. Construiește propoziții sau fraze în care construcțiile de mai jos să fie folosite corespunzător situației în care pronumele reflexiv se rostește împreună cu cuvîntul subliniat din vecinătatea sa: *își alesese*; *nu își cunoaște*; *și își propuse*; *cine își permite*; *ce își dorește*; *dacă își repetă*; *să își aleagă*.
2. Transformă construcțiile din primul grup în construcții gerunziale, și pe cele din al doilea grup în construcții infinitivale.
— *și-a cumpărat* cărți; *și-a recitat* lucrarea; *își alege* o floare;
— *începu să-și scrie* amintirile; *încercă să-și facă* un plan; *încercă să-și convingă* colegii.
3. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle: două verbe la gerunziu însoțite de pronumele *-și*; patru verbe la infinitiv însoțite de pronumele *-și* (un verb să fie fără prepoziție, iar celelalte, cu prepoziție sau locuțiune prepozițională).
4. Construiește propoziții sau fraze în care grupurile de pronume *și-l*, *și-i*, *și-o* să însoțească verbe la indicativ cu formă simplă și verbe la conjunctiv sau la infinitiv; propoziții în care grupurile de pronume *și-l*, *și-i*, *și-o*, *și-le* să însoțească verbe la gerunziu.
5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile în care se află pronume reflexive neaccentuate legate prin liniuță de cuvîntul alăturat.

a) Părintele Daniil Milieș deschise ușa... *Își* desfăcu brațele *și-și* flutură barba pe deasupra pintecelui. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Atuncea, *apropiindu-se*, *și-a* pus mîna în creștet și *și-a* minat broboada neagră pe ceafă. *Aducîndu-și* după asta degetele ca niște gheare asupra frunții, a părut că vrea *să-și* smulgă ochii (...). *S-a* dărîmat în genunchi; *și-a* răzimat fruntea de marginea sicriului. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) — Dacă *aș* fi la țară, zise (...) Zoica, *scoțîndu-și* pălăria și *netezîndu-și* părul, *aș* face un foc de vreascuri și *aș* sta afară pînă dimineața. — Em. Bucuța, *Capra-neagră*.

d) Cînd fiecare om va fi chemat *a-și* da singele numai pentru ce crede, lumea va avea numai viteji. — N. Iorga, *Cugetări*.

e) Ajutorul bănesc (...), *scutîndu-l* de nevoia de a munci spre *a-și* cîștiga existența, îi dase puțința de *a-și* cultiva talentul la vioară și de *a-și* împodobi mintea cu cunoștințe frumoase. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

f) Căci și trușorul lui, pe care *și-l* vedea (gîndăcelul) pentru întîia oară, scînteia... Se uită în jos *și-l* prinse amețea. — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

g) În mijlocul tumultului și gloanțelor (...), Nicu *nu-și* pierduse cumpătul. Din fericire (...), generalul căzu. Nicu, care văzuse primejdia și care ridicase de pe jos chipiul divizionarului, *punîndu-și-l* în cap, luă comanda. — Al. Macedonski, *Nicu Dereanu*.

h) *Ea-și* acopere cu mîna fața roșă de sîială,

Ochii-n lacrimi *și-i* ascunde într-un păr ca de peteală.

— M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

i) „Fii bun și ia dumneata de colo de pe birou macheta (a.)“, îl rugă el (pe Chirilă) desfășurînd salopeta, *punîndu-și-o* în față ca unul ce *și-ar* proba la vedere o haină. — Const. Țoiu, *Galeria cu viață sălbatică*.

Opozițiile: a-i/ai; a-ți/ați; a-și/aș

(Schemă recapitulativă)

a-i, a-ți, a-și Marca infinitivului a + pron. -i, -ți, -și	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;">infinitivul</div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> — cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: <i>de (fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de etc.) a-i (a-ți, a-și) aduce;</i> — fără prepoziție (locuțiune prepozițională): <i>începu a-i (a-ți, a-și) aduce.</i> </div>
ai ați auxiliare ale	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> — perfectului compus: <i>tu ai adus; voi ați adus;</i> — condițional-optativului: <i>tu ai aduce; voi ați aduce.</i> </div>	
aș — auxiliar al	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> condițional-optativului: <i>eu aș aduce.</i> </div>	

Mijloace de control pentru ortografia construcțiilor cu verbe la infinitiv (1) și a construcțiilor cu verbe la gerunziu (2) însoțite de pronume neaccentuate care pot duce la confuzii:

-l -i -ți -și Vb ⇒ să -l -i -ți -și	Vb
-		
--	--
Vb (f. nepers.) { ...îndu ...indu	-i -ți -și -se
--	--

Exerciții

1. Completează locurile libere (pe cele fără paranteze) cu cuvintele **a-l, a-i, a-ți, a-și** sau **al, ai, ați, aș**. Înainte de a face completările, citește cu atenție textele pentru a vedea la ce persoană și număr trebuie să pui pronumele neaccentuate sau auxiliarul formei verbale. Motivează ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

a) Crudul Alexandru-Vodă nu întirzie a se înspăimînta, de acest mare nume banului Mihai. Vru să-l piardă cu orice chip, și neîndrăznind prizoni pe față, trimise ucigași spre prinde și aduce la București sau ucide prin taină. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) — Atunci, în acele cărți arătat leșilor că ești gata sluji (...). De-atunci, Măria ta împăcîndu-te cu Stambulul strică prietenia cu leșii. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

c) (...) în sfîrșit, se silește bietul creștin din răsputeri face (pe țărani) să înțeleagă care sînt roadele binefăcătoare ale Unirii (...).

— Ei, oameni buni, cred că acum priceput! — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

d) Doamne, soțule, stăpîne! Nu mă mai pot opri!

Într-un glas cu țara-ntreagă, vin ora și cori

O domnie fericită! Ba încă mai-vrea ca mîine.

Tu să legi într-o cuponă toate țările române. — B.P. Hasdeu, *Răscoală și Vidra*.

e) Bătrînul Iuga continua păstra locuința în care s-a născut. — L. Rebreanu, *Răscăala*.

f) Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sînt minate de grija de pune ouăle într-un loc prielnic învierii lor. — I. Al. Brătescu-Voinesti, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.

2. Construiște cîte o propoziție: cu fiecare dintre pronumele *-l, -i, -ți, -și* în relație cu un *verb la infinitiv*; cu fiecare dintre pronumele *-i, -ți, -și, -se* în relație cu un *verb la gerunziu*.

Ortografia pronumelor neaccentuate — personale și reflexive

(Schemă recapitulativă)

— Pronume libere, cu vocală de sprijin „i”: *îl, îi, îmi, îți, își*

Singular		Plural	
— Pronume proclitice: Ac. <i>m-, te-, l-, s-</i>		<i>ne-, v-, le-</i>	<i>s-</i>
D. <i>mi-, ți-, i-, și-</i>			<i>și-</i>
— Pronume enclitice: Ac. <i>-mă, -te, -l, -o, -se</i>			<i>-se</i>
D. <i>-mi, -ți, -i, -și</i>		<i>-ne, -vă, -le</i>	<i>-și</i>

I. Pronume legate de verb

a. Proclitice legate de verbe cu forme	compuse	simple: m- (te-, s-, l-, mi-, ți- etc.) oprește			
		perf. compus: m-ai, l-ai, i-ai			
		v-ați, l-ați, i-ați			
		v-a, l-a, i-a, s-a			
		i-au, s-au			oprit
		cond.-optativ v-aș, l-aș, i-aș			opri
		v-ar, l-ar, i-ar, s-ar			

b. Enclitice

1. legate de verbe la	gerunziu:	imperativ: <i>oprește-ți, oprește-i (-mă, -te, -l etc.)</i> <i>opriți-vă, opriți-i (-l, -o, -le etc.)</i>	
		<i>oprindu-ți, oprindu-i, oprindu-și, oprindu-se (-mă, -te, -l etc.)</i>	

2. intercalate: legate de <i>să (a), marcă a modului</i>		conjunctiv: <i>să-l, să-i, s-o, să-mi, să-ți, să-și oprească</i>	
		infinitiv: <i>a-l, a-i, a-mi, a-ți, a-și opri</i>	

II. Pronume legate de alte părți de vorbire

- *adverbe*: *nu-l, nu-i, n-o, nu-mi, nu-ți, nu-și*; *unde-l, unde-i* etc.
- *conjunctii*: *că-l, că-i, c-o, că-mi, că-ți, că-și*; *și-l, și-i, și-o* etc.
- *pronume interogative (relative)*: *cine-l, cine-i, cine-și* etc.; *care-l, care-i, care-o* etc.; *ce-l, ce-i, ce-mi, ce-ți* etc.
- *alte pronume*: *acesta-l, acesta-i, acesta-mi* etc.; *ea-l, ea-i, ea-și* etc.
- *substantive, adjective, numerale*: *calu-mi (-ți, -i)*; *frumosu-mi (-ți, -i)*
cal; două-mi (-ți, -i) trebuie
- *interjecții*: *na-l, na-i, na-o, na-le, na-ți ție; iată-mă (-te, -l etc.)*
- *prepoziții (loc. prep.)*: *asupra-mi (-ți, -i etc.)*; *în juru-mi (-i, -și etc.)*

a) Și sosind neguțătorul la Efes, pe ceilalți robi cu dobîndă *i-a* vîndut și *i-au* mai rămas grămăticul, cîntărețul și Esop. Și *i-a* zis oarecine să treacă în ostrovul Samos, căci acolo cu mari prețuri *țși* *ea* vinde sclavii; și sosind neguțătorul în Samos, pe grămătic și pe cîntăreț *i-a* îmbrăcat în haine noi, iar pe Esop, fiindcă nicidecum *nu-l* putea împodobi, *îmbrăcîndu-l* cu haină de sac, *l-a* pus în mijlocul celor doi, ca să se mire de el cei *ce-l* vor vedea. — *Esopia* (carte populară).

b) — ...Păcat că *o-a* fost frică și pîn-acum, că puternic *n-a* fost (Jumătate-Om) nici-odată. Numai spaima voastră *l-a* făcut așa. Din slăbiciunea voastră *și-a* făcut puterea. *V-ați* speriat de el că e o pocitanie, și în loc să vă uniți și *să-l* răpuneți, *o-ați* supus ca niște nevolnici; de frică *i-ați* plătit dări, tremurați numai *auzîndu-i* numele. *Ați* încercat careva să vă măsurați cu el? — V. Eftimiu, *Păunașul-Codrîlor*.

c) — Măria ta, pe niște oameni ca aceștia *ti* poți ierta. Au îndrăznit *a-și* închipui că aceste cărți sînt mincinoase și că ele vin... de la domnie, ca *să-i* miște pe dînsii și *să-i* facă vinovați... De cum *te-ai* întors iar în țară, se tem de mînia Măriei tale. Știu că *i-ai* urît de cînd *s-au* sculat cu Hîncu. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

d) Îndărătnicul vizir, fără *a-și* pierde cumpătul, izbutește *a-și* întocmi oștile în rînduială... Sinan mustra pe ostașii ce fugeau..., silind în tot chipul *a-i* pune în rînduială și *a-i* întoarce la bătaie. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) — Ei, atunceea să te învăț eu care-i cea mai bună mîncare de raci, domnule. După *ce-i* speli bine, *ți* pui la foc în oală, de vii... Dar mai înainte de *a-i* spăla și *a-i* pune în oală, le rupi aripioara din mijloc din coadă... Așa că după ce *i-ai* azvîrlit în oală, pui peste ei numai un păhărel de vin amestecat cu apă. *Ai* știut *a-i* prinde, *ai* știut *a-i* fierbe, *ai* știut a pisa usturoiul și *a-l* adăoga cu zeamă de-a lor sărată; apoi acumă *ți* mai rămîne... să mai poți face o mămăligă bună. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

f) — *Vă-ntreb* ce căutați aici, în împărăția mea?

— Nu e împărăția *te*... *Cată-ți* de drum și *lasă-ne* să ducem pruncul acasă...

— Pruncul *ți-l* las, dar nu *ți-o* las pe Dumitrana! răcni zmeul și trage paloșul, *repe-zîndu-l* în omul acela semeț, care îndrăznise să se măsoare cu el. — V. Eftimiu, *Păunașul-Codrîlor*.

g) Mama-Ciumei *țși* încrunță sprîncenele, apoi *prefăcîndu-și* glasul a părere derău, zise:

— *Mi-ar* fi rușine de moarte să plătesc astfel credința cu care *m-ai* slujit. *Lasă-l* la pustia *să-l* aibă, *și-ți* ia unul dintre iști zdraveni și voinici.

— *Ți-am* spus că dintre iști armăseri nu pît *să-mi* iau. Dacă vrei să *mi-l* dai pe cel slab, *dă-mi-l*... — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe*...

h) ...*înlățîndu-și* creștetu-n cer..., mîndrui uriaș (Ceahlăul) farmecă riul cu puterea măreției lui, *și-l* face *să-și* uite drumul... De pe la nămiezi ne poartă Bistrița pe sub poalele lui, *rotîndu-se* în loc, *scuturîndu-și* platoșa-i strălucitoare, aci suspînînd din adînc, aci *privîndu-l* lung, *strigîndu-l*, dînd freamăt pădurilor cu *glasu-i* de valuri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

i) Într-o dimineață Ali se bucură: ...binefăcătorul nu sosise. „Să știi că *m-a* lăsat în pace“. Și bucuros ieși în ogradă... *să-și* dregă gardul. În fața lui stătea, rînjind, binefăcătorul. „Așa-i că dacă *nu-ți* salvam mîna, *n-aveai* cu ce ciopli azi?“... Dar lui Ali *ți* năvăli singele în cap, apucă barda cu mîna stîngă și strigă binefăcătorului: — „Dreapta *mi-ai* salvat-o?“ — „Dreapta!“ răspunse binefăcătorul. „*Na-ți-o* și *lasă-mă!*“ țipă Ali și, *punîndu-și* mîna dreaptă pe trunchi, cu stînga *și-o* retează dînr-o lovitură de la cot, apoi... aruncă mîna tăiată binefăcătorului în față. — Em. Gârleanu, *Recunoștința*.

j) În aceste zile cînd vedea cum... se ridică în *juru-i* poporul *împresurîndu-l* c-o dragoste *care-i* mîngîia pribegia, Potcoavă simțise nevoia să se închine puterii pămîntului, tovarășilor de restriște *ai* lui vodă Ion. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

C. Pronumele și adjectivul pronominal de întărire

Pronumele de întărire are *rolul de a întări, de a pune în evidență persoana la care se referă*:

— Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, / cum ziceai **însuți**. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

Față de pronumele *tu*, care arată numai persoana și numărul, pronumele **însuți** exprimă, în plus, *ideea de întărire*, el avînd sensul *chiar tu* sau *tu singur*.

Formele pronumelui de întărire sînt alcătuite din vechiul *pronume însu* (**însă**), din care s-a format și pronumele *dînsul* (*dînsa*), și *formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv* — *mi, ți, și, ne, vă, le*: **însumi, însuți, însuși, înșine, înșivă, înșiși; însămi, însăți, însăși, înseme** etc.

Pronumele de întărire se folosea frecvent în limba mai veche. În limba actuală, în locul pronumelui de întărire, folosit foarte rar, apar construcțiile cu adverbul *chiar* — *chiar eu, chiar tu* etc. — sau cu adjectivul *singur(ă)*: *eu singur(ă), tu singur(ă), el (ea) singur(ă)* etc.

Formele pronumelui de întărire se folosesc ca **adjective pronominale de întărire** pe lângă un *substantiv* sau un *pronume* și au funcția de **atribut adjectival**:

Și cea dintâi școlăriță a fost **însăși** Smărăndița popii. — I. Creangă, *Amin-tiri din copilărie*.

...**însuși** împăratul cu sfetnicii săi... grozav s-au spăriet.

— I. Creangă, *Povestea porcului*.

Sărmanii mei desagi! **Ei înșiși** erau flămînzi și costelivi.

— C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Exemplele arată că adjectivul de întărire poate sta *după termenul determinat* sau *înaintea acestuia*.

Cînd *determină un substantiv comun*, adjectivul de întărire așezat *după substantiv* sau *înaintea substantivului cere substantiv articulat*:

vecinul însuși, însuși vecinul; vecina însăși, însăși vecina.

Acordul adjectivului de întărire cu substantivul sau cu pronumele determinat se face prin elementul de bază (**însu-**). Acesta are, pentru toate cazurile: la masculin singular, forma **însu-**; la masculin plural, forma **înși-**; la feminin plural, forma **înse-**. Formă de dativ-genitiv are numai la feminin singular.

	m. sg.		m. pl.	f. pl.
<i>eu, pe mine, mie</i>	însumi;	<i>noi, pe noi, nouă</i>	înșine;	înseme;
<i>tu, pe tine, ție</i>	însuți;	<i>voi, pe voi, vouă</i>	înșivă;	însevă;
<i>el, pe el, lui</i>	însuși;	<i>ei, pe ei, lor</i>	înșiși;	
<i>pe sine</i>		<i>ele, pe ele, lor</i>		înseși, însele.

f. sg. N. Ac.	<i>eu, pe mine</i>	însămi	D. <i>mie</i>	însemi
	<i>tu, pe tine</i>	însăți	<i>ție</i>	înseți
	<i>ea, pe ea (pe sine)</i>	însăși	D.G. <i>ei (Mariei)</i>	înseși

La analiza **cazului adjectivului de întărire** ține seama de **cazul pronumelui sau al substantivului determinat**, nu de pronumele neaccentuat la dativ din alcătuirea adjectivului de întărire. *Adjectivul de întărire este la dativ numai dacă pronumele sau substantivul determinat este la dativ:* (m-am adresat) **ție însuți, vouă înșivă, vecinului (lui) însuși, vecinei (ei) înseși** etc.

Adjectivul de întărire care determină un substantiv neutru are la singular formă de masculin, iar la plural formă de feminin: **grupul (grupului) însuși; grupurile (grupurilor) înseși.**

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele de întărire. Indică substantivul sau pronumele determinat de adjectivul de întărire și analizează morfologic și sintactic pronumele și adjectivele de întărire.

- a) Când n-ai de-acum să mai privești De dragul cui să mai trăiești,
Pe cel frumos/ cum însuți ești,/ Tu, soare sfânt?

— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

b) Ești însuți/ ce păstrezi în suflet din oamenii/ pe care i-ai cunoscut. — N. Iorga, *Cugetări*.

c) Mircea însuși mină-n luptă vijelia-ngrozitoare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Auzind feciorul împăratului toate astea, hotărî/ să se ducă el însuși/ să o-ceară de la tatăl ei. — Vol. *Din folclorul nostru*.

e) Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngină cîntul unei dulci evlavii. — M. Eminescu, *Sonet*.

f) ...libertatea gustată de mic copil este viața însăși. — B. Șt. Delavrancea, *Bursierul*.

g) Cifrele înseși [cu care unii autori obișnuiesc/ să-și subdateze lucrările] sînt de multe ori fanteziste. — Perpessicius, *Jurnal de lector*.

h) Schimbîndu-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi/ să nu mai ai nici o părere despre tine însuți. — N. Iorga, *Cugetări*.

i) În fiecare din ei a murit un erou neștiutor de sine însuși. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

j) Decît aceasta nu se află altă fiară... mai bănuitoare și mai cu spaimă de moartea ei înseși. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

k) Și însuți ție-un zeu îți pari/
Cînd rîzi/de ce se tem mai rău

Dușmanii tăi cei tari. — G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

1) La 16, trupele erau înaintea Tîrgoviștei, / pe care Sinan o părăsise lăsînd numai cete răzlețe și pe comandant.../ ca să zădărnicească urmărirea armatei înseși. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

Acordul adjectivului pronominal de întărire

I. Acordul adjectivului de întărire în gen, în număr și în caz cu substantivul determinat sau cu substantivul înlocuit de pronumele determinat, făcîndu-se prin primul element component al adjectivului, se observă greu și, ca urmare, de cele mai multe ori este neglijat. Se spune (greșit): *Maria „însuși“; băiatul „însăși“; fetele „însăși“ sau „însuși“; Mariei (vecinei, ei) „însăși“ sau „însuși“*, în loc de *Mariei (vecinei, ei) înseși; copiilor „însuși“ sau „însăși“* etc.

Fii deci atent la **genul și numărul substantivului determinat** sau al **substantivului la care se referă pronumele determinat de adjectivul de întărire**, iar dacă adjectivul de întărire determină un **substantiv feminin la singular** sau un **pronume feminin la singular**, țin seama și de **cazul substantivului sau al pronumelui determinat**, deoarece, cum s-a arătat la prezentarea formelor adjectivului de întărire, acesta are la **feminin singular formă de dativ și genitiv diferită de aceea de nominativ-acuzativ**:

- M-a primit *Maria (ea) însăși*. Cu *Maria (cu ea) însăși* am vorbit.
- Vina este a *Mariei (a ei) înseși*. I-am explicat *Mariei (ei) înseși*.
- *Mario*, cartea îți trebuie *ție înseși*? — *Mie însemi* îmi trebuie.

Observă, de asemenea, situațiile în care **pronumele la plural determinat de adjectivul de întărire se referă la două sau mai multe substantive la singular**:

- *Ion și Mihai, ei înșiși* au venit; cu *ei înșiși* am vorbit; *lor înșiși* le-am spus.
- *Ioane și Mihai, voi înșivă* ați fost de părerea lui. *Vouă înșivă* v-a convenit propunerea lui.
- *Maria și Ileana, ele înseși (însele)* mi-au spus. — *Mario și Ileana, vouă însevă* v-am spus.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de **genul și numărul substantivelor sau al pronumelor date**. Subliniază din adjectivul de întărire elementul component acordat cu substantivul sau cu pronumele.

— *bunicul*; *bunicii*; *bunica*; *bunicile*;
discuția; discuțiile; planul; planurile

— *bunicul și tata, ei*; *bunica și mama, ele*; (*bunicul și tatăl tău, noi*; (*bunica și mama ta*) *noi*

— Meritul este *al lui*; *al ei*; *al băieților*; *al fetelor*; *al mamei*; *al profesoarei*

— Mă adresez *ție*; *vecine*; *ție*; *prietenă*; *vouă*; *prietene*; *vouă*, *prieteni*.

2. Construiște propoziții sau fraze în care substantivele *copil, oaspete, codru, femeie, conversație, fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele **masculine** să fie la **nominativ** sau la **acuzativ** la singular și la plural, iar cele **feminine** și **neutre**, la **dativ** sau la **genitiv singular** și la **nominativ plural**. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Când **pronumele (determinat) la plural înlocuiește substantive sau pronume, unul (unele) masculin(e), iar altul (altele) feminin(e), adjectivul de întărire ia forma de masculin plural**:

eu (*Ion*) și *Maria*, noi *înșine*;
Ioane și *Mario*, voi *înșivă*;

Ion și *Maria*, ei *înșiși*;
băieților și *fetelor*, *lor înșiși*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de regula de mai sus.

Tata și mama, ei	Colegi și colege, pe voi
(Andrei și Ana) noi	Colegi și colege, vouă
Andrei și Ano, vouă	Vecinilor și vecinelor, lor

2. Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor*, urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.
3. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lângă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lângă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

I. Pronumele posesiv *înlocuiește numele posesorului unui obiect*, este precedat de *articolul posesiv* și are **forme care arată persoana și numărul pronumei (al posesorului) și dau indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.**

De exemplu: în textul *Ion (Maria) a strâns cărțile și pe ale sale le-a pus deoparte*, pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)*, substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile*. Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)* este *sa-*; acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular (ale sale are sensul ale lui sau ale ei)*. Prin *forma articolului posesiv — ale —* și prin *elementul final „le”* din forma pronumelui *sale* (elemente acordate în gen și în număr cu substantivul „cărțile”), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate*, arătând că acesta este de *genul feminin și la numărul plural*. Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi*, am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural*.

Pronumele posesiv are următoarele forme:

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	Persoana și numărul pronumelui posesiv				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	al meu	al tău	al său	al nostru	al vostru
f. (casa)	a mea	a ta	a sa	a noastră	a voastră
pl. m. (copiii)	ai mei	ai tăi	ai săi	ai noștri	ai voștri
f. (casele)	ale mele	ale tale	ale sale	ale noastre	ale voastre

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural*. Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al (a, ai, ale) lor*.

La analiza morfologică a *formelor de singular ale pronumelui posesiv precedate de articolul ai și a celor precedate de articolul ale se face greșeala de a le considera pronume la numărul plural*. Deci fii atent la *forma de singular a elementului pronominal: ai mei, ai tăi, ai săi; ale mele, ale tale, ale sale*.

Cazurile nominativ și acuzativ ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La *acuzativ* pronumele este însoțit totdeauna

de *prepoziție*. Pronumele la **nominativ** poate avea *funcția sintactică de subiect* sau de **nume predicativ**, iar pronumele la **acuzativ** poate fi **complement**, **atribut prepozițional**, **nume predicativ**.

N. Ai noștri fugeau spre pădure / să scape de încercuire. / — M. Preda, <i>Îndrăzneala</i> .	<i>subiect — cine fugeau?</i>
— Pământul este al nostru, / că noi îl muncim. / — L. Rebreanu, <i>Răscoala</i> .	<i>nume predicativ — al cui este pământul (S)?</i>
Ac. ...cînd se crăpa de ziuă, / izbîră turcii pe ai noștri. / — N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i> .	<i>compl. obiect direct — pe cine izbîră?</i>
Ne apropiem de ai noștri.	<i>compl. ob. indirect prepozițional — de cine ne apropiem?</i>
Mihai se întoarce la ai săi plin de trofee... / — N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i> .	<i>compl. circ. de loc — unde se întoarce?</i>
...un copil de uriaș a găsit într-o vale un sat de ale noastre. / — A. Vlahuță, <i>România pitorească</i> .	<i>atribut prepozițional — ce fel de sat?</i>
Scrisoarea este de la ai noștri.	<i>nume predicativ — de la cine este scrisoarea (S)?</i>

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronunelor posesive.

a) Ai mei pierduți sînt, pașă, toți!

O, mîntuie-i de vrei, că poți! — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

b) ... (Basta) dovedi primejdia / la care s-ar expune armia lor, / de s-ar ispiti a trece pîrîul spre a izbi pe ai noștri. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Cînd s-a făcut sară, / domnul s-a găsit cu ai săi, mai împuținați. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Ai noștri se pregăteau a apăra... acea strîmtoare, / care era cheia țării lor. / ...

El (Hassan-Pașa) merse... într-un crîng spinos, / de unde d-abia a doua zi îndrăzni / să iasă la ai săi. — N. Bălcescu, *Opera citată*.

e) Fără îndoială / că Ionița nu privea lumea cu ochi ca ai noștri. — M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofile...*

f) — Eu aș împărți, cucoane, dacă aș avea ce, dar n-am!

— Cum n-ai, băiete?... Dar casă n-ai / și petecul de pămînt [pe care-i casa] nu-i al tău? — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) — Măi, oameni buni, eu nu sînt boier, / sînt om de-ai voștri...

— Dacă ești de-ei noștri, / de ce ne iei dobînzii mari / cînd ne dai pe datorie mărfuri — Z. Stancu, *Desculț*.

II. *Cazurile dativ și genitiv se exprimă prin articolul posesiv, care capătă forma alor, urmat de formele pronumelui care arată mai multe obiecte posedate: alor mei, alor tăi, alor săi, alor noștri, alor voștri:*

D. Le-am spus alor mei.	compl. obiect indirect — cui am spus?
G. A ascultat sfatul alor săi.	atribut genitival — al cui sfat?
A năvălit asupra alor noștri.	compl. obiect indirect — asupra cui a năvălit?

Pentru exprimarea sensului de dativ se folosește de obicei acuzativul cu prepoziția *la*: *Le-a spus la ai mei (la ai tăi etc.) — cui a spus?*

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive. Indică prin săgeată cuvintele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

a) Sinan, văzînd aceasta, spre a da curagiu la ai săi, ia ofensiva și trece podul... Satirgi-Mahomet-Pașa, trăgîndu-se înapoi, ...dăte cel dintâi semnalul nerînduiei și toată armia musulmană se întoarce în respă spre baltă... În zadar ienicerii se țin semeți împotriva alor noștri, ...căci celelalte cete spăimîntate... îi tîrăsc și pe dinșii înapoi...

...El (Sinan) sta și se mira de îndrăzneala alor noștri...⁴¹ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) El găsi de cuviință să spuie și alor săi ceea ce era să se întîmple fiului lor. — P. Ispirescu, *Basmele și legendele românilor*.

III. Formele pronumelui posesiv se folosesc și ca adjective pronominale posesive. Adjectivul posesiv determină substantivul care denumește obiectul (obiectele) posedat(e) și, ca orice adjectiv, se acordă cu substantivul determinat:

N. ↓ — Fratele meu a venit	adj. posesiv, m., sg., N.
Ac. ↓ cu prietenii săi.	adj. posesiv, m., pl., Ac.
D. ↓ — Am dăruit prietenei mele un stilou.	adj. posesiv, f., sg., D.
G. ↓ — Acesta este stiloul prietenei mele.	adj. posesiv, f., sg., G.

Adjectivul posesiv poate determina și un substantiv la cazul vocativ:
— Fătul meu, bun tovarăș ți-ai ales (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Să nu confunzi adjectivul posesiv cu un pronume la genitiv. Adjectivul posesiv este la cazul genitiv numai cînd substantivul determinat este la genitiv (vezi substantivul și adjectivul din propoziția a treia).

Adjectivele posesive au la dativ-genitiv forme deosebite de ale nominativului și acuzativului numai cînd determină un substantiv feminin la numărul singular:

sg. N. Ac. prietena mea ta sa noastră voastră;
D. G. prietenei mele tale sale noastre voastre.

Formele feminine de dativ-genitiv singular sînt identice cu formele feminine de plural: N. Ac. D. G. pl. prietenele (prietenelor) mele, tale, sale, noastre,

voastre. Aceleași forme însoțesc și *substantivele neutre la plural*: caietele (*caietelor*) mele, tale etc.

Când *substantivul feminin la dativ sau la genitiv singular este nearticulat*, *adjectivul posesiv primește articolul posesiv a*, acordat în gen și în număr cu *substantivul determinat*, spre deosebire de construcțiile cu *substantive feminine nearticulate*, la plural, în care *adjectivul posesiv primește articolul ale* (cu formă de feminin plural): (*unei, altei, acestei*) case a mele (a tale, a sale, a noastre, a voastre); *unor (altor, acestor) case ale mele* (ale tale, ale sale etc.).

La masculin, atât la *singular*, cât și la *plural*, *adjectivele posesive au o singură formă pentru toate cazurile*: sg. *fratele (fratelui) meu, tău, său, nostru, vostru*; pl. *frații (fraților) mei, tăi, săi, noștri, voștri*.

Adjectivul posesiv poate fi plasat după substantiv sau înaintea substantivului și în ambele situații poate fi însoțit sau nu de articolul posesiv:

— *prietenul tău; un prieten al tău; prietenul acela al tău*;
— *prima sa operă, numeroșii săi prieteni; al său glas, a sa privire* (inversiuni specifice poeziei).

Locul obișnuit al adjectivului posesiv este după substantivul determinat. În această situație *adjectivul posesiv așezat imediat după substantiv cere substantiv articulat când adjectivul posesiv nu este însoțit de articolul al (a, ai, ale)* — *prietenul meu, prietenii mei* —, și *substantiv nearticulat, când adjectivul posesiv este însoțit de articolul al (a, ai, ale)*: (*un, alt*) *prieten al meu, (unii, alții) prieteni ai mei*.

Adjectivul posesiv are funcția sintactică de atribut adjectival.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele posesive și pronumele posesive. Indică substantivul determinat de adjectivul posesiv și cuvântul determinat de pronumele posesiv cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivei posesive și a pronunelor posesive.

a) — Rușinea asta... e a noastră a tuturor... Rușinea-i a părinților noștri și a buniciiilor noștri. Căci întâi părinții și bunicii noștri au lăsat să li se lenevească săbiile...; iar rușinea noastră e că și noi facem ca și părinții și bunicii noștri, lăsându-ne călcați în picioare de necredincioși. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Amicul meu este foarte iubit de toată lumea... Știe să spună o mulțime de lucruri pe care le-a văzut în numeroasele sale călătorii. — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit*.

c) Un curcubeu a ntins o punte

Din casa mea pin'la a ta. — D. Anghel, *Curcubeul*.

d) Sinan a lăsat cele mai bune oști ale sale prin cetăți. — N. Bălcescu, *Românii cupt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) Acel împărat mare și puternic își întinsese marginile împărăției sale... și toți împărații cei bătuți erau îndatorați a-i da (fiecare) câte un fiu de-ai săi ca să-i slujească câte zece ani. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

f) Tufe de pomușoară și de agrișe dau... adăpost pasărilor mele... Cucoșul acela negru e ceasornicul curții mele. — Em. Gârleanu, *În curtea mea*.

g) Sint suflet în sufletul neamului meu

Și-i cînt bucuria și-amarul —...

Din suflet ei fi-ți-voi, tu, neamule-al meu,

De-a pururi, nerupta sa parte! — G. Coșbuc, *Poetul*.

⁴¹ — „se țin semeți *împotriva alor noștri*.” — Pron. posesiv la genitiv cu prepoziție; compl. ob. indirect prepozițional (*împotriva cui se țin?*).

h) Din pământ, din locuința
Mamei tale, ieși zimbînd,
Frehova! Și stai mirată...

Ochii tăi spre soare cată
Și-ai tăi ochi mai vii s-aprind.
— G. Coșbuc, *Frehova*.

i) — „Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatîrul nu știu cui! Acuși vă tîrnînesc prin casă...; încălzea să nu se aleagă nimica, nici de somnul meu, dar nici de al vostru.”⁴² — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre relațiile:

a) subst. masc. N (sau Ac.) pl. + adj. posesiv: 1. cu art. ai; 2. fără art. ai;

b) subst. fem. N. pl. + adj. posesiv cu art. posesiv;

c) subst. fem. G. (sau D.) sg. + adj. posesiv cu art. posesiv. Explică: pentru construcțiile cerute la a), articularea sau nearticularea substantivului; pentru cele cerute la b) și c), acordul adjectivului și al articolului posesiv.

Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive (Construcții și ortografie)

I. La folosirea construcțiilor în care pronumele posesiv cu prepoziția de determină un substantiv la singular — un (unui) coleg de-ai mei (de-ai tăi, de-ai săi etc.), o colegă (unei colege) de-ale mele (de-ale tale, de-ale sale etc.) — se face de către mulți greșeala de a acorda articolul și forma pronumelui posesiv cu substantivul determinat: un coleg de-„al meu” („al tău” etc.), o colegă de-„a mea” („a ta” etc.). Construcțiile de acest fel sînt *incorecte*, fiindcă, în situația dată, prepoziția de are sensul dintre: un coleg de (=dintre) ai mei, o colegă de (=dintre) ale mele. Deci construcțiile de felul un coleg de-„al meu”, o colegă de-„a mea” nu sînt admise, cum nu sînt admise nici construcțiile: un coleg dintre „al meu”, o colegă dintre „a mea”.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre construcțiile un muncitor, unui elev, vreunui copil, un nepot, o soră, altă cerere, unei cărți, folosind pe lîngă substantivele date un atribut exprimat prin pronume posesiv cu prepoziția de. Pronumele să fie la persoane diferite, la singular și la plural. Arată sensul fiecărei construcții cu pronumele posesiv precedat de prepoziția de.

II. La construcțiile în care adjectivul posesiv determină un substantiv feminin nearticulat la dativ sau la genitiv singular — unei (altei, acestei) colege a mele (a tale, a sale, a noastre, a voastre) — greșelile privesc acordul articolului posesiv sau acordul adjectivului posesiv: se spune, *greșit*, fie unei colege „ale” mele („ale” tale, „ale” sale etc.), fie unei colege a „mea” (a „ta”, a „sa” etc.). În primul caz articolul „ale” nu este acordat în număr cu substantivul la care se referă (substantivul este la numărul singular); în cazul al doilea adjectivul posesiv nu este acordat în caz cu substantivul determinat (mea, ta, sa, noastră, voastră sînt forme de nominativ-acuzativ).

Pentru evitarea greșelilor, ține seama de următoarele:

— la forma *corectă* (a) a articolului posesiv conduce forma de singular a articolului nehotărît — unei — sau forma altui determinant de la stînga substantivului — altei, acestei etc. —, nu forma substantivului, deoarece forma nearti-

culată de dativ-genitiv singular a unui substantiv feminin este identică cu forma nearticulată de plural (unei *colege* — niște (unor) *colege*), și tocmai acest lucru duce la greșeala de a folosi forma de plural a articolului posesiv;

— la forma corectă a adjectivului posesiv — *mele* (tale, sale etc.) — conduce construcția corespunzătoare, cu substantivul articulat; se spune: unei *colege a mele* (a tale, a sale etc.), așa cum se spune și atunci când substantivul este articulat: *colegei mele* (tale, sale etc.).

Exerciții

1. Transformă construcțiile profesoarei mele, profesoarei noastre, vecinei tale, vecinei voastre, dorinței sale în construcții cu substantivul nearticulat însoțit de articolul nehotărât. Subliniază adjectivele posesive cu articol posesiv și termenul după care te-ai condus pentru a stabili forma articolului posesiv.
2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile unei surori, altei isprăvi, acestei excursii, cu substantivul însoțit de un adjectiv posesiv. Procedează, în privința sublinierilor, ca la exercițiul 1 și motivează corectitudinea formei adjectivului posesiv.

III. Adjectivul posesiv *sale* se referă, prin elementul pronominal *sa-*, la un singur posesor: *Mihai* (un posesor) și *colegele sale* (=colegele lui); *Maria* a expus *desenele sale* (=desenele ei). Când este vorba de mai mulți posesori, indicăți prin substantive diferite sau printr-un substantiv la plural, trebuie folosit pronumele lor, care țin locul mai multor posesori: *Coșbuc și Goga, în operele lor...*; *Scriitorii au citit din operele lor*. Fii atent la numărul posesorilor și la sensul de singular (lui sau ei) al adjectivului posesiv *sale*, fiindcă deseori se fac greșeli de felul: *Coșbuc și Goga, în operele „sale“...*; *Scriitorii au citit din operele „sale“*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv *sale* sau cu pronumele lor, ținând seama de numărul posesorilor. Subliniază substantivele care denumesc pe posesori și încearcă, spre verificare, înlocuirea adjectivului posesiv *sale* cu pronumele personal *lui* sau *ei* (pron. feminin la genitiv singular).
 - a) Știința compoziției, d. Topirceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare aș putea alege oricare din bucățile..... — G. Ibrăileanu, *Studii literare*.
 - b) Cînduri de fete în cămăși albe și vișnioase roșii se pleacă muncii și-si mișcă brețele în tactul unei doine. Dulce răsună valea de cîntecele... În urma noastră Mătrul își tremură solzii sculptori în soare. Copaci bătrîni s-apleacă pe undele săltoase, săle ascuțite poveștile. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
 - c) Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile... o grădină frumoasă. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*
 - d) Veniră din susul riului filfiind rar din aripile ascuțite și doi pescăruși albi. — M. Sadoveanu, *Un om născut*.
 - e) Stăteau amindoi așa, cu fețele umbrite de pălăriile late și tari de pișă. Tăceau acum și se gîndeau la căsuțele din satele de dincolo de beltă. — M. Sadoveanu, *Flintina Hazului*.

⁴³ — „să nu se aleagă nimic nici de somnul meu, nici de al vostru.“ — Pron. posesiv la Ac. cu prepoziție; complement ob. indirect (determină verbul *să nu se aleagă*), coordonat cu complementul de somnul prin conjuncția *nici*.

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *operele, poezirile, succesele*: 1. cu substantivul determinat de adjectivul posesiv *sale*; 2. cu substantivul determinat de pronumele *lor*. Subliniază substantivul (substantivele) care arată pe posesorul (posesorii) obiectelor denumite de substantivele date.

IV. *Adjectivele posesive* său, sa, săi, sale *nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, cînd într-o propoziție sau într-o frază se află două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect, trebuie să folosim pronumele personal lui sau ei, care precizează genul posesorului*: „Ion i-a cerut Mariei cartea ei (lui)”. Dacă am spune „Ion i-a cerut Mariei cartea sa”, nu s-ar înțelege despre a cui carte este vorba: a lui Ion sau a Mariei?

Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca *a dăruî, a oferi, a împrumuta, a ceda* etc., al cărui sens arată că obiectul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv *său, sa*, pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască, să-l ofere etc.: „Ion i-a dăruit Mariei ierbarul său”.

Exercițiu

Completează locurile libere cu pronumele *lui (ei)* sau cu adjectivul posesiv *său (sa)*, ținînd seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Explică oral de ce în unele cazuri ai folosit pronumele personal *lui (ei)*, iar în altele, adjectivul posesiv. Subliniază substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Mihai i-a cerut Ancăi mingea	Anca i-a rugat pe Ion să ia cartea.....
Anca i-a cerut lui Mihai mingea	Mihai i-a dăruit Mariei penarul
Mama i-a spus lui Ion să-i aducă haina....	Marie i-a oferit lui Mihai rucsacul

V. *Cînd într-o propoziție este vorba de un singur posesor al mai multor obiecte exprimate prin substantive diferite, este bine să evităm repetiția supărătoare a adjectivului posesiv, folosind, paralel cu adjectivul posesiv, pronumele personal la genitiv lui (ei)*. De exemplu, în propoziția „O, nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depărtării dintre sufletul lui și al copilului său” (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*), scriitorul a folosit după substantivele care arată obiectele posedate (*sufletul și copilul*) o dată pronumele lui, apoi adjectivul posesiv *său*. Dacă ar fi spus „dintre sufletul său și al copilului său”, repetiția adjectivului posesiv ar fi fost supărătoare.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele posesive și cu două linii pronumele personale de persoană a III-a singular, la genitiv, care ar putea fi înlocuite cu pronume sau adjective posesive. Explică oral de ce în unele propoziții sau fraze pronumele *lui* sau *ei* aflate în texte nu pot fi înlocuite cu pronumele sau adjectivele posesive *său, sa*.

a) Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui și fata, suspinînd, pe a ei.
— B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) Biată fata unchiașului torcea, țesea, făcea pline, mătura și scutura fără să zică nici pîs!, dară baba punea parte fiicei sale și pîra la unchiaș pe fiica lui. — P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte*.

c) În lunga lui carieră, Arghezi a rămas mereu în mijlocul poporului său, s-a asociat tuturor luptelor lui, i-a exprimat năzuințele și i-a hrănit visările. Tinerii de azi se vor putea mindri odată că au fost contemporanii lui. — T. Vianu, *Tudor Arghezi*.

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle un substantiv care denumește posesorul și două sau mai multe substantive care denumesc obiectele posedate. Pentru a varia exprimarea, folosește, paralel cu adjectivele posesive *său, sa, săi, sale*, pronumele personale la genitiv *lui* sau *ei*. Subliniază cu o linie substantivele care denumesc pe posesori și cu două linii, adjectivele posesive și pronumele personale *lui, ei*.

VI. Adjectivele posesive **meu, mea, tău, ta, său, sa** se leagă prin liniuță de substantivul determinat, nearticulat enclitic, când acesta arată nume de rude-nie: *tată-meu, tată-tău, tată-său, mamă-mea, mamă-ta, mamă-sa*. Când substantivul determinat este de genul feminin, la cazul genitiv sau dativ, adjectivul posesiv are următoarele forme: *mamă-mei (-mii), mamă-tei (-tii), mamă-sei (-sii)*. Observă că substantivul rămâne neschimbat, cazul lui fiind indicat de forma adjectivului posesiv.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat (posesorul): la a), pers. I; la b) și c), pers. a III-a; la d), pers. a III-a, adj. posesiv cu formă de genitiv. Explică oral de ce ai folosit liniuța de unire.

a) Tatăl meu, om de o rară duioșie, mă avea numai pe mine și-mi făcea toate voile, iară soră îmi era ocrotitoare. — I. Slavici, *Amintiri*.

b) Știa el bine acum că din asta nu va mai putea nici socru... să-l scoată. Nevastă... era în vecini cu soacră... — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

c) — Cale bună, fata mea, îi zise tată Toate ca toate, numai povețele ce ți-am dat să nu le uiți niciodată. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*

d) Când răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adjectivele posesive *mea, ta, sa* la cazul genitiv sau dativ, legate prin liniuță de substantivele: *mamă, mătușă, soră*.

VII. *Greșeala de a scrie pronumele și adjectivele posesive (a) sa, (ai) săi ca și cum ar fi alcătuite din două cuvinte rostite împreună* — (a) „s-a“, (ai) „să-i“ — este destul de frecventă. Pentru a deosebi scrierea formelor respective de ortogramele *s-a (dus), să-i (duci)*, ține seama de sensul pe care îl are în contextul dat ceea ce se pronunță „sa“ ori „săi“; în ambele cazuri sensul poate fi *lui* sau *ei*: *Ai săi (ai lui sau ai ei) au plecat; cartea sa (cartea lui sau cartea ei). Posibilitatea de a înlocui pe „sa“ și pe „săi“ cu pronumele lui sau ei indică valoarea de pronume sau de adjectiv posesiv, deci scrierea sa, săi. În situațiile „sa“ dus și „săi“ duci, „sa“ și „săi“ nu au un anumit sens, iar formele verbale de la dreapta conduc la scrierea s-a dus, să-i duci*.*

* Pentru amănunte în legătură cu construcțiile de tipul *să-i duci*, vezi la p. 162-163, „Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv.“

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* sau cu grupurile de cuvinte *s-a*, *să-i*. Subliniază substantivele care denumesc obiectul sau obiectele posedate.

a) — Afurisit să fie cinerul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor — I. Creangă, *Amin-tiri din copilărie*.

b) Și a plecat Cănuță. dus la bunică..... acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică a alergat la dascăl și dascălul i-a spus: — Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul dea de căpătii, că nu-i de școală, e copil sucit.

..... mîhnit bătrîna, dar gîndit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească în școală; să-l dau la stăpîn, poate acolo fie norocul lui. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

c) Nici un bărbat din neamul lui Aripert nu știe

..... spună ei cuvinte așa de dragi, ca el.

În urmă ea zîmbește: „Ah, nu, că e mișel

Un suflet cînd își uită pe ai — G. Coșbuc, *Jertfele timpăcării*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* și grupurile de două cuvinte *s-a* și *să-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive, precum și verbele de care țin cuvintele *a* și *să* din ortogramele *s-a*, *să-i*.

VIII. Înaintea unui pronume sau adjectiv posesiv, ceea ce se pronunță „*ai*“, „*ai*“ nu poate fi decît o formă a articolului posesiv, deci se scrie: *ai*, *ai*. Grupurile *a-i*, *a-i* stau totdeauna înaintea unui verb la infinitiv și sînt alcătuite din prepoziția *a* (marcă a infinitivului) și un pronume neaccentuat: *a-l* chema (pe el), *a-i* chema (pe ei), *a-i* spune (lui sau ei).

Exercițiu

Completează locurile libere cu articolul posesiv *ai*, *ai* sau cu cuvintele *a-l*, *a-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive.

a) — Da, Dincă... nostru. Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraților!“ Au sărit... lor, au sărit... noștri; a fost o învălmășeală de nedescris. — Au căzut mulți dintre... noștri? — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) Tînărul Socol așternu bunda sa pe oblîncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezemînd-o de... său piept. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

c) Negreșit, muncitorul e stîlpul României! De la dînsul să învățăm a ne iubi patria! Fiînd în raport necontenit cu pămîntul țării noastre, el știe... iubi și... cinstii!

Noi să ne silim... înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, care va ridica lesne pe țaran din adîncă ofilire în care pare ... fi afundat suferințele lui. — Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

IX. Pronumele sau adjectivele posesive (*ai*) noștri, (*ai*) voștri se scriu cu un singur „*i*“, ca și celelalte pronume (adjective) posesive care se referă la mai multe obiecte posedate de genul masculin: *ai mei*, *ai tăi*, *ai săi*. Scrierea noștri, voștri corespunde pronunțării (cu un singur „*i*“) și faptului că pronumele și adjectivele posesive nu au forme articulate și forme nearticulate.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele *noștri, voștri*: la a) și b), cu pluralul adjectivului *nostru*; la c), d), e), cu pluralul adjectivului *vostru*. Subliniază vocala finală, semn al pluralului, și indică substantivul determinat.

a) — Cine oare ne-o putea spune nouă cîte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii și țara, cu Măria sa? — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Bătrînii s-au pustiit și ei. Așa că aicea trăim numai noi și copiii
— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Bărbații trebuie să fie răpuși. Țugulea a făcut pozna. — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii*.

d) — Să Țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai tîrziu copiilor
— Z. Stancu, *Desculț*.

e) — Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe, că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor ș-a urmașilor urmașilor în veacul vecilor. — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare*.

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre adjectivele posesive *nostru, vostru*, la masculin plural. Procedează, în privința sublinierilor și a indicațiilor pe text, ca la exercițiul 1.

II. Pronumele fără forme personale

A. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ

I. Pronumele demonstrativ înlocuiește numele unui obiect și totodată dă unele indicații despre obiectul respectiv, arătînd: apropierea sau depărtarea obiectului ori identitatea obiectului cu sine însuși sau cu alt obiect.

După indicațiile pe care le dau despre obiect, pronumele demonstrative se împart în:

— pronume demonstrative de apropiere: *acesta, aceasta; cestălalt, ceastălaltă*;

— pronume demonstrative de depărtare: *acela, aceea; celălalt, cealaltă*;

— pronume demonstrative de identitate: *aceiași, aceeași*.

Cestălalt (ceastălaltă) și *celălalt (cealaltă)* sînt pronume compuse din demonstrativul de apropiere sau de depărtare (cu unele modificări fonetice) și adjectivul pronominal nehotărît *alt(ă)**, al cărui sens lexical face ca cele două pronume compuse să arate nu numai apropierea sau depărtarea obiectului, ci și diferențierea de alt obiect: Nu-l vreau *pe acesta (pe acela)*, ci *pe cestălalt (pe celălalt)*.

Formele populare sînt: *ăsta, asta, ăla, aia, ăstălalt, astălaltă, ălălalt, ai(a)laltă*. În Moldova se folosesc: *(a)ista, istalalt*.

Formele de feminin *aceasta, asta, aceea* se pot referi și la conținutul unei comunicări: Dacă au procedat altfel, *aceasta (asta, aceea)* îi privește pe ei. În situațiile de acest fel, pronumele are sens neutru, el referîndu-se la faptul exprimat printr-o comunicare, nu la un substantiv feminin. Pronumele *asta* cu sens neutru este folosit și în limba literară.

* Între cele două elemente componente s-a introdus consoana de legătură „l”: *cestălalt, ceastălaltă* etc.

Pronumele **acesta** și **acela** au următoarele forme cazuale:

Singular			Plural		
N. Ac. m., n.	acesta	acela	m.	aceștia	aceia
f.	aceasta	aceea	f., n.	acestea	acelea
D. G. m., n.	acestuia	aceluia	m., f., n.	acestora	acelora
f.	acesteia	aceleia			

Pronumele același (aceeași) se declină ca și pronumele acela (aceea), elementul component „și” fiind invariabil.

*La celelalte pronume demonstrative compuse, deosebirea dintre dativ-genitiv și nominativ-acuzativ se face în general prin componentul demonstrativ, al doilea component schimbându-se numai după gen și număr, cu excepția femininului singular, la care forma de dativ-genitiv este identică cu forma de nominativ-acuzativ plural, ca și la substantivele feminine nearticulate de tipul *casă—case*:*

N. Ac.	sg.	ceastălalt	ceastălaltă	celălalt	cealaltă
	pl.	ceștilalți	ceștelalte	ceilalți	celelalte
D.G.	sg.	cestuilalt	ceșteilalte	celuilalt	celeilalte
	pl.	cestorlalți	cestorlalte	celorlalți	celorlalte

Pronumele demonstrative *îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și pronumele personale.*

Exercițiu

Subliniază pronumele demonstrative și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor demonstrative.

a) — Gheorghită, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris singe/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Vulturii s-au oprit în lumină, piept în piept... Unul își întinse aripa/ ca să-l învâluie pe celălalt. — T. Arghezi, *Vulturii*.

c) Fapta ta cea mai bună e aceea/ de care ți-ai adus aminte mai puțin. — N. Iorga, *Cugetări*.

d) ...o aristocrație a banului s-a ridicat,/ și, [dacă firmele s-au schimbat,] figurile au rămas aceleași. — Dimitrie Anghel, *Cifre*.

e) De eram sau nu chisnovat, treaba părintelui Ghermănuță; iar [de nu-mi păsa de încrucișatul potecilor și de primenitul luminii,] aceasta era treaba mea. — C. Hogaș, *Singur*.

f) — Da te mătură Tazlău', domnișorule, cu cal cu tot...

— Bine, moșule, asta o s-o vedem noi. — C. Hogaș, *Singur*.

g) Acesta era obiceiul dumnealor...; stricau prietenia de la un lucru de nimic, stăteau botoși un ceas-două,/ pe urmă se aruncau unul în brațele celuiilalt. — Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*

h) Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare și tare în țără... Deci acu fiul acestuia venea/ să-și redobândească drepturile părințești.⁴³ — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

i) Tunurile lui Mihai-Vodă erau așezate pe un loc mai bun decât al ungurilor/ și ar fi făcut mult rău acestora/ de ar fi avut tunari mai meșteri...

Cea dintâi izbire o făcu Baba-Novac asupra lui Ștefan Lazăr; dar... el fu respins înapoi de voinicii pedestrași ai acestuia. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

j) Bordeanu scrisese lui Baligot de Beyne... că Puterile vor protesta de formă... Iar Iancu Alecsandri comunica... aceluiași/ că ziarul „La France” se ocupă de proiectul unei lovituri de stat în România. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

k) Cocoșilă se opri la marginea poienii și rămase acolo în picioare, / parcă n-ar fi vrut/ să se amestece cu ceilalți. Era îmbrăcat de sărbătoare ca și ceilalți. — Merin Preda, *Moromeții*.

II. *Cînd însoțesc un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz, formele pronumelor demonstrative au valoare de adjective pronominale demonstrative; omul acesta (acela); omului acestuia (aceluia); casa aceea (cealaltă); casei aceleia (celeilalte) etc.*

Cu excepția adjectivului demonstrativ de identitate, care se așază numai înaintea substantivului determinat — același (aceluiași) om, aceeași (aceleiași) case —, toate celelalte adjective demonstrative pot sta atît după substantiv, cît și înaintea substantivului.

Adjectivul demonstrativ de identitate și adjectivele cestălalt (ceastălaltă), celălalt (cealaltă) au toate formele identice cu ale pronumelor demonstrative.

Adjectivele demonstrative corespunzătoare pronumelor acesta și acela au forme identice cu ale pronumelor numai cînd sînt așezate după substantiv (vezi exemplele de mai sus). Cînd sînt așezate înaintea substantivului, formele adjectivelor demonstrative prezintă următoarele deosebiri față de formele folosite după substantiv:

— adjectivele feminine au la *nominativ-acuzativ singular* formele: *această casă* — *casa aceasta*; *acea casă* — *casa aceea*;

— toate celelalte forme (de masculin, feminin, neutru, la singular și la plural) se deosebesc de formele folosite după substantiv prin lipsa particulei finale „a”:

acest (acestui) om (drum);

acestor oameni (case, drumuri);

acel (acelui) om (drum);

acelor oameni (case, drumuri).

Substantivele determinate de adjective demonstrative sînt nearticulate cînd adjectivul demonstrativ este așezat înaintea substantivului și articulate cînd adjectivul demonstrativ este așezat după substantiv. În construcțiile cu substantivul nearticulat, înțelesul de *genitiv* sau de *dativ* al substantivului este dat de forma adjectivului demonstrativ — (al) *acestui (acelui, cestuilalt, celuilalt, aceluiași) elev* — și poate fi dovedit prin inversarea ordinii celor doi termeni: (al) *elevului acestuia (aceluia, cestuilalt, celuilalt)*.

Inversarea ordinii termenilor poate servi ca mijloc de control la analiza adjectivelor demonstrative din construcțiile de felul celor de mai jos, la care forma nearticulată a substantivului, forma adjectivului demonstrativ (identică cu forma pronumelui demonstrativ) și faptul că adjectivul demonstrativ este precedat de prepoziție sau de articolul posesiv duc de multe ori la *greșeala de a lua adjectivul drept pronume demonstrativ și de a-i atribui funcția sintactică a substantivului determinat*:

— (l-a chemat) *pe celălalt elev* = (l-a chemat) *pe elevul celălalt*;

— (un caiet) *al celuilalt elev* = (un caiet) *al elevului celuilalt*.

⁴³ — „fiul acestuia”. — Pron. demonstrativ; ține locul substantivului *cornicul* (fiul *cornicului*).

Inversarea ordinii termenilor *pune în evidență valoarea de adjectiv demonstrativ* și în construcțiile de tipul *(al) elevului acestuia (aceluia) = (al) acestui (acelui) elev*, construcții la care, deși din forma substantivului se poate vedea clar și acordul în caz al adjectivului demonstrativ, se face totuși *greșeala de a-i atribui demonstrativului valoarea de pronume la genitiv*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele demonstrative și indică prin săgeată cuvintele determinate, apoi scrie secvențele alcătuite din substantiv și adjectivul demonstrativ de apropiere sau de depărtare, inversând ordinea celor doi termeni.

Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor și a pronumelor demonstrative.

a) Cu aceeași grijă a ales pe ceilalți boieri din treapta a doua și a treia. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

b) — Nu vă mirați că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire... Nicoară va ajunge poate voleyod al acestui pământ. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) S-a privit împărâteasa în ele numai cite o clipă, căci le și dădea la o parte, necăjită cît de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.

d) Era ceva blind în fața omului aceluia bătrîn, care străbătea țara noastră prin codrul străvechi. — D. Anghel, *Garda imperială*.

e) Numai ei doi (luceafărul și lebăda) sînt pîlpîirile nopții acesteia în care lumea pare adîncită într-un somn de moarte. — Em. Gârleanu, *Singuratecii*.

f) Poteca e strînsă... la stînga de o prăpastie oabîă; în fundul acesteia mugesc undele albăstrii ale rîului.⁴⁴ — A. Russo, *Piatra Teiului*.

g) — Apoi... nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cîstit vornic. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

h) N-a fost colț de lume în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros“, fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu... De-a lungul acestui măreț torent, au curs puhoaiete de barbari... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

i) Scheletul acestei atît de armonioase construcții sînt munții Carpați...

Pe vremea cînd apele acestora netezeau cîmpurile exterioare ale țării, în centrul ei scoarța pămîntului de asemenea lucra, încrețindu-se treptat. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

2. Construește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, arbitru, băiețandru, copil, fiu, barcagiu* să fie folosite la plural, unele la nominativ sau la acuzativ, iar altele la genitiv sau la dativ, însoțite de un adjectiv demonstrativ de apropiere sau de depărtare așezat: 1. după substantiv; 2. înaintea substantivului. (*Fii atent la situațiile în care substantivul trebuie articulat sau nu.*)

III. Din formele demonstrativului *acela* au rezultat pronumele și adjectivele demonstrative de mai jos, cu forme simplificate prin căderea vocalei inițiale sau și a vocalei finale:

N. Ac.	cela	ceea	ceia	celea	cel	ceă	cei	cele
D. G.	celuia	celeia	celora		celui	celeii	celor*	

* După cum se vede, formele pronumelui (adjectivului) *cel* sînt identice cu ale articolului demonstrativ. Explicația acestei identități: articolul *cel* provine din adjectivul demonstrativ. De la construcții ca *pomul acela înalt, pomului aceluia înalt, casa aceea înaltă* etc., s-a ajuns la: *pomul cel înalt, pomului celui înalt, casa cea înaltă* etc., situații în care sensul de adjectiv demonstrativ slăbind, cuvintele *cel, cea* etc. se sînt asociate cu adjectivul, ca elemente de legătură între adjectiv și substantivul determinat.

Demonstrativul „*cela*“, cu valoare de pronume sau de adjectiv, și adjectivul „*cel*“ se întrebuințează în unele graiuri regionale și apar în aceleași condiții ca și formele demonstrativului de bază — *acela*, *acel*.

Adjectivul demonstrativ „*cel*“, deși are forme identice cu ale articolului demonstrativ și se acordă (ca și acesta) în gen, număr și caz cu substantivul determinat, se deosebește de articolul demonstrativ prin faptul că nu este urmat de un adjectiv, de un numeral sau de alt cuvânt cu valoare adjectivală, ci apare singur la stînga substantivului determinat, îndeplinind el însuși funcția de atribut:

— Mai bine ia dă cel măr incoace. — C. Hogaș, *Coana Marieta*.

Pe cea casă sîndrilită / Joac-o miță potcovită. — Ghicitoare (*Luna*).

Tot regional, forma cele apare ca adjectiv demonstrativ și la dreapta substantivului determinat:

...pe înserate (*Ivan*) ajunge la curțile cele. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

Pronumele demonstrativ „*cel*“ are o largă întrebuințare în limba literară, dar spre deosebire de pronumele *acela* (și de celelalte pronume), el nu poate fi folosit ca parte de propoziție decât însoțit de un atribut sau de o propoziție atributivă.* Din această cauză i s-a spus pronume „semiindependent“.

Atributul pronumelui „*cel*“ poate fi exprimat prin substantiv sau pronume la acuzativ cu propoziție ori la genitiv, prin adverb cu propoziție sau fără propoziție** și prin verb la supin, iar propoziția atributivă este introdusă prin pronumele relativ *care* sau (mai rar) prin pronumele *cîți* (*cîte*).

	Funcția pronumelui demonstrativ
... <i>oînătorii</i> *** cu arce le-au trimis săgeți, / ↓ cei cu sulilele au repezit sulile. — M. Sadoveanu, <i>Nicoară Potcoavă</i> .	subiect
— Femeia asta trebuie să fie de pe altă lume; ↓ cele de la noi sînt mai prietenoase. — M. Sadoveanu, <i>Baltagul</i> .	„
Misterul suprem al cosmosului este cel al luminii. — Șerban Cioculescu, <i>Aspecte lirice contemporane</i> .	nume predicativ
...îi ieși înainte (un lup) cu niște colți ca cei de fîldeș. — P. Ispirescu, <i>Ileana-Simziana</i> .	atr. prepozițional
...cetatea e de tipul celei de la Costești. — H. Daicoviciu, <i>Dacii</i> .	atr. genitiv
Cine se lovește cu capul de pragul de sus / ↓ vede și pe cel de jos. — Proverb.	c. obiect direct
...dădea ordinele... cu un glas / care nu se ↓ deosebea... de cel dinainte. — Marin Preda, <i>Marele singuratic</i> .	c. obiect indirect prepozițional

44 — „în fundul *acesteia*“. — Pron. demonstrativ; ține locul substantivului *prăpastia* (în fundul *prăpastiei*).

* Construcții ca „A venit cel“, „Cheamă pe cel“, „Spune celui“ etc. nu sînt posibile, ele nefiind comunicări cu conținut suficient.

** Adverbe din categoria celor rezultate din contopirea prepoziției cu adverbul: *dinainte* (din *de* + *înainte*), *dinapoi* (din *de* + *înapoi*) etc.

*** S-au tipărit cu litere cursive: la stînga pronumelui demonstrativ, substantivul care indică pe cel înlocuit de pronume, iar la dreapta pronumelui, atributul lui sau pronumele relativ care introduce propoziția atributivă.

Mașina de scris este bună.		
Celei de calculat îi lipsește ceva.		c. obiect indirect (dativ)
Ciți au mai văzut țărmlul acesta la întoarcere?		
Și ciți au ajuns la cel de dincolo? — Z. Stancu, Descult.		c. circ. de loc
Înaintea lui se întindea o pădure încă mai minunată decît cea de argint. — I. Slavici, Zina Zorilor.		c. circ. de mod comparativ*
Cea mai bună filozofie e cea / care muncește tăcută un colț de ogor. — N. Iorga, Cugetări.		nume predicativ

Pronumele *cel* nu se referă totdeauna (ca în textele de mai sus) la un substantiv exprimat mai înainte, ci poate fi introdus direct în comunicare, dacă substantivul înlocuit poate fi dedus cu ușurință de persoana căreia i se adresează comunicarea, și anume:

— cînd demonstrativul se referă la o persoană prezentă, necunoscută vorbitorului și pe care acesta o indică printr-un atribut al pronumelui: „Întreabă pe cel cu ochelari“ (= pe acela cu ochelari);

— cînd pronumele la masculin plural (uneori și la singular) se referă la o anumită categorie de oameni; în loc de *oamenii de la șes, locuitorii din Moldova, oamenii (omul) fără griji* etc., se spune deseori: *cei de la șes, cei din Moldova, cei (cel) fără griji*;

— cînd forma de feminin „cele“ este folosită cu sens neutru, ca în textele de mai jos, în care pronumele *cele* se referă la diferite lucruri, fapte, întâmplări: „Aici era o mulțime de lume care istorisea și judeca cele din război“ (Duiliu Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*); „Viața s-a schimbat, / și cele [cîte au fost] ni se par acum triste și ofilite“ (Dimitrie Anghel, *Fantome*).

Exercițiu

Subliniază articolul demonstrativ și partea de vorbire pe care o însoțește, iar la textele care cuprind forme ale pronumelui (adjectivului) demonstrativ *cel*, procedează, în privința sublinierilor și a indicării relațiilor sintactice, ca la exemplele date mai sus. Analizează morfologic și sintactic părțile de vorbire cu articol demonstrativ, pronumele și adjectivele demonstrative.

a) — ... Cînd te-am văzut/parcă mi s-a înfățișat o domniță ca-n istorisirile cele frumoase și de demult. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

b) Și noi pe căldurile cele ne ungeam cu leșie tulbure.../ și apoi ne băgam în Bistrița/ de ne scăldam. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Astfel (Vitoria) a găsit vorbe bune la hănul cel mare de la Broșteni. Oile trecuseră către Gura Negrei... Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Ion Pravilă se înverșuna.../ că nū-i drept/ ca... cei săraci să rămînă necăjiți. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Acuma-i vremea asupra iernii... Dar [cum se va încheia în primăvară cel codru verde,] m-oi duce/ să caut pe Nicoară Potcoavă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

* Construcțiile în care *cel* (*cea*) urmat de altă parte de vorbire decît adjectivul sau numeralul nu are rolul de a lega un atribut de substantiv sint analizate în *Gramatica Academiei*, la articolul demonstrativ, în sensul că „*cel* (*cea*) poate fi interpretat la fel de bine ca articol sau ca pronume“.

- f) Astfel, istoria celui mai mare sultan... a avut ȧesute în ea cele mai crude tristeȧi. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.
- g) ...o dureau ȧelele* și grumazii, întinzându-se la plopii cei înalȧi și plecându-se atȧta pe la rădăcinile celor tufari după vlăstare fragede. — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.
- h) Sporeȧte și numărul „gimnaziilor“ ...Cel din Botoȧani datează de la 1/13 septembrie 1859. — Const. C. Giurescu, *Viaȧa și opera lui Cuza-Vodă*.
- i) În țara orbilor cel cu un ochi este împărat. — *Proverb*.
- j) La un dejun am avut ca invitaȧi pe ambasadorul Franȧei... și pe cel al Turciei. — Iorgu Iordan, *Memorii*.
- k) Iașul lui (Ibrăileanu) numai îmi aduce aminte de cel de ieri, uitându-l pe cel de azi. — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.
- l) Ziua începuse a se ascunde după munȧii apusului, mai luminând încă puȧin vîrfurile celor dimpotrivă. — Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie*.
- m) Uimirea celor din Zăvoiul Dihorului fu și mai mare,/ cînd alăture de acest uriaș..., văzură și pe Toma al lor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.
- n) Viile mai importante din vremea aceea erau cele de la Dealul Mare. — N. Iorga, *Istoria romănilor prin călătorii*.
- o) ...uneori, zeul, miniat pe muritori, le refuza celor în viaȧă (toate bunurile), trimiȧînd inundaȧii, secetă sau molieme. — H. Daicoviciu, *Dacii*.
- p) În odăiȧa de la mijloc era cancelaria,/ iar în cea dinspre uliȧă locuia șeful postului. — L. Rebreanu, *Răscola*.
- q) Petru-Vodă avea sabia duhului,/ care-i mai tare decît cea de fier. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.
- r) Pleacă/ și nu mai aștepta/ — zisese din depărtare gîndul și condeiful celui/ care chibzuise telegrama. — Al. Macedonski, *Cartea de aur*.

Ortoepia, ortografia și acordul pronomelor și al adjectivelor demonstrative

I. În folosirea pronomelor și a adjectivelor demonstrative compuse, se fac următoarele *greșeli*:

— la demonstrativele *cestălalt, celălalt, „l“ din componentul alt (alȧi, altă, alte) este înlocuit cu „n“* — „cestălant, ceștilanȧi, celălant, ceilanȧi“ etc.;

— în locul formei *cealaltă, alcătuită c o r e c t* numai cu consoana de legătură „l“ între componentele *cea și altă*, apare forma *i n c o r e c t ă* „cealălaltă“, cu adaosul „lă“ între *cea și „l“*;

— *formele de singular ale demonstrativului de identitate sînt scrise uneori greșit* — „acelaș“, „aceeaș“ etc. —, neȧinîndu-se seama de faptul că, la *demonstrativul de identitate, „și“ final este un component i n o a r i a b i l*, deci obligatoriu, în această formă, și la singular.

Exerciȧii

1. Construieȧte propoziȧii sau fraze în care formele *cestălalt, celălalt, ceilăȧi și cealaltă* să fie folosite ca *pronume* la nominativ sau la acuzativ și ca *adjective* la acuzativ.
2. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de identitate. Subliniază substantivele cu care le-ai acordat.

* Formă regională. Forma literară: *șalele*.

a) Ne lăsăm pe Pîriul Cerbului în tăietură de maluri, pămînt uscat, plesnit în toate părțile. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Natura va fi totdeauna aceeași, meteori, cîmpii înflorate, cer înstelat, lună, munți și mări, valuri. — C. Bolliac, *Misiunea socială a poeziei*.

II. În situațiile de mai jos, *greșelile de pronunțare și de scriere privind formele cazuale ale adjectivelor acesta, acela și același se pot evita folosind ca mijloc de control forma corespunzătoare a adjectivului demonstrativ de apropiere sau de depărtare plasat înaintea substantivului.*

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii *acești* oameni
 aceștia

Nu „aceștea“, pentru că -a se adaugă la forma de masculin plural *acești*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ corespunzător celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

<i>acești</i> colegi	colegii	<i>acești</i> munți	munții
<i>acești</i> poeți	poeții	<i>acești</i> codri	codrii

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *marinar* și *scafundru*, la nominativ sau la acuzativ plural, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere așezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Fii atent și la *articularea* sau *nearticularea substantivului*, cerută de locul demonstrativului.

Feminin singular, genitiv și dativ

femeii *acestei* femei
 acesteia

Nu „acestea“, pentru că -a se adaugă la forma de genitiv a femininului: *acestei*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere la genul, numărul și cazul celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

<i>acestei</i> poete	poetei	<i>acestei</i> cetăți	cetății
<i>acestei</i> țări	țării	<i>acestei</i> flori	florii
<i>acestei</i> cîmpii	cîmpiei	<i>acestei</i> zile	zilei

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte*, *operă*, *poezie*, la genitiv sau la dativ singular, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere așezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat. Fii atent și la *corectitudinea formelor articulate de genitiv ale celor trei substantive*.

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii	acei oameni		(Nu „aceea“, pentru că -a se adaugă la forma de masculin <i>acei</i> .)
	aceia		
	aceiași oameni		(Nu „aceeași“, pentru că -și se adaugă la forma de masculin <i>aceia</i> .)

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acei țărani	țărani	țărani
acei ostași	ostași	ostași
acei stejari	stejarii	stejari
acei copii	copiii	copii

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *muncitorul* și *luptătorul*, folosit la nominativ sau acuzativ plural: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

Feminin singular, nominativ și acuzativ

femeia	acea femeie		Nu „acea“, nici „aceiași“, pentru că <i>acestea sînt forme de plural ale masculinului</i> .
	aceea		
	aceeași femeie		

Pentru folosirea corectă a femininului singular *aceea*, *aceeași* și a masculinului plural *aceia*, *aceiași*, observă că la **feminin singular** particula „a“ este precedată de „e“, cu care formează diftongul „ea“ — *a-ce-ea*, *a-ce-eași* —, iar la **masculin plural** este precedată de „i“, cu care formează diftongul „ia“: *a-ce-ia*, *a-ce-iași*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică forma de feminin singular a adjectivului demonstrativ de depărtare plasat după substantiv și a adjectivului demonstrativ de identitate.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acea poezie	poezia	poezie
acea lecție	lecția	lecție
acea stradă	strada	stradă
acea casă	casa	casă

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte* și *informație*, la nominativ sau la acuzativ *singular*, și *barcagiu*, la nominativ sau la acuzativ *plural*; 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat.

Feminin singular, genitiv sau dativ

femeii
acelei femei
aceleia
aceleiași femei

Nu „aceleea“, nici
„aceleeași“, pentru că *formele corecte au la
bază genitivul feminin acelei.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care arată că demonstrativul are formă de dativ-genitiv.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acelei cărți	cărții cărți
acelei opere	operei opere
acelei școli	școlii școli
acelei stele	stelei stele

2. Construiește cîte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *cîmpie* și *vale* la genitiv sau la dativ singular: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

III. Din prezentarea formelor adjectivului demonstrativ de apropiere și ale celui de depărtare, s-a văzut că aceste adjective *au forme speciale de dativ-genitiv și atunci cînd sînt plasate după substantivul determinat: omului acestuia (aceluia), oamenilor (femeilor) acestora (acelora) etc. Fii atent la acordul în caz al adjectivului*, deoarece în situațiile de felul celor arătate se face de multe ori *greșeala de a folosi în locul formelor de dativ-genitiv ale adjectivelor demonstrative, formele de nominativ-acuzativ, deci formele neacordate în caz cu substantivul determinat.*

Exerciții

1. Scrie construcțiile de mai jos punînd adjectivul demonstrativ după substantivul determinat: *acestui munte; acestor munți; acestei poteci; acelei poteci; acelei cabane; acelui drum; acelor drumuri.*
2. Construiește propoziții în care fiecare dintre adjectivele *acesta, acela, aceea* să fie folosit după substantivul determinat, la genitiv sau la dativ, la singular și la plural. Verifică realizarea acordului în caz prin construcție cu adjectivul demonstrativ pus înaintea substantivului.

Exerciții recapitulative

Acordul și ortografia pronumelor și a adjectivelor demonstrative

1. Subliniază adjectivele demonstrative și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie substantivele determinate urmate de adjectivele demonstrative și subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.
- a) — Fie-mi iertat, sire, ... a erăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decît datoria lor patriotică... — C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*

b) — Să știți Domniile voastre că Ion-Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, ... se auzi o zîngănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

2. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale demonstrative de identitate, acordindu-le în gen, număr și caz cu substantivele determinate. Verifică acordul, deci și ortografia, prin comparație cu construcțiile în care adjectivele demonstrative de depărtare sînt așezate înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivele determinate.

a) Fratele și sora își căutără puncte de privire în diferite direcții. Amîndoi semănau și aveau fețe bune și ochi arzători. — M. Sadoveanu, *Noaptea de Sinziene*.

b) În după-amiaza zile în care trecuseră călărașii, Iovan s-a dus, după obiceiul lui, la moară. — M. Sadoveanu, *Ostrovul Lupilor*.

c) cîntec ne murmură și unora și celorlalți neîntrerupta goană; priveliști vedem și unii și ceilalți; nori ce întunecă fața apelor ne întunecă pe unii și pe ceilalți; melodioase cîntece ce le trezește fluidul element ne lovește auzul și se repercută în sufletele noastre. — D. Anghel, *În grădină*.

d) Glasul vîntului îți strînge inima, atît e de tînguios și de întristător! S-ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tînăr al lui Decembrie; ochi, privire aspră, glas, sprîncene încruntate! Numai căruntețea îi lipsește spre a îndeplini asemănarea. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Valoarea stilistică a adjectivului demonstrativ de identitate

În operele literare adjectivul demonstrativ de identitate apare adesea repetat de mai multe ori, la intervale scurte, în aceeași propoziție sau frază, fără ca această repetare să fie supărătoare, așa cum se întîmplă în cazul repetării altor cuvinte. Repetarea adjectivului demonstrativ de identitate este folosită mai ales în descrieri (portrete sau tablouri de natură), în fragmentele prin care se evocă chipuri sau locuri dragi. Prin această repetare, scriitorul insistă asupra unor trăsături sau aspecte ce l-au impresionat, pentru a transmite și cititorului impresia puternică, trăită de el. Astfel de insistență, prin repetarea adjectivului demonstrativ de identitate, întîlnim în fragmentele anterioare, din opera lui D. Anghel și a lui C. Hogaș (textele c și d, exercițiul 2), sau în următorul portret realizat de A. Vlahuță:

„Poposim la mama Ilinca, în satul copilăriei mele — după douăzeci de ani. Aceeași bătrînică, sprintenă și veselă și dulce la vorbă, *același* ochi mici, întrebători, *același* chip uscat, infolosit în *aceeași* maramă albă, mai mărunțică doar, încolo neclintită“ (*Din alte vremi*).

Scriitorul ar fi putut spune: „După douăzeci de ani, bătrînica este tot sprintenă și veselă și dulce la vorbă, cu ochi mici, întrebători, cu chipul uscat, infolosit în maramă albă“, dar acestui portret i-ar lipsi acea insistență prin care scriitorul ne comunică impresia pe care i-a făcut-o bătrînica cînd a revăzut-o după douăzeci de ani.

Exercițiu

Fă un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunicî impresia puternică pe care ți-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

B. Pronumele și adjectivul pronominal relativ

I. Pronumele relativ se folosește numai în frază și are rolul de a face legătura între o propoziție subordonată și regenta ei.* În această privință, pronumele relativ are același rol ca și conjuncțiile subordonatoare:

Învățat este omul / care nu mintuie niciodată de învățat. — N. Iorga, *Cugeări*.

În această frază, cuvântul care înlocuiește substantivul *omul* și totodată stabilește o relație de subordonare între propoziția pe care o introduce în frază și cuvântul înlocuit din cealaltă propoziție: *omul* ← *care nu mintuie niciodată de învățat*. Pronumele relativ se deosebește însă de conjuncție prin faptul că, fiind pronume, el îndeplinește în propoziția pe care o introduce o anumită funcție sintactică, pe când conjuncția nu este decât un element introductiv al propoziției subordonate. În fraza dată, pronumele relativ *care* are, în propoziția subordonată, funcția de subiect: *care nu mintuie...* = *omul nu mintuie...*

Celelalte pronume relative sînt: *cine*, *ce*, *cît*:

Ajută / pe cine n-a terminat. Ți-am dat / ce ai cerut / și cît (cîte) ai cerut.

Pronumele *cine* se referă la *ființe* sau la *lucruri personificate*; *care* și *ce* se pot referi atît la *ființe*, cît și la *lucruri*; *cît* se referă la *cantitatea obiectelor* (*ființe* sau *lucruri*).

Fiecare dintre cele patru pronume relative poate introduce atît propoziții în relație cu un substantiv — propoziții atributive —, cît și propoziții în relație cu un verb — propoziții complementive.

La cazurile *nominativ* și *acuzativ* pronumele relative au următoarele forme: *care*, *cine*, *ce* (pronume nediferențiate după genul și numărul substantivului la care se referă); *cît*, *cîtă*, *cîți*, *cîte*.

La *acuzativ* pronumele *care* și *cine* sînt însoțite totdeauna de prepoziție. Pronumele *ce* și *cît*, *cîtă*, *cîți*, *cîte* se folosesc la *acuzativ* fără prepoziție sau cu prepoziție.

Pronumele relative la *nominativ* și la *acuzativ* îndeplinesc, de obicei, funcțiile sintactice exemplificate prin textele de mai jos:

N.	Trecură într-o odăiță de alături, / care pe vremuri fusesse sufragerie. / — D. Zamfirescu, <i>Spre Cotești</i> .	subiect
Ac.	Aceștia-s codrii tineri / pe care i-a visat. /	compl. obiect direct
	S-a întors la prietenii / în care a crezut. /	compl. obiect indirect prepozițional
	Acolo sînt cîmpii nesfîrșite / pe care holdele sînt culcate ca niște valuri. /	compl. circ. de loc

Funcția sintactică a pronumelui relativ care introduce o propoziție atributivă se poate identifica ușor, înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține, pus la cazul pronumelui:

Trecură într-o odăiță... / care (odăița) fusesse sufragerie. /

Aceștia-s codrii tineri / pe care (pe codri) i-a visat. /

S-a întors la prietenii / în care (în prieteni) a crezut. /

* Pronumele relativ a primit această denumire pentru că el stabilește relația (legătura) dintre două propoziții.

Acolo sint cîmpii nesfîrşite / pe care (pe cîmpii) sint culcate...

Mă gîndesc la vacanţa / ce (vacanţa) o vom petrece împreună.

Funcţia de obiect direct a pronumelui relativ care este marcată totdeauna prin prezenţa în propoziţia respectivă a pronumelui personal neaccentuat, pronume care înlocuieşte acelaşi substantiv şi determină acelaşi verb ca şi pronumele relativ:

omul / pe care îl vezi; oamenii / pe care îi vezi; cartea / pe care

ai adus-o; cărţile / pe care le-ai adus. Observarea pronumelui neaccentuat la acuzativ te ajută să deosebeşti funcţia de obiect direct a pronumelui relativ cu prepoziţia pe de alte complemente construite cu aceeaşi prepoziţie. Compară, în această privinţă, cele două propoziţii din textele de la p. 212, introduse prin pronumele pe care.

Celelalte pronume relative la acuzativ cu funcţia de obiect direct se folosesc fie însoţite, fie neînsoţite de pronumele personal neaccentuat. Putem spune: cartea ce ai adus-o sau ce ai adus; (pe) cîţi i-ai văzut sau (pe) cîţi ai văzut; pe cine îl ajuţi sau pe cine ajuţi.

Exerciţiu

Subliniază pronumele relative şi desparte frazele în propoziţii. Dacă pronumele relativ este însoţit de pronumele neaccentuat la acuzativ, subliniază-l şi pe acesta. Indică prin săgeată verbul al cărui subiect sau complement este pronumele relativ. Fă analiza morfolo-gică şi sintactică a pronumelor relative.

a) — Viciile sint călăi care te omoră încet, fără sabie.

— Scrie ca să păstrezi florile gândului tău, pe care altfel le ia vîntul.

— Pentru oameni are însemnătate fapta ce ai făcut; pentru tine ajunge hotărîrea ce ai luat-o. — N. Iorga, *Cugetări*.

b) ... multe au văzut ochii mei, de atîta amar de veacuri cite port pe umerele acestea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Păruî văzînd pe fată şi-a plecat crengile-n jos şi ea a mîncat la pere şi şi-a luat la drum cite i-au trebuit. — I. Creangă, *Nata babei şi fata moşneagului*.

d) (Zmeul acesta) e mai puternic decît fraţii lui pe care i-ai omorît, dar (...) e şi cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic şi merele de aur*.

e) Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. — Vol. *Din folclorul nostru*.

f) A intrat în stîna povîrnită şi a luat desaga pe care i-a burduşit-o ciobanul... După o postajă de cale, a ocolit stîna pe departe şi a luat drumul înapoi... pe nişte cărări pe care le bătuse şi el de atîtea amaruri de ori. — Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne*.

g) Acel loc era o măgură verde cu muchia lată şi rotundă, pe care crescuse din veacuri depărtate, un bătrîn stejar. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

h) ...să nu spun minciuni, erau vreo zece-douăsprezece prăjini de cîne-pă frumcasă şi deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

i) S-a uitat la tufişul sub care se adăpostiseră..., apoi a strîns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului, care unduia sub pale de soare. — Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne*.

II. La cazurile dativ şi genitiv pronumele relative au următoarele forme:

— pronumele cine are o singură formă neacordată în gen şi în număr cu substantivul pe care îl înlocuieşte: D. cui; G. (al, a, ai, ale) cui;

— pronumele care prezintă la singular forme acordate în gen cu substantivul înlocuit, iar la plural, o singură formă pentru toate genurile: D. căruia, căreia, căroră; G. (al, a, ai, ale) cărui(a), cărei(a), căror(a);

— pronumele cît(ă) are numai la plural o formă pentru toate genurile: D. cîtor; G. (al, a, ai, ale) cîtor.

Pronumele ce nu are forme pentru cazurile dativ și genitiv.

Pronumele relative la dativ și la genitiv au funcțiile sintactice obișnuite ale acestor cazuri:

D. ...s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică... /
căreia îi zice chir. / — M. Sadoveanu, <i>Nicoară Potcoavă</i> .	compl.obiect indirect
G. Acolo șezu jos lângă o fîntînă / a cărei apă... se scurgea într-un iaz limpede. / — Al. Odobescu, <i>Zece basme mitologice</i> .	atribut genitival

Pronumele care la dativ, cu funcția de obiect indirect, este însoțit de obicei de pronumele personal neaccentuat la dativ: omul / căruia i-am spus; femeia / căreia i-am spus; oamenii (femeile) / căroră le-am spus.

Pronumele care la genitiv poate sta (ca și pronumele la celelalte cazuri) înaintea substantivului determinat (vezi textul de mai sus). Cînd substantivul determinat este la acuzativ cu prepoziție, pronumele relativ poate sta după

substantiv — ... un munte / de pe vîrful căruia... — sau înaintea substantivului, situație în care pronumele relativ se intercalează între prepoziție și substantivul determinat: ... un munte / de pe al cărui vîrf...

Funcțiile sintactice ale pronumelor relative la cazurile dativ și genitiv care introduc propoziții atributive se pot recunoaște (ca și funcțiile pronumelor relative la nominativ sau la acuzativ) înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține, pus la cazul pronumelui. Pentru pronumele la dativ, indicator al funcției de obiect indirect este și pronumele neaccentuat care îl însoțește, adică dubla exprimare a complementului:

- ... s-a iscat o buruiană / căreia (buruienii) îi zice chir.
- Șezu jos lângă o fîntînă / a cărei (a fîntînii) apă se scurgea...
- ... un munte / de pe vîrful căruia (muntelui)...
- ... un munte / de pe al cărui (al muntelui) vîrf...

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative și pe cele personale neaccentuate care însoțesc pronumele relative la acuzativ sau la dativ și indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele relativ cu funcția de complement sau de atribut. Desparte frazele în propoziții. (Fii atent la delimitarea propozițiilor în care pronumele relativ la cazul genitiv determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție.) Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

a) Acuma Vitoria se abătea iarăși într-o țară cu totul necunoscută, cu nume de sate și munți pe care nu le mai auzise. A făcut popasul obișnuit într-un sat căruia îi zice Sabasa... Iar muntele cu cale șerpuită... se chema Stînișoara. Îi dădea Vitoriei aceste lămuriri un flăcăuș pe care-l luase călăuză. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Și cum dela o vreme gurile lor (ale clopotelor) amuțiseră, căci sînt anumite ceasuri ce te învăluiesc cu melancolia lor și cărora numai tăcerea li se cade, de undeva, din infinit parcă, ... un sunet argintiu căzu trezind reveria lor. — D. Anghel, *Clopotul lui Nîcoară*.

c) Aşa-mi vine când şi când
Să mă iau pe drum plângînd,
.....
Nici n-am cui să mă jălesc,
Să spun pe cine doresc.
— M. Eminescu, *Călin-Nebunul*.

d) Pasionat, ca un vânător chemat pe o urmă, am rătăcit înainte în pădurea aceasta de hirtie, ale cărei foi le-au scuturat rînd pe rînd anotimpurile. Și figura marelui om se înălța covârșitoare, întunecînd cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi..., care reușiseră să înșele cu aparența lor zgomotoasă ochii miopi ai contemporanilor. — D. Anghel, *Mihail Kogălniceanu*.

e) Împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci,... unii cu înalta cucă din virful căreia atirna, pe șalele calului, o lată pană verde... — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

f) El (Motrul) coboară... de la poalele muntelui Oslea, unde a stat în vechime încolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată Valea Dunării... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

g) — ...deși îmi place prea mult, dară mă lipsesc de un așa odor, și-l las cui mi l-a adus...

A doua zi împăratul chemă pe Țugulea și pe fata de împărat... și le spuse ce a găsit cu cale sfatul împărătesc. — Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii. Vol. Din folclorul nostru.

h) Dar vremea trecea cu amăgele... și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, pînă ce intri în mormînt. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

i) Ieşirăm pe porţiţa de din dos a teatrului şi-n curînd ajunserăm cîmpul, în care se vedea de departe căsuţa bătrînului muzicant, a(ie) cărei ferestre ardeau în noapte ca două plăci de argint. — M. Eminescu, *Geniu pustiu*.

2. Transformă propozițiile atributive din textele e) și f) punind pronumele relativ înaintea substantivului determinat și propoziția atributivă din textul h) punind pronumele relativ după substantivul determinat.

3. Construiește cîte două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele care: la *acuzativ*; la *dativ*; la *genitiv*, cu pronumele relativ așezat: 1. *după substantivul determinat* și 2. *înaintea substantivului determinat*.

Subliniază pronumele relative, indică verbul sau substantivul determinat, delimitează propozițiile introduse prin pronume relative și fă oral analiza lor morfologică și sintactică.

III. Care, ce, cît(ă), cîți, cîte se folosesc și ca **adjective pronominale relative**. Cînd au această valoare, ele însoțesc un *substantiv nearticulat*, stau *înaintea substantivului*, *se acordă cu acesta* în gen, număr și caz și au *funcția sintactică de atribut adjectival*:

A luat / care (ce) floare i-a plăcut. A luat / cîte flori a vrut.

La *dativ-genitiv* adjectivul relativ *care* se deosebește de pronume prin lipsa lui „a“ final: *căru* pom, *cărei* case, *căror* pomi (*case*).

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele relative și adjectivele relative. Indică substantivul înlocuit de pronumele relativ și substantivul determinat de adjectivul relativ. Delimitează propozițiile și analizează adjectivele relative.

a) — Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are semănat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

b) ...vedeam cît adevăr, cîtă culoare, cîtă informație* folositoare se găsesc în aceste comedii pe care Alecsandri le scria mai mult jucîndu-se. — N. Iorga, *Oameni cari au fost*.

c) Înaintăm pe o șosea ce duce spre graniță. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Eu nu știu limanul spre care Ce demon mă pune-n mișcare,
Pornesc cu bagajul acum, Ce taină mă-ndeamnă la drum.

— G. Topîrceanu, *Balada chiriașului grăbit*.

e) Și nu se simțea decît vîntul care cînta pe mai multe țevi. — Em. Bucuța, *Capra-neagră*.

f) În care cămeșă s-a mîniat, într-aceea s-a (se va) dezmănia. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) ...cine mai știe cîte pămînturi ai avut sub soare, cîtă viață... ai cheltuit în căutarea strălucitorului aur. Dar... cum nu te înțeleg eu pe tine, tot așa nu m-ai înțelege nici tu, dacă ai vedea... cărui altar slujesc. — D. Anghel, *Tata*.

IV. Din pronumele relativ ce și pronumele demonstrativ cel (cei, ceea, cele) s-a format pronumele relativ compus cel ce (cei ce, ceea ce, cele ce). Grupul „cea ce” nu se întrebuintează.

Grupurile respective sînt considerate *pronume compuse* pentru că pot fi înlocuite cu un *pronume relativ simplu*: *cel ce vine* (= cine sau care vine); *cei ce vin* (= care vin); (stiloul) *cel ce e pe masă* (= care e pe masă) etc. Formele *ceea ce* și *cele ce* au *sens neutru* cînd se referă la un fapt, la o anumită situație, la ce s-a spus mai înainte etc.: Nu faci bine / *ceea ce faci*; Vom analiza / *ceea ce ai propus* (*cele ce s-au întîmplat*). În locul pronumelui cu sens neutru se poate folosi pronumele *ce*.

Cazurile *pronumelui cel ce* se exprimă prin formele lui *cel, ce* fiind *invariabil*: N. A.C. *cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce*; D.G. *celui ce, celei ce, celor ce*.

La *acuzativ* pronumele relative compuse care țin locul unui substantiv sînt precedate totdeauna de *prepoziție*; pronumele cu *sens neutru*, *ceea ce, cele ce*, se folosesc cu *prepoziție* sau *fără prepoziție*.

La scrierea *pronumelui ceea ce*, observă că *elementele componente* nu sînt contopite, iar *primul termen* se pronunță și se scrie cu doi „e”. Fii atent la modul de pronunțare, fiindcă *elementul „ceea”* este confundat deseori cu *demonstrativul scurt „cea”*, fapt care duce la *greșelile*: „cea ce”, „ceace”. Alteori scrierea *ceea* este respectată, nu însă și separarea lui *ce*. Faptul că *ce* nu s-a contopit cu *ceea* se poate vedea din construcțiile de felul *ceea ce-aduce, ceea ce-am spus*, în care numai *ce* se leagă în vorbire de cuvîntul următor.

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative compuse și desparte frazele în propoziții. Analizează pronumele relative.

a) Cel ce în astă lume a dus numai durerea

Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

* Adjectivul relativ se exprimă înaintea fiecărui termen coordonat, mai ales cînd substantivele nu sînt de același gen sau la același număr, iar adjectivul relativ are forme pentru exprimarea genurilor.

b) Celui ce-i place linguşirea este vrednic de linguşire. — T. Vianu, *Dicţionar de maxime comentate*.

c) Singur şi trist, îmi reiau filele înnegrite peste an şi recitesc cele ce-am scris. — D. Anghel, *Fantome*.

d) — Preuteasă, preuteasă, strigă el, uitându-se prin casă spre a-şi alege cele ce-i făceau trebuinţă la drum. — I. Slavici, *Pădureanca*.

e) ...în casa bunicilor mei am simţit cîteodată nevoia să notez ceea ce era chiar sub ochii mei. — I. Teodoreanu, *În casa bunicilor*.

f) — Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit. — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

g) — Tocmai de ceea ce te-ai păzit, n-ai scăpat. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. În unele din textele următoare pronumele relativ *ce* este sinonim cu pronumele cu sens neutru *ceea ce*. Găseşte acele texte şi scrie-le, folosind în locul lui *ce* pronumele compus *ceea ce*.

a) ...se auzea răsunînd glasul unui pîrăuaş *ce* venea ca şi noi din deal la vale. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) *Ce* ţie nu-ţi place altuia nu face. — *Proverb*.

c) Sufletul tău să fie ca răşina *ce* curge din brad: viaţă revărsată. — N. Iorga, *Cugetări*.

d) ...în viaţă, în simţire, în gînd rămîne mai ales *ce* ai dat altora, *ce* ai lăsat de la tine, *ce* ai jertfit. — N. Iorga, *B.P. Hasdeu*.

3. Compune un text scurt în care să fie folosit de două ori fiecare dintre pronumele *cel ce*, *cei ce*, *ceea ce*. Explică ortografia lor.

Folosirea corectă a pronumelui relativ „care”
la acuzativ şi la dativ

Regulile limbii literare actuale cer, fără nici o excepţie, exprimarea funcţiei de obiect direct a pronumelui relativ „care” prin construcţia pe care şi a funcţiei de obiect indirect prin formele de dativ căruia, căreia, căroră. Prin aceste modalităţi de exprimare, se stabileşte un acord între forma cazuală a pronumelui relativ şi aceea a pronumelui personal neaccentuat care însoţeşte pronumele relativ cu funcţia de obiect direct sau de obiect indirect:

Vom lucra	cu un om	/ pe care îl cunoaştem.
	cu oameni	/ pe care îi cunoaştem.
Am găsit	cartea	/ pe care o căutam.
	cărţile	/ pe care le căutam.
A venit	băiatul	/ căruia i-ai promis mingea.
	fata	/ căreia i-ai promis mingea.
Au venit	băieţii	/ căroră le-ai promis mingea.
	fetele	

Acordul nu este respectat totdeauna. *Greşelile* constau în folosirea formei „care” în locul construcţiei „pe care” şi în locul formelor de dativ: „Vom lucra cu oameni „care” îi cunoaştem”; „Am găsit cartea „care” o căutam”; „A venit băiatul „care” i-ai promis mingea” etc. Când subiectul propoziţiei introduse prin pronumele relativ este subînţeles, folosirea lui „care” în situaţiile arătate duce la schimbarea înţelesului comunicării. De exemplu, dacă în loc de „Vecinul a venit cu băiatul / pe care îl laudă mereu” se spune „Vecinul a venit cu băiatul / care îl laudă mereu”, propoziţia construită greşit cu pronumele „care” spune cu totul altceva decât propoziţia cu pronumele „pe care”: din propoziţia cu „pe care” se înţelege că „vecinul îl laudă pe băiat”, iar din aceea cu pronumele fără prepoziţia „pe” se înţelege că „băiatul îl laudă pe vecin”.

Pentru evitarea greşelilor de felul celor arătate, ţine seama de funcţia sintactică a pronumelui neaccentuat care însoţeşte pronumele relativ; dacă pronumele neaccentuat are funcţia de obiect direct, trebuie folosit pronumele la acuzativ „pe care”, iar dacă are funcţia de obiect indirect, trebuie folosit dativul pronumelui relativ.

Reţine următoarele asocieri privind dubla exprimare a celor două complemente:

pe care îl; pe care îi; pe care o; pe care le;
căruia (căreia) îi; căroră le.

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la cazul cerut de context (nominativ, acuzativ sau dativ). Subliniază substantivul înlocuit de fiecare pronume relativ. Dacă pronumele relativ este la acuzativ cu funcţia de obiect direct sau la dativ cu funcţia de obiect indirect, subliniază şi pronumele neaccentuat care îl însoţeşte:

a) Spre deosebire de tovarăşii noştri obişnuiţi/ îi întâlneam la fântini singuratic ori la un han de drumul mare,/ domnul Rovei nu se lăuda niciodată cu vreo lovitură faimoasă/ nu i-a fost nimenea martor./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.

b) Păzeşte-te de figuri şi epitete/ nu spun nimic./

În sfârşit, nu uită/ că puşinele momente [..... le putem da literaturii] ni-asa de scumpe,/ că sîntem în drept să privim ca pe nişte răufăcători pe „autorii”/ ne vorbesc mult/ şi nu ne spun nimic./ — A. Vlahuţă, *Cum se face o nuvelă?*

c) Pe lingă asta, deveneam în sfârşit stăpîn pe timpul meu/ îi destinam întrebuinţări uluitoare: lectură nebună pe ploi, — iar în dulceaţa verii expediţii cinegetice şi de pescuit în zăvoaie şi girle./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.

d) Sînt apoi brazi/ le-au căzut toate crăcile/ şi zac la pămînt (...) asemeni unor şerpi cuprinşi de un somn adînc./

Sînt, în sfârşit, unii/ ţin strîns încheşti între fâlci, smulsă din munte, întreaga stîncă/ creşteau./ — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

2. Construieste: patru fraze în care pronumele relativ *care* la acuzativ cu funcţia de obiect direct să fie însoţit de pronumele neaccentuate *l-, i-, le-, o-*; trei fraze în care pronumele relativ *care* la cazul dativ să înlocuiască: un substantiv masculin la singular; un substantiv feminin la singular; un substantiv masculin la plural. Fă în toate frazele sublinierile cerute la exerciţiul 1 şi indică verbele determinate de pronumele relative.

Acordul pronumelui relativ „care” la genitiv

I. Pronumele relativ „care” la genitiv plasat la începutul propoziţiei este atribut al substantivului de la dreapta lui şi, ca orice atribut genitival cu topica inversă, este precedat de articolul posesiv:

Am un coleg / al cărui frate este artist.

Cînd *substantivul înlocuit și cel determinat* de pronumele relativ *nu sînt de același gen sau la același număr*, trebuie să fii atent la cuvîntul cu care se acordă pronumele relativ și la cel cu care se acordă articolul posesiv.

Pronumele relativ trebuie acordat în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește (aflat în regenta propoziției introduse de pronumele relativ), iar articolul posesiv trebuie acordat cu substantivul față de care pronumele relativ îndeplinește funcția de atribut (substantiv aflat la dreapta pronumelui relativ):

Am tăiat pomul	/	ale	cărui	ramuri	se uscaseră.
masculin		feminin	masculin	feminin	
singular		plural	singular	plural	

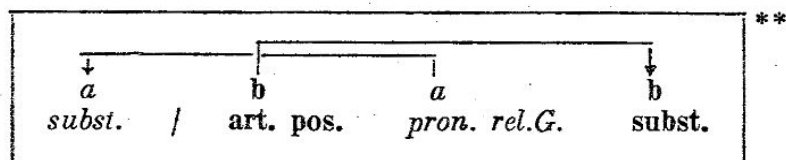
În situații de felul celei din fraza dată, faptul că pronumele relativ se află între doi termeni cu formă de plural duce de multe ori la *greșeala de a pune pronumele relativ la plural*: „...pomul / ale „cărui” ramuri...”.

Textele următoare prezintă tipurile de construcții la care trebuie observată cu atenție aplicarea celor două reguli ale acordului precizate mai sus.

Am o colegă	/	al	cărei	frate	este artist.	Greșeli*
						colegă / al cărui frate
Am un coleg	/	ai	cărui	frați	sînt artiști.	coleg / ai căror frați
Am colege	/	ai	căror	frați	sînt artiști.	colege / ale căror frați
Am un coleg	/	a	cărui	soră	este artistă.	coleg / a cărei soră
Am un coleg	/	ale	cărui	surori	sînt artiste.	coleg / ale căror surori

Cele două săgeți cu sens opus și încrucișate arată că pentru acordul pronumelui relativ trebuie să privești spre stînga, dincolo de articolul posesiv, iar pentru acordul articolului posesiv trebuie să privești spre dreapta, dincolo de pronumele relativ.

Pentru controlul exprimării corecte, reține modelul acestui acord încrucișat:

Regulile precizate prin acest model privesc și situația în care *pronumele relativ la genitiv determinant al unui substantiv la acuzativ cu prepoziție este așezat înaintea substantivului* (între prepoziție și substantiv):

— ...o casă	/	la	ale	cărei	ferestre	sînt flori.
— ...un munte	/	de pe	a	cărui	culme	coboară un pîrîu.

* S-au subliniat termenul greșit acordat (pronumele relativ sau articolul posesiv) și substantivul cu care trebuie acordat.

** În model au fost notați cu aceeași literă termenul acordat și cel cu care se acordă în gen și în număr.

Exerciții

1. Explică acordul articolului posesiv și al pronumelui relativ la cazul genitiv, indicând prin litere și săgeți (ca în modelul dat) substantivul cu care este acordat articolul posesiv și cel cu care este acordat pronumele relativ.

- Am urcat pe un munte / a cărui înălțime trece de două mii de metri.
- Am urcat pe munți / a căror înălțime trece de două mii de metri.
- Am urcat pe munți / ale căror înălțimi trec de două mii de metri.
- Ți-am adus o carte / al cărei autor te interesează.
- Ți-am adus cărți / al căror autor te interesează.
- Ți-am adus cărți / ai căror autori te interesează.
- Am intrat într-o cameră / pe ai cărei pereți erau numeroase tablouri.

2. Completează locurile libere cu pronumele *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, ținând seama de modelul dat pentru regulile acordului.

a) Dacă am căpătat oarecare deprindere de a nu mă exprima prea banal, / o datoresc unuia din profesorii mei de română, Calistrat Hogăș, / lecții le ascultam vrăjiți. / — *A fi elev.*

b) Acum ne apropiem de Iași, lăsând în stînga Valea Nebunei, / ce se ascunde cu numeroasele ei lespezi din desul unui deal gol și prăbușit, / pe culme se află ruinele Cetățuiei. / Intrăm acum între două șiruri de bordeie / înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea / ce distigasesm de orașul Iașilor. / — *V. Alecsandri, Iași în 1844.*

c) Din înepeni culcați de vînturi se înalță de pretutindeni stînci uriașe, / forme ciudate au toate nume și înțelesuri potrivite cu închipuirea poporului. /

Aci ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului / apă te taie la dinți, / atîta-i de rece. / — *A. Vlahuță, România pitorească.*

d) Un brad (...) stă de strajă (...). / Bătrîn și neștiut de nimeni e acest sihastu vegetal, / ramuri umbresc leagănul unei ape. /

În cele din urmă, extenuate, apele Oltului ajung la picioarele uriașului munte, / pe umeri a coborît. / — *Geo Bogza, Cartea Oltului.*

e) Am multă sperare în acest neam, / edincă cumințenie e tipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decît altele, / închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca înseși cele orientale, / inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospetiei / pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi, / geniu, în sfîrșit, lucește atît de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mărețe. / — *V. Alecsandri, Românii și poezia lor.*

3. Construiește trei fraze în care a doua propoziție să fie introdusă prin pronumele relativ *care* la genitiv, cu acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv realizat cu substantive la genul și numărul indicate mai jos.

În propoziția regentă

În propoziția subordonată

a	b	a	b
1. subst. masculin, sing./	art. posesiv	pron. relativ	subst. feminin, sing.
2. subst. masculin, plural/	"	"	subst. feminin, plural
3. subst. feminin, plural/	"	"	subst. masculin, plural

II. *Greșeala de a acorda pronumele relativ „care” la genitiv cu substantivul pe care îl determină este frecventă și în construcțiile în care pronumele relativ este plasat după substantiv. Nu uita că pronumele relativ „care” din*

propozițiile atributive se acordă în gen și în număr cu un substantiv din propoziția regentă (substantivul determinat de propoziția atributivă):

„Înaintăm prin strîmtoarea aceasta întunecoasă, / *pe fundul căreia* Jiul curge pe un jgheab scobit în stîncă.” — A. Vlahuță, *România pitorească*.

În construcțiile de acest fel, *valoarea de pronume relativ* se poate dovedi prin înlocuirea nu numai cu *genitivul substantivului* determinat de propoziția atributivă — *pe fundul strîmtoării* —, ci și cu *genitivul pronumelui demonstrativ*: *pe fundul acesteia*. Nu se poate spune deci: ...strîmtoarea ...*pe fundul „căruiă”*, cum nu se poate spune nici: ...strîmtoarea ...*pe fundul „acestuia”*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ la genitiv. Subliniază cu o linie substantivul pe care îl determină și cu două linii pronumele relativ și substantivul înlocuit (substantivul cu care l-ai acordat în gen și în număr).

a) În aceste locuri te impresionează singurătatea, / la hotarele viața se pare că expiră. — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

b) (...) mergi mai bine de trei ceasuri / și dai de Cheia Recei, / în pragul se deschide fantastica peșteră Stogu. / Tesui anevoie pînă la intrarea ei largă, triumfiulară, / din vîrfurile atîrnă o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă (...) spînzurată acolo / ca să te vestească / de ce minunății ai să vezi mai departe. / Într-adevăr, de-abia faci vreo douăzeci de pași în girliciul peșterii, / și te găsești înlăuntrul unei bolți uriașe, / din tavanul atîrnă mii de stalactite, — ciucuri mari și perdele horbotate, / din încrețiturile se preling / și cad picături de apă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Construiește cîte o frază cu fiecare dintre situațiile de mai jos, folosind după substantivul din dreapta barei pronumele relativ care *la genitiv*, apoi fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

...o casă /pe acoperișul...

...ramurile... /la umbra...

...un rîu /pe malurile...

...muntele... /de pe culmile...

3. Scrie frazele realizate la exercițiul 2, punînd pronumele relativ (cu articol posesiv) înaintea substantivului determinat*. Indică prin săgeți substantivul cu care ai acordat articolul posesiv și pe cel cu care ai acordat pronumele relativ.

C. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ

I. Cuvintele care, *cine, ce, cît(ă), cîți, cîte* se folosesc și ca pronume interogative**.

Pronumele interogativ *ține locul* (în propoziții interogative) *cuvîntului așteptat ca răspuns la întrebare*.

Răspunsul la pronumele *cine, care, ce* este, de obicei, un *substantiv* sau un *pronume*:

— *Cine (care) a terminat?* — Ion (eu, acesta). — *Ce ai adus?* — O carte.

* Ține seama de faptul că pronumele relativ la cazul genitiv plasat înaintea substantivului determinat nu primește pe *a* final și că substantivul precedat de un atribut genitiv nu primește articolul enclitic.

** Denumirea *interogativ* vine de la adjectivul latin *interrogativus*, format, la rîndul lui, de la verbul *interrogare* = *a întreba*.

La pronumele *cît(ă)*, *cîți*, *cîte* răspunsul poate fi un *numeral cardinal* sau un *pronume nehotărît cu sens cantitativ*:

— *Cîți lipsesc?* — Doi (mulți, puțini etc.). — *Cîtă ai adus?* — Multă.

De la pronumele cu sens cantitativ „cît” s-a format *pronumele interogativ cu sens ordinal* — al cîtelea, a cîta —, la care se răspunde printr-un *numeral ordinal*: — Al cîtelea (a cîta) *ți place?* — Al doilea (a doua).

— Pe al cîtelea (pe a cîta) *îl (o) vrei?* — Pe al doilea (pe a doua).*

La *acuzativ*, aceste pronume sînt precedate totdeauna de *prepoziție*. Forme de *dativ-genitiv* nu au.

Observă pronunțarea și scrierea corectă a celor două forme: *al cîtelea* (nu: al „cîtilea” sau al „cîțilea”) și *a cîta* (nu: a „cîtea”).

Pronumele interogative *cine*, *care* și *cît* (*cîtă*, *cîți*, *cîte*) pot avea următoarele funcții sintactice: *subiect*, *nume predicativ*, *complement* și *atribut genitival*. Funcția sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a cuvîntului așteptat ca răspuns la întrebare, adică cu a cuvîntului căruia îi ține locul:

N. *Cine a venit?* — A venit un băiat.

Cine ești tu? — Eu sînt prietenul lui Mihai.

Ac. Pe cine ai lăsat acasă? — Am lăsat-o pe sora mea.

Cu cine vorbeai? — Vorbeam cu un copil.

D. Cui i-ai spus că vii la noi? — I-am spus mamei.

G. Al cui fecior ești tu? — Sînt feciorul lui Alexe.

Al cui este băiatul acesta? — Băiatul este al vecinului nostru.

subiect

nume predicativ

compl. obiect direct

compl. obiect indirect
prepozițional

compl. obiect indirect

atribut genitival

nume predicativ

Pronumele interogative *ce*, *al cîtelea*, *a cîta*, neavînd forme pentru cazurile *dativ* și *genitiv*, îndeplinesc numai funcțiile *nominativului* și ale *acuzativului*.

Pronumele interogative *pe care*, *pe al cîtelea*, *pe a cîta* cu funcția de *obiect direct* sînt însoțite obligatoriu de *pronumele personal neaccentuat*. Este deci greșit să se spună: „Pe care (pe al cîtelea, pe a cîta) ai văzut?”

În textele analizate mai sus, propozițiile prin care s-au dat răspunsurile la întrebări au predicatele exprimate. Dar, în vorbire, de cele mai multe ori, propoziția răspuns la întrebare este redusă la partea de propoziție exprimată prin cuvîntul pe care îl înlocuiește pronumele interogativ, însoțit sau nu de atributul (atributele) lui: — *La cine te gîndești?* — *La mama.* / — *Cine este omul acela?* — *Un consătean.* / — *Cîte ai rezolvat?* — *Două.* / — *Cui ai dat cartea?* — *Fratelui tău.* Predicatul sau verbul copulativ nu se mai exprimă fiindcă verbul prin care s-ar exprima ar fi tot cel din propoziția interogativă: *Mă gîndesc la mama;* (Omul acela) este *un consătean* etc.

Exerciții

1. Subliniază pronumele interogative și cuvintele pe care le înlocuiesc (dacă textul cuprinde și răspunsul la întrebare). Indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele interogativ cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor interogative.

* Prin *numerale ordinale* se poate răspunde și la pronumele interogative *cine* sau *care*: — *Cine (care) lipsește?* — *Al doilea (a doua).*

- a) S-a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu.
Cine le-a scos acestea? — Le-a scos Alexandrescu. — Gr. Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu*.
- b) Când era să plece, văzu trăsura boierească trecînd pe acolo.
— Pe cine ai adus, Dumitre?
— Pe jupineasa Lența, nene Gheorghe. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina*.
- c) ...O să-ți cîntăm și o să-ți și jucăm, sfinte soare...
— Cu cine vorbești tu acolo?
— Cu soarele. — Z. Stancu, *Dulăii*.
- d) Ce se naște cu luna și piere cu soarele? — Ghicitoare (*Bruma*).
- e) — Care-i acolo? întrebă hangiu.
— Eu, domnu Stavrache, răspunse un glas de copilă. — I.L. Caragiale, *În vreme de război*.
- f) ...boierul îl plimbă pe la toate moșiile și-l întrebă:
— Pe care ți-o alegi, băiete, să-i porți singur de grijă?
— Pe toate, tată... — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buțea*.
- g) — Cîți au pierit d-ai noștri?
— Zece. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.
- h) Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate.⁴⁵
— M. Eminescu, *Epigonii*.
- i) — Moșule, al cui e feciorandru' acesta?
— Al nostru, boierule, e al nostru.⁴⁶ — Vol. *Din folclorul nostru*.
- j) — Și pricina fericirii tale care-i?
Halunga luă de pe o canapea o carte, o puse pe masă și răspunse:
— ...Cartea mea din urmă. — Em. Gârleanu, *Un volum de capodopere*.
- k) — Babo, cui îi zici tu fătui-meu?
— Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu Abu-Hasan?
— ...Cine este Abu-Hasan acela? — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

2. Compune un dialog în care pronumele interogative *care, al cătelea, a cîta* să fie folosite la *nominativ*, cu funcția de *subiect* sau de *nume predicativ*, și la *acuzativ*, cu funcția de *obiect direct*. Subliniază pronumele interogative din toate propozițiile și predicatul sau verbul copulativ din propozițiile cu pronumele la *nominativ*; indică verbul determinat de pronumele la *acuzativ*.

II. *Cuvintele care, ce, cît(ă), cîți, cîte, al cătelea, a cîta* pot fi folosite și ca adjective pronominale interogative. Adjectivul interogativ stă înaintea unui substantiv nearticulat, cu care se acordă în gen, număr și caz și are funcția sintactică de atribut adjectival.

- Care (ce) carte este mai interesantă? Cărui coleg sau cărei colege o oferi?
- Cîți pomi și cîte vițe ai altoit?
- Al cătelea pom (a cîta viță) trebuie scos (scoasă)?

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele interogative și adjectivele pronominale interogative. Notează deasupra pronunelilor interogative funcțiile lor sintactice (S, NP etc.). Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale interogative și fă analiza morfologică și sintactică a acestora.

- a) Cine a tras în calul meu de lemn?

Cu ce săgeată, cu ce floare? — Nichita Stănescu, *Galben copil oprit în poză*.

b) Ce eram noi românii pe atunci? Cine ne băga în seamă? Care ziar, care revistă sau care scriitor se ocupa de noi? — Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

c) Cum te-ai topit acum în noapte, În care brad, de care creangă
Eu stau cu inima la sfat: Plînsorea ta s-a aninat?
— O. Goga, *Doina*.

d) — Acum, ... cîte bucăți ai fi avut dumneata, care spui că avuși două pîni?
— Șase bucăți aș fi avut, domnule judecător. — I. Creangă, *Cinci pîni*.

e) — Cîți domni a avut țara românească?
— Mulți, domnule... — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

f) Împărecheri ciudate de slove..., o, cuvinte!

.....
Sub bolta cărei peșteri ați răsunat voi oare? — D. Anghel, *Imn*.

g) Eil asta e astal... Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră? Care e artă și care nu (e artă)? — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri*.

h) ...metoda bătrînului meu curs francez, în [nu mai știu] a cîta ediție... hrănește și astăzi... inteligențele tinerelor generațiuni. — I.L. Caragiale, *Cîteva păreri*.

III. *Propozițiile construite cu pronume interogative sau cu adjective interogative sînt folosite deseori în frază ca propoziții subordonate față de o propoziție cu predicatul exprimat de obicei prin unul dintre verbele a afla, a auzi, a întreba, a răspunde, a spune, a ști:*

Spuneți-mi / ce-i dreptatea? — M. Eminescu, Împărat și proletar.

Măicuța tot mă-ntreabă / Care muncă mi-e mai dragă? — Folclor.

În construcțiile de acest fel, *pronumele sau adjectivul interogativ are* (ca și pronumele sau adjectivul relativ) *rolul de a face legătura între subordonata în care îndeplinește o anumită funcție sintactică și regenta ei*. Pronumele interogativ a devenit deci **pronume interogativ-relativ**, iar adjectivul interogativ a devenit **adjectiv interogativ-relativ**.

Propozițiile interogative folosite în frază *ca propoziții subordonate* se numesc **propoziții interogative indirecte**, spre deosebire de propozițiile *interogative independente*, numite **propoziții interogative directe**.

Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele sau adjectivele interogative din propozițiile interogative directe și cu două linii pronumele și adjectivele interogativ-relative. Delimitează prin bare propozițiile interogative indirecte și fă analiza morfologică și sintactică a tuturor pronumelor și adjectivelor interogative.

a) — Nu știu cine te-a îndreptat la casa mea, că știu că ești berechet bun. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

b) — Neghiniță, unde mi-e coroana cu stemele și cu luminile?

— Ci taci, Măria ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe și spune-mi drept care e mai ușoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele? — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*.

c) — A cui ești tu, fata mea?

— A Mamei-Pădurilor, răspunse ea suspinînd, mă vei iubi tu acum, cînd știi a cui sînt?... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

⁴⁵ — „Ce e poezia? — (e) *înger*...” — Funcția sintactică: nume predicativ.

⁴⁶ — „Al cui e? — (e) *al nostru*.” — Funcția sintactică: nume predicativ.

d) — Dumneavoastră, cinstiți oaspeți, se vede că pașteți bobocii, de nu vă pricepeți al cui fapt este acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Vă las să judecați Și cite oi (fură) sluțite
Cîți miei fură mîncați De fiarele cumplite! — Gr. Alexandrescu,
Elefantul.

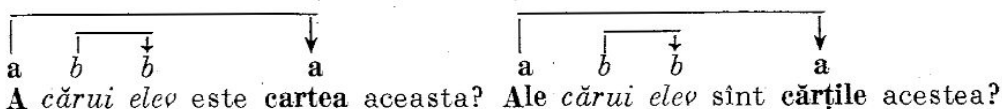
f) Dar cite nu făcuse, cite nu suferise Grivei, dulăul credincios al curții! — Em. Gârleanu. *Grivei*.

g) Auzi tu, mamă, câte-mi spune?
 Și-aleargă-n sat să mai adune
 Și câte porecliri pe-ascuns
 Îmi pune.

De-aș sta să-i dau și eu răspuns,
 La câte legi am fi ajuns!
 — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

Acordul adjectivului interogativ „care“ la genitiv

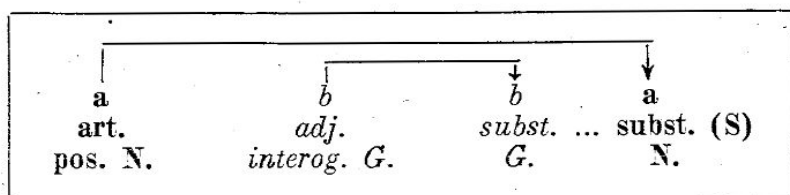
Observă în construcțiile următoare acordul adjectivului pronominal interogativ care la cazul genitiv și al articolului posesiv:

Adjectivul pronominal interogativ se acordă în gen și în număr cu substantivul pe care îl determină: căru (masc. sing.) → elev (masc. sing.).

Articolul posesiv se acordă cu substantivul care arată obiectul posedat, substantiv cu funcția de subiect: a (fem. sing.)... → cartea (fem. sing.); ale (fem. pl.)... → cărțile (fem. pl.).

La construirea propozițiilor de felul celor prezentate, se face de multe ori *greșeala de a acorda articolul posesiv cu substantivul determinat de adjectivul interogativ „cărui (cărei, căror)”*: „Al” cărui elev este *cartea* aceasta? „Ai” căror elevi sînt *cărțile* acestea? etc. Observă, în indicațiile de deasupra celor două propoziții, că săgeata care leagă articolul posesiv de substantivul cu care se acordă o încadrează (o îmbrățișează) pe aceea care indică termenul cu care se acordă adjectivul interogativ la genitiv. **Reține modelul acestui acord îmbrățisat:**

Exercitii

1. Completează locurile libere cu adjectivul interogativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, aplicînd modelul dat pentru cele două reguli ale acordului. Notează cu aceeași literă cuvintele acordate și indică prin săgeți direcțiile acordului.

..... femei este copilul acesta?
..... femei sînt copiii aceştia?
..... femei sînt fetele acestea?
..... ţări este acest drapel?
..... ţări sînt aceste drapele?

..... pictor este opera aceasta?
 pictor sint aceste opere?
 pictori sint aceste opere?
 sătean este casa aceasta?
 săteni sint aceste case?

2. Construiește cîte o propoziție interogativă cu adjectivul interogativ *care* la genitiv, după indicațiile date mai jos.

Adjectivul interogativ determină:

1. un subst. masculin, singular;
2. un subst. masculin, plural;
3. un subst. feminin, singular;
4. un subst. feminin, singular;

Subiectul propoziției exprimat prin:

- subst. feminin, singular;
- subst. masculin, singular;
- subst. feminin, plural;
- subst. masculin, plural.

Ortografia pronumelui „ce” cînd formează silabă cu alt cuvînt

În afară de îmbinările alcătuite din pronumele (interogativ sau relativ) „ce” și un pronume neaccentuat — *ce-l, ce-i, ce-o, ce-mi, ce-ți, ce-și* (prezentate la p. 166 — 167 și p. 184) —, *pronumele „ce” poate fi asociat într-o singură silabă cu auxiliarul unei forme verbale compuse* (dacă auxiliarul începe cu vocală) sau cu formele scurte ale prezentului verbului „a fi” — „i” (= este) și „s” (= sînt):

- *ce-am, ce-ai, ce-a, ce-ați, ce-au* (citit); *ce-aș, ce-ar* (citi);
- *Ce-i* acolo (pe masă)? *Ce-i* fratele tău (el, ea, acesta)? Ia cartea / *ce-i* învelită. Ia cărțile / *ce-s* învelite.

Fii atent îndeosebi la îmbinările *ce-a* (citit, scris etc.) și *ce-i* (= ce este), la care pronunțarea ca un singur cuvînt — „cea”, „cei” — duce deseori la confuzie cu *cea, cei*, forme ale articolului demonstrativ, ale pronumelui sau ale adjectivului demonstrativ de depărtare.

În situațiile de felul „ce-a” citit, mijlocul de control pentru scrierea *ce-a* este participiul următor, care, împreună cu „a” din „cea”, formează persoana a III-a singular a perfectului compus: *ce-a* citit (el).

În cazul „ce-i” = *ce este*, mijlocul de control pentru scrierea *ce-i* constă în posibilitatea de a înlocui, în contextul respectiv, pe „i” cu „este (e)”.

Opozițiile: *ce-l/cel; ce-i/cei; ce-a/cea*

(Schemă recapitulativă)

A. cel, cei, cea

1) <i>Articol demonstrativ (adjectival)</i> urmat de	— adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală: <i>cel mare, cei mari, cea mare; cel rănit, cei răniți, cea rănită;</i> — adjectiv sau adverb la gradul superlativ relativ: <i>cel (cea) mai mare; cei mai mari; (merge) cel mai repede;</i> — numeral: <i>cei doi; cel (cea) dintîi; cel de-al doilea; cea de-a doua.</i>
2) <i>Adjectiv demonstrativ (regional)</i> urmat de	— substantiv: <i>cel munte; cei munți; cea vale.</i>
3) <i>Pronume demonstrativ</i> urmat de	— atribut cu prepoziție sau cu articol genitival: <i>cel (cei, cea) de piatră, de la noi, de reparat, de acolo, al (ai, a) vecinului;</i> — propoziție atributivă: <i>cel (cei, cea) /care...; cei /cîți...</i>

4) Termen al pronumelui — cel *ce*, cei *ce* = acela *ce*, aceea *ce*
relativ compus

B. *ce-l*, *ce-i*, *ce-a*
pron. interogativ
(relativ) *ce* + *altă*
parte de vorbire

— *ce-l*: pron. *ce* + pron. pers. -l = *ce îl*
— *ce-i* { pron. *ce* + pron. pers. -i = *ce îi*
pron. *ce* + verb -i (a fi: prezent) =
ce este (*el*)
— *ce-a*: pron. *ce* + auxiliarul perf. compus -a:
ce-a citit = ce a citit (*el*)

Exerciții

1. Explică ortografia cuvintelor subliniate arătând ce părți de vorbire sînt și ce funcție sintactică au cuvintele *ce-l*, *ce-i*, pronumele și adjectivele demonstrative *cel*, *cei*, *cea*. Pentru valorile de articol demonstrativ, pronume sau adjectiv demonstrativ și pentru valoarea lui „a” din secvența *ce-a*, procedează, în privința sublinierii termenului din dreapta, ca în situațiile corespunzătoare din schema de mai sus.

a) — Cînd am omorît pe *cei* șapte zmei, / am luat inelul de la fata *cea* mai mică a împăratului / — iacă-l pe degetul *cel* mic. — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

b) Revoluționarii din București... au trecut din Dobrogea în Turcia. *Cei* din Moldova au trecut în Bucovina. — Jean Bart, *Mărturisiri literare*.

c) Se vede / că (Rudolf) ieșise... / să se uite mai bine la focul *cel* mare dinspre Ruginoasa, / și atunci l-au trîsnit *cei* / care-l pîndeau. — L. Rebreanu, *Rîscoala*.

d) Școala Militară din Iași se mută la București, contopindu-se cu *cea* de aici. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

e) E un om frumos, trupește și sufletește, / *cel* ce pare făcut dintr-o singură bucată. — N. Iorga, *Cugetări*.

f) ...legea rurală trebuie să fie votată de o Cameră / care să cuprindă și pe reprezentanții burgheziei și pe *cei* ai țărănimii. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

g) *Ce-i* rotund și fără fund? — Ghicitoare (*Cercul*).

h) *Ce-i* mai rău / și *ce-i* mai bun

Pentru omul *cel* nebun? — Ghicitoare (*Limba*).

i) *Ce-i* pe tine / și nu-l simți? — Ghicitoare (*Numele*).

j) *Cel* dinții luoru [*ce-l* impresionă] fu prefacerea caracterului maiorului... Ziua călare, noaptea pe jos, / părea *cel* mai vînjos dintre oamenii batalionului. — D. Zamfirescu, *În război*.

k) Acolo s-a odihnit Niccoară ani și ani după războaiele [*ce-a* purtat] și după isprăvile / *ce-a* săvîrșit. — M. Sadoveanu, *Niccoară Potcoavă*.

l) Lăsa-m-oi de răzeșie /

Cu *cea* ghioagă de pe spate, /

Să apuc în haiducie, /

Să-mi aleg judecători

Ca să-mi fac sfînta dreptate

Cei stejari nestrîmbători.

— Cîntețul răzeșului.

m) Oamenii... plecară... binecuvîntînd / pe *cei ce-i* scăpaseră. — Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.

n) Timp îndelungat rămîne Oltul pe gînduri... *Cei ce-l* vor vedea în Cîmpia Ciucului / nu vor putea crede / că acea apă nemișcată... ar fi însuși Oltul. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

2. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să se afle: cuvintele *cel, cei, cea* cu valoare de *articol demonstrativ* și cu valoare de *pronume demonstrativ*; pronumele relative compuse *cel ce, cei ce*; situațiile *ce-l, ce-a, ce-i* (cu *-i* pronume neaccentuat și cu *-i* verb — *este*). Motivează felul cum ai scris.

D. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărît

I. Pronumele nehotărît *ține locul unui substantiv, fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului:*

— Și *stelele* se schimbau neconținut, tot *altele* veneau..., apoi dispăreau. Unele, după o rotație îndelungată, reapăreau. — D. Anghel, *Un boem*.

— O mișcare s-a produs subit în sală, / *cineva* l-a recunoscut (pe Coșbuc). — O. Goga, *Coșbuc*.

Pronumele *altele* și *unele* țin locul substantivului *stele*, dar nu precizează care *stele* veneau și care reapăreau, iar pronumele *cineva* se referă la *un om (o persoană) oarecare* din sală.

Pronumele nehotărîte sînt mult mai variate decît celelalte feluri de pronume. Unele sînt *cuvinte simple*: **unul, altul, tot, mult, puțin, atît(a), cutare.**

Cele mai multe pronume nehotărîte sînt *cuvinte compuse*. Vreunul este format din *vre* + *unul*. Celelalte sînt formate din pronumele *cine, care, ce, cît* și *alt(e) element(e) de compunere*:

cineva, careva, ceva, cîtva;	altcineva, altcareva, altceva;
oricine, oricare, orice, oricît;	orișicine, orișicare, orișice, orișicît;
oarecine, oarecare, oarece;	fiecare, fiecare.*

Pronumele *unul* și *altul* au *formele*:

N. Ac.	unul	una	unii	unele		altul	alta	alții	altele
D. G.	unuia	uneia		unora		altuia	alteia		altora

Declinarea pronumelui *cutare* se aseamănă cu a pronumelui relativ (interrogativ) *care*:

N. Ac. sg. și pl., m., f., n. **cutare** (ca și *care*);
D. G. **cutăruia, cutăreia, cutăroa** (ca și *căruia, căreia, căroa*).

Pronumele *tot, mult, puțin***, *atît(a)* au următoarele *forme*:

sg. N. Ac.	tot	toată		mult	multă		puțin	puțină		atît(a)	atîta
pl. N. Ac.	toți	toate		mulți	multe		puțini	puține		atîția	atîtea
D. G.		tuturor(a)			multora			puținora			atîtora

Formele de *nominativ-acuzativ singular* țin locul substantivelor care arată *obiecte nenumărabile*: *Cît lapte (cîtă miere) îți trebuie?* — *Îmi trebuie tot (toată), mult (multă) etc.* Pronumele *tot* și *atît(a)* se pot referi și la *conținutul unei comunicări*: „*Ce ți-am spus / e tot / ce știu*” sau „*atît(a) știu*”.

* Pronumele compuse cu *oare* și cele cu *fie* au următoarele *varianțe neliterare*: *oareșicine, oareșicare, oareșice; fieș(te)cine, fieș(te)care; fitecine, fi(ș)tecare*. Compusele *fiece, fieș(te)ce, fitece* se folosesc numai ca adjective.

** *Tot (toată), mult(ă), puțin(ă)* sînt prezentate în *Gramatica Academiei* ca „adjective substantivate”, ele provenind din aceleași cuvinte folosite cu valoare de adjective cantitative.

Pronumele *tot* cu sens general (neutru) poate apărea și *articulat*: *Totul era urât... în așa-zisul palat* (I. Teodoreanu, *Masa umbrelor*).

Pentru *dativ*, în locul formelor *tuturor(a)*, *multora*, *puținora*, *atîtoră*, se folosește deseori *construcția cu prepoziția la* — *Le-a spus la toți (la mulți, la puțini, la atîția)* —, construcție prin care aceste pronume cu sens cantitativ se apropie de numerele cardinale (*Le-a spus la doi*).

Pronumele *nehotărîte compuse* se declină după modelul pronumelui *din alcătuirea fiecăruia*, celelalte elemente fiind invariabile:

- *oreunul, oreuna, oreunuia, oreunea; oreunii, oreunele, oreunora*;
- *cineva, cuiva; altcineva, altcuiva* etc.;
- *oricare, oricăruia, oricăreia, oricăroră* etc.;
- *cîtva, cîtăva, cîțiva, cîteva, cîtorva* etc.

Pronumele *fiecare* are forme numai pentru singular: *fiecare, fiecăruia, fiecăreia*.

Compusele cu pronumele „ce” — *ceva, altceva* etc. — sînt invariabile (ca și pronumele „ce”).

La pronumele *cîtiva (cîteva)* raporturile de *dativ* și de *genitiv* se exprimă adesea prin construcțiile prepoziționale specifice numeralelor cardinale: *le-am spus la cîtiva (la cîteva)*; *propunerile a cîtiva dintre voi*. Pronumele *cîtiva* se apropie de numerele cardinale și prin faptul că poate fi însoțit de *oreo*: *vreo cîtiva (cîteva)*.

Pronumele *nehotărîte* au, de obicei, funcțiile sintactice exemplificate prin textele de mai jos.

N. *Fiecare își cunoaște datoria.*

— *subiect*

Ac. *Prețuim deopotrivă pe fiecare.*

— *compl. obiect direct*

Succesul depinde de fiecare dintre noi.

— *compl. obiect indirect prepozițional*

Am lucrat lîngă fiecare.

— *compl. circ. de loc*

D. *I se dă fiecăruia după meritele lui.*

— *compl. obiect indirect*

G. *Datoria fiecăruia este să se pregătească.*

— *atribut genitival*

Datoria aceasta este a fiecăruia.

— *nume predicativ*

Alte pronume *nehotărîte*, la cazul *nominativ*, pot avea și funcția de *nume predicativ*: *Șeful echipei va fi unul dintre voi* (sau: *altul, altcineva* etc.).

Exercițiu

Subliniază pronumele *nehotărîte* și indică prin săgeată cuvîntul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează morfologic și sintactic pronumele *nehotărîte*.

a) ...la ceartă unul zice una, /altul zice alta...; în sfîrșit, are parte fiecare de cuvînt.
— I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

b) ...original în civilizație nu înseamnă a refuza /să înveți de la alții; nu înseamnă a face totul, a inventa totul singur. — H. Daicoviciu, *Dacii*.

... și, în sfârșit, am văzut un bărbat care se îndrepta spre noi.

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

— „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!” — „Bună ziua, domnule!”

II. Cu valoare de pronume nehotărât se folosește și pronumele care. Acesta poate avea sensul „fiecăruia” — „S-a așezat care unde a găsit” — sau sensurile „unul..., altul...”, când care se repetă: „Au venit căre călări, care pe jos” (= unii călări, alții pe jos).

Exercițiu

Subliniază pronumele care cu valoare nehotărâtă și scrie deasupra fiecăruia ce sens are.

a) Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care (cărau) cu căruțele, care (cărau) cu covășile... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Jur-împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea jos pământul cu verdețile... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Apoi intră cu toții înăuntru, se tologește care unde apucă și... tac mă cheamă. — I. Creangă, *Popetea lui Harap-Alb*.

III. Afară de pronumele careva, altcareva, altceva și de cele alcătuite cu pronumele „cine” — cineva, altcineva etc. —, toate celelalte pronume nehotărâte (simple sau compuse) se folosesc și ca adjective pronominale neho-

tărite. Majoritatea adjectivelor nehotărîte au funcția de atribut adjectival, stau înaintea substantivului și cer substantiv nearticulat:

atîția pomi, atîtor pomi; fiecare om, fiecărui om; cîteva case, cîtorva case etc.

Adjectivele nehotărîte *cutare, oarecare, tot (toți), mult (mulți), puțin (puțini)* pot sta atît înaintea substantivului, cît și după substantiv:

- *cutare elev* — *elevul cutare*; (un) *oarecare elev* — (un) *elev oarecare*;
- *toți elevii* — *elevii toți*; *mulți (puțini) elevi* — *elevi mulți (puțini)*.

Substantiv articulat cer: adjectivul *cutare*, numai cînd este plasat după substantiv, și adjectivul *tot (toți)*, indiferent de locul lui față de substantiv (vezi exemplele de mai sus).*

Adjectivele *mult (mulți, multă, multe), puțin (puțini, puțină, puține)* se apropie de adjectivele propriu-zise prin următoarele particularități: cînd stau înaintea substantivului pot fi articulate — *multul (puținul) grîu, mulții (puținii) pomi* etc.; au grade de comparație; pot avea și funcția de nume predicativ: „*Dușmanii erau mulți (puțini)*“.

Unele forme ale adjectivelor nehotărîte se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare.

— Adjectivele corespunzătoare pronumelor *unul (una), vreunul (vreuna)* au la *nominativ-acuzativ singular* formele *un, vreun (elev), o, vreo (elevă)*, iar la *plural* au forme articulate (identice cu ale pronumelor corespunzătoare): *unii, vreunii (elevi), unele, vreunele (elevae)*.

— Adjectivul corespunzător pronumelui *altul (alia)* are la *nominativ-acuzativ* forme nearticulate atît la *singular*, cît și la *plural*: *alt elev, altă elevă, alți elevi, alte elevae*.

— La *dativ-genitiv singular și plural* formele adjectivelor nehotărîte *un (o), vreun (vreo), alt (altă)* și ale tuturor celorlalte adjective nehotărîte se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare prin lipsa particulei finale „a“:

- *unui, vreunui, altui, cutărui, fiecărui, oricărui... (elev)*;
- *unei, vreunei, altei, cutărei, fiecărei... (elevae)*;
- *unor, vreunor, altor, atîtor, cutăror, multor... (elevi, elevae)*; *tuturor elevilor (elevaelor)*.

Pentru a deosebi valoarea de *adjectiv pronominal nehotărît* de valoarea de *articol nehotărît* a formelor *un, o, unui, unei, unor*, ține seama de faptul că *articolul nehotărît* arată obiectul în general (ca *un obiect oarecare*) — Văd *un om și o femeie* —, pe cînd *adjectivul nehotărît raportează obiectul (obiectele)* denumit(e) de substantivul determinat la *alt(e) obiect(e) de același fel*. De aceea, *adjectivul nehotărît un (o)* este deseori asociat (sau poate fi asociat) cu pronumele sau cu *adjectivul pronominal altul (alta), alt (altă)* ori cu pronumele sau *adjectivul demonstrativ celălalt (cealaltă)*: „*Un lup a fost împușcat, iar altul (celălalt, ceilaltă) a(u) scăpat*“; „*O pasăre a fost doborîtă, iar alta (cealaltă sau cealaltă pasăre) nu*“.

* Substantivul se articulează și în construcțiile de tipul *toți trei (patru etc.) elevii*, *îmbinările toți trei (patru etc.)* exprimînd ideea de *numeral colectiv*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele pronominale nehotărâte și pronumele nehotărâte. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale și cuvintele determinate de pronumele nehotărâte cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor nehotărâte și a adjectiveelor pronominale nehotărâte.

a) Băiatul încalcă pe un genunchi / și fata (încalcă) pe altul.⁴⁷ — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) El își opri calul înaintea circiumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrîna... Unul din porcari intră iute în casă, iar celălalt se ivi pe prag.⁴⁸ — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

c) Ca și cocoana Leonora, fiecare lighioană își are ghenealoghia ei. Așa... unul din cîini, Garsonică, ăl de curte, este nepot de frate al vestitului Osman...; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Cocoana Leonora*.

d) — ...de-acum înainte mai aveți și ceva treabă...; până mîni-dimineață să-mi alegeți macul de o parte..., și năsipul de altă parte. Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip sau vreunul de năsip printre mac. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Cîteva scaune... erau risipite de-a lungul pereților... Biroul avea o masă simplă de stejar..., încheiată cu ajutorul unor pene de lemn. Pe ea, ...la un capăt (se afla) o mare mașină de scris. — G. Călinescu, *Enigma Otiliei*.

f) Unii cititori știu, desigur, diverse lucruri despre această societate... — Iorgu Iordan, *Memorii*.

g) Compozițiunea fiecărei linii diferea de celelalte două prin putere...; cei mai mulți oameni și cele mai multe tunuri se îndesau în prima linie. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

h) Oamenii domnului fură asemenea tratați după obrazul fiecăruia. Mihai-Vodă trimise și el prințului... vreo cîteva blăni de mult preț. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

i) A trecut, ajutat de cîțiva prieteni, toate piedicile neînțelegerii... și, la capătul atîtor încercări..., el s-a pomenit, în sfîrșit, acolo sus în cer, zburînd. — N. Iorga, *Aurel Vlaicu*.

j) S-a zis, cu drept cuvînt, că la începutul oricărei mișcări de libertate e o poezie, la începutul tuturor biruințelor mari ale revendicărilor naționale (e) un mare triumf literar. — O. Goga, *Coșbuc*.

k) Îi plăcea iarăși să se uite noaptea la stele și ar fi voit să știe care e steaua împăratului cutare sau a cutărui boier. — P. Ispirescu, *Fiul cîntătorului*.

l) Om de o veselie copilăroasă, el ridea din toată inima, încît ochii tuturor se-ndreptau asupra lui. — I. Slavici, *Eminescu-omul*.

m) Boierii și călugării erau puțini..., dar toate pămînturile erau ale lor; și oricine nu era din(tre) ei nu avea nici atîta loc propriu cît trebuia pentru o înmormîntare. — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

n) De la fiecare din(tre) noi... rămîne un răsunset în alte suflete; și acelea... îl trec și altor suflete în alte generații. — V. Pârvan, *In memoriam Constantin Erbiceanu*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, copilandru, fiu*, la *nominativ* sau la *acuzativ plural*, să fie însoțite de formele corespunzătoare ale adjectiveelor nehotărâte *un, vreun, atît, mult, puțin, cutare, tot*. Adjectivele *cutare* și *tot* să fie folosite *înaintea substantivului*, și *după substantiv*. Subliniază în mod diferit adjectivul nehotărît și substantivul determinat. Motivează folosirea formei articulate sau a celei nearticulate a substantivului din fiecare dintre construcțiile cerute.

E. Pronumele și adjectivul pronominal negativ

Pronumele *nimeni, nimenea, nimic, nimica, nici unul, nici una* au înțeles negativ și se folosesc numai în propoziții negative:

- Au fost anunțați toți (oamenii)? — Nu a fost anunțat nimeni (nici unul).
- A venit cineva (vreunul)? — Nu a venit nimeni (nici unul).

— A adus tot (materialul)? sau: A adus ceva? — *Nu a adus nimic(a).*

Pronumele negativ *nimeni (nimenea)* se referă *numai la persoane*, iar *nimic(a)*, *numai la lucruri*. Pronumele *nici unul (nici una)* se poate referi atât *la persoane*, cât *și la lucruri*. Ca și pronumele nehotărâte cărora li se opun prin sensul lor negativ (vezi, în exemplele date, pronumele nehotărâte din propozițiile pozitive), pronumele negative nu aduc nici o precizare cu privire la persoana sau lucrul la care se referă.*

— Pronumele *nimic(a)* este *invariabil*.

Pronumele *nimeni (nimenea)* nu are forme pentru genuri și număr. La *dativ-genitiv* are forma *nimănui(a)*.

Pronumele *nici unul (nici una)* se declină ca pronumele nehotărât *unul (una)*, de la care este format (*nici* este *invariabil*).

Formele *nici un, nici o* (D.G. *nici unui, nici unei*) au valoare de **adjectiv pronominal negativ**, stau *înaintea unui substantiv nearticulat* și au *funcția sintactică de atribut adjectival*: *nici un (nici unui) pom; nici o casă, nici unei case*.

În propoziții negative poate apărea precedat de „*nici*” și *pronumele nehotărât „unul”*: Nu știe *nici unul, nici altul (celălalt)*. În astfel de situații pronumele *altul (celălalt)*, precedat și el de *nici*, arată că *unul* este *pronume nehotărât*, iar *nici*, *conjunție*.

Pronumele cu forme cazuale — *nimeni, nici unul (nici una)* — îndeplinesc de obicei următoarele **funcții sintactice**: **subiect**, **complement obiect direct sau obiect indirect**, **atribut genitival** și **nume predicativ** exprimat prin pronume la *genitiv*. Pronumele *nimic(a)*, cu formă numai pentru **nominativ-acuzativ**, este folosit mai ales cu funcția de **subiect**, de **complement obiect direct** (fără prepoziția *pe*) și de **complement obiect indirect**, construit cu diferite prepoziții.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele negative și adjectivele pronominale negative. Indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și substantivul determinat de adjectivul pronominal negativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor și a adjectivelelor negative.

a) ... o mulțime de feciori de crai și de împărați... au venit, / și *nici unul* din ei n-a făcut *nici o* ispravă. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

b) Și *unul* și *altul* simțeau nelămurit că fac un drum primejdios. De ce oare? *Nici unul, nici altul* n-ar fi putut spune. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Chemă de față slujnicele și roabele. Toate se grăbiră a veni. Încercă *inelul*, / și la *nici una* nu se potrivea. — P. Ispirescu, *Găinăreasa*.

d) Cîmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea *nici o* pasăre, nu se auzea *nici un* glas. — M. Preda, *Moromeții*.

e) E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor... Și totdeauna m-a mirat cum de n-a trăsnet prin minte *nici unui* rege... să cerceteze cam unde s-ar găsi cheia tuturor fericirilor?! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

⁴⁷ — „Băiatul încalcă pe *un* genunchi și fata *pe altul*.” — *Un* — adjectiv pronominal nehotărât; *pe altul* — pronume nehotărât.

⁴⁸ — „...aruncă *o* privire la Ana, apoi *alta* la bătrîna.” — *O* — adjectiv pronominal nehotărât; *alta* — pronume nehotărât.

* În unele gramatici pronumele negativ este considerat o varietate a pronumelui nehotărât: *pronume nehotărîti negativ*.

f) Nu se auzi nimic. Nu strigă nimeni nimic. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.
 g) Regreta că n-a strâns avere, ca alții, să nu-i pese de nimeni și de nimic. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

h) Pe zi ce trecea, slăbea mai tare, se căznea să țină într-însul tot ce-i fulgera prin minte, să nu mai spună nimănui nimic. — Em. Gârleanu, *Bolnavii*.

i) Nu ieși în calea nimănui ca să-i arăți cu silă drumul cel bun; ajunge să mergi pe dînsul. — N. Iorga, *Cugetări*.

j) Tata... mă luă de mînă și ieșirăm într-un balcon. Aerul curat al văzduhului, [care nu-i al nimănui,] mișcă în jurul nostru. — D. Anghel, *Floarea de aloes*.

k) — Apoi vezi — grăi Ghiță... — dacă mă uit în toate părțile/ nu văd pe nimeni/ și stau singur aici în pustietate. Am doi cîini minunați.../ și tot ați venit trei inși fără de veste și fără știrea nimănui. Puteți să ne omoriți pe toți.../ și nimeni n-are să știe/ că voi ne-ați omorît; puteți să luați ce vă place și, [dacă sîntem oameni cu minte,] n-avem să ne plîngem nimănui,/ fiindcă voi sînteți totdeauna mulți și tari. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text în care să se afle: pronumele *nimic* în propoziții cu predicatele *nu auzi*, *nu se auzi*; pronumele *nici unul*, *nici una* și *nimeni*, fiecare la *nominativ* și la *genitiv*; substantivele *vapor* și *corabie*, la *nominativ* și la *genitiv*, însoțite de *adjectivele corespunzătoare pronunelor* „*nici unul*“, „*nici una*“. Procedează ca la exercițiul 1.

Alte valori ale cuvîntului „nimic“

De la pronumele negativ *nimic* s-a creat substantivul (*un*) *nimic*, cu pluralul *nimicuri*, avînd sensul de „lucru fără valoare, fără importanță, fleac“: Acesta e un *nimic*; Acestea sînt *nimicuri*; A adus cîteva *nimicuri*.

Cuvîntul *nimic*, precedat de prepoziția *de*, dacă determină un substantiv, are valoare de locuțiune adjectivală: „un lucru de *nimic*“ (neînsemnat); „un om de *nimic*“ (josnic, netrebnic).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie pronumele negativ *nimic* și cu două linii substantivul *nimic* și locuțiunea adjectivală *de nimic*. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Într-o zi, dintr-un *nimic*... s-a iritat așa de grozav din ceartă, încît i-a venit un fel de-necăciune. Rău... rău... pînă seara a murit. — I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

b) *Bălcescu*... Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac *nimic*...

Țița... Ai făcut pentru poporul român. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

c) Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci *nimicuri*,

N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. — M. Eminescu, *Sonete, I*.

d) Căci astăzi dacă mai ascult

Nimicurile-aceste,

Îmi pare-o veche, de demult

Poveste. — M. Eminescu, *Adio*.

e) După moartea maică-mei, cîinci ani de-a rîndul m-am dus în străinătate. Nicio dată nu m-am căutat de *nimic*, fiindcă de ceea ce sufeream eu nu e doctorie. — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*.

f) Ghiță era mereu așezat și dus pe gînduri...; acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de *nimic*. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să folosești: pronumele *nimic*; substantivul *un nimic* — *nimicuri*; locuțiunea adjectivală *de nimic*.

Pronume Sintaxă, morfologie etc.

Pronume personale

I. Pronume cu formă personală	A. nominale	— Forme: <i>eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ei, ei</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ei, ei</i>
	B. reflexive	— Forme: <i>pe sine, pe sine, pe sine</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>pe sine, pe sine, pe sine, pe sine, pe sine</i>
	C. demonstrative	— Forme: <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i>
	D. posesive	— Forme: <i>al meu, al meu, al meu, al meu, al meu, al meu</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>al meu, al meu, al meu, al meu, al meu, al meu</i>
	E. determinative	— Forme: <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i>
II. Pronume fără formă personală	A. demonstrative	— Forme: <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>acesta, acela, acela, acela, acela, acela</i>
	B. relative	— Forme: <i>care, care, care, care, care, care</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>care, care, care, care, care, care</i>
	C. interrogative	— Forme: <i>care, care, care, care, care, care</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>care, care, care, care, care, care</i>
	D. nehotărâte	— Forme: <i>care, care, care, care, care, care</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>care, care, care, care, care, care</i>
	E. negative	— Forme: <i>care, care, care, care, care, care</i> Cazuri: <i>N. Ac. D. G. A.</i> — <i>care, care, care, care, care, care</i>

Adjective pronominale: de întărire; posesive; demonstrative; relative — care, ce, cît; *interogative* — care, ce, cît; *nehotărîte* — ceea, fiecare, oricare, orice, oricît, oarecare, cutare, alît(a), cîtva, tot, mult, puţin.

Texte pentru lecţiile de recapitulare

a) — Acela, moş Pricop, a fost soţul meu./

— Hm! făcu moş Pricop./ Dacă-i soţul dumitale,/ apoi n-am ce zice,/ vrednic român./ Numai nu-mi plăcea/ că se ducea la drum asupra nopţii./ Eu aş fi avut plăcere/ să cinstesc cu dînsul ca şi cu dumneavoastră./ Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc;/ dar cu oamenii străini îmi place,/ căci ei is călători,/ au necazuri/ şi-i bine/ să le stai înaintea cu pahar dulce şi vorbă bună./ Dar omul acela zicea/ că se duce noaptea;/ că se bucură/ să umble pe lună./ De oameni răi... nu-i pasă;/ are pentru dinşii pistoale încărcate în desagi./ S-a dus/ şi într-o vreme a prins a cînta din solz,/ ca să nu-i fie urît./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Amice, autorule, mi-aş lua acum ziua bună de la tine/ şi m-aş închina ţie cu plecăciune, mulţumindu-ţi pentru momentele plăcute/ ce m-ai făcut/ să petrec, mai întîi citindu-ţi cartea şi apoi gîndindu-mă la dînsa,/ ca să îndrug toate aceste nevoiaşe glume./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

c) „Noi, Ştefan-Voievod..., ne închinăm cu prietinie Domniilor voastre tuturor/ căroră vă scriem;/ şi vă dorim tot binele./ Ştiţi Domniile voastre/ că împăratul cel necredincios al turcilor... în fiecare zi cugetă/ cum ar putea supune şi zdrobi creştinătatea./ De aceea facem cunoscut Domniilor voastre/ că pe la Boboteaza trecută a venit... în ţara noastră şi asupra noastră mare oaste...,/ al cărei căpitan de frunte era Soliman-Paşa Beglerbegul./ Auzind şi văzînd noi acestea, am luat în mînă sabia/ şi... i-am biruit/ şi i-am călcat în picioare pe toţi.“/ — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

d) El (Eminescu) era însă lipsit cu desăvîrşire/ de ceea ce în viaţa de toate zilele se numeşte egoism,/ nu trăia prin sine şi pentru sine,/ ci (trăia) prin lumea [în care-şi petrecea viaţa,] şi pentru ea./ Trebuinţele, suferinţele şi durerile, întocmai ca şi mulţumirile lui individuale, erau pentru dînsul lucruri nebagate-n seamă./ Ceea ce-l atîngea pe el/ erau trebuinţele, suferinţele, durerile şi totdeauna rarele bucurii ale altora./ De aceea, zicea el,/ că sînt multe dureri şi puţine plăceri — nu pentru el, ci pentru lumea ogîndită în sufletul lui./

Nu l-au înţeles/ şi nu sînt în stare/ să-i pătrundă firea/ cei ce iau scrierile lui drept manifestare a fiinţei lui individuale./ — I. Slavici, *Aminţiri, Eminescu — omul*.

e) Nici uneia din miile de generaţii [care ne-au precedat/ şi au trecut prin atîtea nenorociri şi dezastre,] nu i-a fost dat,/ cum ne este dat nouă acum, în clipa aceasta,/ să hotărîm... însăşi soarta întregii vieţi pe pămînt.../ Dacă... vreun inconştient ar vrea/ să folosească atomii pentru război,/ pămîntul va fi prefăcut într-un bulgăre de zgură./ — Geo Bogza, *În faţa atomului*.

f) Hanu Ciorilor era în dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate./

Citeşti citeodată asemenea lucruri,/ şi tot te apucă un fel de răcori;/ dar cînd te vezi tu însuţi pe tine purtat aşa de ici pînă colo!?.../

Acum însă se dezmetici şi el,/ apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminate./

Ce hanul păcatelor e asta?./ grăi el/ după ce se văzu, în sfîrşit, la scara casei mari,/ pe care în atîtea rînduri o văzuse din depărtare./ — I. Slavici, *Hanul Ciorilor*.

g) Solii au spus/ cine sînt/ şi ce poftesc.../ Hoarda nu se temea de nimeni şi de nimic./ Orice domn trebuie/ să se plece puterii ei./ — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

h) Se simţea din nou mai bun..., înduişat de soarta atîtor larve omeneşti, orbecîind în beznă, fără îndurarea nici unei lumini/ care să le deschidă drumuri./ Năvăleau cuvintele calde şi bune/ pe care nu le-a mai rostit de mult, nimănui.../ Dacă şi-ar fi ascultat gîndul,/ ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă ţărăncă săracă şi

simplă,/ să-i spovedească toate chinurile/ căroră adineori nu le putuse da cuvînt/ și acum se desfăceau în el ca o eliberare./ — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

i) ...bătu țepușele în pămînt/ și se puse între ele,/ așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate/ ca, [dacă îi va veni somn/ și ar moțâi,] să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui/ și, [dacă ar da capul pe spate,] să se lovească de cel de dinapoi./ — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic și merele de aur*.

j) Numai una dintre cetele numeroase, cea a românilor din Almăș, [care erau cei mai furioși,] nu a voit cu nici un preț/ să primească hotărîrea de mai sus,/ ci a pretins/ să li se predea toate armele și muniția.../Intervențiile comisarilor români au rămas zadarnice/ și tot așa de zadarnice au fost și deputățiile trimise la ei pentru a-i potoli./ — Silviu Dragomir, *Acram Iancu*.

k) Noi, cititorii, așteptăm/ să-l vedem pe Nestor.../ căci numai afirmările d-voastră nu ne pot convinge./ Faceți-l/ să treacă pe dinaintea noastră, înzestrat cu acele calități alese/ de care ne vorbiți,/ ridicați piedici în calea lui/ și dați-i mijloace/ să le înlăture,/ aruncați-l în lupte grele/ și dați-i putere să biruie,/ lăsați-l pe el/ să ne arate, prin energia-i desfășurată.../ că e demn de admirația noastră.../ Atîta ni-l lăudați pe răsfățatul Nestor,/ că el crede de prisos/ să-și mai dea vreo osteneală... pentru a merita cununa de lauri/ pe care i-o întindeți de-a gata./ — A. Vlahuță, *Sfaturi*.

l) Numindu-se un nou beglerbeg..., i se ridică în grabă, ... în jurul bisericii înseși ... o reședință, acea „palancă a lui Sinan“/ de care s-a vorbit multă vreme./ — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

m) Mă prind/ că asemenea timiditate o înțelegeți./ Fiecare din dumneavoastră ați pățit-o.../ Să nu credeți însă/ că în toți frica a fost la fel./ Unii s-au gîndit la nuia,/ alții la notă,/ alții la urechi,/ puțini la premiu,/ și cei mai mulți la repetenție.* / Unora le-a zvîcnit inima,/ multora li s-a împiedicat răsuflarea,/ la puțini li s-a ridicat singele la cap,/ la cîțiva le-a venit amețeală./ — B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

Verbul

Verbul este o parte de vorbire flexibilă: *merg, mergi, mergeam* etc.

Cele mai multe verbe exprimă acțiuni ale obiectelor: *Ileana scrie. Calul fuge. Tractorul ară.*

Celelalte verbe pot arăta:

— stări ale obiectelor: *Omul stă (șade) la umbră; În apropiere este (se află, există) un crîng;*

— posesia unui obiect de către alt obiect: *Maria are o minge;*

— necesitatea unui obiect sau a unei acțiuni: *Îmi trebuie un caiet; Trebuie să scriu;*

— posibilitatea de a face o acțiune: *Pot să-l ridic;*

— voința sau dorința unei persoane de a obține un obiect sau de a face o acțiune: *Vreau (doresc) o floare. Vreau (doresc) să vizitez muzeul.*

Fiecare acțiune, stare etc. are un nume care se exprimă printr-o formă verbală nepersonală, numită **infinitiv**. Infinitivul se deosebește de celelalte forme verbale prin terminația vocalică și prin prepoziția **a**: *a lucr/a, a ved/ea, a pun/e, a priv/i, a cobor/i* etc. Cînd vrem să numim un verb, ne folosim de forma infinitivului: „verbul *a pune*“.

* În această frază *predicatul s-au gîndit*, fiind același pentru toate cele cinci propoziții, a fost exprimat numai în prima propoziție, iar în celelalte patru este *subînțeles*. Deci analizați cazul și funcția pronomelor nehotărîte din propozițiile respective ținînd seama de verbul predicativ subînțeles: *s-au gîndit*.

Exerciții

1. Arată oral ce exprimă verbele următoare, apoi scrie-le la formele infinitivului: *ascultam, lucrez, existase, am citit, povestește, ai hotărât, trebuie, avem, voi putea, vrem, au doborât*.
2. Subliniază verbele din textele următoare. Explică oral ce exprimă fiecare, apoi scrie-le la formele infinitivului.

a) — Văd că nu vă țineți de făgăduința ce i-am făcut mamei noastre...; eu răul nu vi l-am vrut; scopul ni l-am ajuns... Mergeți dar acasă și luați în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului. — Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

b) Din când în când saltă dintr-o brazdă neagră o ciocîrlie care filfie pe deasupra noastră și țîrle ușurel. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

c) Bunicul stă pe prispă... Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

d) Se află o ripă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura ripei și ascultă... Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) — ...eu, măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip, dar numai iuțală și gură de furnică ar trebui ca să poți apuca, alege și culege niște flecușețe ca aceste în așa scurtă vreme. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe...

— ...Vrei să mă faci dezertor?... Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să mă dai dezertor? — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Locuțiuni verbale

Acțiunile și stările pot fi exprimate și prin locuțiuni verbale (grupuri de cuvinte între care se află neapărat un verb și care îndeplinesc împreună rolul unui verb). Cele mai multe locuțiuni verbale se pot înlocui cu un verb:

a băga de seamă = a observa; a o lua la fugă = a fugi;

a da năvală = a năvăli; a sta de veghe = a veghea.

Verbul care intră în componența locuțiunii verbale are rolul gramatical de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii, iar celălalt cuvânt (substantiv, adverb etc.) dă de obicei sensul locuțiunii.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile verbale din textele următoare și arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. Analizează modul, timpul, persoana și numărul verbului care intră în alcătuirea locuțiunii verbale. Fii atent, pentru că în unele cazuri între cuvintele din care este formată locuțiunea verbală se pot intercala alte părți de vorbire. De exemplu: Am stat toată noaptea de veghe.

a) Ți-aduci aminte, Teofil, de ziua aceea din copilăria noastră, de care ți-am vorbit eu odată?...

Atunci, în ziua aceea neuitată, s-au întâmplat mai multe lucruri.

Întîi, s-a întâmplat, pentru prima oară în viață noastră, să băgăm de seamă că au înflorit livezile. — M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofil...*

b) Trecură prin alte încăperi, unde erau arcuri și ghioage, și săgeți de argint, și junghere cu tălășuri lucitoare, și tot felul de scule care ți luau ochii cu strălucirea lor.

— Bine, băiatule, nu-ți alegi nimic? Nu ți-e părea rău pe urmă că ai venit degeaba aici? — Victor Eftimiu, *Fluteșul ciobănașului*.

c) — De bine, moșnege, ... unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Și cine te-a pus la cale să mă lei tocmă pe mine în bătaie de joc? — I. Creangă, *Povestea porcului*.

d) Căciul își luă aburul și umbra lui trecu pe alina. — M. Sadoveanu, *Rază de soare*.

e) Peste jumătate de ceas apoi, ei stăteau amândoi la masa pe care erau întinși banii... și-și dădeau silința să aleagă la o parte pe cei de 200 și pe cei de 90 (de) lei. — I. Slavici, *Comoara*.

f) Nu-i venea să dea crezământ nici vederilor, nici auzului; zîna ce-i sta în față îl privea cu ochi fermecători... — Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

g) Se opintî. Și trase din toate puterile. Cînd colo aruncă pe iarbă un pește cu solzii de aur ce străluceau de-ți luau ochii. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

h) — Moșule, ie seama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vînt...

— I-auzi, măi! ... Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în ris! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Scrie în dreptul verbelor date locuțiunile verbale corespunzătoare:

a vorbi	a comanda
a plănui	a se rostogoli
a observa	a se pîrgui
a chiui	a hotări
a năvăli	a privi (pe furiș)
a demasca	a se opri

3. Fă o narațiune în care să folosești șase locuțiuni verbale. Subliniază-le și arată ce sens au.

Verbe predicative și verbe nepredicative

I. *Verbele care au un înțeles de sine stătător sînt predicative, adică pot spune singure ceva despre subiect, pot exprîma singure predicatul, atunci cînd sînt la un mod personal.* De exemplu: „Sus, pe bolta adîncă, stelele **au pîlit**; în haosul albastru, luceafărul **selipește** tainic, strălucitor.“ — Em. Gârleanu, *Singuraticii*.

Verbele care nu au un înțeles de sine stătător sînt nepredicative, pentru că ele nu pot spune singure ceva despre subiect, ci numai împreună cu alte cuvinte.

De exemplu, în textul **A fost** un tînăr împărat —

De la mișei a smuls averea...

Cei tari au zis: „**A fost** mișel!

Ne-a prigonit prea multă vreme“ (G. Coșbuc, *Ex ossibus ultor*),

în prima propoziție (**A fost** un tînăr împărat), verbul **a fost** este predicativ, pentru că are un înțeles de sine stătător (*a existat*), pe cînd în propoziția **A fost** mișel! verbul **a fost** nu are înțeles de sine stătător, deci nu poate exprîma singur predicatul. Despre tînărul împărat se spune că **a fost** mișel.

În afară de verbul **a fi**, mai sînt și alte verbe care pot fi folosite și ca verbe nepredicative: **a deveni**, **a ajunge**, **a ieși**, **a se face**, **a părea** și altele. Verbele **a ajunge** și **a ieși**, cînd sînt folosite ca nepredicative, au sensul **a deveni** și formează predicatul împreună cu altă parte de vorbire: Peste un an **va ajunge** (sau **va ieși**) **inginer**. Verbul **a face** nereflexiv este predicativ, dar ca reflexiv nu are totdeauna înțeles de sine stătător: **S-a făcut galben** ca ceara = **a devenit galben**. **A părea**, nereflexiv, este nepredicativ (**Acesta pare mai bun**), dar ca reflexiv impersonal este predicativ (**Se pare** / că a înțeles).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele nepredicative împreună cu partea de vorbire cu care formează predicatul. Ca mijloc de verificare, folosește procedeul reducerii propoziției la o propoziție simplă, pentru a vedea dacă verbul respectiv spune singur ceva despre subiect.

a) De unde nu este foc, / nu iese fum. /

b) A fost harnic, viteaz,/ dar e zgîrcit/ și are așere.../ Hatmanul Mihai a fost slujitor,/ s-a făcut apucător/ și a ajuns zgîrcit./ — B. Șt. Delavrancea, *Luceafărul*.

c) Dar iată/ că o plută ne ajunge din urmă./ Dălcăușul își scoate iute cirna/ să nu i-o rupă./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) În chipul acesta (copilul) ajunsese voievod al ogrăzii/...

Asemeni tuturor voievozilor a vrut/ să întrecă hotarele/ care-i îngrădeau puterea./ Astfel a ajuns în uliță./ — Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei*.

e) Trecu astfel/ cit trecu;/ dar [fiindcă năravul din fire n-are lecuire], jupîn Rănică-Vulpoiul nu se lăsă de mîncătorii și de vicleșuguri,/ nici cînd ajunsese om de frunte./ — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul*.

f) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni./ Pe fața apei scilipesc, ici, sfărămături de oglinzi, colo, plăci de oțel;/ ... În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur./ — Em. Gârleanu, *Mărinimie*.

g) Dacă ajunsese aici,/ Greuceanu se dete de trei ori peste cap/ și se făcu un porumbel./ — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

h) Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,/ Flori albastre tremur ude în văzduhul tîmîiet./ — M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

i) Uncheșul și pădurea mi-au devenit foarte dragi din aceste prime ceasuri./ — M. Sadoveanu, *Focul*.

j) Smaranda era bolnavă și împovărată de copii.../ De vreme ce (Ion) putea/ să iasă popă mai curînd/ nu e de gîndit/ că cineva... i-ar fi dat ghes/ să stea opt ani la seminar./ — G. Călinescu, *Ion Creangă* (*viața și opera*).

2. Construiește cîte o propoziție cu fiecare dintre verbele nepredicative *a fi*, *a ajunge*, *a deveni*, *a se face*, *a părea* și alte propoziții cu verbele predicative *a fi*, *a ajunge* și *a face*. Subliniază cu o linie predicatul exprimat prin verbe predicative și cu două linii pe cele în alcătuirea cărora intră verbe nepredicative.

Caracterul tranzitiv și intransitiv al verbelor

I. Verbele care pot avea un complement obiect direct sînt tranzitive*, iar cele care nu pot avea un complement obiect direct sînt intransitive.

Caracterul tranzitiv al unui verb nu se apreciază numai după prezența în propoziție a complementului obiect direct, ci după posibilitatea verbului de a avea un complement obiect direct în propoziția dată:

În zilele următoare soldații au ocupat orașul.

Pentru prima dată de cînd sosisse aici, pe

Ana o cuprinsese spaima.

— Mai cîntă, lăutare, mai cîntă!... —

O. Goga, *Lăutarul*.

tranzitiv, compl. obiect direct
exprimat (orașul);

intransitiv;

tranzitiv, compl. obiect direct
exprimat (pe Ana, o);

tranzitiv, compl. obiect direct
neexprimat, dar verbul poate
avea compl. obiect direct:
„cîntă o doină“.

Unele verbe intransitive pot fi ușor recunoscute după ceea ce exprimă. Astfel verbele de mișcare (a veni, a pleca, a merge etc.) și cele care exprimă o stare (a sta, a șede, a exista) sînt intransitive, pentru că ele nu exprimă acțiuni care să se exercite asupra unui obiect.

* Tranzitiv înseamnă „care trece“. Acțiunea exprimată de un verb tranzitiv trece sau se exercită asupra unui obiect exprimat prin cuvîntul cu funcția de complement obiect direct.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intransitive. Dacă complementul obiect direct este exprimat, indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care se află verbe tranzitive fără complement obiect direct exprimat, adăugând un complement direct pe lângă verbul respectiv.

a) Caprele din sat le adună Bicoi. De la unele mai storce dimineața câte o picătură de lapte, încheagă brinză, umple putinica, mănincă toată iarna, mai și vinde. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Zadarnic a lingușit vulpea pe rinocer, pe zimbru și pe leopard. Fiecare găsea... pricini să nu primească. Numai un curcan... strigă, umflat în pene, oarecum muștrind-o: — Pe la mine nu treci, cumătră? — Victor Eftimiu, *Vulpea păcălită*.

c) — Care din voi va merge să fure zîna din palatul badii Costea, îi dau căruța mea cu patru cai! În sănătatea Aniței să bem, fraților! — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul*.

d) Oile tocmai urcau la stîină. Baciul îmi arată pe Oance. Venea agale pe lângă oi, chiuind nu atît pentru ele, cît ... pentru Oltul care vuia în umbră. — G. Galaction, *Copca Rădcanului*.

e) Nu ride, bădiță... Bunicile mele mi-au povestit multe și știu și eu ceva. Spuneau că și la noi odată era țara mai așezată și erau voievozi care au biruit pe turci și tătari. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

f) Dezgroapă, moșnege, cu mîinile-n tremur,

Comoara ta veche de jale...

Tu porți ferecate durerile noastre

În vaietul strunelor tale...

Ne cîntă bătrînul... — Cărunta pleopă

O vezi cum povara-și frămîntă... — O. Goga, *Lăutarul*.

II. Unele verbe intransitive sînt folosite și ca tranzitive, iar unele verbe tranzitive sînt folosite și ca intransitive. Cînd un verb își schimbă caracterul intransitiv sau tranzitiv, el își schimbă în general și sensul lexical sau cel puțin capătă o altă nuanță de sens. Deci nu te grăbi să apreciezi caracterul tranzitiv sau intransitiv al verbului după sensul lui general, ci cercetează sensul verbului în context.

Verbe cu caracter intransitiv

Am trecut prin apă.

Aleargă repede.

Verbe cu caracter tranzitiv

Ține-l bine pe copil.

Am făcut lucrarea.

Folosite cu caracter tranzitiv

Pe copil, l-am trecut eu dincolo (l-am transportat).

L-a alergat pînă la marginea satului (l-a fugărit).

Folosite cu caracter intransitiv

Ploaia a ținut o săptămînă (a durat).

Fă cum știi (procedează).

Am mers pînă acolo, apoi am făcut la dreapta (ne-am îndreptat, am pornit spre dreapta).

Exercițiu

Analizează verbele subliniate din textele următoare. Subliniază și celelalte verbe (cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intransitive). Dacă în propoziții se află complemente directe, indică prin săgeată verbele determinate.

Model de analiză

- a) *Suflă* mai cu inimă, Leano! strigă Hagiul, cocoloșit într-un colț al patului. —
 B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.
 b) Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
 Și zăpada de pe coastă. — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

	Tranzitiv sau intransitiv	Complementele directe	Sensul verbelor care și-au schimbat caracterul tranzitiv sau intransitiv
a) suflă	intransitiv	—	—
b) suflă	tranzitiv	<i>bruma, și zăpada</i>	<i>împrăștie, spulberă</i>

Textele de analizat

- a) Luna pe cer *trece* așa sfântă și clară,
 Ochii tăi mari *caută-n frunza cea rară*. — M. Eminescu, *Sara pe deal*.
 b) Burtan, un zăplan de flăcău, *m-a trecut* în luntre pe celălalt mal. — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.
 c) — Moșule, ie sama de *ține* bine telegarii ceia,... să nu faci vreo primejdie! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
 d) Cît *ținu* tremurarea vîntului, stăturăm tăcuți în blăni și cergi. — M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania*.
 e) Așa era de mult popor
 Venit să *plîngă* pe-un fecior
 De împărat!...
 Pe cer cînd soarele-i apus,
 De ce să *plîngi* privind în sus? — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.
 f) Știu cuibul ... Văd o clipă perechea, — apoi una din păsărele *zboară* c-un tremur scurt din aripi. — M. Sadoveanu, *Privighetoarea*.
 g) A scos sabia și s-a repezit într-o ceată de soldați turci, care mergeau iavaș-iavaș pe uliță. A *zburat* trei-patru capete cu sabia... Spaima a intrat în turcime. — Z. Stancu, *Descuț*.
 h) Moromete *făcea* un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieților; se uita la el, *făcea* socoteli, chibzuia ce e cu spicul? — M. Preda, *Moromeții*.
 i) Harap-Alb *face* cum îi zice Sfînta-Duminică...
 După aceasta, Harap-Alb mulțumi Sfîntei-Duminici pentru binele ce i-a *făcut*. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Flexiunea verbului

Categoriile gramaticale ale verbului

Verbul își schimbă forma în conjugare după *diateză, mod, timp, persoană și număr*. *Diateza, modul și timpul sînt categorii gramaticale specifice verbului*. Categoria „persoană” o are și pronumele, iar categoria „număr” apare la toate părțile de vorbire flexibile.

Diateza este forma pe care o ia verbul pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical.

În limba română sînt două diateze: activă și pasivă.

S

Diateza activă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical: „Copiii

S

S

S

culeg flori”; „Copiii se joacă”; „Eu mă îmbrac”; „El își cumpără o carte”. Fiecare dintre acțiunile *culeg*, *se joacă*, *îmbrac*, *cumpără* este făcută de subiectul gramatical, notat în propoziția respectivă cu litera „S”.

Diateza pasivă arată că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva. Autorul acțiunii poate fi exprimat sau nu. Cînd este exprimat, el este

S

C

redat printr-un complement: „Florile au fost culese de copii”. Subiectul gramatical *florile* suferă acțiunea *au fost culese*, iar autorul acțiunii este exprimat prin complementul *de copii*. Diateza pasivă se deosebește de diateza activă prin faptul că se formează cu ajutorul verbului auxiliar a fi + participiul: *eu sînt* (tu ești, el sau ea este) *lăudat(ă)*.

— La persoana a III-a sensul pasiv poate fi exprimat și prin forma activă a verbului însoțită de pronumele reflexiv „se”: *Explicația se dă* (s-a dat, se va da) *de (către) profesor* = *Explicația este (a fost, va fi) dată...*; *Explicațiile se dau* (s-au dat, se vor da) *de către profesor* = *Explicațiile sînt (au fost, vor fi) date...*

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acțiunea: reală (*culeg*), realizabilă (*să culeg*), dorită sau condiționată (*de o altă acțiune* (*aș culege*) etc.

Modurile verbului se împart în două grupuri: personale și nepersonale.

Modurile personale sînt cele care își schimbă forma după persoane: *indicativul* (*eu cînt, tu cînți, el cîntă* etc.); *conjunctivul* (*eu să cînt, tu să cînți, el să cînte* etc.); *condițional-optativul* (*eu aș cînta, tu ai cînta, el ar cînta* etc.); *imperativul* (*cîntă tu!, cîntați voi!*). Modurile personale sînt moduri predicative: „*Oaspeții au vizitat muzeul*”.

Modurile nepersonale sînt cele care nu-și schimbă forma după persoane: *infinitivul* (*a cînta, a citi*); *participiul* (*cîntat, citit*); *supinul* (*de cîntat, de citit*); *gerunziul* (*cîntînd, citînd*). Modurile nepersonale sînt nepredicative:

„*Oaspeții și-au exprimat dorința de a vizita muzeul*”. Verbul *a vizita* nu are funcția de predicat, ci de atribut (cu prepoziția *de*) al substantivului *dorința*.

Timpu este forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se îndeplinește acțiunea. Forma verbului poate arăta acțiunea ca petrecîndu-se:

în prezent (în momentul vorbirii): *culeg*;

în trecut (înainte de momentul vorbirii): *am cules*;

în viitor (după momentul vorbirii): *voi culege*.

Conjugarea verbului

Prezentarea tuturor formelor unui verb într-un chip organizat, pe moduri, timpuri, persoane și număr, reprezintă conjugarea aceluia verb.

Formele pe care le ia verbul în conjugare pot fi simple ori compuse: *citesc, citeam, citii* etc.; *am citit, voi citi, aș citi* etc.

Formele compuse sînt alcătuite din verbul de conjugat la modul infinitiv sau la participiu și un verb auxiliar. Prin această îmbinare se realizează sensurile timpurilor — trecut (*am citit*) și viitor (*voi citi*) — și sensul de acțiune dorită (*aș citi*) sau de acțiune condiționată (*dacă aș citi, m-aș lămuri*).

Modul infinitiv

I. Infinitivul este format din rădăcina verbului, la care se adaugă una din terminațiile: **-a** (*a lucra*); **-ea** (*a vedea*); **-e** (*a face*); **-i** (*a citi*); **-î** (*a coborî*). Când este folosit numai pentru a denumi acțiunea sau starea exprimată de verb, infinitivul este precedat de prepoziția **a**: *a lucra*.

După terminația infinitivului, verbele se grupează în patru conjugări; de aceea terminația infinitivului se numește **caracteristica conjugării**.

	Infinitivul	Caracteristica conjugării
— conjugarea I	<i>a lucra, a tăia</i>	-a
— conjugarea a II-a	<i>a vedea, a avea, a plăcea</i>	-ea
— conjugarea a III-a	<i>a bate, a cere, a face</i>	-e
— conjugarea a IV-a	<i>a citi, a privi, a coborî</i>	-i sau -î

Exerciții

1. Subliniază caracteristica conjugării verbelor date și scrie în dreptul lor cărei conjugări aparțin: *a asculta* ...; *a lăsa* ...; *a mîngia* ...; *a avea* ...; *a vedea* ...; *a părea* ...; *a scrie* ...; *a face* ...; *a împăduri* ...; *a împodobi* ...; *a fi* ...; *a ști* ...; *a hotărî* ...
2. Completează coloanele libere din tabelul următor cu infinitivul verbelor date. Subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

	Infinitivul	Conjugarea		Infinitivul	Conjugarea
adun	coboară
văd	apare
prevăd	înnoiește
trec	înnobilează
cad	împădurește
pricep	îmbunătățește

3. Subliniază verbele din textele următoare. Scrie-le la infinitiv, subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb..

a) Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe, tot cale de o zi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Nămeții crescuseră pufoși și frumoși... Făcurăm pîrtii... Desfundarăm ulița, iar alți rușani desfundară strada cea mare care ducea spre centru. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca un vis. Și-duduca Lizuca aștepta cu inima bătînd și cu ochii ațintiți.

Și deodată clipiră candelile verzi de licurici în două șiraguri, și văzu pajiștea de flori deschisă către un părete de stîncă, între doi mesteceni bătrîni. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

d) De treci codri de aramă, de departe vezi albind

Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.

Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,

Flori albastre tremur ude în văzduhul tîmîiet. — M. Eminescu, *Călin (File din poezie)*.

II. Când intră în alcătuirea formelor verbale compuse, infinitivul nu primește prepoziția **a**: *voi cînta, vei vedea, vor spune, aș veni, ar da*.

Exercițiu

Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul infinitiv. Scrie apoi verbele la infinitiv cu prepoziția *a* și subliniază caracteristica conjugării.

- a) Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
 Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
 Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
 Va bea pîn-în fund cupa, pîn' va vrea s-o zdrobească,
 Căci va muri cînd nu va avea la ce trăi. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.
- b) Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
 Cînd aș sta pierdut pe gînduri, peste umăr mi-ar privi,
 Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg...
 Din sărmana noastră viață, am dura roman întreg... — M. Eminescu, *Scrisoarea IV*.

Ortografia verbelor la modul infinitiv

Verbele de conjugarea a IV-a au ultima silabă accentuată: *a citi*, *a privi*, *a mulțumi*. Fii atent la acest lucru: este vorba de un *-i* accentuat, și nu de rostirea a doi *-i*. Vom scrie deci: *a citi*, *a privi*, *a mulțumi* etc.

Fac excepție, în sensul că se scriu la infinitiv cu doi *-i*, numai cîteva verbe cu rădăcina terminată în *-i*, la care se adaugă al doilea *-i*, caracteristica infinitivului: *a pusti/i*, *a se sfi/i*, *a pri/i*, *a înmî/i*.

Exerciții

- Desparte în silabe următoarele verbe la infinitiv și subliniază silaba accentuată: *a vorbi*, *a izbui*, *a îmbunătăți*, *a împodobi*, *a înnoi*, *a pustii*, *a se sfii*, *a prii*. Explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.
- Completează verbele următoare cu caracteristica infinitivului și subliniază caracteristica: *a auz...*; *a izbucn...*; *a dezvinovăți...*; *a înverz...*; *a nemulțumi...*; *a pustii...*.
- Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele verbe la infinitiv: *a privi*, *a înnoi*, *a împărți*, *a pustii*, *a se sfii*. Subliniază caracteristica infinitivului și explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i*.
- Completează verbele din tabelul următor cu caracteristica infinitivului atât la modul infinitiv, cît și la timpurile compuse formate cu infinitivul.

Infinitivul	Viitorul	Condițional-optativul prezent
a ști...	voi ști...	aș ști...
a iubi...	vei iubi...	ai iubi...
a zări...	vei zări...	ar zări...
a împleti...	vom împleti...	am împleti...
a pusti...	vor pusti...	ar pusti...
a pri...	va pri...	ar pri...
a se sfi...	se va sfi...	s-ar sfi...

- Construiește cîte o propoziție cu verbele *a împlini*, *a înmulți*, *a pustii* și *a se sfii* la viitor și la condițional-optativ prezent.

Modul participii

Formele verbale la modul participii sunt alcătuite din rădăcina verbului cu sufixurile: -înd, -înd, -înd, -înd, -înd, -înd, -înd, -înd, -înd, -înd.

De exemplu: participiile verbe de scriere: a scrie, scriu, scrie, scrie, scrie, scrie, scrie, scrie, scrie, scrie.

De exemplu: participiile verbe de mișcare: a merge, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg.

În compunerea verbelor participii poate fi folosită și forma: a merge, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg, merg.

Exerciții

1. Subliniați caracteristicile verbale date la infinitiv, apoi scrieți-le participiul lor, observând cu atenție rădăcina verbului:

a. a scrie, a merge, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie.

2. Subliniați formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul participii.

a. a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie, a scrie.

Si eu raportat la București tot ce s-a petrecut, adăugând că la ora Onela e minime de vreme ... și că nu merită să fie pedepsit. Si peste două săptămâni a venit răspunsul de la București — Să fie pedepsit! Să fie mutat la Petru, pe timp de două luni. La toți le-a părut rău... — Geo Bogza, București (fot. Onela).

b. Unna rămase locului ... și, nemaiputându-se săpina, începu să plîngă, ea și cum ar fi dus la groapă o mună din cele două și n-ar fi știut pe care din ele. — E. St. Dea-vrancea, Vădușele.

Verbele auxiliare*

Verbul „a fi”

1. Verbul a fi este neregulat, el neavînd aceeași rădăcină la toate modurile și timpurile. Formele lui sînt următoarele:

— *indicativ prezent*: sînt, ești, este (e), sîntem, sînteți, sînt;

— *imperfect*: eram, erai, era, eram, erați, erau;

— *perfectul compus*: am (ai, a, am, ați, au) fost;

— *perfectul simplu*: fusel (fui), fuseși (fuși)**, fuse (fu), fuserăm (furăm), fuserăți (furăți), fuseră (fură);

— *mai mult ca perfectul*: fusesem, fuseseseși, fusesese, fuseserăm, fuseserăți, fuseseră;

— *viitorul I*: voi (vei, va, vom, veți, vor) fi;

* Denumirea *auxiliar* vine de la adjectivul latin *auxiliaris-auxiliare* (ajutător). Verbele auxiliare se numesc astfel, pentru că ele *ajută* la formarea timpurilor compuse ale verbelor.

** Formele *fui* și *fuși* sînt *neliterare*.

- *viitorul II (anterior)*: voi (vei, va, vom, veți, vor) fi fost;
- *imperativul*: pozitiv — fii, fiți; negativ — nu fi, nu fiți;
- *conjunctivul prezent*: să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie;
- *conjunctivul perfect*: (eu, tu, el, noi, voi, ei) să fi fost;
- *condițional-optativul prezent*: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi;
- *condițional-optativul perfect*: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi fost;
- *infinitivul prezent*: a fi;
- *infinitivul perfect*: a fi fost;
- *participiul*: fost, fostă, foști, foste;
- *gerunziul*: fiind.

Exercițiu

Subliniază verbul *a fi* și analizează modul, timpul, persoana și numărul la care se află.

a) Poporul e stîlpul țării ... fiecare pîrticică de pămînt e vîpsită cu sîngele lui ... și într-o zi ni s-a zis: Muncește, române, de dimineață pînă în seară... și rodul muncii nu va fi al tău. Tu ai fost puternic și viteaz în luptă, dar puterile tale s-au tocit de sărăcie. — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie și cu sînge pagina cea mai strălucită din analele lor. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Nicăieri pe pămînt n-a fost rai al albinelor mai tîhnit pentru noi, decît în poienile codrilor vechi. Erau și fructe multe și pîne îmbelșugată. De asemenea, într-atîtea pășuni grase, vitele erau fără număr. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

d) Dar bietul Gherasim n-a mai venit... Spun bătrînii c-a fost o jale mare pe sat, căci Gherasim acela fusese un om ca plînea cea bună. — I. Agârbiceanu, *Valea Dracului*.

e) — Cît fac 25 de măgari și cu 15 boi?

Mă gîndii eu, mă răzgîndii: asta nu e adunare.

Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cît a dat pe un măgar și pe un bou... — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

f) Poate să fi fost pe la cîntători, cînd urletele vijeliei începură a-și scobori glasul. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) — ...Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci... Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru isticlați! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Verbul *a fi* se folosește ca verb auxiliar pentru alcătuirea următoarelor timpuri și moduri:

- *viitorul II (anterior)*: voi (vei, va, vom, veți, vor) fi văzut;
- *conjunctivul perfect*: (eu, tu, el, noi, voi, ei) să fi văzut;
- *condițional-optativul perfect*: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi văzut.

La *diateza pasivă* toate timpurile și modurile se construiesc cu verbul auxiliar *a fi*: sînt lăudat(ă), eram lăudat(ă), vom fi lăudați(e), aș fi lăudat(ă) etc.

Exerciții

1. Subliniază verbul *a fi* și celelalte verbe la timpurile formate cu auxiliarul *a fi*. Analizează verbele construite cu auxiliarul *a fi*, arătînd: modul, timpul, persoana, numărul și elementele din care sînt alcătuite timpurile respective.

a) În sfârșit, soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucitor al cununei gloriei române. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) Își aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; și, îndreptându-se că, în iuțea vinătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii până la vreo doi stinjeni. — Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

d) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu binișorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Dînsa nu mai avea ce face cu Bator. De cîte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți ... și n-ar fi putut răbda... Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună de mireasă ...

— Bator, mă, nu fi supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. — I. Agârbiceanu, *Fefealeaga*.

f) Va geme de patemi

Al mării aspru cînt...

Ci eu voi fi pămînt

În singurătate-mi. — M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

2. Construiește cîte o propoziție cu verbul *a fi* la timpul viitor și la modul imperativ cu aspect negativ, persoana a II-a singular, și tot cîte o propoziție cu verbul *a vedea* la condițional-optativul perfect și la conjunctivul perfect.

3. Construiește cîte o propoziție cu verbul *a doborî* la timpul viitor și la modul condițional-optativ prezent și perfect, diateza pasivă.

Ortografia unor forme ale verbului *a fi*

I. Formele prezentului, ești, este, e, și ale imperfectului, eram, erai, era, erați, erau, se scriu corect cu *e* la începutul cuvîntului, nu cu „ie-“, iar terminațiile imperfectului, -am, -ai, -a, -ați, -au, se adaugă imediat după rădăcina *er-*: *er/am, er/ai* etc. Este greșit să scriem: „iești, ieste, eream, ereai“ etc.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu verbul *a fi* la prezentul indicativului, persoanele a II-a și a III-a singular, apoi la toate persoanele imperfectului — atît la singular, cît și la plural. Subliniază litera „e-“ cu care încep formele verbului, precum și terminațiile imperfectului.

II. Verbul *a fi* se scrie cu un singur -i la următoarele moduri și timpuri:

— *infinitivul prezent și perfect*: *a fi; a fi fost*;

— *imperativul cu aspect negativ, la persoana a II-a singular*: *nu fi* (supărat);

— *viitorul și viitorul anterior*: *voi fi; voi fi fost*;

— *condițional-optativul prezent și perfect*: *aș fi; aș fi fost*.

Tot cu un singur -i se scrie și *conjunctivul perfect*, care are forma *fi*, invariabilă la toate persoanele: (*eu, tu, el, noi, voi, ei*) *să fi fost*.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu fiecare din timpurile și modurile verbului *a fi*, indicate mai sus pentru ortografia cu un singur -i.

III. Verbul *a fi* se scrie cu doi *-i* la următoarele moduri și timpuri:

- *imperativul cu aspect pozitiv, persoana a II-a singular: fii* (liniștit);
- *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular: tu să fii* (liniștit);
- *gerunziul: fiind, nefiind, nemaifiind.*

În aceste cazuri primul *-i* face parte din forma de bază (*fi*), iar al doilea *-i* este terminația persoanei a II-a singular (la imperativ și conjunctiv); la gerunziu, al doilea *-i* face parte din terminația gerunziului: *-ind*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu imperativul pozitiv al verbului *a fi* la persoana a II-a singular.

a) Fă ca legea să fie tare; iar tu, Măria ta, ca domn ... bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători și răi. ... simplu, Măria ta, ... bun, ... domn-cetățean. — M. Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Alexandru Ioan Cuza*.

b) ... drept și îndrăzneț, și tare,

... și blînd

Cu cei ce au nevoie de blîndețe.

... neîndurător

Cu cei care lovesc în tinerețe. — E. Jebeleanu, *Fiul meu*.

2. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.

a) — Sănătos și ți-e destul un pumn de mălai, ca nici pe un împărat să nu te dai! — I. Slavici, *Comoara*.

b) cît munții de voinic,

Ori cît un pumn de mic,

Cărarea mea și-a tuturor

E tot nimic! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

3. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la modul gerunziu.

a) Eu, ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era (...). — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) — Să mă încred în voi? zise Lăpușneanul (...) Nu știu că mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) băiet, păduri cutreieram

Și mă culcam ades lîngă izvor. — M. Eminescu, *Fiind băiet, păduri cutreieram*.

¹⁾ verbul *a fi* la gerunziu, fără prefixul *ne-*; ²⁾ gerunziul precedat de prefixul *ne-* și de adverbul *mai*.

d) Luceferi, ce răser

Din umbră de cîtini,

¹⁾ -mi prieteni,

O să-mi zîmbească iar.

— M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

²⁾ pribeag

De-atunci înainte,

Aduceri-aminte

M-or coperi cu drag.

— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat*.

4. Construiește cîte două propoziții în care să se afle verbul *a fi* la gerunziu, precedat de prefixul *ne-*, apoi de prefixul *ne-* și adverbul *mai*.

5. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a citi*, *a scrie* și *a crea* la diateza pasivă.

IV. Fii atent la ortografia verbului *a fi*, la persoana a II-a plural a modului imperativ: *fiți* (liniștiți); *nu fiți* (neliniștiți).

Să nu confunzi terminația *-ți* a persoanei a II-a plural cu pronumele personal *-ți*; acesta nu poate urma niciodată după un verb la persoana a II-a plural.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la imperativ, persoana a II-a plural, și subliniază terminația verbului.

a) buni și drepecți. Iubiți adevărul. Mai ales dușmani ai ignoranței și minciunii. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

b) Cînd mantaua crăiască este de piei de oaie,

Atunci judecătorii siguri că despoaie. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.

2. Construiește trei propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* la persoana a II-a plural a modului imperativ (pozitiv și negativ) și subliniază terminațiile acestei persoane.

V. La prezentul indicativului se folosesc și următoarele forme ale verbului *a fi*: persoanele I singular și a III-a plural: *-s, is (sînt)*; persoana a III-a singular: *-i, îi (este)*. Formele *is, îi* sînt *neliterare*.

Formele *-s* și *-i* se folosesc după cuvinte care se termină în vocală și se leagă de acestea prin liniuță, deoarece ele se rostesc împreună cu cuvîntul dinaintea lor; *is* și *îi* formează singure silabă:

Unde-i unul nu-i putere,
La nevoi și la durere;

Unde-s mulți puterea crește
Și dușmanul nu sporește.

— V. Alecsandri, *Hora Unirii*.

Forma scurtă „i” poate apărea și înaintea unui cuvînt care începe cu vocală:
Lacul i-adînc; locul i-al tău.

— Cîț îi mic, prinde muște cu ceaslovul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Eu is bun, cîț is bun, dar și cînd m-a scoate cîneva din răbdare... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Să nu confunzi formele *is* și *-i* ale verbului *a fi* cu pronumele personal de persoana a III-a. Pentru aceasta, observă înțelesul textului și faptul că atunci cînd forma *-i* a verbului *a fi* se leagă prin liniuță de un pronume, primul loc îl ocupă pronumele, iar al doilea loc, verbul *-i*: *mi-i sete; ți-i sete; i-i sete (îmi, îi, îi este sete)*.

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvîntelor subliniate arătînd pentru verbul *a fi* modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, numărul și cazul.

a) El e sol precum se vede,

Mă-sa l-a trimis în sat.

Vezi, de-aceea-i încrunțat,

Și s-avîntă și se crede

Că-i bărbat. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.

251

Exerciții

1. Înlocuiește verbele subliniate cu verbul *a fi* și arată ce fel de predicate ai obținut. Ține seamă de faptul că la înlocuirea verbelor reflexive (a se afla, a se întâmpla) cu *a fi* trebuie lăsat la o parte pronumele reflexiv *se* (s-), deoarece verbul *a fi* nu admite pronume reflexiv.

a) *Există* discuție... asupra locului și datei nașterii lui Alexandru Cuza. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

b) *Au existat* în trecutul literaturii noastre, pe vremea lui Vlahuță, înainte și după Vlahuță, *au existat* îndestui scriitori... care nu se învredniceau să dea tiparului mai mult de o duzină de pagini pe an. — Cezar Petrescu, *Despre scris și scriitori*.

c) Pe vremea aceea, *se afla* un viteaz pe nume Greuceanu. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

d) — ... Zice Măria sa așa, că *nu se află* păcat mai cumplit decât acela săvârșit de acești boieri pămînteni; e mai mult decât omorul tatălui, mamei, fraților, e vînzarea Țării... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Iar Linii, de *s-ar întâmpla*
Să vă-ntîlniți vreodată,
Să-i spui că-s sănătos și-aș vrea
S-o aflu măritată. — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

f) *Au trecut* șapte ani de cînd, într-un car cu boi, Sultana și Ion aduseseră... așezat pe fin și velințe... trupul sfîrtecat de topor al lui Găman. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Subliniază verbul *a fi* cu valoare de verb predicativ și arată ce înțeles are.

a) Și n-a fost împărat mare să nu-și poarte pe aici doru-i de cucerire. N-a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros“, fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O preafrumoasă fată. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

c) La poartă era un turn ce acum s-a dărîmat... — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

d) — Ali Gian-Hogea, cîți ani sînt de cînd mănînc sarea și pîinea ta?
— Sînt douăzeci de ani, răspunse turcul. — Dacă e așa, zise românul, spre recunoștință..., voi să-ți spui un cuvînt. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) — Oiță birsană,	Și lui Ungurean
.....	Ca să mă îngroape
Și de-o fi să mor	Aice pe-aproape,
În cîmp de mohor,	În strunga de oi
Să spui lui Vrîncean	Să fiu tot cu voi. — Miorița.

II. Verbul *a fi* are de cele mai multe ori rolul unui verb de legătură: *Poporul este stîlpul țării* (A. Russo, *Cîntarea României*).

În această propoziție verbul *a fi* nu are singur un înțeles, deci nu are valoare de verb predicativ. Rolul lui este de a face legătura între numele predicativ *stîlpul* și subiectul *poporul* și de a arăta modul, timpul și persoana predicatului nominal. El este un verb de legătură sau copulativ.

Exerciții

1. Construiește patru propoziții în care verbul *a fi* să aibă rolul de verb copulativ.
2. Subliniază predicatele exprimate numai prin verbul *a fi* cu înțeles de sine stătător, pe cele cu verbul *a fi* copulativ și pe cele exprimate prin timpuri compuse ale altor verbe, formate cu auxiliarul *a fi*. Scoate predicatele pe trei coloane, astfel:

Predicate verbale exprimate prin		Predicate nominale alcătuite cu
<i>a fi</i> cu înțeles de sine stătător	verbe la timpuri compuse formate cu auxiliarul <i>a fi</i>	verbul copulativ <i>a fi</i>
<i>era</i> (exista) <i>sint</i> (au trecut) <i>este</i> (se află)	va fi <i>venit</i> — viitorul anterior al verbului <i>a veni</i>	este <i>măreț</i>

Textele de analizat

- a) Pământul nostru-i scump și sfânt,/ Și/ cite ape l-au udat/
Că el ni-e leagăn și mormint:/ Sînt numai lacrimi/ ce-am vărsat —/
Cu sînge cald l-am apărat,/ Noi vrem pămînt!/
— G. Coșbuc, *Noi vrem pămînt!*
- b) Aceasta era viața mamei Ilincăi pe vremea aceea,/ și [dacă toate aceste lucruri s-ar fi petrecut aievea în ceasurile acelea,] ea n-ar fi fost deloc mai fericită./ — A. Vlahuță, *Din durerile lumii.*
- c) Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești ...;/ el a fost odată .../ Cam pe vremea aceea, trăia moș Nichifor în Țuțuieni,/ pe cînd bunicul bunicului meu fusese cîmpoie la cumătria lui moș Dediu din Vinători./ — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul.*
- d) — Omul dumitale a fost omorît și jefuit./
— Da, domnule, răspuse cu blîndețe Vîtoria;/ însă în tașcă s-au aflat ceva parale, și chimirul n-a fost desprins de pe el./
— Atunci să-l fi ucis careva din dușmănie?/ — M. Sadoveanu, *Baltagul.*
- e) Eroi au fost,/ eroi sînt încă/
Și-or fi în neamul românesc./¹⁹
— Ioan Nenițescu, *Pui de lei.*

Valorile gramaticale ale verbului „a fi”

(Recapitulare)

1. **Verb auxiliar** pentru formarea unor timpuri compuse și pentru toate modurile și timpurile diatezei pasive;
2. **Verb predicativ** (cu înțeles de sine stătător), avînd mai frecvent următoarele sensuri: *a exista*, *a se afla*, *a se întîmpla*, *a trece* (cînd este vorba de trecerea timpului);
3. **Verb copulativ** (fără înțeles de sine stătător); face legătura între numele predicativ și subiect.

Verbul „a avea“

I. Indicativul prezent al verbului *a avea* (am, ai, are, avem, aveți, au) servește ca *auxiliar pentru formarea perfectului compus și a modului condițional-optativ*. În acest caz verbul *a avea* a suferit schimbări la unele persoane:

— *perfectul compus*: am cîntat, ai cîntat, a cîntat, am cîntat, ați cîntat au cîntat;

— *condițional-optativul*: aș cînta, ai cînta, ar cînta, am cînta, ați cînta, ar cînta.

Indicativul prezent al verbului *a avea* este folosit ca *auxiliar* (fără modificarea vreunei forme) și *pentru exprimarea viitorului construit cu conjunctivul*: am să cînt, ai să cînți, are să cînte, avem să cîntăm, aveți să cîntați, au să cînte.

A avea este verb predicativ (formează singur predicatul) cînd are înțeles de sine stătător — a poseda: Am (ai, are, avem, aveți, au) o carte interesantă.

Exerciții

1. Construiește cîte două propoziții cu verbul predicativ *a avea* și cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a, singular și plural.

2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ și cu două linii timpurile compuse cu verbul *a avea*. Fă analiza morfologică a verbelor respective arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am învățat cu el în școala primară ... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă și pentru că, de cîte ori se uita la mine, se strîmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine cînd am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă”. — A. Vlahuță, *Mogîldea*.

b) Cîți ai avea azi dumneata

Nepoți să-ți zică: „Moșu” ...

Le-ai spune spuză de povești ...

Cu împăratul Roșu ... — O. Goga, *Bătrîni*.

c) Gheonoala ... Îi rugă pe Făt-Frumos să-și aleagă de soție pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca niște zîne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căute; atunci ea îi zise:

— Cu calul ce ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe* ...

d) Capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te îndupleci de rugămîntea lui ..., că are un ochi otrăvit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului a avea la persoana a III-a singular și plural* este: el (ei) să aibă (nu: să aibe).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordînd verbul cu subiectul fiecărei propoziții.

a) Leana-n frunte stea,

Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

b) Viața-i datorie grea

Și lași se-ngrozește de ea —

..... tot cei lași ar vrea

Pe neluptat. — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

2. Construiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular și plural. Subliniază terminația verbului.

⁴⁶ — „Eroi au fost; Eroi sînt...; Și-or fi...”. — Sensul verbului: *a exista*.

Verbul „a vrea“

Verbul *a vrea* cu valoare de verb predicativ are la indicativul prezent următoarele forme: eu **vreau**, tu **vrei**, el **vrea**, noi **vrem**, voi **vreți**, ei **vor**.

Observă forma corectă a persoanei I singular: „eu **vreau**“ (nu: „eu vroii“ sau „eu vroiesc“).

Ca verb auxiliar, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu voi (<i>cînta</i>)	noi vom (<i>cînta</i>)
tu vei (<i>cînta</i>)	voi veți (<i>cînta</i>)
el va (<i>cînta</i>)	ei vor (<i>cînta</i>)

Exerciții

1. Construiește cîte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a vrea* la indicativ prezent, persoana I singular și persoana a III-a singular și plural.
2. Scrie viitorul verbelor *a vrea*, *a fi* și *a avea*.

Diateza activă

Diateza activă cuprinde:

A. verbe care se conjugă *singure*, adică **neînsoțite de formele neaccentuate de acuzativ sau de dativ ale pronumelui reflexiv** — **cînt, cînți, cîntă** etc.; **am cîntat, ai cîntat, a cîntat** etc. — și care, pentru motivul arătat, sînt numite **verbe active nepronominale sau nereflexive**;

B. verbe care se conjugă *însoțite de formele neaccentuate de acuzativ sau de dativ ale pronumelui reflexiv*:

— **mă îmbrac, te îmbraci, se îmbracă** etc.; **mă gîndesc, te gîndești, se gîndește** etc.;

— **îmi aduc, îți aduci, își aduce** etc.; **îmi închipui, îți închipui, își închipuie** etc.

Datorită particularității arătate, verbele de felul celor prezentate la B se numesc **verbe active pronominale sau reflexive**.

Termenii folosiți de obicei sînt: **verbe nereflexive** și **verbe reflexive**.

A. Verbe active nepronominale sau nereflexive

Modurile personale
(predicative)

Modul indicativ

Modul indicativ exprimă o **acțiune prezentată de vorbitor ca reală**.

Timpul prezent

Formele verbelor la timpul prezent sînt:

conj.	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei(ele)
I:	<i>cînt,</i> <i>lucrez,</i>	<i>cînți,</i> <i>lucrezi,</i>	<i>cîntă,</i> <i>lucrează,</i>	<i>cîntăm,</i> <i>lucrăm,</i>	<i>cîntați,</i> <i>lucrați,</i>	<i>cîntă;</i> <i>lucrează;</i>
II:	<i>tac,</i>	<i>taci,</i>	<i>tace,</i>	<i>tăcem,</i>	<i>tăceți,</i>	<i>tac;</i>
III:	<i>fac,</i>	<i>faci,</i>	<i>face,</i>	<i>facem,</i>	<i>faceți,</i>	<i>fac;</i>
IV:	<i>cîtesc,</i> <i>cobor,</i> <i>hotărăsc,</i>	<i>cîtești,</i> <i>cobori,</i> <i>hotărăști,</i>	<i>cîtește,</i> <i>coboară,</i> <i>hotărăște,</i>	<i>cîtim,</i> <i>coborîm,</i> <i>hotărîm,</i>	<i>cîtiți,</i> <i>coborîți,</i> <i>hotărîți,</i>	<i>cîtesc;</i> <i>coboară;</i> <i>hotărăsc.</i>

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la timpul prezent și cu două linii cuvintele care arată cine face acțiunea.

- a) Când doarme plugul pe roțile,
În pacea serilor de toamnă,/
La voi coboară Cosînzeana,
A visurilor noastre doamnă./

Vin crai cu argintate coifuri
Și-n aur zînela bălaie./
Atîta fericire-ncape
În bietul bordeiaș de paie./

— O. Goga, *Plugarii*.

b) Din cînd în cînd, vîntul răbufnește din depărtări, învîluind mari rotocoale albe de fluturi./ Pe dealurile din apropiere, pădurile bătrîne înnegresc zarea cenușie, deznădăjduită./ În vale, pe malul Tîrnavei, vîntul bocește prin sălciișul uscat./ — I. Agârbiceanu, *Zi de tirg*.

- c) Tu torci./ Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte
dintr-un gard,/
Iar flacăra lor geme.../

Un basm cu pajuri și cu zmei
Începe-acum o fată,/
Tu taci/ și-ascuți
povestea ei/
Și stai îngîndurată./

— G. Coșbuc, *Mama*.

- d) Din izvoare și din girle
Apa sună somnoroasă;/
Unde soarele pătrunde
Printre trestii a ei unde,/
Ea în valuri sperioase
Se azvîrle./

Cucul cîntă, mierle, presuri —/
.....
Ale păsărilor neamuri
Cîripesc pitite-n ramuri/
Și vorbesc cu-atît de multe
Înțeleșuri./

— M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

Ortoepia și ortografia unor forme ale indicativului prezent

I. Observă cu atenție *ortografia verbelor la persoana a II-a plural a timpului prezent: voi cîntați, faceți, povestiți, coboriți*.

Să nu confunzi pe *-ți* din forma verbului cu *pronumele -ți*. Ține minte: *pronumele -ți nu urmează niciodată după un verb la persoana a II-a plural*. Deci, dacă *subiectul este voi*, „*ți*“ *final face parte din forma verbului, ca marcă a persoanei a II-a plural a verbului*.

Exerciții

1. Scrie verbele următoare la persoana a II-a plural a indicativului prezent și subliniază terminația acestei persoane: *a da, a sta, a chema, a dezaproba, a vedea, a revedea, a tăcea, a face, a trece, a merge, a privi, a împlini, a înnegri, a doborî*.
2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a chema, a petrece, a revedea, a desface, a împlini* și *a hotărî* la indicativ prezent, persoana a II-a plural, și subliniază terminația acestei persoane.

3. Completează locurile libere cu persoana a II-a plural a prezentului verbelor indicate înaintea fiecărui text. Subliniază terminația verbului.

1) a uita; 2) a vrea; 3) a putea.

a) De ce 1) că-n voi e și număr și putere?

Când 2) 3) prea lesne pământul să-mpărțiți. — M. Eminescu,
Împărat și proletar.

1) a preface; 2) a bate; 3) a încremeni; 4) a dezrobi.

b) O! eterne naufragii, cum le 1) voi toate și cum vă 2) joc
de tot ce durăm noi pe pământ și pe ape.

Cum 3) voi lucrul ce-a fost mișcător și 4) ce-a fost clădit pe temelii
statornice odată. — D. Anghel, *Vasul fantomă.*

1) a veni; 2) a revedea.

c) Și-acum 1) cu drag în țară!

Voi 2) cîmpia iară,

Și cuiburile voastre-n crîng!

E vară, vară! — G. Coșbuc, *Vestitorii primăverii.*

II. Verbele a ști, a scrie, a ține, a veni, a deveni și derivatele lor formate
cu ajutorul prefixelor se rostesc și se scriu la persoana a II-a singular *cu doi -i*:
tu știi, scrii, ții, vii, devii.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a II-a singular, și subliniază cei doi -i de la sfîrșitul verbelor.

Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.	Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.
a ști	tu.....	a reține	tu.....
a scrie	a susține
a descrie	a veni
a prescrie	a reveni
a subscrie	a preveni
a transcrie	a deveni
a ține	a redeveni
a obține		

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la prezentul indicativului, persoana a II-a singular. Subliniază verbele care se scriu cu doi -i la sfîrșit.

1) a fi; 2, 3, 4) a ști.

a) — Tu 1) prost; nu 2) ce 3) și ce nu 4);
n-ai decît să te uiți în carte ca să știi tot, afară de cele opt glasuri. — I. Slavici, *Budulea Taichii.*

1) a veni; 2) a se duce.

b) Dunăre, Dunăre,

Drum fără pulhere,

dincotro 1) și încotro te 2)? — Z. Stancu, *Desculț.*

1) și 2) a ține.

c) — 1) minte cînd eram în pădure și-mi spărgeai alune? — Dar tu — îmi
răspunse el — 2) minte cînd îmi ajutai să port coșul cu pește? — I. Slavici,
Budulea Taichii.

3. Fă o scrisoare în care să folosești verbele *a scrie*, *a descrie*, *a ști*, *a ține*, *a veni* și *a reveni* la prezentul indicativului, persoana a II-a singular.

III. Verbul *a scrie* și derivatele lui formate cu diferite prefixe au la persoanele I și a II-a plural următoarele forme:

noi *scriem*, *descriem*, *subscriem*, *transcriem*;

voi *scrieți*, *descrieți*, *subscrieți*, *transcrieți*.

Este greșit să spunem și să scriem: „noi scriu, voi scriți”, pentru că rădăcina verbului este *scri-*, iar terminațiile persoanelor I și a II-a plural sînt: *-em* și *-eți*. Deci formele corecte sînt: *scri/em*, *scri/eți*.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie*, *a descrie* și *a transcrie* la indicativ prezent, persoanele I și a II-a plural, și subliniază terminațiile verbelor.

IV. Verbele de conjugarea a IV-a cu *-i* precedat de vocala *u* — *a trebui*, *a contribui*, *a distribui*, *a atribui*, *a dezvălui* etc. — se rostesc și se scriu la persoana a III-a singular și plural a indicativului prezent cu *-ie* la sfîrșit: el (ei) *trebuie*, *contribuie*, *distribuie*, *dezvăluie*, *atribuie*.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu verbele de mai sus la indicativ prezent, persoana a III-a, singular și plural. Subliniază ultimele două litere din forma fiecărui verb.

V. Verbul *a crea* este un verb regulat de conjugarea I care se deosebește de celelalte verbe de conjugarea I numai prin faptul că are rădăcina terminată în vocala *-e*: *a crea*. El se conjugă la prezentul indicativului ca și verbul *a lucra*. Avînd însă rădăcina terminată în *-e*, la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural se scrie cu doi *-e*. Primul *-e* face parte din rădăcină, iar al doilea din terminațiile persoanelor menționate. Observă conjugarea regulată a celor două verbe:

eu lucr/ez	eu cre/ez
tu lucr/ezi	tu cre/ezi
el lucr/ează	el cre/ează
noi lucr/ăm	noi cre/ăm
voi lucr/ați	voi cre/ați
ei lucr/ează	ei cre/ează*

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a crea* la toate persoanele timpului prezent, la singular și plural. Subliniază formele care se scriu cu doi *-e*. Explică oral ortografia acestor forme.

* La fel se conjugă și verbul *a agreea*.

VI. a. Verbul a lua este un verb neregulat, care la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural își schimbă rădăcina:

eu iau	noi luăm
tu ieși	voi luați
ei ia	ei iau

Observă, de asemenea, că la persoanele I și a II-a plural verbul are forme regulate: rădăcina *lu-*, urmată de terminațiile *-ăm* și *-ați*. Deci este greșit să scriem: „lom, loăm, loăți”.

La fel se conjugă și verbele derivate de la *a lua* cu ajutorul prefixelor: *a relua*, *a prelua*.

Exerciții

1. Conjugă verbele *a relua*, *a prelua* și locuțiunea verbală *a lua seama* la prezentul indicativului și subliniază formele neregulate.
2. Construieste cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* și *a relua* la timpul prezent, persoanele I și a III-a singular și plural.

b. Fii foarte atent la ortografia persoanelor I singular (*iau*) și a III-a singular și plural (*ia*, *iau*), pentru că aceleași sunete, rostite împreună, pot reprezenta două cuvinte legate în scris prin liniuță: *i-a spus*; *i-au spus* [*a spus* sau *au spus* lui (-i) sau ei (-i)]. Pentru a-ți controla scrisul, observă următoarele:

- înțelesul verbului — *a lua* (ceva, un obiect oarecare);
- după formele *ia* sau *iau* ale verbului *a lua* urmează de obicei un complement: *ia (iau) cartea*; *ia (iau) cu mine*, de la tine etc., pe cînd după *i-a*, *i-au* urmează totdeauna un verb la participiu (*i-a spus*, *i-au spus*); deci *a* sau *au* sînt verbe auxiliare care, împreună cu participiul, formează perfectul compus.

Exercițiu

Completează locurile libere cu formele *ia*, *iau* ale verbului *a lua* sau cu cuvintele *i-a*, *i-au*, ținînd seama de lămuririle date mai sus. Înainte de a scrie, subliniază cuvintele care te conduc la folosirea formelor verbului *a lua* sau a cuvintelor *i-a*, *i-au*.

a) Unora războiul le viața, celor mai mulți le aduce suferință greu de îndurat, pe cîțiva îi scaldă în aur. — Z. Stancu, *Descult*.

b) — Ce fel, cumătriță dragă?

— Ia, a găsit iezi singurei, ucis și crîmposit, de le-am plîns de milă. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

c) Copiii fac larmă, rîd, se la trîntă;

Pe creangă vesel un florinte-mi cîntă. — St. O. Iosif, *Farniente*.

d) — De unde știi să-mi aduci hoții, primarule, că altfel pe tine te de guler. — L. Rebreanu, *Răscăla*.

e) La miezul nopții iaca și hoții cu fata de împărat, pus capul pe prag și hîrșit! Și cum or fi dat ei, că tăiat și-un deget. Și pică degetul cu inel cu tot, drept la dînsa în poală. — A. Vlahuță, *Din alte vremi*.

f) Cum au ajuns țărani la Iași, boierii au pus mină de la mină de ferchezuit frumos și îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă, de se mirau țărani ce berechet găsit. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Foarte multe verbe au la persoana a III-a plural a indicativului prezent altă formă decât la persoana a III-a singular:

el scrie — ei scriu; el citește — ei citesc etc.

Pentru a nu face greșeli de acord gramatical, fii atent la explicațiile ce urmează:

I. Verbele a scrie și a ști au la persoana a III-a singular și plural următoarele forme:

el scrie	— ei scriu;
el știe	— ei știu.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu prezentul verbului a ști la persoana și la numărul cerute de cuvintele subliniate în texte.

a) Nu boii că-n țarină,

Pe-unde trec, e numai singe.

— G. Coșbuc, *Pe dealul Pleveii*.

b) Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit, doar cu ochii încruntați ca totdeauna:

— Boierii numai de frică — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Construiește cîte două propoziții cu predicatele exprimate prin verbele a scrie și a ști la timpul prezent, persoana a III-a, singular și plural.

II. Verbele terminate la persoana a III-a singular în -ește sau -ăște au la persoana a III-a plural terminația -esc sau -ăsc:

el citește	— ei citesc;
el hotărăște	— ei hotărăsc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu persoana a III-a plural a verbelor date și subliniază terminațiile lor atît la singular, cît și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el vorbește	ei	el întărește	ei
privește	tîrăște
adăpostește	ocărăște
crește	amărăște
întîlnește	se posomorăște
înfrunzește	hotărăște

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, punîndu-le la timpul prezent, persoana a III-a plural. Subliniază subiectele propozițiilor.

¹⁾ a cîrîpi; ²⁾ a vorbi.

a) Ale păsărilor neamuri

¹⁾ pitite-n ramuri

Și ²⁾ cu-atît de multe

Înțelesuri. — M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

¹⁾ a *țșni*; ²⁾ a *porni*; ³⁾ a *se opri*.

b) Fripte de pleazna lungă de fuior, vitele sar și ¹⁾ într-o fugă împrăștiată, ca de streche. În sfârșit ²⁾, speriate și ³⁾ în vreun finaț, necosit unde e iarba mai bună. — I. Agârbiceanu, *Dan Jițarul*.

¹⁾ a *grăi*; ²⁾ a *porni*; ³⁾ a *doini*; ⁴⁾ a *clocoti*; ⁵⁾ a *hohoti*.

c) ¹⁾ încet

Haiducii mei

Un scurt popas

³⁾ toți trei,

Și spre brădet

⁴⁾ Și

²⁾ la pas

⁵⁾ Și

Cei trei călări.

Păduri adânci.

— St. O. Iosif, *Doina*.

3. Fă o descriere de natură în care să folosești verbele *a crește*, *a înfrunzi*, *a înflori*, *a împodobi*, *a orăji*, *a privi*, *a izvorî* la persoana a III-a plural.

III. Verbele care la indicativ prezent, persoana a III-a singular se termină în *-ce* sau *-ge*, la persoana a III-a plural se termină în consoanele *-c* sau *-g* (consoanele finale ale rădăcinii):

el *duce*

— ei *duc*;

el *merge*

— ei *merg*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a plural. După exemplul dat pentru primul verb, subliniază literele ce redau sunetele în care se termină verbul atât la singular, cât și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el <i>zice</i>	ei <i>zic</i>	el <i>alege</i>	ei <i>aleg</i>
aduce	culege
produce	fuge
conduce	stringe
trece	fringe
petrece	șterge
face	merge
preface	drege

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a, acordându-le în număr cu substantivele sau pronumele subliniate în fiecare text.

¹⁾ și ²⁾ a *face*; ³⁾ a *duce*.

a) *Prepelița* ¹⁾ ciorbă,

Presurile ²⁾ friptură,

Cințișoi ³⁾ la masă

Rîndul de mîncări. — G. Coșbuc, *Nunta în codru*.

¹⁾, ²⁾, ³⁾ a *plînge*.

b) *Zadarnic* ¹⁾ *otîntul* și *nucii* ²⁾, bătrînii,

Frăgarul din ogradă, și *cumpăna* fîntînii.

Și ³⁾ *mama*, *biata* ... și cum ar vrea s-o-nșele

Povestitorii jalnici ai pribegirii mele. — O. Goga, *Zadarnic*.

1) a duce; 2) a stinge.

c) Erau clăcași: oștenii fără nume

Ce 1) războiul mare-al tuturor,

Ei ce se 2) în neguri și uitare

Și cad și mor de cruda-mpovărare

A tuturor durerilor din lume. — O. Goga, *Clăcașii*.

1) și 2) a trece; 3) și 4) a duce.

d) Și de ce să nu mă plec,

Dacă păsările 1)

Peste virf de rămurele

2) în stoluri rîndurele...

Și se 3) pe rînd, pe rînd,

Zarea lumii-ntunecînd,

Și se 4) ca clipele,

Scuturînd aripele.

— M. Eminescu, *Ce te legeni...*

3. Compune o narațiune în care să folosești verbele *a trece*, *a merge*, *a fugi*, *a conduce*, *a aduce*, *a alege* și *a culege* la timpul prezent, persoana a III-a plural.

IV.-Cele mai multe verbe care la timpul prezent au persoana a III-a singular terminată în *-e* precedat de consoană nu primesc la persoana a III-a plural nici o terminație:

el cade

— ei cad;

el vine

— ei vin.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu prezentul verbelor date, la persoana a III-a plural, și subliniază ultima literă atît la singular, cît și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el vede	ei	el spune	ei
crede	depune
aude	propune
ține	iese
susține	țese
vine	trimite
devine	promite

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordîndu-le în număr cu subiectele subliniate în fiecare text.

1) a ieși; 2) a rîde; 3) a scoate; 4) și 5) a ieși; 6) a arde; 7) și 8) a veni.

a) Se desface apa-n două./

Mura tremură pe viță./

1) o zîină din bolboacă/

6) din aripi licuricii./

2) stejarii, fioroșii,/

7) smeriți către Domniță

3) din flori miresme teii,/

Uriășii și piticii./

4) din veacuri făt-frumoșii/

Sisăilă și Gînganul 8)

Și din cremene 5) zmeii./

Călări pe riși de munte./

— D. Zamfirescu, *O noapte în pădure*.

1) a merge; 2) a stringe; 3) a plînge.

b) Cînd 1) flăcăi la oaste/

Cu lacrimi tu-i petreci.../

Și-n jurul tău se 2),/

Pui fluierul la gură/

Și cîntă, iar dinșii 3)/

— G. Coșbuc, *Doina*.

Și cînd i-omoară dorul/

¹, ², ³) a veni; ⁴) a duce.

c) La sinul tău ¹) în amurguri,

Sfioase, fetele fecioare,/

Și dimineața ²) neveste

Cu șorțul prins în cingătoare./

Și ³) păstori cu gluga albă,

Din fluier povestindu-și dorul —/

Și cite cîntece și lacrimi

Nu ⁴) valul, călătorul/ ... — O. Goga, *Oltul*.

¹) a muri; ²) a purta; ³) și ⁴) a cere; ⁵) a vrea.

d) Nu ¹) strămoșii niciodată,/

Războiul lor în noi și-l ²)/

Și azi, de dincolo de moarte, ei ne mai ³) o judecată./

Își ⁴) dreptatea lor tîrzie,/

Și fiecare își ⁵) ciocoliul/

În judecată să și-l ție./ — O. Goga, *Strămoșii*.

Exerciții recapitulative

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Subliniază verbele la prezentul indicativului, apoi scrie formele lor la persoana a III-a, singular și plural, într-un tabel alcătuit după modelul următor:

Singular: -e	Singular: -ește	Singular: -ce; -ge	Singular: cons.+e	Aceeași formă la
Plural: -u	Plural: -esc	Plural: -c; -g	Plural: cons.—	singular și plural
el știe ei știu	el citește ei citesc	el trece ei trec	el aude ei aud	el pleacă ei pleacă

a) Și nu știu cum îi cade un urs mare din sîn...; nu de cei pe care-i joacă ursarii ci de mămăligă, umplut cu brînză. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,

Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;

În veșmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec

Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec;

O cojiță de alune trag locuste... — M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

c) Strîng paiele cu furcile femeile, le ridică în căpițe cu vîrf țuguiat, să nu le pătrundă ploaia... Întîrzie vara. Arde pămîntul... Pădurile de porumb s-au uscat. Cîtină vîntul foile. Foșnesc foile porumbului. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Ulița Mare face o cotitură adîncă în pometurile grădinilor. Un nuc rotat, care vara trimite luciri de bronz, atinge cu crengile netede, ca șerpîi, acoperișul căsuței...

Mugete de vaci plîng unde și unde; răsunetul lor se aude departe, ca un suspin. Unii, după ce au privit mult în lungul drumului, iar își duc vitele în curte; n-a fost cornul ciurdarului. — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*.

e) Cocosîrcul, ca un zodiaș, pășește agale și smulge iarba unde calcă. Ce trist întinde gitul! — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) Hagiul tremură și morfoleşte o bucățică de pline. Fiori reci îl trec prin șira spinării. Nu-și mai simte picioarele din tălpi pînă la genunchi. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

Timpul trecut

Verbul la timpul trecut poate exprima *diferite nuanțe* ale acestui timp: *acțiunea poate fi neterminată (cîntam) sau terminată (am cîntat, cîntai, cîntasem)*; poate fi *mai apropiată de momentul vorbirii (cîntai)* sau *mai depărtată (cîntasem)* etc.

În conjugarea verbului, aceste nuanțe se exprimă prin: imperfect, perfectul compus, perfectul simplu și mai mult ca perfect.

Imperfectul

Acțiunea exprimată de un verb la imperfect este situată în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată:*

Dregeam niște opinci, cînd aud, afară, la ușă, pe cineva strănutînd. — I. Agârbiceanu, *Mistrețul*.

Verbele care au la infinitiv caracteristica -a sau -î primesc la imperfect *terminațiile*: -am, -ai, -a, -am, -ați, -au; cele cu caracteristicile infinitivului -ea, -e, -i primesc la imperfect *terminațiile*: -eam, -eai, -ea, -eam, -eați, -eau.

Infinitiv	Imperfect					
	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
a cînta	cîntam,	cîntai,	cînta,	cîntam,	cîntați,	cîntau;
a coborî	coboram,	coborai,	cobora,	coboram,	coborați,	coborau;
a vedea	vedeam,	vedeai,	vedea,	vedeam,	vedeați,	vedeau;
a face	făceam,	făceai,	făcea,	făceam,	făceați,	făceau;
a citi	citeam,	citeai,	citea,	citeam,	citeați,	citeau.

Exercițiu

Subliniază verbele la imperfect și analizează-le arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

- a) Torcea, torcea fus după fus,
Din zori și pînă-n seară;
Cu furca-n brîu, cu gîndul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară. — St. O. Iosif, *Bunica*.

b) Și nu că mă laud, că lauda-i față; prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dele alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. Și-apoi mai aveam și alte bunuri: cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; cînd mă lua cu binișorul, nici atîta. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

- c) Îi sărutam mîna.

Ea îmi da părul în sus și mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea își înfîgea furca cu caierul de in în brîu și începea să tragă și să răsucescă un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.

* Denumirea *imperfect* vine de la adjectivul latin *imperfectus*, care înseamnă *neterminat, nedesăvîrșit*.

d) Tovarășul meu mai poseda și aplecări artistice; el suna din drîmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram. Știa să imite șuierul șerpilor și să-i cheme astfel la el, cînd ne rătăceam împreună prin fînațele înflorite din lunca de la Mircești. — V. Alecsandri, *Porojan*.

Ortografia unor verbe la imperfect

I. Imperfectul verbelor a scrie, a ști, a crea, a agreea se scrie corect astfel:

- eu *scriam*, tu *scriai*, el *scria* etc.;
- eu *știam*, tu *știai*, el *știa* etc.;
- eu *cream*, tu *creai*, el *crea* etc.;
- eu *agream*, tu *agreai*, el *agreea* etc.

Verbele *a cre/a*, *a agre/a* nu se scriu cu doi -e, pentru că, avînd la infinitiv caracteristica -a, terminațiile imperfectului încep la toate persoanele cu vocala -a-.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoanele I, a II-a și a III-a plural.

a scrie	noi	voi	ei
a transcrie	noi	voi	ei
a ști	noi	voi	ei
a crea	noi	voi	ei
a agreea	noi	voi	ei

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ști*, *a scrie* și *a crea* la imperfect, persoana a III-a singular și plural.

II. Verbele de conjugarea I cu rădăcina terminată în -ș sau -j (*a înfășa*, *a încuraja* etc.) se rostesc și se scriu, ca orice verb de conjugarea I, fără -e între rădăcină și terminațiile imperfectului. Pentru a-ți controla scrisul, compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului a cînta:

a cînta	<i>cînt/am</i> , <i>cînt/ai</i> , <i>cînt/a</i> etc.;
a înfășa	<i>înfăș/am</i> , <i>înfăș/ai</i> , <i>înfăș/a</i> etc.;
a încuraja	<i>încuraj/am</i> , <i>încuraj/ai</i> , <i>încuraj/a</i> etc.

Verbele de conjugarea a IV-a cu rădăcina terminată în -ș sau -j (*a păși*, *a îngriji* etc.) au la imperfect terminațiile -eam, -eai, -ea etc., ca orice verb de conjugarea a IV-a cu caracteristica infinitivului -i: *pășeam*, *îngrijeam* (nu: *pășam*, *îngrijam*).

Pentru a-ți controla scrisul, compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului a citi:

a citi	<i>cit/eam</i> , <i>cit/eai</i> , <i>cit/ea</i> etc.;
a păși	<i>păș/eam</i> , <i>păș/eai</i> , <i>păș/ea</i> etc.;
a îngriji	<i>îngrij/eam</i> , <i>îngrij/eai</i> , <i>îngrij/ea</i> etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	Pers. I sing.	Pers. a II-a sing.	Pers. a II-a plural
a afișa
a înfățișa
a îngroșa
a dirija
a proteja
a aranja
a depăși
a împărtăși
a desluși
a rotunji
a necăji

2. Construiește cîte o propoziție cu imperfectul verbelor *a înfășa*, *a încuraja*, *a desluși* și *a tînji* la persoanele a II-a și a III-a, la singular și plural.

III. Fii atent la ortografia persoanei a II-a singular (*cîntai*, *citeai*) și plural (*cîntați*, *citeați*). Este greșit să scriem *pe -i* sau *-ți* cu liniuță.

Ține minte: *niciodată nu vom întîlni pronumele -i sau -ți după forme verbale terminate în -a (cînta-) sau în -ea (citea-)*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoana a II-a singular și plural, și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	Pers. a II-a sing.	Pers. a II-a plural
a înnopta	tu	voi
a trece	tu	voi
a scrie	tu	voi
a ști	tu	voi
a crea	tu	voi
a înfățișa	tu	voi
a încuraja	tu	voi
a desluși	tu	voi
a rotunji	tu	voi

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperfectul verbelor *a scrie*, *a ști*, *a crea*, *a încuraja* și *a necăji* la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Fii atent la folosirea corectă a persoanei a III-a plural a imperfectului, care se deosebește de persoana a III-a singular:

el *cînta*

— ei *cîntau*

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare, apoi scrie terminațiile imperfectului, ținînd seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

— Omul merg...

— El merg...

— Drumul cot...

— El cot...

— Mama ști... drumul.

— Ea ști... drumul.

— Poteca se încruciș... cu altele.

— Ea se încruciș... cu altele.

— Izvorul murmur...

— El murmur...

Oamenii merg...

Ei merg...

Drumurile cot...

Ele cot...

Mama și tata ști... drumul.

Ei ști... drumul.

Potecile se încruciș...

Ele se încruciș...

Izvoarele murmur...

Ele murmur...

2. Subliniază subiectele propozițiilor din textele următoare. Dacă subiectul unor propoziții nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului (*el, ea, ei, ele*). Completează verbele cu terminațiile imperfectului, ținînd seama de subiectul propoziției.

a) Caii flutur... din cap,/ ciul... urechile,/ schimb... trapul în galop/ ori își încetin... mersul pe nesimțite, revenind la pasul uniform,/ după cum er... și îndemnurile/ celui ce le înțelege... graiul/ și le ști... puterile./ — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

b) Toporași violeți răzbăt... prin frunzele moarte,/ pițigoi și cînteții cînt... între muguri de mesteceni./ Siretul ven... învolburat, mare și tulbure/ și trec... c-un fel de supărare parcă prin dumbravă./ Băiatul lui Onișor rămase privind-l lung,/ pe cînd oile, împrăstiate în juru-i, ciugul... cu boturile lor mișcătoare iarba mărunță.../

Copilul st... sub mesteceni./ — Oile pășt... în juru-i./ Pițigoi își rost... cu vîers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie:/ simț a vară!/ simț a vară!/ — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

c) Cîntecul Dunării noaptea er... altul decît cîntecul cîmpului./ Apele șușot... lovind-se de malul lui./

Pe mii de viori mici își suspin... ultimele triluri privighetorile ascunse în plopi și-n sălcii./ Luna pogor... încet spre apus./ — Z. Stancu, *Desculț*.

3. Fă o narațiune în care să povestești amintiri din copilărie folosind cît mai mult imperfectul.

Perfectul compus

Verbul la perfectul compus *exprimă o acțiune terminată**:

Am umblat de la Rarău pînă la Căliman. — M. Sadoveanu, *Frații Ideri*.

Semnul distinctiv al perfectului compus este *verbul auxiliar am, ai, a, am, ați, au care precedă participiul verbului de bază*.

am, ai, a, am, ați, au

cîntat, apropiat

văzut, făcut, frînt, rupt

adus, zis, smuls, răspuns

cîtit, coborît

* Denumirea *perfect* vine de la adjectivul latin *perfectus* (terminat). Deci *timpul perfect* este timpul care arată o *acțiune terminată*, spre deosebire de *imperfect*, care arată o *acțiune neterminată*.

Exercițiu

Subliniază verbele la perfectul compus și fă analiza lor morfologică arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am făcut întocmai cum a spus el. Și de pe coșcovă pe coșcovă, printre lîniți și nuferi, am trecut pe ostrov, în fața unei bălți adînci și limpezi. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

b) — Așadar, dumitale ți se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pine ai avut de întrecut, și aceasta ca și cum ai fi avut-o de vinzare, deoarece ați primit bani de la oaspetele dumneavoastră. — I. Creangă, *Cinci pini*.

c) Domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecînd la indieni, a zis că sînt niște oameni groși la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!“, iară profesorul Wondracek a sărit minios, fiindcă băieții au început să ridă în hohote. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

Ortografia verbelor la perfectul compus

1. Fii atent la ortografia verbului auxiliar la persoana a II-a singular și plural: tu ai cîntat (zis); voi ați cîntat (zis).

Pentru a te controla, observă că verbul de conjugat se termină în consoanele -t sau -s. Se scrie a-i sau a-ți cînd verbul următor este la *infinitiv*, deci terminat în *vocală*: pentru a-i cînta; pentru a-ți cînta; începu a-i cînta; începu a-ți cînta. În acest caz, a-i, a-ți reprezintă două cuvinte care se rostesc împreună: prepoziția infinitivului a și pronumele personal -i sau -ți.

Exerciții

1. Completează locurile libere din tabelul următor cu verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a II-a, singular și plural. Subliniază verbul auxiliar și consoana în care se termină participiul verbului de conjugat.

Verbele	Perfectul compus	Verbele	Perfectul compus
a asculta	tu.....ascultat voi.....ascultat	a pune	tu.....pus voi.....pus
a crea	tu.....creat voi.....creat	a zice	tu.....zis voi.....zis
a pricepe	tu.....priceput voi.....priceput	a merge	tu.....mers voi.....mers

2. Construiește cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a face și a scrie la perfectul compus, persoana a II-a, singular și plural.

3. Completează locurile libere cu auxiliarul perfectului compus ai sau ați sau cu cuvintele a-i, a-ți.

a) — Bine... venit, Voinice! De mult te-aștept, fiindcă de mult îmi țiue căldarea asta și-mi spune mereu că... pornit pe drum ca să vii la mine. — I. Slavici, *Băiet-Sărac*.

b) Atunci ele, viîndu-și puțin în sine, începură povesti cu mare jale despre întîmplarea neîntîmplată. — I. Creangă, *Poveste (Prostia omenească)*.

c) Ideea e originală. Pe-o mină meșteră ar fi ieșit un juvaer. D-voastră făcut tot ce v-a stat în putință ca s-o stricați și reușit. — A. Vlahuță, *Sfaturi*.

d) Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de vedea numele legat de comoara din țară și de putea zice cu fală că împlinit o sacră datorie către patrie! — V. Alecsandri, *Despre culegerea „Legende sau basmele românilor”* de P. Ispirescu.

II. Fii atent la delimitarea în scris a formelor verbului auxiliar al perfectului compus, când verbul este precedat de un pronume neaccentuat. Observă îndeosebi următoarele construcții, la scrierea cărora se fac, de obicei, greșeli:

(tu) i-ai văzut;	(el) i-a văzut;
(voi) i-ați văzut;	(ei) i-au văzut.

Scrierea greșită „ia-i văzut, ia-ți văzut, ia văzut, iau văzut” prezintă construcții imposibile, pentru că ele n-au sens. Pentru evitarea greșelilor, identifică mai întâi forma verbală compusă a timpului trecut și apoi scrie. Ține, de asemenea, seama că ia și iau sînt forme ale verbului a lua și că ele n-au ce căuta în construcțiile citate ca greșite.

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătînd pentru verbe conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, genul (pentru cele de persoana a III-a), numărul și cazul.

Model de analiză

a chemat	verb, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.
m-	pron. pers., pers. 1 sg., Ac.; formează silabă cu verbul auxiliar „a”.
au dăruit	verb, conj. a IV-a, indicativ, perf. compus, pers. 3 pl.
v-	pron. pers., pers. 2 pl., D.; formează silabă cu verbul auxiliar „au”

Textele de analizat

a) — Făt-Frumos, tu ai crezut în mine și *m-ai avut* în sufletul tău, de aceea cînd *m-ai chemat* eu am venit. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

b) Și năzdrăvanul..., după ce *s-a sculat*, a plecat după Pătru, *l-a ajuns* și a zis năzdrăvanul: — Petre, Petre, mai ai două vieți, că una *ți-am luat-o* acum! Și *i-a dus* acasă (pe Petre și pe Rozuna). — G. Cătană, *Povești populare din Banat*.

c) *Mi-au spus* mie cine *l-au văzut* că Ion *a luat-o*.
Gitul îmi pun la mijloc. — I. Creangă, *Aminiri din copilărie*.

d) — Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce *o-am tălmăcit* și un copil putea să înțeleagă. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

e) Prea *o-ați arătat* arama sfîșiiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară.
Prea *o-ați bătut* joc de limbă, de străbuni, de obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sinteți — niște mișei! — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

f) Și seara, la izvor, Făt-Frumos *i-a cerut* zînei inelul.
— Acesta-i lucru pămîntesc, *i-a răspuns* ea zîbind. Eu nu port podoabe deșarte. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

g) Pe tata și pe frate-meu Ion și pe mulți alții *i-au legat* de prăjini și *i-au dus* la tîrg, la Turnu. — Z. Stancu, *Desculț*.

h) Oamenii acestor pământuri voi îi cunoașteți. Voi i-ați văzut de sus, în sarice lungi, păzind turmele pe Podișul Carpaților. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați*.

i) — Ceva este — grăi ei — ceva ce s-a pus între mine și tine. Vorbește...; vorbește-mi... cum i-ai vorbit atunci lui Șofron...

— M-au părăsit toți; m-a ajuns blestemul tatii, strigă ea. — I. Slavici, *Pădureanca*.

2. Construiește:

— cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a lăuda* la perfectul compus, persoanele I și a III-a singular, a II-a și a III-a plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a II-a plural, în acuzativ;

— cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la perfectul compus, persoanele a II-a și a III-a singular și plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a, masculin, plural, în acuzativ.

Subliniază verbele și explică oral ortografia.

3. Construiește cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îngriji* și *a asculta* la perfectul compus, persoana I singular, urmat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a singular, feminin. Subliniază verbul și explică oral ortografia.

III. *Cînd verbul la perfectul compus are aspect negativ*, adverbul de negație *nu* se poate rosti și scrie separat de auxiliarul perfectului compus (*nu* am văzut, *nu* ai văzut etc.) sau pierde vocala *-u* și, în acest caz, se rostește împreună cu verbul auxiliar, iar în scris se leagă de acesta prin liniuță:

n-am văzut; n-ai văzut; n-a văzut; n-am văzut; n-ați văzut; n-au văzut.

Exerciții

1. Conjugă verbele *a asculta* și *a zice* la perfectul compus cu aspect negativ. Adverbul *nu* să fie redus la *n-*.

2. Construiește cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua*, *a crea* și *a agreea* la perfectul compus cu aspect negativ, persoana a II-a, singular și plural.

IV. *Perfectul compus are și forme inverse, cu verbul auxiliar așezat după verbul de conjugat și legat de acesta prin liniuță:*

(eu) văzut-am	(noi) văzut-am
(tu) văzut-ai	(voi) văzut-ați
(el) văzut-a	(ei) văzut-au

În construcțiile inverse auxiliarul poate fi despărțit de participiu prin intercalarea unui pronume neaccentuat sau a două pronume neaccentuate. În acest caz, participiul primește la sfîrșit vocala *u*, verbul și pronumele se rostesc ca un singur cuvînt, iar în scris cuvintele se leagă între ele prin liniuță: *datu-l-a, datu-mi-l-a*. Construcțiile de acest fel corespund celor în care formele directe ale perfectului compus sînt precedate de unul sau de două pronume neaccentuate:

m-am lădat	/ lădatu-m-am	mi-am adus	/ adusu-mi-am
te-ai lădat	/ lădatu-te-ai	ți-ai adus	/ adusu-ți-ai
s-a lădat	/ lădatu-s-a etc.	și-a adus	/ adusu-și-a etc.
mi l-am adus	/ adusu-mi-l-am;	mi i-am adus	/ adusu-mi-i-am etc.
ți l-ai adus	/ adusu-ți-l-ai;	i l-ai adus	/ adusu-i-l-ai etc.
și l-a adus	/ adusu-și-l-a;	ni l-a adus	/ adusu-ni-l-a etc.

Pentru evitarea greșelilor de scriere a construcțiilor inverse, ține seama de faptul că în toate construcțiile ultimul termen este **auxiliarul** și că delimitarea corectă a acestuia se face prin raportare la subiectul propoziției:

tu **adus-ai**, **adusu-i-ai**; voi **adus-ați**, **adusu-v-ați**, **adusu-vi-i-ați**;
el **adus-a**, **adusu-v-a**; ei **adus-au**, **adusu-i-au**, **adusu-vi-i-au** etc.

Exerciții

1. Conjugă la perfectul compus cu forme inverse următoarele verbe: *a asculta*, *a lua*, *a scrie*: (1) fără pronume neaccentuate; (2) *a asculta* cu pronumele *-l-*; *a lua* și *a scrie* cu pronumele *-i-*. În construcțiile cu pronume neaccentuat subliniază verbul.

2. Scrie în locurile libere formele inverse ale perfectului compus corespunzătoare celor date. Subliniază verbele din construcțiile inverse cu pronume neaccentuat.

ai venit	i-ai dat	a adus
ați venit	i-ați dat	s-a adus
ați spus	i-a luat	au adus
v-a apărat	i-au luat	s-au adus
v-ați apărat	i-ai luat	s-a supus
ne-ați spus	i-ați luat	s-au supus

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin perfectul compus cu formă inversă al verbelor indicate mai jos:

- *a cere*, *a duce*, la persoana a II-a, singular și plural;
- *a se împodobi*, *a se înnoi*, *a-și alege*, la persoana a III-a, singular și plural;
- *a aștepta*, cu un pronume neaccentuat (*-m-*; *-ne-*; *-v-*; *-i-*) intercalat între elementele alcătuitoare ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu pronume neaccentuate și subiectele.

4. Scrie în locurile libere construcțiile corespunzătoare celor date, folosind formele inverse ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu forme inverse.

i l-a dat	ni i-a adus	mi i-a luat
i i-a dat	vi i-au adus	ți i-ai luat
i l-ați dat	ți i-a cerut	vi i-a luat
i i-ați dat	ți i-au cerut	vi i-ați luat

5. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a dăru* la perfectul compus cu formă directă precedat de două pronume neaccentuate (*mi* și *l*; *i* și *l*; *ți* și *i*; *ni* și *i*; *vi* și *le*; *li* și *le*) și rescrie fiecare propoziție, punînd verbul la forma inversă. Subliniază verbele din ambele feluri de construcții și subiectele.

6. Fă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate.

a) Șapte ani de cînd *plecat-ai*, zburător cu negre plete,

Și-ai *uitat* de soarta mindrei, iubitoarei tale fete.

— M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

b) *Văzut-au* și beii că fuga e bună

Și bietului pașă dreptate *i-au dat*. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

c) *Văzut-am* în străinătate românași.. răsărind la auzul unui sunet român..., *auzi-tu-i-am* șuierînd doine. — A. Russo, *Amintiri*.

d) Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată,

.....
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne-ncetat.

— Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă*.

e) — Ileană, draga mamei, ... de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar și din țările mele; priceputu-m-ai? — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

f) Murgule, murguțul meu,

datu-mi-te-a taică-tău

Ca să-mi fii de ajutor. — Toma Alimoș.

Texte pentru dictare

a) — Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur; dar când v-ați mai dus cițiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași... Așa și cu Unirea, oameni buni!... Ei, acum cred c-ați înțeles și răsunțeles?

— Ba eu unul, să iertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) S-a prăpădit pe când tu nu erai încă în sat. Și am îngropat-o... sub bradul cel vechi. Am plîns-o, căci mi-a bucurat zilele și am iertat-o și pe dînsa. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Lasă, domnule, nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate...

Dar neamțul se apăra că el n-a tras de fel cu pușca, că pușca s-a tras singură și că, din aceea, calul speriindu-se a sărit și l-a trîntit jos, unde l-a și lăsat fără rușine, nici păcat.

— Lasă, domnule, că și așa e bine!... că, și dacă n-ai dat în vînat, vînatul ți-a picat din cer jumulit gata. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) — Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la Sfînta-Vineri. L-a primit?

— Se-nțelege că l-a primit și l-a găzduit frumos și l-a întrebat de ce umblă prin lume.

— Dar mîna Sfîntei-Vineri l-a sărutat-o?

— I-a sărutat-o și i-a spus așa: Eu sînt flăcău pribeag și umblu prin lume după noroc. — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*.

e) I-au strigat, dar n-au venit. Atunci, fetele au ieșit în uliță să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte și, cînd să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi: stăteau cu toții înșirați pe prispă, rupeau țurțurii de la streșini și-i ronțăiau. — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*.

Perfectul simplu

1. Perfectul simplu exprimă, ca și perfectul compus, o acțiune trecută și terminată:

— perfectul compus: Am privit cu atenție;

— perfectul simplu: Privii cu atenție.

Perfectul simplu este întrebuințat în vorbire de către locuitorii din partea de apus a țării (vestul Munteniei, Oltenia, Banat, Munții Apuseni) pentru a exprima o acțiune trecută și terminată de curînd față de momentul vorbirii: Adusei finul.

În narațiuni perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate părțile țării pentru a exprima o acțiune trecută și terminată, nu o acțiune terminată de curînd:

Soarele ardea. Setea îl birui... Lăsă căușul în fîntină și dădu să-l scoată. —

B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

Perfectul simplu care exprimă o acțiune terminată de curînd este folosit numai cînd scriitorul redă felul de a vorbi al unui personaj:

— Auziși, domnule Nică, ce s-a întîmplat? — L. Rebreanu, *Răscoala*.

Formele verbelor la perfectul simplu sint:

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
conj. I	<i>cîntai,</i>	<i>cîntași,</i>	<i>cîntă,</i>	<i>cîntarăm,</i>	<i>cîntarăți,</i>	<i>cîntară;</i>
II	<i>tăcui,</i>	<i>tăcuși,</i>	<i>tăcu,</i>	<i>tăcurăm,</i>	<i>tăcurăți,</i>	<i>tăcură;</i>
III	<i>făcui,</i>	<i>făcuși,</i>	<i>făcu,</i>	<i>făcurăm,</i>	<i>făcurăți,</i>	<i>făcură;</i>
	<i>zisei,</i>	<i>ziseși,</i>	<i>zise,</i>	<i>ziserăm,</i>	<i>ziserăți,</i>	<i>ziseră;</i>
IV	<i>vorbiu,</i>	<i>vorbiși,</i>	<i>vorbi,</i>	<i>vorbirăm,</i>	<i>vorbirăți,</i>	<i>vorbiră;</i>
	<i>coborii,</i>	<i>coboriși,</i>	<i>cobori,</i>	<i>coborirăm,</i>	<i>coborirăți,</i>	<i>coboriră.</i>

Exerciții

1. Scrie perfectul simplu al verbelor: *a alerga, a lua, a vedea, a pune, a povesti*. Subliniază terminațiile perfectului simplu.
2. Notează deasupra verbelor la perfectul simplu persoana și numărul. Subliniază terminațiile perfectului simplu. De exemplu:

1 sg.	2 pl.	3 sg.
coborii	ascultarăți	puse

a) Priponii pe Pisicuța într-o așezătură cu iarbă înaltă;... doborîi din nou la pămînt alte păduri seculare;... lărgii și înălțai întăriturile, pînă la punctul de a nu-i da mîna sfîntului soare să mi se oglindească înlăuntru, decît doar la amieză. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Și cum mergea pe marginea unei vilcele, iepurașul se opri să se odihnească. Atunci, de la spate, se ridică, albă și ea, ca de gheață, luna. Stelele pâliră; pădurea, copacii, tufele își dezbrăcară deodată umbra. Iar iepurașul împietri de groază; chiar de lingă ei, se întinse pe pămînt o arătare cu două coarne grozave. După clipa de spaimă, iepurașul se destinse ca o coardă și o zbughi la goană, se prăvăli în vale, veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă și iar se rostogoli pînă jos;... Se opri tocmai în stuhăria iazului. Acolo, de-abia suflînd, se ghemui cu ochii închiși... să nu-și mai vadă umbra! — Em. Gârleanu, *Fricosul*.

c) Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surise, soarele surise și el în infocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încît trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, — vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

II. Unele verbe de conjugarea I au aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent:

perfectul simplu: el <i>cîntă</i> ; <i>adună</i> ; <i>intră</i> ; <i>apropie</i> ; <i>sperie</i> etc.;
prezentul indicativului: el <i>cîntă</i> ; <i>adună</i> ; <i>intră</i> ; <i>apropie</i> ; <i>sperie</i> etc.

În rostire perfectul simplu se deosebește de indicativul prezent prin accentul pe care îl primește pe terminație. În scris accentul nu se notează. Totuși timpul la care se află verbul poate fi precizat observînd la ce timp sint alte verbe din aceeași frază sau din propozițiile ori frazele învecinate, pentru că narațiunea se face ori la trecut, ori la prezent. În general, *ne ajută la precizarea timpului* (prezent sau perfectul simplu) *verbele din propozițiile principale, deoarece acestea ne arată dacă narațiunea se face la timpul prezent sau la trecut:*

— Oaspetele oltean *fu rugat* de nuntași să mai cînte, iar el le *cîntă* îndelungă vreme. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

— Și așa zicînd, *pune* poalele-n briu, își *suflecă* mînecele, *ațîță* focul și *s-apucă* de făcut bucate. *Face* ea sarmale, *face* plachie... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Verbele *cîntă*, *suflecă*, *ațîță*, *s-apucă* fac parte din categoria verbelor cu aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent. Verbul *cîntă*, aflat în primul text, este la *perfectul simplu*. La stabilirea timpului, ne ajută verbul *fu rugat*, care ne arată că narațiunea se face la timpul trecut. Verbele din al doilea text — *suflecă*, *ațîță*, *s-apucă* — sînt la *timpul prezent*, ca și verbele din celelalte propoziții — *pune*, *face*, *face*. În acest text narațiunea se face la timpul prezent.

Exercițiu

Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana și numărul. Subliniază cu două linii verbele după care te-ai condus la stabilirea timpului (perfectul simplu sau prezentul indicativului).

a) Fata își *suflecă* mînecele, *călcă* lît și lipi cuptiorul, îl *humui* și-l *griji*. — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

b) Se-ntîlesc, se măsoară, se reped... Se grămădesc, se despart și *s-aruncă* unul într-altul ca două vijelii. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

c) Doi pumni de mălai ia mama din copaie... Îl *aruncă* cu țărițe cu tot în căldare. *Mestecă* mălaiul cu făcălețul. Pisatul fierbe. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Ș-odată pornesc ei teleap-teleap-teleap, și cum ajung în dreptul ușii, se opresc puțin. Atunci Gerilă *sufală* de trei ori cu buzișoarele sale cele iscusite, și casa rămîne nici fierbinte, nici rece. Apoi *intră* cu toții înlăuntru. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Roșu-Vodă *intră* în împărăția lui Drăgoi, prefăcînd în scrum satele pe unde trecea. Cum auzi Drăgoi, răcnii de trei ori și-și *amestecă* părul cînepiu cu barba cîrlionțată și aspră. *Adună* sfatul... — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

f) Toată noptica nu închise ochii... Îl mai *mîngîie* însă pe greier dragostea... pe care gîngăniile cele roșii stropite cu negru i-o arătau. — Em. Gârleanu, *Cîntărețul*.

III. **Observă bine deosebirea dintre persoana a II-a singular a perfectului simplu (tu *cîntași*) și persoana a II-a singular a imperfectului (tu *cîntai*).** Perfectul simplu are forma *cîntai* la persoana I singular. Deci la conjugarea I vom conjuga verbul la perfectul simplu astfel:

eu *cîntai*, tu *cîntași* (nu „tu *cîntai*“).

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a lucra*, scrie verbele următoare la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular: *a aduna*, *a lăuda*, *a pleca*, *a înnopta*, *a înapoia*.

Perfectul simplu

eu *lucrai*

tu *lucrași*

Imperfectul

eu *lucram*

tu *lucrai*

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a mîngîia* la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular. Subliniază terminațiile verbului.

3. Analizează verbele subliniate arătînd: timpul, persoana și numărul.

a) Cînd mă *deșteptai*, soarele pășise de mult peste meridiană... Cînd soarele *fu* la trei părți din drumul său pe ceruri..., *arunca* șaua și desagii pe spatele Pisicuții, *încălecai*, *sui* dîmbul și *apuca* drumul de coastă, ce *taie* spre miazăzi. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) — Tot pe aici ești, Ivane, tot?
— Ba bine că nu, *zise* Ivan. Dar unde *gîndeai* să fiu, cînd asta mi-i slujba? —
I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

c) *Dormesai* tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, *zise* fata împăratului Roș, sărutîndu-l cu drag și dîndu-i iar paloșul în stăpînire. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Ortografia unor forme ale perfectului simplu

I. *Verbele de conjugarea a IV-a cu infinitivul în -i precedat de consoană (a citi, a privi etc.) sau de altă vocală decît „i“ (a îndoi, a sui etc.) se scriu la persoana I singular a perfectului simplu cu doi „i“, iar la persoana a III-a singular, cu un singur „i“:*

eu citii, îndoi, suii; el citi, îndoi, sui.

Fii atent mai ales la scrierea formei de persoana a III-a, la care, din cauza accentului puternic primit de „i“, acesta este deseori considerat, greșit, că ar reprezenta doi „i“.

La ambele persoane, mijlocul de control pentru scrierea corectă este modul de pronunțare în contextul respectiv:

(eu) *ci-tii, în-do-ii, su-ii* — cu doi „i“ (cu diftongul *ii*) în ultima silabă;
(el) *ci-ti, în-do-i, su-i* — cu un singur „i“ în ultima silabă.

Exerciții

- Completează coloanele libere cu perfectul simplu al verbelor date, la persoanele I și a III-a singular. Motivează ortografia prin despărțirea în silabe.

<i>Verbul</i>	<i>Persoana I sing.</i>	<i>Persoana a III-a sing.</i>
a privi	eu	el
a descoperi
a auzi
a izbuti
a înnoi
a stărui

- Construiește cite o propoziție cu perfectul simplu al verbelor *a mulțumi* și *a veni* la persoanele I și a III-a singular.

- Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

¹⁾ *a întreba*, pers. 3 pl.; ²⁾ *a mulțumi*; ³⁾ *a povesti*.

a) O ¹⁾ cu blîndețe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le ²⁾ și le ³⁾ că a pierdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul și nu a putut-o încă găsi. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

¹⁾ *a trage*; ²⁾ *a învîrți*; ³⁾ *a porunci*.

b) Împăratul ¹⁾ sabia, o ²⁾ pe deasupra capetelor și ³⁾ „înaintel“ — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

¹⁾ și ²⁾ a zîmbi; ³⁾ a trage; ⁴⁾ a cerceta.

c) Eu ¹⁾ , ²⁾ și el; și, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru prea important, își ³⁾ pușca din spate și o ⁴⁾ cu luare-aminte.
— M. Sadoveanu, *Gheorghe Baci*.

Texte pentru dictare

a) Rămas singur, azvîrlîi cartea pe poclăzile din fundul patului, mă apropiai de fereastră, îmi vîrîi nasul în geam și privii spre vale. — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.

b) Moș Sava se opri din cioplît, ridică ochii și zîmbi. Zise:

— Mi se pare că s-a izbit hultanul în găinile babei... Am auzit zvoană!

Eu sării. Pornii cu mare însuflețire:

— Apoi da! a fost...

— Cum se poate? grăi bătrînul... — M. Sadoveanu, *Hultanul*.

c) Ajunsei la librăria „Cartea și Condeiu”. Mă oprii. Cercetai vitrina... Nu găsii nimic vrednic de citit...

Plecai. Mă plimbai. Nu știi cum trece timpul... Seara mă privi în ochi și-mi surise. Pînă să apuc să-i răspund, se puse pe treabă..., îi luai seama...

Mă apucau iarăși să hoinăresc. Strecurîndu-mă pe lingă garduri..., trecui din uliță în uliță și ajunsei la grădina publică. — Z. Stancu, *Pădurea neună*.

II. Să nu confunzi pe -i, -și, -se, -ți (cîntai, zisei, cîntași, ziseși, duse, zise, cîntarăți, ziserăți) cu pronumele neaccentuate. *Ține seama de subiectul propoziției și de faptul că pronumele neaccentuate nu se leagă niciodată la dreapta unei forme simple a trecutului.* Observă că în cazul unor greșeli ca (eu) „pleca-i, zise-i, văzu-i”, (tu) „pleca-și, zise-și”, (el) „zi-se, adu-se”, ceea ce este înaintea liniutei reprezintă diferite forme verbale, dar ele *nu sînt acordate cu subiectul* (pus între paranteze).

Exercițiu

Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

¹⁾ a face; ²⁾ a pune; ³⁾ a lua.

a) Într-o zi frumoasă de vară îmi ¹⁾ legăturica, o ²⁾ în vîrfurile băului și o ³⁾ la picior pe drumul cel mare împărătesc. — M. Eminescu, *Geniu pustiu*.

¹⁾ a înfășura; ²⁾ a deschide; ³⁾ a culca.

b) Mă ¹⁾ bine, ²⁾ porțița de la gratii și mă ³⁾ pe piatra mare de deasupra. — M. Eminescu, *Visul unei nopți de iarnă*.

¹⁾ a se duce; ²⁾ a cădea; ³⁾ a se duce; ⁴⁾ a pune; ⁵⁾ a întoarce; ⁶⁾ a zice.

c) Apoi Făt-Frumos se ¹⁾ în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari. Dar cum punea mîna și apuca cîte unul de coadă, îl trîntea și astfel toți caii ²⁾ În sfîrșit, văzînd într-un colț un cal răpîciugos și bubos și slab, se ³⁾ la dînsul; iar cînd ⁴⁾ mîna pe coama lui, el își ⁵⁾ capul și ⁶⁾

— Ce poruncești, stăpîne? — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

¹⁾ a împinge; ²⁾ a prăvăli; ³⁾ a fi.

d) De trei ori românii ¹⁾ și ²⁾ pe turci și de trei ori ³⁾ respinși înapoi. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

Texte pentru dictare

a) Dacă văzui și văzui, Și mi-o pusei pe spinare
Îmi luai coasa din cui Și plecai la Lunca Mare. — *Doina voinicească.*

b) Într-o clipă se întoarse. Aduse porcii; îi păzi răzimat în moacă; îi adăpă și pe înserate porni acasă. Cum sosi, îi băgă în cocină, puse doi drugi d-a curmezișul strungii și plecă în capul oaselor. Își găsi de lucru. Orîndui cîrtea. Se duse în magazie, luă o piele de capră... și-și croi opinci. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

Mai mult ca perfectul

Verbul la mai mult ca perfect exprimă o acțiune trecută care s-a îndeplinit înaintea altei acțiuni trecute.

De exemplu, în fraza „Eu terminasem cînd ai venit tu”, acțiunea terminasem s-a îndeplinit înaintea acțiunii ai venit.

La mai mult ca perfect verbele primesc terminațiile -sem, -seși, -se, -serăm, -serăți, -seră. La fiecare conjugare, terminațiile se adaugă unei părți (aceeași la toate persoanele) cu care se alcătuieste și perfectul simplu:

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
I	cîntasem	cîntaseși	cîntase	cîntaserăm	cîntaserăți	cîntaseră
II	văzusem	văzuseși	văzuse	văzuserăm	văzuserăți	văzuseră
III	făcusem	făcuseși	făcuse	făcuserăm	făcuserăți	făcuseră
	zisesem	ziseseseși	zisesese	ziseserăm	ziseserăți	ziseseră
IV	vorbisem	vorbiseși	vorbise	vorbisserăm	vorbisserăți	vorbisseră
	coborîsem	coborîseși	coborîse	coborîserăm	coborîserăți	coborîseră

La persoana I și la a II-a plural sint admise și formele fără -ră-: cîntasem, văzusem etc.; cîntaseți, văzuseți etc.

Verbele de conjugarea a III-a care prezintă la mai mult ca perfect secvența „sese” sint cele cu perfectul simplu terminat în -sei, -seși, -se etc.: perfectul simplu — zisei, adusei, prinsei, rupsei etc.; mai mult ca perfectul — zisesem, adusesem, prinsesem, rupsesem etc.

Exerciții

1. Conjugă verbele a scrie, a spune, a merge, a crea, a lua și a citi la perfectul simplu și la mai mult ca perfect. Subliniază terminațiile celor două timpuri.

2. Analizează verbele din textele următoare arătînd: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

Pentru verbele la mai mult ca perfect, explică oral înaintea cărei acțiuni s-a îndeplinit acțiunea exprimată prin mai mult ca perfect.

a) Trupul celui dintîi căzut rămase în urmă ca o pată. Nimeni nu mai întoarse capul să se uite înapoi... Căzuseră șapte prizonieri, dintre care doi fuseseră părăsiți suflînd încă... Călărașilor le înghețase și lor picioarele în cizme, lăsaseră dirlogii pe gîtul cailor. — Em. Gârleanu, *Prizonierul.*

b) Cucoșul alb, cu găinile lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei.

Cum scurmau așa, cucoșul își auzi tovarășele șoptînd. Ridică semeț capul și, drept înainte, de partea cealaltă, vrăjmașul negru se proptise, gata de luptă. Găinile se opriră; înțeleseseră că aveau ceva de privit. — Em. Gârleanu, *Luptătorii.*

c) Abia scăpă vorba, și caiilor speriați o tuliră la fugă de unde veniseră. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

d) O stîncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năprasnic și tăiașe capul drumului pe care urcam la deal... — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului

Fii atent la ortografia formelor mai mult ca perfectului terminate în -și sau -se:

tu	<i>cîntaseși</i>	el	<i>cîntase</i>
	<i>văzuseși</i>		<i>văzuse</i>
	<i>auziseși</i>		<i>auzise</i>
	<i>coborîseși</i>		<i>coborîse</i>

-Și sau -se nu reprezintă pronumele reflexiv, ci fac parte din forma verbului.

Mai mult ca perfectul este un timp simplu, care nu poate primi pronumele reflexiv decât înaintea verbului:

se făcuse, se dusesese, se auzise, și-adusesese etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu mai mult ca perfectul verbelor date, la persoanele a II-a și a III-a singular.

Infinitivul	Mai mult ca perfectul	Infinitivul	Mai mult ca perfectul
a observa	tu el	a pune	tu el
a dezlega	tu el	a citi	tu el
a vedea	tu el	a obosi	tu el
a revedea	tu el	a hotărî	tu el
a face	tu ei	a doborî	tu el

2. Completează locurile libere cu mai mult ca perfectul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Înainte de a scrie, citește cu atenție textul, pentru a înțelege la ce persoană și număr trebuie pus fiecare verb.

¹⁾ a bate; ²⁾ a face; ³⁾ a trimite; ⁴⁾ a zice.

a) Un boier sluga-și ¹⁾ Și-nvățîndu-l îi ⁴⁾
Pentru vina ce-i ²⁾ Adevărul să nu spuie,
Că-ntr-un loc îl ³⁾ Ci o minciună să puie. — A. Pann, *Minciuna și adevărul*.

¹⁾ a da; ²⁾ a cere; ³⁾ a îndrăzni.

b) Mama-mi ¹⁾ două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amîndouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la școală, fiindcă el nu le ²⁾ de la mine, iară eu nu ³⁾ să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

¹⁾ a vinde; ²⁾ a se muta; ³⁾ a sta; ⁴⁾ a se șterge.

c) De peste douăzeci de ani, de cînd ¹⁾ circiuma de la noi din sat, de la Omida, și se ²⁾, în sfîrșit, la oraș, unchiul Tone ³⁾ zi de zi și seară de seară pe același scaun tare, cu coatele rezemate de aceeași tejgheta de pe care se ⁴⁾ de mult vopseaua. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a duce, a spune și a scrie la mai mult ca perfect și la perfectul simplu, persoana a III-a singular.

Timpul viitor

I. Verbul la timpul viitor *exprimă o acțiune care se va îndeplini după momentul vorbirii:*

Vom spune că ne bucurăm de succesul lui.

Viitorul *se formează din infinitivul verbului de conjugat și un verb auxiliar:*

Infinitivul	Viitorul
<i>a lucra</i> <i>a vedea</i> <i>a face</i> <i>a veni</i> <i>a coborî</i>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>voi, vei, va,</i> <i>vom, veți, vor</i> </div> <div style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</div> <div style="margin-left: 10px;"> <i>lucra</i> <i>vedea</i> <i>face</i> <i>veni</i> <i>coborî</i> </div> </div>

Exerciții

1. Scrie viitorul următoarelor verbe: *a tăcea, a ține și a împlini*. (Fii atent să nu schimbi caracteristica infinitivului.)
2. Subliniază verbele la viitor și analizează-le arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.
 - a) Căci amîndoi vom fi cuminți,
 Vom fi voioși și teferi,
 Vei pierde dorul de părinți
 Și visul de luceferi. — M. Eminescu, *Luceafărul*.
 - b) Și lumea te va blăstema,
 Că-i blăstem făptuirea ta!
 Voi merge, pașă, să cerșesc,
 Dar mila voastră n-o primesc. — G. Coșbuc, *El-Zorab*.
 - c) Dacă nu veți zbura de la noi ca păsările, o perși, ... veți cunoaște puterea săgeților noastre...! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.
 - d) Înainte de a ajunge la această țintă îndepărtată și supremă, apele vor ocoli și vor străbate întreaga țară. — Geo Bogza, *Cartea Otlului*.

II. Verbul *predicativ a voi* are la persoana a III-a singular a perfectului simplu forma **voi** (el *voi* = *vru*). Forma **voi** este folosită în vorbirea populară și pentru persoana I singular a indicativului prezent (eu *voi* = *voiesc*). La persoana a III-a plural a indicativului prezent verbul predicativ **a vrea** are forma **vor** (ei *vor*).

Să nu confunzi aceste forme ale verbelor predicative *a voi* și *a vrea* cu auxiliarul viitorului. Ține seama de faptul că *auxiliarul viitorului este urmat de infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziția „a”* (*voi lucra, vor lucra*), iar verbul predicativ **voi (vor)** este urmat de obicei de un verb la conjunctiv — **voi (vor)** să lucreze — și, mai rar, de un verb la infinitiv cu prepoziția „a” — **voi a spune**.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la viitor și cu două linii verbele predicative *a voi* și *a vrea*.

a) Acum, fata mea, ... tu ești iarăși a mea și cu mine voi să rămii pentru totdeauna. De acum înainte voi ști să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Hades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăție. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*

b) — Eu voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru... Spune-mi pe care din boieri să aleg?

— Dacă vei merge cu mine — îi zise calul — ...nu-ți trebuie (să alegi) pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tatăl tău. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

c) Să nădăjduim că tunurile vor continua să bată mai departe, și pe urmă vor tăcea, și se va întinde iarăși peste întregul pământ liniștea păcii. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Iar cînd mă abătui din potecă sub o umbră mai deasă și-i luai (desagii) din spatele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot..., atîta erau de ușori! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

III. În afară de formele cu auxiliarul *voi, vei, va, vom, veți, vor*, viitorul are și următoarele forme:

(eu)	am să <i>fac</i>	o să <i>fac</i>	oi <i>face</i>
(tu)	ai să <i>faci</i>	o să <i>faci</i>	oi (<i>ăi, îi sau -i</i>) <i>face</i>
(el)	are să <i>facă</i>	o să <i>facă</i>	o <i>face</i>
(noi)	avem să <i>facem</i>	o să <i>facem</i>	om <i>face</i>
(voi)	aveți să <i>faceți</i>	o să <i>faceți</i>	oți (<i>ăți, îiți sau -ți</i>) <i>face</i>
(ei)	au să <i>facă</i>	o să <i>facă</i>	or <i>face</i>

Auxiliarul persoanei a III-a singular (*va*) apare și în forma *a: a (va) face*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie formele viitorului cu auxiliarul *voi (vei...)* și cu două linii celelalte forme. Analizează verbele respective arătînd persoana și numărul lor.

a) Fiul craiului zice atunci supărat:

— Dar bine, spinule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.

— Să avem iertare, stăpîne!... Cît despre apă bună nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fîntînă cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom poposi, oi clătări plosca bine și-o umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sînt fîntîni, și din partea apei, i-om duce dorul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Cine a face altă dată ca mine, ca mine să pățească. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Copilașul tău,
pruncușorul meu,
tu cum l-ai lăsat
în pat
desfășat...

.....
ninsoare d-o ninge,

pe el mi l-o unge;
ploi cînd or ploua,
pe el l-or scălda;
vînt cînd o sufla,
mi l-o legăna,
dulce legănare,

pîn's-o face mare! — *Meșterul Manole*.

d) Cînd vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) — Mîni-dimîneată am să le bat potcoave la cai.

— Le-i bate, da acuma viră camenii înăuntru. Nu-i mai ține afară... Pînă ce le-i aduce tărhatul în casă, eu am și pus de mămăligă. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) — Luminarea voastră, de acum cred că nu mi-ți mai face nici o împiedicare, pentru că am adus la îndeplinire tot ceea ce ne-ați poruncit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

- g) De indulgența mea acum să profitați,
Căci dacă spre pământ vreodată m-oi porni,
Vă pot încredința că bine nu oți fi. — Gr. Alexandrescu, *Răspunsul cometei*.

IV. Timpul viitor mai are o formă numită **viitorul anterior***, pentru că exprimă o acțiune care se va îndeplini înaintea altei acțiuni viitoare. De exemplu, în fraza „Voi vorbi / după ce va fi vorbit el”, acțiunile celor două verbe se vor realiza în ordinea următoare:

1. **va fi vorbit** (el) — **viitorul anterior**;
2. **voi vorbi** (eu) — **viitorul**.

Viitorului anterior i se mai spune și **viitorul II**, spre deosebire de cealaltă formă a viitorului, numită **viitorul I**.

Viitorul anterior este alcătuit din **viitorul I al verbului auxiliar a fi și participiul verbului de conjugat**: **voi** (vei, va, vom, veți, vor) **fi vorbit**.

Alte forme ale viitorului anterior sînt: **oi fi vorbit, îi fi vorbit, o fi vorbit, a fi vorbit, om fi vorbit, oți, ați sau își fi vorbit, or fi vorbit**.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la viitorul I și cu două linii verbele la viitorul anterior. Arată prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra verbelor, ordinea în care se vor realiza acțiunile (numai acțiunile din aceeași frază).

a) Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

- b) Când oi vorbi acelu-n adunare,
Toți cititorii mei vor fi vorbit
Și toți îndrăgostiții despre care
În cîntecele mele-am pomenit. — A.E. Bacenski, *Trei delegați*.

c) Dacă veți urca vreodată spre partea de sus a țării, de la un timp veți băga de seamă, cam de la Tîrgu-Neamț mai departe, după ce veți fi trecut pe lângă casa lui Ion Creangă, și veți fi pășit peste apa subțire a Ozanei, veți băga de seamă că se vorbește mai puțin despre Ceahlău... spre a se face treptat loc... unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont. — Geo Bogza, *Fabrică și munte*.

- d) V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat. — Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.

Ortografia și ortografia verbelor la viitor

I. În rostirea și scrierea corectă a verbelor la viitor, trebuie să te conduci după caracteristica infinitivului:

- a *vedea* — *va vedea* (nu: va vede);
a *face* — *va face* (nu: va făcea);
a *privi* — *va privi* (nu: va privii).

Verbele de conjugarea a IV-a se scriu la viitor, ca și la infinitiv, cu un singur -i, cu excepția cîtorva verbe care au rădăcina terminată în -i: a *pusti/i* — *va pusti*, a *sfî/i* — *se va sfî*, a *pri/i* — *va pri*, a *înmî/i* — *va înmî*.

* Denumirea de viitor „anterior” vine de la adverbul latin *anterior* = mai înainte.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu viitorul verbelor date, la persoana a III-a singular.

<i>Infinitivul</i>	<i>Viitorul</i>	<i>Infinitivul</i>	<i>Viitorul</i>
a asculta	a trece
a vedea	a cere
a tăcea	a scrie
a cădea	a fi
a ține	a veni
a face	a ști
a bate	a pustii

2. Completează locurile libere cu viitorul verbelor indicate înaintea fiecărui text, observând acordul în persoană și număr cu subiectul.

¹⁾ a amuți; ²⁾ a începe.

a) Privighetorile ¹⁾/ și ²⁾/ să chiuie ca niște clopote de argint atârinate sus, în văzduh, ciocirliile./ — Z. Stancu, *Desculț*.

¹⁾ a isprăvi; ²⁾ a ieși; ³⁾ a fi.

b) Peste puțin Radu își ¹⁾ învățătura./ ²⁾ în lume/ și ³⁾ un om cu vază printre ai săi./ — A. Vlahuță, *Din durerile lumii*.

¹⁾ a aprinde; ²⁾ a stinge; ³⁾ a ști.

c) Cite focuri, cite luminări și cite văpăiți n-au ars, poveste,/ și toate s-au stins,/ și multe se ¹⁾/ ca să se stingă iarăși,/ numai tu, poveste, nu te ²⁾ decât cu cel din urmă om / și numai ăla ³⁾ bine/ că lumea asta a fost o lungă și aceeași poveste./ — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

¹⁾ a crește; ²⁾ a adînci; ³⁾ a întinde; ⁴⁾ a cuprinde.

d) Revoluția ¹⁾/ și se ²⁾/ se ³⁾/ și ⁴⁾ în plasa ei de flăcări tot pămîntul./ — Z. Stancu, *Desculț*.

¹⁾ a fi; ²⁾ a cotropi; ³⁾ a trece.

e) Măria sa regele Poloniei vă face cunoscut/ să vă închinați;/ atunci garnizoana ¹⁾ slobodă a ieși cu arme și bagaje;/ iar cutezînd a se împotrivi, cetatea se ²⁾/ și garnizoana se ³⁾ sub ascuțișul săbiei./ — C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.

II. Pentru ortografia verbului auxiliar la persoana a III-a singular (*va*), fii atent la sensul de viitor al verbului, precum și la faptul că la viitor auxiliarul este urmat de infinitivul verbului de conjugat, deci de un verb terminat în vocală. Se scrie „v-a“ cînd verbul este la perfectul compus:

Viitorul
va aduce
va vorbi

Perfectul compus, precedat de pronumele „v-“
v-a adus (v- = vouă sau pe voi);
v-a vorbit (v- = vouă).

Formele auxiliarului *vei* și *veți* nu se pot scrie decât în felul acesta. Nu există în limba română nici o situație în care „-i“ sau „-ți“ să fie legat prin liniuță de „ve-“, pentru că „ve-“ nu reprezintă un cuvînt.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *o*. Subliniază la ambele timpuri terminațiile verbului de conjugat.

<i>Infinitivul</i>	<i>Viitorul</i>	<i>Perfectul compus</i>
a da	el	el
a spune	el	el
a scrie	el	el
a ține	el	el
a face	el	el
a privi	el	el
a împodobi	el	el

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face*, *a scrie* și *a împodobi* la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *o*.
3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbele *a scrie* și *a împodobi* la viitor, persoana a II-a singular și plural.
4. Completează locurile libere cu auxiliarul viitorului verbelor date, la persoana și numărul cerute de substantivele sau pronumele subliniate în text sau indicate între paranteze.

a) Bălcescu: Azi am fi avut *România* visată de toți.

Maria: Și așa nu mai fi?

Bălcescu: fi, cu certitudine. *România* fi o republică democratică.

— Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) *Tu* vedea iar satul tău

Și casa voastră-n vale,

Și biata mamă-ți ieși

Plîngînd în cale. — G. Coșbuc, *Rugămîntea din urmă*.

c) În zadar (*voi*) îngenunchea și vă ruga pe la porțile împăraților. Ei nu vă da nimic (...). Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se ridică *popoarele* ca să măture rămășița tiranilor de pe fața pămîntului.

Atunci vă ridică și *voi*, toți ca unul, și începe lupta mîntuirii.

Atunci (*voi*) nu mai fi singuri în fața dușmanului și toate *popoarele* Europei alerga într-ajutorul vostru și sta împreună cu voi. — N. Bălcescu. *Mersul revoluției în istoria românilor*.

III. Auxiliarul viitorului stă de obicei înaintea verbului de conjugat. Viitorul are însă și **forme inverse**, care se construiesc cu auxiliarul pus după verbul de conjugat. În acest caz verbul și auxiliarul se rostesc fără pauză între ele, iar în scris *auxiliarul se leagă de verb prin liniuță*:

asculta-voi

asculta-vei

asculta-va

asculta-vom

asculta-veți

asculta-vor

Cînd verbul la viitor cu forma inversă are un complement exprimat printr-un pronume personal neaccentuat, pronumele se intercalează între verbul de conjugat și auxiliar. În rostire nu se face pauză între cele trei cuvinte, iar în scris pronumele se leagă prin liniuță de verbul de conjugat și de verbul auxiliar:

asculta-mă-vei, asculta-te-voi, asculta-ne-vor, asculta-vă-vor etc.; spune-mi-vei, spune-ți-voi, spune-i-voi etc.

Exerciții

1. Scrie în locurile libere formele inverse ale verbelor date.

Formele inverse	Formele inverse
va pleca	va chibzui
veți alunga	vă vor alunga
vei auzi	mă va alunga
vei vedea	ne vor înștiința
veți vedea	te voi ajuta

2. Completează locurile libere cu formele inverse ale viitorului verbelor indicate înaintea fiecărui text.

¹⁾ *a adormi*, pers. 1 pl.; ²⁾ *a troieni*, pers. 3 sg.; ³⁾ *a auzi*, pers. 1 pl.

a) ¹⁾, ²⁾

Teiul floarea peste noi,

Iar prin somn ³⁾ bucium

De la stînele de oi. — M. Eminescu, *Povestea codrului*.

¹⁾ *a pieri*, pers. 3 pl.; ²⁾ *a veni*, pers. 3 sg.

b) Blăstămați ¹⁾ regii

Cari s-abat din drumul drept...

Și sfîrșitul tău ²⁾

Azi ori mine, ori mai apoi! — G. Coșbuc, *Pentru libertate*.

a lăsa, pers. 3 pl., cu pronumele *te* intercalat.

c) Și te vor bate-odorul meu,

Și te-or purta și mult și greu,

..... flămînd! — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

a îngina, pers. 3 pl., cu pronumele *ne* intercalat.

d) Vom visa un vis ferice,

..... c-un cînt

Singuratece izvoare,

Blînda batere de vînt. — M. Eminescu, *Dorința*.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îmbunătăți*, *a împodobi* și *a împiedica* la timpul viitor, cu forme inverse, persoanele a III-a singular și a II-a plural.

Modul imperativ*

I. Verbul la modul imperativ exprimă o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte prin care vorbitorul cere persoanei sau persoanelor cu care vorbește să îndeplinească acțiunea: *pleacă tu; plecați voi*.

* Cuvîntul *imperativ* înseamnă „poruncitor“. El are la bază verbul latin *imperare* = a porunci.

Deci imperativul nu poate avea forme decât pentru *persoana a II-a singular și plural*.

Sensul de poruncă, îndemn, sfat sau rugămintă se realizează în vorbire printr-o anumită *intonație* dată verbului, iar în scris este indicat prin *semnul exclamării* pus la sfârșitul propoziției cu predicatul exprimat prin verb la imperativ.

Forma persoanei a II-a singular a imperatiului este la cele mai multe verbe *identică cu forma persoanei a III-a singular a indicativului prezent*, iar la unele verbe este *identică cu forma persoanei a II-a singular*:

Imperativul	Indicativul prezent	Imperativul	Indicativul prezent
cîntă tu	el cîntă	treci tu	tu treci
lucrează tu	el lucrează	mergi tu	tu mergi
citește tu	el citește	șezi tu	tu șezi

Verbele a veni, a face, a zice, a duce și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor — a reveni, a conveni, a preveni, a desface, a reface, a preface, a prezice, a dezice, a conduce, a reduce etc. — au forme proprii la *persoana a II-a singular a imperatiului*:

vino, revino, previno	zi, prezî, dezi
fă, desfă, refă, prefă	du, condu, redu etc.

La *persoana a II-a plural* toate verbele au la imperativ formă identică cu forma persoanei a II-a plural a indicativului prezent, de care se deosebește numai prin *intonație*:

cîntați, creați, duceți, faceți, scrieți, hotărîți, veniți (voi).

Exerciții

1. Conjugă la modul imperativ următoarele verbe: a asculta, a crea, a scrie, a veni, a face, a aduce, a zice. Notează prin săgeată vocala cu intonație mai înaltă.
2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperativul următoarelor verbe, la singular și la plural: a înainta, a crea, a înnoi, a scrie, a face*. Subliniază verbele la imperativ și indică vocala cu intonație mai înaltă.

II. Pentru a nu confunda imperativul cu indicativul prezent, ține seama de următoarele explicații și recomandări:

— *Acțiunea exprimată de verbul la imperativ nu se îndeplinește în momentul vorbirii, în momentul în care vorbitorul exprimă porunca, îndemnul, sfatul sau rugămintea, ci urmează să se îndeplinească. Deci imperativul nu arată o acțiune ce se realizează în prezent, ci o acțiune realizabilă.* De exemplu, în textul „Mergi de-mi adu dosarul!” (I.L. Caragiale, *Două loturi*), acțiunile exprimate de verbele la imperativ *mergi* și *adu* urmează a fi îndeplinite de către persoana a II-a după ce a primit porunca.

* Observă că imperativul se folosește de obicei cu subiectul *tu* (voi) neexprimat sau cu subiectul așezat după verb.

— În cazul formelor de singular comune imperativului și persoanei a III-a a indicativului prezent, trebuie stabilită persoana verbului prin identificarea subiectului: imperativ: — *ascultă tu*; indicativ prezent — *el ascultă*.

— În dialog verbul la imperativ este însoțit de cele mai multe ori de un substantiv la vocativ, substantiv ce indică persoana a II-a, căreia i se adresează vorbitorul cerându-i să îndeplinească porunca, îndemnul sau să-i asculte sfatul ori rugămintea: „Ioane, cată să nu dăm cîstea pe rușine...” (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*).

— Propoziția în care se află verbul de analizat nu trebuie izolată de restul textului, deoarece prezența în propoziția sau în fraza învecinată a unuia dintre verbele sau substantivele care exprimă unul din sensurile pe care le poate avea verbul la imperativ — a porunci (a ordona, a comanda), a îndemna, a sfătui (a recomanda), a ruga sau poruncă (ordin, comandă), îndemn, sfat (recomandare); rugămintă — ne poate ajuta să observăm că verbul este la modul imperativ. De exemplu, în textele:

A poruncit: „Pleacă!”

Mergeți încet, vă rog.

— Stai liniștit, acesta este sfatul ce-ți dau,

verbele a poruncit, rog și substantivul sfatul ne dau indicații că verbele pleacă, mergeți, stai sînt la modul imperativ. Dacă însă am considera izolate propozițiile „Pleacă!”, „Mergeți încet”, „Stai liniștit”, n-am putea ști dacă verbele sînt la imperativ sau la indicativul prezent. Nici semnul exclamării pus după o propoziție independentă construită cu imperativul — *Scrie frumos!* — nu ne poate arăta, el singur, că verbul este la imperativ, fiindcă și după o propoziție construită cu indicativul se pune semnul exclamării, dacă propoziția este exclamativă.

— Valoarea de imperativ a unui verb poate fi indicată și de alți termeni din context. În „Tu lasă jocul, scrie-ți temele, apoi ajută-l pe fratele tău”, valoarea de imperativ a verbelor scrie și ajută poate fi recunoscută atît după subiectul tu (nu: el), exprimat pentru primul verb la imperativ (lasă), cît și după faptul că pronumele neaccentuat este legat prin liniuță la dreapta verbului, situație obișnuită la imperativul pozitiv și pe care nu o întîlnim în limba literară la formele corespunzătoare ale indicativului prezent.*

În rezumat, imperativul avînd forme care sînt folosite și la indicativul prezent, pentru a deosebi cu ușurință imperativul de prezentul indicativului trebuie să te conduci după indicațiile date de context.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii cuvintele din texte care te-au ajutat să recunoști că verbele sînt la modul imperativ. Analizează verbele la imperativ arătînd: modul, persoana, numărul și ce exprimă imperativul (poruncă, îndemn, sfat, rugămintă).

a) — Foc!... a poruncit din nou colonelul. Au mai căzut doi.

— Mizerabililor! Ați-uitat să trageți cu arma la țintă. Treceți și-i împușcați de la un pas! — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Ionică, dragul mamei, tu mai lasă drumurile și stăi lîngă mămuca de-i fă țevi și leagănă copilul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

* Regional, întîlnim construcții de felul rogu-te, rugămu-ne, mulțumescu-ți etc., cu pronumele neaccentuat legat de o formă a indicativului prezent căreia i s-a adăugat vocala de legătură „u”.

c) Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...
— Ei, vedeți? — zise iarăși cel mare... Mă duc să-i deschid.
— Bădică! bădică — zise iarăși cel mic — ascultați-mă și pe mine! Poate mai apoi a veni cineva și a zice:

— Deschideți ușa
Că vine mătușa!

Ș-atunci voi trebuie numaidecît să-i deschideți? D-apoi nu știți că mătușa-i moartă de cînd lupii albi? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

d) — Lisandre, spune ce dorești?

— Bădiță, bădiță! a tipat pe neașteptate nefericitul.

— Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzîndu-l de după grumaz. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Și-acum dă-mi mîna! A sunat
Cornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,

Și-ajuns în țară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:

Pămîntul țării să-l săruți

Și pentru mine! — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

f) — Ce mîncă văd eu bine că ai;... dar ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricați mîncarea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Compune un dialog în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul imperativ, precedate de un substantiv la vocativ sau de o altă propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a porunci*, *a îndemna* sau *a sfătui*, *a ruga*.

Ortografia verbelor la modul imperativ

I. Imperativul negativ are la persoana a II-a singular aceeași formă ca și infinitivul; la persoana a II-a plural imperativul negativ nu se deosebește de imperativul pozitiv:

Infinitivul	Imperativul negativ	
	pers. a II-a singular	pers. a II-a plural
<i>a pleca</i>	<i>nu pleca</i>	<i>nu plecați</i>
<i>a merge</i>	<i>nu merge</i>	<i>nu mergeți</i>
<i>a scrie</i>	<i>nu scrie</i>	<i>nu scrieți</i>
<i>a privi</i>	<i>nu privi</i>	<i>nu priviți</i>
<i>a fi</i>	<i>nu fi</i>	<i>nu fiți</i>

Deci la persoana a II-a singular imperativul negativ al verbelor de conjugarea a IV-a se scrie, ca și infinitivul, cu un singur -i, afară de cîteva verbe — *a pustii*, *a se sfii*, *a înmii* — care se scriu cu doi -i, pentru că au rădăcina terminată în -i: *nu pusti/i*, *nu te sfi/i*, *nu înmii/i*.

Exerciții

1. Scrie imperativul negativ al verbelor *a fi*, *a scrie*, *a citi*, *a înnoi*, *a dezvinovăți*, *a dezamăgi*, *a pustii* și *a se sfii* la persoana a II-a singular. Explică oral ortografia lor.
2. Completează locurile libere cu imperativul negativ al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a fi, pers. 2 sg.

a) scump la tărițe și ieftin la mălai.

a fi, pers. 2 sg.

b) — Ba așa de darnic, stăpîne. Mai bine cruță-ți capul, că poate ți-a mai trebui. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păitîl*.

a se sfîi, pers. 2 pl.

c) — Înțeles-ați, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Și dacă aveți ceva de zis, spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă sintem. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

¹⁾ și ²⁾ a fugi, pers. 2 sg.

d) D-alelei, fecior de lele

și viteaz ca o muiere,

¹⁾, că n-am dat vamă,

²⁾, c-o să dai samă!

— Toma Alimoș.

¹⁾ a avea; ²⁾ a fugi (ambele verbe la pers. 2 pl.).

e) — Au tras în aer! răcnî Petre cu ochii bulbucăți. ¹⁾ frică, fraților!... Stați pe loc!... ²⁾ — L. Rebreanu, *Răscala*.

3. Construiește cite o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie*, *a povesti* și *a se sfîi* la modul imperativ cu aspect negativ, la singular și plural. Explică oral ortografia verbelor la numărul singular.

II. Construcțiile formate din verbe la imperativ cu persoana a II-a singular terminată în vocala -e (*pune*, *spune* etc.) și pronumele -ți sînt exprimate prin aceleași sunete ca și formele acelorasi verbe la persoana a II-a plural: *pune-ți* (tu); *puneți* (voi). Pentru a evita greșeala de a scrie forma imperativului la persoana a II-a plural cu partea finală a cuvîntului (-ți) legată prin liniuță, fii atent la persoana și numărul verbului, adică la subiect: dacă subiectul este voi, „ți” face parte din forma verbului, este elementul prin care verbul se acordă cu subiectul voi; dacă subiectul este tu (*pune*, *spune* etc.), „ți” este pronume neaccentuat. Aplică deci modelul dat la p. 158: S tu ← (Vb) -ți. Repetă și celelalte explicații de la locul indicat și fă exercițiile de mai jos.

Exerciții!

1. După modelul dat pentru primul verb, completează locurile libere cu imperativul verbelor date, la persoana și numărul indicate.

	Imperativ, pers. a II-a sing., urmat de pron. -ți	Pers. a II-a plural, fără pron. personal neaccentuat
a culege	culege-ți (tu)	culegeți (voi)
a alege
a crea
a privi
a scrie
a duce
a face

2. Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Pentru numărul singular sau plural al verbelor, observă — acolo unde se află un substantiv în vocativ — la ce număr este substantivul.

¹⁾ a merge; ²⁾ a spune.

a) — Voinicilor, zise, sinteți slobozi; ¹⁾ în pace și ²⁾ copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia. — C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.

¹⁾ a veni; ²⁾ a striga.

b) ¹⁾ în horă de frăție,
Străvechii cîmpului străjeri,
Ce ocrotiți de-o veșnicie
A muncii rodnice dureri.

În goana vieții-nvîforată

²⁾: Plugarii-n veci nu pier,
Căci lor pămîntul sfînt li-e tată.
— O. Goga, *Carmen laboris*.

¹⁾ a zăvorî; ²⁾ a închide; ³⁾ a arma; ⁴⁾ a întări (toate la pers. 2 sg. + pron. -ți).

c) — D-alei, doamne Ștefan-Vodă,
De ți-i frică c-oi scăpa,
¹⁾ curțile
Și ²⁾ porțile,

Mai ³⁾ slugile

Și ⁴⁾ strejile
Să te lase grijile. — *Corbea*.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie*, *a crea*, *a face* și *a înnoi* la modul imperativ, persoana a II-a singular, urmat de pronumele -ți, și la persoana a II-a plural, fără pronume neaccentuat după verb.

Texte pentru dictare

(ortografia construcțiilor cu verbe la modul imperativ și pronume neaccentuate)

a) Mîine, cînd voi fi pămînt,
Nu uita nici tu — și zi-le,
Zi-le doina, cîntec sfînt,
La copiii tăi, copile. — St. O. Iosif, *Cîntec sfînt*.

b) Zorește-ți fugarul, o drag Făt-Frumos,
Zorește-ți fugarul și ține-te bine!
Căci iată zmeoaica cu chipul hidos
Pe urmele noastre pornit-a și vine...
N-ai teamă, tu scumpă copilă de crail
Aruncă-i oglinda vrăjită ce-o ai. — St. O. Iosif, *Zmeoaica*.

c) — Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce... și tu du-te înapoi de-ți ie altele... Hai, nu mai sta la îndoială și dă-mi-le, căci atunci are să fie bine și de stăpînu-meu și de stăpînă-ta... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Modul conjunctiv

I. Verbul la modul conjunctiv exprimă o acțiune nerealizată, dar care se poate realiza:

— Să văd, băiete, ce cărți ai? — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*.

Modul conjunctiv se recunoaște ușor după conjuncția *să*, cu ajutorul căreia se formează: *să lucrez*, *să lucrezi* etc.

Conjunctivul are două timpuri: prezent și perfect.

Conjunctivul prezent se formează din prezentul indicativului, precedat de conjuncția *să*: *să lucrez, să lucrezi, să lucreze, să lucrăm, să lucrați, să lucreze.*

Numai la persoana a III-a singular și plural formele conjunctivului prezent se deosebesc, la cele mai multe verbe, de ale indicativului prezent:

el (ei) *lucrează* — el (ei) *să lucreze*;
el *citește*, ei *citesc* — el (ei) *să citească*.

Conjuncția *să* poate sta chiar *îngă verb* sau poate fi *despărțită de verb prin intercalarea altor părți de vorbire* (una sau mai multe) *între conjuncție și verb*: *adverbul nu*, prin care se exprimă *aspectul negativ al verbului* și care *în analiza gramaticală se ia împreună cu verbul la conjunctiv (să nu pleci)*; *adverbele mai (să mai aștepți)*, tot și altele; *unul sau două pronume neaccentuate (să nu le spui; să mi-l aducă; să nu mi-l mai tot ceară etc.)*.

Exerciții

1. Subliniază verbele la conjunctivul prezent și fă analiza lor morfologică. Explică oral ce părți de vorbire au fost intercalate, în unele cazuri, între conjuncția *să* și verb.

a) Dar aş vrea să văd ziua pământului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierd ideea tristă de veacuri întărită
Că lumea moştenire despoţilor s-a dat! — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

b) Românul se renaşte cu primăvara!

Lui îi place să cînte din frunze; îi place să-şi puie flori la pălărie, să asculte cînticele păsărilor şi să zică atunci cîte o doină... — V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor*.

c) Nevestei mele să-i mai spui

Să-mi cumpere o coasă. — G. Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.

d) — Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva...

— Ce?

— Să-mi dai mie s-o arunc în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile. —

Z. Stăncu, *Descult*.

e) — ... așa sînt eu în felul meu, ştiu una şi bună: să-mi slujesc stăpînul cu dreptate. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Încearcă să-l oprească pe Lipan şi să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-l cetească. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) — Da uite, mă năcăjesc acum să mai descarc carul, că nu pot vacile ca să-l scoată.

— Măi, ce-mi dai tu mie să ți-l scot eu? — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

2. Compune un dialog în care să folosești verbe la modul conjunctiv, timpul prezent, cu aspect pozitiv și cu aspect negativ. În unele propoziții să se afle pronumele personale *mi, ți, i, l, o* și unele dintre grupurile de pronume *mi-l, mi-i, ți-l, ți-i, i-l, i-i, ni-l, ni-i, vi-l, vi-i, li-l, li-i*, intercalate între conjuncția *să* și verb. Subliniază verbele la modul conjunctiv. Explică oral ortografia prin analiza pronumelor.

II. *Să nu confunzi viitorul alcătuit cu conjunctivul — o să lucrez, am să lucrez — cu conjunctivul prezent. Mijlocul de control este sensul de viitor al verbului și prezența, înaintea conjuncției să, a lui o invariabil sau a auxiliarului am, ai, are, avem, aveți, au.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la conjunctivul prezent și cu două linii verbele la viitorul alcătuit cu conjunctivul.

a) Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:

— O să te asculte, să spui tare și deslușit. Și plecă. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vuca*.

b) Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*

c) — Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și marea?

— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plîngă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

III. *Conjunctivul se folosește foarte mult în propoziții subordonate. El poate fi folosit însă și în propoziții independente sau în propoziții principale. În astfel de propoziții, el poate exprima sensurile imperativului — o poruncă, un îndemn, un sfat, o rugămintă sau o urare, un blestem și diferite alte sensuri date de atitudinea vorbitorului.*

Exerciții

1. Subliniază verbele la modul conjunctiv și scrie în dreptul fiecărui text ce exprimă ele (poruncă, îndemn, sfat, rugămintă, urare).

a) Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!

Ca trestia cea naltă să fie paiul nalt! — V. Alecsandri, *Sămănătorii*.

b) „Să trăiască Domnul Ștefan!” mii de glasuri îi urează.

Și poporul jos pe vale, umilit ingenunchează! — V. Alecsandri, *Altarul Mănăstirii Putna*.

c) Frunza, securea, izvorul, toate ne cîntă cu dor:

Să cîntăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

Cîntecul să fie freamăt, troscot, șoapte, toate-ntr-una;

Blînd ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna! — B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*.

d) — Să iasă în față — a strigat colonelul — toți acei care au luat parte la răscoală! — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Oricare ar fi sfîrșitul luptei,

Să stai luptînd, căci ești dator. — G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

f) Mama a rămas singură cu noi... Ne povestește seara, cînd sîntem gata de culcare, toate cîte le aude cu privire la răscoală.

— Să ții minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai tîrziu copiilor voștri. — Z. Stancu, *Desculț*.

2. Fă o compunere în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul conjunctiv. Verbele la conjunctiv să exprime o poruncă sau un îndemn, un sfat, o urare. Subliniază verbele la conjunctiv și explică oral ce exprimă fiecare verb.

IV. (a) *Cu sensurile arătate la III (sensurile imperativului sau alte sensuri care exprimă atitudinea vorbitorului) conjunctivul prezent la persoana a III-a singular și plural este folosit (mai cu seamă în propoziții independente sau principale) și fără „să”. Cu această particularitate, el apare în vorbirea obiș-*

nuită și în literatura artistică, mai ales în poezie. Subiectul *propozițiilor cu conjunctivul fără „să“* este exprimat prin substantiv și rareori prin pronume sau este subînțeles, când propoziția respectivă este precedată de altă propoziție din care se subînțelege subiectul conjunctivului:

S

— Trăiască țara mea! / (= să trăiască)

S

— În orice colț zîmbească veselie! / (= să zîmbească) — P. Cerna, *Înșeninare*.

S

— Vîntu-n trestii lin foșnească, / (= să foșnească)

S

Unduioasa apă sune. / (= să sune) — M. Eminescu, *Lacul*.

S

— Fie și un lup mîncat de o oaie! (= să fie) — Zicătoare.

— Maria este acolo. Îngrijească copiii! (= să îngrijească ea).

Posibilitatea de a folosi la persoana a III-a conjunctivul prezent fără „să“ se explică prin faptul că majoritatea verbelor au la această persoană formă deosebită de a indicativului prezent: Ind. prezent — (el) trăiește, zîmbește, foșnește, sună, este, îngrijește; conj. prezent — (el) să trăiască, să zîmbească, să foșnească, să sune, să fie, să îngrijească*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul prezent cu „să“ și cu două linii pe cel fără „să“. Notează subiectele și explică oral de ce în unele cazuri s-a putut folosi conjunctivul fără „să“, iar în altele nu.

a) Numai cînd soarele se ridică sus/ și începe/ să dogorească/ și să ardă,/ Sentino... privește în splendoarea lui/ și zice vesel:/ „Trăiască soarele!“ — B. Șt. Delavrancea, *Sentino*.

b) Fie binecuvîntată toată tinerimea.../ Acuma fie o pace/ și înceteze toată disputa/ ca să vorbim pentru gramatică și limba românească. — I.H. Rădulescu, *Gramatică românească*.

c) Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui/

Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i.
— M. Eminescu, *Glossă*.

d) Pe cînd cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna/

Alunece luna
Pe vîrfuri lungi de brad. — M. Eminescu,
Mai am un singur dor.

2. Construiește sau caută în poeziile lui Eminescu ori în opera lui I. Creangă patru propoziții sau fraze în care conjunctivul prezent la persoana a III-a singular sau plural să fie folosit fără „să“. Verbul la conjunctiv să nu fie însoțit de pronume neaccentuat. Subliniază verbele respective și motivează valoarea lor de conjunctiv prezent prin indicarea subiectului și prin posibilitatea de a înlocui (în contextul respectiv) verbul la conjunctivul fără „să“ prin conjunctivul cu „să“.

* Am menționat numai formele temporale ale verbelor din exemplele date.

(b) După cum se știe de la conjunctivul cu „să”, când verbul este însoțit de unul sau de două pronume neaccentuate, acestea se intercalează între „să” și verb. *Cînd se înlătură „să” pronumele poate (pot) rămîne înaintea verbului, dar în majoritatea cazurilor pronumele trece (trec) după verb:*

Observă posibilitățile de exprimare în exemplele de mai jos:

S
— Să te aștepte numai bucurii > te aștepte... > aștepte-te...

S
— Să-mi ajute băiatul > mi-ajute... > ajute-mi...

S
— Să-mi povestească el > îmi povestească... > povestească-mi...

S
— Să se apere ea singură! > apere-se...

S
— Pachetul să mi-l aducă băiatul > mi-l aducă > aducă-mi-l...

S
— Pachetul să și-l aducă el > și-l aducă... > aducă-și-l...

Cînd e intercalat și adverbul „nu”, după suprimarea lui „nu”, pronumele neaccentuat(e) rămîne (rămîn) de obicei înaintea verbului (între „nu” și verb):

S
— Să nu mă conducă el > nu mă conducă...

S
— Maria să nu se laude > nu se laude.

S
— Caietul să nu mi-l păstreze Ion > nu mi-l păstreze...

S
— Bani să nu-mi trimită nimeni > nu-mi trimită... > nu trimită-mi...

În primele trei exemple construcțiile cu pronumele după verb ar fi nefirești: „nu conducă-mă el”; „nu laude-se Maria”; „nu păstreze-mi-l Ion”.

O particularitate a conjunctivului fără „să” însoțit de pronume neaccentuat(e) constă în faptul că atunci cînd exprimă o urare sau un blestem apare în unele

S
expresii urmat de forma cu „să” a aceluiași verb: *Bată-te norocul, / să te*

S
bată! Ardă-l focul, să-l ardă! Bătă-ți-i norocul, să ți-i bată!

Verbele cu conjunctivul prezent terminat în -ă pierd pe -ă cînd de conjunctivul fără „să” se leagă pronumele -o: *ard-o, duc-o* etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul cu „să” și cu două linii conjunctivul fără „să”, în situațiile în care cele două modalități de exprimare a conjunctivului sînt însoțite de pronume neaccentuate. Dovedește valoarea de conjunctiv a verbelor fără „să” prin notarea subiectului și prin transformarea construcțiilor respective în construcții cu conjunctivul precedat de „să”. Pentru transformările cerute, vei scoate din texte numai construcțiile cu conjunctivul și în dreptul fiecăreia vei scrie construcția cu „să” și cu pronumele neaccentuate care îl însoțesc.

a) Lumina ni-e țintă și binele țel —

Trăiască-ne țara și neamul! — G. Coșbuc, *Imnul studenților*.

b) Jelească-mă apele Cernii!

Ca-n taberi al cailor tropot.

Și-mi bubuie crivățul iernii,

— G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*.

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...
 29. ...
 30. ...
 31. ...
 32. ...
 33. ...
 34. ...
 35. ...
 36. ...
 37. ...
 38. ...
 39. ...
 40. ...
 41. ...
 42. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...
 51. ...
 52. ...
 53. ...
 54. ...
 55. ...
 56. ...
 57. ...
 58. ...
 59. ...
 60. ...
 61. ...
 62. ...
 63. ...
 64. ...
 65. ...
 66. ...
 67. ...
 68. ...
 69. ...
 70. ...
 71. ...
 72. ...
 73. ...
 74. ...
 75. ...
 76. ...
 77. ...
 78. ...
 79. ...
 80. ...
 81. ...
 82. ...
 83. ...
 84. ...
 85. ...
 86. ...
 87. ...
 88. ...
 89. ...
 90. ...
 91. ...
 92. ...
 93. ...
 94. ...
 95. ...
 96. ...
 97. ...
 98. ...
 99. ...
 100. ...

să apropie, să serie, să sperie, să taie, să bea, să ia etc.; imperativ: (tu) apropie, serie, sperie, taie, bea, ia etc.

Aceste asemănări duc de obicei la greșeala de a confunda conjunctivul fără „să” cu persoana a II-a singular a imperativului. Pentru evitarea confuziei, mijlocul de control este găsirea subiectului: dacă subiectul este exprimat printr-un substantiv cu formă și înțeles de nominativ sau printr-un înlocuitor al acestuia, verbul (fără „să”) este la modul conjunctiv, persoana a III-a. Tot la conjunctiv este și verbul cu formă personală urmat de pronumele -se sau -și, conjunctivul fără „să” fiind singura formă verbală personală după care pot apărea legate aceste pronume. Uneori, când cele două forme verbale în discuție sînt identice, pentru găsirea subiectului trebuie observat contextul mai larg.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii verbele la conjunctivul fără „să”. Indică subiectul propozițiilor respective și arată după ce te-ai condus în deosebirea celor două moduri acolo unde subiectul n-a fost exprimat.

a) Cinge-ți coapsa, țară română.../ și-ți întărește inima./ — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Cuvîntul gurii proprii auzi-l tu pe dos/

Și spaima morții între-ți în fiecare os. — M. Eminescu, *Gemenii*.

c) Ea lupte-se/ cum biet o şti,/

Casa ne dăte soarta. — G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*

d) Te-or răzbuna copiii mei!/ —

Și-acum mă taie/ dacă vrei,/

Și-aruncă-mă la câini./ — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

e) Înainte de a discuta un lucru cu alții, mintuie-I de discutat cu tine./ — N. Iorga, *Cugetări*.

f) Cine trînti poarta?

— Credeam că s-a umflat vințul.../ O, bată-vă norocul, cocoșei moșului! — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

g) Mire-te,/ dezmire-te

zilele facerii,

zilele pădurii,

zilele răsării./ — L. Blaga, *Inima pădurii*.

2. Construiște șase propoziții sau fraze. În trei să se afle un verb la *imperativ*, iar în celelalte trei un verb la *conjunctivul fără „să“*. Fiecare dintre verbele cerute să fie urmate de unul sau de două pronume neaccentuate. În privința analizei procedează ca la exercitiul 1.

V. **Conjunctivul perfect** este un timp compus, format din conjunctivul prezent al verbului „a fi”, cu auxiliarul redus la o singură formă — (să) fi — și din participiul verbului de conjugat. El are deci aceeași formă pentru toate persoanele atât la singular, cât și la plural. Persoana și numărul verbului se pot identifica după subiectul propoziției:

eu, tu, el (ea), noi, voi, ei (ele) să fi lucrat (spus).

Ca și la conjunctivul prezent, *pronumele neaccentuate, adverbul „nu” și celelalte adverbe care se pot intercala între elementele alcătuitoare ale formelor*

verbale compuse se intercalează și între elementele componente ale conjunctivului perfect:

- să nu fi văzut; să mă (te, ne, vă, le) fi văzut; să-l (să-i, s-o) fi văzut;
să mai fi văzut, să fi tot văzut, să nu fi tot văzut;
să nu mi-l (ți-l, i-l, ni-l, vi-l, li-l) fi văzut;
să nu mi-i (ți-i, i-i, ni-i, vi-i, li-i) fi cerut;
să nu i-l mai fi cerut; să nu i-i fi tot cerut etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul conjunctiv și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află verbe la modul conjunctiv. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat (*eu, tu, el, noi* etc.), folosind semnul ∇ între verb și cuvântul următor. Analizează timpul, persoana și numărul verbelor la modul conjunctiv.

a) — Atuncea ar fi bine/ să-i întrebăm pe dinșii;/ să-mi deie* ei o știință./ Să mă îndrepte/ unde să-l găsesc./ Poate/ să le fi spus lor un secret./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) — Și asta-i adevărat./ Dar eu m-am cugetat/ că s-ar putea/ să-l fi lovit hoții pîn-a nu ajunge acolo./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Să fi dat mii de mii de lei,/ nu găseai fir de mac printre năsip** sau fir de năsip printre mac. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Cu cît înaintam pe drumul Sihlei,/ cu atît natura devenea mai aspră;/ ai fi zis/ că ea... mustră pe drumetul/ care îndrăznește/ să calce peste hotarele pustiei./ Aici trebuie/ să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei-Vineri,/ din care, fără îndoială, a răsărit această pădure. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) De ce m-ai dus de lîngă voi,/
De ce m-ai dus de-acasă?/
Să fi rămas fecior de plug,/
Să fi rămas la coasă./ — O. Goga, *Bătrîni*.

f) Spre asfințit, iacătă-l și pe ciobănaș cu turma. Să tot fi fost o sută de vaci și de vițelușe,/ și numai Pui-de-Om cu trei dulăi (erau)/ să le păzească.../

El una știa:/

Satul mi-a încredințat vitele,/ trebuie/ să le păzesc!/

Pînă să fi ajuns el păstorul turmei/ prin multe necazuri trecuseră bieții oameni./ —

V. Eftimiu, *Fluierul ciobănașului*.

Ortografia verbelor la modul conjunctiv

I. Verbele a fi, a ști, a ține, a veni, a deveni se scriu la persoana a II-a singular cu doi -i:

tu să fii;
tu să știi;
tu să ții;

tu să vii;
tu să devii.

Tot cu doi -i la persoana a II-a singular se scriu și derivatele verbelor a ține, a veni, a deveni: a susține, a deține, a reține, a reveni, a preveni, a redeveni etc.

* „să deie” — formă regională; forma literară este *să dea*.

** „năsip” — formă regională; forma literară este *nisip*.

Exerciții

1. Scrie în coloanele libere formele verbelor date, la *conjunctivul prezent*, persoana a II-a singular.

Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.	Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.
a fi	tu	a obține	tu
a ști	tu	a veni	tu
a ține	tu	a reveni	tu
a reține	tu	a preveni	tu
a susține	tu	a deveni	tu
a menține	tu	a redeveni	tu

2. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent, persoana a II-a singular, al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a veni.

a) Chiar acum din crîng venii

Și c-o veste bună!

Iarăși e concert, copii;

Merg și eu și tu

Mergem împreună. — G. Coșbuc, *Concertul primăverii*.

¹⁾ *a ști*; ²⁾ *a fi*; ³⁾ *a ține*.

b) — ¹⁾, stăpîne, că aici sîntem pe moșia unei gheonoaie...; dară să nu te sperii, ci ²⁾ gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloșul și sulita ³⁾ le la îndemînă. — P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrînețe*...

a ști.

c) — „Mă porți ca pe copiii mici! —

Dar joi,! Trei fragi și-o floare! — G. Coșbuc, *Spinul*.

a veni.

d) sănătos!

— Măi babă, noi ne ducem, zise el. Să te gălesc sănătoasă. — M. Sadoveanu, *Pe*

Deleu.

¹⁾ și ²⁾ *a fi*

e) Ca și leii ¹⁾ tare

Și frumos ca primăvara!

²⁾ gingaș ca o floare,

Luminos ca luna sara. — M. Eminescu, *Miron și Frumoasa-fără-Corp*.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a fi*, *a ști*, *a ține*, *a susține*, *a veni*, *a reveni*, *a obține* la modul conjunctiv prezent, persoana a II-a singular.

II. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbele *a crea* și *a agreea* se pronunță și se scriu cu doi „e” la persoanele ale căror terminații gramaticale încep cu vocala „e”. Primul „e” este vocala în care se termină rădăcina verbului: *a crea/a*, *a agreea/a*.

Exerciții

1. După modelul conjunctivului prezent al verbului *a lucra*, scrie conjunctivul prezent al verbelor *a crea* și *a agreea*. Desparte la fiecare persoană rădăcina verbului de terminație și subliniază formele care se scriu cu doi „e”.

<i>a lucra</i>	<i>a crea</i>	<i>a agreea</i>	<i>a lucra</i>	<i>a crea</i>	<i>a agreea</i>
eu să lucrez			noi să lucrăm		
tu să lucrezi			voi să lucrați		
el să lucreze			ei să lucreze		

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a crea* și *a agreea*, la toate persoanele conjunctivului prezent. Desparte terminațiile conjunctivului de rădăcina verbului și subliniază formele care se scriu cu doi „e”.

III. Fii atent la ortoepia și ortografia următoarelor forme ale verbului *a scrie*:

tu să scrii; noi să scriem; voi să scrieți.

La fel se rostesc și se scriu și verbele derivate de la verbul *a scrie* cu diferite prefixe: *a descrie*, *a transcrie*, *a subscrie*, *a prescrie* etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu conjunctivul prezent al verbelor date.

Conjunctivul prezent

Infinitivul	<i>pers. a II-a singular</i>	<i>pers. I plural</i>	<i>pers. a II-a plural</i>
<i>a scrie</i>	tu	noi	voi
<i>a descrie</i>	tu	noi	voi
<i>a transcrie</i>	tu	noi	voi
<i>a subscrie</i>	tu	noi	voi
<i>a prescrie</i>	tu	noi	voi

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin conjunctivul prezent al verbelor *a scrie* și *a descrie* la persoanele a II-a singular, I și a II-a plural.

IV. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbul *a lua* își schimbă rădăcina la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural:

eu să iau	noi să luăm
tu să ieși	voi să luați
el să ia	ei să ia

Pentru a-ți controla scrisul, ține seama de sensul verbului și de faptul că după conjuncția *să*, nu se poate scrie decît *ia* sau *iau*; ortogramele *i-a*, *i-au* nu apar decît la perfectul compus precedat de pronumele *i-*: *i-a dat*, *i-au dat*.

1. Dacă vorbim despre oare ce vorbim, oare ce vorbim despre...

a) — de obicei — dispune împărțirea — a oricărei părți ce se ... de ...

— și răspunde pe lângă cele două cele mai mari. Trebuie ... celui și ...

b) — "Altfel, sau să se poartă la ... și le mai puțin cu celălalt de aur."

— "În ... — și ... — ... — ..."

2. Dacă vorbim despre oare ce vorbim, oare ce vorbim despre ...

Modul condițional-optativ

1. Modul condițional-optativ are oarece dublă denumire, deoarece prin această formă se vorbește de două moduri: condițional și optativ.

Verbul la modul condițional exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții. Modul condițional se folosește mai mult în frază, condiția fiind exprimată de obicei printr-o astfel de propoziție:

Dacă se pleacă acum, se ajunge până în seară.

Realizarea acțiunii se ajunge depinde de îndeplinirea condiției exprimate prin propoziția dacă se pleacă acum.

În propoziția de condiție se folosește de obicei la cele mai multe ori tot modul condițional: dacă se pleacă acum.

Verbul la modul optativ exprimă o acțiune dorită.

Modul optativ se folosește mai ales în propoziții independente sau în propoziții principale:

Aș merge și eu în țară.	} propoziție independentă propoziție principală
Aș merge și eu, dar v-am echipament.	

În unele fraze acțiunea exprimată printr-un verb la modul optativ poate fi nu numai dorită, ci și impozițională și o condiție:

Cum se merge și eu, dacă se va echipament.

Modul condițional-optativ are două timpuri: prezent și perfect.

Condițional-optativul prezent se folosește în mai multe cazuri: verbul de conjugat ...

Modul condițional-optativ

a. prezent		a. prezent
a. trecut		a. trecut
a. prezent	aș, ai, ar	a. prezent
a. trecut	am, ai, ar	a. trecut
a. prezent		a. prezent

* Denumirea specifică din limba latină: optativ și condițional

Exerciții

1. Scrie propoziția „De-aș ajunge pînă acolo!” punînd verbul la modul optativ la toate persoanele (singular și plural). Subliniază verbul în fiecare propoziție, apoi conjugă-l separat, însoțit de pronumele personale (*eu, tu, el* etc.).
2. Scrie fraza „Dacă ai avea timp, eu aș veni chiar azi!” punînd verbul la modul condițional-optativ din propoziția a doua la toate persoanele, la numărul singular și plural. Subliniază cu o linie verbul care arată o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul la modul condițional din propoziția care exprimă condiția.
3. Subliniază verbele la modul condițional-optativ prezent. Scoate-le din texte și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

De-ar veni mai degrabă!/
Dacă aș ști, / ți-aș spune./

	Modul, timpul, persoana și numărul	Ce exprimă modul
ar veni	optativ prezent, pers. 3 sg.;	o acțiune dorită;
aș ști	condițional prezent, pers. 1 sg.;	condiția de care depinde realizarea acțiunii aș spune;
aș spune	condițional prezent, pers. 1 sg.;	o acțiune a cărei realizare depinde de condiția „dacă aș ști”.

Textele de analizat

a) De-ar veni iarna, / să te mai dau odată la școală undeva / — zice mama. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) De-aș avea pe gîndul meu,
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu! / — V. Alecsandri, *Doina*.

c) De-aș fi, iubită, gingașă floare / Aș da și roua și mîndrul soare
Ce crește-n vale, lingă pîrâu, / Pe-o rază dulce din ochiul tău. /
— V. Alecsandri, *Romanță*.

d) Dacă mi-ar îngădui Știrbey / să cobor, / aș merge pe jos pînă la București, / să simt pămîntul sub tălpi. / — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

e) Tata mi-a dat în grijă... / ca să mă feresc de omul roș, / iară mai ales (să mă feresc) de cel spîn... / și [dacă n-ai fi spîn,] bucuros te-aș tocni. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

4. Construiește:

— două propoziții independente în care predicatul exprimat printr-un verb la modul condițional-optativ să arate o acțiune dorită;

— două fraze formate din două propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul condițional-optativ.

Subliniază cu o linie verbul care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul din propoziția care exprimă condiția.

II. Condițional-optativul prezent are și **forme inverse**, care sînt folosite de obicei pentru a exprima o dorință, o urare sau un blestem. Formele inverse se construiesc cu **infinitivul scurt cînd între verbul de conjugat și verbul auxiliar se intercalează un pronume neaccentuat sau cu infinitivul lung cînd auxiliarul urmează imediat după verbul de conjugat**:

	Construit cu	Exprimă
Duce-m-aș în cale lungă, Dor să nu mă mai ajungă. — V. Alecsandri, <i>Dor de călătorie</i> .	infinitivul scurt	o dorință
Fecior de crai, vedea-te-aș împărat! — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	infinitivul scurt	o urare
— Arde-l-ar focul să-l ardă! — Z. Stancu, <i>Desculț</i> .	infinitivul scurt	un blestem
Închinare-aș și n-am cui! — Toma Alimoș.	infinitivul lung	o dorință

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ prezent cu forma inversă și analizează-le după modelul de mai sus.

- a) Dunăre, apă vioară, Să te scriu pe hîrtioară,
Face-te-ai neagră cerneală, S-o trimit la maica-n țară.
Să te pun în călimară, — *Folclor*.

- b) „Nu-i nimic. Copii ștregari.”
— „Ei, auzi! Vedea-i-aș mari!” — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.

c) — Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește cîte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ prezent, forma inversă, care să exprime: o dorință, o urare, un blestem. Condițional-optativul să fie construit în unele propoziții cu infinitivul scurt, iar în altele, cu infinitivul lung.

III. Condițional-optativul perfect se formează din participiul verbului de conjugat și condițional-optativul prezent al verbului auxiliar a fi:

eu aș fi lucrat	noi am fi lucrat
tu ai fi lucrat	voi ați fi lucrat
el ar fi lucrat	ei ar fi lucrat

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ prezent și cu două linii pe cele la condițional-optativ perfect. Analizează verbele după modelul dat la exercițiul 3, pag. 300.

- a) Daleu! dragă primăvară, Să mai ies voinic prin țară,
De-ai veni/ cînd aș vrea eu,/ Să fiu iar în largul meu!
— V. Alecsandri, *Cîntec haiducesc*.

b) În inima bieteii prepelițe era o luptă sfinșietoare./ Ar fi vrut/ să se rupă în două:/ jumătate să plece cu puii sănătoși,/ iar jumătate să rămână cu puiul schilod./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

c) Prinsul..., aflînd și el adevăratul număr al creștinilor, zise către sfat:/ „Al de-ar fi știut turcii astăzi aceasta,/ v-ar fi zdrobit numai cu caii lor“./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Dacă răzeșul ar fi lăsat/ să omoare pădurea,/ atunci izvoarele ar fi secat./ — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

Ortoepia și ortografia verbelor la modul condițional-optativ

I. Fii atent la construirea corectă a condiționalului prezent al verbelor de conjugarea a II-a, a III-a și al celor de conjugarea a IV-a terminate în -i. Ține seama că prezentul condiționalului se formează cu infinitivul verbului de conjugat.

Infinitivul

Condițional-optativul prezent

a vedea

aș, ai, ar, am, ați, ar vedea

a face

aș, ai, ar, am, ați, ar face

a privi

aș, ai, ar, am, ați, ar privi

Este greșit să spunem „aș vede“, „aș făcea“ sau să scriem „aș nrivii“.

Exerciții

- Completează coloanele libere cu condițional-optativul prezent al verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	Cond. prezent	Infinitivul	Cond. prezent
a tăcea	a cere
a vedea	a ține
a cădea	a împărți
a desface	a înnoi
a prefăcea	a povesti

- Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat: prin verbele *a tăcea*, *a face*, *a ține*, *a împodobi* la modul condițional-optativ prezent, persoana I singular; prin verbele *a vedea*, *a cere*, *a ține*, *a împodobi* la modul condițional-optativ prezent, persoana I plural; prin verbele *a vedea*, *a cere* și *a privi* la persoana a III-a singular.

- Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la modul condițional-optativ, timpul prezent.

¹⁾ *a se face*, pers. 2 sg.; ²⁾ *a ști*; ³⁾ *a scrie*; ⁴⁾ *a izbuti*, cu aspect negativ (toate la pers. I sg.).

a) Chiar dacă tu, Dunăre, ¹⁾ neagră cerneală, și eu ²⁾ să scriu și ³⁾ întruna o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pînă în cerneala ta, tot ⁴⁾ să povestesc oamenilor ce am de povestit. — Z. Stancu, *Desculp*.

¹⁾ a fi, pers. 3 sg.; ²⁾ a prinde, pers. 1 sg.

b) De-¹⁾ cucul voinicel,

Mi l-²⁾ argătel. — V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*.

¹⁾ a mîngia; ²⁾ a vedea; ³⁾ a zice; ⁴⁾ a face (toate la pers. 1 sg.).

c) ¹⁾ M-..... d-acestea, cînd ²⁾ că, poate,

Prin scrieri vom preface năravuri desfrîinate;

Atunci, lăsînd odihna pentru al multor bine,

³⁾ și ⁴⁾ cit spînzură de mine. — Gr. Alexandrescu,

Epistolă.

II. *Formele verbului auxiliar al condițional-optativului, la persoanele I singular, a II-a singular și plural se scriu corect astfel: aș (fără -i la sfîrșit), ai, ați.*

Observă deosebirea dintre scrierea acestor forme ale verbului auxiliar și scrierea prepoziției „a” a modului infinitiv, urmată de pronumele -și, -i, -ți:

Condițional-optativul	Infinitivul cu prepoziția „a” urmată de un pronume	
	precedat de un verb	precedat de diferite prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: <i>de, pentru, spre, fără, înainte de</i>
eu aș face	începu a-și face	de (pentru, spre) a-și face
tu ai face	începu a-i face	fără a-i face
voi ați face	începu a-ți face	înainte de a-ți face

Pentru a nu face greșeli, poți folosi următoarele mijloace de control:

— Se scrie **aș, ai, ați** cînd verbul exprimă o acțiune dorită, o acțiune care depinde de o condiție sau o condiție.

— Se scrie **aș (face)** numai cînd acțiunea este atribuită persoanei I singular: eu **aș face**. În construcția „verb + **a-și face**”, acțiunea este atribuită persoanei a III-a singular sau plural: el începu **a-și face**; ei începură **a-și face**. În acest caz, -și este pronume reflexiv (**a-și face** sieși).

— Se scrie **ați (face)** numai cînd acțiunea este atribuită persoanei a II-a plural: voi **ați face**.

— Infinitivul cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți se folosește, în majoritatea cazurilor, fie după un alt verb, fie după prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale *de, pentru, spre, fără, înainte de*: începu **a-i vorbi**, dorința de **a-i întrece**, pentru **a-și pregăti** etc.

— Se scrie **a-i, a-ți, a-și** + verb cînd construcția respectivă poate fi transformată într-o construcție cu verbul la conjunctiv și cu pronumele intercalat între conjunctia *să* și verb: (începu) **a-și (-i, -ți) pregăti** > (începu) **să-și (să-i, să-ți) pregătească**.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu auxiliarul modului condițional-optativ (**aș, ai, ați**) sau cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți. (**a-și, a-i, a-ți**).

— Încearcă aduce aminte. Încearcă aduce aminte.
Încearcă aduce aminte.

— Eu povesti. Tu povesti. Voi povesti.

— Începu povesti isprăvile. Începui povesti isprăvile.

Începuși povesti isprăvile.

- Eu citi. Tu citi. Voi citi.
 — Continuă citi lucrarea. Continuăi citi lucrarea. Continuăși citi lucrarea.

2. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ, persoanele I singular și a II-a singular și plural, și cu două linii, verbele la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și*, *-i*, *-ți*. Dacă înaintea prepoziției *a* se află o altă prepoziție, subliniaz-o și pe aceasta împreună cu verbul la infinitiv. Scoate din texte cuvintele pe care le vei sublinia și fă analiza lor morfologică.

Model de analiză

Verbele la condițional-optativ prezent	Persoana	Numărul	Verbele la infinitiv	Cuvintele care însoțesc verbul la infinitiv
<i>aș spune</i>	I	singular	pentru <i>a-și aduce</i>	prepozițiile <i>pentru</i> , <i>a</i> și pronumele reflexiv <i>-și</i>

Textele de analizat

- a) Văd în sfârșit ce n-aș dori să mai vadă nimene, pentru a-și osteni vederea; văd niște guri căscate uitându-se la mine. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
 b) — Tată moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi și să zbor sus de tot. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.
 c) Printre copaci se văd ostași legindu-și rănilor-n pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sînge. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
 d) Poate să fi fost pe la cîntători cînd urletele vijeliei începură a-și coborî glasul. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.
 e) — Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că de-ai vrea, și tu ai învăța carte. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.
 f) Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe. — V. Alecsandri, *Porojan*.
 g) Cînd ați ști voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea și eu din pricina ei, i-ați plînge de milă! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
 h) Pornindu-mă a-ți vorbi despre vînătoare, mă văd fără veste pribegind pe răzoarele literaturii. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

3. Construiește:

- cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a pregăti* la modul condițional-optativ, timpul prezent, persoana I singular și a II-a singular și plural;
 — cîte o propoziție în care să se afle verbul *a pregăti* la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și*, *-i*, *-ți*.

Texte pentru dictare

- a) Și de aș fi poet, aș culege mitologia română...; de aș fi istoric, aș străbate prin toate bordeiele să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aș fi gramatic, aș călători pe toate malurile românești și aș culege limba. — A. Russo, *Cugetări*.
 b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din cînd în cînd, cîte pușin foc, spre a-și frige cițiva bureți sau pentru a-și dezmoști trupul biciuit de vînturile iernii. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

c) O, cum ai răscula norodul, Ai da nebun cu calapodul
 „Sărmana plebe care-asudă“ — În rînduiala asta crudă! — G. Topîrceanu,
Noapte de mai.

d) Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsu nu întîlneau sărman nenorocit fără a-i da bani
 să-și cumpere boi; nu vedea văduvă săracă fără a-i face bine. — V. Alecsandri, *Românii
 și poezia lor.*

**III. La formele inverse, condițional-optativul prezent apare de multe ori cu
 unul sau două pronume neaccentuate, intercalate între verbul de conjugat și
 verbul auxiliar:**

— Fecior de crai, *vedea-te-aș* împărat...
 — Cine joacă și nu strigă
Face-i-s-ar gura strîmbă. — *Strigătură.*

Exerciții

1. Explică prin analiză morfologică ortografia cuvintelor subliniate din textele următoare.

Model de analiză

<i>vedea-te-aș</i>	condițional-optativul prezent, forma inversă; pronume personal neaccentuat, Ac., intercalat între verbul de conjugat și auxiliar.
<i>te</i>	

Textele de analizat

- a) *Jelui-m-aș* cîmpului,
 Cîmpului și drumului. — *Folclor.*
 - b) — Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot de purcei...
 — Ia lăsați-l încolo, măi; *sta-i-ar* în gît pe ceea lume, zise Zaharia. — I. Creangă,
Amintiri din copilărie.
2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu unul din pronumele *-te-*, *-i-*, *-o-*, intercalat între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Condițional-optativul să exprime o urare.
3. Construiește două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Explică oral ortografia.

IV. Adverbul *nu* care precedă condițional-optativul cu aspect negativ pierde de cele mai multe ori vocala -u, deoarece aceasta se întîlnește cu vocala *a* cu care începe verbul auxiliar. Adverbul redus la *n-* se leagă prin liniuță de verbul auxiliar: *n-aș face, n-ai face, n-ar face, n-am face, n-ați face.*

Exerciții

1. Conjugă verbele *a ține* și *a scrie* la condiționalul prezent și perfect, precedate de ad-
 verbul *nu*, redus la *n-*.
2. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate și explică oral ortografia.
 - a) Cui *nu i-ar fi plăcut* acea seară de vară, întinsă ca un zăbranic fumuriu peste toată
 aria nemărginită a cîmpiilor? Cine *n-ar fi admirat* cerul fără de nori...? Cine *n-ar fi ascultat*

cu plăcere întoarcerea vitelor de la pășune cu bălăngănitul lor depărtat? — B. Șt. Delavrancea, *Liniște*.

b) — Potrivit *ar fi fost*, mărite stăpîne, să nu ne pui alături de acești țărani cu mîinile ciotoroase.

— Într-adevăr ciotoroase, a răspuns Măria sa; dar bine mînuiesc sulita și coasa, și dacă *n-ar fi țara, n-ar fi nici boierii*. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Texte pentru dictare

(ortografia construcțiilor cu verbe la modul condițional-optativ și pronume neaccentuate)

a) Cel puțin de mi-ar ieși un urs înaintea! L-aș minca tot, de la vârful unghiilor pînă la ascuțișul urechilor... sau, de m-ar minca el pe mine, tot eu m-aș ține cel sătul... atîta eram de flămînd! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) — Bade Ioane, m-aș gîndi să-ți fac// Un cîntec nou, de ți-ar mai fi pe plac.// Dă-ți de la buze buciumul deoparte, // Că sună prea departe.// Eu ți-aș cînta mutește, cu slove ca de carte. — T. Arghezi, *Bade Ioane*.

c) Soacra lor, între altele, întreabă pe nora sa cea mai mare:

— Cînd s-ar întîmpla să-ți omoare cineva bărbatul tău, ce ai face tu cu acela?

— Și eu l-aș omori, răspunse nevasta.

— Dar cum ai ști tu să-l omori?

— M-aș face o fîntînă cu apă bună... și m-aș pune în calea lui, apoi i-aș da, Doamne, o sete de i s-ar frige buzele de ea, dar cum ar bea dintr-însa, îndată se va otrăvi și va muri. — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Focul te bată, stăpîne,
Să te văd slugă la mine:
Te-aș mîna, te-aș aduna,
De mîncare nu ți-aș da. — *Folclor*.

I-aș șopti cu blinde șoapte.

Cît e noapte, cît e zi...

Tot la sînu-mi l-aș păzi!

e) De-aș avea un copilaș,
Dragul mamei îngeraș!
Cît e ziuă, cît e noapte,

Și i-aș zice-ncețișor:

Nani, nani, puîșor!

— V. Alecsandri, *Dorul româncei*.

Modurile nepersonale ale verbului (nepredicative)

Verbul are *patru moduri nepersonale*, adică *moduri ale căror forme nu se schimbă după persoane*.

În fraza „De la o vreme mama, *crezînd* că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe *a striga...*” (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*), verbele *crezînd* și *a striga* sînt la *moduri nepersonale*. Dacă am pune subiectul propozițiilor la altă persoană, aceste verbe nu-și schimbă forma: eu (tu) *crezînd...*; eu încep *a striga*; tu începi *a striga* etc.

Modul infinitiv

“I. Verbul la infinitiv exprimă *numele acțiunii sau al stării*.

Forma infinitivului este o *formă de bază pentru conjugarea verbelor*. Această formă prezintă *rădăcina verbului*, de la care se formează timpurile și modurile, precum și *caracteristica conjugării*.

Infinitivul *intră în alcătuirea următoarelor forme verbale: viitorul I, condițional-optativul prezent, imperativul negativ*. Specificul timpurilor alcătuite cu infinitivul ca formă de bază este că ele exprimă *acțiuni nerealizate*.

Verbul la infinitiv care nu intră în alcătuirea formelor verbale compuse se folosește, de obicei, cu prepoziția *a*: *A urca pînă acolo nu e chiar așa de ușor*.

Prepoziția *a* poate sta chiar *lîngă verb* sau *poate fi despărțită de verb prin intercalarea adverbului nu, care exprimă aspectul negativ al verbului la infinitiv, prin adverbele mai, tot, prea și altele sau prin diferite pronume neaccentuate: a nu pleca, a mai aștepta, a nu mai vorbi, (pentru) a tot vorbi, a nu prea vorbi; a ne pregăti, a-l pregăti, a-i spune, a-ți aduce, a-și aduce, a i-l aduce etc.*

Exerciții

1. Subliniază verbele la infinitiv și explică, oral, ce părți de vorbire sînt intercalate, în unele cazuri, între prepoziția infinitivului și verb.

a) Cătră amiază au prins a pogori pe un drumeag ce se strecura în cîrjoaie pe sub muncele... Soarele de primăvară pîrjolise cu putere, iar sub streșina codrului căldura prindea a se potoli. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) — Atunci, în acele cărți ai arătat leșilor că ești gata a-i sluji, punîndu-le în cunoștință și unele lucruri tainice ale Agarenilor. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

c) Celălalt canal al riului era foarte larg, încît trebuiau cel puțin cîei sute de vase spre a face podul. Era lîngă cetățuie locul cam ridicat, și niște sangiaci-bei fură orînduiți spre a-l tăia, ca să prindă capul podului. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Și satul, văzînd că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spînzure pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

e) Decebal... a luat conducerea dacilor în vremuri negre... Îl ardea de viu dorința de a-și ridica țara la bunăstare și civilizație. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

f) — Ești domn și părinte și copila Măriei tale nu poate a-ți ascunde nimic. — M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.

2. Construiește cîte o propoziție sau cîte o frază în care să se afle verbe la infinitiv cu următoarele pronume neaccentuate intercalate între prepoziția *a* și verb: *I, î, ți, și*. Verifică ortografia prin transformarea construcțiilor cu infinitivul în construcții cu conjunctivul.

II. În propoziție verbele la infinitiv care nu intră în componența timpurilor compuse sînt precedate de obicei de prepoziția *a*: *A început a striga*.

Infinitivul se folosește fără prepoziția „a” în următoarele construcții: cînd este precedat de verbele *a putea, a ști** sau de verbul *a avea* urmat de pronumele *ce* sau *cine* ori de un adverb relativ:

poate cîti; știe cîti; are ce cîti; are cine cîti; are unde (cînd, cum) cîti.

Verbul la infinitiv poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfîrșitul ei.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv și explică de ce, în unele cazuri, infinitivul nu este precedat de prepoziția *a*.

a) A număra pînă la douăzeci și patru era ceva peste puterile mele. — M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.

* Construcția cu *a ști + infinitivul fără „a”* este regională.

b) A ierta e ușor, a uita e greu. — I.A. Zanne, *Proverbele românilor*.

c) După aceea, Flămînzilă a început a striga... și a azvîrli cu ciolane în oamenii împărătești. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Mihai... văzînd că nu e nici un mijloc pacinic de mîntuire, hotărăște a deștepta țara, a o scula și a ridica sabia răz bunătoare în contra barbarilor tirani. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) — Ce să cer, cucoane; ia,... să am voie a lua numai atîta grîu... cît oi putea duce în spate. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

f) — ...Oamenii ar putea fi florile pămîntului. Mai e pînă atunci.

— ...Dar cît mai e pînă atunci?

— Nu știu. Depinde de oameni. Ei pot grăbi timpul... — Z. Stancu, *Descult*.

g) — Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?

— He, sînt eu vrednic; da'acuma n-am ce purta, sînt supărat...

— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună. — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

III. *Infinitivul cu prepoziția a poate primi înaintea acesteia alte prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de (dorința de a citi, pentru a citi; spre a citi, înainte de a citi, dinainte de a citi).*

Exercițiu

Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepozițiile dinaintea lor. Notează deasupra fiecărui verb cărei conjugări aparține.

a) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini.

b) Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor; și osînda de a înfrînge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osînda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mulțumită, înseamnă osînda de a ucide în tine tocmai însușirea cu adevărat și cu deosebire omenească. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.

c) La malul apelor am aflat că, pentru a prinde pește, este nevoie mai mult de pește decît de undiță. — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

d) Mihai cugetă... că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

e) Mă rătăcisem..., ascultînd la miile de păsărele ce cîntau pe rămurele și fără a se sfîi de nimeni. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

f) Înainte de a lua o hotărîre, gîndește-te bine.

IV. În limba veche, se întrebuintau două forme ale infinitivului, amîndouă cu valoare verbală: forma scurtă — a cîi, a da etc. și forma lungă — a cîire, a dare etc.:

Deci, fraților cetitorilor, cu cît veți îndemna a ceti pre acest letopisețu mai mult, cu atîta... veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi.

— I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*.

infinitivul scurt
infinitivul lung

Infinitivul lung s-a substantivat și în limba literară actuală se întrebuințează numai ca substantiv: **citire, citirea, plecare, plecarea, plecările, plecările etc.**

În folclor și în vorbirea populară întâlnim infinitivul lung cu valoare verbală, folosit pentru construirea formei inverse a condițional-optativului prezent sau a viitorului:

Închinare-aș și n-am cui!...

Închinar(e)-oi codrilor. — Toma Alimoș.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv scurt, cu două linii substantivele provenite din infinitivul lung și cu o linie întreruptă verbele la forma inversă a condițional-optativului construit cu infinitivul lung.

a) În vremea aceea, sfișierea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurându-se cu vinarea de vînt și cu dobînda de pînă atunci. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Așa am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful spinului, rămînere-aș păgubaș de dînsul să rămîn. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

V. Modul infinitiv are două timpuri: infinitivul prezent — a lucra; infinitivul perfect, alcătuit cu infinitivul prezent al verbului a fi și participiu — a fi lucrat. Infinitivul perfect se construiește deseori cu locuțiunea prepozițională *înainte (dinainte) de*.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbele la infinitivul prezent și la infinitivul perfect. Analizează-le arătînd: conjugarea, modul și timpul.

a) ...și am închis ochii să mă obișnuiesc cu întunericul. Și chiar înainte de a-i fi deschis, am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, și al doilea, că am paie sub picioare. — Fr. Munteanu, *O felie de piine*.

b) Cînd a izbucnit focul s-au bucurat grozav toți, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus, înainte de a fi adunat ce era folositor. — L. Rebreanu, *Rîscoala*.

c) Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrîn decît cumnatu-său..., și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai înainte pe dînsul. — I. Slavici, *Pădureanca*.

d) Nu-și va ierta niciodată mai ales greșeala de a nu fi refuzat barem în ultimul moment să plece. — L. Rebreanu, *Rîscoala*.

VI. Verbul la infinitiv cu prepoziția a poate avea funcția de subiect, nume predicativ, atribut sau complement. Singura funcție pe care nu o poate îndeplini este aceea de predicat verbal, deoarece infinitivul este un mod nepersonal.

Verbul la infinitiv cu prepoziția a poate fi subiect, nume predicativ sau complement obiect direct, iar infinitivul fără prepoziția a, determinant al verbelor a putea, a ști, are funcția de complement obiect direct:

A ierta e ușor, / a uita e greu. /
A învăța este a te pregăti pentru viață. /

A început a striga. /

↓ ↓
Poate (știe) citi.

subiect; ce e ușor (greu)?
nume predicativ

compl. obiect direct; ce a început?

compl. obiect direct: ce poate (știe)?

1. *Pharmaceuticals*—The pharmaceutical industry is the largest of the three industries, with sales of \$10.5 billion in 1990. The industry is highly concentrated, with the top 10 firms accounting for 60% of sales. The industry is also highly innovative, with a large number of new drugs being developed each year.

On the other hand, the β -phase is not stable in the $\text{Fe}-\text{Fe}_3\text{C}$ system, and the β -phase is not observed in the $\text{Fe}-\text{Fe}_3\text{C}$ system.

What are some common car injuries?

none treated

„Măcar să se realizeze în practică ceea ce am spus, căci, până să se îndeplinească
ce am spus, eu mă simt ca un străin în această țară, ca un străin în această țară, ca un străin în această țară.”

[illegible]

REPORT, 1946. BY: 1946: 101-102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916

[illegible]

nomul. cine. de unde? cine a scris?

10-10-59

1. Nome do candidato: _____
 2. Número do documento: _____
 3. Data de nascimento: _____
 4. Assinatura: _____
 5. Local e data: _____

1963-1964

conțin. sîm. de vin, sîm. a pîmî

639-642

realizării funcției satisfăcătoare ale vorbitorilor la nivelul din textele date la exercițiile de la paragrafele 1, 2 și 3. Pentru vorbitorii la nivelul cu funcția de complement sau de atribut, textul este regizat strict în funcție de determinate; pentru înfățișările cu funcția de subiect, cu cântecul predicator, în centrul cel cu funcția de noime predicative, subliniind căreia se copiază și se scrie.

Neol caridiola

2. Varianta la modul participii are 6 coștane trecuți. În conjugarea verbală, participiul este o formă de bază pentru alcătuirea, la distanță, a timpurilor compuse care exprimă acțiuni stăruie în trecut (participiu compus, conjunctiv perfect, condițional-optativ perfect, infinitiv perfect), pentru alcătuirea timpurilor exterioare și a tuturor timpurilor și modurilor la distanță trecuți.

Participiul poate fi folosit și în afara conjugării verbului, cu valoare adjectivală. Participiul verbelor transitive are o acțiune existentă la obiectul determinat prin existențivul determinat: *nom alții*.

Definiția 1. O măsurare aditivă este acordă cu substanțului determinat în
un număr de ani.

of the following: at least one "reference," at least one "control,"

Boala cunoscută e pe jumătate tămăduită.

↑ ↓
atribut adjectival *nume predicativ*

pământ	a desteleni	unei pinze	a înălbi
drumuri	a umbla	al	a înnora
ale	a împăduri	al	a pustii
unei lucrări	a aprecia	al celei mai	a prețui
unei acțiuni	a începe		

- 311

4. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbe la participiu cu valoare adjectivală, la următoarele grade de comparație: *comparativul de egalitate*, *comparativul de inferioritate* și *superlativul relativ*. Participiul la gradul superlativ relativ să fie așezat înaintea substantivului pe care îl determină.

Participiul folosit cu alte valori gramaticale

I. *Ca și adjectivul, participiul cu valoare adjectivală poate deveni substantiv.* În acest caz, el nu mai însoțește un substantiv și apare articulat cu articolul enclitic sau precedat de un articol proclitic ori de o prepoziție sau însoțit de un adjectiv sau de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

un [↓]soldat rănit;
rănitul, răniții; un rănit, niște răniți; cel
rănit, cei răniți; pe rănit; curajosul rănit,
[↓]
acest rănit, primul rănit etc.

valoare adjectivală;
substantiv provenit din
participiu.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, scrie participiul cu valoare adjectivală și substantivele provenite din participiul verbelor următoare: *a naufragia*, *a învăța*, *a supune*.
2. Subliniază cu o linie substantivele provenite din participiu și cu două linii participiul cu valoare adjectivală și analizează-le morfologic și sintactic. Indică prin săgeată substantivele determinate de participiile cu valoare adjectivală.

a) Iată-ne în sfîrșit pe frumoasa vale a Siriului, deschisă între păduri de brad și plaiuri vesele, cu-ntinse finețe... Pe valea asta ne-ntîlnim c-un tînăr învățat francez, care umblă să afle vacul și tainele pămîntului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Iarăși ei (Ștefan) făcu tabără la Vaslui, ca și la începutul anului; aici primi și pe trimisul venețian. — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

- c) Erau atîția-n slujba lor de clacă
Cei osîndiți să plîngă și să tacă:
Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte;
Bărbați sfîrșiți, cu sufletele moarte.⁵⁰ — O. Goga, *Clăcașii*.

d) Tot pășitul e priceput. — *Proverb*.

e) Nemulțumitului i se ia darul. — *Proverb*.

f) Cunoșteam locurile acestea numai din spusele unora și ale altora; și acele spuse atîta se încrucișau și mînau lucrurile peste marginile firești, încît totdeauna cînd mă gîndeam la Sihla, mi-o înfățișam sub forme și proporții fantastice. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) L-au pregătît (pe Ovidiu), spre a le fi apărător, întristații și înlăcrimații, cei ținuți în sclavie, cei fugăriți de acasă, cei înșelați în speranțe...; toți și-au aflat loc și exprimate în versul acestui nefericit. — E. Camilar, *Inscripțiile de la Sînca Piratului*.

II. *Participiul are valoare adverbială când determină un verb și apare cu formă invariabilă: A vorbit răspicat (lămurit, deschis etc.).*

Participiul cu formă de feminin plural, precedat de prepoziția *pe*, formează multe locuțiuni adverbiale: *Merge pe dibuite; L-am luat pe încercate etc.*

Participiul cu valoare adverbială are funcția de complement circumstanțial de mod:

Vorbi răspicat. Cum vorbi? — răspicat.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare adverbială, cu două linii pe cele cu valoare adjectivală și cu o linie întreruptă pe cele cu valoare substantivală. Indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de participiile cu valoare adverbială sau adjectivală. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală și analiza sintactică a participiilor cu valoare adverbială.

a) Răsunete dulci încă vibrau, când un cîna răspunse, bătînd ascuțit de trei ori.⁵² — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.

b) Ochi repede și veverița căzu..., izbindu-se îndesat de-o rădăcină ieșită a stejarului. Cînd ajunse la făgădău, călărețul era jos și cerca să lege friul rupt.⁵³ — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul*.

c) Cine să-i fi venit în ajutor? Și din toate chipurile (pe) care și le amintea nici unul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră compăniile..., și într-un tîrziu îi adunase un maior... care le striga întretăiat, ca și cum se îneca: „După mi-ne, băieți, după mi-ne, băieți“. Așa i-a adus prin rovinele semănate de morți, înapoi.⁵⁴ — Em. Gârleanu, *Santinela*.

d) Și atunci odată pornesc și turturica, și calul, fugind pe întrecute, cînd pe sus, cînd pe jos.⁵⁴ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Turcii s-au oprit lingă cei căzuți. Au ridicat doi răniți în șa, alături de alți călăreți. Radu Șapcă, ochind liniștit, a izbutit să mai doboare unul din neferi. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

f) Tăcută e valea-nflorită

Și-un nor ca o pînz-aurită

Se duce spre-apus. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

g) Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. — Z. Stancu, *Desculț*.

h) Începu să se zărească nedeslușit prin bură, cînd bărbatul de căpetenie... și-a făcut loc cu iuțime printre slujitorii săi. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

i) Înaintea ochilor nu-mi rămaseră decît crengile tremurînde... Și înnoptarea fu atît de posomorîtă!⁵⁵ — Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*.

2. Construieste cîte o propoziție în care participiile *răspicat* și *ascuțit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași verbe la participiu să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

⁵⁰ — „Erau atîția... cei ostîndiți...“ — Participiu cu valoare substantivală.

Participiul cu prefixul „ne-“

I. De la participiul cu valoare adjectivală, ca și de la adjective, se pot forma cuvinte noi cu ajutorul prefixului **ne-**:

adjective cu prefixul „ne-“
cuvios — **necuvios**
sățios — **nesățios**

participiul cu prefixul „ne-“
prețuit — **neprețuit**
chibzuit — **nechibzuit**

Prefixul „ne-“ se scrie legat de participiu. Nu se poate scrie separat pentru că prefixul nu este un cuvânt.

Între prefixul **ne-** și participiul unor verbe se poate intercala adverbul **mai**: **nemaivăzut**, **nemaiauzit**, **nemaipomenit** etc. Deoarece prefixul **ne-** nu se poate scrie separat de participiu, el se leagă în scris de adverbul **mai**, iar adverbul de participiu, astfel încît **totul formează un singur cuvânt**.

Prefixul **ne-** poate fi adăugat și participiului cu valoare adverbială care determină un verb: se vede **nedeslușit**; se aude **neconținut**.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu participiul verbelor date, cu prefixul **ne-**, apoi cu prefixul **ne-** urmat de adverbul **mai**.

Infinitivul	Participiul cu prefixul ne-	Participiul cu prefixul ne- și adverbul mai
a auzi
a vedea
a încerca
a pomeni
a umbla
a obișnui
a închipui

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle participiul verbelor de mai jos cu prefixul **ne-**, apoi cu adverbul **mai**, intercalat între prefix și participiu: **a umbla**, **a auzi**, **a vedea**, **a pomeni**.

II. Participiul cu prefixul **ne-**, urmat sau nu de adverbul **mai**, are valoare

adjectivală cînd determină un substantiv; **cărări neumblate** (**nemaiumblate**). Cînd se află înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prepoziția „de“, are valoare adverbială și servește la exprimarea gradului superlativ absolut:

A fost o vreme **nespus de frumoasă** (foarte frumoasă);

Apa era **nemaipomenit de rece** (foarte rece);

Alerga **nespus de repede** (foarte repede).

În analiza gramaticală aceste participii se iau împreună cu adjectivele sau cu adverbele înaintea cărora se află.

⁵¹ — „...bătînd ascuțit“. — Participiu cu valoare adverbială.

⁵² — „izbindu-se îndesat“. — Participiu cu valoare adverbială.

⁵³ — „nu-i răsărea lămurit“; „striga întretăiat“. — Participii cu valoare adverbială.

⁵⁴ — „fugind pe întrecute“. — Locuțiune adverbială formată din participiu cu prepoziția **pe**.

⁵⁵ — „fu atît de posomorîtă“. — Participiu cu valoare adjectivală; funcția sintactică: nume predicativ.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare stilistică și arată ce figuri de stil s-au realizat prin folosirea lor.

a) Liniște neturburată în cer și pretutindeni! Și nici un vînt din cele patru nu-și părăsise culcușul său, spre a învia codrii adormiți. Peste deșertul înalt și plin de lumină al văilor adînci, numai gaia cu țipăt flămînd și ascuțit spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) O fișie nesfîrșită
Dintr-o pînză pare calea,
Printre holde rătăcită,
Toată culmea-i adormită,
Toată valea. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

c) În odăița-ntunecată
E frig... Eu, zgriburit din pat,
Ascult viforîta turbată
Și-adorm cu gîndul fermecat
La basmul vechi: Au fost odată
Trei mindre fete de-mpărat.
— St. O. Iosif, *Domnul profesor*.

d) De pe părății îngălbeniți
Se dezlipește-n pături varul,
Și pragului îmbătrînit
Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stîNSE-a vetrii
Poveștile-nșirate seara
Începe a-i putrezi stejarul;
De-atîtea cuscre și cîmetri;
Iar dacă razele de soare
Cum tremură cenușa aspră,
Printre șindrile facu-și cale,
Ce-nfiorați îmi par cărbunii
Văd sporul pinzei de păianjen
De vraja care-o mai păstrară
Și-nfiorate mor de jale.
Din cîte povesteau străbunii.
— O. Goga, *Casa noastră*.

e) În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau ușoare pîcle, din care se înșurubau cînd și cînd vîrtejuri posomorîte. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Noaptea căzuse peste sat. Vrun cine mai lătra la lună. Colo, pe la răsăritul Găinușii, țipete răgușite, deznădăjduite rînire deodată liniștea adîncă. Se auziră cîteva trosnituri puternice, plînsese înfundate ș-apoi un tropot înfundat de copite, ce se-ndepărta, deștep-tînd depărtările adormite. — I. Agârbiceanu, *Hopul*.

g) Peste dealuri zgribulite,
Peste țarini zdrențuite,
A venit așa, deodată,
Toamna cea întunecată.
— G. Topîrceanu, *Balada unui greier mic*.

2. Fă o descriere în care să folosești verbe la participiu cu valoare stilistică de epitet sau prin care să realizezi personificarea unui obiect.

Modul supin

I. Modul supin se formează din participiul invariabil, precedat de o prepoziție simplă sau compusă; de cules, după cules, la cules, pentru cules, de la cules, de arat, la arat etc.

Verbul la modul supin poate exprima:

— numele acțiunii sau al stării: E ușor de zis, dar e anevoie de făcut;

— scopul altei acțiuni: Noi am venit pentru pescuit (în ce scop am venit? — pentru pescuit);

— pentru ce acțiune este destinat un obiect: Am adus unelte de pescuit.

Exerciții

1. Completează tabelul următor cu participiul și supinul verbelor date punând înaintea supinului prepoziții diferite (*de, pentru, la, de la, după* etc.).

<i>Infinitivul</i>	<i>Participiul</i>	<i>Supinul</i>
a vîna	vînat, vînați, vînată, vînate	pentru vînat
a lăuda
a strînge
a împleti
a face
a secera

2. Scrie substantivele de mai jos însoțite de un verb la participiu, apoi de același verb la supin: *grîul, pomii, flori, mașini*.

3. Subliniază cu o linie verbele la supin și cu două linii verbele la participiu. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă verbele la participiu cu valoare adjectivală. Analizează verbele la supin arătînd ce exprimă ele (numele acțiunii, scopul altei acțiuni sau pentru ce acțiune este destinat un obiect).

a) Mai pasă de dă ochii... cu băieții și fetele din sat, mai ales duminică, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Avea Pisicuța un așa talent la ronțăit iarba și la ucis între dinți vîrfurile tinere și fragede ale crengilor, încît își lăsa gura apă...

Deodată Pisicuța se opri din păscut și, cu un smoc de iarbă înflorită, ce-i atîrna din bot, se uită țintă și speriată oarecum, la deal. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

c) Toți păianjenii domnești	Oamenii-n păienjeniș,
Stau la pîndă-n București	Făcuți ghem, pe dedesubt,
Și apucă, pe furiș,	Și-i păstrează pentru supt.
	— T. Arghezi, 1907.

d) Înspre crivăț, peste Ozană, vine Tîrgul Neamțului...; Țuțuienii, veniți din Ardeal, care sînt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Condreenii cu morile de pe Nemțșor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condreenilor,... se află vestita Cetate a Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Cînd mama nu mai putea de obosită..., noi, băieții, tocmai atunci rădicam casa în slavă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. *Supinul cu prepoziția de poate primi prefixul ne-*: „greșeală de neiertat; locuri de nestrăbătut”. Sensul supinului cu prefixul *ne-* este „care nu poate fi iertată”; „care nu pot fi străbătute”.

Exercițiu

Scrie cîte un substantiv însoțit de supinul verbelor indicate mai jos, precedat de prefixul *ne-*: a *închîpui*, a *înțelege*, a *dezminți*, a *înlătura*, a *dezlega*. Arată care este sensul supinului cu prefixul *ne-*.

III. Supinul, fiind un mod nepersonal, nu poate avea funcția de predicat verbal. El poate îndeplini următoarele funcții sintactice: subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement obiect direct, obiect indirect sau complement circumstanțial.

Este ușor de făcut.	subiect
Iarba este de cosit.	nume predicativ
Am luat cărți de citit.	atribut verbal (ce fel de cărți?)
Ne-a dat de citit.	complement obiect direct (ce a dat?)
S-a săturat de umblat.	complement obiect indirect (de ce s-a săturat?)
A dus vitele la păscut.	compl. circ. de loc (unde a dus?)
Umblă după cules flori.	compl. circ. de scop (în ce scop umblă?)

Verbul la supin poate avea unul sau mai multe complemente: Ne-a dat de rezolvat o problemă și un exercițiu.

În această propoziție verbul la supin (*de rezolvat*) determină verbul *a dat* și are funcția de complement obiect direct (*ce a dat?*). Verbul *de rezolvat* are două complemente directe: *o problemă* și *un exercițiu*.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, construiește cîte o propoziție în care supinul verbului *a culege* să aibă următoarele funcții sintactice: subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement direct, indirect, circumstanțial de scop și circumstanțial de loc. Pentru supinul cu funcția de atribut sau de complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.
2. Subliniază verbele la supin din textele următoare și analizează funcția lor sintactică. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de răcut trebi de aceste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Mă supun..., deși este foarte cu anevoie de mers pînă acolo.⁵⁶ — I. Creangă, *Povestea porcului*.

c) De s-ar face dealul șes
Și pădurea drum de mers,
Să văd pe unde-am purces. — *Folclor*.

d) Nimic nu-i mai de ris ca plînsul
În ochii unui luptător. — G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

e) Și mîncă la un loc tustrei, pînă ce găsesc de mîncat toate cele cinci pîni... — I. Creangă, *Cinci pîni*.

f) De ce să-ntrebi viața ce-i?
Așa se-ncreabă cei mișei.

Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte și la tînguît.
— G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

g) Costea o ducea bine... Ajuta la țesălat, la curățat, scotea vitele din grajd și le mîna la fîntînă, la adăpat.⁵⁷ — I. Agârbiceanu, *Omul cu viața scurtă*.

h) — Hai, copilă, la jucat!

— Stai, mamă, c-acuș mă gat! — *Folclor*.

i) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele... prin luncile și dumbrăvile cele pline de mîndrețe, după cules răchiță de făcut gălbenele, sovîr de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus între straie, cine umbla?⁵⁸ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Modul gerunziu

I. Gerunziul este un mod nepersonal, care se formează prin adăugarea sufixului gramatical **-înd** sau **-ind** la rădăcina verbului:

a *cînt*/a — *cînt*/înd; a *cîț*/i — *cîț*/ind.

Exerciții

1. După modelul dat pentru primul verb, subliniază rădăcina verbelor date și scrie gerunziul lor.

Infinitivul	Gerunziul	Infinitivul	Gerunziul
a învăța	învățînd	a crea
a treiera	a accentua
a îmbunătăți	a lua
a înota	a ploua

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul următoarelor verbe: *a dezvolta*, *a îmboboci*, *a crea*, *a lua*.

3. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale și cu două linii verbele la gerunziu.

a) Ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte/ ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scrîțînd, fluierînd, șuierînd/ și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunset potolît, în tăria nopții./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Urcînd pe pomi, zîmbînd pe casă,

Se surpă rozele grămadă,/

Sau întocmesc cîte-o cascadă

Pe vreo alee mai retrasă./ — Al. Macedonski, *Rondelul cascadelor de roze*.

c) Trei pași la stînga linișor

S-adună-n cerc/ și iar se-ntînd/

Și alți trei pași la dreapta lor;/

Și bat pămîntul tropotînd

Se prind de mîni/ și se desprînd,/

În tact ușor./ — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

d) În goana roibului un sol,

Și zările de-abia-l cuprînd/

Cu frîu-n dinți și-n capul gol,

Și-n urmă-i corbii croncănînd

Răsare,/ crește-n zări venînd,/

Aleargă stol./ — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

II. Verbele la gerunziu care se rostesc împreună cu pronume neaccentuate, în afară de pronumele *-o*, primesc la sfîrșit vocala *-u*: *văzîndu-mă*, *văzîndu-l*, *văzîndu-se*, *văzîndu-și*, *aducîndu-mi-l*, *aducîndu-și-i*, *aducînd-o* etc.

⁵⁸ — Ce este foarte cu anevoie? — *de mers*. — Funcția sintactică: subiect.

Exerciții

1. Construiește: șase propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de următoarele pronume cu funcția de complement ale verbelor la gerunziu: **I, o, ți, vă, i, ne**; trei propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de grupurile de două pronume neaccentuate: **ți-i, ni-i, i-i**. Subliniază verbele la gerunziu și explică, oral, ortografia arătând persoana, numărul și cazul pronumelor care însoțesc verbele la gerunziu.

2. Subliniază în mod diferit verbele la gerunziu și pronumele neaccentuate legate de verb prin liniuță. Analizează verbele și pronumele.

- a) Ia, eu fac ce fac de mult, Crengile-mi rupindu-le,
Iarna viscolul l-ascult, Apele-astupându-le.
— M. Eminescu, *Revedere*.

b) Din jos de Călimănești, o lungă dîră de grohotiș împinge Bistrița strîmtînd-o, înghesuind-o, în malul din stînga. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Sub lumina strălucitoare a soarelui, munții rideau. Păreau niște uriași sub un duș fierbinte;... pretutindeni țîșneau șuvoaie puternice spălîndu-i de nămoluri și de tristețe, primenindu-i și înviorîndu-i. — Geo Bogza, *Primăvara în munți*.

d) Primejdia o simții vie, înțepîndu-mă la rădăcina părului și umplîndu-mi luminile ochilor. — M. Sadoveanu, *Cocostircul albastru*.

e) De pe la nămiezi pînă-n scăpătatul soarelui, ne poartă Bistrița tot pe lîngă el; pleacă ea uneori... și iar se răzgîndește, și vine mai aproape... rotîndu-se în loc, scuturîndu-și platoșa-i strălucitoare, aci suspinînd din adînc, aci privindu-l lung, dînd freamăt pădurilor cu glasul-i de valuri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

III. Verbul la gerunziu arată de obicei *împrejurarea în care se petrece altă acțiune* sau *cum se desfășoară altă acțiune*:

Venind pe drum... se silise să-și
orînduiască gîndurile. — I. Al. Bră-
tescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.

Eu și cu Dumitru mergeam tot zbur-
dînd. — I. Creangă, *Amintiri din
copilărie*.

— *împrejurarea în care se petrece
acțiunea „se silise“: cînd se silise? —
venind (în timp ce venea).*

— *cum se desfășoară acțiunea
„mergeam“: cum mergeam? — zbur-
dînd.*

Exercițiu

Subliniază verbele la gerunziu și analizează-le după modelul de mai sus, arătînd ce exprimă gerunziul (o împrejurare sau cum se desfășoară o altă acțiune).

a) ...se auzea... glasul unui pîrăuaș ce venea ca și noi din deal la vale, prăvălîndu-se și izbindu-se de cele stînci. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

- b) Cică-n munte, la povarnă, Și-auzînd din depărtare
Plopii și răsurile Vocăa lui tiranică,
Spun că vine-un vînt de iarnă Toți ciulinii pe cărare
Răscolînd pădurile, Fug, cuprinși de panică...

— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

⁵⁷ — *La ce ajută? — la țesălat, la curățat.* — Funcția sintactică: complement indirecte.

⁵⁸ — *În ce scop umbla? — după cules.* — Funcția sintactică: complement circumstanțial de scop.

c) Harap-Alb, luînd aripa cu bucurie, o strînge cu îngrijire, apoi, mulțămînd crăiesei pentru ajutorul făgăduit, pornește... tot înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

IV. Gerunziul are de obicei funcția de **atribut verbal** sau de **complement circumstanțial de mod, de timp, de cauză**:

↓
Haina-i măturînd pămîntul
Și-o tîrăște-abia, abia. — G. Coș-
buc, *Iarna pe uliță*.

↓
Iepuri roșcați se strecurau țupă-
ind prin luminișuri. — M. Sadoveanu,
Șoimii.

↓
Ascultîndu-l, mă gîndeam că tot
legenda asta mi-a mai povestit-o
un cioban. — A. Vlahuță, *România
pitorească*.

↓
Și fiul craiului... neîndrăznind a
mai merge înainte, se întoarne ruși-
nat. — I. Creangă, *Povestea lui
Harap-Alb*.

atribut verbal: care haină?
— măturînd (care mătură).

compl. circ. de mod: cum se strecurau?
— țupăind.

compl. circ. de timp: cînd mă gîn-
deam? — ascultîndu-l (în timp ce-l
ascultam).

compl. circ. de cauză: din ce cauză
se întoarne? — neîndrăznind (pentru
că nu îndrăzne).

Gerunziul acordat în gen, număr și caz cu substantivul determinat are valoare
adjectivală și funcția sintactică de atribut adjectival: În Valea Prahovei, de
departe se zăresc coșurile fumegînde ale rafinăriilor. — Geo Bogza, *Pagini
contemporane*.

Exercițiu

Subliniază verbele la gerunziu și adjectivele provenite din gerunziu. Fă analiza lor sin-
tactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cu timplesle vijînd răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărit al cinelui.
— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) ...iată, daci adevărați, daci noi de peste două mii de ani, daci purtînd ca un trofeu
graiul Romei spulberate.⁵⁹ — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

c) Vîntul jalnic bate-n geamuri.

Cu o mină tremurîndă. — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

d) Străjeri li-s brazii uriași

Cu fumegînde lor scuturi. — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

e) Un munte se-nalță stog în fața noastră. Bistrița se-ndoaie frumos..., înclăcîndu-se
în jurul lui ca un șarpe. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) — Apoi mai rămîneși sănătoși, zisei încălecînd și cirrînd calul spre drum.⁶⁰ —
C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

g) Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,

Împlîndu-și cofeile
Mi-o cîntă femeile.

— M. Eminescu, *Revedere*.

h) În adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!” — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

i) Și nimic nu mai rămase din acel păr, decît praf și cenușă; iară frate-său încremeni de mirare, neștiind ce sînt toate aceste.⁶¹ — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Ortografia verbelor la modul gerunziu

I. Verbele a fi și a ști păstrează pe -i înaintea sufixului -ind al gerunziului, deci gerunziul acestor verbe se scrie cu doi „i”: fiind, știind.

Tot cu doi „i” se scriu și verbele care au rădăcina terminată în -i precedat de consoană: a apropi/a — apropiînd; a sfiși/a — sfișiînd; a scri/e — scriînd etc.

Exerciții

1. Scrie gerunziul verbelor: a fi, a ști, a pustii, a serie, a linia, a copia, a evidenția, a fotografia, a caligrafia, a aprecia. Explică oral ortografia gerunziului.
2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: a fi, a ști, a serie, a pustii, a copia, a fotografia și explică oral ortografia lor.

II. Verbele cu rădăcina terminată în vocala -î precedată de consoanele -j- sau -ș- au la gerunziu formele: vijiînd, fișiînd, hîrșiînd etc. Nu este corectă pronunțarea și scrierea „viijiînd, fișiînd”, pentru că rădăcina verbelor este „viji-”, fiși-“.

Exerciții

1. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.

a) vin săgeți de pretutîndeni
Vijiînd ca vijelia și ca plesnetul de ploaie.

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

b) Prea v-ați arătat arama sfișiînd această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară...

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Dar în unele nopți, pe bolta cerului apare, rece și albă — luna. Iradiînd asupra lumii valuri neîntrerupte de poezie și mister, ea îi schimbă, fundamental, înfățișarea. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: a viți, a fiști și a trîși. Explică ortografia lor.

⁵⁹ — Ce fel de daci? — *purtînd* (care poartă). — Funcția sintactică: atribut verbal.

⁶⁰ — Cînd zisei? — *încălecnînd* și *cîrmînd* calul (în timp ce încălecai și cîrmii calul). — Funcția sintactică: complement circumstanțial de timp.

III. *Ca și participiul, gerunziul poate primi prefixul ne- sau prefixul ne- urmat de adverbul mai. Prefixul, adverbul și verbul la gerunziu se scriu într-un singur cuvânt: neașzând, nemaiașzând.*

Exerciții

1. Scrie gerunziul verbelor de mai jos cu prefixul **ne-**, apoi cu adverbul **mai**, intercalat între prefix și verb: *a avea, a fi, a ști, a scrie, a lua, a înapoia, a împrăști.*
2. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.
 - a) Moromete se uită în jur zăpăcit și, nemaștiind ce să facă, se apucă de strînse lucrurile copilului. — M. Preda, *Moromeții*.
 - b) Și fiul craiului, nemaiputînd struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă înapoi rușinat la tată-său. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
 - c) Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,

Aduceri-ămintă

M-or troieni cu drag.

— M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a ști, a fi, a scrie* cu prefixul **ne-** urmat de adverbul **mai**.

IV. *Fii atent la scrierea verbului la gerunziu cînd este însoțit de pronumele -i. Să nu confunzi grupul verb + pronumele -i cu formele personale ale verbelor la perfectul simplu, terminate în -ui: făcui, văzui. Observă terminația gerunziului urmat de pronume neaccentuat: -îndu, -îndu. Atenția la terminația gerunziului te ferește și de greșeala de a despărți prin liniuță pe „i” din terminația perfectului simplu. Pentru evitarea acestei greșeli, ține seama de faptul că formele verbale terminate în vocala „-u”, după care poate urma pronumele „-i”, sînt: gerunziul, care a primit la sfîrșit vocala -u (*văzîndu-i*), și imperativul verbului „a duce” (*du-i*) și al verbelor derivate de la „a duce” (*adu-i, condu-i, redu-i* etc.).*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu formele verbale indicate.

	Perfectul simplu, pers. I sing.	Gerunziul + pron. -i
a trece
a pricepe
a ține
a face
a petrece

2. Construiește propoziții sau fraze în care verbele *a preface, a reține, a străbate* să fie folosite la persoana I singular a perfectului simplu și la gerunziu, urmate de pronumele -i.

V. *Să nu confunzi construcțiile alcătuite din verb la gerunziu și pronumele reflexiv -și sau -se cu formele verbale personale terminate în „-uși” sau „-use”: perfectul simplu — (tu) făcuși, pricepuși, văzuși etc.; perfectul simplu sau mai mult ca perfectul — (el) aduse, (el) spuse; pricepuse, făcuse, văzuse etc.*

⁶¹ — Din ce cauză încremeni? — *neștiind* (pentru că nu știa) ce sînt toate aceste. — Funcția sintactică: complement circumstanțial de cauză.

Observă: sufixul gerunziului, sensul pronumelui reflexiv și faptul că „și” sau „se” din ceea ce se pronunță ca un singur cuvânt — „aducânduși”, „văzându-se” — apare clar ca pronume punând verbul la o formă simplă a indicativului: își aduse sau și-aduse, se văzu.

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a vedea*, completează coloanele libere cu formele verbale indicate. Subliniază sufixul gerunziului și pronumele reflexive legate prin liniuță.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. a II-a sing.	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv -și
a vedea	tu văzuși	văzindu-și
a face
a începe
a umple
a pricepe
a trece

Infinitivul	Mai mult ca perfectul, pers. a III-a singular	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv -se
a vedea	el văzuse	văzându-se
a preface
a cere
a obține
a petrece
a reface

2. Completează locurile libere cu gerunziul verbelor indicate urmat de pronumele reflexiv -se sau -și, după cum cere înțelesul fiecărui text.

1) *a ridica*; 2) *a aduna*.

a) Ceața ¹⁾ ca o oaste cuprinsă de panică, se mișcă într-o parte și-n alta, ²⁾ deasupra Bahluiului. — Al. Ivan Ghilia, *Cîntece de drumetie*.

1) *a îmbulzi*; 2) *a strivi*; 3) *a zătreoli*; 4) *a văita*.

b) Țăranii fugeau mîncînd pămîntul, ¹⁾, ²⁾ urlînd. Pe cîmp rămîneau doar cîteva zeci de trupuri, unele ³⁾ și ⁴⁾, altele înțepenite cum le-a găsit moartea. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

a ridica.

c) Ceahlăul falnic fruntea printre grinduri, ne privește încă din negurile depărtării. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

1) *a face*; 2) *a opri*.

d) Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, ¹⁾ vînt cu pălăria și ²⁾ din cînd în cînd ca să admire florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Un om*.

B. Verbe active pronominale sau reflexive *

Verbele active pronominale (reflexive) se împart în două categorii, după cum pronumele reflexive care însoțesc verbul au sau nu au funcția de complement obiect direct — a se îmbrăca, a se împodobi (pe sine) — sau de complement obiect indirect: a-și aduce, a-și aminti (siesi).

I. a. Verbele însoțite de pronumele reflexive cu funcțiile sintactice menționate se numesc verbe reflexive obiective**. Acestea se deosebesc de celelalte verbe reflexive — a se gândi, a se mândri, a-și închipui etc. — în privința conținutului și a analizei sintactice: la verbele reflexive obiective formele pronominale au sens lexical (pe mine, pe tine, pe sine sau pe el, pe ea etc.; mie, ție, sieși sau lui ori ei etc.) și, indicînd aceeași persoană ca și subiectul, ele arată că acțiunea exprimată de verb se răsfrînge direct sau indirect asupra subiectului; din punct de vedere sintactic, construcțiile cu verbe reflexive obiective cuprind doi termeni — verbul și complementul lui (obiect direct sau indirect) exprimat prin pronumele reflexiv care îl însoțește, pe cînd la celelalte verbe reflexive formele pronominale nu au sens lexical (nu au sensurile pe mine, pe tine etc.; mie, ție etc.), deci nici funcție sintactică proprie și, ca urmare, se iau împreună cu verbul pe care îl însoțesc, formînd cu acesta o singură unitate sintactică:

P C
↓ ↓

Se gîndeste la ai săi; Încearcă a te gîndi la altceva.

În propozițiile cu verbe reflexive obiective *funcția sintactică a pronumelui reflexiv este deseori marcată prin pronumele accentuat corespunzător, la acuzativ cu prepoziția „pe“ sau la dativ, urmat uneori, în ambele cazuri, de adjectivul pronominal de întărire:*

Cine *nu se pune pe sine jertfă...*, nu-i vrednic să ție în stăpînirea sa noroadele. — M. Sadoveanu, *Frații Ideri*.

...ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște. — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dăc*.

Lelea Stana are doar să-și spună sieși mai multe ca altora. — I. Agârbi-
ceanu, *Mătușa Stana*.

Pronumele accentuat urmat de adjectivul pronominal de întărire exprimă cel mai bine sensul pronumelui neaccentuat: **mă îmbrac pe mine însumi; te îmbraci pe tine însuși; se îmbracă pe sine** (sau pe el) **însuși** etc.; **îmi aduc mie însumi; îți aduci ție însuși; își aduce sieși** (sau lui) **însuși** etc.

Cînd pronumele nu este repetat în text prin forma lui accentuată, mijlocul de control pentru a stabili dacă pronumele are sau nu funcție sintactică este posibilitatea de a-l repeta prin forma lui accentuată.

Model de conjugare a verbelor reflexive obiective cu precizarea sensului pronomelui neaccentuat, prin pronumele accentuat, marcă a funcției sintactice de complement obiect direct sau de complement obiect indirect a pronumelui reflexiv:

eu mă îmbrac	(pe mine)	îmi aduc	(mie)	mi-aduc	(mie)
tu te îmbraci	(pe tine)	îți aduci	(ție)	ți-aduci	(ție)
el se îmbracă	(pe sine, pe el)	își aduce	(sieși, lui)	și-aduce	(sieși, lui)
noi ne îmbrăcăm	(pe noi)	ne aducem	(nouă)	ne-aducem	(nouă)
voi vă îmbrăcați	(pe voi)	vă aduceți	(vouă)	v-aduceți	(vouă)
ei se îmbracă	(pe ei)	își aduc	(lor)	și-aduc	(lor)

* Vezi nota de la p. 7.

** Denumirea (reflexive) *obiective* se referă la faptul că pronumele reflexive din construcțiile de felul celor date au funcția de *complement obiect direct* sau *indirect*.

pronumele personal în genitiv, subliniază și aceste părți de vorbire care te ajută să stabilești funcția sintactică a pronumelor neaccentuate. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut și pronumele neaccentuate care le însoțesc.

Model de analiză

- a) $\overline{\text{Îmbracă-te}}$ iute în pielea cea de urs...
- b) După aceea începe $\overline{\text{a-și arunca}}$ țărână după cap ca buhaiul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- c) Și acolo $\overline{\text{și-a legat}}$ calul d-un stejar bătrîn. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.

	Analiza morfologică	Funcția sintactică	Verificarea funcției sintactice a pronumelui
îmbracă(-te)	verb: diateza activă, reflexiv obiectiv, conj. I, imperativ, pers. 2 sg.;	predicat verbal;	
-te	pron. personal neaccentuat cu valoare de pron. reflexiv, 2 sg.;	compl. ob. direct;	îmbracă-te pe tine;
a(-și) arunca	verb: diateza activă, reflexiv obiectiv, conj. I, infinitiv;	compl. ob. direct;	
-și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D.;	compl. ob. indirect;	a-și arunca sieși (lui);
(și-)a legat	verb: diateza activă, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.;	predicat verbal;	
și-	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D. cu sens posesiv.	atribut pronominal.	și-a legat calul său (lui).

Textele de analizat

a) Unu-i Ochilă pe fața pământului,/ care vede toate și pe toți, altfel/ de cum vede lumea cealaltă,/ numai pe sine nu se vede/ cît e de frumuseț./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Și totul se prăbuși./ Nu se mai văzu decît pe ea însăși în fundul bărcii, fără Condrat./ Se strigă pe sine./ Nu se vedea nimic,/ nu mai era nimic./ — Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.

c) Harap-Alb, văzîndu-se pus în încurcăală, nu mai știa/ ce să facă,/ ca să nu greșescă tocmai acum./⁶² — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Atunci voinicul luă fierul/ pentru care muncise un an/ și se puse a-și făuri o sabie și un buzdugan./⁶³ — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

e) Mă-ntorc pe dealuri desculț, zgîriat, prăfuit, dar țănoș, pășind soldățește, în tactul unui marș/ pe care mi-l trîmbîțez singur./ Sînt fericit/ cît nu mă-ncape lumea./⁶⁴ — A. Vlahuță, *File rupte*.

f) Bine, dragul tatei,/ alege-ți un cal din herghelie,/ ie-ți bani,/ cît ți-or trebui.../ și mergi cu bine, fătul meu./⁶² — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Și tinerii, sub ochii satului, își ascultă cîntecele lor, venite de la străbunii/ care au trăit pe aici.../ și își joacă horele lor/ așa cum le-au jucat părinții, bunicii și străbunicii/ cînd pe fețele lor, atunci tinere, soarele, [care acum le luminează țărîna,] și-a aruncat strălucirea./⁶³ — Z. Stancu, *Descult*.

h) — Se prea poate:/ da' eu [cînd eram ca dînsa,] mă învîrteam într-un călcîi.../ Fu de ajuns mamei Ianei,/ Își iubea fata ca lumina ochilor./ Trase necăjit un vlăstar de dud.../ și, dregindu-și glasul, zise cam înțepat:/

— De, cumetrița mea,/ fitecine își spală rufele în albia ei, / și [d-a fi flcare, / d-a fi cărbune,] pe umerii lui își poartă cămașa./ — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

i) Se laudă dl. / că nu se teme de moarte. / De vrea / ca să-l credem, / cmoare-se singur, / nime nu-l oprește. / ...Eu [care-mi închipui / cît e de întuneric în mormînt / și care iubesc lumina] nu voi(esc) / să mă lipsesc de ea. / — C. Negruzzi, *Negru pe alb. Scrisori la un prieten*.

j) Mormîntu-mi umbrească-l străbunul stejar/...

Și păsări clădească-și, [cînd vine Florar,]

Un cuib de iubire în ramu-i pletos./ — Artur Enășescu, *Stanțe*.

3. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv obiectiv însoțit de pronumele *se*, *ne*, *vă* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

4. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv obiectiv însoțit de pronumele *mi*-, *ți*-, *și*- cu funcția de complement obiect indirect. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

5. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb însoțit de pronumele *îmi*, *ți*, *își* cu funcția de atribut pronominal și al căror sens de dativ posesiv să fie precizat printr-un adjectiv posesiv.

b. Unele verbe reflexive obiective folosite numai la plural se deosebesc de construcțiile de felul „noi ne apărăm pe noi“, „voi vă aduceți laude vouă“ prin faptul că subiectul *noi* (*voi*, *ei*, *ele*) nu este considerat ca un tot (ca un grup) asupra căruia se răsfrînge acțiunea îndeplinită de el însuși, ci ca reprezentînd două sau mai multe subiecte ori grupuri de subiecte care îndeplinesc acțiunea în același timp, dar independent unul de altul (unele de altele). Construcțiile respective arată că acțiunea îndeplinită de unul (unele) dintre subiecte se răsfrînge direct sau indirect asupra celui/alt (celor/alte) subiect(e). Ele au deci înțeles de acțiuni reciproce. Acest înțeles este marcat de obicei prin expresiile alcătuite din pronume nehotărîte unul și altul cu formele arătate în exemplele de mai jos.

Verbe cu pronumele reflexive în acuzativ

noi ne apărăm	}	unul pe altul, unii pe alții; una pe alta, unele pe altele;
voi vă apărați		
ei se apără		unul pe altul, unii pe alții;
ele se apără		una pe alta, unele pe altele.

⁶² — „văzîndu-se“ (pe sine).

⁶³ — „a-și făuri“ (sîși).

⁶⁴ — „mi-l trîmbîtez“ (mie).

noi ne amintim	}	unul altuia, unii altora; una alteia, unele altora;
voi vă amintiți		
ei își amintesc	unul altuia,	unii altora;
ele își amintesc	una alteia,	unele altora.

Verbele reflexive obiective de acest fel se numesc verbe reflexive reciproce, iar pronumele reflexive care le însoțesc au funcția de *complement obiect direct* (cînd sînt în acuzativ) sau de *complement obiect indirect* (cînd sînt în dativ).

În exemplele de mai sus am folosit numai construcții cu *subiectul* exprimat printr-un *pronume personal la plural*. Subiectul unui verb reflexiv reciproc se poate exprima însă și prin *substantive* sau *alte pronume la plural* ori printr-un *numeral* — băieții (aceștia, amîndoi) se ajută unul pe altul (își povestesc unul altuia) — sau propoziția poate avea *subiect multiplu*: Ion, Mihai și prietenul lor se ajută unul pe altul etc.

După cum se vede din construcțiile prezentate, cele două funcții ale *pronumelor reflexive* care însoțesc verbul nu mai sînt indicate prin pronumele accentuate corespunzătoare (*pe noi, pe voi, pe ei, pe ele sau nouă, vouă, lor*), dar pot fi recunoscute după cazul celui de-al doilea termen (cazul pronumelui „altul”) din construcțiile de tipul „unul pe altul”, „unul altuia”. Termenii respectivi nu reprezintă însă un complement obiect direct în acuzativ cu prepoziția „pe” sau un complement obiect indirect în dativ, ci alcătuiesc împreună cu pronumele „unul” o parte de propoziție dezvoltată (un complement circumstanțial).

Uneori, pentru a arăta valoarea de verb reflexiv reciproc este folosit un complement obiect indirect exprimat prin prepoziția „între” + pronumele personal la persoana și numărul pronumelui reflexiv:

— ne respectăm între noi; vă respectați între voi (între dumneavoastră); se respectă între ei (între dîșii, între dîmnealor, între ele etc.);

— ne oferim (vă oferiți, își oferă) daruri între noi (între voi, între ei, între ele etc.).

Dintre cele două modalități de precizare a sensului de verb reflexiv reciproc mai obișnuită și totodată mai explicită pentru identificarea funcției de complement obiect direct sau indirect a pronumelui reflexiv din construcțiile cu sens reciproc este expresia alcătuită din pronumele unul și altul cu formele arătate mai sus, deoarece forma de acuzativ cu prepoziția „pe” sau de dativ a pronumelui „altul” atrage atenția asupra funcției sintactice a pronumelui reflexiv. Afară de aceasta, complementul de tipul „între + pron. personal” poate arăta sensul de reflexiv reciproc și al verbelor reflexive neobiective. De exemplu, în textul „Ei se vorbiră (= se învoiră) între ei să petreacă vacanța la munte”, complementul între ei corespunde sensului de reflexiv reciproc al verbului se vorbiră, dar forma pronominală „se” nu are funcția de complement obiect direct; ca dovadă, în contextul dat complementul „între ei” nu poate fi înlocuit cu expresia „unul pe altul” sau „unii pe alții”, ci cu expresia „unul cu altul” („unii cu alții”). Compară cu „Ei se vorbiră de rău între ei”, unde între ei = unul pe altul sau unii pe alții.

Complementul cu rolul de marcă a valorii de verb reflexiv reciproc poate fi exprimat sau dedus din context. Cînd nu este exprimat, posibilitatea de a intro-

⁶⁵ — „alege-ți” (ție); „ie-ți” (ție).

⁶⁶ — „soarele și-a aruncat strălucirea (sa)”.

duce în propoziția respectivă expresia corespunzătoare de tipul „unul pe altul” sau „unul altuia” constituie mijlocul de control pentru identificarea funcției de complement obiect direct sau indirect a pronumelor reflexive *ne, vă, se,* și care însoțesc verbul la un mod personal, la infinitiv ori la gerunziu.

Când într-o propoziție cu verbul însoțit de unul dintre pronumele reflexive *ne, vă, se,* și se află complementul între doi (între voi, între ei etc.), pentru a te asigura că pronumele neaccentuat are funcția de complement obiect direct sau indirect este necesar să cercetezi dacă în contextul dat complementul cu prepoziția „între” poate fi înlocuit prin expresia cu pronumele altul (alții, alta, altele) la acuzativ cu prepoziția „pe” sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază verbele reflexive reciproce însoțite de pronume cu funcția de complement obiect direct sau de complement obiect indirect. Dacă în propoziție se află și un complement cu rolul de marcă a valorii de acțiune reciprocă, subliniază și acest complement. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor reflexive a căror subliniere s-a cerut și dovedește prin mijloacele de control recomandate funcția sintactică pe care i-ai atribuit-o fiecăruia.

a) ...îi venea din depărtare la auz... miorlăitul cucuvăilor care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) — ...Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: ...să ne iertăm unii pre alții. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) Acei care se regăseau, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți... și porneau cu viața înainte. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

d) Fagii și carpenii se îmbrățișau între ei și acopereau cu un lung frunzar poteca noastră. În luminșuri se iveau și mestecenii. — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

e) Gratie și Palamon erau prieteni. Și-au furat taina unul altuia și au ajuns să se urască și să se urmărească...

— Și ce s-a întâmplat, preacuvioase?...

... Tirziu de tot, când era aproape să ne despărțim, Varsanufie... a isprăvit povestea. — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

f) Într-o seară..., am petrecut ceasuri întregi și plăcute cu amicul Vasile Alecsandri. Se apropia de ziuă când... ne-am despărțit..., zicându-ne: „De ce nu ne-am scris unul altuia, sub formă de epistole intime, cele ce ne-am povestit într-astă seară?” — I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*.

g) ...am hotărât s-o întovărășesc (pe bătrână) pînă la ospiciul unde nebunii își distribuie între ei... împărții inexistente. — Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*.

h) Un alt șurub ce găsisse (Caragea) fîntîinii de aur era porunca străsnică din vreme în vreme ca toți negustorii să se răfuiască* între dînșii, ca să nu fie datori unii altora. — I. Ghica, *Din vremea lui Caragea*.

2. Construiește două propoziții sau fraze în care să se afle un verb reflexiv reciproc cu pronumele reflexiv în acuzativ și două cu pronumele reflexiv în dativ. Pentru fiecare caz al pronumelui reflexiv, sensul de acțiune reciprocă să fie marcat în una dintre propoziții și nemarcat în cealaltă.* Analizează oral verbul și pronumele reflexiv procedînd ca la exercițiul 1.

* Verbul *a se răfui* are aici sensul: *a se socoti (a-și lămuri socotelile) cu cineva*.

II. a. *Verbele la diateza activă care se conjugă însoțite de pronume reflexive neaccentuate fără funcția de complement obiect direct sau indirect se numesc verbe reflexive neobiective. Neavînd funcțiile sintactice menționate, pronumele reflexive care însoțesc aceste verbe nu pot fi repetate prin formele lor accentuate:*

eu	mă gîndesc	îmi	închipui	mi-nchipui
tu	te gîndești	îți	închipui	ți-nchipui
el	se gîndește	își	închipuie	și-nchipuie
noi	ne gîndim	ne	închipuim	ne-nchipuim
voi	vă gîndiți	vă	închipuiți	vă-nchipuiți
ei	se gîndesc	își	închipuie	și-nchipuie

Imposibilitatea de a repeta pronumele prin formele lor accentuate îți poate servi ca mijloc de control pentru a deosebi verbele reflexive neobiective de cele reflexive obiective nereziproce. Nu se poate spune: „eu mă gîndesc pe mine, tu te gîndești pe tine, el se gîndește pe sine” etc.

Verbele reflexive neobiective se deosebesc și de cele reflexive obiective care arată acțiunea ca reciprocă, prin faptul că verbele reflexive neobiective nu admit construcțiile de tipul „unul pe altul” sau „unul altuia”.

În analiza gramaticală a verbelor reflexive neobiective pronumele reflexive se iau împreună cu verbul, ele intrînd în exprimarea predicatului sau în exprimarea altor părți de propoziție cînd verbul este la mod nepersonal.

Exerciții

1. Conjugă verbele reflexive neobiective *a se teme* și *a-și închipui* la perfectul compus, la condițional-optativul prezent și la imperativ.
2. Scrie gerunziul aceluiași verbe urmat de pronumele reflexive la toate persoanele, la singular și plural.
3. Subliniază cu o linie verbele reflexive obiective și cu două linii verbele reflexive neobiective. Explică oral după ce te-ai condus pentru a face deosebirea dintre cele două feluri de verbe. Subliniază cu două linii pronumele neaccentuate, reflexive și nereziproce, care nu formează o parte de propoziție împreună cu verbul însoțit de fiecare. Arată oral cazul și funcția sintactică a pronumelui respectiv.

a) — *Acu nu vă supărați, conașule,/ și iertați-ne,/ că noi sîntem proști/ și nu știm bine rînduielele./ Ne-om duce și la cuconița.../ și ne-om ruga,/ c-ar fi păcat/ să ne ia alții pămînturile/ pe care le muncim tot noi din moși-strămoși./ Că sîntem nevoiași/ de te miri/ cum mai răsufălăm/ dacă n-avem pămînt destul.../ — L. Rebreanu, *Răscoală*.*

b) *Ciutura se mai legăna, scîrțîind din lanțul ruginit și ros./ Și iar porneau urmele, pînă la o răscruce,/ unde s-au învălmășit cu altele.../ și eu îmi închipuiam cosașii pămîntii, mergînd tăcuți pe sub fulgerele coaselor, și copiii abia ținîndu-se de ei./ — E. Camilar, *La coasă*.*

c) *...cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă,*

Subțîindu-și gura mică și chemîndu-se pe nume

Și fiindu-și șie (= sieși) dragă/ cum nu-i este nime-n lume./

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

d) *(Zînele) începură cu binele a se ruga de el/ ca să-și taie părul/ să li-l dea lor./ Atunci... se rugară/ ca încăleia (cel puțin) să le arate părul,/ să se bucure și ele de vederea lui./ Atunci băiatul își răsfiră părul,/ încălecă/ și zbură cu bidiviul lui./*

*Zînele se uitară cu jînd la dinsul/ și, nemaiavînd ce face, se întoarseră acasă./ — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.*

e) Răducanu și Irina... unul pe altul se rugau/ să nu mai plîngă/... Bătrînele priveau.../ Se văzură una pe alta/ și nu îndrăzniră/ să se miște nici una, nici alta./ — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

f) După un an, ...lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraș. / Acei [care se regăseau] se îmbrățișau... / și porneau cu viața înaintea. / — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

b. Verbele reflexive neobiective pot fi personale sau impersonale.

1. Verbe reflexive neobiective cu forme personale

Cele mai multe verbe reflexive neobiective cu forme personale arată:

— *acțiuni ce se îndeplinesc cu mintea*: a se gândi, a se pricepe, a-și închipui etc.;

— *acțiuni care exprimă stări sufletești sau o anumită atitudine a subiectului*: a se mira, a se căi, a se teme, a se fâli, a se mîndri, a se ruga, a se căciuli etc.

Unele verbe personale sînt folosite numai ca verbe reflexive neobiective: a se bosumfla, a se codi, a se fâli, a se mîndri, a se lăfăi, a se ploconi, a se strădui etc.

Cele mai multe verbe reflexive neobiective cu forme personale corespund verbelor active nereflexive, dar verbul reflexiv neobiectiv are alt sens decît cel nereflexiv corespunzător: a alege ceva — a se alege cu ceva; a apuca ceva — a se apuca de treabă (s-a apucat să spună...); a pricepe ceva — a se pricepe la ceva; a ruga pe cineva — a se ruga de cineva sau cuiva etc.

Există și verbe reflexive neobiective cu forme personale cu același sens lexical ca și verbul corespunzător nereflexiv sau cu sens apropiat: a se bucura, a se mira de ceva — a-l bucura, a-l mira ceva; a se gândi la ceva — a-și gândi (la) ceva etc.

Verbe reflexive neobiective cu pronumele reflexiv în dativ sînt foarte puține. Gramaticile menționează de obicei verbele a-și închipui și a-și reveni. Sînt însă multe locuțiuni verbale și expresii cu pronumele reflexiv în dativ sau în acuzativ: a-și da (a-și lua) seama, a-și bate joc, a-și veni în fire (în simțire sau simțiri) etc.; a se face bine (= a se însănătoși), a se duce de rîpă (= a se prăpădi, a se distruge), a se ține mare etc.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit verbele și locuțiunile verbale reflexive neobiective, verbele reflexive obiective și pe cele active nereflexive însoțite de pronumele personale neaccentuate care ar putea fi folosite și ca reflexive — *mă, te, (t)mi, (t)ți, ne, vă*. Dacă pronumele este repetat prin forma lui accentuată, subliniază și pronumele accentuat. Analizează verbele și locuțiunile verbale a căror subliniere s-a cerut. Arată oral situațiile în care pronumele neaccentuate ce însoțesc verbele formează sau nu o unitate sintactică împreună cu verbul respectiv și motivează analiza propusă.

a) Belegă... vine la noi...: „Eu m-am copii, îi zice muierei, dă-mi mie fetița ta de suflet...”. Muierea asta se cam codea. — Marin Preda, *În ceață*.

b) — ...Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfățiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig... Acuși vă tîrîiesc prin casă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă...; ca un rob a muncit... și cu ce s-a ales? — A. Vlahuță, *Socoteala*.

d) — ...Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Ai țintit și șoimul cade. Cu ce te-ai ales? Cu mîhnirea că l-ai ucis în deșert. Și cadavrul lui frumos te disprețuiește...

Descoperirea unei familii de arici, care ies la plimbare nocturnă ... cu copiii lor, ... ne bucură că o ispravă genială, în care n-avem nici un merit personal. — T. Arghezi, *Pagini din trecut*.

f) — De moarte nu mă sperii eu dacă nu m-am speriat de viața pe care am îndurat-o...

Cantacuzin și-a ieșit din fire. S-a apropiat. L-a împușcat pe Uțupăr. Pe urmă, după ce omul s-a prăbușit, a descărcat cîteva gloanțe în trupul lui, care încă era cald. — Z. Stancu, *Desculț*.

g) — M-a luat repede să mă sperie. Asta m-a îndrîjit. Am poftit-o să stea jos. N-a vrut să stea. — Z. Stancu, *Desculț*.

h) Ține sculele curate și rinduite, atelierul proaspăt... Mai ales, te rog să nu ți se urască..., că atunci e sem n rău: ți-ai ales o meserie străină de tine. — T. Arghezi, *Ulciorul de lut*.

i) Dar cînd auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea... Însă ce era să faci, cînd te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu și așa de frumos și de cald afară... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) — Stăpînu-tău, ca stăpînu-tău; ce ți-a face el, asta-i deosebit de bașca, zise împăratul, uitîndu-se chiorș la dînșii... Însă pe mine căutați să nu mă smintiți: fata și ochii din cap, căci atîta vi-i leacul; v-ați dus pe copcă, cu toată șmichiria voastră. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

k) Numai de unul singur ai de ce să te temi: de tine însuți cînd te privești în față. — N. Iorga, *Cugetări*.

l) De-i trimiți [pe pețitori] îi fac de-ocară,	Scoată-mi nume
Că-i arunc pe ușă-afară —	Cît-or vrea!
	— G. Coșbuc, <i>Bradul</i> .

m) Aveți doi inimi... — pe Mehmet Ali, și pe grecii revoltați...; puneți pe unul în contra altuia și se vor slăbi și se vor distruge unul pe altul. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

n) Toader aduse apă rece în pumni și-i stropi fruntea; încet-încet, copila se liniști și își veni în simțiri. — V. Alecsandri, *O primblare la munți*.

o) David... căzu pe țeava fierbînte a mitralierei. Își dădea seama că moare și se bucura. De-acuma s-a sfîrșit orice datorie. — L. Rebreanu, *Catastrofa*.

2. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbe care se folosesc numai ca reflexive neobiective și propoziții cu verbele *a pricepe*, *a ruga*, *a alege*, *a aștepta* folosite: 1. ca verbe active nereflexive cu complement exprimat prin pronume neaccentuat la acuzativ; 2. ca verbe reflexive neobiective cu pronumele reflexiv la acuzativ. Fă sublinierile cerute la exercițiul 1 și analizează verbele.

2. Verbe reflexive neobiective impersonale*

1) Verbele reflexive impersonale *se construiesc numai cu pronumele reflexiv la acuzativ*: se cuvine, se cade, se întîmplă, se pare, se poate, se înserează, se înnoptează, se zice, se spune, se aude, se vede, se știe etc.

* Pentru aceste verbe se folosește de obicei denumirea prescurtată: *verbe reflexive impersonale*.

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect, dar subiectul nu este autorul acțiunii. Subiectul acestor propoziții răspunde întotdeauna la întrebarea ce?:

Am ajuns într-o înfundătură de munți, / unde se auzea... glasul unui pirăuș. / — I. Creangă, *Amin-tiri din copilărie*. | Ce se auzea? — glasul.

Multe se ziceau pe seama fetei împăratului Roș. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*. | Ce se ziceau? — multe.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatul exprimat prin verbe reflexive neobiective cu forme personale și subiectele lor. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra predicatului. Subliniază cu două linii predicatul exprimat prin verbe reflexive impersonale și subiectele propozițiilor respective (dacă propozițiile au subiect).

a) Se scutură din salcîmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gîndește. La ce se gîndește? La nimic. Înnumără florile care cad. — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) În oraș și prin împrejurimi, toamna se adîncea, se înrăia și se ticăloșea tot mai mult și mă așteptam ca tîrgul să cadă chiar în somnul de veci. Însă se întîmplă ceva cu totul neprevăzut. Într-o zi aflăm din ziarele din București că aproape în întreaga țară agitațiile politice se întetiseră. Multe se spuneau... Între altele, se vorbea și de o grevă a tuturor muncitorilor din București. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Pantelimon își aduse aminte că, de dragul lui Petrică, a uitat de Domnica. Din urmă se auzea iar cîntecul lăutarilor, semn că hora reîncepuse. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

d) În vremea veche, de demult, demult... păduri negre umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de departe... — A. Russo, *Cîntarea României*.

2) Fii atent la acordul verbelor reflexive impersonale, cînd subiectul este la persoana a III-a plural:

Se aude un strigăt. Se aud strigăte.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe reflexive impersonale: *a se auzi*, *a se povesti*, *a se vedea*, *a se zări*. Subiectele propozițiilor să fie exprimate prin substantive care denumesc lucruri, la numărul singular, apoi la plural.

Diateza pasivă

I. Specificul propozițiilor cu predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă constă în *modul de exprimare a predicatului* și în faptul că subiectul nu este autorul acțiunii, ci *obiectul care suferă acțiunea**, iar autorul acțiunii este exprimat printr-un complement cu prepoziția „de” sau „de către”, numit complement de agent:

Fratele meu a fost crescut de bunica.

↑
subiectul
(cine a fost crescut)

↑
compl. de agent (autorul acțiunii)
(de cine a fost crescut)

* Denumirea diatezei pasive vine de la adjectivul *pasiv* (care nu acționează, inactiv). Denumirea se referă la subiect, care nu face acțiunea, ci este pasiv (inactiv).

Construcțiile de acest fel *provin din propoziții cu predicatul exprimat prin verb la diateza activă*. Propoziția de mai sus a rezultat din propoziția cu același conținut: *Pe fratele meu l-a crescut bunica*. Transformările pot fi observate cu ușurință: înlocuirea verbului la diateza activă prin construcția pasivă „a fost crescut”; transformarea obiectului direct *pe fratele* în subiectul *fratele* și transformarea subiectului *bunica* în complement cu prepoziția „de” (a fost crescut de bunica).

Complementul de agent poate fi exprimat (ca în propoziția dată) sau poate fi subînțeles. Complementul de agent al propoziției *Sinan-Pașa fu chemat la Constantinopol* (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*) este subînțeles: *de către sultan*.

Diateza pasivă se formează cu *verbul auxiliar a fi și participiul acordat în gen și număr cu subiectul*. Modul, timpul, persoana și numărul verbului sînt indicate de formele verbului *a fi*:

<i>eu sînt lăudat(ă)</i>	<i>noi sîntem lăudați (lăudate)</i>
<i>tu ești lăudat(ă)</i>	<i>voi sînteți lăudați (lăudate)</i>
<i>el (ea) este lăudat(ă)</i>	<i>ei (ele) sînt lăudați (lăudate)</i>

Exerciții

1. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la diateza activă ne-reflexive cu subiect și complement direct și transformă-le în propoziții cu predicatul la diateza pasivă. Subliniază în propozițiile obținute predicatul, subiectul și complementul de agent.

2. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă, subiectele și complementele de agent, unde sînt exprimate. Analizează verbele la diateza pasivă.

a) Drumurile sînt păzite de soldați/ și oamenii calcă ușor ca pisicile./ — Z. Stancu, *Descult*.

b) În ziua hotărîită [să i se ia capul,] Măria sa a fost adus pe podina cetății/ și s-a uitat la lume fără supărare și fără frică./

A strigat Măria sa de sus către norodul îmbulzit cită frunză și iarbă:/

— Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Într-una din adunările noastre la Ștefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocatie.../ care anevoie ar fi fost înțeleasă chiar de clasele cele culte./ Acea scriere o propunea ca proclamație și manifest al șefilor revoluțiunii./ Atunci i s-a spus/ că proclamația către popor era deja redactată de noi toți înainte de venirea sa între noi./ — I. Ghica, *Nicu Bălcescu*.

d) — Jupîn Hudici a fost lovit pe cale,/ cînd se întorcea acasă./ A fost furată jupînița Marușca./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

3. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă și cu două linii verbele la timpurile compuse ale diatezei active formate cu auxiliarul *a fi*. Fă analiza morfologică a verbelor.

a) Tătarul puse cornul la gură și dădu și el semn lui Pehlivan. După un sfert de ceas îl găsiră... Se bucură numaidecît că a fost găsit de stăpînul lui. Înștiințare că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn nu putu da. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

b) Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mîna unui brutar ca să învețe a plămădi pîini, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pensionul d-lui Cuénim ca să învăț tot ce se învîța pe atunci. — V. Alecsandri, *Porojan*.

- c) Ce-i pasă bietei turme în veci nenorocită,
Să știe de ce mînă va fi măcelărită
Și dacă are unul sau mulți apăsători? — Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.

d) De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aș fi nimerit desigur și cite un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jălea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

II. *Diateza pasivă poate fi exprimată și prin verbe cu formă activă construite cu pronumele reflexiv în acuzativ:*

S-au deschis porțile (*Au fost deschise porțile*).

Subiectul gramatical *porțile* suferă acțiunea exprimată de verbul *s-au deschis*. **Mijlocul de verificare** pentru diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ *este posibilitatea de a înlocui această construcție prin pasivul format cu verbul a fi: s-au deschis = au fost deschise*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ, apoi scoate-le din texte și fă verificarea diatezei pasive. Subliniază cu două linii verbele la diateza pasivă construită cu verbul *a fi*.

a) Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoarele, s-au deschis porți, căruța și călăreții au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar... făcliile și candelarele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Uncheșul Petrea Gînj se mira de asemenea casă fermecată... Cînd, deodată, s-a deschis o ușă chiar lingă tîmpla lui și stăpînul a ieșit ca o umbră. — M. Sadoveanu, *Nicoară Poicoavă*.

b) Înainte chiar de luna lui martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamația revoluționară; și s-a ordonat îndată o adunare de mai mulți amici la Nicolae Golescu, unde s-a citit acea proclamațiune, astfel cum a apărut în București și la Izlaz în ziua izbucnirii revoluțiunii. — I. Ghica, *Nicu Bălcescu*.

c) Nici nu se încheia luna, și soarta domnului Moldovei fu hotărîtă (de turci) în ochii tuturor... Alexandru fu ales domn în locul lui Aron, dar... pînă la sărutarea hainei (sultanului), la primirea steagului..., mai trebuia timp, atîta anume, cît să se adune banii darurilor. — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

2. Subliniază cu o linie verbele pasive construite cu pronumele reflexiv *se* și cu două linii verbele reflexive impersonale. Scoate din texte verbele la pasivul reflexiv împreună cu subiectele propozițiilor respective și înlocuiește pasivul reflexiv prin pasivul construit cu verbul *a fi*.

a) S-a făcut drum-de-fier...; / s-au astupat uliți / [care erau,] / s-au desfumat altele / care nu erau...; / s-au clădit case frumoase în stil modern...; / școala (care era) s-a mărit, ... / și s-au înființat încă altele două. / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

b) Acum se aud mii și mii de vești. / Se povestesc mii și mii de întîmplări una mai grozavă decît alta. / — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Vitoria se gîndea... / că numaidecît trebuie / ... să mai afle / ce vorbe s-au mai spus / și ce iscodiri s-au mai îndeplinit / ... Jîgnită a fost munteanca mai ales de faptul / că nici unul... n-a spus o vorbă creștinească pentru sufletul lui Nechifor. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

3. Fă o narațiune în care să folosești diferite verbe la diateza pasivă construite cu pronumele *se* și următoarele verbe reflexive impersonale: *a se întîmpla, a se spune, a se auzi, a se zări, a se părea*.

III. Verbele la diateza pasivă (la moduri personale) au funcția de **predicat verbal, indiferent de felul în care este construit pasivul** (cu pronumele reflexiv *se* sau cu verbul *a fi*). **Să nu confunzi predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, construită cu auxiliarul „a fi”, cu predicatul nominal format din verbul copulativ „a fi” și participiul cu valoare adjectivală.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă și cu două linii predicatele nominale exprimate printr-un participiu cu valoare adjectivală și verbul copulativ *a fi*.

a) Zăpada era bătută și ei alunecau strașnic. Uneori se țineau strinși unul de altul. Alteori răsucirea era așa de repezită, că șirul se rupea, și mai ales cei din coadă erau zvirlți departe de-a berbeleacul în zăpadă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) Într-acele plaiuri, în care el găsisese mai întâi mulțumirea, acum totul era ofilit. El cercă să ridice de la pământ arcul și săgețile, ghioaga și praștia, dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedea turbure la țintă. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) La Gheboși, fu deșteptat de un spectacol feeric. În bătaia splendidă a lunii, întinderi mari de peisaj alcătuiau un smirc ingenios. Smircul era compus dintr-o infinitate de mici bazine perfect circulare. Broaștele orăcăiau de aproape și de departe... și cîntecul lor fu înregistrat de Adam Celăreanu ca un concert delicios. — G. Călinescu, *Necunoscut*.

d) — Ești tu încredințat de asta, meștere Drăghici?

— Nu sînt încredințat, numai mă tem. Mai sînt și altele amestecate, de care grăiesc unii și alții. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Sultan-Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul palid și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui ostile. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

Verbe active nereflexive unipersonale și impersonale

I. a. **Verbele care arată fenomene ale naturii (a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge, a trăsni) sînt unipersonale, avînd numai persoana a III-a, și impersonale, pentru că acțiunea nu este făcută de o anumită persoană.**

Exercițiu

Subliniază verbele unipersonale și impersonale care arată fenomene ale naturii și fă analiza lor morfologică.

a) Colea pe la cină începu a ploua, de gîndeai că o să piară lumea; fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. — Vol. *Din folclorul nostru*.

b) Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiete. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) — Paștele prea e în vară...

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?

— Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține? — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

d) Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,

Și crivățul aleargă pe cîmpul înnegrit. — V. Alecsandri, *Serile la Mircești*.

b. Fii atent la ortografia verbului **a ploua**, a cărei rădăcină este terminată în „-u”: *a plou/a*. La toate modurile și timpurile, trebuie observată scrierea corectă a rădăcinii verbului: *a ploua, plouă, ploua, a plouat, plouase, va ploua, să plouă, ar ploua, ar fi plouat, plouînd*. Este greșit să scriem: *ploa, plooa, ploat, ploat, ploînd*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a ploua* la timpurile și modurile indicate înaintea fiecărui text.

indicativul prezent.

a) După zece zile de puhoi, lumea așteaptă zilele Dochiei, când ninge, și strălucește soarele de cîte nouă ori într-o zi. — M. Sadoveanu, *Noaptea de Sinziene*.

1) *participiu*; 2) și 3) *indicativul prezent*.

b) În faptul zilei, streșinile plîng.

Pădurea stă 1) ca o curcă.

Natura calcă cu piciorul stîng:

Pe-aici cînd 2) — 3) nu se-ncurcă! — G. Topîrceanu, *Plouă...*

1) *indicativul prezent*; 2) *condițional-optativul prezent, precedat de pronumele „i-“*.

c) Bunica n-are corăbii, dar parcă i s-au înecat corăbiile, șlepurile, dubasurile. 1) ori ninge în arie, în sat, în cîmp. Parcă i-ar ninge și 2) bunicii în cerul gurii. — Z. Stancu, *Descult*.

mai mult ca perfectul cu aspect negativ.

d) De douăzeci și una de zile în partea cîmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otava. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle verbul *a ploua* la infinitiv, perfectul compus, conjunctivul perfect, participiu și gerunziu.

c. Verbele a fulgera, a tuna, a ninge, a ploua, a trăsni pot fi folosite cu sens figurat, singure sau în diferite expresii, pentru a exprima acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor. În acest caz ele nu mai sînt impersonale, ci personale:

— *a fulgera* — a luci, a scînteia, a sclipi (ca un fulger);

— *a tuna și a fulgera* — se spune despre o persoană furioasă, care face scandal, trîntește și răbufnește;

— *a trăsni* — a lovi pe cineva ca un trăsnet.

Expresia *parcă tot îi ninge și-i plouă* se referă la o persoană mereu nemulțumită și posomorită — verbele sînt impersonale.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele impersonale care arată fenomene ale naturii, folosite cu înțelesul lor propriu, și cu două linii, pe cele folosite cu sens figurat, ca verbe personale, singure sau în diferite expresii. Arată care este sensul verbelor sau al expresiilor respective.

a) Odată însă, ... iată că se ivește, pe neașteptate, un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera și a tuna de clocoteau munții. — Vol. *Din folclorul nostru*.

b) Tot fulgeră de dincolo de moarte,

Însîngerata spadă-a lui Mihai. — P. Cerna, *Către pace*.

c) C-un răcnet de minie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca defildeș și l-a fulgerat sub coasta stângă a bătrînului. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) El duce regelui răspuns

Din tabără

Pe Fulger mort! Pe-un mal străin

L-a fulgerat un braț hain! — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

e) ... cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

f) (El) astăzi aprobă influența morală în alegeri, influență în contra căreia a tunat și fulgerat cînd era practică de alții. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

g) — Lasă dumneata asta; știu c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă astat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

h) Dar apa, cum năvăli, ... smulse și ducă roata morii și morarul rămase și plouat și fiert, ca vai de el. — B. Șt. Delavrancea, *Moș-Crăciun*.

2. Fă o narațiune în care să folosești verbele *a tuna*, *a fulgera*, *a ninge*, *a ploua*, singure sau în diferite expresii, exprimînd acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.

II. a. *Verbul a trebui este unipersonal, avînd forme numai pentru persoana a III-a, și impersonal cu sensul e necesar, se cuvine, se cade.*

Verbul a trebui păstrează în conjugare, la toate modurile și timpurile, vocala „-i“: trebuie, trebuia, a trebuit etc.

Exercițiu

Alcătuiește cîte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a trebui* la indicativ prezent și la imperfect.

b. *La indicativ prezent forma trebuie se folosește atît la singular, cît și la plural, deci indiferent de numărul la care se află substantivul sau pronumele cu funcția de subiect:*

Ne trebuie un om priceput; Ne trebuie oameni pricepuți; El trebuie să știe; Ei trebuie să știe.

Nu sînt recomandabile formele „trebuiește“, „trebuieșc“. Numai la conjunctivul prezent și la viitorul format cu conjunctivul se poate folosi forma trebuiască; să trebuiască; o (are) să trebuiască.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a trebui* la indicativ și la conjunctiv prezent și cu subiectele exprimate prin substantivele: *fiori, apă, unelte, muncitori*.

III. *Verbele a începe, a continua și a înceta sînt impersonale cînd se referă la un verb impersonal:*

A început (a continuat, a încetat) a ploua, a ninge, a se înnora, a se vorbi etc.

În propozițiile de acest fel verbele impersonale a începe, a continua, a înceta au ca subiect verbul impersonal la infinitiv.

Compară situația de verbe impersonale a verbelor *a începe*, *a continua*, *a înceta* din construcțiile de mai sus cu aceea de verbe personale din propozițiile în care verbele respective sînt determinate de infinitivul cu funcția de complement obiect direct al unor verbe personale:

Am (ai, a etc.) început (*continuat, încetat*) a citi, a lucra etc.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu verbele *a începe*, *a continua*, *a înceta*, folosite: 1. ca verbe personale; 2. ca verbe impersonale. Motivează oral cele două valori date verbelor respective.

Verbe active reflexive unipersonale și impersonale

Tot unipersonale prin formă și impersonale prin conținut sînt și următoarele verbe reflexive, care arată fenomene ale naturii: *se luminează* (de ziua), *se înserează*, *se înnoptează*, *se înnegurează*, *se întunecă*.

Fii atent la ortografia verbelor „*se înnoptează*, *se înnorează*, *se înnegurează*“, care se scriu cu doi „n“: primul face parte din prefixul „în“, iar al doilea reprezintă sunetul cu care încep substantivele *noapte*, *nor*, *negură*, de la care s-au format verbele respective.

Exerciții

1. Construieste cîte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbele: *a se înnopta*, *a se înnora*, *a se înnegura*.
2. Fă o compunere în care să folosești verbe impersonale active nereflexive și reflexive care arată fenomene ale naturii.

Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut

Expresiile verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut sînt formate din verbul *a fi* și un adverb: *e bine*, *e lesne*, *e așa (așa-i)*, *e greu*, *e sigur*, *e posibil*, *e imposibil* etc.

Propozițiile cu predicate nominale exprimate prin expresii verbale unipersonale au (în cadrul lor) subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin: *E lesne a trece riul*; *E lesne de trecut riul*. Subiectele lor răspund la întrebarea *ce?*: *Ce e lesne?* — *a trece*, *de trecut*.

Exerciții

1. Construieste cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin expresiile verbale *e bine*, *e greu*, *e imposibil* la indicativul prezent și la condițional-optativul prezent și cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și la supin.

2. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin expresii verbale unipersonale și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află expresii verbale unipersonale.
- a) E ușor a scrie versuri Înșirînd cuvinte goale
Cînd nimic nu ai a spune, Ce din coadă au să sune. — M. Eminescu,
Criticilor mei.
- b) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini. — *Folclor.*
- c) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste, dar la o împărăție...
nu se mai bagă în seamă. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
- d) — Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.
— De murit e ușor. De trăit e mai greu..., dar trebuie să trăim. — Z. Stancu,
Descult.

Rolul stilistic al verbului

Exerciții

d) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de buciuri,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt,
Lănci scînteie lungi în soare, arcuri se întind în vînt
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
Orizonu-ntunecîndu-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vijîind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie.

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Caută în *Scrisoarea III* de M. Eminescu, în *Amintiri din copilărie* de I. Creangă sau în alte opere de înfățișare a trecutului patru fragmente cu prezentul istoric (prezentul dramatic).

3. Fă o compunere în care să povestești amintiri din viața ta folosind prezentul.

II. Prin folosirea **verbelor onomatopice***, scriitorul urmărește să transmită cititorului o imagine artistică mai sugestivă a aspectului de viață prezentat și să-l facă nu numai să vadă, ci să și audă cele ce se petrec.

Exercițiu

Subliniază verbele onomatopice din textele următoare și arată ce a realizat scriitorul prin folosirea lor:

a) Dar cînd ajung
La cotituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărimă stînci.

Haiducii mei doinesc
Toți trei;
Și clocotesc
Și hohotesc

Păduri adînci. — St. O. Iosif, *Doina*.

b) Vînători și căruțași, mîrtoage și dulăi, culcați toți la pămînt, dorm ca duși, la tîrlă!... „Sîngure, stelele nopții se uită de pe cer la dînșii; ei aud cu urechea toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scîrțîind, fluierînd, șuierînd și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit“. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii,

Printre cetele păgine trec rupîndu-și large uliți. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Porumbiștile, holdele de grîu și de ovăz, cînepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzeau, şușoteau, fișiau, înțelegîndu-se între ele și bucurîndu-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. — L. Rebreanu, *Ion*.

III. **Personificarea** se realizează de cele mai multe ori cu ajutorul verbului, atribuind unui lucru sau unui animal acțiuni pe care nu le pot face decît persoanele.

Se scuturau frunzele toamnei, și *semîncerii* cei bătrîni de sute de ani *oftau* aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimă-reștilor*.

* Cuvînt (cuvinte) *onomatopice* (onomatopice) — adjectiv derivat de la substantivul *onomatopee* = „Cuvînt care prin elementele lui sonore imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvînt imitativ.“ (DEX)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele cu ajutorul cărora se realizează o personificare și cu două linii substantivele care denumesc obiectele personificate.

a) De ce dar, n-ar plînge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tîngui cu glasuri de vînt? Și de ce, încă, n-ar geme rîurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atîta strălucire, pe pămînt atîta liniște sfîntă! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Dar ce zgomot se aude înaintea noastră?... Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ație calea... Voinicul, frumosul rîu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute... Și-n tăcerea adîncă a codrului, biruitorul doarme — o ațipire de-o clipă, sub grija bățăliilor viitoare.

Din cînd în cînd îi vin ajutoare; piraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților și-l caută, îl strigă de departe și Jiul le aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Iată lacul. Luna plină,	Tremurînd cu unde-n spume,
Poleindu-l, îl străbate;	Între trestie le farmă
El, aprins de-a ei lumină,	Și visînd o-ncreagă lume
Simte-a lui singurătate.	Tot nu poate să adoarmă.

— M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*

2. Fă o descriere în care să folosești verbe onomatopice și verbe cu ajutorul cărora să realizezi personificarea unor obiecte.

IV. **Repetiția verbului** poate fi folosită cu scop stilistic, scriitorul urmărind prin aceasta să-l facă pe cititor să-și imagineze timpul îndelungat al desfășurării acțiunii, intensitatea sau repeziciunea ei ori impresia puternică pe care o produce o anumită acțiune:

*Se tot duc, se duc mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.*

— M. Eminescu, *Povestea teiului*.

(timpul îndelungat al desfășurării acțiunii)

(impresia puternică pe care o produce sunetul cornului)

Exerciții

1. Subliniază verbele care se repetă și arată în ce scop au folosit scriitorii respectivi repetiția verbului.

a) Să-l fi văzut Măria voastră...! Lac de apă. Și suie, suie pînă ce ajunse pe creastă. Acolo întinse oceanul și cîtă, cîtă pîn' se opri. Făcu cu mîna. Scoase coiful... Veni și Roșu...

Împăratul căzu cu fruntea în țărînă. Irina îl ridică, cu mîinile ei, și plînsă, plînsă, amestecîndu-și lacrimile. — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

b) — Da. Ș-a pornit înainte, către Sfînta-Duminică. Ș-a mers, ș-a mers... Ș-a mers înainte... Ș-a mers... — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*.

c) Mircea însuși mină-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Compune o narațiune în care, prin repetiția unor verbe, să redai durata, intensitatea, repeziciunea acțiunii sau să insiși asupra unei acțiuni care te-a impresionat.

*

*

*

În afară de procedeele stilistice menționate, verbul mai poate fi folosit și pentru **realizarea prozei rimate**. Proza rimată este folosită mai ales în basme și ea rezultă din juxtapunerea unui șir de propoziții în care verbele, la același timp și la aceeași persoană, sint plasate de obicei la sfârșitul propoziției. De exemplu:

— De asta și eu *mă anin/și mă închin* la cinstita față voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin, / zise Gerilă. / Și hai / de-acum *să dormim,* / mai acuș *să ne trezim,* / într-un gând *să ne unim,* / pe Harap-Alb *să-l slujim* / și tot prieteni *să fim,* / căci cu vrajbă și urgie raiul *n-o să dobîndim.* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciții

1. Subliniază în textele următoare verbele cu ajutorul cărora se realizează proza rimată. Dacă verbele respective au și un anumit rol stilistic, analizează și acest rol.

a) Pe cînd ea căta la dînsul/ și zimbea,/ lui i se nălucea/ ... că cîmpul înflorise/ și cerul se luminase,/ iar [cînd ea deschise gura/ ca să-i vorbească,] pentru dînsul munții răsunară,/ apele se turburară,/ brazii se scuturară,/ codrii se treziră,/ frunzele șoptiră,/ stelele sclipiră/ și în loc se opriră. / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Dar toată suflarea și făptura de pîmprejur îi țineau hangul:/ vîntul gema ca un nebun,/ copacii din pădure se văicăreau,/ pietrele țipau,/ vreascurile țiuiau,/ și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger./ Iară veverițele, găvozdite una peste alta în scorburii de copaci, suflau în unghii/ și plîngeau în pumni, blăstămîndu-și ceasul/ în care s-au născut./ Mă rog,/ foc de ger era,/ ce să vă spun mai mult. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Fă o narațiune în care să folosești fraze cu proză rimată.

Verbul

(Schemă recapitulativă)

Categoriile gramaticale ale verbului: diateza, modul, timpul, persoana, numărul.

Conjugările și caracteristicile lor	I	— -a (a cînta)
	II	— -ea (a tăcea)
	III	— -e (a face)
	IV	— -i (a citi), -î (a hotărî)

activă — acțiune a subiectului.

A. *verbe nereflexive (nepronominale)*: eu cânt, tu cânti, el cântă etc.

B. *verbe reflexive (pronominale)*
— obiective (cu pron. refl. c. ob. dir. sau c. ob. indir.):

a. *cu funcția pron. refl. marcată prin pron. accentuat*:

Ac. mă apăr (pe mine), te aperi (pe tine), se apără (pe sine, pe el, pe ea) etc.

D. îmi aduc (mie), îți aduci (ție), își aduce (sieși, lui, ei) etc.

b. *reciproce — cu funcția pron. refl. marcată prin forma pron. altul din expresiile de tipul unul pe altul, unul altuia*:

Ac. ne apărăm, vă apărați, se apără unul pe altul (unii pe alții, una pe alta, unele pe altele);

D. ne amintim, vă amintiți, își amintesc unul altuia (unii altora, una alteia, unele altora).

— *neobiective (cu pron. refl. fără funcție sintactică)*

a. *personale*

Ac. mă gândesc, te gândești, se gândește etc.

D. îmi închipui, îți închipui, își închipuie etc.

b. *impersonale*

Ac. se aude, se vede, se întâmplă, se întuneacă etc.

pasivă — acțiune îndeplinită de altcineva și suferită de subiect.

exprimarea

verbul a fi + participiul acordat cu subiectul:

sînt (ești, este) lădat(ă);

sîntem (sînteți, sînt) lădați (lădate).

pasivul reflexiv (reflexivul pasiv): se + verb cu formă activă: se plantează (= sînt plantați) pomi;

s-au plantat (= au fost plantați) pomi.

Modurile

personale
(predicative)

- **indicativul:** *cînt, am cîntat etc.* — acțiune sigură.
- **imperativul:** *cîntă! cîntați!*
- **conjunctivul:** *să cînt, să cînți, să cînte etc.*
- **condițional-optativul:** *aș (ai, ar, am, ați, ar) cînta.*

acțiuni realizabile

nepersonale
(nepredicative)

- **infinitivul:** *a cînta, a cîti etc.* — numele acțiunii.
- **participiul:** *cîntat, citit, scris etc.* — acțiune trecută.
- **supinul:** *de (pentru etc.) cîntat, citit* — numele acțiunii.
- **gerunziul:** *cîntînd, citînd* — împrejurare a altei acțiuni: *citînd, m-am lămurit*; felul altei acțiuni: *vine alergînd.*

Timpurile

indicativului

prezentul: *cînt, cînți, cîntă etc.*

trecutul

- **imperfectul:** *cîntam, cîntai, cînta etc.*
- **perfectul compus:** *am cîntat, ai cîntat, a cîntat etc.*
- **perfectul simplu:** *cîntai, cîntași, cîntă etc.*
- **mai mult ca perfectul:** *cîntasem, cîntaseși, cîntase etc.*

viitorul

- **viitorul I:** *voi (vei, va etc.) cînta.*
forme cu conjunctivul: *am să cînt, ai să cînți, are să cînte etc.; o să cînt (să cînți, să cînte etc.).*
- **viitorul II (anterior):** *voi (vei, va etc.) fi cîntat.*

conjunctivului

- **prezentul:** *să cînt, să cînți, să cînte etc. fără să (pers. 3): cînte, citească (el).*
- **perfectul:** *să fi cîntat.*

cond.-optativului

- **prezentul:** *aș (ai, ar etc.) cînta.*
- **perfectul:** *aș (ai, ar etc.) fi cîntat.*

infinitivului

- **prezentul:** *a cînta.*
- **perfectul:** *a fi cîntat.*

**Alcătuirea
formelor
compuse**

cu infinitivul
(a cînta, a citi)

viitorul I: voi cînta (citi).

cond.-optativul prezent: aş cînta (citi).

imperativul negativ: nu cînta (citi)!

cu participiul
(cîntat, citit,
scris)

perfectul compus: am cîntat (citit, scris).

viitorul II (anterior): voi fi cîntat (citit, scris).

conjunctivul perfect: să fi cîntat (citit, scris).

cond.-optativul perfect: aş fi cîntat (citit, scris).

infinitivul perfect: a fi cîntat (citit, scris).

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Mihai-Vodă ieşi din Bucureşti cu opt mii de ostaşi şi merse de înfipse tabără în drumul Giurguiului, la satul Măgureni... Acolo el adună lîngă sine pe capetele armatei şi împreună cercară sfat cum să apere mai bine ţara. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Greierul, cîntăreţ neobosit al zilelor de vară, amuţise istovit; veveriţa pusese frîu neobositei sale zburdălnicii. — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

c) Cincizeci de ani de cînd împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul şi lăsase de moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba de sînge. Cincizeci de ani, şi numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit... — împărat ce-n viaţa lui nu risese niciodată, care nu zîmbea nici la cîntecul nevinovat al copilului... — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

d) — Faceţi sat şi închideţi iaz. Şi să fiţi ai Moldovei, care vă dă pîne şi milă. Aici sînt scrise hotarele în veci. Să meargă slujitorii mei să le însemne. Şi eu însumi, la hotarul din fund, voi bate cu toiag pe coconul nostru ca să-şi aducă aminte mai tîrziu de hotărîrea Domniei mele. — M. Sadoveanu, *Fraţii Jderi*.

e) Păstorul care-şi părăseşte turma e mai rău ca acela care o conduce greşit, căci turma singură se risipeşte, pe cînd cu păstori, buni sau răi, tot nu se pierde. — L. Rebreanu, *Răscola*.

f) Creangă fu declarat la „Junimea” admirabil „scriitor popular”, caracterizare ce-l urmăreşte toată viaţa, iar Maiorescu de la Bucureşti va consfinţi că scrierile lui „sînt o adevărată îmbogăţire a literaturii noastre.” — G. Călinescu, *Ion Creangă*.

g) Ascultau în tăcere. Din cînd în cînd se auzeau pocnete de puşcă şi glasul vîntorului strigînd: „apporte!” Mai tîrziu căruţa s-a depărtat înspre vîntor pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele şi strigătele s-au pierdut, s-au stins şi, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decît cîntecul greierilor, iar cînd s-a înnoptat şi răsărea luna dinspre Cornăţel, au auzit desluşit glasul mamei lor chemîndu-i din capul miriştii: „Pitpalac! Pitpalac!” — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul*.

h) Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor, harapnicul lui Şerampei buzatul a prins a pocni din pistol în capul satului; cîinii au început a lătra în toate părţile, cei patru cai negri încordaţi, cu stele-n frunte, veneau bulziş, mîncînd pămîntul şi sunîndu-şi clopotele de argint. — M. Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaş*.

i) Ce-a fost, ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă... Pînă în două săptămîni, ori mă adormi cu farmecele tale, ori mă arunc în Olt. Nu-mi mai da nici un sfat, nu te mai gîndi la nici o mîntuire, căci nu mai e nici una. Oleana se cunună de duminică într-o săptămîină. Simbătă, în ajun, să tragi peste mine un stînjén de pămînt...

— Mămucă, mămucă..., te-am văzut în rădvanul de nuntă, la picioarele Olenei, gătită de mireasă, cîntîndu-i din vioară, și apoi pe tine și pe ea, îmbrățișați și morți în fundul Oltului, și pe blestemata de mine m-am văzut cu un stol de corbi pe cap... — G. Galaction, *Copca Rădoanului*.

j) Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a înzestrat natura. Mie drag să-l ascult și să-l privesc, căci e simplu și frumos la înfățișarea lui, vesel și poetic în graiul său. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

k) — Tu ești mare acum, băiatule... Tu trebuie să înțelegi că fac tot ce se poate face... Dar e greu... cînd ești singură... și crești cinci copii și cauți să-i ții în școli... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

l) — Măi, d-apoi cînd te-oi lua cu harapnicul, n-ai să-ți aduci aminte de datoria ta?... Acum n-au să te prindă zece ogari!

— Bine, domnule, dacă-i cu supărare și cu război, eu m-oi duce și-oi aduce pe cine m-ai trimis. A veni cu stăpîna și boierul de la Luncavăț, pe care cred că-l cunoști Domnia ta. — M. Sadoveanu, *Paștele blajinilor*.

m) Peste trei zile și trei nopți, feciorul de împărat iarăși bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră și grăi cu glas blînd:

— Ți-am zis să mergi pe calea pe care ai venit; spini să-ți crească în cale și flori să-ți rămîină pe urmă. — I. Slavici, *Ileana cea șireată*.

n) — ...Știu că umblați după patalamale care să vă mai ușureze viața. De altfel, chiar dacă n-o să străluciți la lucrarea scrisă, o să mai stăm de vorbă și la examenul oral... Începeți și nu vă grăbiți. Pentru că se știe că graba strică treaba. — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

o) — Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna...

Se codea zmeul..., dară Greuceanu nu îi mai zise:

— Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul reteza-ți-l-voi. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

p) Și nime-n urma mea

Pe cînd cu zgomot cad

Nu-mi plîngă la creștet

Izvoarele-ntruna,

Doar toamna glas să dea

Alunece luna

Frunzișului veșted.

Prin virfuri lungi de brad.

— M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.

q) O, Golia tu! Pîndit-ai așa de amară vreme!

Dar toate ale țării și plîngerii, și blesteme,

Ajungă-te de-a pururi și n-ai mai fi trăit!

.....

Așa sffrșit să aibă în veci de veci trădarea!

Iar lupii fie-ți preoți și gura lor mormînt! — G. Coșbuc, *Golia ticălosul*.

r) — I-auzi, măi leneșule, ce spune cucoana... Iacă peste ce noroc ai dat, bată-te întunericul să te bată, uriciunea oamenilor! — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

s) Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atît de încet ... și-au șoptit...

Afară ploua mărunțel, ploaie rece de toamnă. — I. L. Caragiale, *În vreme de război*.

ș) — Dom' perceptor, vă rog eu, zîmbi de astă dată secretarul.

Perceptorul răspunse atunci prietenește..., ca între funcționarii primăriei care își cunosc bine afacerile, se acoperă între ei și se servesc unii pe alții. — M. Preda, *Moromeții*.

II. Părțile de vorbire neflexibile

Adverbul

I. Adverbul* este o *parte de vorbire neflexibilă*:

Așa începură nopțile de pindă... Cîteodată îl auzea (pe lup) aievea, urlînd, dar nu putea desluși bine în care parte. — I. Agârbiceanu, *Lupul*.

Adverbul însoțește un verb, un adjectiv sau un alt adverb și exprimă:

— caracteristica unei acțiuni sau stări: Merge repede. Stă bine.

— caracteristica unei însușiri: Are o privire destul de ageră.

— împrejurarea în care se petrece o acțiune: Va veni aici mîine.

↑ ↑
locul timpul
acțiunii acțiunii

Exercițiu

Subliniază adverbele. Scoate-le din texte împreună cu verbul, adjectivul sau adverbul determinat și arată ce exprimă adverbele.

a) Lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încrun-tînd puțin din sprîncene, dădea ușor tonul: laaa!... Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) El alergă ca ieșit din simțiri dincolo, la stejarul bătrîn, unde știa c-a vărsat o parte din comoară...

Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredințeze iute, iute, iute.

Deodată se opri...; era de necrezut, dar cazanul se afla aici: îl lăsase acolo și acum îl găsi aici. — I. Slavici, *Comoara*.

c) Străinul veni și el afară. Acum se văzu că în șerpar mai avea și un fluier subțire, destul de mic. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) — Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Cîinele pășește încet după ea. Se apropie și vînătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

e) „Tare-i ursuz astăzi“, se gîndi Ițic, agitîndu-și alene arma pe umăr. — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

Felurile adverbelor

Felurile adverbelor după formă

După forma lor, adverbele sînt:

a) **simple**: *abia, așa, bine, destul, azi, mîine, aici, acolo* etc.;

b) **compuse**: *azi-noapte, mîine-seară, ieri-dimineață, astă-vară, după-masă* etc.

* Cuvîntul *adverb* vine din limba latină: *adverbium* (adverb), cuvînt format din prepoziția *ad* (pe lîngă) și *verbum* (verb). Deci *adverb* înseamnă partea de vorbire care stă pe lîngă verb. I s-a dat această denumire pentru că adverbul însoțește de cele mai multe ori un verb.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele simple și cu două linii adverbele compuse. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care domnu' ne dăruia de gustare cîte două la începutul fiecărei vacanțe. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

b) Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ți-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoștește,
mi-ai fugit și mișelește. — *Toma Alimoș*.

c) — Ei, stăpine, cred că n-ai ce mai zice. Ca mine-poimîne mi se împlinesc anii și rămîi făr' de mine. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

d) Mirosea tare a fin copt, și soarele ardea viu... Erau de azi-noapte pe cîmp și nădăjduiau să ajungă la stîna știută de moș Gună. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adverbele compuse *azi-dimineață*, *ieri-noapte*, *mîine-seară*, *astă-iarnă*, *după-amiază*. (Observă liniuța dintre elementele componente.)

Felurile adverbilor după înțeles

I. După înțelesul lor, adverbele pot fi:

— adverbe de loc: *aici*, *acolo*, *departe*, *aproape*, *împrejur*, *unde* etc.;

— adverbe de timp: *acum*, *atunci*, *astăzi*, *ieri*, *tîrziu*, *de vreme*, *odată*, *totdeauna*, *cînd* etc.;

— adverbe de mod: *abia*, *asa*, *alene*, *bine*, *cruciș*, *cum*, *degrabă*, *românește*, *vitejește* etc.

Exerciții

1. Subliniază adverbele, indică prin săgeată cuvîntul determinat și analizează-le arătînd felul lor după înțeles.

a) Sus bat tobele,
Jos cad neguriile. — Ghicitoare (*Ploaia*).

b) În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face și azi, va face și mine, și poimîne, pînă ce vor afla-o odată, în vreun ungher, că nu mai suflă. — I. Agârbiceanu, *Bunica*.

c) Dar domnu' nu s-a dus nicăieri: a rămas acolo pe pămîntul nostru; și în pămîntul nostru l-au și îngropat. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

d) Oh! pădure tînără!... Unde sînt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia... Unde sînt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia. — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare*.

e) La stîna nu vrea să rămîie; se uită așa, chiorîș, la păcurari. Se teme de ei... L-am luat cu mine... Unu-i nepotul moșului! — I. Agârbiceanu, *Mistrețul*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe: *departe*, *de vreme*, *degrabă*, *totdeauna*, *numaidecît*, *oriunde*, *oricînd*. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează adverbele arătînd felul lor după înțeles.

II. Adverbele de mod au sensuri foarte variate, putînd exprima:

- **modul propriu-zis** al acțiunii, stării sau însușirii: *încet, repede, bine, astfel, așa* etc.;
- **cantitatea**: *atît, cam, mult, destul, prea, cît* etc.;
- **comparația**: *ca, cît, decît, cum, precum, asemenea* etc.;
- **afirmația**: *da, desigur, firește* etc.;
- **negația**: *nu, ba, nici, nicidecum* etc.;
- **probabilitatea**: *poate, pesemne, probabil* etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod propriu-zis și cu două linii celelalte adverbe de mod. Arată ce exprimă ele.

a) — Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput!

— Priceput, cucoane, cît se poate de bine, răspunseră mai toți...

— Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moș Ion Roată. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cît îmi aduc aminte, și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Răducanu veni și el la mama Iana. Iana se uită cruciș la dînsul, se posomorî și-i zise:

— Măăă! da' strașnică alviță! Ne scoatem măselele într-însa...

Ce e drept, alvița era cam sfărîmată, cam negricioasă și nu prea se vedea să aibă nucă.

— B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

d) Și s-a mîngîiat moș Bodrîngă, gîndindu-se că precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. — M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle adverbele de mod: *asa, abia, degrabă, degeaba, alene*. (Fii atent la ortografia lor.)

Adverbe provenite din alte părți de vorbire

I. Așa cum s-a arătat la adjectiv și la modul participiu, *adjectivele și verbele la participiu pot fi folosite ca adverbe*:

Adjective și participii adjectivale

↓
cîntec frumos (sau urît);

↓
răspuns deslușit;

↓
răspuns nedeslușit.

Adverbe

↓
cîntă frumos (sau urît);

↓
răspunse deslușit;

↓
răspunse nedeslușit (din participiu negativ — cu prefixul „ne-“).

Exerciții

1. Scoate pe două coloane părțile de vorbire subliniate din textele următoare: 1) *adverbele împreună cu verbele determinate*; 2) *adjectivele sau participiile cu valoare adjectivală împreună cu substantivele determinate*.

- a) Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma ei se-ntinde *falnic* armia română.
.....; fulger *lung încrămenit*
Mărginește munții negri în întregul asfințit...
— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.
- b) Și deodată peste codrii de argint
vine în zbor zmeul *falnic*...
— M. Eminescu, *Călin-Nebunul*.
- c) — Te privesc *lung*, Doamne, că ai încărunit.
Mircea-Voievod a zîmbit *amar*. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.
- d) Atunci vă veți întoarce la vremile-*aurile*...
Plăcerile *egale egal* vor fi-mpărțite. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.
- e) Și trenul se apropie mîncînd pămîntul...
Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conducătorul sări jos cel dintîi și urlă *hodorogit*:
— Nășăud... o minutăăă! — L. Rebreanu, *Proștii*.
- f) — Care-i? a întrebat un glas rău, *hodorogit*, și atunci l-am văzut în toată minia pe moșul Iovu. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.
- g) O ploaie rece și subțire cădea *neînterupt* și-n văi și pe dealuri plutea o ceață lăptoasă. — M. Sadoveanu, *Luarea Griviței*.
- h) — Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român *verde*!
— C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.
- i) — Și dacă mai aveți ceva de zis, nu vă sfîiți, spuneți *verde, moldoveneste*, ca la niște frați ce vă sîntem. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.
2. Construiește cîte două propoziții în care cuvintele *greu, tare, amar* să fie folosite ca adverbe și ca adjective. Subliniază-le și indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate.

II. *Substantivele care denumesc anotimpurile, zilele sau părți ale zilei* (dimineața, seara, noaptea), *la forma articulată, se folosesc ca adverbe. Numele zilelor apar ca adverbe și la forma nearticulată.* Tot la forma nearticulată se folosesc ca adverbe și substantivele: *zile, săptămîni, luni, ani, secole*. Deosebirea dintre aceste adverbe și substantivele din care provin constă numai în faptul că atunci *cînd au rol de adverb determină un verb și răspund la întrebarea cînd?*:

Substantive

Toamna este un anotimp frumos.

Lunea (*luni*) este prima zi a săptămîinii.

Dimineața a fost răcoroasă.

Adverbe

Toamna *se numără* bobocii.

Lunea (*luni*) *reîncepem* munca.

Dimineața *se lasă* ceață.

Exerciții

1. Scoate cuvintele subliniate pe două coloane: 1) *adverbele de timp* provenite din substantive împreună cu verbele determinate; 2) *substantivele care denumesc anotimpuri, zile, părți ale zilei sau alte unități de timp* (zile, săptămîni etc.).

a) Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fin, în care pluteau *vara* și *copilăria*.⁶⁷
— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) În nopțile de *toamnă*, cu ploii repezi și pătrunzătoare, în nopțile de *iarnă*, cu vifor-nițe năprasnice, el nu stătea în cușca lui. — Em. Gârleanu, *Grivei*.

c) Toată *ziua*-n drum mă uit

Și-aștept *ziua* ca să uit.

Va veni ori nu mai vine?⁶⁸ — T. Arghezi, *Așteptare*.

d) Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneșă pasăre: dormea *ziua* și *noaptea*.
— Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe...*

e) Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii... cai, porci, oi...; ștergare de burangic alese și alte lucruri, ce le duceau *lunea* în târg de vânzare sau *joia* pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) — Lasă, măi Ștefane și Smărănducă,... *marți*... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Privea în sus și nu-și credea ochilor: *zile, săptămîni, luni* avea de umblat.⁶⁹ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

2. Construiește cîte o propoziție în care cuvintele *lunea (luni)*, *miercurea (miercuri)*, *vinerea (vineri)*, *duminica (duminică)*, *primăvara*, *dimineața* să aibă valoare de adverb. Indică prin săgeată verbele determinate.

III. Cuvîntul „*ce*” are valoare de adverb cînd determină un verb, un adjectiv sau un adverb. Adverbul *ce* are sensul cît. Să nu confunzi acest adverb cu pronumele sau adjectivul pronominal relativ ori interogativ *ce*.

— Zmeoaica suflă *ce* suflă... —
P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

— *Ce* vesel ți-a ieșit poporu-n cale!

Și *ce* credință trist-o să-i rămînă.
— A. Vlahuță, 1907.

— *Ce* repede trece vremea!

adverb = suflă *cît* suflă;

adverb = *cît* de vesel;

adjectiv pronominal;

adverb = *cît* de repede.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvîntul *ce* cu valoare adverbială și cu două linii pronumele sau adjectivele pronominale relative ori interogative. Indică prin săgeată cuvintele determinate de *ce* adverbial și de adjectivele pronominale relative sau interogative.

a) Ce pictor ar fi fost Delavrancea — îmi spunea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă *ce* expresiv e în desen, cum prinde mișcarea, caracterul și *ce* vie și colorată e linia la el?⁷⁰ — A. Vlahuță despre B. Șt. Delavrancea.

b) Cu cîtă strălucire, *ce* adînc și albastru se dezvelea cerul! Și *ce* minune!... Și *ce* întunecime... sub frunzișoara lui. *Ce* căutase dînsul acolo? — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

c) — Poruncește mai degrabă, împărate, căci poate să se supere împăratul *ce* m-a trimis, de atîta zăbavă. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

d) Suirăm *ce* suirăm, și împăratul... zise: „Stai!” și noi stăturăm.⁷¹ — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

2. Construieste trei propoziții în care să se afle cuvântul *ce* cu valoare adverbială și o propoziție în care să se afle adjectivul pronominal relativ sau interogativ *ce*. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

Ortografia unor adverbe

I. *Adverbele de mod formate din substantive sau verbe și sufixul -iș se scriu fără -i la sfârșit: cruciș, pieptiș, tîrîș (din tîri + sufixul -iș) etc., spre deosebire de adverbele iarăși și totuși, care se scriu cu -i la sfârșit pentru că sînt formate din iară + și, tot(u) + și.*

Exerciții

- Subliniază adverbele terminate în *-iș* sau *-și*. Scoate-le din texte și arată din ce sînt formate. Subliniază și celelalte adverbe și indică prin săgeată cuvintele determinate.
 - În sfîrșit începu a mătăhăi prin casă cruciș și curmeziș*, ținîndu-se cu mîinile de fâlci și suflînd din greu. — L. Rebreanu, *Dintele*.
 - Țiganul se sculă de gios plin de sînge și se puse pieptiș dinaintea boierului nemilos-tiv... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbin și a unei parale*.
 - De pe Curmăfura Arșiței se deschide iarăși priveliște largă spre munți. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
 - Atunci a ieșit ca matroz pe coaverta vaporului... la priveliștea malurilor Dunării. Totuși, ce iluzie să crezi că viața de matroz se petrece molcom, dulce... — G. Galaction, *Gloria Constantinii*.
- Construieste cîte o propoziție sau frază în care să se afle adverbele: *fățiș, chiorîș, tîrîș, iarăși, totuși*. Explică ortografia lor.

II. Fii atent la ortografia adverbului *numai* (un singur cuvînt) și a adverbelor *nu mai* (două cuvinte). Pentru a nu greși, folosește următoarele mijloace de control:

— Adverbele *nu și mai* se află deseori înaintea unui verb la mod personal cu aspect negativ, iar adverbul *mai* se intercalează între adverbul de negație *nu* și verb: „*nu mai merge*“. Fiind un cuvînt de sine stătător, adverbul *mai* din astfel de construcții poate fi scos: *nu merge*.

— Adverbul *numai* poate sta înaintea oricărei părți de vorbire, avînd de obicei sensul adverbului *doar* sau un sens foarte apropiat de al acestui adverb: au venit *numai* (doar) *trei*, *numai* (cu) *copiii* etc.

Rareori adverbul *numai* se află înaintea unui verb la mod personal, dar cu aspect pozitiv, avînd, și în acest caz, sensul adverbului *doar*: Nu face nici o treabă, *numai* (doar) vorbește întruna.

⁶⁷ — „pluteau *vara* și *copilăria*.“ — *Vara* — substantiv cu funcția sintactică de subiect, ca și substantivul *copilăria*.

⁶⁸ — „și-aștept *ziua* ca să uit.“ — Substantiv cu funcția de complement obiect direct (*ce aștept?*).

⁶⁹ — „*zile, săptămîni, luni*.“ — Adverbe provenite din substantive; determină verbul la supin *de umblat* (cît timp avea de umblat?).

⁷⁰ — „*ce expresiv; ce vie și colorată*.“ — *Ce* are valoare de adverb (= *cît de expresiv; cît de vie și colorată*).

⁷¹ „*suirăm ce suirăm*.“ — *Ce* are valoare de adverb (= *suirăm cît suirăm*).

* Format probabil din verbul (*a*) *curma* + suf. *-iș*, sub influența adv. *pieziș* (DEX, 1984).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adverbul *numai* sau cu adverbele *nu mai*. Explică ortografia lor.

a) Mi-au lăsat un ciot de viață (...). Tița, noaptea nu pot dormi, fac socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani. Aș vrea să mai trăiesc alți zece și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug cîmpul înțelenit de mărăcinș. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) — Cîntă-le de acum, Ioane: „Cei fără prihană, aliiuia!“ Și tînji atîta după dinșii.

— Ia clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduh. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) — Acuș s-or aduce și bucatele, și vinul, și de-ați avea pîntece unde să le puneți. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) temniți ne-au zidit, Dar pe moși și pe nepoți,
..... lanțuri au gătit, Și pe iad, pe dracii toți,
..... cuie-au făurit, vrem să fim iloți,
Cruci de schingiuire; Nu vrem umilire. — G. Coșbuc, *În opressores**.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle adverbul *numai* și trei propoziții în care să se afle adverbul de negație *nu*, urmat de adverbul *mai*.

III. Adverbele de loc *încotro*, *dincotro*, *oriîncotro*, *oridîncotro* se scriu într-un singur cuvînt. Este greșit să legăm pe *e* prin liniuță, pentru că el nu este articol nehotărît, ci face parte din corpul cuvîntului. Nu este același lucru cu *întro* (casă), unde avem *prepoziția* *întro* + *articolul* *nehotărît* *e*.

Exercițiu

Compune un dialog cu propoziții interogative urmate de răspunsul la întrebare, folosind adverbele de loc *încotro* și *dincotro* în propozițiile interogative, iar în cele care dau răspunsul la întrebare, folosește, potrivit întrebării, pe fiecare dintre cele patru adverbe.

IV. Următoarele adverbe se scriu într-un singur cuvînt: *dinăuntru*, *dincoace*, *dineolo*, *dinainte*, *dinapoi*, *dindărăt*, *dinadins*.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle adverbele: *dinainte*, *dinapoi*, *dinăuntru* și *dinadins*.

V. Tot într-un singur cuvînt se scriu și adverbele: *deasupra*, *dedesubt*, *degeaba*, *degrabă*, *deloc* (n-aude *deloc*), *desigur*, *deopotrivă*, *devreme*.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle adverbele: *dedesubt*, *degrabă*, *devreme*, *deopotrivă*, *desigur*.

* În *opressores* = împotriva asupritorilor.

VI. *Adverbele următoare, în componența cărora intră substantivul dată, se scriu într-un singur cuvânt: odată (odinioară, cîndva), altădată (odinioară), cîteodată (uneori), deodată, îndată, totodată (în același timp), niciodată (nicicînd).*

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești adverbele în componența cărora intră substantivul *dată*.

VII. *Adverbele în componența cărora intră elementul ori (la început sau la sfîrșit) se scriu într-un singur cuvînt: oricum, orișicum, oricît, orișicît, oricînd, orișicînd, oriunde, orișunde, oriîncotro, oridîncotro; uneori, alteori, deseori, rareori. Nu intră în această regulă locuțiunile adverbiale de cîte ori, ori de cîte ori, ale căror elemente componente se simt bine separate în vorbire prin pauzele dintre ele.*

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să se afle adverbele: *oriunde, orișunde, oricînd, orișicînd, oricît, oriîncotro, oridîncotro, alteori, deseori, rareori, uneori.*

Locuțiuni adverbiale

Caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri ori împrejurarea în care se desfășoară acțiunea se exprimă și prin grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul unui adverb, numite locuțiuni adverbiale.

Locuțiunile adverbiale pot fi formate:

— *dintr-un substantiv, adjectiv substantivat, participiu (de obicei negativ), numeral sau adverb cu una sau mai multe prepoziții: de dimineată, de obicei, în silă, în grabă, în veci, cu de-a sila, din nou, pe de rost, de-a pururea, pe negîndite, pe neașteptate etc.;*

— *dintr-un substantiv, pronume sau adverb repetat cu una sau două prepoziții: zi cu zi, clipă cu clipă, rînd pe rînd, din ce în ce, din cînd în cînd etc.;*

— *din părți de vorbire de același fel: calea-valea, vrînd-nevrînd, ici-colo etc.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie locuțiunile adverbiale și cu două linii adverbele. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Priveliști fermecătoare... se deschid de pretutindeni — și fug, alunecă fantastic... De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesăț frumusețile acestea care curg și nu se mai sfîrșesc.⁷² — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Și cît de drag ti era bunicii rîulețul ăsta! Pe malul lui înflorit venea la praznice în sat, cîntînd cu el alături, oprindu-se din vreme în vreme să-și mai tocmească în oglinda lui năframa. — I. Agârbiceanu, *Bunica*.

c) Asta era patima lui Cuhulea: să privească, să se uite cu de-amănuntul și îndelung la cîte ceva — patima omului care trăiește singur și are răgaz să vadă și să gîndească. — Em. Gârleanu, *Furnica*.

d) Și-au ațintit urechile cu luare-aminte...

Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de seamă spre foc. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Valea oftează cu durere, se razimă de speteaza scaunului, se apleacă tare peste masă... Prin perdelele albe se cerne o ușoară și deasă pulbere de lumină; în odaie e liniște, numai în chilia vecină se aude din când în când zgomot mai mare.⁷³ — I. Agârbiceanu, *Dragoste veche*.

f) Dumnezeu era cu obrazul întunecat din pricina nelegiuirilor din zi în zi mai mari ale oamenilor... Diavolul era dirz și înțepat, zîmbind cu răutate, căci trebile lui mergeau mai bine.⁷⁴ — A. Russo, *Piatra Teiului*.

2. Construiește cite o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din substantivele *silă, tăcere, șoaptă, noroc, pace, bucurie*, precedate de o prepoziție. Subliniază locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată verbele determinate.

Ortografia unor locuțiuni adverbiale

I. Locuțiunile adverbiale **într-adevăr, într-adins, într-un rînd** etc. se scriu cu liniuță de unire pentru că primul element al locuțiunii este prepoziția *întru*, care a pierdut vocala *-u* înaintea unui cuvînt ce începe cu o vocală.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale în componența cărora intră prepoziția *într(u)* și explică ortografia lor.

a) Va veni ziua izbîndirii, ziua cînd vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și, într-adevăr zic vouă, acea zi s-a apropiat. — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Vîntul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește cite o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din cuvintele: *un timp, o clipă, un răstimp, un veac, o dimineață* precedate de prepoziția *întru*. Explică ortografia lor.

II. Prepoziția compusă **de-a** din locuțiunile adverbiale se scrie cu liniuță de unire: **de-a curmezișul, de-a dreptul, de-a surda** etc.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale și explică oral ortografia celor construite cu prepoziții legate prin liniuță.

a) Strecurați prin plumbi și săbii, dorobanții drum deschid.

Înimoși s-azvîrl prin șanțuri și de-a valma sar pe zid. — G. Coșbuc, *Dorobanțul*.

b) — Du-i răspuns, Ivane, că poruncesc să moară de acum înainte, trei ani de zile, de-a rîndul, numai oameni tineri... — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

c) De-a pururea aproape vei fi de sînul meu...

Mereu va plînge apa, noi vom dormi mereu. — M. Eminescu, *O, mamă...*

2. Construiește cinci propoziții în care să se afle locuțiuni adverbiale formate cu prepoziția compusă **de-a**.

⁷² — „din goană, cu nesăț”. — Locuțiuni adverbiale formate din substantiv cu prepoziție; (beau) *repede (fugitiv), nesățios*.

Gradele de comparație ale adverbelor

I. *Adverbele de mod propriu-zis, precum și unele adverbe de loc și de timp au grade de comparație, care se exprimă prin aceleași construcții tipice prin care se exprimă și gradele de comparație ale adjectivului:*

adverb de mod: bine; mai bine; mai puțin bine; la fel, tot așa (atît) de bine; cel mai bine; foarte bine;

adverb de loc: aproape; mai aproape; mai puțin aproape etc.;

adverb de timp: tîrziu; mai tîrziu; mai puțin tîrziu etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele care pot avea grade de comparație și analizează-le arătînd felul lor și gradul de comparație. Subliniază cu două linii adverbele care nu pot avea grade de comparație.

a) Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos și legă mai mult decît altă dată. — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic*...

b) Începu deci din nou și mai băbește să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejească. Ba a adus și pe domnul Iuga în mijlocul lor, tocmai ca să se ajungă mai repede și mai sigur la o pace frumoasă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) Zăpada sfărîmicioasă stăpînea tot cuprinsul... Cerul era însă mohorit și nepăsător și se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pămîntul. În văzduh rătăcea o tristețe grea care pătrundea în suflete mai adînc decît frigul atotstăpînitor. — L. Rebreanu, *Îtic Ștrul, dezertor*...

d) Îngînat de glas de ape Tot mai tare și mai tare,
Cîte-un corn cu-nduioșare Mai aproape, mai aproape. — M. Eminescu,
Povestea teiului.

e) — Demult, m-ascuți, scatiule? Începe măcăleandru, demult tare, la-nceput, pe cînd oamenii erau puțini de tot, și poamele și mai puține, veverița a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce și gustos. — Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*

II. *Superlativul absolut al adverbelor poate fi redat prin unele mijloace mai expresive. Mijloacele sînt aceleași ca și pentru gradul superlativ al adjectivelor. (Vezi Gradele de comparație ale adjectivului, Superlativul absolut, punctul II, pag. 113).*

Exerciții

1. Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale al căror superlativ absolut este redat prin diferite mijloace expresive. Explică ce mijloace s-au folosit în acest scop.

a) Fagi și paltini cît lumea de bătrîni, cu trunchiurile albe și goale, își împreunau sus de tot frunzișurile lor și alcătuiau o boltă de umbră și verdeață. — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

⁷³ — „cu durere”. — Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție; (oftează) *dureros*.

⁷⁴ — „cu răutate”. — Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție; (zîmbind) *răutăcios*.

b) Dar vezi că părintele Vartolomeu a trăit ca un chip al blindețelor, mai ales de cînd murise preoteasa Salvina. Și-i mult de-atunci, Doamne, muultu-i! — I. Agârbiceanu, *Suferințe*.

c) Dar cum o apucă, îndată o și lăasă la loc: fărămitura era udă de sîngele păsării. „Brrr! vasăzică asta e omul!” gîndi furnica; și repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos. — Em. Gârleanu, *Călătore*.

d) Aici la han, în drum, la răspîntie trebuie un băiat iute spirt. Să umble ca sfîrleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*.

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adverbe la gradul superlativ absolut redat prin cît mai variate mijloace expresive.

Schimbarea valorii gramaticale a adverbului

I. Unele adverbe de mod sînt folosite și ca adjective:

↓	↓	
Curge repede.		adverb
↓	↓	
Este o apă repede. Sînt apă repezi.		adjectiv

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele și cu două linii adjectivele provenite din adverbe. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu minie repede...

Pregățiți căruța! strigă el...; așezați blană moale să nu mă zdruncine tare... Treceam Nistrul cît om putea mai repede, ș-acolo pun eu mîna pe hoț. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

b) Căta la noi așa de blînd,
Senină și tăcută. — St. O. Iosif, *Bunica*.

c) De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii... — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Bunica știe cuvintele, dar n-o mai ajută glasul... Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ți se pare că... glasul vine adus de un vînt încet și slab. — I. Agârbiceanu, *Bunica Iova*.

II. Adverbele bine, rău, greu devin substantive cînd sînt articulate enclitic sau însoțite de articolul nehotărît, de o prepoziție, de un adjectiv ori de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv: binele, răul, greu, un bine, un rău, a venit la bine, marele bine, acest bine etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele bine, rău, greu și cu două linii substantivele provenite din aceste adverbe.

a) Numai iaca își ia inima în dinți, ... și se hotărăște să ia un copil de suflet. El socoti cu mîntea lui că așa ar fi mai bine. — P. Ispirescu, *Copilul cel isteț*.

b) Pentru nota „rău“ nu dădeai nimic; pentru „binișor“, pîine, brînză, măsline; pentru „bine“ făceai... plăcinta pe din două;... pentru „foarte bine“, ceva gologani. — B. Șt. De-lavrancea, *Domnul Vucea*.

c) Și-acum ar vrea un neam călău E rău destul că ne-am născut,
S-arunce jug în gîtul tău! Mai vrem și-al doilea rău?
— G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

d) Și, simbătă sara, pînă gătește cina, baba se gîndește... cît i-a fi de greu moșneagu-lui, după ce va muri ea. — I. Agârbiceanu, *O patimă*.

e) Ea lupte-se cum biet o ști, Că și noi ne-am luptat pe-aci
C-așa ne dete soarta, Cu greul și cu moartea.
— G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selc*.

f) Ce bine-mi poți tu da? Și binele în vergi i-l dați!
Dă pașa semn. — „Să-l dezbrăcați — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

Funcția sintactică a adverbului

I. Cea mai obișnuită funcție sintactică a adverbului este aceea de **complement circumstanțial de loc, de timp sau de mod**, după înțelesul pe care îl are adverbul, raportat la cuvîntul determinat:

<p>Îndată Jder dădu drumul lui Pehlivan, care-și scurmă drum pe dedesubt. Veneau cu anevoie și ceilalți după el. — M. Sadoveanu, <i>Frații Jderi</i>.</p>	<p>compl. circumstanțial de timp; compl. circumstanțial de loc; compl. circumstanțial de mod.</p>
---	---

Exerciții

1. Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează funcția sintactică a adverbilor și a locuțiunilor adverbiale.

a) De acolo se vedea luminiș de drum la stînga. Însă Onofrei coti spre dreapta și începu a sui pieptiș...

Undeva foarte departe, sub ripa dreaptă a muntelui, scînteia o pinză de apă în cădere.
— M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

b) Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lingă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șade pururea deschis și cu care văd și noaptea, și ziua tot ce se face prin casă.
— I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*.

c) Și l-a bătut vodă cu mîna pe umeri, zicîndu-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicînd“. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Cum ieși din vîgăuna Arșitenilor și mai merse puțin încolo, pămîntul parcă se schimba: încetul cu încetul, cîmpul se îmbrăca, înașurile începeau să-și desfacă lăvicerile pînă departe, încolo, spre Cotruți. Și mergînd așa, gîndurile bătrînului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele. — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*.

e) Natura de jur împrejur, Pe jos e un verde covor
— Pe sus e o boltă de-azur, Țesut cu mii tinere flori. — M. Eminescu,
Frumoasă-i.

2. Construiește cite o propoziție în care să se afle următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *degrabă, devreme, dinainte, de-a curmezișul, de-a rostogolul și întruna*. Analizează felul lor după înțeles și funcția sintactică.

II. Adverbele și locuțiunile adverbiale pot avea și funcția sintactică de **atribut adverbial**. Adverbul cu funcția de atribut se leagă de obicei de substantivul (pronumele) determinat printr-o prepoziție:

Cine se lovește cu capul de pragul **de sus**, vede și pe cel **de jos**. — *Proverb*.

Exercițiu

Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează felul adverbilor după înțeles și funcția lor sintactică.

- a) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mine. — *Proverb*.
- b) Seamănă porumbi din vreme și de foame nu te teme. — *Proverb*.
- c) În odaia de-alături doarme ostentiv biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovei. — A. Vlahuță, *România pitorească*.
- d) De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda. — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.
- e) Când Eminescu a plecat la București, Creangă rămase trist și deseperecheat, cu singura mângiere a întoarcerilor din când în când ale lui Eminescu. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.
- f) În răstimpuri se pornește o boare domoală, care trece în grabă, după ce-a înfiorat frunzele perilor din grădină. Dealurile înalte își lasă încet-încet vălul ușor de umbră, care lunecă tot mai mult la vale. — I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*.

III. Adverbele de mod din expresiile verbale impersonale formate cu verbul „a fi” — exprimat sau nu — au funcția de nume predicativ: (e) bine, (e) rău, (e) drept, (e) sigur, (e) probabil, așa e etc.

Alte adverbe de mod, care nu admit verbul copulativ „a fi”, îndeplinesc singure funcția de predicat, de aceea se numesc adverbe predicative.

Cele mai obișnuite adverbe și locuțiuni adverbiale predicative sînt: firește, negreșit, pesemine, poate, desigur, cu siguranță, de bună seamă. Adverbele predicative sînt urmate de obicei de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția **că**: Desigur / **că** a știut. Firește / **că** a știut.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele cu funcție de nume predicativ și cu două linii adverbele predicative. Desparte în propoziții frazele în care se află adverbele respective.

a) Drept e iar(ăși) că e greu să vezi pe un om scotocind mereu hirtii vechi, buchi-sind toate pietrele de la biserici și luind copii de pe ele... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*.

b) — Așa e țărănul pretutindeni, mă rog. Și la noi, în Transilvania, tot după pămînt se zbate... Și e bine că e așa. Cît timp țărănul va iubi cu atîta patimă pămîntul, e sigur că nimeni nu i-l va putea smulge... — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) — Așa-i, zise dascălul, mîngîindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește... — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strânge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice:

— Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!... — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

e) Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vînător. — T. Arghezi, *Pagini din trecut*.

f) Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-o expresie verbală impersonală, formată dintr-un adverb și verbul copulativ *a fi*, și alte trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-un adverb (locuțiune adverbială) predicativ(ă). Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

IV. Unele adverbe de loc, de timp și de mod (unde, încotro, cînd, cum etc.) sînt folosite ca **adverbe relative**. În acest caz, asemenea conjuncțiilor, ele fac legătura între propozițiile subordonate și regentele acestora:

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană / **unde** baciul aduna finul cosit de pe culmi. — G. Galaction, *La vulturi!*...

N-auzi nici trîmbițele-n vîi, /

Nu vezi / **cum** sar grăbiți ai tăi. / — G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.

În general, **adverbele relative** își păstrează și funcția de complement circumstanțial în propozițiile pe care le introduc. Funcția lor sintactică apare clar cînd propozițiile introduse prin adverbele *unde, încotro, cînd, cum* etc. sînt provenite din propoziții interogative sau cînd adverbul se referă la un substantiv din propoziția regentă:

Spune-mi / **de unde** vii / și **încotro** te duci. / Mă mir / **cum** a ajuns pînă aici. /

Dedesubtul Brăcinelului, era o poiană / **unde** (în poiană) baciul aduna finul. /

În unele fraze **adverbele cînd, cum, unde** pierd sensul lexical, deci și funcția sintactică, căpătînd sens de **conjuncții** (locuțiuni conjuncționale):

O strigară de la poartă / să s-urnească mai degrabă, /

Cînd (= dar) în locu-i cine vine? / — M. Eminescu, *Călin-Nebunul*.

Cum (= pentru că) vremea e frumoasă, / vom merge în parc. /

Ioviță îi zise (scorpiei) / să vină mai încet..., / că, [**de unde** (= dacă) nu*,] tocmai în inimă o săgetează. / — P. Ispirescu, *Ioviță-Făt-Frumos*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază adverbele relative. Analizează-le arătînd felul lor și ce funcție sintactică au în propozițiile pe care le introduc; indică prin săgeată verbele determinate.

a) — Drept să-ți spun, moșule, aș putea să-ți spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să știi dumneata. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Dincolo de codru, la Siret, se aflau niște fînațuri fericite, în băteștița soarelui, de unde s-ar putea rădica pînă la trei sute de ocă de ceară verzie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

* În propozițiile de acest fel **predicatul negativ este redus la adverbul nu**, verbul fiind tot cel din propoziția de care depinde: *să vină...*, *că, de unde (dacă) nu (vine)...*

c) — ...iacă ce ne-a zis boierul să ghicim; căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tălpile. — P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteată*.

d) În răgăzurile aşteptării, ... ea îşi afla mîngîierea învăţînd cu mare taină pe Trip- tolem, copilul ei de suflet, cum să sădească, cum să crească şi cum să îngrijească rodurile folositoare ale pămîntului. — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

e) Cum nu mai erau decît vreo sută de metri pînă acasă, Grigore coborî... şi continuă pe jos. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) Turcii încep să se creadă biruitori, cînd deodată se trezesc izbiţi în faţă de oastea învăpăiată a lui Mihai. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

g) Trecusem pe la hanul lui Mînjoală de atîtea ori încă de copil, de pe cînd trăia răposatul taică-meu. — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Mînjoală*.

Valoarea stilistică a adverbului

Unele adverbe de mod, cum sînt cele provenite din adjective (sună *dulce*), din participii (vorbeşte *aşezat*), din substantive (merge *alene*), precum şi unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părţi de vorbire (vultureşte, şoimeşte, amarnic, pieptiş etc.), sînt folosite de obicei cu valoarea stilistică de **epitet al verbului**. Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfăşurare a acţiunii:

Muscelele abureau un fum ce [↓]se-nălţa **alene**, clătinat de adiere.
— B. Şt. Delavrancea, *Sultânica*.

Cu ochii de sînge, cu barba vîlvoi,

El [↓]zboară [↓]şoimeşte. — G. Coşbuc, *Paşa Hassan*.

În locul adverbelor *alene* şi *şoimeşte*, s-ar fi putut folosi alte adverbe — se-nalţă *încet*; zboară *foarte repede* —, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim nici încetineala cu care se înalţă aburii, nici repeziciunea cu care fuge paşa Hassan. Epitetul *şoimeşte* are la bază o comparaţie: zboară *şoimeşte* = zboară *ca un şoim*. În textul citat adverbul *şoimeşte* realizează şi o *hiperbolă*.

De multe ori *adverbul* sau *locuţiunea adverbială* cu valoare de **epitet al verbului** întăreşte ideea de **personificare** exprimată şi de verb: Şi din codri noaptea *vine* // **Pe-furiş**. — G. Coşbuc, *Noapte de vară*.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod cu valoare stilistică de epitet al verbului şi arată la ce figuri de stil contribuie pe lângă verbul determinat.

a) Pe lespezile calde, şopîrle aurii culcate le soare clipesc somnoroşi din ochi, ascultînd şuietul adormitor al apei... — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

b) Aşa, citeodată numai, cînd pădurile mari... murmurau tainic, în liniştea înserării, ofta fără să ştie de ce... — I. Agârbiceanu, *Costea pădurarului*.

c) Scotea haine novăceşti
De puneă călugăreşti...

Şi-ncăleca voiniceşte
Şi purcedea vultureşte.

— Novac şi corbul.

d) Cuceșul se ridică în picioare... și întinzându-și gatul... trîmbiță din gușă voinicește — Că-că-ri-guuu! — Em. Gârleanu, *Cuceșul*.

e) Într-o zi, cînd ninge mai vrăjmaș, Vasile Baci ieși din casă, hotărît să sfîrșească cu Ion. — L. Rebreanu, *Ion*.

f) Atunci au ieșit în țară oameni răi, care ridicau în cîngi și-n furci pe săriman! Vai nouă!... Bătrînul oftă greu și privi neguros spre oștean. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

g) Șoseaua... merge șerpuiind pe marginea Jiului, care-și tale voinicește albie în piatră — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești adverbe cu valoare stilistică de epitet al verbului. Adverbele să fie provenite din adjective și participii sau formate de la substantive prin derivare cu ajutorul sufixelor *-ește* și *-nic*. Analizează-le ca la exercițiul 1.

Adverbul

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Departe, pe țarm străin,
Departe, departe foarte,
Peste fruntea lui Bălcescu
Bat viforîte de moarte. — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

b) Deasupra se boltea un cer alburii de singurătate. Mergeau încet pe un drum de țărînă... Un stol de stânci și grauri pluti alene pe vînt, apoi se lăsă într-o vîlcea.

— Hm! curtea-i la doi pași... Azi e simbătă, boierul trebuie să fie acasă. Simbăta vine mai devreme de la cîmp. — M. Sadoveanu, *Bordeienii*.

c) Primăvara n-avea mai nici un farmec pentru el...

Dar vara, și mai ales toamna..., cînd se coceau nucile și strugurii, Costea era mai mult prin grădinile oamenilor și prin vii, decît la vite. — I. Agârbiceanu, *Omul cu viață scurtă*.

d) Dușu se răpezi cel dintîi spre unul dintre vagoane, cînd trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea și unde putea să-și ascundă mai bine buzunarele pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de aproape; ...conductorul s-a uitat... foarte lung și mirat. — I. Slavici, *Comoara*.

e) Am pregătit într-adins locuri adînci și cuiburi. Am așteptat mereu primăvara...

Singure vrăbiile, care zboară puțin, s-au virît printre grinzi și țigle... Le-am lăsat locuri și lor, să intre de-a gata în dosul birnelor din acoperiș. N-au așteptat să fie rugate, și pretutindeni chenarele casei sînt pline de ele. — T. Arghezi, *Acasă, la noi*.

f) Acu, nu de multă vreme, îl întîlnesc într-una din zile în sala cea mare a Tribunalului.

Era îngrijat, cu căciula-n mîină. Privea... cam spăriat. Barba-i era nerasă de mult, pletele nepieptănate. Pornise în grabă de undeva de la munca cîmpului, după ce trecuse pe-acasă...

Mă apropiai de el.

— Ce mai faci, moș Ifrime?

Tresări și se uită la mine pieziș. Apoi zîmbi blînd. Mă cunoscuse. — M. Sadoveanu, *Pe drumuri încurcate*.

g) Ieșirăm afară din vîietul morii. Omul își acoperi încet, cu grijă, pletele cărunte. Umbla cu greutate și zîmbea neconținut. În fața soarelui clipi de cîteva ori.

— Iaca și sfîntul soare, zise el: sfîntul soare ni-i prietin, el totdeauna ne vrea binele... — M. Sadoveanu, *Ion Rusu Ungureanu*.

Interjecția

I. Interjecția este o parte de vorbire neflexibilă cu intonație exclamativă:
ah!, vai! etc. Ea exprimă de obicei:

- o stare sufletească
— un îndemn
— o adresare
sau
imită sunetele ori zgomotele
- Ah, mamă, tu! Ce slabă ești! — G. Coșbuc,
Moartea lui Fulger.
— Haide, fată, la ogor!
— Ba, mamă, ochii mă dor! — *Folclor.*
— Ia ascultați, măi, zise Gerilă... — I. Creangă,
Povestea lui Harap-Alb.
Țac, țac, prin copac,
Fis, fis, prin păiș. — Ghicitoare (*Coasa*).

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile din textele următoare și arată ce exprimă ele.
- a) Oh! libertate, nimic nu e mai scump ca tine. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*.
- b) Pe lângă ne-ntărîm șiragul În fruntea noastră drum făcu:
Și iat-un căpitan cu steagul Ura, băieți, acu-i acu!
- G. Coșbuc, *Coloana de atac*.
- Uraaa!... Uraaa!... — D.R. Popescu, din vol. *Somnul pămîntului*.
- c) Și cît era de hotărît și de vînjos drumețul, nu-și putu opri un oftat:
— Uf! că mult mai am de suit, Doamne!... Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.
- d) Tîrziu cucușul trîmbiță prelung: cucurigu! și găinile începură a ieși în soare. —
- M. Sadoveanu, *Hulaanul*.
- e) ...surugiii plesneau din bice... și roatele sfîrțiau din nou balanga-langa-langa-langa.
- Al. Macedonski, *Pe drum de poștă*.
- f) N-o să aluneci cu el, mă? a întrebat jupînul.
— De! jupîne; știu eu?...
— Haidel! s-a răstit jupînul... Leneșule!
- Dar cînd să apuce pe o ulicioară mai neumblată, tocmai trecea o birjă... Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bildibic! și zdronc! Cănuță într-o parte cît colo și sarcina din spinare într-alta. — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.
2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să folosești interjecții cît mai variate prin ceea ce exprimă ele.*
- Arată ce exprimă fiecare interjecție.

II. *Interjecțiile care reproduc diferite sunete, zgomote sau strigătul animalelor
sînt cuvinte imitative sau onomatopee.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee) și cu două linii celelalte interjecții. Explică ce imită interjecțiile onomatopee și ce exprimă celelalte interjecții.
- a) Dang! Bing! Bang!
Bang! Dang! Bing!
Sună clopotul.

Sunetul aleargă, trece pe lângă noi și peste noi: Se pierde în depărtare. — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Și cum ospăta el, bufl cade fără de sine în groapa cu jărat. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

c) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! chiau! clings!... iar când izbucnea într-o cascadă de triliuri, zău dacă nu-ți venea s-o apiauzi ca pe-o primadonă. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*.

d) Să nu rideți de mine că mă pui jos în rîu și fac prin apă: coac, oacaca, coac. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*.

e) Cele patru viețuitoare se traseră mai la o parte, în sfat...

Și şu-su-su, şu-su-su, se sfătuiră! — Em. Gârleanu, *După asemănarea lor!*

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești interjecții exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee).

III. *Interjecțiile de adresare* măi, mă, fă (fa), bre au în vorbire același rol ca și vocativul, adică sînt folosite pentru a striga pe cineva, spre a-l face atent la comunicarea pe care vrem să i-o facem. Ele se pot folosi singure sau însoțite de un substantiv la cazul vocativ:

— Măi, nu cumva să vă împingă mititelul să intrați înaintea mea. —

I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Dan zice: „Măi Ursane! acolo e de noi!” — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

Sînt și interjecții de adresare care nu au rolul de a striga pe cineva, ci sînt folosite în scopul de a atrage atenția cuiva asupra unui lucru sau a unui fapt: ia, iacă, iată, iacătă, ian:

— Ia! parc-am auzit poarta scîrțîind.

— Iată, copii, școala. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— Iaca ce-mi scrie frate-meu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

— Iacătă-o, măi, colo. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciții

Subliniază cu o linie interjecțiile de adresare și cu două linii celelalte interjecții. Arată care din interjecțiile de adresare au același rol ca și vocativul.

a) — Ce mai faci tu, măi flăcăule? Ți întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?...

— Dar ești vrednic tu, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi? — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

b) Las'că prind pe-Osman, măi frate,

Și-am să-mbrac cămașa lui! — G. Coșbuc, *Cîntecul redutei*.

c) Catrinc, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat aruncînd secerile. — M. Preda, *Moromeții*.

d) Salut, o miliarde

de inimi filifinde ce răspundeți!

— Hei, frați ai noștri! Sîntem lângă voi! — E. Jebeleanu, *Sursul Hiroshimei*.

e) — Iaca și Deaiul Bălaurului, jupînescă! Ia aici a căzut odată un bălaur grozav de mare, care vărsa jărat pe gură...

— Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor? — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

f) — Și cum mergea el, mulțămît în sine pentru această facere de bine, numai iaca i se înfățișază... crăiasa albinelor. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

IV. *Interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă adresată unei persoane sau unui animal au un sens apropiat de al imperativului. Cele mai obișnuite interjecții din această categorie sînt: hai!, haide!, na!, ho!, nani!, marș!, hăis!, ceai!, hi!, bîr!*

Ca și verbele la imperativ, aceste interjecții sînt însoțite de obicei de un substantiv la vocativ, care denumește persoana sau animalul cărui i se adresează îndemnul sau porunca, ori de o interjecție cu același rol ca și vocativul:

— **Hai, Dușule,** hai la Buzău. — I. Slavici, *Comoara*.

— **...Hi,** căluții tatei, să ne întoarcem cît mai degrabă acasă. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— **Hai,** mări, mai repede!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile care au sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele de adresare care au același rol ca și vocativul.

a) — Suie-te-n căruță că se face prînzul!

— Hai, mă! Hai, mă! dii! strigă tatăl înfuriat, învîrtind biciul pe deasupra cailor.

— M. Preda, *Moromeții*.

b) Nani, nani, puiul mamei,
Vino somn, de mi-l adoarme. — *Folclor*.

c) „Na, morișcă, na, na, na!”

Moara tot hodorogea

Și prin apă tot fugea.

Mînați, mări!

— Hăi, hăi! — *Plugușorul*.

d) — Hăis, Joiane, tată!

Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare; jugul îl frige...

— Hai, Dumane, hai! — Em. Gârleanu, *Tovarășii*.

e) — Ptru! ciii!... Sai binișor pe ici pe crucea căruței. Ho... pa! Ia acum te văd și eu că ești voinică... — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

Funcția sintactică a interjecției

I. În mod obișnuit, interjecțiile nu au funcție de parte de propoziție. Sînt totuși construcții în care unele interjecții au funcție sintactică.

A. Cea mai obișnuită funcție sintactică a interjecției este aceea de **predicat**:
Hai cu mine! (*Mergi* cu mine!).

Funcția de predicat a interjecțiilor este strîns legată de sensul lor. *Pot avea funcție de predicat:*

a) *interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă*, adică acele interjecții al căror sens se apropie de al imperativului: **hai!**, **ho!**, **na!**, **nani!** etc.;

b) *interjecțiile de adresare iată, iacă* etc.: **Iată** un fluture! Aceste interjecții exprimă din partea vorbitorului îndemnul pe care îl adresează cuiva pentru a privi un obiect sau pentru a asculta o comunicare;

c) *interjecțiile — cuvinte onomatopee — care imită zgomotul făcut de o acțiune în timpul executării ei: Și zvrri! cu o piatră (zvrli); Și tran! capacul (trinti) etc.;*

d) *interjecțiile care redau repeziciunea unei acțiuni (haț!, tuști! etc.): El atunci tuști! lângă mine (sări repede).*

Interjecțiile menționate la punctele c și d pot fi urmate de un verb ce exprimă acțiunea la care se referă și interjecția: Și tran! trinti capacul; El atunci tuști! sări lângă mine. În acest caz interjecția nu mai are funcție de predicat, ci servește numai pentru a imita zgomotul sau pentru a arăta repeziciunea acțiunii.

Exercițiu

Subliniază interjecțiile cu funcție de predicat și scrie în dreptul fiecărui text cu ce verb ar putea fi înlocuită interjecția.

a) — Hai, căluțul meu!

Atunci calul zboară lin ca vîntul, și cînd vîntul au aburit, iaca și ei la calul în ogradă au sosit. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) — Aho! car nebun, aho! Cînd te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară..., atunci să mergi așa.⁷⁵ — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

c) Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătase... — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

d) — Ia mai strigă, Vasile, cîinii..., zise boierul, întorcînd capul spre pădurar.

— Na, na, Frișca, naa! — M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.

e) Atunci mezinul se vîră iute în horn... Asemene cel mijlociu, tuști! iute sub un chersin... Însă cel mare se dă după ușă... În sfîrșit trage zăvorul... Cînd ia!... ce să vadă? Ș-apoi mai are cînd vedea?... Căci lupului... îi sfîrșia gîtlejul de flămînd ce era. Și nici una, nici două, haț pe ied de gît. — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

f) Pupăza zbrr! pe o dugheană... Eu atunci haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Băgă cheia în broasca ușii și, întorcînd-o nițel, scîrț! ușa se deschise. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

B. Interjecțiile cu funcție de predicat se comportă ca un verb, putînd avea diferite complement. Unele interjecții au și subiect.

— Hai mai aproape!	complement circumstanțial
— Na-ți cartea!	complement obiect direct
— Pupăza zbrr! pe o dugheană...	complement circumstanțial

Prezența în propoziție a unui complement care determină o interjecție este o dovadă sigură că acea interjecție are funcția sintactică de predicat.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu funcție de predicat și cu două linii complementele care determină interjecțiile respective. Notează subiectul interjecției.

a) Și zvrri! cu pravila cea mare după călugări. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) — Dacă-i așa, hai și tu cu noi — zise Harap-Alb — că doar n-am a te duce în spinare. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Eu, grăbit, țisti dincolo într-un picior... alunec și bîlbîbesc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă. — B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*.

d) Și cînd răcnește odată cît ce poate, eu zvrri! chibriturile din mină și țuști! la spatelul lui Zaharia, și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de cînd. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) — Na-ți, mă, banii! zise dracul trimis; și să te cărăbănești de aici, că de nu, e rău de tine! — I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*.

f) Neghiniță înțelese, și țisti în urechea stîngă, și iar, șopa, șopa. Împăratul rîse cu hohote. — B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*.

2. Construiește patru propoziții în care predicatul exprimat printr-o interjecție să aibă subiect și unul sau mai multe complemente.

II. Interjecțiile pot avea și alte funcții sintactice, în afară de aceea de predicat:

De-abia se mai aude de departe: Cioe! cioe! cioe!	subiect (ce se aude?)
— Em. Gârleanu, Cioe! cioe! cioe!	
E vai de el!	nume predicativ (=e rău)

La a patra măsură, șeful strigă chemarea: hăp-șă! — M. Preda, <i>Morometii</i> .	atribut (care chemare?)
---	-------------------------

Eu auz „hi, hai, hi, hai” și nu văz* pe nimeni.	complement obiect direct (ce auz?)
— B. Șt. Delavrancea, <i>Neghiniță</i> .	

Și odată pornesc ei, teleap, teleap, teleap.	complement circumstanțial de mod (cum pornesc?)
— I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	

În legătură cu aceste funcții ale interjecțiilor, observă următoarele:

— interjecțiile cu funcția de subiect apar în propoziții cu predicatul exprimat prin *verbul reflexiv impersonal a se auzi*, iar cele cu funcție de complement obiect direct determină un verb la diateza activă, *nereflexiv*: a auzi, a zice etc.;

— cu funcția de nume predicativ se folosește de obicei interjecția *vai*, singură sau împreună cu cuvintele *amar*, *groază* (*E vai și amar*; *E groază și vai*), construcțiile fiind mai expresive cînd verbul copulativ nu este exprimat: Atunci, *vai și amar* de voi!

Folosirea interjecțiilor cu funcție de părți de propoziție sau ca însoțitoare ale predicatului verbal are de obicei *valoare stilistică*. Interjecțiile sînt mult mai expresive decît alte părți de vorbire (verb sau substantiv) care ar putea fi folosite în locul interjecțiilor respective, după cum se poate vedea din comparația construcțiilor următoare: *Țuști!* lîngă pom; *Sări* lîngă pom; Se auzea *sfîrr*, *sfîrr*; Se auzea *sfîrșitul*.

⁷⁵ — „Aho!” — Interjecție cu funcția de predicat; se apropie ca-sens de imperativ (stai! oprește-te!).

* Prin forma populară „văz”, autorul redă vorbirea personajului. Forma literară este: (eu) *căd*.

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile cu funcție de părți de propoziție și analizează aceste funcții. Dacă interjecțiile au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.

a) Sărim și noi/ și turcii sar/

Și-i moarte-n șanț,/ e vai și-amar./ — G. Coșbuc, *Coloana de atac*.

b) Deocamdată îl lăasă;/ dar au să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu Rașcului/ și atuncea vai și amar de stîină și de vite,/ și vai de sat,/ dacă n-or găsi/ ce caută./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Și calul, fiști! sare de trei stîneni./ Și toată oastea strigă: uraaa!/ Și dincolo s-aude uraaa,/ de se clătinau munții./⁷⁶ — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată...*

d) Pitache scoate o rublă,/ o dă băiatului/ și-l zorește/ să-i aducă restul,/ cînd se aude alături în livada de pruni: lip-lip! lip-lip!/ Vine Manolache Ciolănescu pe poteca de după pruni, cu papucii lipăind./⁷⁷ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*.

e) S-a trezit ciocîrlia în chemarea prepeliței: „Pit-palac!“/ — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

f) De cîte ori auzeam „jart“,/ auzeam și „aoleo!“/ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

g) De inima căruței atîrnau păcornița cu feleștiocul și posteuca,/ care se izbeau una de alta/ și făceau: tronca, tronca, tronca!/ — I. Creangă, *Moș Nichifor Coșcariul*.

h) Pe urmă au venit păsările/ să se culee./ Întîi coțofenele s-au abătut pe virfurile copacilor, strigîndu-se: „caracara-ca! caracara-ca!“/ Mai tîrziu au fluierat mierlele./ Pe urmă altă pasăre a îngînat încet adormind: „Țic! țic! țic!“/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

i) Se auziră strigătele, de astă dată răzlețite, hăp! hăp!/⁷⁸ — M. Preda, *Moromeții*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle interjecții cu funcția de subiect, atribut, complement direct și complement circumstanțial de mod. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

Punctuația interjecției

I. Interjecțiile au o intonație exclamativă, care poate fi mai înaltă sau mai puțin înaltă, de aceea *după interjecție se pune semnul exclamării sau virgulă*, potrivit cu intonația ei. *De obicei, se pune semnul exclamării după interjecțiile care exprimă stări sufletești puternice: entuziasmul, spaima, uimirea, o durere mare etc.:*

Ura! măreț se-nalță-n vînt

Stindardul României! — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*.

Exercițiu

Construiește cinci propoziții în care să se afle interjecții ce exprimă stări sufletești. Explică de ce ai pus semnul exclamării sau virgulă după interjecții.

II. Interjecțiile de adresare care îndeplinesc același rol ca și vocativul, dacă nu sînt însoțite de un substantiv la vocativ, se despart prin virgulă de cuvintele învecinate, ca și substantivele la vocativ:

— Măi, vino mai repede!

— Vino, măi, mai repede!

— Vino mai repede, măi!

Cînd sînt însoțite de un substantiv la vocativ, singur sau cu atributele lui, aceste interjecții au aceeași intonație ca și vocativul și întregul grup de cuvinte urmează regula de punctuație a vocativului:

- Măi fraților, vedeți-vă de treabă!
- Liniștiți-vă, măi oameni buni, odată!
- Liniștiți-vă odată, măi oameni buni!

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile de adresare care au același rol ca și vocativul. Dacă sînt urmate de substantive la vocativ, subliniază-le împreună cu aceste substantive. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia ascultați măi! Da de cînd ați pus voi stăpînire pe mine? — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) — Măi fraților spune care ai furat mă să nu ne omcare pe toți fără vină! Se jurară care de care că el nu. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) — Măi Zaharie nu mai ai tu vreo poștă de cele pe undeva? — Nu bre răspunse Zaharia și mai încet. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) — Ia șezi!... Dă-i un scaun măi babă nu te mai zăpăci degeaba, că n-a venit la peșit! — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) — Ură tu măi Chiriece — zic eu lui Goian — și noi măi Zaharie să prufnim din gură; iar iștialați să strige: hăi, hăi! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Un zdrahon, nalt și spătos, și face semne spre noi cu o cofă mare parc-ar purta în mină o ulciică.

— Stați bre oameni buni! Stați, că altfel mă supăr, și-i bucluc! — M. Sadoveanu, *Din Moldova*.

g) Dimineța, cînd ieșea în cerdac, striga cam pe nas, dar destul de tare:

— Bălaaane mă; vin' la tata! — Em. Gârleanu, *Nadișanca*.

2. Compune un dialog în care să folosești cel puțin patru interjecții de adresare cu același rol ca și vocativul, însoțite și neînsoțite de un substantiv la vocativ. Explică punctuația folosită.

III. După interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă (cu sens apropiat de al imperativului) nu se pune nici un semn de punctuație dacă sînt urmate de un complement care le determină:

— Hai cu mine! Na-ți cartea!

În celelalte cazuri se despart prin virgulă sau prin semnul exclamării, în funcție de intonația lor:

— Hai! pornește odată!

— Hai, că ne apucă noaptea.

poruncă (intonație mai înaltă);

îndemn (intonație mai puțin înaltă).

⁷⁶ — „Și calul, țîști! sare...” — Predicatul propoziției este exprimat prin verbul *sare*, deci interjecția nu are funcția de predicat. Rolul ei este numai de a sugera rezezițiunea acțiunii *sare*.

⁷⁷ — *Ce se aude?* — *lip-lip! lip-lip!* — Funcția sintactică a interjecției: subiect. Nu poate fi complement direct, deoarece *se aude* este un verb reflexiv impersonal.

⁷⁸ — *Care strigăte?* — *hăp! hăp!* — Funcția sintactică a interjecției: atribut interjecțional.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele care au același rol ca și vocativul. Pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie.

a) Măi bădiță Moldovene

Hai la maica de mă cere,

Că m-oi face mînioasă,

Dar veni-voi bucuraoasă!

— Strigătură.

b) Mă uitai la dînsul, la pachet și-i poruncii cu glasul năbușit:

— Hai du-te!

Iar sergentul îl luă prietenește de umăr:

— Hai măi camarade; haide du-te acasă. — Em. Gârleanu, *Contrabandistul*.

c) — Haide luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce pradă țara. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*.

d) — Plătești?

Doboș se lăsa bine pe umeri, înțepenindu-se în glezne:

— Atunci, na strigă Sorbu, și cu vorba îi trimise celuilalt și o palmă. — Em. Gârleanu,

Secretul.

2. Construiește trei propoziții cu predicate exprimate prin interjecțiile *hai* și *na* urmate de un substantiv la cazul vocativ sau de o interjecție de adresare și trei propoziții în care aceleași interjecții să fie urmate de complemente. Explică punctuația folosită.

IV. *Interjecția de adresare ia urmată imediat de un verb la imperativ sau la conjunctiv are aceeași intonație ca și verbul, deci nu se desparte de acesta prin nici un semn de punctuație: — Ia citește și tu! — Ia să văd și eu.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile și cu două linii substantivele la cazul vocativ. Pune virgulă acolo unde trebuie.

a) — Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Deodată auzim glas. Ne strigă cineva. Au mare nevoie de noi!

— Mă oameni buni măi! ia stați oleacă!...

Ne oprim. Ptru stăi Rusca!

Un gospodar vine repede spre noi și tot face semn cu mînă stîngă.

— Ia îngăduiți oleacă oameni buni!

După ce află omul că ne ducem să pușcăm hulpea, ne întinde cofăelul.

— Ia luați de ici oameni buni oleacă de must nou... — M. Sadoveanu, *Din Moldova*.

V. *Cînd se repetă interjecții de același fel, ele se despart prin virgulă sau prin liniuță, iar după ultima interjecție se pune semnul exclamării sau virgulă, în funcție de intonația ei:*

He, he!; Ha-ha-ha!; He, he, așa e.

Exercițiu

Subliniază interjecțiile și substantivele la cazul vocativ și pune semnele de punctuație care lipsesc.

a) — Na na na. Măria ta! parcă astă grijă am eu? Ia mai bine rugați-vă cu toată inima Sfintului Hărăsc Nicolai..., doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

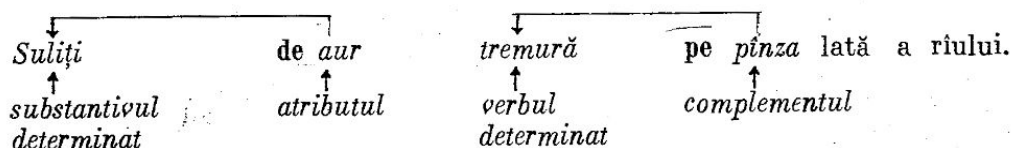
- b) Își făcuse fîntînă în curte numai să se poată spăla dimineața, ca la armată.
Se spală tremurînd și oftînd:
— Of of of mamă cine mă puse?! — D.R. Popescu, Din vol. *Somnul pămîntului*.
- c) — Hei hei călătorule... ai să-ți rupi ciocchinele umblind... Hai nu mai sta la îndoaială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- d) Doctorul Sivu nu-și putu stăpîni exclamația de mulțumire:
— Ha ha haa — M. Sadoveanu, *Înșelări*.

Prepoziția

I. Prepoziția* este o parte de vorbire neflexibilă.

Suliți de aur tremură pe pinza lată a riului. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Prepoziția nu are un înțeles de sine stătător, de aceea nu poate avea nici funcție de parte de propoziție. Ea are rolul de cuvînt ajutător sau instrument gramatical întrebuințat pentru a face legătura între un atribut sau un complement și partea de vorbire pe care o determină:

Deși nu are un înțeles de sine stătător, prepoziția are o mare importanță în vorbire; ea face ca relația dintre aceleași cuvinte să exprime altceva, cînd se folosesc prepoziții diferite: Am pus pachetul pe masă; Am pus pachetul sub masă; Am pus pachetul lîngă masă.

Substantivul, pronumele sau numeralul precedat de o prepoziție este de obicei la cazul acuzativ.

Exercițiu

Subliniază prepozițiile împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate din texte aceste părți de propoziție împreună cu cuvintele determinate și indică funcțiile lor sintactice prin inițialele: A (atribut), C (complement).

a) Lungi cărări de văpaie tremură pe trîmba de oțel a Bistriței. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) ...un alai de nuntă îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuși de porțelan... a apărut în rama arcadei. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

c) ...mai se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. Calea-Robilor scilipea ca o pîrtie de zăpadă. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

d) Cîțva timp, cei doi rămaseră încremeniți uitîndu-se la saltîmul doborît... Dușulache ieșise din gaura lui făcută sub șira de paie și se uita peste grădină, parcă nedumerit și el. — M. Preda, *Moromeții*.

* Termenul gramatical *prepoziție* vine din limba latină: *praepositio* (citește: prepozițio) = *prepoziție*. Cuvîntul *praepositio* este format din cuvintele *positio* = *punere, așezare* și *prae* = *înainte*. Prepoziția a fost numită astfel, pentru că ea este pusă (*așezată*) înaintea părții de propoziție pe care o introduce.

II. *Prepoziția poate sta chiar înaintea părții de propoziție pe care o introduce sau poate fi despărțită de aceasta prin alte părți de propoziție: Am mers pe potecă; Am mers pe aceeași potecă.*

Exercițiu

Subliniază prepozițiile și părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate-le din texte, procedînd ca la exercițiile de mai înainte.

a) Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe același drum ca și înția oară, ieșiseră din regiunea de șes... și după ce făcuseră un popas la oborul din Pitești o luaseră pe șoseaua care ducea spre creierul munților. — Marin Preda, *Moromeții*.

b) Un perete lung de iedără se înfățișa ochiului, pierzîndu-se într-un șir de plop... O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn. O îndoită alee de ței ducea la scară. — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

c) S-a trezit în cîmpurile întinse, acoperite de ierburi dese, culcate de vînturi ale Ungariei... S-a ținut cîtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai. — Em. Gârleanu, *Calul*.

III. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta imediat după cuvîntul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte cuvinte:*

Sosînd la Șiria, cetele trec de-a curmezișul prin sat. — I. Slavici, *Pădureanca*.

Exerciții

1. Subliniază prepozițiile și atributele sau complementele pe care le introduc și scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate, procedînd ca la exercițiile anterioare.

a) Unde intră soarele pe fereastră, doctorul iese pe ușă.

b) Vîntul dinspre Dunăre a adus nori și norii au adus ploaie grasă de primăvară. — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborît repede sub streășina turnului, semn că Mircea-Voievod a părăsit cetatea de scaun. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Turmele își dăgăneau clopotele pe coasta de la miazăzi; se apropiau de strungă. Cîrezile veneau prin praful alb al drumului uscat, fript de secetă. — I. Agârbiceanu, *Nepotul*.

e) Și Irinuca avea o cocioabă veche de birne cu ferestile cît palma, acoperită cu scînduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stîng al Bistriței. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește patru propoziții în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție să fie despărțit de cuvîntul determinat prin alte cuvinte. Indică prin săgeată cuvîntul determinat.

IV. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia: Meșteșugul este brățară de aur; După război mulți viteji s-arată.*

Exerciții

1. Scoate din texte părțile de propoziție introduse prin prepoziții împreună cu cuvintele determinate și indică funcția lor sintactică, procedind ca la exercițiile anterioare.

a) Același refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrășteie în cercuri mari și apoi amuțește și nimeni nu știe ce spune.

Dar ele (clopotele) spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.

b) În odaie era cald și bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă.
— M. Sadoveanu, *Rătăcirile lui cuconu Toderăș*.

c) Printre case mărunte și uliți întortocheate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspintie se adăgeau alți privitori. — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.

d) Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară. — G. Coşbuc, *Mama*.

e) La moara cea neagră din ponor, așezată după modă străină pe căpățile și zimți de fier, mă aștepta domnul Iohan pentru vinătoarea de noapte. — M. Sadoveanu, *Vidra*.

2. Construieste trei propozitii in care complementul introdus printr-o prepozitie sa se afle inaintea cuvintului determinat.

Felul prepozițiilor

Prepozițiile sînt de două feluri: **simple** — *a, către, contra, cu, de, fără*; **compuse** — *de la, de pe la, de lingă, fără de etc.*

Unele prepoziții au elementele componente contopite într-un singur cuvânt: *despre, dinspre, înspre.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două linii prepozițiile compuse împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Notează deasupra acestora funcția sintactică prin inițialele A. (atribut) și C. (complement).

a) Mi s-a părut că ajung tirziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munți; în lumina zăpezii, o căsuță abia se deslușea. Un lătrat iute începu să sune după o ușă; parcă era căteaua din poveste, cu dinții de fier și cu maselele de oțel. Ochiul căsuței se aprinsă și ieși în prag portarul cetății. — M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania*.

b) De mincate ieșim din Turnu-Severin, pe șoseaua care o ia pe sub Munții Mehedinților, și ieșim la Tirgu-Jiu. Valea răsună toată de zureitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Trecu prin întuneric, pe lângă țintirim. Căsuța singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale printr-un geam cit palma. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Ghica Grigorie, care-și iubea țara, a luat sarcina de-a stărpi jafurile boierilor și ale ciocoilor, care la Caragea ajunsese(ră) cam fără frâu. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

e) Veți privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.

Noaptea-ntreag-o să-și murmure
Apele povestea lor.
Și ieșind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor.

— G. Coşbuc, *Pace*.

2. Construieste cîte o propoziție în care prepozițiile compuse *de la, de pe, de pe la, de pe lingă* să introducă atribute. Indică prin săgeată substantivele determinate.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile compuse: *de la, de pe, de printre, de pe la, de pe lângă*.
4. Construiește trei propoziții în care să se afle atribute exprimate prin verbe la modul infinitiv precedate de prepoziția *de*.
5. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complementele exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepozițiile: *fără, pentru, spre*. Între prepoziția infinitivului (*a*) și verb să se afle pronumele personal neaccentuat *-l* sau *-i*.

Prepoziții provenite din adverbe

Unele prepoziții sînt provenite din adverbe folosite cu formă articulată sau nearticulată: *deasupra pămîntului; împrejurul grădinii; împotriva lui (ei, lor); înaintea noastră*.

Cînd au formă articulată, aceste prepoziții se construiesc cu substantive sau pronume la genitiv ori cu adjective posesive la acuzativ, ca în exemplele de mai sus.

Cînd au formă nearticulată, ele se construiesc cu pronume personale neaccentuate, la dativ: *împotrivă-mi; înainte-ți, înainte-i*.

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate din textele următoare arătînd dacă au valoare de adverb sau de prepoziție. Dacă au valoare de prepoziție, subliniază părțile de propoziție pe care le introduc.

a) (Vulturul) a întins aripile ca o flămură, deasupra brazilor bătrîni. S-a înălțat mai întîi drept în sus, ca o săgeată; ... a plecat capul și a privit în jos ... Oamenii nu se zăreau; deasupra, dedesubtul lui, împrejur (nu era) nici o vietate... Se apropie, se lăsă tot mai jos, deasupra muntelui, deasupra pădurii de brazi... — Em. Gârleanu, *Vulturul*.

b) Sus, deasupra noastră, își tremură frunzulița cîțiva mesteceni subțiri. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Astfel zise lin pădurea

Bolți asupra-mi clătînînd. — M. Eminescu, *O rămii...*

d) Împrejur, ulmii cîntau o doină duioasă. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

e) După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra (era) ninsoare, dedesubt (era) udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) El își opri calul înaintea cîrciumii...

Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stîlp înaintea ei. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

h) Căci Măria sa Ștefan de la Moldova lupta împotriva robiei și cîtotipirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile: *dinaintea, dedesubtul, împrejurul, deasupra*.

Locuțiuni prepoziționale

Legătura dintre atribut sau complement și cuvântul determinat se face și prin *locuțiuni prepoziționale* (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de prepoziție):

Un munte învălit se-nalță stog în fața noastră. Bistrița se-ncovoiaie frumos pe sub codru, încovrigindu-se în jurul lui ca un șarpe ce vrea să-și muște coada. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Locuțiunile prepoziționale în fața, în jurul introduc complementele: în fața noastră, în jurul lui.

Locuțiunile prepoziționale sînt formate din una sau două prepoziții și o altă parte de vorbire:

— un substantiv articulat sau nearticulat: în fața, în spatele, în urma, din pricina, față de, în loc de și altele;

— un adverb articulat sau nearticulat: în afara, pe dinaintea, alături de, afară de și altele.

Locuțiunile prepoziționale în alcătuirea cărora intră un substantiv sau un adverb articulat se construiesc cu substantive ori pronume la genitiv sau cu adjective posesive la acuzativ: în fața casei, în afara drumului, în urma lui, din pricina voastră.

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate arătînd dacă sînt adverbe, locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Subliniază părțile de propoziție introduse prin locuțiuni prepoziționale.

a) Atunci în fața se ridică deodată casa, locuința stăpînului grădinii...

Întîi zbură pe virful unei gherghine;... pe urmă, pe iedera dimprejurul balconului. — Em. Gârleanu, *Cît un fir de neghină*.

b) Zimbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea au retezat coamele pădurilor din fața Sarmisegetuzei! — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut alături și armonizînd împreună. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Și din pricina lui Pepelea de moș Bodringă, Pavăl nu mai putea dovedi din cirpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță jucînd împreună cu noi. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Bogdan-Voievod nu putea suferi nedreptatea. Știa că dedesubtul frumoaselor priveliști de toamnă, poporul moldovean gemea sub laba nemilostivă. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

f) Vine și se duce mereu pe același drum. S-a deprins: o ia mai întîi de-a curmezișul cîmpului, apoi de-a lungul unei prăpăstii grozav de adînci. — Em. Gârleanu, *Părăsîuă*.

g) Popa Gheorghe se mai opri o dată deasupra ripii... și cînd înțelese că Găman ajunsese aproape de casă, sări și el pîrleazul și intră în grădină. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

2. Construiește cîte o propoziție în care să folosești locuțiuni prepoziționale formate din următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: alături, afară, de-a curmeziș, pe dinainte, în jur.

Folosirea unor prepoziții

I. Să nu confunzi *prepoziția compusă de pe* cu *prepoziția simplă după*. Pentru a evita folosirea greșită a prepoziției *de pe*, în locul prepoziției *după*, sau invers, ține seama de următoarele:

Prepoziția după introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea unde?*;

S-a ascuns *după casă* (unde s-a ascuns? — *după casă*);

— *diferite alte complemente*: Se cunoaște *după port*; A plecat *după cum-părături*;

— *un atribut care exprimă relația de rudenie*: Îi este văr *după mamă*.

Prepoziția de pe introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea de unde?*:

Le-am cules *de pe luncă* (de unde le-am cules? — *de pe luncă*);

— *un atribut care arată locul*: Am cules recolta *de pe luncă* (care recoltă? — *de pe luncă*).

Aceste două tipuri de construcții în care se folosește *prepoziția compusă de pe* îți pot servi ca mijloc de control.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu *prepoziția compusă de pe* sau cu *prepoziția simplă după*. Explică oral de ce ai folosit o prepoziție sau alta.

a) Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă lume, la roșeața amurgului. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

b) Nu da vrabia din mină pe cioara gard. — *Folclor*.

c) — Doamne, cumnătică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată luîn-du-se gurile cele răle! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Slabă, galbenă, cu pielea față așa de subțire, că-i numărai vinele albastrii urzite în curmezișul timpelor. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

e) Răposatul Măciucă era oltean ca și mine și puținel cam rudă mamă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

f) Când intră cucănu Tache, se sculară toți în sus, dar el luă pe cluceru de mină și-l trase în odaia d-alături vreo cinci minute auzii că mă cheamă, mă luai îndată glas și intrai în iatacul boierului. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construiește două propoziții în care *prepoziția compusă de pe* să introducă un complement și alte două propoziții în care să introducă un atribut.

II. *Prepoziția compusă de după* introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea de unde?*:

L-a adus *de după șură*;

— *un atribut care arată locul*: casa *de după colț*.

Exercițiu

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția compusă *de după* să introducă complementele circumstanțiale de loc și atribute care arată locul.

III. *Prepoziția drept se folosește înaintea unui substantiv, pronume sau numeral la acuzativ:*

— Are numai două carboave la sufletul său; și *drept cercare*, hai, fă-te tu cerșitor la capătul ist de pod, și eu la celălalt, și să vezi cum are să ne deie amîndouă carboavele de pomană, bietul om! — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

— L-a luat *drept martor*.

Prepoziția *drept* corespunde ca sens adverbului *ca* folosit cu valoare de prepoziție (*ca cercare*, *ca martor*). Ea ne ajută să evităm cacofonia*, atunci cînd cuvîntul următor începe cu sunetele *e* sau *ce*, *ci*. În prima construcție, prin folosirea prepoziției *drept* (*cercare*), s-a evitat cacofonia.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție în care prepoziția *drept* să preceadă următoarele substantive: *caiet*, *coleg*, *colibă*, *cetățean*, *cioban*.

Ortografia unor prepoziții

I. *Prepoziția cu pierde uneori vocala -u, cînd se află înaintea articolului nehotărît sau a numeralului un, o: c-un (nu: cu-n), c-o.*

Exercițiu

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția *cu*, redusă la „c-“, să se afle înaintea cuvintelor *un*, *o*.

II. *Prepoziția după se pronunță și se scrie corect cu -ă (nu cu -e), iar prepozițiile de și pe se pronunță și se scriu corect cu -e (nu cu -ă).*

Exercițiu

Construiește cîte patru propoziții în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile *după* și *pe* și patru propoziții în care să se afle atribute introduse prin prepoziția *de*.

III. *Prepozițiile despre, dinspre, înspre se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle complementele sau atribute introduse prin prepozițiile: *despre*, *dinspre*, *înspre*.

* *Cacofonie* înseamnă o întîlnire de sunete care impresionează neplăcut auzul. Cuvîntul vine din limba greacă: *kakos* = rău și *phone* = sunet.

Folosirea unor prepoziții

I. Să nu confunzi *prepoziția compusă de pe* cu *prepoziția simplă după*. Pentru a evita folosirea greșită a prepoziției *de pe*, în locul prepoziției *după*, sau invers, ține seama de următoarele:

Prepoziția după introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea unde?*;

S-a ascuns *după casă* (unde s-a ascuns? — *după casă*);

— *diferite alte complemente*: Se cunoaște *după port*; A plecat *după cum-părături*;

— *un atribut care exprimă relația de rudenie*: Îi este văr *după mamă*.

Prepoziția de pe introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea de unde?*:

Le-am cules *de pe luncă* (de unde le-am cules? — *de pe luncă*);

— *un atribut care arată locul*: Am cules recolta *de pe luncă* (care recoltă? — *de pe luncă*).

Aceste două tipuri de construcții în care se folosește *prepoziția compusă de pe* îți pot servi ca mijloc de control.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu *prepoziția compusă de pe* sau cu *prepoziția simplă după*. Explică oral de ce ai folosit o prepoziție sau alta.

a) Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă lume, la roșeața amurgului. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

b) Nu da vrabia din mină pe cioara gard. — *Folclor*.

c) — Doamne, cumnătică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată luîn-du-se gurile cele răle! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Slabă, galbenă, cu pielea față așa de subțire, că-i numărai vinele albastrii urzite în curmezișul timpelor. — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

e) Răposatul Măciucă era oltean ca și mine și puținel cam rudă mamă. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

f) Când intră cucănu Tache, se sculară toți în sus, dar el luă pe cluceru de mină și-l trase în odaia d-alături vreo cinci minute auzii că mă cheamă, mă luai îndată glas și intrai în iatacul boierului. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construiește două propoziții în care *prepoziția compusă de pe* să introducă un complement și alte două propoziții în care să introducă un atribut.

II. *Prepoziția compusă de după* introduce:

— *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea de unde?*:

L-a adus *de după șură*;

— *un atribut care arată locul*: casa *de după colț*.

Exercițiu

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția compusă *de după* să introducă complementele circumstanțiale de loc și atribute care arată locul.

III. *Prepoziția drept se folosește înaintea unui substantiv, pronume sau numeral la acuzativ:*

— Are numai două carboave la sufletul său; și *drept cercare*, hai, fă-te tu cerșitor la capătul ist de pod, și eu la celălalt, și să vezi cum are să ne deie amîndouă carboavele de pomană, bietul om! — I. Creangă, *Ivan Turbîncă*.

— L-a luat *drept martor*.

Prepoziția *drept* corespunde ca sens adverbului *ca* folosit cu valoare de prepoziție (*ca cercare*, *ca martor*). Ea ne ajută să evităm cacofonia*, atunci cînd cuvîntul următor începe cu sunetele *e* sau *ce*, *ci*. În prima construcție, prin folosirea prepoziției *drept* (*cercare*), s-a evitat cacofonia.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție în care prepoziția *drept* să preceadă următoarele substantive: *caiet*, *coleg*, *colibă*, *cetățean*, *cioban*.

Ortografia unor prepoziții

I. *Prepoziția cu pierde uneori vocala -u, cînd se află înaintea articolului nehotărît sau a numeralului un, o: e-un (nu: cu-n), e-o.*

Exercițiu

Construiește cîte trei propoziții în care prepoziția *cu*, redusă la „c-“, să se afle înaintea cuvîntelor *un*, *o*.

II. *Prepoziția după se pronunță și se scrie corect cu -ă (nu cu -e), iar prepozițiile de și pe se pronunță și se scriu corect cu -e (nu cu -ă).*

Exercițiu

Construiește cîte patru propoziții în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile *după* și *pe* și patru propoziții în care să se afle atribute introduse prin prepoziția *de*.

III. *Prepozițiile despre, dinspre, înspre se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle complementele sau atribute introduse prin prepozițiile: *despre*, *dinspre*, *înspre*.

* *Cacofonie* înseamnă o întîlnire de sunete care impresionează neplăcut auzul. Cuvîntul vine din limba greacă: *kakos* = rău și *phone* = sunet.

IV. *Prepozițiile dintru, întru, printru pierd vocala -u când se află înaintea articolului nehotărît un, o, înaintea pronomelor și adjectivelor demonstrative sau a altor cuvinte care încep cu vocala a- sau î-:*

dintr-un, dintr-o, într-un, într-o, printr-un, printr-o, dintr-acest(a), într-acest(a), printr-acest(a), dintr-același, dintr-însul, într-adevăr etc.

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate și explică ortografia lor.

a) *Intr-acel* minut, Mihai alerga prin tabăra turcească, căutînd pe Sinan. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Din podeș încolo, și *intr-o* parte și *intr-alla*, coridorul era înconunat cu grilaj și numai *printr-un* gîrlici puteai să intri în el. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina*.

c) Atunci sîngele se aprinse *intr-însul* și turbarea îi cuprinse sufletul. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

d) *Intr-adevăr*, Dumbravă-Vornicul descălecă în fața șatrei domnești. — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

2. Construiește cîte două propoziții în care prepozițiile *dintru, întru* și *printru* să preceadă articolul nehotărît *un, o*.

3. Construiește cîte o propoziție în care prepozițiile *dintru, întru* și *printru* să preceadă cuvintele: *acest(a), aceeași, același, alt* și *însul (însa), ai, ale*.

V. *Prepozițiile dintre, între și printre se scriu într-un singur cuvînt. Este greșit să scriem pe -e legat cu liniuță, pentru că aceste prepoziții nu sînt formate din dintru, întru, printru, iar vocala e face parte din corpul cuvîntului. Dacă scriem „dintr-e (între-e, printr-e) pomi“, -e nu are nici un sens, el nu reprezintă un cuvînt.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu articolul nehotărît *un, o* sau cu vocala *-e*, în care se termină prepozițiile *dintre, între, printre*. Explică oral ortografia.

a) După omături mari și înghețuri de cremene, deodată, într... zi, printr... împrejurare cu totul misterioasă, soarele a rămas stăpînitor în senin c-o lucire imensă. — M. Sadoveanu, *Evocări*.

b) Și ne încurcam printr... ciritei de brad și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Și din neguri, dintr... codri, tremurînd s-arată luna. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Stătui o vreme într... poieniță, unde într... rînd trecuse ea într... mine și soare, care tocmai asfințea. Îmi căutai un loc cunoscut, într... tufișuri și așteptai să asfințească soarele pe țancuri într... roș de sînge, după care rămase o piclă trandafirie, apoi o umbră viorie. Într... liniște deplină, stam singur și mă impresura tăcerea adîncurilor, ca o mare! — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.

e) Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc într... popoare; al sufletului moldovenesc într... români; al sufletului țărănesc într... moldoveni; al sufletului omului de munte într... țărani moldoveni. — G. Ibrăileanu, *Studii literare*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile *dintre, între, printre*.

VI. Fii atent la *ortografia prepoziției la*. Să nu o confunzi cu grupul de cuvinte *l-a*. Prepoziția *la* precedă de obicei un complement, iar grupul de cuvinte *l-a* reprezintă pronumele personal *l-* (pe el) și verbul auxiliar al perfectului compus, la persoana a treia singular: *l-a văzut*.

Exercițiu

Completează locurile libere cu prepoziția *la* sau cu cuvintele *l-a*. Subliniază complementele introduse prin prepoziția *la* și verbele la perfectul compus precedate de pronumele *l-*.

a) Și cînd a fost ... București acum șase ani, gazda i-a spus că n-a mai văzut băiat așa silitor, iar profesorul că are mare îndemnare ... disecție. ascultat băiatul și i-a priceput sfatul pe care i dat întotdeauna: „ferește-te, fătul meu, de prieteni răi, că sindrofia rea strică firea bună“.

Asta se gîndește conu Nae; iar cînd ridică ochii, acolo, zece pași înaintea lui, vine încet cabrioleta urcînd mal. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată*.

b) Cînd s-a văzut scăpat, fuga speriat ... prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea luat, mîngîiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculți? — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

c) Safta s-a rugat cu metanie boierului să-l ia de ... fierărie și să-l dea lăutărie. Boierul i-a făcut Saftai pe voie și dat pe Mură starostelui lăutarilor. Aci era de Mură. În trei ani întrecut pe staroste. — G. Galaction, *Copca Rădășului*.

Prepoziția

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Într-o parte, zidul îmbrăcat în codri se știrbea, ca să lase, printre lespezii zdrobiți și printre fagii coșiți la rădăcină, undele oțelite ale Iablanicioarei. Izvorul ei era în munte, sub o stîncă. Alte piraie țîșneau mai jos de printre pietre și întreiau puterile pîrului. Pe lîngă el, cobora, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă celor cîteva case de oameni, întemeiate în acest cuib de vultur! — G. Galaction, *La vultur!*...

b) Deasupra noastră Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlamizi de argint pe umerii stîncilor. Cărarea urcă în cotituri prin beznă de codru, brazi lungi doborîți de bătrînețe zac pe pat de cetină, acoperiți de mușchi. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) O beteală de aur aprins se bălăbănea sub albastrul lăptos al cerului. Fnioarele subțiri de căldură... alunecau ușor pe deasupra coperișelor țuguiate... Cîte-o gură de vîntisor... răscolea în răstimpuri pulberea... de pe șoseaua ce se întindea ca un briu de argint. — L. Rebreanu, *Culcușul*.

d) Balta era oglindă lucie; dincolo de baltă, pe coastă, începea o pădure... Cerul deasupra era verde ca balta înghețată; pădurea fumurie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Un stol de turturele a întirziat. Grăbite s-au strîns... Întîi o iau pe-aproape de pămînt, peste luncă, deasupra rariștilor... Apoi fac un ocol mare, de jur împrejurul păduricii, în vreme ce o rază de soare împunge pinza norilor și țivește pe cer o dungă de lumină. — Em. Gârleanu, *Nedespărțite!*...

f) Intrau ca o furtună, străpungeau ulița de la un capăt la altul și se făceau nevăzuți în largul câmpului, spre malurile ripoase ale Siretului. — Em. Gârleanu, *Trei vedenii*.

Conjuncție

Conjuncția*, ca și prepoziția, este un cuvânt ajutător, un instrument gramatical. Ea face legătura:

a) între două părți de propoziție de obicei de același fel și care nu depind una de alta (două subiecte, două nume predicative, două atribute sau două complemente):

subiecte

Paraschiv, Nălă și Achim nu erau de firea lor niște copii tăcuți, atribute
moi ori lipsiți de veselie. — M. Preda, *Moromeții*.

b) între două propoziții care nu depind una de alta sau între o propoziție secundară (subordonată) și propoziția pe care o determină:

Deodată ridică ochii / și mă privi. / Apoi își coborî încet pleoapele... / și nu-mi răspunse. Voia totuși / să-mi arate... / că-mi era recunoscător. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Spre deosebire de celelalte conjuncții care fac legătura între două propoziții și care nu au decât acest rol de cuvinte de legătură, conjuncția să are un rol dublu: este semn al modului conjunctiv și, în același timp, face și legătura între două propoziții.

Conjuncțiile mai des folosite sînt: și, nici, dar, iar, însă, ci, sau, ori, deci, că, să, ca să, dacă, de, căci, fiindcă, deoarece, deși, înceft.

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin pronume relative (care, cine, ce, cît) sau prin adverbe relative (unde, cînd, cum etc.) fără propoziție sau cu prepoziție (de unde, pînă unde, de cînd, pînă cînd etc.).

Exerciții

1. Subliniază conjuncțiile din textele următoare. Notează deasupra părților de propoziție pe care le leagă felul lor: S (subiect); NP (nume predicativ); A (atribut); C (complement). Pentru conjuncțiile care leagă două părți secundare de propoziție, arată printr-o schemă raportul dintre părțile de propoziție legate prin conjuncție și cuvîntul determinat. De exemplu:

flori	va veni
↗ ↘	↗ ↘
de vișin și de cîres	la noapte sau mîine-dimineață

a) Doinele, poveștile, muzica și poezia sînt arhivele popoarelor. Cu ele se poate reconstitui oricînd trecutul îndepărtat. — A. Russo, *Poezia populară*.

b) Și trenul se prăvălea peste văi și câmpuri ca o furtună. Orașele ori satele se făceau nevăzute cît clipea din ochi. — Al. Macedonski, *Nicu Dereanu*.

* Denumirea acestei părți de vorbire vine de la substantivul latin *conjunctio*, care înseamnă legătură.

c) De câte ori, în mijlocul arborilor muți și neclintîți, nu ne-am simțit ca în tovărășia unor vechi și buni prieteni guralivi!... Din nenumăratele generațiuni de foi putrede și îngrămădite de vremuri..., cine n-a văzut cum își ridică fruntea, rar și sfios, o floare albastră sau roșie...? — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) Potecile cu nisip mărunț șerpuiau printre chioșcuri și ronduri de flori, printre grupuri de copaci speciali și peluze tunse în fiecă săptămînă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

2. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile care leagă două propoziții și cu două linii pe cele care leagă părți de propoziție. Pentru părțile secundare de propoziție legate prin conjuncții, procedează ca la exercițiul anterior.

a) Bătrînul a intervenit și băiatul nu l-a făcut de rușine, a fost elev strălucit și a luat diploma cu distincție. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn.

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

c) Muntele se învălui o lună întreagă în neguri și în ploi putrede; potecile se prefăcură în șuvoaie, iar din șatele de pe vale nu se mai auzi nimic... Cerul se însănătoși și se scutură de înfășurările lui albe și cenușii; munții fumegară o vreme bună. — G. Galaction, *La vulturi!*...

d) Apoi rămase hotărît că e o pasăre; nu-i nici lup, nici balaur, nici vreo altă dihanie, hultanul e pasăre. Să se știe! — M. Sadoveanu, *Hultanul*.

e) Chiru îl înfășură în blană și-l legă cu fringhia pe deasupra. Apoi îl luă pe sus, să-l puie în sanie. Așteptînd, ei putură vedea cu toții, peste gard, că sătenii nu se risipiseră, ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi să-și aducă puștile. — D. Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

Locuțiuni conjuncționale

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin locuțiuni conjuncționale (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de conjuncție).

Între cuvintele din care este formată o locuțiune conjuncțională se află totdeauna o conjuncție sau o altă parte de vorbire care poate avea rol de conjuncție (un adverb relativ sau un pronume relativ).

Locuțiunile conjuncționale mai des folosite sînt: și cu, ci și, cît și, dar și, precum și, pentru că, pentru ca să, fără (ca) să, pînă să, cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, de parcă, din cauză că, din pricină că, în loc să, în timp ce, în vreme ce, (ori) de câte ori, după ce, pînă ce, îndată ce, ca și cînd, ca și cum.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie locuțiunile conjuncționale și cu două linii conjuncțiile. Analizează felul conjuncțiilor și al locuțiunilor conjuncționale după funcția lor (coordonatoare sau subordonatoare).

a) Alături trompetul își umfla mereu obrazii ca niște foi automate, legănând ușor trîmbița, în vreme ce calul lui își rodea zăbalele cu clăbuci de spumă cenușie. — L. Rebreanu, *Răscala*.

b) Satul Celei e foarte aproape de Corabia, așa încît Constantin putea să vie acasă ori de cîte ori voia. — G. Galaction, *Gloria Constantinii*.

c) După ce prînzii cam în silă, o pornii în sus pe marginea apei... Mă dusei departe pe marginea unui lan de orz, pînă ce pierdui din auz zgomotele lăutarilor de la birt. — D. Zamfirescu, *Spre mare*.

d) Cît îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziua bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cîrlani și să-mi deie ajutor la trebi, după cît îi ajută puterea. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Cu strîmbătatea treci girla citeodată, dar în rîu te îneci cu siguranță, pe cînd cu dreptatea treci și marea. Așa să știți, măi oameni! Și v-o spun și pentru că-s bătrîn, și pentru că am pățit multe în viață și m-am izbit de multe. — L. Rebreanu, *Răscala*.

f) Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc,
Și care vin să te-ntrebe dacă e adevărat

Că în vremea veche cliinii au vorbit așa curat. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui Logofăt I. Văcărescu*.

g) Oamenii mergeau întîns la deal, fără șovăire, aproape bucuroși că se sfîrșise truda așteptării pe loc... Cînd se apropiară de coasta dealului, se repeziră cu toții înainte, fără ordin, ca și cum un sentiment comun i-ar fi îndemnat să se arunce asupra apărărilor turcești. — D. Zamfirescu, *În război*.

h) Scopul politicii lor e să întărite pe unguri și români ca să se măcelărească reciproc, pentru ca să-i slăbească atît pe unii, cît și pe alții. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziții legate prin locuțiunile conjuncționale: *pentru că, pentru ca să, îndată ce, după cum, ca și cînd, ori de cîte ori*. Observă ortografia lor.

3. Fă o narațiune în care să folosești cît mai variate conjuncții și locuțiuni conjuncționale. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale.

Clasificarea conjuncțiilor după forma lor

După forma lor, conjuncțiile sînt de două feluri:

— **simple:** *și, nici, dar, iar, însă, ci, ba, deci, că, să, fie, căci, de etc.*;

— **compuse:** *ca să, încît să, cum că etc.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile simple și cu două linii conjuncțiile compuse. Notează cu inițiale părțile de propoziție legate prin conjuncții

și arată legătura dintre ele astfel: Am găsit cărți rare și reviste...

a) Moromete n-a înțeles cum s-ar putea cîștiga o mie de lei într-un drum la munte, dar n-a avut nimic contra îngrășării cailor. Au vîndut porumb, au cumpărat ovăz și prin iarnă părul cailor strălucea ca mătasea. — M. Preda, *Moromeții*.

b) El își plecă puțin capul, făcînd în așa fel, încît să pară că se reculege înainte de o meditație religioasă. — G. Călinescu, *Scrinul negru*.

c) Într-o zi m-am dus la tipografie să-l iau, ca să mîncăm împreună. L-am găsit făcînd corecturi. Era palid și foarte obosit la față.

— Uf, nu mai pot, nu mai pot, aș vrea să mă duc undeva la țară, să mă odihnesc vreo două săptămîni. — A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

d) Cum că domnul Raton îndată s-a gătit

Să o ia la picior nu e de-ndoit. — Gr. Alexandrescu, *Șoarecele și pisica*.

2. Construiește cîte două propoziții în care conjuncțiile simple *nici* și *dar* să facă legătura între două atribute. Fă schema raporturilor dintre atribute și dintre acestea și substantivele determinate.

3. Construiește cîte o frază în care să se afle propoziții legate prin următoarele conjuncții: *deci*, *căci*, *fiindcă*, *ca să*, *încît* *să*. Desparte frazele în propoziții și analizează conjuncțiile arătînd felul lor după formă.

Felurile conjuncțiilor după funcția lor

După funcția pe care o îndeplinesc, conjuncțiile sînt de două feluri:

a. conjuncții coordonatoare; b. conjuncții subordonatoare.

a. I. Conjuncțiile coordonatoare fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții care stau pe același plan, adică nu depind una de alta.

— În tăcerea nemărginită a nopții și a munților, un clinchet de talangă se aude uneori. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

în tăcerea

↗ ↖

(a) nopții și a munților

Conjuncția *și* leagă două atribute aflate pe același plan, pentru că ele determină același substantiv (tăcerea).

— Multe știu, / *dar* nu știu toate. — G. Coșbuc, *La oglindă*.

Conjuncția *dar* leagă două propoziții care stau pe același plan: amîndouă sînt principale, deci nu depind una de alta.

— Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș, / de unde știi / și cum îi știi tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

să aduci

↗ ↖

de unde știi și cum îi știi tu

Conjuncția *și* leagă două propoziții secundare care stau pe același plan, pentru că determină același verb (să aduci); deci ele nu depind una de alta.

Raportul dintre două părți de propoziție sau două propoziții, exprimat prin conjuncții coordonatoare, se numește raport de coordonare, iar părțile de propoziție sau propozițiile sînt coordonate.

Două părți secundare de propoziție sau două propoziții sînt coordonate numai dacă determină același cuvînt.

Principalele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale coordonatoare sînt: *și*, *nici*, *și cu*, *ci și*, *cît și*, *dar și*, *precum și*, *sau*, *ori*, *fie*, *dar*, *iar*, *însă*, *ci*, *așadar*, *deci*, *prin urmare*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile coordonatoare. Pentru părțile secundare de propoziție și pentru propozițiile secundare legate prin conjuncții coordonatoare, fă scheme de indicare a raporturilor, după modelul schemelor din explicațiile de mai sus.

- a) Vîntul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.
- b) Moș Dănilă era pe prispă ori în casă, veghea mulsul caprelor ori omătul, vorbea cu ciobanii ori cu ceaslovul bisericesc. — G. Galaction, *La vulturi!*...
- c) Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Și cade-n mocirlă un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.
- d) Maiestuos își înalță fruntea, în ziua aceasta primăvărată și îndulcită de soare, bătrînul cedru din Grădina Plantelor și freamătă căutînd în zări neagra dungă a cocorilor ce vin din țara lui. — D. Anghel, *Cedrul*.
- e) El nu văzuse lupi, dar noaptea trecută auzise în partea asta de sat un urlat aspru, răgușit, sălbatec. — I. Agârbiceanu, *Lupul*.
- f) Pînă atunci împăratul porunci să-i omenească pe amîndoi ca pe niște musafiri mari și să-i găzduiască în palaturile împărătești. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.
- g) Pe urmă învățătorul, încălzindu-se, îi spuse că oamenii vor pămînt și că nu mai pot trăi din ceea ce prisosește boierilor. — L. Rebreanu, *Răscoala*.
- h) Așa se explică telegramele succesive pe care le primește Steege la Londra, atît de la Bălănescu, cît și de la Kogălniceanu. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

II. Fii atent la stabilirea raportului de coordonare dintre părțile de propoziție, pentru că între acestea se pot intercala uneori alte cuvinte. De exemplu:

Munții din față și toată valea sînt în ceață.

Hotărît este prietenul tău și neînduplecat.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, subliniază conjuncțiile coordonatoare și părțile de propoziție coordonate și indică legătura dintre părțile de propoziție.
- a) Valea răsună toată de zureitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. — A. Vla-huță, *România pitorească*.
- b) Vine-o babă-ncet pe stradă
În cojocul rupt al ei
Și încins cu sfori de tei. — C. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.
- c) Lung e drumul și bătut
Din Siret și pînă-n Prut. — *Cintecul razeșului*.
- d) Gol a rămas turnul și văduv de clopot în biserița de pe dealul Tătărașilor. — D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.
- e) Nu numai în regiunile extracarpatice... se pot afla produse și monede grecești, ci și în Transilvania. — H. Daicoviciu, *Dacii*.
2. Construiește cinci propoziții în care între părțile de propoziție legate prin conjuncții coordonatoare să fie intercalate alte cuvinte.

III. Conjunctiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare sînt de patru feluri:

copulative: și, nici, și cu, ci și, cît și, dar și, precum și	Leagă două părți de propoziție sau două propoziții: — prezentate de vorbitor ca asociate: <i>Brazi și păltinași</i> I-am avut nuntași. — <i>Miorița</i> .
disjunctive: sau, ori, fie	— prezentate de vorbitor ca opuse și excluzîndu-se una pe alta: <i>Ori e albă, ori e neagră.</i>
adversative: dar*, iar, însă, ci	— prezentate de vorbitor ca opuse una alteia, fără a se exclude: <i>Are bunăvoință, / dar este nepriceput.</i>
conclusive: deci, prin urmare, așadar, în concluzie	— A doua propoziție din cele două coordonate exprimă o urmare (o concluzie) care rezultă din acțiunea, starea sau însușirea exprimată în prima propoziție: <i>Cunoaște bine drumul, / deci nu se poate rătăci.</i>

Conjunctia *fie* se folosește înaintea ambilor termeni coordonați: *fie iarnă, fie vară*.

Conjunctiile *și, nici, sau, ori* pot fi folosite numai între termenii coordonați sau înaintea ambilor termeni, deci cu un corelativ identic: *azi și mîine; și azi, și mîine; nu azi, nici mîine; nici azi, nici mîine; azi sau mîine; sau azi, sau mîine; azi ori mîine; ori azi, ori mîine*.

Locuțiunile conjuncționale *cît și, ci și, dar și* se folosesc de obicei cu un adverb corelativ diferit de elementele prin care se exprimă locuțiunea conjuncțională respectivă, pus înaintea primului termen al coordonării:

— Am vizitat atît muzeul, cît și expoziția.

— Am vizitat nu numai muzeul, ci și (dar și) expoziția.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază conjuncțiile coordonatoare și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

Tușa era o femeie de vreo cincizeci de ani¹/ și nu avea nici copii, nici bărbat². / — M. Preda, *Moromeții*.

Conjunctiile	Ce leagă	Cum sînt prezentate părțile de propoziție sau propozițiile coordonate și felul conjuncției
și	prop. 1 și 2;	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.
nici..., nici...	două complemente: <i>copii, bărbat</i> .	— prezentate ca asociate; conj. coordonatoare copulativă.

Textele de analizat

a) Ba am fost cu acest soț al meu la Roșcani și la Cahul și am văzut cu ochii toate cîte s-au petrecut. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

* Conjunctia *dar* este folosită și sub forma *da* (fără „r”).

b) Noi nu mai sîntem nici prieteni, nici dușmani, nu ne mai declarăm război, nici nu ne mai împăcăm, ci sîntem doi oameni străini, pe care i-au despărțit vremile și întîmplările. — D. Anghel, *Revista nocturnă*.

c) Mai glumeau ei după aceea cîne-cînește, dar lui Mogorogea nu-i ieșea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Hassan, de mirare, e negru-pămînt;

Nu știe de-i vis ori aieve-i. — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

e) O, vin'! odorul meu nespus,

Și lumea ta o lasă;

Eu sînt luceafărul de sus,

Iar tu să-mi fii mireasă. — M. Eminescu, *Luceafărul*.

f) Strămoșii românilor n-au rătăcit în căutarea unei patrii, ci, din cele mai vechi timpuri, de la Dunăre, de la Marea Neagră și din Carpați au privit răsăritul soarelui. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

g) Iar pe Domnia sa Alexandru îl mai văzuse; Măria sa îi dăduse ș-un pitac; deci îl socotea prietin al său. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

h) Acolo, în spațiul acela mic, de dimineată și pînă seara, fie pe ploaie, fie pe viscol, e o neîncetată mișcare... — D. Anghel, *Cifre*.

i) Atît răzvrătirea românilor, cît și aceea a Ungariei constituie acte revoluționare, deși nici una dintre părți nu se recunoaște potrivnică legilor. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

j) În Ioan Mîncu face o pierdere ireparabilă nu numai arhitectura românească..., ci și mica societate idealistă din această lume pornită furios pe cîștig și căpătuială. — N. Iorga, *Ioan Mîncu*.

IV. Cuvintele **și**, **iar**, **nici**, **ba** pot avea *valoare de conjuncție* sau *de adverb*:

Valoare de conjuncție

— Am adus cărți și reviste.

— Unul coboară, / iar altul urcă.

— Nu e nici drum, nici potecă.

— Au vorbit ba una, ba alta.

Valoare de adverb

— Cum m-a văzut, m-a și întrebat (*imediat, îndată* m-a întrebat).

— Pe aici urcușul e și mai greu (e *mult* mai greu).

— Se sperie și de umbra lui (*chiar* de umbra lui).

— S-a oprit iâr (*iarăși, din nou*).

— Nu știe nici atît.

Nici nu m-a întrebat.

Nici întărește negația exprimată prin adverbul *nu* sau poate avea sens apropiat de al adverbului *măcar*, pe care îl precedă de cele mai multe ori: Nu știe *măcar* atît; Nu știe *nici măcar* atît.

— E adevărat?

— Ba (nu).

— Nu e adevărat?

— Ba da.

Ba are sensul *nu* cînd este folosit singur, iar cînd precedă adverbele *nu* sau *da* are rolul de a întări negația sau afirmația: *ba nu*; *ba da*.

În construcțiile din prima coloană, cuvintele **și, iar, nici, ba** sînt *conjunctii*, pentru că fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții. Ele *nu au sens lexical de sine stătător*.

În construcțiile din coloana a doua, cuvintele **și, iar, nici, ba** au *valoare de adverb* și — ca orice adverb — *au sens lexical de sine stătător*. În rostire ele se deosebesc uneori de conjuncțiile cu aceeași formă prin faptul că *sînt accentuate*: „m-a **și** întrebat; s-a oprit **iar**“ etc.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie cuvintele **și, iar, nici, ba** cu valoare de conjuncție și cu două linii cuvintele cu aceeași formă, dar cu valoare de adverb. Pune accentul pe adverbe și, după modelul din tabelul de mai sus, indică legătura dintre părțile de propoziție sau dintre propozițiile coordonate cu ajutorul conjuncțiilor **și, iar, nici, ba**. Arată care este sensul adverbelor **și, iar, nici, ba**.

a) Cîteva ochiuri negre de pămînt s-au și ivit în curtea lui, și măscurul a și început să rîme, scormonind tîna puțin înghețată. — I. Agârbiceanu, *Adieri*.

b) A descusut și galbenii de pe conci și i-a prefăcut în argint, în măruntă aramă. — Z. Stancu, *Descult*.

c) Boii nu trag nici mai tare, nici mai încet. Pășesc liniștiți, înțelepțește, și în ochii lor cuminți și negri parcă se răsfrînge și mai tare fața neagră a pămîntului scormonit de plug. — Em. Gârleanu, *Tovarășii*.

d) — Iaca așa se poate înșela omul cînd nici n-a gîndit, dacă nu știe a judeca bine. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Ce te uiți așa șiret, moșule?... Nu vezi că (oamenii) nici nu se cunosc măcar? Nici nu se văd. — A. Vlahuță, *Clipe de liniște*.

f) Slăbite, de-atîta căldură,

Și leneșe apele curg,

Iar pacea naturii te fură. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

g) Trece în casă de la vatră pe laviță, apoi merge iar la vatră. Mai strînge tăciunii de pe vatră. Ia chiar în palmă jarul împrăștiat... și-l aruncă în sobă. — I. Agârbiceanu, *Bunica Iova*.

h) Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestec

Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic. — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

i) — Auzi, măi leneșule: te prinzi să moi posmagii singur ori ba?

— Ba, răspunse leneșul. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

2. Fă o narațiune în care să folosești cuvintele **și, iar, nici, ba** cu rol de conjuncție, apoi cu valoare de adverb. Desparte frazele în propoziții. Arată care sînt părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile respective și ce sens au adverbele **și, iar, nici, ba**.

b. **Conjuncțiile subordonatoare.** *Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare fac legătura între două propoziții, dintre care una este dependentă de cealaltă, adică între o propoziție secundară (subordonată) și propoziția pe care o determină.*

Propoziția subordonată poate sta după propoziția pe care o determină sau înaintea acesteia:

— Vede oricine / că este un om priceput.

— Că este un om priceput, / vede oricine.

Conjuncția subordonatoare *că* leagă propoziția subordonată *că este un om priceput* de propoziția pe care o determină: *Ce vede?* — *că este un om priceput*.

Indiferent de locul subordonatei față de cealaltă propoziție, *conjunția subordonatoare însoțește propoziția subordonată*, pentru că rolul ei este de a introduce în frază o propoziție subordonată.

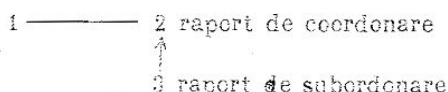
Cele mai obișnuite conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare sînt următoarele: că, să, ca să (ca... să), dacă, de, căci, deoarece, fiindcă, pentru că, pentru ca să (pentru ca... să), fără să, după cum, deși, măcar că, măcar să, măcar de, încît.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile subordonatoare și cu două linii pe cele coordonatoare care fac legătura între două propoziții. După modelul dat în continuare, numerează propozițiile fiecărei fraze și fă o schemă prin care să arăți ce raporturi de coordonare sau de subordonare stabilesc conjuncțiile.

Model de analiză

Plouase binișor azi-noapte,^{1/} dar în cursul zilei a fost puțin soare,^{2/} *încît* pămîntul s-a zbicîit.^{3/} — L. Rebreanu, *Răscoala*.

Textele de analizat

a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpînului său acolo, numai din fulgi de păsări, de se cufunda în puf cînd se culca. — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan*.

b) Nici nu se cuvenea să-i supere, fiindcă dascălul Ciălță era un om neobosit... Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

c) A fost atîta chiu și cînt	Că l-a ajuns și-acest noroc,
Cum nu s-a pomenit cuvînt!	Să vadă el atîta joc
Și soarele mirat sta-n loc,	Pe-acest pămînt! — G. Coșbuc,
	<i>Nunta Zamfirei.</i>

d) — Nu-l vezi că-i o țigăre de băiet, colbăit și leneș, de n-are păreche... Cum îi scoli, cere de mîncare. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Pînă să înghame cali trecu un ceas. Conu Alecu se duse de vreo zece ori să mai vadă copilul. — D. Zamfirescu, *Conu Alecu Zăgănescu*.

f) Pe sub fagi se odihnea o turmă, iar un cioban sta drept în mijlocu-i. Și ai fi zis că-i spune cu dinadins, din cavaiul ciobănesc, ... (o) poveste, agonisită din ziua aceea de pe plai. Dar această frumusețe pînu numai o clipă și se tulbură amar, căci cîinii ciobănești, izbiți de neașteptata arătare a străinilor, se năpustiră în ei. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

Punctuația cerută de conjuncțiile (locuțiunile conjuncționale) coordonatoare

I. Părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncțiile și, sau, ori, folosite numai între elementele coordonate, nu se despart prin virgulă.

— Am fost la pădure / și am cules ghiocci și viorele.

— Vom culege ghiocci sau (ori) viorele.

II. Părțile de propoziție sau propozițiile legate prin conjuncții coordonatoare *se despart prin virgulă în următoarele situații:*

a) când sînt legate prin conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale: *nici, dar, iar, însă, ci, ci și, dar și, precum și, deci, prin urmare, așadar, în concluzie;*

b) când sînt legate prin conjuncția *și*, repetată înaintea tuturor părților de propoziție coordonate dintr-o enumerare:

— Am cules (și) *ghiocei, și viorele, și brebenei, și toporași.*

c) când conjuncția se află atît între părțile de propoziție sau propozițiile coordonate, cît și înaintea primului element al coordonării (ca element corelativ) sau *are înaintea primului termen alt element corelativ adverbial:*

*și ghiocei, și viorele;
nici tînăr, nici bătrîn;
sau tu, sau el;
ori azi, ori mîine;
fie vreme bună, fie vreme rea;
ba ici, ba colo;
cînd pregătît, cînd nepregătît.
Vine atît azi, cît și mîine.*

*Vine nu numai azi, ci și (dar și)
mîine.*

Și eu lucrez, și eu mă străduiesc.

Nici nu bea, nici nu mănîncă.

Sau știe, sau nu știe.

Ori pleci, ori rămîi.

Fie că vine, fie că nu vine...

Ba ride, ba plînge.

Cînd plouă, cînd ninge.

E atent atît cînd scrie, cît și cînd citește.

*Nu numai eu mă pricep, ci și (dar și)
el se pricepe.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjuncțiile coordonatoare (locuțiunile conjuncționale), atît pe cele care leagă propoziții, cît și pe cele care leagă părți de propoziție. Pune virgulă acolo unde trebuie și explică de ce ai pus sau n-ai pus virgulă înaintea conjuncțiilor respective.

a) Dar cum să uit pe mama și pe tata? Cum să uit pe frații și surorile mele? Cum să uit neamurile noastre și megieșii noștri și satul? Cum să uit plopul și duzii și salcîmii și corcodușii? Cum să uit chipurile și faptele oamenilor? Nu. Nimic n-am uitat. — Z. Stancu, *Descult.*

b) ...dacă ajungeau și ei (țărani) la vreo neînțelegere..., îi judeca conu Costache... și i se supuneau fără crîneală, că le era rușine și de el și de popa Iosif și de bătrîni satului. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor.*

c) Și-au pornit la drum și-au mers zi de vară prin arșița lui cuptor. — Em. Gârleanu, *Voinicul.*

d) Dar nici peștii nici stuful nu par să fie adevărații stăpîni ai Deltei ci păsările de apă, în număr de milioane. — Geo Bogza, *Tablou geografic.*

e) Pică o sămîntă dintr-un pom ori dintr-o floare; singură încolțește, prinde rădăcini și trăiește. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*

f) Însă cînd ajunge-acolo

Ori crescuse el pe cale

Stă la gînduri și se miră:

Ori ciobanii se chirciră!

— St. O. Iosif, *Pintea.*

g) Acum, pentru prima oară, ne aflăm în fața unei prăpăstii fără fund. Nu mai e vorba de distrugerea unui oraș sau a unei țări ci s-ar putea ca printr-un gest criminal să fie năruite cărămizile din care e zidită lumea. — Geo Bogza, *În fața atomului.*

h) Ciobanul, aiurit de zbieretele celor din vale, porni spre ei dar fără multă convingere și înjurîndu-și cîinii mai mult așa din gură. Ba de ciomege ba de glasul stăpînului cîinii se domoliră și... se traseră în deal la oi. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei.*

i) Cînd punea mama laptele la prins, eu, fie post fie cîșlegi, de pe a doua zi și începeam a lînchi groșciurul de pe deasupra oalelor. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) Acolo, în spațiul acela mic, ... fie pe ploaie fie pe viscol, pe orice anotimp, e o neîncetată mișcare, o neîntreruptă goană. — D. Anghel, *Cifre*.

k) Era o vreme de moină. Cînd ninge cînd curgeau ape. Cînd se îmbulzeau norii din miazăzi cînd se arăta soarele în senin puține ceasuri în acele zile de dechemvrie. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

l) Hora zbura în cerc larg, se întindea ca un șarpe, atîngea cu sfîchiiuri alintătoare, cînd pe femeile de pe margine cînd pe bărbații din băătura cîrciumii. — L. Rebreanu, *Răscala*.

m) Atît treburile cît și glasul lui... erau foarte odihnitoare. — M. Preda, *Moromeții*.

n) Nu numai din orașele noastre ci și de dincolo de hotăr... s-a pornit negustorimea cea de aur iubitoare și îndrăzneată. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

o) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie, pretutindeni, nu numai în întreaga Moldovă dar și în Țara Românească și în Transilvania. — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

2. Construiește: cîte două propoziții sau fraze în care părțile de propoziție sau propozițiile coordonate să fie legate prin conjuncțiile: *dar, iar, însă, deci, ci, așadar*; cîte o propoziție în care să se afle părți de propoziție legate prin locuțiunile conjuncționale: *atît... cît și...*; *nu numai... ci și...* Explică punctuația folosită.

3. Construiește: cîte o propoziție sau frază în care conjuncțiile coordonatoare *și, sau, ori, nici, ba, fie* să se afle și înaintea primului element din coordonare; cîte o propoziție în care să se afle părți de propoziție legate prin locuțiunile conjuncționale: *atît... cît și...*; *nu numai... ci și...* Explică punctuația folosită.

Ortografia unor conjuncții

I. *Conjuncțiile așadar, deoarece, deși, fiindcă, încît, întrucît (=fiindcă) se scriu într-un singur cuvînt, pentru că elementele lor componente s-au contopit.*

Conjuncția *fiindcă* se scrie cu doi -i, pentru că este formată din gerunziul verbului „a fi” — *fiind*, căruia i s-a alăturat conjuncția *că*.

Exerciții

1. Construiește cîte două fraze în care să se afle propoziții legate prin conjuncțiile: *deoarece, întrucît, așadar, deși, încît*. Desparte frazele în propoziții și subliniază conjuncțiile.

2. Construiește trei fraze formate din cîte două propoziții legate prin conjuncția *fiindcă*.

II. **Să nu confunzi (în scris) conjuncția sau cu grupul de cuvinte s-au, care reprezintă pronumele reflexiv se (reduc la s-) urmat de verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a treia plural (s-au dus). Mijloacele de control pentru evitarea greșelilor sînt următoarele:**

- sensul conjuncției *sau* (ori);
- observarea cu atenție a perfectului compus.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu conjuncția *sau* ori cu grupul de cuvinte *s-au*. Subliniază verbele la perfectul compus pe care le vei folosi.

vesel trist; cald rece; fete băieți; dimineața seara; uitat

..... părăsit; terminat neterminat; Rezervele terminat; cosit secerat; Grânele secerat; apropiat depărtat; Acum depărtat; veșted ofilit; Florile ofilit.

2. Scrie deasupra fiecărei conjuncții subliniate conjuncția cu care poate fi înlocuită.

a) *Ori* vorbește cum ți-e portul, *ori* te poartă cum ți-e vorba. — Folclor.

b) — Hai, dă răspuns cucoanei, *ori* așa, *ori* așa, că n-are vreme de stat la vorbă cu noi. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

c) De obicei, patruzeci-cincizeci de care, înjugate *ori* dejugate, îl înconjurau. — Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

d) Lăutarii, numai doi (și plătea cârciumarul, care făcea economie zicând că *ori* doi, *ori* trei, același lucru, dar să cînte bine și mereu) se frămîntau mai abîtîr ca jucătorii. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

3. Explică ortografia cuvintelor subliniate, prin analiză morfologică și prin sensul conjuncției *sau*.

a) Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărașanului, *sau* la Cornățele, în miezul lui, ca să găsești cite o mică dumbravă de vechi tufani. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Moșnegii *s-au* ciondănit cît *s-au* mai ciondănit și... despre ziuă au adormit. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

III. Pentru a nu confunda (în scris) conjuncția iar cu grupul de cuvinte *i-ar*, ține seama de următoarele:

Grupul *i-ar*, alcătuit din pronumele *i-* și *ar* (auxiliar al condițional-optativului), poate fi urmat imediat de verbul de bază sau poate fi despărțit de acesta prin unul dintre adverbele mai, tot, și, cam, prea: *i-ar da*, *i-ar mai da*, *i-ar tot da* etc.

— Conjuncția iar poate fi urmată de orice parte de vorbire cu care începe propoziția pe care o introduce (... *iar noi...*; ..., *iar acolo...*; ..., *iar codrul...* etc.), de un verb la infinitiv cu prepoziția *a* (*Iar a tăcea și lașii știu!* — G. Coșbuc, *Decebal către popor*) ori la supin, deci tot un verb precedat de prepoziție (Întîi să terminăm, *iar de vorbit* vom vorbi mai pe urmă).

Exercițiu

Construiește trei fraze cu propoziții legate prin conjuncția *iar* și trei propoziții cu predicatul exprimat printr-un verb la modul condițional-optativ, persoana a III-a singular sau plural, precedat de pronumele personal *i-*.

Conjuncția

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Și munții, și norii își țin respirația. Un minut trece și cad primii stropi, grei, ca de plumb, ai ploii. Ei vin asupra munților și peste piatra arsă de fulgere a stîncilor, cu o repeziciune egală. — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

b) Feciorii de boieri și de împărați se sculară tîrziu, se mai zbenguiră și apoi plecară; îl ajunseră de pe urmă și îl întrecură. — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

c) Arar, soarele scăpătînd o înșela, aruncînd o rază de singe pe un nufăr, dar raza pierea și nufărul se legăna galben la față ca și dînsa. — D. Anghel, *Jertfa*.

d) — Eu zic așa că-s bune rînduiețile Domniilor voastre și întocmai la fel sînt ale noastre, ale moșnenilor din Țara Românească; deci să ne înfrățim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Intrînd cinevași într-acele locuri, ... nu va vedea nici biserică, nici gard împrejurul casei, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui. — Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*.

f) De din vale de Rovine

Grăim, Doamnă, către Tine,

Nu din gură, ci din carte,

Că ne ești așa departe. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

g) — Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate. Rău era dacă cădeai pe brînci, că puteai nasul să ți-l frîngi. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

h) — Ori stăpînii Domniilor voastre, ori frații noștri craii ar putea spune... și mi se pare că au spus că ajutorul... folositor pentru creștinătatea întreagă ar fi în rîndul întăi folositor intereselor mele și de aceea îl cer. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

i) Iar instrucție, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curățenie, iar inspecție... Căprarul bate fără răutate, pe drept și pe nedrept, fiindcă-i căprar și se teme de pedeapsă... Toți se mișcă pentru ca să îndeplinească reglemente, ca să ia solda. — M. Sadoveanu, *Amintirile căprarului Gheorghică*.

j) În orice caz, atît Sovietele, cit și Franța sînt dispuse să lase deschisă adeziunea ulterioară a Germaniei. — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

k) În centrele tribale geto-dacice nu numai făurăriile sau atelierele de olărie lucrau din plin, ci și stanțele de bătut monede. — H. Daicoviciu, *Dacii*.

Părțile de vorbire

(Schemă recapitulativă)

I. Clasificarea după posibilitatea de a-și schimba forma

a. Părți de vorbire flexibile:

substantivul]	cu forme care arată: <i>genul, numărul, cazul</i> și
articolul		
adjectivul		
numeralul		
pronumele	—	<i>persoana</i> (pron. personal, reflexiv, de întărire, posesiv).
verbul —	—	cu forme care arată: <i>diateza, modul, timpul, persoana, numărul</i> .

b. Părți de vorbire neflexibile: adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.

II. Schimbarea valorilor gramaticale

Cauzele schimbărilor

a. Substantivarea oricărei părți de vorbire:

— prin articulare: *înțeleptul, un înțelept, cel înțelept; treiul, un trei; binele, un bine* etc.;

- prin adăugarea unui adjectiv de orice fel: *marele înțelept; acest bine; acest trei; doi și etc.*;
- prin folosirea în funcțiile sintactice specifice substantivului (subiect sau complement obiect): *Merg este verb; Și este conjuncție; L-am șters pe și.*

b. Schimbarea relației obișnuite:

- adjectivul devine adverb de mod: *copil frumos — cîntă frumos;*
- adverbul de mod devine adjectiv: *curge repede — apă repede, ape repezi;*
- pronumele de întărire, posesive, demonstrative, relative, interogative, nehotărîte, negative devin adjective pronominale: *băiatul însuși; băiatul meu; acest băiat; care băiat; alt băiat, nici un băiat;*
- substantivele care denumesc unități ale timpului devin adverbe de timp: *a lucrat ziua (noaptea, zile, nopți, vara etc.).*

III. Rolul părților de vorbire în propoziție

- Părți de vorbire care pot fi părți de propoziție:* substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, unele interjecții.
- Părți de vorbire care nu pot fi părți de propoziție:* articolul, prepoziția, conjuncția, unele interjecții.
- Părțile de vorbire cu rol de instrumente gramaticale de relație:*
 - pentru legătura dintre părțile de vorbire cu funcție de părți de propoziție și cuvîntul determinat: articolul posesiv, articolul demonstrativ, prepoziția;
 - pentru legătura dintre părțile de vorbire cu aceeași funcție sintactică, determinante ale aceluiasi cuvînt: conjuncțiile coordonatoare;
 - pentru legătura dintre propoziții în frază: conjuncțiile coordonatoare, conjuncțiile subordonatoare, pronumele și adjectivele relative, pronumele și adjectivele interogative-relative, adverbele relative.
- Părțile de vorbire cu rolul de mărci gramaticale:*
 - *art. posesiv* (ai, a, ai, ale) — marcă a subst. (pron.) la genitiv;
 - *conjuncția să* — marcă a modului conjunctiv;
 - *prepoziția a* — marcă a modului infinitiv;
 - *pronumele reflexiv fără funcție de parte de propoziție* — marcă a verbelor reflexive neobiective (personale sau impersonale): *se gîndește, își inchipuie; se cuvine, se întîmplă, se înserează etc.*;
 - *verbele auxiliare din alcătuirea formelor verbale compuse.*

Părțile de vorbire

Texte pentru lecțiile de recapitulare*

I. *Substantivul și alte părți de vorbire folosite cu valoare de substantiv. Pronumele. Articolul și prepoziția, instrumente gramaticale pentru exprimarea cazurilor. Ortografia cuvintelor subliniate.*

a) Biserica... nu înfățișează alt interes decît al bogăției icoanelor... și al grîii gospodărești... / În fund, un adaos pătrăt strică armonia liniilor stranelor... / nu mai vezi piatra de mormînt a lui Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. / — N. Iorga, *Priveliști din țară.*

* Textele date aici au fost grupate pe diferite probleme care se referă la legătura dintre anumite părți de vorbire în ceea ce privește schimbul de valori gramaticale, categoriile gramaticale comune unor părți de vorbire sau ortografia. Profesorul va găsi însă la unele puncte cazuri interesante pentru o problemă dată sub alt punct, cazuri asupra cărora este bine să se oprească, dar fără a pierde din vedere tema lecției de recapitulare.

b) Într-o vineri, trosc, pleosc, intră în curte opt *cai* cu doi *surugii*, precedați de un ceaș călare./ Cît te ștergi la ochi,/ înșirase *căii*, cite doi-doi la trăsură;/ într-o clipă eram la capul *Podului de Afară*, *Bariera Moșilor* de astăzi;/ chiuiau și plesneau *surugii* pe ulițele Bucureștiului,/ de ridicau lumea în picioare.../ — I. Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*.

c) — Opriți-vă, oameni buni și patrioților!/ Asta e apa Ozanei./ (Este) Ozana cea „limpede curgătoare” a lui Ion Creangă./ Dacă te-ai bucurat în viața ta o clipă de paginile acestui minunat artist,/ dacă „Amintirile din copilărie” ți-au înflorit sufletul,/ atunci cotește la stînga în mahalaua cea nouă a tîrgului.../ și caută casa/ unde a trăit Smaranda Creangă.../ Această ageră fată de la Pipirig a făcut neamului și veacului cel mai uimitor dar, în ființa unui incomparabil artist./ — M. Sadoveanu, *Istorisiri de vînătoare*.

d) Lupta pentru apărarea vechilor lui *bucurii* se sfîrșea./ Din Moromete, cunoscut de ceilalți, rămîne doar capul lui de humă arsă, făcut de Din Vasilescu,/ și care acum privea neturburat de pe polița *fierăriei* lui Iocan./ — M. Preda, *Moromeții*.

e) Într-o seară, toamna tîrziu, seninul era presărat cu flori de argint.../ Din *Coasta Cornului*, [ca și cînd ar fi fost atinși de săgeată,] *uliii* se boceau jalnic: „Chiau, chiau, chiau!”/ — I. Agârbiceanu, *Hoțul*.

f) Tu, Razonte, n-ai de unde ști/ cine-s oamenii... Deseori, însă, cel rău rîde/ și cel bun plînge./ Rîsul a devenit avuție a răilor./ De mine s-au ținut relele acestui pămînt, ca scaiul de oaie./ — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

g) *Unii* dintre prizonieri se gîndiră poate la spăimîntătorul sfîrșit, acolo, în largul cîmpului.../

Apoi (Mănciuc) dădu porunca de plecare./ Dar prinșii se sculară anevoie,/ și doi rămaseră jos,/ ca și cum înghețaseră acolo./ — Em. Gârleanu, *Prizonierul*.

h) — Vreți voi pămînt,/ dar vreau și eu./ Și mai drept ar fi/ s-o cumpăr eu moșia,/ că a noastră a fost.../ Tu, Lupule, [trebuie] să-ți aduci aminte,/ că ai muncit în tinerețe la noi.../ Așa e cîstîtit, măi băieți!/ Boierul să cumpere de la voi,/ nu (să cumpărați) voi de la boieri!/ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

i) A doua zi,... izbiră fără veste turcii pe *ai noștri*.../ *Ferhat-Pașa* sosise acum în Rusciuc, pe la jumătatea lui iunie.../ Pricina *zăbovirii* lui în cale fu... greutatea / ce întimpina întru strîngerea *munțiilor*./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

j) Copilul a necăjit-o,/ *i-a* întors pe dos căsuța, strîngînd *după* dînsul o liotă întreagă de alți nebunatici./ *L-a* ținut însă/ tocmai ca să arate/ că ei au nevoie de ea,/ nu (are nevoie) ea de ei./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

k) Aici ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului,/ a cărui apă te taie la dinți,/ atîta-i de rece./ În fața noastră se deschide o adîncă spintecătură./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

l) ...toți *ambitioșii* nesatisfăcuți, toți [cei ce sufăr după iluzia geniului/ ce li s-ar fi sălășluit în tîgvă,...] toți fac lui Caragiale ... injuria supremă de *a-l* privi ca dintre *ai* lor, ca un simbol al *victimei* unei organizații stupide./ — N. Iorga, *Ce se iubea la Caragiale*.

m) Ca om de pe atunci el tilcuia și vise,/ se-nțelege./ Dar metoda sa era precalcuțată/ și de aceea (era) nouă./ Tilcuind oamenilor în vîrstă, spusele lui se compuneau din doi dacă,/ unul afirma dorința,/ altul o nega./ — M. Eminescu, *La curtea cuconului Vasile Creangă*.

n) Totdeauna... am spus/ că *surugii* noștri merită a avea o *istorie* a lor/ și eu trag nădejde/ că va veni *ziua*/ cînd se va scrie „Fiziologia *surugiilor*“./ — A. Russo, *Soveja*.

o) Dară [cum mergea,] dă de niște *copii* chinuînd un cățeluș./ Și i se făcu milă lui Pahon de cățeluș/ și zise *copiilor*:/

Din fundul negru al acestei scobituri, străbătea o rază de lumină printr-un fel de răsufliătoare săpată de însăși mîna naturii, pentru premenirea aerului./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

III. Adjectivul și adverbul. Gradele de comparație. Ortografia cuvintelor subliniate.

a) „Minunat om!”/ șopteau unii altora./ „Meșter cîntăreț!”/ se mirau alții.../

Și au trecut ani, ani după ani,/ cum trece tinerețea, săraca!/ Meșterul cînta mai minunat,/ ...sua piscuri și mai înalte.../ — Em. Gârleanu, *Făgăduința*.

b) Pelacul luciu din grădina cu florile *neclintite*..., pe lacul adormit [că pare o uriașă lespede de cristal/ ce acoperă o altă grădină fermecată,] lebăda trece ca o închipuire..., aibă ca zăpada, cu aripile ca două scoici de argint, cu gîtul lăsat între ele, subțire, ondulat ca toarta unei amfore.../ Sus, în haosul albastru, luceafărul sclipește tainic, strălucitor, purtînd parcă în văpaia lui viața lumilor veșnic călătore în necuprinsul firii.../ Iar pasărea se apropie de scînteia picurată din cer/ și plutește ușor împrejurul ei, mai întîi în cercuri largi, apoi în rotiri tot mai strînse, tot mai strînse.../ — Em. Gârleanu, *Singuratecii*.

c) Cu mers lin de șopîrlă..., (Grigoriță) se apropie smerit de divanul Preacuvioșiei sale.../

Stratonie bătî din palme.../ și băiețașul cel de doisprezece ani răsări ca din pămînt,/ așa de lin și de nesîmțit deschisese el ușa/ și intrase înlăuntru./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) (Literatura populară) are un farmec *nemaiauzit* și un înțeles tot atît de adînc./ Ea este strigătul de durere... al celei mai de seamă părți dintre noi,/ în ea se oglindesc atîtea veacuri de suferință, precum și dorul de o viață mai bună și mai fericită./ — G. Ibrăileanu, *Geniu necunoscut*.

e) Acolo mi-am strîns grîul, fiind mai aproape de Prut și mai lesne de încărcat,/ îmi zise prietenul/ și apoi tăcu din nou./

Roșu, soarele acum se opri pe marginea orizontului, curînd tot mai bine hambarul/ spre care zoreau păsările./ Împurpurat de lumină, ca într-o apoteoză, ciudata clădire își preciza tot mai mult contururile./ — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

f) — Spune,/ te rog,/ dacă, sub cerul de primăvară [care plutește peste fericitele văi ale Căsmirului dumitale asiatic,] ai văzut un răsărit de soare sau o prîvelște mai măreață decît pe Valea Negrei Broștenilor noștri?.../ Și aurul idealizat al razelor de soare poleiește acolo mai fermecător decît aice creștetele lor neguroase?/ Oare e acolo mai molatic și mai cu măiestrie țesut din ceață și lumină vîlul străvezii și imens aruncat peste adîncuri?/ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) Cît vulturul ești falnic/ și cît albina (ești) harnic,/

Cît toamna cea mănoasă (ești) îmbelșugat și darnic!/ — V. Alecsandri, *Despot-Vodă*.

h) Spre porumb acum s-abate.../

Un scaiete zăpăcit

Îi întreabă:/ — Ce e, frate?/

— Sînt teribil de grăbit!.../ — G. Topîrceanu, *Un iepure*.

i) Acolo e cuibul zmeilor/ și sînt două fete de-mpărat într-un palat..., frumoase-frumoase, albe-albe... și ușoare-ușoare,/ de să le ducă vîntul./ — I. Agârbiceanu, *Căprarul*.

IV. Verbul și pronumele neaccentuate. Ortografia cuvintelor subliniate.

a) — D-apoi, eu *v-am auzit*/ cum vă plîngeți, oameni buni,/ și tare *m-am mirat*/ că *n-ați știut* treaba asta.../ Și pe la noi *s-au* tot străduit oamenii/ să cumpere pămînturi de la boieri.../ Uite.../ așa am umblat și noi.../ și *ne-am zbatut*/ și tot ca dumneavoastră am ieșit./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Irinel *sfîrșise* pensionul./ La 20 iunie *iși adusesese* tot de la școală... ./

Cum o văzui,/ sării în sus./ Ea se învîrte repede într-un picior./ Rochia păru o imensă rochiță-a-rîndunicii./ După ce se învîrte, rîzînd și bătînd în palme,/ îmi făcu o reverență întinzîndu-și ușurel rochia de amîndouă laturile./ — B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

c) Băutura l-a prăpădit pe Pităche Cojescu.../ unde ajungea el pînă acuma,/ să-și fi văzut el de treburi cumsecade/ și să-și fi păstrat banii/ care i-au trecut prin mină?.../ Că de noroc nu se poate plînge;/ pe ce-a pus mîna/ i-a mers./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*.

d) Ei, ei!/ Ce-i de făcut, Ioane?/ Fetele de la ghilit... chicoteau pe socoteala mea...;/ și pîndind vreme [pe cînd șed ele plecate/ și dau pînza la ghilit,] fac țuști! din baltă,/ și o iau la sănătoasa. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) — Apucați înaintea, Ghiță și tu, Alexa;/ dați pînteni cailor,/ tăceți,/ nu întrebați/ și apucați de-a dreptul/ pe unde știți./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Ea se opri dinaintea voinicului/ și, arătîndu-i... un bob măruntel de mîrgăritar alb..., îi grăi, rîzînd, așa:/

Da-ți-l-aș/ și nu l-aș da,/

că mă tem,/ îl vei uita/

cînd la vînat te tot plimbi!/
— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

Ba l-aș da/ de vrei/ să-l schimbi

cu piatra zamfirului,

limpezimea cerului.../

— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

g) Leonte Orbișor era indignat/ și răcni:/

— Să-ți fie rușine/ să pui tu mîna pe boi,/ că doar tu ai/ și nu-ți fac trebuință,/ iar eu nu mi-am putut agonisi niciodată/ și n-am cu ce munci./ D-aia fii bun/ și lasă boii.../

Adică asta-i dreptate,/ să ia/ ce-i mai bun/ tot care are?/ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

h) Și în mînte nu mi-a venit decît cuțitul legat cu lanțug/ care face țic! și clap!/ Acela mi-ar fi trebuit mie/ ca să fiu fericit.../ Cuțitul acela putea/ să fie al meu din simpla dorință de a-l avea./ — M. Sadoveanu, *Primele amintiri*.

i) Eram obosiți și flămînzi./ Pîrăul din vale părea/ că ne întreabă/ dacă nu ni-i sete;/ noi însă am fi fost bucuroși/ să ne fi întrebat/ dacă nu ni-i foame./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

j) Încetai/ să mai vorbesc cu mine însumi.../ Primarul din Sorg o coti la dreapta./ O cotii și eu după el.../ În tăcerea de cimitir a cătunului auzirăm deodată venind dinspre geamie glasul din minaret al muezinului./ Tătarul [care-mi devenise stăpîn] se opri din mers.../ și căzu în genunchi./ Se ghemui tot ca un arici fricos.../ Gîndii/ că [în orice aș fi crezut,] viața avea un haz nemaipomenit./ Nu rîsei însă./ Nici măcar nu zîmbii./ Spusei simplu:/

— Știu, stăpîne,/ recunosc, stăpîne.../ Recunosc/ că nu este alt Dumnezeu decît Allah.../ — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

k) Mihail Sadoveanu, geniul creat din energia generațiilor, a atins o culme... poate multă vreme inaccesibilă./ Energia de bilioane de ani a Naturii creează din timp în timp minuni adevărate,/ piscuri de munți iau înfățișări de sfîncși,/ rîușoare subpămîntene deschid guri de rai în cremene și piatră, creînd drumuri către tărîmuri cu stalactite, lucind ca-n basmele Himalaiei.../

A încerca [să descrii/ ceea ce a descris odată pana lui Sadoveanu] ar însemna, poate, război hărăzit pierderii.../

— Iată/ cît vi-i de frumos pămîntul!/ spune inima rapsodului./ Iubiți-l/ și pliviți-l neconținut, ca pe o grădină!/ — E. Camilar, *Zimbrul*.

l) Cînd răsare soarele/ avem să ne aducem aminte de ei,/ și avem să-i jelim de asemeni/ cînd soarele asfințește./ Și [cînd ne vom trezi la bătaia miezului nopții,] avem să-i simțim în jurul nostru/ și ne vom afla nemîngiați de pieirea lor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

m) Și-apoi, [de-i sătulă țara de oblăduirea mea,]
Fie. Fac/ ce vreau;/ păstreze-și legea datinei,/ de vrea;/
Și hrănească-și-o cu fală,/ și adape-și-o cu jale,/
Dar s-o țină mai departe,/ și să nu mi-o pună-n cale,/
C-o sfărim./ — Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*.

n) S-au adunat... oameni/ care mă cunoscuseră copil/ și veneau/ să-și arate amintirea
pentru urmașul foștilor stăpîni ai acestor locuri./ Se înghesuiau..., cercetîndu-mă/ dacă
le mai cunosc numele,/ înfățișîndu-se unul pe altul,/ cînd șovăiam/ să recunosc un obraz.../
— Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*.

o) Subiectul discuției era cel de toate zilele.../ Ne imputam unul altuia lipsa de patrio-
tism...;/ ne făceam răspunzători de starea nenorocită și umilită a țării,/ așa că la întoar-
cerea noastră la vale, la fîntînă jurasem/ să ne consacram patriei cu trupul și cu sufletul,/
ne legasem.../ ca fiecare dintre noi trei să se supună, cu pericolul vieții și al averii, la hotă-
rîrile celorlalți doi./ — I. Ghica, *Nicu Bălcescu*.

V. Analiza stilistică a textelor a, b, c, g de la punctul II, b și f de la punctul III
și a textelor următoare:

a) Paseri cîntau în livadă, vitele mugeau blînd în ogradă. Era o lumină mare în toate
părțile și prin văzduhul curat treceau paseri în zbor grăbit. Un corn se acoperi într-o zi
cu flori de aur și albine nenumărate îl cercetau cu zumzet dulce...

În livada întinsă intrase o pace adîncă și arborii stăteau în soare ca într-un strai de
spumă de argint. — M. Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.

b) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni.

Pe fața apei sclipesc, ici, sfîrîmături de oglinzi, colo, plăci de oțel; comori de galbeni
între trestii. În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur. Un colb de argint
dă strălucire stufărișului. Peste tot liniște nesfîrșită de rai. — Em. Gârleanu, *Mărinimie*.

c) Sub cerul sur și peticit de nouri adoarme satul în umbra tîhnită ce s-așterne pe vale.
Ca niște uriași, culcați pe brînci, stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfîrșite ce-și
lungesc coama netedă, ca un volan negru, pe cenușiul spălăcit al bolții fără lumini. În zarea
asfințitului străjuiesc codrii arămii, și din văzduh se lasă o liniște grea, posomorită și
rece ca o piclă de toamnă. — A. Vlahuță, *Cassian*.

Sintaxa

Sintaxa propoziției

Propoziția

Propoziția este cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o comunicare cu înțeles deplin.*

Propoziția are un singur predicat.

Cele mai multe propoziții au **predicatul exprimat**. Acestea pot fi alcătuite numai din *predicat*, din *predicat și subiect*, din *predicat, subiect și alte părți de propoziție*:

— Unde e nenea?

P P
— Nu știm, / a zburat. /

..... P S S P
Și a trecut vara. / ... / prepelița s-a mutat cu puii într-un lan de porumb. /
— I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

În unele propoziții **predicatul sau verbul copulativ nu este exprimat**, dar ele au totuși înțeles deplin:

S
— Toamnă! / ... Păsările vislesc, / se șterg din zarea plaiurilor noastre. / Se duc! /

C
Încotro? / — Em. Gârleanu, *Nedespărțite*.
— Uriș e al Daciei / sau e Mircea cel Bătrîn? /

NP NP
Mircea! / îmi răspunde dealul; / Mircea! / Oltul repetează. /
— Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.
— Apoi (ciocîrlia) pîlpîi din aripi, / se înalță / ...

Încă o bătaie din aripi. /
Mai sus! / — Em. Gârleanu, *Mai sus!*

În propozițiile cu predicatul sau verbul copulativ neexprimat, partea de propoziție prin care este exprimată comunicarea sau una din părțile de propoziție, dacă comunicarea este dezvoltată, are o *intonație deosebită*, numită **intonație predicativă**, pentru că ea indică existența unui **predicat neexprimat** sau a unui **verb copulativ neexprimat**.

O comunicare poate fi exprimată și prin unele cuvinte care nu reprezintă părți ale unei propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat.

* În privința înțelesului deplin, definiția aceasta se referă la propozițiile independente. În frază pot fi și propoziții care nu au singure înțeles deplin, conținutul lor fiind legat de al altei propoziții.

În această situație apar (de obicei în dialog) **adverbul de afirmație da, asociat uneori cu adverbul „ba” — ba da — sau adverbul ba cu sensul „da” sau „nu”; interjecțiile care nu pot îndeplini funcția de predicat — ah!, ei! (?), of!, uf! etc.; vocativul (de obicei, un substantiv) care nu se încadrează într-o propoziție, ci exprimă doar o chemare însoțită sau nu de o comunicare exprimată printr-o propoziție sau o frază:**

- *Dumneavoastră ciocăneți așa?*
- **Da.** — I.L. Caragiale, *Petițiune*.
- *N-aveți listele oficiale?*
- **Ba da.** *Iată-le.* — I. L. Caragiale, *Două loturi*.
- *Nu ți-a dat pe zece farfurii... o jachetă cenușie? |*
- **Ba,** *| mi-a dat. |* — I.L. Caragiale, *Două loturi*.
- *...Dacă dumneata, cetățean [care te pretinzi]...*
- **Ba,** *| zic, | mă iartă, | nu mă pretind deloc. |* — I. L. Caragiale, *Atmosfera încărcată*.
- **Ei!** *| Tabacioc este? |* — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.
- **Uf!** *| zice amicul meu; | grozavă căldură (e) azi! |* — I.L. Caragiale, *Amicul X...*

— **Leibă!** **/ strigă Sura dinăuntru... |* — I.L. Caragiale, *O făclie de Paște*.
În situațiile de felul celor de mai sus, **cuvintele tipărite cu litere groase, deși nu presupun un predicat, au totuși rolul unor comunicări, numite propoziții neanalizabile (în părți de propoziție).**

Propozițiile pot apărea de sine stătătoare — ca propoziții independente — sau imbinat în fraze:

<i>Codrii aburesc ca după ploaie. </i>	<i>propoziție independentă</i>

<i>patru propoziții imbinat într-o frază</i> |
— A. Vlahuță, <i>România pitorească</i> .	
<i>Dascălul Chiosea nu era om rău, dar se necăjea </i>	
<i>cînd vedea că nu se silesc copiii la învățătură. </i>	
— I. Ghica, <i>Scrisori către V. Alecsandri</i> .	

Exerciții

1. Subliniază cu o linie *propozițiile analizabile cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat* și cu două linii *propozițiile neanalizabile*. La cele analizabile, procedează în privința notării funcțiilor sintactice ca în exemplele date și scrie după fiecare propoziție predicatul sau verbul copulativ neexprimat.

a) — Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?	— Potrivită.
— Nu-i puneți gheață?
— Ba da. — I.L. Caragiale, <i>Petițiune</i> .
— Da.	
— E rece?	
b) — N-ai fost tu... în Strada Pacienții... la madam Popescu?	
— Ba, am fost. — I.L. Caragiale, <i>Două loturi</i> .	
c) — Mulgem astă-seară, tată baciule?	
— Ba...; mulgeți numai cît ne trebuie pentru cină. — G. Galaction, <i>Copca Rădvanului</i> .	
d) — Stăpîne..., apoi las că te fac eu cu grîu...	
— De unde, măi Chirică? — I. Creangă, <i>Povestea lui Stan Păpîtul</i> .	

* Cu privire la vocativul neîncadrat în propoziție, revezi la capitolul *Substantivul* (p. 70—74), punctul VIII de sub titlul „Cazul vocativ”.

- e) — Leftere!... Nu știi nimica? — Ei?
 — Ce? — Am câștigat!
 — Ieri s-a tras lotăriile noastre!* — Cit? — I.L. Caragiale, *Două loturi*.
 f) — Numai unul singur te-ar putea călca...
 — Cine? întrebă d-l Stavrache.
 — Popa.
 — Aș! nu mai poate călca săracul! — I.L. Caragiale, *În vreme de război*.
 g) — Valeu! Și unde-i bălaurul, moș Nichifor?
 — D-apoi mai știu eu, jupîneșică? — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

2. Compune un text în care să se afle *trei propoziții independente* și *trei fraze*. Delimitează prin bare propozițiile din fraze.

Clasificarea propozițiilor

Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării

I. După scopul comunicării, propozițiile sînt de două feluri:

— **propoziții enunțiative**, prin care se comunică o constatare despre un obiect sau fenomen**:

Coborau pîlcurile ciobanilor la drumul mare. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)

— **propoziții interogative**, prin care se formulează o întrebare:

Ce poștești de la mine, Făt-Frumos? (P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat*)

Propozițiile interogative au o intonație deosebită de a propozițiilor enunțiative. Această intonație se notează în scris prin *semnul întrebării* (?) singur sau urmat de puncte de suspensie (?...) cînd intonația interogativă este mai intensă:

Stoicea... holbă împrejuru-i niște ochi... de ieșit din minți:

— ...Unde mă aflu eu?... — G. Galaction, Moara lui Călifar.

Exerciții

1. Analizează propozițiile următoare arătînd felul lor după scopul comunicării:

a) Copoii săriră îndată chelălăind din cotlonul lor. Baba le aruncă două dăraburi de mămăligă rece. Încovrigași și cu cozile subpuse, Lipa și Cața începură a înfulica hulpav.

— Ce zici, măi Boghene? întrebă bătrînul.

Boghean, mărunt și sprinten, nu zicea nimic. Dar moș Calistru îl simțea bucuros grozav...

— O luăm de-a dreptul prin Valea Moșei, măi Dăvidel? — M. Sadoveanu, *Pe Deleleu*.

b) — Darie, ce armă vei făuri tu pentru această bătălie?

— Nu știu... O să văd... — Z. Stancu, *Desculț*.

* Greșelile din construcția „s-a tras lotăriile“ (în loc de *s-au tras loteriile*) redau modul de exprimare a personajului.

** Termenul *enunțiativă* vine de la adjectivul latin *enuntiativus* (-a, -um) cu sensul „care enunță, arată, indică“ (ceva) (Dicționar latin-român, 1962). Unii lingviști folosesc, în loc de *enunțiativă*, termenul (propoziție) *declarativă*.

c) — Dar cum te tocmеști tu?

— Eu mă tocmesc pe trei ani o dată...

— ...Și ce mi-i cere tu pentru trei ani?

— ... Ia, să-mi dai de mîncare și de purtat... — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.

d) Asta vi-i chemarea sfîntă de profeți și de artiști?... — A. Vlahuță, *Unde ni sînt visătorii?*...

2. Compune un dialog despre o carte citită, despre un film sau despre o expoziție pe care ai vizitat-o. Scrie în dreptul fiecărei propoziții felul ei (interogativă sau enunțiativă).

II. După ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite, propozițiile enunțiative pot fi:

	Ce exprimă	Modurile cu care se construiesc
a) enunțiative propriu-zise: Oamenii au ieșit (vor ieși) la muncă.	o acțiune sau o stare prezentată ca reală;	indicativul;
b) enunțiative optative: Aș merge și eu cu tine. Să fi avut un frate!	dorința de a se realiza o acțiune sau o stare;	optativul sau conjunctivul;
c) enunțiative imperative: Grăbește-te! Să te grăbești!	o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugămintе.	imperativul sau conjunctivul cu valoare de imperativ.

Exerciții

1. Analizează propozițiile enunțiative din textele următoare arătînd felul lor după ceea ce exprimă modurile cu care sînt construite:

a) Păzește-te de carbunele acoperit./ — *Folclor*.

b) Privește,/ de la miazăzi, la miazănoapte, popoarele își ridică capul.../ lumea veche se prăvălește,/ și pe ale ei dărîmături slobozenia se înalță!.../ Deșteaptă-te!/ — A. Russo, *Cîntarea României*.

c) — Dacă nu v-ar hi cu supărare,/ zise moșneagul... uitîndu-se țintă la mine,/ v-aș întreba de ceva./ — C. Hogaș, *În Munții Neamțului*.

d) De ce m-ați dus de lingă voi,/ Să fi rămas fecior de plug,/

De ce m-ați dus de-acasă?/ Să fi rămas la coasă./ — O. Goga, *Bătrîni*.

e) Nu lăsa lucrul de azi pe mîine./ — *Folclor*.

f) Închinare-aș/ și n-am cui!/ dar mi-i murgul cam nebun

închinare-aș murgului,/ și de fugă numai bun./ — Toma Alimoș.

2. Construiește cîte o propoziție enunțiativă optativă cu verbul predicativ la modul optativ și la conjunctivul perfect.

3. Construiește cîte o propoziție enunțiativă imperativă cu verbul predicativ la modul imperativ și la conjunctivul prezent cu valoare de imperativ.

Propoziții exclamative

Propozițiile enunțiative și cele interogative, pe lângă scopul de a comunica o constatare sau de a cere o informație, pot exprima și o stare sufletească de admirație, mirare, plăcere, mulțumire sau nemulțumire, surprindere, indignare, regret, desperare sau o dorință, un îndemn etc.

În acest caz propozițiile au o intonație exclamativă și se numesc **propoziții exclamative**.

— *Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale!* /

— A. Vlahuță, 1907.

enunțiativă exclamativă

— *Ce e cu băiatul ăsta?!/se miră tatăl...*

— M. Preda, *Moromeții*.

interogativă exclamativă

Cele mai multe propoziții *enunțiative exclamative* se construiesc cu *ce* sau *cît* cu valoare adjectivală sau adverbială ori cu adverbul *cum*:

Și ce cap frumos răsare! / — G. Coșbuc, *La oglindă*.

Cîte sieaguri n-au fluturat pe aici! / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Ce mîndră sărbătoare se-nfiripă! / — St. O. Iosif, *Haiducul*.

Cît de frumoasă te-ai gătit,

Naturo, tu! / — G. Coșbuc, *Vara*.

Cum șuieră cumplita vijelie! / — A. Vlahuță, 1907.

Propozițiile enunțiative exclamative pot apărea însă și sub forma construcțiilor obișnuite ale propozițiilor enunțiative, deosebindu-se de acestea numai prin intonație, iar, în scris, prin semnul exclamării:

Vin copiii!

În unele propoziții exclamative predicatul sau verbul copulativ nu este exprimat:

Ce ochi verzi și buclucași! / *Cît de mlădiaoasă și de isteată!* / — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

În prima propoziție a fost omis predicatul *are*, iar în a doua, verbul copulativ este.

După propoziția enunțiativă exclamativă se pune de obicei semnul exclamării și, mai rar, puncte de suspensie (...):

Eram liber! / *Ce fericit e omul liber...* / — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

După propoziția interogativă exclamativă se pune semnul întrebării însoțit de semnul exclamării (!!).

Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un șobolan?!/ — Fr. Munteanu, *O felie de pîine*.

Cînd intonația unei propoziții exclamative (enunțiative sau interogative) este mai intensă, după semnele [!] și [?!] se pun puncte de suspensie:

Ce țară fericită!... /

— *Să trăiți, d-le sublocotenent!* / Sînt Constantin Fierăscu. /

— *Tu ești, mă tragedianule!?.../* — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

După o propoziție enunțiativă exclamativă se pun uneori două sau mai multe semne de exclamare.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie propozițiile enunțiative exclamative și cu două linii propozițiile interogative exclamative. Motivează oral punctuația propozițiilor respective. Dacă în unele propoziții exclamative predicații verbal sau verbul copulativ nu este exprimat, scrie-l deasupra textului în felul următor:

Ce ochi verzi și buclucași $\sqrt{\text{are}}$
 Cât de miădioasă și de isteță $\sqrt{\text{este}}$

- a) Ce minunat e vîntul!
 Îți mîngîie obrații! Cîteodată parcă ți-i sărută... — Z. Stancu, *Desulii*.
 b) Frumos e cerul! Ochi mei plutesc
 Pe liniștita-i pinză străvezie. — N. Labiș, *O zi*.
 c) Sosit era bătrînul Gru! De trupuri prinse-n mîrgărint!
 Cu Sanda și Rusașda lui. Cefete dragii Dar ce comori
 Pe rechii lungi țesute-n flori!??
 Și alții, Doamnei Drag alînt — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.
 d) Mîndră și vitează erai în bătălie, o țară română... — A. Russo, *Cîntarea României*.
 e) Mi-e dor, mi-e dor de clipe de-altădată!... — P. Cerna, *Pîrui și ficarea*.
 f) — Acuma ce-ai rămas cu capul între urechi?! se miră Moromete, călcînd încet
 printre crăcile salcîmului. Desfă cai și bagă-i în grajd... — M. Preda, *Moromeții*.
 g) Cai se smuciră în ham; căruța sălta pe șosea în galopul cailor.
 — Pacea! Pacea! Se face pace! striga acum și omul cu butoi în căruță, pierind la o cotitură a șoselei. — Șt. Bănulescu, *Masa cu oglinzi*.
 h) — Da ce vînt te-a adus și cum ai putut răzbate prin aceste locuri, femeie hăi?!
 — I. Creangă, *Povestea porcului*.

2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să se afle propoziții enunțiative și interogative exclamative și neexclamative.

Între propozițiile exclamative, să se afle și propoziții cu predicații sau verbul copulativ neexprimat. Explică punctuația folosită.

Clasificarea propozițiilor după aspectul pozitiv sau negativ al predicații

- I. După aspectul pozitiv (afirmativ) sau negativ al predicații, propozițiile se împart în propoziții pozitive* sau afirmative și propoziții negative**.

Semnul distinctiv al propoziției negative este adverbul nu care precedă verbul predicații sau verbul copulativ:

De aici se văd munții.
 De aici nu se văd munții.
 Munții sînt împăduriți.
 Munții nu sînt împăduriți.

propoziție pozitivă (afirmativă);
 propoziție negativă;
 propoziție pozitivă (afirmativă);
 propoziție negativă.

* Denumirea „propoziție pozitivă” vine de la adjectivul latin *positivus* (care exprimă o afirmație).

** Denumirea „propoziție negativă” vine de la adjectivul latin *negativus*, care are la bază verbul *negare* (a spune nu).

În unele propoziții, *negația este întărită prin adverbul nici, așezat înaintea adverbului nu:*

Dacă n-ar fi, /nici nu s-ar povesti.

Adverbul *nu* care indică aspectul negativ al predicatului, precum și adverbul *nici* care întărește negația se iau împreună cu *predicatul*.

Exercițiu

Subliniază predicătele propozițiilor din textele următoare și analizează felul propozițiilor după scopul comunicării și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

a) Până la optzeci de ani nu i s-a întâmplat nimic serios hagiului./ Nu l-a durut un dinte măcar./ I-au căzut toți de bătrînețe, pierzîndu-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pîine./ — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

b) — Mîncăți,/ beți/ și vă veseliți,/ dar de fata împăratului Roș nici nu gîndiți!/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Aruncîndu-se porumbelul în văzduh, acesta ocoli pe deasupra lumii/ și veni/ de se puse drept pe capul băiatului celui mare./ Fiii de împărați și de boieri... începură a striga/ că nu se poate./ e o greșeală./ nu e bun de împărat.../ și cerură/ ca să se facă o a doua încercare./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

d) Șofron, pădurean și el, știa/ să vorbească cu pădurenii,/ tocmai de aceea însă în curînd simți/ că anevoie se va înțelege cu dîșii./

Nici nu voiau pădurenii/ să steie* de vorbă cu dînsul./ Cei mai mulți ziceau/ că nu rămîn pe aici,/ că trec în Banat,/ unde ziua se plătește mai bine./ — I. Slavici, *Pădureanca*.

II. *Adverbul nu poate nega și alte părți de propoziție (subiectul, numele predicativ, un atribut sau un complement).*

De obicei, cînd se neagă o parte de propoziție (altă decît predicatul), în propoziția respectivă se află două părți de propoziție de același fel, dintre care se neagă una. Cele două părți de propoziție sînt legate, de cele mai multe ori, prin conjuncția *ci*:

Încăperea mirosea **nu a flori...**, *ci a fum* de luminare — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

Partea de propoziție negată
complementul

Subiectul negat apare frecvent tot într-o construcție cu conjuncția *ci*, iar conjuncția introduce propoziția în care se află subiectul ce se opune celui negat. Cele două propoziții au același predicat; de aceea deseori predicatul este exprimat numai într-una din propoziții, iar în cealaltă se subînțelege:

Nu eu (te ajut), /*ci* **puterea milosteniei...** te ajută, Harap-Alb. / — I. Creangă, *Harap-Alb*.

Propozițiile în care se neagă altă parte de propoziție decît predicatul nu sînt negative.

⁷⁹ „Și alții (erau sosiți); (Erau) drag alînt; Ce fete dragi (erau); Dar ce comori(aveau)...“
— Propoziții cu predicatul verbal sau verbul copulativ neexprimat.

* Forma *să steie* este regională. Forma literară (corectă) este: *să stea*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele propozițiilor în care se află adverbul *nu*. Scrie deasupra textului, lângă subiect, predicatul neexprimat. Dacă adverbul *nu* neagă altă parte de propoziție decât predicatul, subliniază-l împreună cu partea de propoziție negată. Analizează propozițiile în care se află adverbul *nu*, arătând felul lor după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului. Arată felul celorlalte părți de propoziție negate.

a) Nu vă lăudați știința;/ asta [nu pot] s-o ascult!/
Nu acela-i om cuminte/ care tot mereu vorbește

Despre-nțelepciunea-i multă.../
Nu filozofia-l face pe om înțelept sub soare,/
Ci mintea cea sănătoasă, câștigată cu sudoare,/
De-aceea nicicând plugarul nu-l luați în râs de sus:/
În oala acoperită [nu știe nimeni] ce-i pus!/- G. Coșbuc, *Filozofii și plugarii*.

b) Nu rostul meu, de-a pururi pradă Ci jalea unei lumi, părinte,
Ursitei măștere și rele,/ Să plîngă-n lacrimile mele./ - O. Goga,
Rugăciune.

c) Danțul, muzica, pădurea, Nu chiliile pustii.../
Pe acestea le-ndrăgii, - M. Eminescu, *Povestea teiului*.

d) Nu între perne moi ședea [Ștefan] și nu în încăperi,/ci afară, în zloate și geruri
aspre./⁸⁰ - E. Camilar, *Povestiri eroice*.

2. Construiește două propoziții negative și două propoziții pozitive în care să fie negat subiectul sau un complement.

Clasificarea propozițiilor după structura (alcătuirea) lor

I. După structura (alcătuirea) lor, propozițiile pot fi simple sau dezvoltate.

Propoziția simplă este alcătuită numai din părți principale (ambele părți principale sau numai una dintre ele):

Propoziții simple

- Gheorghe vine?
- Vine.
- Cine a venit?
- Un prieten.
Plouă.

Din ce sînt alcătuite

din subiect și predicat;
numai din predicat (subiectul subînțeles);
din subiect (*cine*) și predicat;
numai din subiect (predicatul subînțeles);
numai din predicat (nu poate avea subiect).

Propoziția dezvoltată este alcătuită din părți principale și una sau mai multe părți secundare (atribute sau complemente):

Învată	un meșteșug!/ ↑ complement	Meșteșugul ↑ subiect	este brățară ↑ predicat	de aur./ ↑ atribut
↑ predicat				
Paza	bună ↑ atribut	trece ↑ predicat	primejdia ↑ complement	rea./ ↑ atribut
↑ subiect				

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează-le cu *P* și *S*. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat, folosind semnul /—. Analizează felul propozițiilor după structura lor.

a) Ard grajdurile./ Ard vitele./ Arde casa boierului.../

Au pierit logofeții./ Au pierit pindarii./ Parc-au intrat în pământ.../ — Z. Stancu, *Descult*.

b) Mîhnea încalecă./ calul său tropotă./

Fuge ca vîntul.../ — D. Bolintineanu, *Mîhnea și baba*.

c) Luceau stele./ Porni o adiere de vînt./ Auzi în prăpastie un scîncet de dihanie./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Ienupărul e tipul nevoiașului din lumea arborilor./ Muntele e de piatră/ și piatra e vitregă./ — I. Simionescu, *Flora României*.

e) La bătrînețe găitănăria nu mai mergea./ Desfăcu prăvălia./ Vîndu tot./ — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

f) Bag degetul arătător în gură./ Fluier.../ Răsună pustietatea./ Fuge iepurele./ Se ascunde./ Mă pîndește./ — Z. Stancu, *Descult*.

2. Construiește cinci propoziții dezvoltate, alcătuite din predicat verbal și un complement.

3. Compune un dialog în care răspunsul la întrebări să fie exprimat prin propoziții simple alcătuite numai din predicat sau numai din subiect și prin propoziții dezvoltate alcătuite din subiect și un atribut sau predicat și un complement.

II. Fii atent la următoarele tipuri de propoziții simple:

a) **propoziții cu subiectul la persoana a II-a indicat prin forma verbului și în care se află un substantiv la vocativ fără funcție de parte de propoziție, însoțit sau nu de o interjecție, ori propoziții în care se află o interjecție fără funcție de parte de propoziție:**

Ai înțeles, (măi) Ioane? sau Ai înțeles, măi?

b) **propoziții care au subiect multiplu sau nume predicativ multiplu:**

Vîntul și ploaia au încetat.

Bătălia a fost lungă și grea.

| subiect multiplu;

| nume predicativ multiplu.

Exerciții

1. Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Notează subiectele neexprimate.

Analizează felul propozițiilor după structura lor, după scopul comunicării, după intonația exclamativă sau neexclamativă și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

a) — ...să iertați dumneavoastră, cucoane./ încă tot n-am înțeles./ răspune moș Roată./ — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) Mă gîndii eu./ mă răzgîndii./ Îmi dam cu socoteala./ Asta nu e adunare./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

c) N-auzi, mă?/ a strigat Simion, așîfat./ — I. Lăncrănjan, *Cordovanii*.

d) — Sînt buni strugurii, bre?/ — Z. Stancu, *Descult*.

e) Și atunci s-a lăsat un ger, ș-o lapoviță și-un îngheț./ de crăpau pietrele./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) — Ură tu, măi Chiriece./ zic eu lui Goian.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

⁸⁰ — „Nu între perne... ședea și nu în încăperi“. Nu este negat predicatul, ci două complemente, deci propoziția nu este negativă.

g) — Împărăția și cetățile s-au risipit./ Acuma pe acolo-i pustie./ Nu-i nici apă, nici pom.../ Nu se mai cunoaște nimica./ — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzdean*.

h) Apa e lină, adîncă, tăcută./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

i) — Sinteți leneși, măi, leneși și nepricepuți.../a rostit boier Gherasie Colarez./ — Z. Stancu, *Descult*.

j) Ian taci, măi femeie, / că biserica-i în inima omului. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește:

— trei propoziții simple în care să se afle cîte o interjecție fără funcție de parte de propoziție;

— trei propoziții simple cu subiect multiplu și trei cu nume predicativ multiplu. Subliniază predicătele și subiectele. Notează subiectele neexprimate.

Clasificarea propozițiilor

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Omul varsă un ștergar de mălai în copăița femeii./

— Scutură ștergarul! /

— L-am scuturat./ — B. Șt. Delavrancea, *Norocul dracului*.

b) Petre Rădoi nu muncește./ Muncesc oamenii pentru el.../ Vite n-are./ Fetele îl îngrijesc./ — Z. Stancu, *Descult*.

c) — Stai, mă! / nu te apuca de năzbîtii./ Iazul, lacul și pădurea sînt ale noastre./ — I. Creangă, *Dănilă Prepeleuc*.

d) Femeile tăbăriră pe mama fetei./

— Stana-i tinăra și proastă,/ dar dumneata ești femeie cuminte./ Cum poți/ să-ți dai fata în gura lupului?/ — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

e) — Ei, ei! / De-acum drege-ți „voacea“/ și descurcă-te(...)/ dacă poți./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) — Da de unde ești tu, măi ȋică? /

— ...Ia,/ sînt și eu un băiet sărman.../ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

g) Vlad îl asculta.../ Andrei Spătar i se arătase aproape ca un alt om.../ L-ar fi luat de ȋt/ și i-ar fi plîns pe umăr.../ Aici la marginea trotuarului, s-a întors/ și l-a privit./ — De ce te-ai oprit?/ îl întrebă Spătar./ — Emanoil Bucuța, *Capra neagră*.

h) — Ascultă, Vărașu! / A sunat ceasul de judecată și hotărîre! / Leana-Boculeana să treacă în partea/ cui i-i drag! / Vrea acest lucru Leana-Boculeana/ sau nu vrea? /

— Leana-Boculeana nu vrea! / a răspuns Vărașu./ — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

Părțile de propoziție

Noțiuni generale

I. **Părțile de vorbire îndeplinesc în propoziție diferite funcții: subiect, predicat, atribut, complement.** Funcția pe care o îndeplinește un cuvînt în propoziție se numește **funcție sintactică**.

Cuvintele care îndeplinesc funcții sintactice sînt **părți de propoziție**.

După importanța pe care o au în organizarea propoziției, părțile de propoziție sînt de două feluri:

— **părți principale: subiectul și predicatul;**

— **părți secundare: atributul și complementul.**

Pot fi părți de propoziție numai cuvintele care au un înțeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul și unele interjecții.

Celelalte cuvinte care nu au înțeles de sine stătător (articolul, prepoziția, conjuncția) servesc ca instrumente gramaticale, pentru a face legătura între părțile de propoziție.

După structură (modul ei de alcătuire), partea de propoziție exprimată printr-un cuvânt cu sens lexical de sine stătător, singur sau însoțit de un cuvânt ajutător, este o parte de propoziție simplă. Cuvinte ajutătoare pot fi: articolul, prepoziția, auxiliarul unei forme verbale compuse, pronumele reflexiv neaccentuat fără funcție sintactică care însoțește un verb, adverbele de negație „nu” și „nici” care însoțesc predicatul sau altă parte de propoziție, cuvintele cu ajutorul cărora se exprimă gradele de comparație, verbul copulație:

Măla mamei și a tatei mi-ar fi ucis cel din urmă pic de mândrie.* — B.Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

Nu cunosc cîntec mai frumos.

Mi-au spus mulți că de acolo înainte drumul se îngustează, dar nu de asta mă tem.

La voi nici nu se gîndește. Nu se gîndește nici la voi.

Eu sînt moldovean.

Exercițiu

Subliniază cu o linie părțile de propoziție simple exprimate printr-un singur cuvânt și cu două linii pe cele exprimate cu diferite cuvinte ajutătoare.

a) ...căsătoria/ cel dintîi trebuia/ să aștepte acolo sosirea celui de-al doilea./ — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

b) Un pîrîu curgea pe sub un pod de piatră sfărîmînd soarele ogîndit în el./ — M. Sadoveanu, *Ceas al tinereții*.

c) Cei doi împărați s-au hotărît/ să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin./ — I.L. Caragiale, *Poeste*.

d) Ionuț Jder era foarte lăudat pentru înblînzirea sălbătîciunilor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrînul soare./

De cînd pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare.../
— C. Goga, *Noi*.

f) Ce chinuri a îndurat Manlache/ pînă să ajungă la Tîrgul Cenei,/ nici el n-ar fi știut/ să spună./ Rana nu se tămăduia/ și nici nu avea/ cum să se tămăduiască./ Doctoriile lui moș Petrasche făceau destulă minune/ că o țineau pe loc./ — V.I. Popa, *Velerim și Veler Doamne*.

g) O carte nu-ți place:/ ea este rea/ sau tu ești rău./ — N. Iorga, *Cugetări*.

II. Uneori două sau mai multe cuvinte, deși au înțeles de sine stătător, se îmbină între ele formînd o parte de propoziție dezvoltată.

Părțile de propoziție dezvoltate pot fi exprimate prin:

- cuvinte compuse prin alăturare: *drum-de-fier, ciuboșica-cucului, Strîmbă-Lemne, galben-portocaliu, social-politic* etc.;

* S-au tipărit cu litere cursive cuvintele care, împreună cu cele ajutătoare, tipărite cu litere aldine (groase), formează o parte de propoziție simplă.

— cuvinte care exprimă al doilea termen al unei comparații, împreună cu adverbele de comparație care le precedă: *ca (și) pe tine, cât un munte*, (mai mult) *decît ție etc.*;

— locuțiuni substantivale, adjectivale, pronominale, verbale, adverbiale: *aducere-aminte, părere de rău*; (om) *cu dare de mîndă*; *Domnia ta, Măria sa etc.*; *a-și aduce aminte, a o lua la fugă*; *încetul cu încetul, din cînd în cînd etc.*;

— cuvinte cu sens lexical care alcătuiesc diferite expresii: (a se ajuta) *unul pe altul*, (a-și promite) *unul altuia*, (a veni) *unul spre altul etc.*; (a merge) *în vîrfurile degetelor (picioarelor)*, (a zbura) *ras cu pămîntul*, (înalț) *de-un stat de om etc.*;

— cuvinte cu sens lexical împreună cu adverbe care exprimă restricția, precizarea, aproximația: *numai acolo, numai copiii, doar pe cîmp, chiar acolo, tocmai atunci, cam (aproape) zece, cam pe aici etc.*

Mijlocul de control pentru recunoașterea părților de propoziție dezvoltate constă în faptul că suprimarea unui cuvînt are ca urmare fie pierderea sensului pe care l-a avut îmbinarea de cuvinte, fie schimbarea conținutului comunicării. Astfel, în propoziția „Am terminat școala **acum cîțiva ani**”, din partea de propoziție subliniată nu putem înlătura nici unul din cele trei cuvinte. Nu putem spune: „Am terminat școala **acum ani**”, „**acum cîțiva**” sau „**cîțiva ani**”. De asemenea, dacă din părțile de propoziție dezvoltate în care intră adverbul *numai* sau *doar* scoatem adverbul, conținutul comunicării se schimbă: propoziția „Au venit *numai (doar)* **femeile**” spune altceva decît „Au venit **femeile**”.

Exerciții

1. Subliniază părțile de propoziție dezvoltate. Dacă ele sînt părți secundare, indică prin săgeată cuvîntul determinat. Explică oral de ce le consideri părți de propoziție dezvoltate.

a) În văzduh, o rață sălbatică zboară, furișîndu-se, măcăînd speriată, ca alungată de un glonț./ — Em. Gârleanu, *Tovarășii*.

b) Ce numiri potrivite le-a dat poporul! Pe una a botezat-o coada-vulpilor. Spicul din vîrf, des ca un pămînt galben, e roșcat și cu lungi firisoare, întocmai ca o coadă mică de vulpe./ — I. Simionescu, *Flora României*.

c) De două sute de ani, ... Tîrgoviștea era mereu scaunul țării./

De puțină vreme numai, creșterea Bucureștilor și importanța lui comercială făcuse pe domni a lua obicei a petrece o parte din iarnă în acest oraș./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Dar [cînd auzeam de legănat copilul,] nu știu/ cum îmi venea,/ căci tocmai pe mine căzuse păcatul/ să fiu mai mare între frați./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) După o clipă de socoteală, le-a poruncit/ să se pitulească jos, lipiți cu pămîntul,/ și cu nici un preț să nu se miște.../

...După cîteva clipe prepelița zboară ras cu pămîntul, la doi pași de botul cîinelui,/ care o urmărește;/ ...dar prepelița se prefăce atît de bine/ că e rănită,/ încît cîinele vrea cu orice preț/ s-o prindă./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

f) Nici de astă dată nu fu luat în seamă de cineva,/ nici măcar de Țugurlan./ — M. Preda, *Moromeții*.

g) Ce-o fi zis Irinuca în urma noastră,/ ce n-o fi zis,/ nu știu;/ dar știu atîta/ că eram cu gheața-n spate, de frică,/ pîn-am ajuns la Borca./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Poate-i vrun bătut de soartă,/

Care-aleargă pe cîmpie

Într-atîta lume moartă! — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

i) Mergeau cu băgare de seamă, călcînd numai în urmele înghețate și adînci ale vreunei
patrule de ieri./ Mergeau suflînd din ce în ce mai greu./ — L. Rebreanu, *Îtic Ștrul, dezertor...*

j) — Fraților! Precum v-a spus Măria sa, Leul,/ am trăit și eu... printre Domniile
voastre./ — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită*.

k) Ceilalți ne uitam unu la altul, exprimînd mirare, admirație sau gelozie./ — I. Ghica,
Aminiri despre Grigorie Alexandrescu.

2. Construieste cinci propoziții în care să se afle părți de propoziție dezvoltate, exprimate prin substantive sau adjective compuse, locuțiuni diferite și alte îmbinări de cuvinte. Subliniază părțile de propoziție dezvoltate și, dacă au funcția de atribut sau de complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construieste cîte două propoziții în care să se afle părți de propoziție exprimate: prin substantive comune compuse care arată nume de animale, nume de plante; prin substantivele *redactor-șef*, *prim-ministru*, *viceprim-ministru*; prin substantive proprii compuse care arată nume de constelații și nume din basme sau povești. Substantivele care au forme pentru ambele numere să fie folosite într-o propoziție la singular, iar în cealaltă, la plural. Arată oral felul părților de propoziție (simple sau dezvoltate).

Raporturile dintre părțile de propoziție

Între părțile de propoziție există două feluri de raporturi:

- raportul de subordonare sau de determinare;
- raportul de coordonare.

Raportul de subordonare (determinare)

Raportul de subordonare are de obicei doi termeni: termenul determinat sau cuvîntul regent* și termenul determinant sau subordonat, care poate fi un atribut sau un complement.

Părțile de vorbire care pot avea rolul de cuvînt regent sînt:

— pentru atribut: substantivul sau înlocuitorul acestuia — pronumele, mai ales pronumele demonstrativ și cel nehotărît, ori numeralul cu valoare substantivală: *casă înaltă*, *de cărămidă*, *de reparat* etc.; *aceea (alta) mare*, *de lemn* etc.; *trei mari*, *de lemn* etc.; *al doilea dintre voi*, *de sus* etc.;

— pentru complement: verbul predicativ (la mod personal sau nepersonal), adjectivul, adverbul și interjecțiile predicative: *aștept pe mama*, *acum*, *aici* etc.; (un pom) *mai înalt decît casa*; (vas) *plin cu apă*; (merge) *încet ca melcul* etc.; (broasca) *fiști! în baltă*; *iată (iacă, na) un fluture* etc. Ultimele trei interjecții nu pot avea subiect.

* „Regent” înseamnă conducător, iar termenul gramatical *cuvînt regent* înseamnă cuvînt căruia i se subordonează (care cere) anumite părți de propoziție: substantivul cere un atribut; verbul cere un complement.

Raportul de subordonare dintre atribut sau complement și cuvîntul regent se poate exprima:

— prin **juxtapunere*** sau **alăturare** (fără cuvinte de legătură): *elevul Georgescu; rîul Dîmbovița; merge repede* etc.;

— prin **formele cazurilor**: *copilul vecinei; îi povestește mamei*;

— prin **cuvinte cu rol de instrumente gramaticale** — *prepoziția, articolul demonstrativ, articolul posesiv*: *ramură de brad, trandafirul cel alb, un coleg al Mariei*.

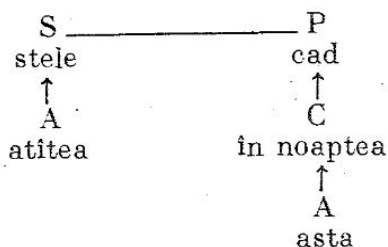
Cuvintele cu rol de instrumente gramaticale intră în alcătuirea părții de propoziție pe care o introduc, pentru că ele îi dau atributului sau complementului un anumit sens în propoziție — *sensul sintactic (care, al cui, pe cine, de la cine, unde, de unde* etc.).

Cuvîntul regent al unui atribut sau al unui complement poate avea funcția de parte principală sau de parte secundară a propoziției:

S ————— A P ————— C
Tăcere / apăsătoare / stăpînea / pămîntul. / — L. Blaga, *Pămîntul*.

A ————— S P ————— C ————— A
Atîtea / stele / cad / în noaptea / asta. / — L. Blaga, *Noi și pămîntul*.

Raporturile dintre părțile de propoziție se pot arăta printr-o schemă a propoziției, în care părțile principale se așază pe primul plan, orizontal, iar părțile subordonate, pe planurile următoare, sub cuvintele regente. Schema poate fi alcătuită prin reproducerea textului sau poate fi simplificată, redusă la indicarea funcțiilor sintactice și a înlănțuirii părților de propoziție, dacă s-au făcut notările pe text ori dacă s-au analizat părțile propoziției. De exemplu:

Exercițiu

Subliniază predicatele, subiectele, atributele și complementele și notează-le cu **P, S, A, C**. Indică prin săgeată cuvintele determinate de atribute și de complemente. După modelul de mai sus, alcătuiește schema raporturilor sintactice din fiecare propoziție.

- Vorba dulce mult aduce. / — *Proverb*.
- Vîntul clătina pîlcurile de arbori. / — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.
- Rîul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur. / — V. Alecsandri, *Malul Siretului*.
- O rădăcină cioturoasă pîlplia pe foc sub ceaun. / — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

* *Juxtapunere* înseamnă *punere alături (îngă, imediat după)*. Cuvîntul vine de la verbul latin *ponere* (*a pune, a așeza*) și adverbul *juxta* (*îngă, aproape, imediat după*).

e) O horă de măguri dezvelite prind Bistrița la mijloc./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) Matei se uită pe bolta senină./ O adevărată ploaie de stele venea din cer./ — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

g) De pe coșurile caselor se ridicau suluri de fum ca niște copaci./ — B. Șt. Delavrancea, *Văducele*.

h) Șuier aține, în plaiuri depărtate, poteca arnăuților cu fes roșu și cu iatagan adus./ — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

i) Albumul ei cu scoarțe violete

E plin de cărți poștale ilustrate./ — G. Topîrceanu, *Albumul*.

j) Tunetul cînta adînc ca un proroc al pierzării./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

k) Fata... piș-piș, în virful degetelor, pină la ușa./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

l) Și într-o ramă, iată o canava uitată./ — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

Raportul de coordonare

Raportul de coordonare este cel existent între părți de propoziție de obicei de același fel și care au același cuvînt regent. În raport de coordonare pot fi: subiectele; numele predicative; atributele; complementele.

Prin *tribute* sau *complemente de același fel* înțelegem atribute sau complemente care răspund la aceeași întrebare și au de obicei același fel de exprimare: *flori de cais, de vișin și de cireș; trunchiuri ale stejarilor și ale fagilor; i-am chemat pe Ion și pe Gheorghe; lucrează repede și bine.*

Raportul de coordonare poate fi exprimat prin următoarele mijloace:

— prin **juxtapunere**:

S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	
Lupul,	mielul,	leul,	mînzul,	efine,	șoarece,	pisoi	subiecte coordonate prin juxtapunere
Stau în	fabulă	de sfadă,	ca la	teatru,	cîte doi.		

— T. Arghezi, *Fabula fabulelor*.

— prin **conjunecții coordonatoare** (*și, nici, dar, însă* etc.):

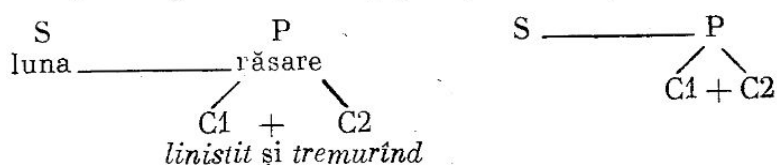
NP1	NP2	
Drumul este scurt,	dar greu.	nume predicative coordonate prin conjuncția dar;
C1		
Răsare luna liniștit		complemente coordonate prin conjuncția și.
C2		
Și tremurînd din apă.		

— M. Eminescu, *Luceafărul*.

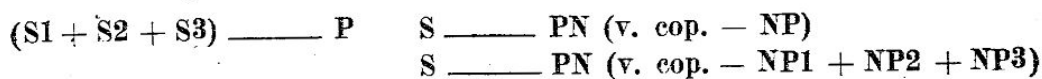
Părțile de propoziție de același fel, coordonate între ele, se numesc părți de propoziție multiple: subiect multiplu, nume predicativ multiplu, complement obiect direct multiplu etc.

În alcătuirea schemei propoziției părțile de propoziție coordonate se așază pe aceeași linie orizontală, iar între ele se pune conjuncția coordonatoare sau virgula, dacă în schemă se reproduce textul propoziției; în

schema simplificată părțile coordonate pot fi legate printr-o linie orizontală (C1 — C2 — C3) sau prin semnul + (C1 + C2 + C3).

Dacă propoziția are subiecte coordonate, în schema propoziției ele vor fi puse între paranteze, pentru a arăta că toate sînt în relație cu același predicat. Tot între paranteze vor fi puse și părțile din care este alcătuit predicatul nominal (cu unul sau cu mai multe nume predicative):

Desfășurarea părților din care este alcătuit predicatul nominal este necesară pentru că fiecare dintre ele poate avea o parte de propoziție subordonată.

Raportul de coordonare poate fi: copulativ, disjunctiv, adversativ, conclusiv. Pentru specificul fiecărui raport de coordonare, vezi *Felurile conjuncțiilor după funcția lor*, punctul III, pag. 387.

Părțile de propoziție coordonate prin juxtapunere se despart totdeauna prin virgulă. Cele coordonate prin conjuncții se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație date la conjuncțiile coordonatoare (pag. 390—391).

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele, apoi atributele și complementele coordonate. Fă schemele raporturilor sintactice, cuprinzînd în schemă: predicatul, subiectul (subiectele), atributele și complementele coordonate. Explică oral felurile raporturilor de coordonare și punctuația.

a) Arcul și săgețile, ghioaga și praștia stau aruncate la pămînt./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Eminescu a ridicat cîntecul, basmul și graiul popular la înălțimea scînteietoare a luceafărului./ — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului*.

c) Baba Mărgărinta nu era chiar o babă.../ Era o femeie tină, încă voinică, rumănă și sprîncenată./ — M. Sadoveanu, *La Mestecăne*.

d) Apoi mai scoase dintr-un gherghir niște straie vechi, un arc, niște săgeți, un paloș și un buzdugan.../ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) — Și nu-ți aduci aminte nici de tată, nici de mamă, nici de frați?/ îl întreabă cucoana Catincuța./ — M. Sadoveanu, *Neculai și prietenul său*.

f) Hanurile poștelor erau pustii sau arse./ Dîligențele opreau la case țărănești ori la focurile de sub streșinile codrilor./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

g) Calistrat Bogza și tovarășul său puteau fi găsiți la casele lor ori în valea din dreapta, ori în valea din stînga./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

h) Zîmbetul îi era întristat, însă plăcut./ Nu părea/ să fie în întăia tinereță,/ totuși era subțire în boi și mlădioasă ca o copilă./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

i) Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestec

Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic./ — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

j) Mersesem trei ceasuri fără oprire/ și atît eu, cît și Pisicuța simțeam nevoie de odihnă./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Părțile principale ale propoziției

Predicatul

I. Predicatul este *partea principală* de care depinde existența unei propoziții. *El îi atribuie subiectului o acțiune, o stare, o caracteristică sau o însușire.*

Predicatul arată de obicei *ce face, ce este sau cum este* subiectul:

	Ce îi atribuie subiectului	Ce arată predicatul
Ea mergea/ căpșuni s-adune, Fragi s-adune —/	<i>o acțiune</i>	<i>ce face</i> subiectul;
Eu ședeam pe prag la noi./	<i>o stare</i>	
— G. Coșbuc, <i>Subțirica din vecini.</i>		
Rada-i nălucire vie./	<i>o caracteristică</i>	<i>ce este</i> subiectul;
— G. Coșbuc, <i>Rada.</i>		
Inima lui era... generoasă./	<i>o însușire</i>	<i>cum este</i> subiectul.
— G. Galaction, <i>Viteazul Jap.</i>		

Analiza propoziției trebuie să înceapă cu predicatul; apoi se pune întrebarea pentru găsirea subiectului.

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele.

- În cetățuia ta de ape
Dorm cîntecele noastre toate/
Și fierbe tănuita jale
A visurilor sfărîmate./
Tu împletești în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre./
Și cel mai scump nisip tu-l duci
În vadul Dunării albastre./ — O. Goga, *Oltul.*
- Repede-repede toată pajiștea e numai flori.../
Curcubeul e palid față de brațul de flori culese./
Pajiștile de munte sînt bogate mai ales în gențiane./
Corola tuturor este ca o cupă cu gura în sus./ — I. Simionescu, *Flora României.*
- Tăria pentru faptele de mai tîrziu, Mircea-Voievod a avut-o și în geniul de strateg.../
— E. Camilar, *Povestiri eroice.*
- (...) nu înțelegi?! De cîte sute de ori vrei/ să-ți spun?.../ — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*
- Bată-l focu(l) pe-mpăratul/
Că mi-a soldășit bărbatul./ — M. Eminescu, *Literatură populară.*

II. Predicatul poate fi exprimat:

— *printr-un verb cu înțeles de sine stătător, la un mod personal: merge, să citească, ar vrea etc.;*

— *prin diferite părți de vorbire (substantiv, adjectiv, pronume etc.) și un verb care nu are înțeles de sine stătător: este frumos, este de argint, este a noastră etc.*

Predicatul exprimat printr-un verb cu înțeles de sine stătător se numește **predicatul verbal.**

Predicatul verbal

I. Predicatul verbal îi atribuie subiectului o acțiune sau o stare și poate fi exprimat:

— printr-un verb predicativ, la un mod personal:

Bunicul stă pe prispă. / Innumără florile / care cad. / — B.Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

— printr-o locuțiune verbală:

Numai adu-ți aminte de povețele mele. / — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

— printr-o interjecție cu sens apropiat de al imperativului — hai, na, nani etc.; printr-o interjecție care poate fi folosită în locul unui verb — zvîrri! (zvîrli), haț! (înhăță), țuștil! (sări) etc.; printr-o interjecție de adresare — iacă, iată, iacătă.*

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale și subiectele. Arată prin ce sînt exprimate predicatele și la ce mod sînt verbele predicative.

a) Sinan, din malul Rusciucului, privea această chinuire a armatei sale fără a-i da nici un ajutor. / Garnizoana castelului începu a vărsa o ploaie de gloanțe și ghiulele asupra românilor. / Dar aceștia, fără a se spăimînta de această furtună, iuțiră și mai mult focurile lor... / ...îngrozitorul Mihai îmbărbăta pe ai săi... / Prin artileria sa, el izbuti în sfîrșit a rupe podul prin mijloc în două. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Soarele aprinde curcubeie în norul de pulbere..., împrăștiind în aer o răcoare dulce, / — pădurea răsună ca de o fanfară. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) S-ar întoarce el... de la poartă, / dacă nu i-ar turui în cap vorbele astea ca o darabană. / Rari, împrăștiati de vînt, ca niște flori albe scuturate din văzduh, cad primii fulgi de zăpadă. / Tot satul parcă doarme. / — A. Vlahuță, *Socoteala*.

d) Chiparoșii au umbrit tăceri de morminte; / în platani rid turturele deasupra furcilor / unde putrezeau, mîncate de viermi, căpățîni de osîndiți. / Marea freamătă delicat la poalele colinei...; / dar în clădirile împăraților războiului nimeni n-a ascultat decît tăcerea. / — M. Sadoveanu, *Rozelana*.

e) Scuturate din crengi, ... muiate de ploi, foile își vor statornici covorul lor, mereu, / precum mereu tot alte flori vor răsări / ca să fie culese de alte mîini, / pînă va intra recele și nepăsătorul fier al plugului în dumbravă. / — D. Anghel, *Flori albastre*.

2. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Analizează predicatele arătînd: felul lor, prin ce sînt exprimate (verbe, locuțiuni verbale sau interjecții) și modul la care se află verbele predicative. Pentru predicatele exprimate prin locuțiuni verbale sau prin interjecții, arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite.**

a) Și tot mergînd pe gînduri și tot plănuiind, și-aduse aminte de știucă. Scoase solzul, se uită și se gîndi la stăpîna lui. — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat*.

b) Duduia Lizuca băgă de samă că toate jivinele, gîngăniile și paserile stăteau ca de marmoră în lumină, ascultînd. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

* Aceste trei interjecții predicative nu au subiect; ele apar cu (sau subînțeleg) un complement obiect direct. Pot avea însă și unele componente circumstanțiale (mai ales circumstanțiale de loc și de timp).

** Fii atent la locuțiunile verbale, pentru că, uneori, între cuvintele din care sînt alcătuite apar alte părți de propoziție.

c) „Dragii mei, pilde bune v-am dat și eu, și mama voastră...“, dar cuvîntarea i se topește în lacrimile ce-i dau năvală din ochi. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor*.

d) Într-o oală mare pune mama pe vatră boabe la fiert. Fierb încet boabele de porumb. De trei ori le schimbă apa pînă dau în floare.⁸¹ — Z. Stancu, *Descult*.

e) Iată și popularul car cu boi, venind legănat și domol, cu siguranța că tot va ajunge odată și el, oricît de repede or merge ceilalți. — D. Anghel, *Alaiul vechiturilor*.

f) Pe drumul de drumeți sărac
Mai vezi fugind cite-o vecină
Să ceară cu-mprumut jăratec;
Grăbit, dă roate, singuratec,
Tăcutul liliac. — G. Coșbuc, *Pastel*.

g) Porniserăm din văi adînci
Și ne tiram acum pe brînci
Să nu ne prind-Osman de veste
Că năzuim la deal spre creste.⁸²
— G. Coșbuc, *Coloana de atac*.

h) Ploaia nu izbucni dintr-o dată. Întîi o auziră deasupra pădurii căzînd pe frunze, cu un tropot mărunț. Pe urmă se întinse deasupra cîmpului, pisînd iarba...

— Hai în pădure! strigară oamenii din față... — E. Barbu, *Pe ploaie*.

i) Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfîr, sfîr, pe la urechi, ca un bondar, ca acele cîntece din buruienile în care adormisem de atîtea ori. — B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.

j) Nani, nani, puful mamei,
Vie somnul pruncului
De pe frunza nukului,
De la puful cucului. — I. Agârbiceanu,
Floarea-soarelui.

k) — Na, voinice, calul meu
Să mi-l duci la tată-meu. — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

3. Compune o narațiune în care să folosești predicate exprimate prin locuțiuni verbale și prin cît mai felurite interjecții. Subliniază predicatele și subiectele propozițiilor.

II. *Predicatul verbal poate fi exprimat printr-un verb la diateza activă sau pasivă:*

Vîntul scormone șindrilele acoperișului...

Femeia se gîndește.

Orașul a fost cuprins pe neașteptate de cazaci.

— Z. Stancu, *Descult*.

Se mai aduseră din nou străchini cu friptură de miel la masă. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

<i>Diateza</i>
activă
(verb nereflexiv)
activă
(verb reflexiv)
pasivă
pasivul reflexiv
(fură aduse)

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale și subiectele. Dacă subiectul este neexprimat, scrie-l deasupra textului, lîngă predicat. Analizează predicatele arătînd diateza și modul verbelor predicative. Dacă verbul la diateza activă este însoțit de un pronume neaccentuat la acuzativ sau la dativ care nu intră în exprimarea predicatului, motivează acest lucru.

a) — Ia lasă-i și tu, măi nevastă,/ că se bucură de venirea mea,/ zicea tata, dîndu-ne huța.../ Numai de-ar fi sănătoși,/ să mănînce/ și să se joace acum/ cît is mîtitei.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) A strigat Măria sa de sus cătră norodul imbulzit cită frunză și iarbă:/
— Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Într-acest timp, văzurăm venind spre noi pe uscat și călare un ofițer turc în fuga mare a calului./ Acesta, ajungând, ne spuse/ că este trimis de guvernatorul de la Ada-Kaleh/ ca să ne întoarcă pe toți la insulă, adăugând/ că a venit ordin/ să ne elibereze./ — D. Bolintineanu, *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*.

d) Pe toată Valea Motrului..., prin toate satele Olteniei, auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor“,/ ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo.../ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

e) Bărbații să nu cuteze a umbla în altă parte decît la tabăra știută,/ care le-a fost poruncită de dregători ori de căpitani răzășilor./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Cînepa se cultivă pentru fuior./ Tăiată de la rădăcină, se duce la topit, într-o apă limpede,/ în care stă patru-cinci zile.../ După ce se fac piramizi, răsfirate la bază/ ca să se usuce,/ cînepa este bătută întîi, spre a se despărți fuiorul de lemn,/ apoi este melițată, cu un cuțit lung de lemn,/ ce se viră într-un șant/ în care se pune planta, mereu mutată cu mîna stîngă,/ pe cînd cu cea dreaptă, gospodina ridică/ și lasă în jos cuțitul./ — I. Simionescu, *Flora României*.

g) Mormîntu-mi umbrească-l străbunul stejar/

Ce-ntinde vinjoasele-i brațe spre cer./ — Artur Enășescu, *Stanțe*.

2. Construiește două propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă, la modul conjunctiv prezent și la condițional-optativ prezent și alte două propoziții cu aceleași verbe, la diateza activă, modul conjunctiv perfect și condițional-optativ perfect. Subliniază predicatele și subiectele.

III. Fii atent la pronumele neaccentuate care precedă verbul predicativ sau urmează imediat după el (legate de acesta prin liniuță de unire): *mă gîndesc, te gîndești, gîndește-te, își pregătește* etc.

Ține seama că pronumele neaccentuate se înglobează în predicat numai dacă verbul predicativ este reflexiv neobiectiv, adică atunci cînd pronumele nu are funcție sintactică proprie.

Pentru deosebirea dintre verbele reflexive neobiective și verbele reflexive obiective, repetă: *dativul posesiv* (p. 180—181) și *explicațiile de sub titlul „B. Verbe active pronominale sau reflexive“* (p. 325—334).

Exerciții

1. Subliniază predicatele verbale exprimate prin verbe reflexive neobiective și pe cele exprimate prin verbe reflexive obiective sau prin verbe însoțite de pronume la dativul posesiv.

Explică oral (motivînd cu mijloacele de control folosite) de ce în unele cazuri ai luat pronumele neaccentuate împreună cu predicatul, iar în altele, nu.

a) Tric se gudură pe lîngă mine,/ mă bate cu coada/ și mă întreabă cu o privire mai elocventă decît vorba:/ „mergem,/ nu e așa?/ mergem?“/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Bietul Tric*.

b) Dar timpul trecu./ Se uită la mine cu ochii holbați,/ rise de tembelismul/ în care mă văzu/ și-și căută de rostul lui./ Pădurea chinuită și vrăjită de la marginea tîrgului se ofili,/ se îngălbeni./ Cîmpul învineți/ și se goli./ — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

c) Mă îmbrăcai;/ mă spălai cu apă rece;/ mă încălțai cu niște pantofi noi;/ și mama mă pieptănă/ și mă sărută pe frunte,/ așa că o pricepui.../ „să nu mă dai de rușine“./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

⁸¹ — „dau în floare“. — Locuțiune verbală (înfloresc).

⁸² — „Să nu ne prind-Osman de veste“. — Locuțiune verbală cu alte părți de propoziție intercalate între părțile ei componente.

d) Și odată se duce Ivan răpede.../ și se aruncă/ de-și face el singur o drăguță de raclă,/ să poată ședea și împăratul într-însa.../

Și așa, văzînd Ivan [că nu mai moare,] zise în sine:/ „Oare nu cumva de acum mi-oi da cu paru-n cap de răul vidmei?/ (...) Dele-și ea,/ dacă vrea.“^{/83} — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

e) Pe sine însuși nu se vedea Neacșu în fiică-sa;/ el își simțea sufletul trecut în trupul ei cel tinăr și plin de viață.^{/84} — I. Slavici, *Pădureanca*.

f) ...dar fericit și mîndru ca-n ziua aceea nu m-am simțit niciodată./ După ce-mi așezai cărțile și caietele-n bancă,/ înaintai binîșor capul/ și-mi numărai supușii:/ erau opt./ Mă mai uitai o dată bine:/ (...) în celălalt capăt al băncii,... era chiar el — smolitul și micul Mogildea.^{/85} — A. Vlahuță, *Mogildea*.

g) — Mai mult decît viața n-ai/ ce să-mi iei.../ De moarte nu mă sperii eu,/ dacă nu m-am speriat de viață/ pe care am dus-o.../ — Z. Stancu, *Descult*.

h) Bunica își uita tot mai mult de sine, cuprinsă de daraverile mici și cu grija nepoților./ — I. Agârbiceanu, *Bunica*.

i) Se simțea acum a ușurat și dornic de muncă.../ Singur se mira/ și se bucura.../
— Să-ți faci datoria,/ asta-i/ — își zise cu un zîmbet amar./ — L. Rebreanu, *Catastrofa*.

j) Împăratul duse fluierul la gură/ și începu/ să cînte./ Curtenii se puseră pe joc.../ și se îndemnau unul pe altul./ — V. Eftimiș, *Fluierul ciobănașului*.

k) Trei episcopi s-au întîlnit în București.../ Fiecare din ei e însoțit de un prieten, doctor în teologie.../ Se îmbrățișează cîteșitrei/ și unii altora își sărută mîinile./ Doctorii în teologie... se salută de trei ori.../ Se fac două grupuri./ — T. Arghezi, *Pagini din trecut*.

2. Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ruga* și *a speria* la diateza activă: 1. precedate de pronumele personale *te* și *o*; 2. cîte o propoziție cu aceleași verbe la perfectul compus, persoana a II-a, la singular și plural, folosite ca reflexive neobiective. Subliniază predicatele și subiectele.

IV. *Singurele pronume personale care se înglobează în predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza activă sînt pronumele cu valoare neutră o și îi (i).* Aceste pronume sînt folosite în expresii sau în locuțiuni verbale:

— Hai *s-o* luăm pe poteca aceasta. Și *am luat-o* la fugă.

— Femeia *îi* da cu vorba înainte.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale care cuprind pronumele cu valoare neutră *o* sau *îi (i)* și cu o linie punctată, celelalte predicate verbale.

a) — Grăbiți-vă/ să nu vi se întîmple ceva.../

Dar Nicolae n-o mai auzi./ Ieșise repede din ogradă/ și o apucase cu pași voinicești pe ulița/ ce se întindea ca un brîu albineț printre casele pitite în noaptea de păcură./ — L. Rebreanu, *Proștii*.

b) După un mic sfat între noi doi, în răspîntii, [în loc *s-o* luăm la deal...,] ne-am hotărît/ să urmăm pe strada Brezolanu,/ să ieșim la Mihai-Vodă/ și d-acolo *s-o* apucăm spre Filaret./ Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism și de energie;/ ne făceam răspunzători de starea nenorocită și umilită a țării./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

c) — Zi-i ceva, baciule,/ rogu-te,/ zi-i ceva... d-al nostru..., ca la deal./

Și începu/ să cînte din caval./ Era o doină apăsătoare, cu târăgănări pline de amar.../ Măi ghici/ că tovarășul îl ghicise bine.../ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) — ...pe urmă dă-i cu bere,/ dă-i cu vin,/ dă-i cu vin,/ dă-i cu bere.../ A făcut cinste d. Nae.../ — I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*.

V. *Predicatul verbal care arată existența subiectului poate fi exprimat prin următoarele verbe: a exista, a se afla, a se găsi, a fi (cu sensul a exista sau a se afla, a se găsi):*

La mine în sat există teren de sport.

Acolo se află o cetate.

Acel Mustafa se găsea în Țarigrad. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

...mai erau (existau, se aflau) pe acasă și alte gospodine. — Gala Galaction, *La vulturi!*...

Observă că în toate aceste propoziții se află un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea unde?: — în sat; acolo; în Țarigrad; pe acasă. Chiar dacă în propoziție n-ar fi exprimat un astfel de complement, el ar putea fi introdus. De exemplu, în propoziția „Sînt destule fructe“ este posibilă introducerea unui complement circumstanțial care răspunde la întrebarea unde? (în pom, pe masă, aici etc.). Deci complementul circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea unde? este contextul caracteristic al predicatului verbal care exprimă existența subiectului. Acest lucru este explicabil, pentru că orice obiect, care există, se află (este) într-un anumit loc.

Contextul menționat te ajută în analiza gramaticală la deosebirea dintre predicatul verbal exprimat prin verbul *a fi* cu sensul de existență și verbul copulativ *a fi*. Trebuie să fii atent însă și la sensul verbului în propoziția dată, pentru că se poate ca și în unele propoziții cu predicat nominal construit cu verbul copulativ *a fi* să se afle un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea unde?: Iarba este mai înaltă aici. În această propoziție verbul *este* nu are sensul „există“ (Iarba există mai înaltă aici). Aceasta, deoarece complementul circumstanțial de loc „aici“ se referă la caracteristica subiectului, exprimată prin predicatul nominal: este mai înaltă aici (decît în altă parte). Verbul *a fi* ar fi fost predicat verbal dacă ar fi arătat existența subiectului într-un anumit loc.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale care exprimă existența subiectului. Subliniază și notează subiectele. Dacă în propoziție se află și un complement circumstanțial care arată unde se află subiectul, subliniază și acest complement și indică prin săgeată verbul determinat. Dacă în propoziție nu se află un astfel de complement, introdu unul, scriindu-l deasupra textului, în dreptul predicatului. Explică oral la cine se referă complementele „înspre Izvorul Alb“ și „dînspre schit“, din textul e).

a) Satul e la horă./ Și hora e pe ulița din dos la Tudosia, văduva lui Maxim Oprea./ — L. Rebreanu, *Ion*.

⁸³ — „de-și face (sieși); deie-și (sieși)“. — Verbe active pronominales: -și are funcția de complement indirect.

⁸⁴ — „își simțea sufletul (său)“. — Verb activ nepronominale: își este la dativul posesiv și are funcția de atribut pronominal.

⁸⁵ — „după ce-mi așezai cărțile și caietele (mele)“; „și-mi numărai supușii (mei)“. — Verbe active nepronominale, precedate de pronume la dativul posesiv cu funcția sintactică de atribut pronominal.

b) La noi sînt codri verzi de brad
și cîmpuri de mătăsă./ — O. Goga, *Noi*.

c) Cumnată-mea Candachia socoate/ că nu-i pe lumea asta viteaz mai falnic decît
bădița Cristea.../ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

d) A fost odată,/ a fost,/ că [de n-ar fi] nici s-ar povesti.../

Dar oameni răi erau și pe acele vremuri,/ și de necazuri nici împărații nu sînt
scutiți./ Ș-o dată, ca niciodată, i-au furat soarele, luna și stelele./ — Din vol. *Tinerețe
fără bătrînețe...*

e) Undeva foarte departe, scînteia o pînză de apă în cădere:/ acolo era o duruitoare.../

— Acolo-i Izvorul Alb,/ dădu lămurire Onofrei Căliman./

Erau acolo niște singurătăți/ pe care, dintru începutul zidirii, oamenii nu le călcase./
Muntele își risipea neconținut rîpile,/ și costișele erau... lipsite de pășune./ Înspre Izvorul
Alb locul era așa de prăpăstios.../ Dinspre schit' locul era iarăși tare.../ — M. Sadoveanu,
Frații Jderi.

f) În mijlocul crengilor este o floare singuratică./ Celelalte se află în vîrfurile rîmure-
lor./ Interesantă este și alcătuirea florii.../ Nectarul cu trei stigmat e scos afară/ și
așteaptă/ să-i aducă insecta polenul de pe alte flori.../ Insectele mijlocitoare sînt musculi-
țele./ — I. Simionescu, *Flora României*.

2. Construiește patru propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* cu sensul *a exista*,
a se afla.

3. Subliniază și notează predicatele și subiectele propozițiilor următoare. Scrie propozi-
țiile cu predicate care exprimă existența înlocuind aceste predicate cu verbul *a fi*.
Arată ce fel de predicat ai obținut prin această înlocuire.

a) Pe vîrfurile unui deal nalt și plin de tihărăi, se află vestita Cetate a Neamțului, îngră-
dită cu pustiu, acoperită cu fulger.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Vorba ceea:/ lac să fie,/ că broaște se află./ — Din vol. *Tinerețe fără bătrînețe...*

c) Există într-adevăr și alte mărturii/ care atestă trecerea lui Dragoș prin Chișinău-
Criș./ Amănuntul e important,/ deoarece explică anume îndoiele/ care se trezesc în sufletul
său.../ La 2 mai era în Brad./ — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

d) — Doamne,*/ du-te/și ne lasă,/ au zis./ Oșteni ca noi se-mai găsesc:/ voievod ca
Măria ta, ba./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcovă*.

VI. Verbul predicativ *a fi* poate avea și alte sensuri: *a se duce*, *a trece* (cînd
este vorba de trecerea timpului), *a se întîmpla* și altele.

Am fost (pînă) la rîu. (m-am dus)

Sînt zece ani de atunci. (au trecut)

De-o fi / să ajungi pînă acolo... (de s-o întîmpla)

*Predicatele verbale exprimate prin verbul a fi cu sensurile a se duce, a trece
au, exprimat sau subînțeles, un complement circumstanțial: verbul cu sensul
a se duce are complement circumstanțial de loc (unde?, pînă unde?); verbul
cu sensul a trece (un anumit interval de timp) are complement circumstanțial
de timp (de cînd?). Vezi complementele din textele de mai sus. Verbul a fi
cu sensul a se întîmpla poate avea sau nu un complement circumstanțial.
Complementul poate fi circumstanțial de loc sau de timp: Ce-o fi fost acolo?
(ce s-o fi întîmplat); De-o fi vreodată (de s-o întîmpla); Ce este? (ce s-a în-
tîmplat). Pentru a fi cu sensurile a se duce, a trece, prezența în propoziție a
complementelor menționate este o indicație sigură că verbul este predicativ.*

* Separarea unui astfel de vocativ prin bară s-a făcut uneori pentru evitarea con-
fuziei cu subiectul.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și subiectele. Dacă în propoziție se află un complement circumstanțial de loc sau de timp care ajută la identificarea funcției de predicat verbal, subliniază și complementul și indică prin săgeată verbul determinat.
 - a) Cîți ani or fi de atunci?/ Stai!.../ Sînt zece ani.../ Ba nu,/ sînt paisprezece ani de atunci./ N-am mai schimbat cu ea o singură vorbă./ — Z. Stancu, *Descult*.
 - b) Sînt ani la mijloc/ și încă mulți vor trece
Din ceasul sfînt/ în care ne-ntîlnirăm./ — M. Eminescu, *Sonete*.
 - c) Sînt poate milioane de ani de-atunci/ — o, Soare!/
De cînd tu cel de astăzi urci bolțile de-azur;/
Erai de-abia o pată prin neguri călătore.../ — D. Anghel, *Cîntecul greierului*.
 - d) Să fie un ceas de la plecare,/ cînd ajung la capul podului de peste Ialomița./
Aici e rîspîntie de trei drumuri;/ și la rîspîntie, drept în fața podului e hanul, vestitul
han al lui Manolache Ciolănescu./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*.
 - e) Unul din cei trei copii..., auzind zgomot,... ridicase capul/ să vadă ce e...
Satul se deștepta.../ Casele, arborii, dealurile, cerul, toate erau albe, scăldate într-o
lumină lăptoasă./ — A. Vlahuță, *De la țară*.
 - f) Catrina sări în sus înfricoșată./ Era chiar Ilinca la căpătîiul ei/ și în clipa urmă-
toare auzi țipete undeva în noapte, parcă la spatele casei./
— Ce este?/
— Arde casa lui Bălosu./ — M. Preda, *Moromeții*.
 - g) — Ați fost/ de v-ați plîmbat, coconașul maichii?/
— Da./
— Ați fost departe?/
— Am fost pe la Brașov, pe la Sibiu/ și ne-am întors pe Valea Oltului./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.
2. Construiește cîte o propoziție în care verbul *a fi* cu funcția de predicat verbal să aibă următoarele sensuri: *a exista* (a se afla), *a se întîmpla*, *a se duce*, *a trece* (un timp oarecare). Subliniază și notează predicatele și subiectele. Arată în dreptul fiecărei propoziții care este sensul verbului *a fi*.

Predicatul verbal neexprimat sau exprimat parțial

În unele propoziții predicatul verbal nu este exprimat. El se subînțelege cînd este cunoscut din propoziția anterioară:

Grădinile *nu aveau* așa minune; / codrii, nici ei (predicatul subînțeles — *nu aveau*). — D. Anghel, *Jertfa*.

Propozițiile cu *predicatul subînțeles* apar de multe ori în dialog, cînd propoziția prin care se dă răspuns la întrebare are același predicat ca și propoziția interogativă:

— Cu cine *ai venit*?

— Cu un prieten (predicatul subînțeles: *am venit* cu un prieten).

Alteori, predicatul poate fi dedus din ceea ce exprimă verbul precedent sau un adverb aflat în propoziția respectivă:

— *Căutai*. Nimic (predicatul: *nu găseai* nimic).

— *Repede* la motoare! Predicatul poate fi dedus datorită prezenței ad-
verbului *repede*: *Alergați repede* la motoare.

Când propoziția este negativă nu se poate omite decât verbul cu funcția de predicat, iar adverbul **nu** rămâne să exprime singur o propoziție: — Ai înțeles? — Nu.

Uneori, mai ales în dialog, se omite auxiliarul perfectului compus din propoziția prin care se răspunde la întrebare, dacă aceasta are același verb ca și propoziția interogativă: — Ai înțeles? — Înțeles (= Am înțeles).

Exerciții

1. Subliniază propozițiile cu predicatul neexprimat și scrie-le completate cu predicatul. Subliniază cu două linii predicatul din propoziția anterioară sau celelalte părți de vorbire care te-au ajutat să precizezi predicatul neexprimat.

a) — Dormi, Mură?/

— Ca Oltul și ca stelele, mămucă./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

b) — Auzi tu, soro! Spun/ că a murit Iova lui Ariton./

— Vipera?/ — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

c) A treia zi [— nu se luminase de ziuă —] mă sculai./ Repede la platou./ Ascultai./ Nimic./ Oltul venise mare./ Ca un popor revoltat./ — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

d) Întâi sta Luca Arbore./ Mai departe, El, cu altă mie/ și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi.../ Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vârful sulii./ — B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare*.

e) Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă./

Un papuc e sub o grindă,/ iară altul după ușa./

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

f) N-ai îmbătrînit.../ Știu/ că ai trecut de șaizeci,/ dar nu știu/ cu cât./

— Nu cu mult,/ răspunse Moromete cu încântare./ — M. Preda, *Moromeții*.

g) Ei,/ (...) cred/ că acum ați priceput!/
— Priceput, cucoane,/ cât se poate de bine,/ răspunseră mai toți.../

Ba eu tot nu, cucoane,/ răspunse moș Ion Roată./ — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

2. Compune o narațiune cu părți de dialog în care să folosești propoziții cu predicat verbal subînțeles și cu predicatul exprimat parțial. Subliniază aceste propoziții și analizează felul lor după scopul comunicării și după structura propoziției.

Predicatul nominal

I. *Predicatul nominal exprimă o caracteristică a subiectului și este alcătuit dintr-o parte de propoziție, numită nume predicativ, și dintr-un verb copulativ la mod personal.*

Verbul copulativ cel mai obișnuit este a fi.

S	NP	S	NP
Floarea	/ este albă. /	Florile	/ acestea / sînt de salcîm. /
	↑		↑
	verb copulativ		verb copulativ

Numele predicativ exprimă caracteristica subiectului. Verbul copulativ nu are un sens de sine stătător; de aceea, el nu poate alcătui numai cu subiectul o propoziție cu înțeles deplin (*Floarea este* sau *Florile sînt*). Verbul copulativ

are rolul unui instrument gramatical care face legătura între numele predicativ și subiect. El este însă important pentru existența predicatului, deci și pentru existența propoziției; fără verbul copulativ, partea de vorbire prin

care se exprimă numele predicativ ar apărea ca un atribut: *floarea albă*;
↓
florile de salcîm.

Numele predicativ se apropie foarte mult de atribut: el se exprimă prin aceleași părți de vorbire ca și atributul, cu excepția verbului la gerunziu (care poate fi atribut, dar nu și nume predicativ), iar prin conținutul lui, arată, ca și atributul, o caracteristică a obiectului indicat prin termenul cu care se află în relație, termen exprimat printr-un substantiv sau înlocuitorul acestuia. Ca dovadă este faptul că, așa cum s-a arătat mai sus, prin înlăturarea verbului copulativ, din numele predicativ se poate obține un atribut. Am putea spune că numele predicativ este un atribut al subiectului, cu următoarele particularități care îl deosebesc de atributul propriu-zis: este o parte principală (necesară) pentru înțelesul deplin al propoziției: este legat de subiect printr-un verb copulativ la mod personal. În gramatica limbii franceze numelui predicativ i se spune chiar atribut al subiectului. Posibilitatea de a obține din numele predicativ un atribut îți poate servi ca mijloc de control în analiza propozițiilor în care numele predicativ are o exprimare mai deosebită sau se află la distanță mai mare de subiect.

În construcțiile cu numele predicativ așezat imediat după verbul copulativ recunoașterea numelui predicativ se face ușor, mai ales cînd este exprimat printr-un substantiv sau un adjectiv. De aceea există tendința de a lua ca nume predicativ orice substantiv sau adjectiv care urmează după verbul *a fi*. Găsirea numelui predicativ cere însă atenție, deoarece verbul *a fi* poate avea și funcția de predicat verbal, iar în propozițiile cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* subiectul este așezat de cele mai multe ori după predicat (Pe deal este o cetate), astfel încît graba ar putea duce la greșeala de a lua subiectul ca nume predicativ. În alte propoziții cu predicatul verbal exprimat prin verbul *a fi* subiectul (așezat după predicat) poate fi precedat de un atribut exprimat prin adjectiv, care, de asemenea, ar putea fi confundat cu numele predicativ (*Este mare grabă...*). De aceea, oricît de ușor ți s-ar părea textul de analizat, nu te grăbi să subliniezi o dată cu verbul *a fi* și cuvîntul care urmează imediat după verb. Pentru a nu face greșeli, observă ordinea operațiilor de analiză, indicată în cele ce urmează.

a) În valea aceea este un sat.

1) Se subliniază numai verbul *este*, pentru că deocamdată nu știm dacă este verb copulativ sau predicat verbal (există, se află); se notează verbul cu P:

P

În valea aceea este un sat.

2) Se pune întrebarea pentru a afla subiectul: Cine este? — un sat; se subliniază subiectul și se notează cu S:

P

S

În valea aceea este un sat.

3) Ce se spune despre subiectul un sat? — este (se află). Dovada: unde este (se află)? — în valea (aceea). Concluzia: verbul *este* are funcția de predicat verbal.

b) Zidurile caselor sînt de piatră.

- 1) Se subliniază numai verbul **sînt** și se notează cu **P**:

P

Zidurile caselor *sînt* de piatră.

- 2) Se pune întrebarea pentru a afla subiectul: Cine *sînt*? — zidurile. Se subliniază și se notează subiectul:

S

P

Zidurile caselor *sînt* de piatră.

- 3) Ce se spune despre subiectul **zidurile**? — Despre subiectul **zidurile** nu se spune că există (se află) *undeva*, ci că el are o **caracteristică** — (zidurile) **sînt de piatră**. Deci propoziția are **predicat nominal**. Verificare suplimentară:

↓
zidurile de piatră (prin suprimarea verbului *sînt* se poate obține din numele predicativ un atribut). Abia acum putem sublinia numele predicativ, după ce ne-am convins că verbul *sînt* nu are sens de sine stătător și că rolul lui este de a face legătura între o parte de propoziție care exprimă o caracteristică a subiectului și subiect. Se subliniază și se notează numele predicativ cu **NP**, verbul copulativ cu **V. cop.** și felul predicatului cu **PN**:

PN

S

V.cop.

NP

Zidurile caselor *sînt* de piatră:

Exerciții

1. Repetă de la *Predicatul verbal* explicațiile date la punctele V și VI (p. 422—423).

Găsește predicatele nominale, predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și subiectele, folosind procedeul recomandat. Arată oral prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative și motivează de ce ai considerat că în unele propoziții verbul *a fi* are funcția de predicat verbal.

a) Lui Ștefan... locurile acestea îi erau bine cunoscute.../ Dușmanii veneau de la Birlad.../ și acum ei, apucau spre Iași, unde erau curți domnești.../ Ștafetele spusese/ că turcii... sînt la cel din urmă popas./ — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

b) Tăcerea e de piatră:/ un molid

Și-a-ncremenit în luna plină ramul./ — I. Pillat, *Toamna*.

c) Mai curînd [decît credea,] Gheorghe fu dincolo în coridor/ și alergă la ușă./ Dar pace!/ ușa era închisă./ Încearcă,/ trage de ea,/ o smîcește...;/ ușa era de fier/ și zidul (era) de piatră./ Să se cațere pe pereți/ și să iasă în curte (nu se putea);/ zidul era lîns,/ iar coridorul (era) prea adînc./ — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina*.

d) Luneca din cînd în cînd prin mîzgă;/ dar altfel calea era curată,/ căci pietrișul și năsipul sorbiseră zloata.../ De partea cealaltă a bisericii mai era o căsuță, ca o ciupercă singură pe toloacă./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

e) — Mișule, fătul tatii,/ lasă cărțile alea/ că nu sînt bune/...

Sînt ani de-atunci./ Mișu s-a vindecat de amețitoarea zguduire sufletească,/ ce i-a pricinuit înția călătorie în țara gîndurilor despre rostul lumii./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată*.

2. Construiește: trei propoziții dezvoltate cu predicate nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* și un nume predicativ exprimat prin adjectiv sau prin substantiv la acuzativ cu prepoziția *de*; trei propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbul *a fi*. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Motivează funcția de predicat verbal a verbului *a fi*.

II. Numele predicativ poate fi exprimat, ca și atributul, prin orice parte de vorbire cu înțeles de sine stătător. Din numele predicativ se poate obține un atribut, dacă îl legăm direct de cuvântul cu funcția de subiect.

	Nume predicative	Atribute
— <i>adjectiv</i>	Cerul este senin .	cerul senin
— <i>adjectiv din participiu</i>	Salcîmul este î nflorit .	salcîmul î nflorit
— <i>subst., pron., numeral</i> la <i>N.</i>	Prietena mea este Ileana . Prietena mea este aceasta . Banca lui este a doua . Noi sîntem doi .	prietena Ileana prietena aceasta banca a doua noi doi
— <i>subst., pron., numeral</i> la <i>G.</i>	Cartea este a Mariei (a ei) . Cărțile sînt ale celor doi .	cartea Mariei (ei) cărțile ale celor doi
— <i>subst., pron. la Ac.</i> <i>cu prep.</i>	Zidul este de cărămidă . Darul este pentru mama (pentru ea) . Băiatul este de la țară . Băiatul este de acolo . Florile sînt de ieri . Datoria ta este de a-l ajuta . Fapta ta este de lăudat .	zidul de cărămidă darul pentru mama darul pentru ea băiatul de la țară băiatul de acolo florile de ieri datoria de a ajuta fapta de lăudat

Exprimarea numelui predicativ fiind atît de variată, întrebările la care ar putea răspunde sînt numeroase. Nu este nevoie însă de o listă a întrebărilor și de memorarea acestora, pentru că *numele predicativ nu se identifică prin întrebări, ci prin constatarea faptului că o anumită parte a propoziției arată o caracteristică a subiectului exprimată cu ajutorul unui verb copulativ*. În unele propoziții folosirea întrebărilor ar putea duce la confundarea numelui predicativ cu diferite complemente (vezi numele predicative *pentru mama, pentru ea, de la țară, de acolo, de ieri*, care răspund la întrebările: *pentru cine este?, de unde este?, de cînd sînt?*). Singura cale pentru evitarea confuziilor este desfășurarea analizei în ordinea recomandată la punctul I, la care se poate adăuga ca mijloc suplimentar de control posibilitatea de a obține din numele predicativ un atribut.

În ceea ce privește *posibilitatea de a transforma numele predicativ într-un atribut*, observă că *din unele nume predicative se obține un atribut explicativ*, care se izolează prin pauză în vorbire, iar în scris, prin virgulă ori prin linie de pauză sau care poate primi înaintea lui adverbul explicativ *adică*. Astfel

de atribute rezultă de obicei din construcțiile în care subiectul sau numele predicativ la nominativ este exprimat printr-un substantiv propriu, printr-un pronume sau printr-un numeral cu valoare substantivală: *Ion (el, acesta, al doilea) este prietenul meu — Ion, prietenul meu; el, prietenul meu; al doilea, prietenul meu; El este Ion, colegul meu — El, Ion, colegul meu; El, adică Ion, colegul meu.*

Mai trebuie observat că atunci când *subiectul* este exprimat prin pronume nehotărâte ca *fiecare, oricare*, adică prin pronume care au la nominativ aceeași formă și când sînt folosite ca adjective pronominale — *fiecare (om), oricare (om)* —, în cazul suprimării verbului copulativ, *chiar numele predicativ exprimat prin adjectiv devine un atribut izolat*: „*Fiecare (oricare) este înțelept, judecă bine lucrurile*” > „*Fiecare (oricare), înțelept, judecă bine lucrurile*”. Pentru observarea caracterului izolat (în construcțiile de acest fel) al atributului obținut din numele predicativ adjectival, compară-l cu același termen (neizolat) din construcția: „*Fiecare (oricare) înțelept judecă bine lucrurile*”; faptul că fostul nume predicativ adjectival n-a fost izolat conduce la interpretarea lui ca substantiv cu funcția de subiect și la interpretarea fostului pronume *fiecare (oricare)* ca atribut adjectival al substantivului *înțelept*, întrucît, după cum se știe, locul acestor adjective pronominale este, obligatoriu, înaintea substantivului determinat.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele nominale, predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi* și subiectele. Analizează predicatele nominale arătînd modul, timpul, persoana și numărul verbului copulativ și prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat, folosind semnul $\sqrt{}$.

a) Războiul-i pentru trîntori,/ iar lupta-i pentru noi./

Războiul te mînjește,/ dar lupta-i datorie./ — T. Arghezi, *Cîntare omului*.

b) El e poet!/ E cel dintîi/ care se minunează de frumusețile firii./ — Em. Gârleanu, *Cucoșul*.

c) Și dacă urechile îmi sînt lungi,/ alte animale au coade lungi, boturi lungi, coarne,/ și cu toate acestea, ele nu sînt așa de rîs ca mine./ — P. Ispirescu, *Lupul pîrcălab*.

d) Nu era joc,/ nu era clacă în sat/ la care să nu se ducă fata babei.../ Și-apoi [cînd venea moșneagul...]/ gura babei umbla/ cum umblă melița:/ că fata lui n-o ascultă,/ că-i ușernică,/ că-i soi rău./ — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

e) Tu ești Ștefan, Domn cel Mare,/

Și eu sînt Șoiman Burcel,

Care-n lume seamăn n-are,/

Puișor de voinicel./

— V. Alecsandri, *Movila lui Burcel*.

f) Știința nu e zădărnice ca toate zădărniciile.../ Știința e scopul/ pe care îl urmărește firea întregă de la începutul începutului./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*.

g) — Curajul e vederea peste propria ființă și peste orice primejdie a unui scop./

— Popoarele nobile sînt acelea/ care au lucrat pentru omenire/ și n-au prezentat contul niciodată./

— Cea mai bună filozofie e a acțiunii./ — N. Iorga, *Cugetări*.

h) Bănuțul a prins cocleală./ Tata îl ia/ și îl freacă de nădragi./ Iese la iveală un cap rotund.../.

— E de la Traian împăratul Rîmului,/ care a trecut cîndva cu oștile lui pe aici./ Sînt aproape două mii de ani de atunci./ — Z. Stancu, *Descult*.

i) Împrejurările erau favorabile pentru dezrobirea Greciei.../

Jurămîntul eteriștilor era (de) a sacrifica familie, avere și viață pentru libertatea patriei.../ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

j) Și drumul tot era covor

De flori de mai. — G. Coșbuc, *Nunta Zamferei*.

2. Subliniază și notează predicatele nominale și subiectele. Analizează predicatele nominale, arătînd modul și timpul verbului copulativ și prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative. Pentru numele predicative exprimate prin adjective sau prin locuțiuni adjectivale, arată și gradele de comparație.

a) S-avem în deai o casă,/ Să vie și mama la noi,/ Să fiu cel mai cuminte-n sat/ Că-i necăjită tare./ Și tu (să fii) cea mai frumoasă./ — O. Goga, <i>Dorința</i> .

b) Și nu s-a putut spune nici o clipă/ că sabia sa a fost mai puțin harnică decît a feciorului său./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Înaintea noastră, dunga vînată a drumului merge una cu Jiul,/ ca și cum ar vrea/ să-i arate/ că brațele omeneshi sînt tot atît de puternice ca și undele lui nebiruite./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Și-și aminteau liniștiți... atîtea lucruri trecute,/ de pe cînd erau ei în floare./ —

I. Agârbiceanu, *Cula Mereuță*.

e) Ce te uiți tu,/ că sînt goi?/ Zvirle haina/ ca să fie Așa-i turcu-n vitejie,/ Sprinten-foc,/ cînd e-n război./ — G. Coșbuc, <i>Cîntecul redutei</i> .
--

f) — Du-te, omule,/ și fii mai cu inimă,/ nu te mai lăsa/ să te îmbolmăjască cu vorba./ — A. Vlahuță, *Socoteala*.

3. Construiește cîte o propoziție în care numele predicativ să fie exprimat prin: adjectiv la gradul comparativ de egalitate; substantiv sau pronume la acuzativ cu prepozițiile *de la*, *pentru*; adverb de loc cu prepoziția *de*; adverb de timp cu prepoziția *de*; verb la infinitiv; verb la supin. Subliniază și notează predicatele și subiectele.

III. Predicatul nominal poate avea nume predicativ multiplu.

S	NP1	NP2	NP3
Fetele lui Danciu sînt înalte, blonde, străvezii. — Z. Stancu, <i>Descult</i> .			

Numele predicative coordonate între ele pot urma unul după altul, juxtapuse, ca în exemplul de mai sus, sau pot fi legate prin diferite conjuncții (mai frecvent, prin *și*, *nici*, *sau*, *ori*). Alteori însă, între numele predicative coordonate se poate (se pot) intercala una sau mai multe părți de propoziție:

...boierii ce ședeau la masă..., erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

În cazurile de acest fel, dacă numele predicative n-ar fi legate prin vreo conjuncție, înaintea celui de-al doilea, de-al treilea etc. nume predicativ s-ar pune virgulă, adică s-ar despărți prin virgulă grupurile al căror prim termen este un nume predicativ.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele nominale și subiectele. Analizează predicatele nominale.

a) Fata babei era slută, leneșă, Țifnoasă și rea la inimă.../ Fata moșneagului era însă frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă./ — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

b) Înapoia mea răsare
acoperit de grâu și de porumb
soarele./

Razele lui
sînt de grâu și de porumb./
Le aud revărsîndu-se-napoia mea
pe cîmpia arată./

— N. Stănescu, *Al pămîntului*.

c) Eu sînt marea și izvorul/ și sînt bun./

Eu sînt marea și izvorul/ și sînt drept./ — L. Blaga, *Pustnicul*.

d) Lumea întreagă era atunci a noastră!/ Cerul era atît de limpede și de albastru!/
— V. Alecsandri, *O primblare la munți*.

e) Satu-i mare, împrăștiat pe vale, cu case bine închegate, cu acoperișuri de țiglă ori de șindrilă./ Curțile sînt largi, cu grădini pline de pomi, cu straturi de legume și de flori./ Românașii de aici sînt oameni harnici, curați, rumeni la obraz./ — I. Agârbiceanu, *O floare sălbatică*.

f) Lucrurile-s ale mele./

Sînt stăpîn al lor și domn./

Pierd o lume cînd adorm./ — L. Blaga, *Înainte de a adormi*.

2. Fă schema relațiilor sintactice din propozițiile cu nume predicativ multiplu, aflate în textele b, c și d. (Pentru alcătuirea schemei, vezi modelul dat la Raportul de coordonare, p. 416.)
3. Fă o descriere în care să folosești propoziții cu predicat nominal, cu un singur nume predicativ și cu nume predicativ multiplu. În propozițiile cu nume predicativ multiplu, unele nume predicative să urmeze unul după altul, legate sau nu printr-o conjuncție, iar în alte propoziții fiecare dintre numele predicative coordonate să fie urmat de una sau de mai multe părți de propoziție. Subliniază și notează predicatele nominale și subiectele.

IV. Pentru a nu confunda predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă cu predicatul nominal alcătuit din verbul copulativ *a fi* și un adjectiv provenit din participiu, observă următoarele:

— Adjectivul (provenit din participiu) cu funcția de nume predicativ îi atribuie subiectului o caracteristică: Coperta este ruptă (nu este în bună stare).

— Verbul la diateza pasivă exprimă o acțiune pe care o suferă subiectul: Coperta a fost ruptă dinadins. De cele mai multe ori, diateza pasivă a verbului poate fi recunoscută foarte ușor datorită prezenței în text a complementului de agent care indică cine este autorul acțiunii: Coperta a fost ruptă de mine.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale și cu o linie întreruptă predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă. Explică oral după ce te-ai condus pentru a deosebi predicatele nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* și un adjectiv provenit din participiu de predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă.

a) Alese o gherghină,/ dar era prea înghețată și fără de mireasmă./ — D. Anghel, *Jertfa*.

b) ...armele erau ruginite,/ puterile îi erau slăbite,/ ochiul vedea turbure la țintă./
— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Se bucură numaidecît/ că a fost găsit de stăpînul său./ Înștiințare [că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn] nu putu da.../

Bourul cel alb fusese văzut de toți vînătorii,/ însă acumă nimene nu mai știa nimic despre el./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

d) Și apoi pe vremile acele, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave,/ drumurile pe ape și pe uscat erau... foarte încurcate,/ și de aceea nu se putea călători așa de ușor... ca în ziua de azi./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Deocamdată brișca fu pregătită.../ Celăreanu și Nicu Elefterescu porniră spre moșia prințului Vlad Mircea Negrescu,/ care era înrudit cu cele mai însemnate familii boierești./
— G. Călinescu, *Necunoscut*.

2. Fă o descriere în care să se afle propoziții cu predicate nominale alcătuite din verbul copulativ *a fi* și nume predicative exprimate prin adjective provenite din participiu la diferite grade de comparație. Subliniază și notează predicatele și subiectele.

Locul numelui predicativ în propoziție

I. *Numele predicativ din propozițiile enunțiative neexclamative stă de obicei după verbul copulativ și imediat după acesta:*

Tot drumul este un vîrtej spăimîntător. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

Numele predicativ poate sta însă și înaintea verbului copulativ:

Harnică ești și tu.

De multe ori între numele predicativ și verbul copulativ se intercalează alte părți de propoziție:

Tot drumul este un înspăimîntător vîrtej.

Flori ale pămîntului erau țărani... — Z. Stancu, *Descuț*.

Deci numele predicativ nu trebuie căutat numai după verbul copulativ, ci și înaintea acestuia, și nu numai lingă verbul copulativ.

Oriunde s-ar afla așezat numele predicativ și orice părți de propoziție ar fi intercalate între el și verbul copulativ, găsirea lui se face fără greutate, dacă ții seama de ordinea operațiilor de analiză recomandate la pag. 426—427.

Exerciții

1. Află predicatul și subiectul propozițiilor de mai jos, prin analiza desfășurată în următoarele operații:

1. Sublinierea verbului la mod personal:...
2. Aflarea subiectului: Cine...?...
3. Ce se spune despre subiectul...?...
4. Sublinierea numelui predicativ.

Textele de analizat

- a) Mai dulce-i rodul viilor,/ Verdeața e mai verde./ — V. Alecsandri, *Țara*.
- b) Nu-s eu fată ca oricare./ — G. Coșbuc, *La oglindă*.
- c) Urît mi-a fost uritul./ — *Folclor*.

2. Subliniază și notează predicatele nominale și subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, notează-l deasupra textului, alături de predicat (*eu, tu, el* etc.).

a) Ți-aduci aminte, bradule și frate?/
Erai în munți o maiestate./ — T. Arghezi, *Moliftul*.

b) — Ba eu zic într-alt fel./ Să fie omul voios/ pînă trăiește.../ De aceea-mi place mie de rumân.../ De-aceea sînt înflorite fețele copiilor noștri/ și fetele sînt rumene./ — I. Agârbiceanu, *A patra*.

c) E aspră truda-ntoarcerii în grîu,/ Să fii tu însuși soarele/ ce-l crește.../
— H. Grănescu, *Pasărea de lut*.

d) Pămîntu-ntreg e numai lan de grîu și cîntec de lăcuste./⁸⁶ — L. Blaga, *Vara*.

e) Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) De fete mari e lunca plină,/ Iar vîntul, răsfățat copil, S-apropie tiptil-tiptil./ — G. Coșbuc, *Vîntul*.

g) Frunză verde de cireș, Lung e drumul și bătut
Lung e drumul pîn' la Ieși./ Din Siret și pînă-n Prut./⁸⁷ — *Cîntecul răzeșului*.

h) Și tot mai derîs e povestea/ — Iar iepuri, din verdea săcară, Scot veseli urechile-afară,/ Șireșii, fac haz./ — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

3. Construiește trei propoziții cu predicat nominal al cărui nume predicativ să fie așezat după verbul copulativ și alte trei propoziții cu numele predicativ așezat înaintea verbului copulativ. În toate propozițiile, între numele predicativ și verbul copulativ să fie intercalate alte părți de propoziție. Subliniază predicatele și subiectele.

II. În propozițiile interogative, numele predicativ, exprimat de obicei prin pronume interogative sau adverbe interogative, stă înaintea verbului copulativ:

Cine este omul acesta?

Al cui ești tu?

Voi cîți sînteți?

Cum a fost recolta?

Tot înaintea verbului copulativ stau și numele predicative din propozițiile exclamative construite cu *ce, cît (de)*:

Ce (cît de) frumoasă e Valea Jiului! Ce bogată a fost recolta!

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale și indică subiectele. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate numele predicative.

a) Cine este acela/ care a cutezat/ să calce hotarele mele?/ — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

b) — Cine au fost acești blagosloviți părinți?/ (Au fost) stareți, pustnici, făcători de minuni?/ — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

c) — Ale cui sînt aste turme, prietenilor?/

Cioabanii răspunseră:/

— Ei,/ (...) ale cui să fie?/ Ale lui Mătăhuz-Împărat sînt.../ — P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan*.

d) — Mă rog,/ a cui a fost ideea.../ să nu mergem la balul de la palat?/ — A. Vlahuță, *O viață*.

e) Și ce doftor minunat e natural!/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*.

f) Ești schilav tot!/ Un cerșetor

Te-ntorci acum acasă,/

Și ce fecior frumos erai!/ — G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă*.

2. Compune un dialog în care să se afle: propoziții interogative ale căror predicate nominale să aibă numele predicativ exprimat prin pronume interogative la nominativ și la genitiv și prin adverbul interogativ *cum*; propoziții exclamative construite cu adverbele *ce* și *cît* (*de*). Subliniază predicatele și subiectele.

Alte verbe copulative

În afară de verbul copulativ a fi, mai pot fi folosite cu funcție copulativă și alte verbe: a rămîne, a însemna, a deveni, a se face, a ajunge, a ieși, a părea și altele.

Spre deosebire de verbul copulativ *a fi*, aceste verbe nu sînt cu totul lipsite de înțeles. Prin ceea ce exprimă, ele prezintă într-un anumit fel caracteristica subiectului.

— Verbul copulativ *a rămîne* este folosit mai ales pentru a arăta că subiectul a rămas sau va rămîne cu caracteristica pe care o are sau a avut-o mai înainte:

Ci tu *rămii în floare* ca luna lui april. / — M. Eminescu, *Despărțire*.

Propoziția cu predicat nominal construit cu verbul copulativ *a rămîne* apare adesea după o propoziție cu predicat construit cu verbul copulativ *a fi*, ambele predicate avînd același nume predicativ:

Nechibzuit a fost / și nechibzuit a rămas./

— Verbul copulativ *a însemna* are de obicei sensul *e tot una cu...* sau *e același lucru cu...* Prin acest sens, verbul *a însemna* exprimă o echivalență între conținutul numelui predicativ și conținutul subiectului:

Asta înseamnă *nechibzuință*. / Asta e tot una (același lucru) cu nechibzuința.

Verificarea funcției copulative a verbului *a însemna* se poate face prin înlocuirea lui cu verbul *a fi*: Asta este *nechibzuință*.

— Verbele copulative *a deveni*, *a se face*, *a ajunge*, *a ieși* au sensul de devenire și prezintă caracteristica exprimată de numele predicativ ca rezultat al unei schimbări pe care a suferit-o sau o va suferi subiectul:

Au devenit *rugini* cîmpurile. / — Z. Stancu, *Descult*.

Predicatul nominal construit cu verbul copulativ *a deveni* este cel mai ușor de recunoscut, pentru că acest verb se folosește numai ca verb copulativ. Verbele *a se face*, *a ajunge*, *a ieși* pot avea funcția de predicat verbal sau de verb copulativ.

Verificarea funcției lor copulative se face prin înlocuirea cu verbul *a deveni*:

Acu magheranul... s-a făcut *frumos* (a devenit *frumos*). — I. Al. Brătescu-Voinești, *Magheranul*.

Acuma Ghioagă a ajuns *căprar* (a devenit *căprar*). — L. Rebreanu, *Îțic Ștrul, dezertor...*

⁸⁶ — „e numai lan și cîntec.” — Predicat nominal.

⁸⁷ — „Lung e drumul și bătut.” — Predicat nominal. Adjectivul *bătut* (provenit din participiul lui *a bate*) are sensul *bătătorit*.

Dac-ar fi / să iasă toți învâțați... (să devină învâțați). — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Verbul copulativ a **părea** exprimă impresia pe care i-o face vorbitorului caracteristica subiectului. Deci el prezintă caracteristica subiectului ca **aparentă**:

Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt... — M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

Iarba nu este de omăt, ci pare (face impresia) că este de omăt.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatelor nominale alcătuite cu diferite verbe copulative, precum și predicatelor verbale exprimate prin verbele *a fi*, *a se face*, *a ajunge*, *a ieși*, *a însemna*, *a rămîne*. Subliniază cu două linii subiectele. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului.

a) Baciul ne îndemna/ să rămînem în stîină./ Toate stăruințele lui însă rămaseră zadarnice./ Ne duse deci la o șandramă,/ din care nu mai rămăseseră decît vreo patru scînduri deasupra.../ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Turcul..., în vestita răscurare a ienicerilor contra lui Selim III, ajunsese tare și mare,/ devenise acel fioros vizir Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

c) Băiatul se făcea mai isteț și mai iscusit./ Nu mai trecu mult/ și iată/ că împăratul ajunsese la marginea groapei./ Cînd fu la ceasul morții,/ el luă copilul pe genunchi/ și-i zise:/ — Sînt în clipa de a-mi da obștescul sfîrșit./ Eu văd/ că tu ai să ajungi om mare.../ — P. Ispirescu, *Aleodor-Împărat*.

d) Aud mereu:/ războiul se face cu bani./ Cu ai cui bani?/ Cu banii oamenilor./ — Z. Stancu, *Descuță*.

e) Un om fusese-o frunză/ și numai om cu om
Au izbutit/ să crească/ și să se facă pom./

— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

f) Dumitru ieșise din școala militară printre cei dinți/ și avu astfel dreptul/ să-și aleagă arma.../

Frate-său, [care ieșise ofițer cu vreo trei ani în urmă,] ceru să fie trecut în regimentul al X-lea de dorobanți./ — D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*.

g) Pare mai mare și mai luminoasă căsuța lui săracă./ Fața lui e rumenă și cu ochi scînteietori./ — A. Vlahuță, *În vîltoare*.

h) Așa am fost de-a pururi/ și-aceiași am rămas./ — D. Anghel, *Cîntecul greierului*.

i) A scrie o carte înseamnă a face actul social al frumuseții și înțelepciunii./ — N. Iorga, *Cugetări*.

j) Domnul Vucea împărțea comoara/ la care jînduiam cu toții./ Însemna/ ce da fiecăruia/ și trebuia/ să-i aducem banii./ — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

k) Inimă din inima poporului român, Eminescu va întineri mereu, cu fiecare clipă și cu fiecare om./ Va îmbătrîni timpul./ Prezentul va deveni trecut./ Trecutul va fi cîndva antichitate./ Dar Eminescu va fi mereu tînar ca viitorul./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

2. Construieste propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a deveni*, *a se face*, *a ajunge*, *a ieși*, *a părea*, *a însemna*, *a rămîne* și cu predicate verbale exprimate prin verbele *a se face*, *a ajunge*, *a ieși*, *a însemna*, *a rămîne*. Subliniază cu o linie predicatelor nominale și cu două linii predicatelor verbale.

Predicatul nominal cu verbul copulativ sau cu numele predicativ neexprimat

(a) În unele propoziții verbul copulativ a fi nu este exprimat, el putînd fi ușor dedus din text sau subînțeles, dacă a fost exprimat în propoziția anterioară:

— Vorba lungă, sărăcia omului (este sărăcia).

— Ușa, descuiată (era descuiată).

— Care sînt averile unui voinic?... Puterile lui! (sînt puterile lui). —

V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

În propozițiile cu verbul copulativ neexprimat se pune de obicei virgulă înaintea numelui predicativ sau linie de pauză:

Vorba lungă, sărăcia omului. Ușa — descuiată.

În unele cazuri, cum este cel discutat în ultimul alineat de la II, p. 429, izolarea prin virgulă sau prin linie de pauză a numelui predicativ este obligatorie, pentru că (așa cum s-a arătat) lipsa semnului de punctuație ar duce la schimbarea valorii gramaticale a termenului cu funcția de subiect și a celui cu funcția de nume predicativ, deci și la schimbarea raportului sintactic dintre cei doi termeni.

(b) Cînd într-o frază se află două sau mai multe propoziții succesive, cu predicate nominale care au același nume predicativ, dacă predicatele urmează unul după altul sau nu sînt prea departe unul de altul, numele predicativ se exprimă de obicei o singură dată, de preferință în propoziția cu ultimul verb copulativ:

— A fost, / este / și va fi un scriitor mare.

— A fost / și va rămîne un scriitor mare.

— A ajuns în scurtă vreme / și va rămîne pentru totdeauna un scriitor mare.

Prin omiterea numelui predicativ comun se urmărește realizarea unei exprimări mai economice, iar repetarea în fiecare propoziție a aceluiași nume predicativ arată că autorul comunicării insistă asupra caracteristicii exprimate prin numele predicativ.

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale cu verbul copulativ neexprimat și încercuiește, în construcțiile de tipul (a), virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ. Scrie apoi propozițiile respective cu verbul copulativ exprimat. În textele e) și f) scrie după verbul copulativ numele predicativ neexprimat.

a) Din vorbă în vorbă, copiii se făcură stăpîni pe obrajii bunicului./

— Partea asta e a mea./

— Și partea asta, a mea./

— Mustata asta este a mea./

— Și asta, a mea! — B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.

b) — Preacuvioase, asta e Poiana lui Gratie?... Și cealaltă mai din vale, Poiana lui Palamon? — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

c) ...urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună./ Ochii ei — două nopți turburi./ gura ei — un hău căscat, / dinții ei — șiruri de pietre de mori./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

d) Vioara lui despica inima! / aci horă, aci doină, aci zbeg de nuntă, aci arșiță și patimă, aci rugăciune, aci urgie./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

e) Nu sînt,/ n-am fost/ și nu voi fi incorect./

f) ...toate încintările sadoveniene... sînt/ și vor rămîne veacurilor călăuze pentru iubitorii Naturii./ — E. Camilar, *Zimbrul*.

2. Fă o descriere sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești predicade nominale cu verbul copulativ neexprimat și cu numele predicativ neexprimat, în construcțiile de tipul (b). Subliniază numele predicative și încercuiește virgula sau linia de pauză care marchează lipsa verbului copulativ, în construcțiile de tipul (a).

Punctuația numelui predicativ

I. Numele predicativ așezat lângă verbul copulativ nu se desparte niciodată prin virgulă de verbul copulativ, deoarece amîndouă cuvintele formează o singură parte de propoziție: „Copacii sînt înalți”.

II. Când între verbul copulativ și numele predicativ se intercalează unele adverbe sau locuțiuni adverbiale incidente (fără funcție sintactică în propoziția respectivă) — desigur, firește, bineînțeles, așadar, în concluzie, în realitate etc. —, aceste adverbe se pun între virgule sau între linii de pauză (— ... —).

Virgulele sau liniile de pauză au rolul de a separa sau de a închide ca între paranteze cuvintele fără legătură sintactică în propoziția în care se află:

- La început apa *a fost, firește, mai limpede.* |
— Cărtile *sînt* — bineînțeles — noi. |

III. Pentru *punctuația în cazul omisiunii verbului copulativ*, vezi la *titlul anterior, cele de sub (a)*, iar pentru *punctuația numelor predicative coordonate*, vezi la *capitolul Conjuncția*, cele de sub *titlul „Punctuația cerută de conjuncțiile coordonatoare“* (p. 390 — 391).

IV. Cînd propoziția are două sau mai multe nume predicative, acestea pot fi juxtapuse și în acest caz se despart prin virgulă sau sînt coordonate cu diferite conjuncții, putînd fi despărțite sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație ale părților de propoziție coordonate:

— Florile <i>sînt</i> albe, proaspete, parfumate.	— <i>juxtapuse</i> ;
— Florile <i>sînt</i> proaspete și parfumate.	— <i>coordonate</i>
— Florile <i>sînt</i> proaspete, dar neparfumate.	<i>prin conjuncții.</i>

Dacă cuvîntul prin care este exprimat numele predicativ are un atribut sau un complement, virgula se pune după părțile secundare care determină numele predicativ:

Apa este rece ca gheața, limpede ca cristalul.

Exerciții

1. Subliniază predicatele nominale cu nume predicativ multiplu și pune virgulă acolo unde trebuie. Înainte de a face exercițiile, repetă regulile de punctuație de la pag. 390—391.

a) Domnu' nu era nici vesel nici trist nici bătrîn.../ — M. Sadoveanu, *Domnu' Transilvaniei*.

- b) ...dacă n-a vrut/ să învețe carte...,/ atunci ce-o să se facă el?/ S-ajungă vagabond ori pungaș?/ — I.L. Caragiale, *Cănușă, om sucit*.
- c) Vidu a fost și un factor de unitate națională și un educator./ — N. Iorga, *Ioan Vidu*.
- d) Mult e mîndru sprintenel
Cel voinic, cel voinicel./
...Pentru poporul român, Codreanu nu e numai un voinic,/ ci un voinic iubit un voinic frumos un voinicel mîndru și sprintenel!/ — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.
- e) „Femeile-s mai viclene,/ cugetă el apucînd hăturile:/ ele-s mai iscusite la vorbă:/ iar bărbații is mai proști însă mai tari de vîrtute“./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.
- f) Înalt zmeul peste tot cu prietenul meu Marin Iepure,/ care e mai mărunț decît mine dar mai îndesat mai puternic mai vînjos mai vînos./ — Z. Stancu, *Desculț*.
- g) La a zecea zi, unde se scutură odată calul,/ și se făcu frumos gras ca un pepene și sprinten² ca o căprioară./ — P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrînețe...*
- h) O personalitate marcantă... mi-a raportat/ că acesta (Bonar Law) ar fi nu numai convins de ineficacitatea ocupării Ruhrului dar și foarte îngrijorat de consecințe./ — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

2. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative coordonate prin conjuncțiile *și, nici, sau, ori*, folosite numai între numele predicative, și alte propoziții în care conjuncția coordonatoare să se afle și înaintea primului nume predicativ. Explică punctuația folosită.
3. Construiește cîte o propoziție cu două sau mai multe nume predicative exprimate prin substantive și coordonate prin conjuncțiile *și, nici*. Substantivele cu funcția de nume predicativ să fie urmate de unul sau două atribute. Explică punctuația folosită.

Valoarea stilistică a numelui predicativ

Dintre părțile de vorbire prin care se exprimă numele predicativ, cele care pot avea valori stilistice sînt substantivul și adjectivul (propriu-zis sau participial).

Intrucît, sub titlul „Valoarea stilistică a substantivului“ (la punctele I și II), au fost cuprinse și valorile stilistice ale numelor predicative substantive construite cu verbele copulative *a fi* și *a părea*, adaug aici, în privința numelor predicative substantive, ceea ce ține de verbele copulative prezentate în plus, la capitolul „Numele predicativ“.

La locurile indicate mai sus s-a arătat, între altele, că în cazul verbului copulativ *a fi*, numele predicativ exprimat prin substantiv în nominativ are valoare de metaforă explicită și că verbul *a părea* este singurul verb copulativ pe lângă care comparația ca figură de stil poate fi exprimată nu numai prin substantiv în acuzativ precedat de *ca* sau *cît*, ci și prin substantiv în nominativ, lucru explicabil prin sensul lexical al acestui verb, care exprimă ideea de asemănare.

Dintre celelalte verbe copulative, verbele cu sens de devenire, mai ales *a se face* și *a ajunge* (foarte rar, *a deveni*), se comportă asemenea copulativului *a fi*, în sensul că suprimarea lui *ca* sau *cît* transformă comparația în metaforă explicită. Între construcțiile (fluturile) este (*s-a făcut, a ajuns*) ca o floare zburătoare și (fluturile) este (*s-a făcut, a ajuns*) 'o floare... este o deosebire de conținut — în prima construcție fluturile este comparat cu o floare, iar în a doua construcție raportul dintre cele două obiecte este de identitate (de echiva-

lență) —, pe cînd în construcțiile (fluturile) *pare ea o floare zburătoare și* (fluturile) *pare o floare...*, *obiectele apar comparate și în lipsa lui ea.*

În ce privește *valoarea de epitet a numelui predicativ exprimat prin adjectiv* (propriu-zis sau participial), *condițiile de existență a valorii de epitet sînt cele arătate la „Valoarea stilistică a adjectivului“* (p. 116. — 117).

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit: *comparațiile și metaforele exprimate prin substantive cu funcția de nume predicativ* ori *construcțiile comparative și construcțiile metaforice* al căror termen de bază este un substantiv cu funcția de nume predicativ; *epitele exprimate prin adjective cu funcția de nume predicativ*. În toate cazurile notează *numele predicative, verbul copulativ neexprimat* (unde e cazul) și *subiectele*. Analizează *comparațiile și metaforele arătînd felurile lor*; pentru *epitele*, arată în ce constă *contribuția stilistică a fiecăruia pe lângă termenul cu funcția de subiect*. Pentru o bună rezolvare a exercițiului, repetă cele indicate în explicațiile de mai sus, cu privire la *funcția stilistică a substantivului și la funcția stilistică a adjectivului*.

a) Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme... Cerul e ca leșia. — B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*.

b) Voinicul, frumosul rîu (Jiul) se smulge din brațele monștrilor. Apa lui, limpede și potolită, pare o oglindă culcată-n ramă de verdeață.⁸⁸ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Ale crinilor potire sînt ca urne de argint. — M. Eminescu, *Memento mori*.

d) Limba noastră-i o comoară Un șirag de piatră rară
În adîncuri înfundată, Pe moșie revărsată. — Al. Mateevici,
Limba noastră.

e) Un cuptor e roșul soare
Și cărbune sub picioare
E nisipul. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

f) Și cum, jos, lebăda sîdează fața apei, sus, luceafărul luminează întinsul tăriei. Numai ei doi sînt pilpirile nopții acesteia... Amîndoi rătăcesc singuri..., deopotrivă de reci, deși unul, bulgăre de gheață, celălalt, pară de foc.⁸⁹ — Em. Gârleanu, *Singuratecii*.

g) Destul că bordeiul lor era fericit. Și trecu multă vreme; cățelul se făcu cișine, pîsoiul se făcu mîrtan... Pahon era fecior holtei, iar moșul, numai umbră și vis... — I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.

h) Frunza cînd moare Și v-ați făcut fluturi.
Se face floare. Nucule, suflete scuturi.⁹⁰
Ați fost niște trupuri — T. Arghezi, *Frunză palidă, frunză galbenă*.

i) Și eu, și tu ajuns-am ca două frunze uscate
De-o pînză de paianjen în aer aninate. — V. Alecsandri, *Despot-Vodă*.

j) Ogrăzile de măslini, pe povîrnișul golfului, ca niște poteci de fum împrăștiate pe o pînză verde și înflorită. — B. Șt. Delavrancea, *Fanta-Cella*.

k) Tăcută e valea-nflorită
Și-un nor ca o pînz-aurită
Se duce spre-apus. — G. Coșbuc, *În miezul verii*.

l) Furtuna se face și mai amarnică și se rotește și filfilie și craune pe deasupra pădurii... ca o scorpie dușmană. — G. Galaaction, *Moara lui Călifar*.

m) Sălbatecul Vodă e-n zale și-n fier

.....

Și vorba-i e tunet, răsuflul ger,

Iar barda-i din stînga ajunge la cer,

Și Vodă-i un munte.⁹¹ — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

2. Fă în propozițiile din textele de la exercițiul 1, indicate mai jos, transformările cerute, subliniază în fiecare propoziție noua figură stilistică obținută și analizează-le pe toate arătînd felul lor și, la nevoie, motivînd schimbarea de valoare stilistică rezultată.

a) În propoziția din textul b) — *Apa lui... pare o oglindă culcată-n ramă de verdeață* —, înlocuiește verbul *pare* cu verbele *este*, *s-a făcut*, *a ajuns*: 1. urmat fiecare de substantivul cu funcția de nume predicativ precedat de adverbul *ca*; 2. cu substantivul respectiv neprecedat de *ca*.

b) În propozițiile din textul f) — *unul, bulgăre de gheață, / celălalt, pară de foc* —, pune în locul virgulei care indică locul verbului copulativ omis: 1. verbul *pare*; 2. verbul *este* precedat de adverbul *parcă*; 3. verbul *este* și înaintea numelui predicativ adverbul *parcă*.

c) Scrie propozițiile de la textele c) și i) fără adverbul cu valoare de prepoziție *ca*.

d) Scrie, din textul m), propozițiile în care se află metaforele-hiperbole realizate prin numele predicative *tunet*, *ger*, *un munte*, transformate în comparații prin fiecare dintre posibilitățile de exprimare a comparației artistice în propozițiile cu nume predicativ prezentate la „Valoarea stilistică a substantivului”.

3. Construiește patru propoziții cu numele predicative exprimate prin adjective cu valoare de epitet. În două propoziții epitetul să realizeze personificarea obiectului denumit prin substantivul cu funcția de subiect, iar în celelalte două epitetul să sugereze comparații (prin adjective derivate de la diferite substantive — nume de flori, de metale etc.).

4. Fă o descriere în care să predomină predicatele nominale construite: 1. cu verbele copulative *a fi*, *a se face*, *a ajunge*, *a părea* și cu nume predicative substantive cu valoare stilistică de comparație sau de metaforă, în funcție de posibilitățile oferite de verbele respective și de utilizarea sau neutilizarea adverbilor de comparație; 2. cu verbele copulative *a fi* și *a se face* și cu nume predicative adjective cu valoare de epitet. Subliniază (în construcțiile cerute) cu o linie verbul copulativ și subiectul și cu două linii numele predicativ sau construcția cu valoare stilistică a cărei bază o constituie substantivul cu funcția de nume predicativ.

În cazul metaforelor și al epitetelor, arată care este realitatea sugerată de ele.

⁸⁸ — Comparație stilistică dezvoltată: (pare) „o oglindă culcată-n ramă de verdeață” (în a cărei dezvoltare intră și metafora „ramă de verdeață”), cu substantivul NP (o oglindă) la nominativ, comparație admisă de copulativul *a părea*.

⁸⁹ — „bulgăre de gheață” și „pară de foc” — metafore explicite dezvoltate: prima, alcătuită din subst. (NP) *bulgăre* + atr. *de gheață*; a doua corespunde unui NP parte de propoziție dezvoltată (expresia: *pară de foc*).

⁹⁰ — Și în „Frunza... se face floare”, și în „v-ați făcut fluturi” numele predicative sînt metafore. Prima provine din comparația *se face galbenă ca o floare* (se referă deci la culoarea frunzei moarte), iar a doua, din comparația *v-ați făcut zburătoare ca niște fluturi*, metafora referindu-se la căderea, la zborul prin aer al frunzelor moarte.

Predicate exprimate prin adverbe predicative

Predicatul poate fi exprimat și prin adverbe predicative sau locuțiuni adverbiale predicative*: *poate, firește, pesemne, cu siguranță, de bună seamă* etc.; ele sint *predicate verbale*.

Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative sint urmate de cele mai multe ori de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția *că* sau *să*:

Firește / că se pricepe.

Poate / să fi fost pe la ora trei.

Unele adverbe ca probabil și sigur nu sint adverbe predicative, ci sint nume predicative din expresii impersonale cu „a fi”, copulativul fiind subînțeles:

Probabil / că știe. / E probabil / că știe. /

Sigur / că a înțeles. / E sigur / că a înțeles. /

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele arătînd prin ce părți de vorbire sint exprimate.

a) Pesemne c-aista-i Flăminzilă, foamea, sac fără fund, ...de nu-l mai poate sătura nici pămîntul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Să nu uit să vă spun că pe vremea aceea au venit și mulți negustori turci... Firește că nu lipseau nici sirbii, nici bulgarii... — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Un cîrd de pușori de rață au ieșit la plimbare. Cloșca nu se vede, dar probabil că stă pînditoare în desiș. — M. Sadoveanu, *Girla lui Ivan Maiorul*.

d) Desigur că trecutul e un frumos apus de soare... și... altă rază de lumină nu va mai veni să dea strălucire norilor posomorîți ai vieții!... — C. Hogaș, *În Munții Neamțului*.

e) Dacă aș fi trăit mai îndelung lîngă aspra-mi bunică de la Cîrloman, poate că aș fi văzut și în ochii ei mari și duri un sîmbure de lumină, poate că aș fi ajuns să aud, o clipă măcar, cum glasul ei devine catifelat. — Z. Stancu, *Desculț*.

f) Negreșit că vor fi fost prețioase obiecte ale artei indigene acele vase și acel corn al unei fiare din codrii României... — Al. Odobescu, *Artele din România în periodul preistoric*.

Predicatul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea și exprimarea predicatului

a. Predicatul verbal

— *verbe la diatezele: activă și pasivă*
locuțiuni verbale
interjecții predicative
adverbe predicative: poate, firește, desigur etc.

⁹¹ — *Metaforele explicite simple* exprimate prin substantivele cu funcția de nume predicativ — *tunet, ger, un munte* — au și valoare de *hiperbolă*, exagerările respective (ca și celelalte din aceeași strofă) avînd rolul de a sublinia groaza ce-l făcea pe pașa Hassan să fugă din calea lui Mihai zburînd „șoimește”.

* Revezi *Funcția sintactică a adverbului*, punctul III, p. 361.

b. Predicatul nominal	verbele copulative	<p><i>Cum prezintă caracteristica subiectului</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a fi — existența caracteristicii; a rămîne — păstrarea caracteristicii anterioare; a însemna — echivalență între conținutul numelui predicativ și al subiectului; a deveni, a se face, a ajunge, a ieși — ca rezultat al unei transformări suferite de subiect; a părea — ca aparentă.
		<p><i>Exprimarea</i></p> <ul style="list-style-type: none"> părți de vorbire declinabile, la N., G., Ac. cu prepoziție; verbe la infinitiv sau la supin; adverbe de loc sau de timp cu prep; adverbe de mod: cum (interogativ sau relativ); adverbe din expresii impersonale (e bine, e rău, e sigur etc.).

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) După excursiunea mea în Anglia..., am văzut/ cîtă dreptate avea răposatul meu bunic,/ care mă trimitea la „minge“ și la „săniuș“,/ și-mi zicea ridicînd arătătorul minii drepte:/ „Fă-te tare, gîndăcelule,/ ca să te poți apăra de cîni.../ Fii înțelept și îndrăzneț, ca fiarele codrului...“/ — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie*.

b) Acum nu se mai află picior de lup în ostrov./ Au fost în vechime./ Multe au fost în vechime,/ care nu mai sînt astăzi./ Dar albinele au rămas./ Scorburile sînt pline ochi cu faguri de miere./ Cînd era pace,/ spre toamnă treceau rumânii din Lacrima, călări pe butuci, pe furiș,/ și o adunau./ — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Sînt inimă-n inima neamului meu/
Și-i cînt și iubirea, și ura./

.....
Izvor ești și țînta a totu/ ce cînt./ — G. Coșbuc, *Poetul*.

d) Roșu, strop cu strop, se făcea trandafirul,/ petală cu petală se împurpura,/ și de ce se făcea el (grădinarul) mai galben la față,/ de ce mai purpuriu și mai frumos se făcea trandafirul./ Și [cînd n-a mai rămas o foaie albă în el,/ ci s-a făcut ca o rană deschisă,] el și-a legat rana lui de la deget/și alergînd într-un suflet pe sub ramuri, merse/ și îngenuche lîngă colacul de piatră al havuzului,/ unde stătea fata privind mîhnită în fundul apelor.../ — D. Anghel, *Jertfa*.

e) Și Stoicea... se pierde cu ceata vînătorilor.../și ajunge pe înnoptate la curtea boierească.../ Și ajunge el, Stoicea, văcarul din Alăutești, sluga cea mai de aproape, omul de toată încrederea și vechilul peste toți vechilii moșilor boierului Rovin, numai în cîțiva ani/ Dar norocul îi fuse mai prieten/ decît ar fi îndrăznit/ să viseze,/ căci domnița Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață și pe moarte./ — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

f) ...cînd ne-am făcut mari,/ am aflat/ cum a fost/ și ce a fost/ și ce a ajuns nenea Antonache.../ și multă vreme mă întrebam nedumerit/ pentru ce îi striga mama adeseori cu lacrimile în ochi:/ „Antonache! Antonache!/ dacă aș ști/ că ar fi/ să-ți semene vreun copil,/ l-aș omorî de-acum cu mîinile mele...“/ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.

g) Zările se îmbrăcară în munți de nouri./ Fulgerele trecătoare de lumină și de albastru sînt năprasnic bătute de vifor de zăpadă./ Un cocostîrc singuratic, sub cerul tulbure, pare o solie a depărtărilor în timp./ — M. Sadoveanu, *Primăvara nouă*.

h) Ziua următoare, deșteptîndu-se din somn, Ghiță era nelinistit./ Își aducea aminte cele petrecute peste noapte./ dar și le gîndea./ ca și cînd le-ar fi visat./ iar [cînd își dădea seama/ că ele în adevăr s-au petrecut./] îi era rușine/ de cele ce făcuse/ și se temea/ că mai curînd ori mai tîrziu se va da de gol/ și nu numai va strica toată treaba./ dar își va băga totodată și capul în primejdie./ — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

i) — Slovele acelea ziceau/ că: [cine va mîncă capul găinii] va ajunge împărat./

— Eu împărat?!/ zise cel mare./ care mîncase capul./

— Cel ce va mîncă inima găinii./ de cîte ori se va culca./ se va pune la capul lui o pungă cu bănet./ unde o va găsi/ cînd se va scula./

— Mie să mi se întîmple asta?/ întrebă cel mic./ care mîncase inima./

— Ție./ îi răspunse fratele cel mijlociu./ Iar [cel ce va mîncă pipota] se va face năzdrăvan./ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

j) Cînd întîlnea vreun drumeț.../ dacă drumețul nu-l întreba./ el îi spunea/ fără să fie întrebat:/

— Mă duc și eu la oraș./ fiindcă am un fecior la școlile cele mari./ Are să iasă dascăl./ Eu sînt Budulea, cîmpoiesul de la Cocorăști.../

Dară [după ce se întorcea acasă./] Budulea se făcea trist./ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

k) — ...Poate ai primit poroncă/ să jupești piatra morii/ și să aduci pielea la împărăție?/

— Ba nu./ alta și mai înfricoșată./ zise Harap-Alb./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Subiectul

I. Subiectul este o parte principală a propoziției. El arată, de obicei, cine face acțiunea exprimată de predicatul verbal sau cine are caracteristica exprimată de numele predicativ.

Rîul curgea sub perdele de aburi./

— M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

— Bunică, *harmasarul era alb*./

— M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*.

Cine face acțiunea

curgea? — rîul.

Cine are caracteristica alb?

— harmasarul.

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele.

a) Fluieră mierlele./ Cucul își cîntă singur numele./ Adie vîntul/ și pădurea vîlăște.../ — Z. Stancu, *Descult*.

b) În liniștea livezii, în teiul din fața ferestrei, un grangur fluieră batjocoritor./ — M. Sadoveanu, *Dimineața de iulie*.

c) La Florii, mîțisorii sălcilor se deschiseră/ și în jurul lor începură a bizzi albinele./ Grădinile erau încă întunecoase./ numai sălcile revărsau în toate părțile plete verzi-gălbii./ — M. Sadoveanu, *Primăvara*.

d) O, scumpa mea patrie română!.../ Tu erai neînduplecată./ pentru că noi eram neînduplecați./ — Z. Stancu, *Flacăra patriotismului*.

e) Căzuse toamna cu ploii puhave.../ Orașul mărunt și rar... cădea în adormire./ Zilele erau scurte, mohorîte, umede./ — Z. Stancu, *Descult*.

II. Găsirea subiectului cere multă atenție când predicatul este exprimat:

- prin verbul predicativ „a fi“;
- prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal.

Subiectul propoziției cu predicatul verbal exprimat prin verbul „a fi“

În propozițiile cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* cu sensul *a exista*, *a se afla*, subiectul stă de cele mai multe ori după predicat; de aceea el poate fi ușor confundat cu numele predicatului: În parc este un lac.

Verificarea funcției de predicat verbal *a verbului a fi* (cu sensurile arătate) și deci de subiect a cuvântului următor se face prin înlocuirea verbului *a fi* cu verbul *a exista* sau *a se afla*: În parc se află un lac, și prin prezența în text a unui complement circumstanțial de loc (unde) al verbului „a fi“ sau prin posibilitatea lui „a fi“ de a primi în propoziția respectivă un astfel de complement. (Vezi „Predicatul verbal“, V, p.422.)

În unele propoziții cu predicatul verbal exprimat prin verbul *a fi* subiectul poate fi ușor recunoscut după ceea ce denumește substantivul prin care este exprimat:

- anotimpuri: E iarnă; E primăvară etc.;
- părți ale zilei: E dimineață; E seară etc.;
- fenomene atmosferice: E frig; E ger; E ceață etc.;
- senzații sau stări sufletești: Mi-e frig; Mi-e sete; Mi-e dor; Mi-e milă; Mi-e teamă; Mi-e rușine etc.

În construcțiile de acest fel, deși verbul *a fi* arată existența unui anotimp, a unui fenomen atmosferic, a unei senzații sau a unei stări sufletești, totuși el nu poate fi înlocuit cu verbele „a exista“, „a se afla“.

Ultimul tip de propoziție se caracterizează prin aceea că verbul *a fi* este precedat de un pronume personal la dativ: *mi-e* sete; *ți-e* sete; *îi* (i-) *e* sete etc.

Substantivele cu funcția de subiect din ultimul tip de construcții, precum și unele din penultimul tip (*frig*, *ger* și altele) pot fi însoțite de adverbele (locuțiunile adverbiale) prin care se exprimă gradele de comparație ale adjectivelor sau ale adverbilor:

Mi-e mai (tot așa de, foarte, extraordinar de etc.) *sete*, *frig* etc.

E mai (tot așa de, foarte etc.) *frig* (*ger*).

În construcțiile de acest fel substantivul și adverbul care-l însoțesc formează un tot sintactic, o singură parte de propoziție, ca și adjectivele sau adverbele la diferite grade de comparație.

Cele două tipuri de construcții în discuție pot fi folosite ca propoziții cu structurile minime arătate mai sus sau amplificate prin adăugarea altor părți de propoziție:

Astăzi e frig (*ger*) *ca și ieri*.

Acum mi-e o sete grozavă. Mi-era o foame de lup.

În tipul de propoziții cu complement obiect indirect la dativ, dacă acesta este exprimat prin pronumele neaccentuat de persoana a III-a, complementul poate fi dublat prin substantivul corespunzător la dativ: Copilului *îi e* sete.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele verbale exprimate prin verbul *a fi*, predicatele nominale și subiectele. Motivează funcția de predicat verbal a verbului *a fi*.

a) De-aici încolo nu mai e cărare.../ Cerul e senin/ și în tot cuprinsul e o tăcere ca-n vis./ ...ne uităm în sus la stanele albe de pe vârful Ceahlăului;/ ele-s călăuza noastră./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) E primăvară în jurul nostru,/ și pe ramurile brazilor și ale fagilor se aprindea apa în lumini felurite./ — M. Sadoveanu, *Strop de rouă*.

c) Era o iarnă tare și bogată în zăpadă./ Pîrăul era înghețat și troienit./ — M. Sadoveanu, *Moș-Crăciun*.

d) Mi-e dor de munți... de Caraimanul

Pe veci acoperit de nor./

Mi-e dor de freamăt lin de brazi,

De murmur tainic de izvor.../ — St. O. Iosif, *Mi-e dor*.

e) ...și-mi era mai mare mila de dînsa,/ dar și de pîntecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă./ Vorba ceea:/ Milă mi-i de tine,/ dar de mine mi se rupe inima.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Mă rog,/ foc de ger era,/ ce să vă spun mai mult?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) — Vere, ia să frigem în astă sară un purcel de cela,/ că tare mi-i dor./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) I-e rușine omenirii/ să vă zică vouă oameni!/ — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folosești propoziții simple și propoziții dezvoltate cu predicate verbale exprimate prin verbul *a fi* cu subiectele: *iarnă, dimineată, vînt, ger, frig, ceață*. Subliniază predicatele și subiectele.

3. Construiește cîte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbul *a fi*, precedat de pronumele personal la dativ, la diferite persoane, și cu subiectele: *dor, milă, teamă, groază, rușine, sete*. Trei dintre ele să fie însoțite de adverbul *mai* sau *foarte*. Subliniază predicatele și subiectele.

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal

Subiectul propozițiilor cu predicatul exprimat prin pasivul reflexiv sau printr-un verb reflexiv impersonal răspunde la întrebarea ce? și stă de obicei după predicat:

S-au deschis porțile.

Se văd urme de pași.

Se aude murmurul izvorului.

Ce s-au deschis? — porțile.

Ce se văd? — urme.

Ce se aude? — murmurul.

Dacă nu ești atent la construcția reflexivă, s-ar putea să confunzi subiectul cu complementul obiect direct care răspunde la întrebarea ce?

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele.

Scoate din texte predicatele exprimate prin pasivul reflexiv sau prin verbe reflexive impersonale, precum și subiectele, în felul următor:

Predicatul	Prin ce este exprimat	Întrebarea pentru a afla subiectul	Subiectul
s-au deschis se văd	verb pasiv reflexiv verb reflexiv impersonal	Ce s-au deschis? Ce se văd?	— porțile — urme

a) În liniștea dimineții se auzea ca-n vis vâietul înăbușit și slab al morilor./ — M. Sadoveanu, *Dimineți de iulie*.

b) La răsărit se văd, peste șiruri de dealuri verzi, înălțimile Vulcanului.../ Din desigur ramurilor se cerne întuneric./ Treptat aerul se răcorește.../ Fulgere dese, orbitoare, spintecă cerul,/ și tunete prelungi se aud bubuind în depărtare./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) În locul [unde se făcea podul,] era în mijlocul rîului un ostrov lat.../ Ostrovul fu ocupat mai întîi/ și se așezară acolo corturi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Toată Țara Românească pornise la drum,/ și pe porțile caselor se auzeau plîsete și bocete,/ și copiii se înșăcau de tați și frați./ Vuia profund codrul Deliorman/ cînd treceau călărimile în goană./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

e) O floare dacă naște/ și-ndată dacă moare,
Se face în grădină un gol pentru o floare?
O stea dacă lucește stingîndu-se pe loc,
Sînt stele mai puține pe cerul plin de foc?/ — Al. Macedonski,
Noaptea de noiembrie.

2. Construieste trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbele a auzi, a vedea, a simți, folosite ca reflexive impersonale, și două propoziții cu predicatele exprimate prin pasivul reflexiv al verbelor a crea și a înființa. Subliniază predicatele și subiectele.

Părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul

I. (a) *Cele mai multe propoziții au subiectul exprimat printr-un substantiv sau un pronume la cazul nominativ.*

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate și la ce caz se află.

a) Dar vremea trecea cu amăgele/ și eu creșteam pe nesimțite,/ și tot alte gînduri îmi zburau prin cap,/ și alte plăceri mi se deșteptau în suflet,/ ...și dorul meu era acum nemărginit.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Vin turcii!/ O,/ strigătul acesta a făcut/ să se înfioare fătul în pîntecele mamei/ și să se cernească lumina soarelui, în multe din zilele părinților noștri./ Vin turcii!/ Această veste zbură ca pasărea.../ Codrii Teleormanului vuiră tainic./ — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

c) Zdrobită-n praf, murea arama,/ Iar tu, frăține, mare meșter,
Și codrul chiotea, viteazul;/ Biruitor frîngeai zăgazul./ — O. Goga, *Otlul*.

⁹² — Termenul (și-mi era) **mai mare mila** are înțeles de superlativ: (îmi era) **foarte milă** (de ea); adjectivul „mai mare” are numai formă de comparativ; nu are un al doilea termen de comparație (**mai mare... decît...**). Deci, în textul dat, construcția **mai mare mila** este o parte de propoziție dezvoltată.

d) — Măi Huțule! ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară și fluier./

După ce Huțu scrisese cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung și nedumerit, pentru că cimpoiul nu semăna deloc a cimpoi.../ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

2. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Analizează subiectele arătînd prin ce sînt exprimate — substantive sau pronume, felul pronumelui și cazul la care se află substantivul sau pronumele.

a) ...țara-i mai tare decît oștile nămite./ Acestea se împrăstie ca pulberile;/ țara rămîne statornică./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) — He, he! Să fie sănătos dumnealui.../ d-apoi chitești dumneata/ că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei?/ — I. Creangă, *Aminiri din copilărie*.

c) E un om mare acela/ care poate fi tot așa cu oricine./ — N. Iorga, *Cugetări*.

d) Bogza... trecu femeii baltagul, prin latura mesei./

Femeia își chemă flăcăul.../

— Gheorghită, / ia vezi și tu./ Pare-mi-se/ că tot așa-i ș-al tău./ Numai că al tău abia a ieșit din foc și de sub ciocan./ Acestalalt e mai vechi/ și știe mai multe./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

e) Astfel de noapte bogată,

Cine pe ea n-ar da viața lui toată?/ — M. Eminescu, *Sara pe deal*.

f) Ce e greu peste bordei?/ — Ghicitoare (*Birul*).

g) Cîntă cineva în zori de zi
deodată cu zorile./ Cine o fi?/

Cîntă cineva în văzduh./ — L. Blaga, *Ciocîrlia*.

h) ...unii spuneau/ că împăratul Roș... nu se mai satură de a vărsa sînge omenesc;/ alții spuneau/ că fata lui este o farmazoană cumplită/ și că din pricina ei se fac atîtea jertfe./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

(b) În numeroase cazuri subiectul se exprimă prin părți de propoziție dezvoltate: substantive, numerale sau pronume compuse prin alăturarea cuvintelor componente, locuțiuni substantive, locuțiuni pronominale etc. (Pentru diferitele categorii de construcții care formează părți de propoziție dezvoltate, revezi punctul II de sub titlul „Părțile de propoziție”, p.411—412.)

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Pentru cazurile în care ai luat drept subiect un grup de cuvinte, arată oral de ce ai considerat acel grup parte de propoziție dezvoltată.

a) Pe-aici și-a întins pod peste Dunăre... nebiruitul Sinan-Pașa.../ Pentru fericirea neamului nostru, domn în Țara Românească era Mihai Viteazul./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) El știa/ că în tabăra lui Ștefan-Vodă se află Basarab cel Tânăr./ care încercase... să-i smulgă domnia./ — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

c) O adevărată ploaie de stele venea din cer./ Calea-Robilor sclișea ca o pîrtie de zăpadă./ — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

d) — Oameni buni,/ ascultați acum chemarea cea mare/ pe care v-o face Adunarea Obștească a întregului norod, ridicat în frunte cu comandantul nostru cel mare, Tudor din Vladimirești./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

e) — ...Și să spui asta tocmai Măria ta,/ care ai acum atîta deșteptăciune.../ Pîn-a nu isprăvi Domnița vorba, Făt-Frumos-cu-Moț-in-Frunte s-a și arătat dinaintea ei desăvîrșit din creștet pînă-n tălpi./ — I.L. Caragiale, *Făt-Frumos-cu-Moț-in-Frunte*.

f) ...gloatele bune se împingeau tot înainte,/și cei din urmă, grăbiți,... nu știau/
ce oprește pe cei dinții.⁹³ — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

g) „Ce-ai cu mine, vîntule?“ este o culegere de proze din „Bilete de papagal“, scrise mai acum nouă ani./ — Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*.

h) Din stînga, de sub Târnița 'golașă, vine spumegînd Pîrîul Crucii,/ din dreapta, Bărnărelul — sclipitoare fășie de argint./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

i) — Socoti Domnia ta, diece,/ că acel cal... nu înțelege.../ ce se petrece...?/ — M. Sădoveanu. *Nicoară Potcoavă.*

j) Luarea-aminte îmi fu atrasă de un om simpatic/ care... mi se părea nefericit în colțul lui de umbră./ — M. Sadoveanu, *Rază de soare*.

k) La geamul sufletului tău

Se-ngrămădesc părerile de rău. — T. Arghezi, *Marile tăceri*.

1) Aducerile-aminte-s odăi fără zăvoare./ — D. Anghel, *Aducerile-aminte*.

2. Construiște cîte trei propoziții cu *subiectele exprimate*: prin *locuțiuni substantive*; prin *substantive comune compuse*; prin *substantive proprii compuse*. Substantivele compuse să fie de tipuri diferite. Subliniază și notează predicatele și subiectele și fă oral analiza lor sintactică și morfologică.

II. Subiectul poate fi exprimat prin orice cuvânt folosit cu valoare de substantiv:

Lenesul mai mult aleargă.

Cel mic e mai înțelept.

Cei doi sînt nedespărțiti. Al doilea a reușit.

Departe este un adverb.

Aceste subiecte sînt provenite din atribute: omul *leneș*; copilul *cel mic*; cei doi prieteni; concurentul *al doilea*; cuvîntul *departe*. Propozițiile au fost simplificate și, prin înlăturarea subiectelor *omul*, *copilul*, *prieteni*, *concurrentul*, *cuvîntul*, fostele atribute au rămas să îndeplinească ele funcția de subiect. Cuvintele respective au căpătat (în propozițiile date) valoare de substantiv.

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare. Simplifică apoi propozițiile înlăturînd substantivele cu funcția de subiect și punînd în funcția de subiect atributele subliniate. Arată prin ce sînt exprimate subiectele propozițiilor obținute în urma acestei simplificări.

a) Răzăşul *cel cărunţ*... s-a apropiat cuprinzînd mîna/ pe care i-o întindea Potcoavă./
— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Omul *înțelept* își cumpără vara sanie, /și iarna car./ — *Folclor.*

c) *Patru oameni stau la roata de la cirmă;/ amîndoi comandanții sînt pe punte, în picioare, cu ochii atințiți înainte./ — A. Vlahuță, România pitorească.*

d) *Cei paisprezece pescari aprinseră un foc mare în cinstea hatmanului.* — M. Sado-
veanu, *Nicoară Potcovă.*

2. Subliniază predicatele și subiectele propozițiilor următoare și arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate subiectele. Pentru subiectele exprimate prin diferite cuvinte folosite ca substantive, arată din ce părți de vorbire sînt provenite.

a) Slobozenia însutește puterea.../ numai cei mișei țin cu apăsătorii.../ — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) În afară de uncheș și de Alexandru, fratele mezin, se mai aflau cinci tovarăși oșteni.../

Patru — doi câte doi, veneau în urma lui Nicoară.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Porneau prisăcarii.../

Trimși urcau la stîmile platourilor./ Îi întimpina marea alarmă a cornurilor./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Setilă se ie atunci după Harap-Alb/ și pornesc tuspătru înainte./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Așa trecu azi,/ așa trecu mîni (mîine),/ așa trecură mai mulți ani dupăolaltă.../ ⁹⁴
— Vol. *Din folclorul nostru*.

f) Da,/ ni-i tristă soarta/ și de nimeni plînsă./

Însă.../ Să trăiască salvatorul „însă“! ⁹⁵

— G. Topîrceanu, *Răspunsul micilor funcționari*.

g) Eram de părere/ că vocativul se așază între două virgule/ și *îmi* nu se scrie *t-mi*. ⁹⁶
— M. Sadoveanu, *Evocări*.

h) Ghiță mai ales avea... „pitorescul mîncării“.../ Un gogîlt înădușit și la răstimpuri deopotrivă de scurte era singura înștiințare/ că strîmtorile gîtului au fost biruite./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

9. Construieste cîte o propoziție în care cuvintele *voinic, mare, albastru, doi și al treilea* să aibă valoare de substantiv și funcția de subiect.

III. Unele propoziții au subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv, la supin sau la gerunziu. Infinitivul și supinul pot avea funcția de subiect, deoarece aceste moduri exprimă *numele acțiunii*. Gerunziul se folosește ca subiect al unor *verbe reflexive impersonale*: *a se auzi, a se vedea, a se simți* (ceva) etc.

Subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv, la supin sau la gerunziu răspunde la întrebarea *ce?*:

A străbate pînă acolo *e greu*.

E greu de străbătut pînă acolo.

Se aude sunînd.

Ce *e greu*? — a străbate.

Ce *e greu*? — de străbătut.

Ce *se aude*? — sunînd.

În propozițiile cu *predicat nominal*, mai ales în cele cu copulativul *a fi* sau *a însemna*, deseori se exprimă prin infinitiv atît subiectul, cît și numele predicativ:

— A crea *e* a renaște mereu. — D. Anghel, *Reflecțiile unui respins*.

— A crea *înseamnă* a renaște mereu.

Cînd *predicatul* este exprimat prin *verbul reflexiv impersonal* *a se putea*, *infinitivul* cu funcția de subiect *apare de obicei fără prepoziția „a“* (devenită marcă a infinitivului), cu excepția cazurilor în care între „a“ și *verbul la infinitiv* se intercalează unul sau mai multe cuvinte:

— Se poate urca și pe aici.

— Nu se poate a-l (mai) urca pe aici.

Ce *se poate*? — (a) urca.

Ce *nu se poate*? — a urca.

În analiza gramaticală atenție mai mare cere infinitivul fără „a“.

⁹³ — „cei din urmă... nu știau“. — subiect exprimat printr-o locuțiune substantivală, provenită din locuțiunea adjectivală *cei din urmă* (= ultimii), cu care se încheie seria numeralelor ordinale.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate subiectele. Dacă sînt exprimate prin verbe la moduri nepersonale, arată modul verbului.

a) Copiii nu-nțeleg ce vor:/

A plînge-i cuminția lor./ — G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

b) — Bine este a cunoaște scrisorile...,/ căci astfel s-a putut dovedi viclenia paharnicului, a vornicului și a stolnicului./ Bine este a purta cap.../ Iar limbile pămîntului bine este a le cunoaște./ — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

c) A scoate cărbuni din fundul pămîntului înseamnă a scoate cărămizile din pereții acestei case./ — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

d) Rămîne numai de văzut/ cine se duce/ să aducă un grăunte de foc./ — M. Sadoveanu, *Stigletele*.

e) — Degeaba batjocorești, don' primar,/ că astea nu sînt de batjocorit./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

f) — ...moșule,/ pe unde s-ar putea merge la Tazlău?/ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

g) ...se auzea răsunînd glasul unui pîrăuș/ ce venea ca și noi de la deal la vale./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Însă acesta era unicul subiect/ asupra căruia țărani ar fi poftit/ să se audă vorbindu-se./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.

2. Construiește cîte trei propoziții cu subiectul exprimat prin *verb*: la *infinitiv*; la *supin*; la *gerunziu*. Propozițiile cu *subiectul* exprimat prin *infinitiv* să aibă *predicate* diferite: 1. *expresie impersonală* cu „a fi” (a fi bine, a fi posibil etc.); 2. *predicat nominal* cu *numele predicativ* exprimat prin *infinitiv*; 3. prin *verbul reflexiv impersonal* *a se putea*. Subliniază și notează predicatele și subiectele.

Subiectul reluat

Reluarea subiectului în cadrul aceleiași propoziții este un fapt de limbă obișnuit în vorbirea familiară și populară. Situațiile sînt variate în ce privește părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul și aceea prin care este reluat, precum și în privința topicii lor. Dar modul de exprimare a subiectului reluat este ușor de recunoscut, întrucît cunoști toate posibilitățile de exprimare a subiectului, iar principalele situații de topică a „celor două subiecte” se vor putea observa din sublinierile și din precizările făcute mai jos.

În majoritatea cazurilor subiectul care se reia este exprimat prin substantiv, iar reluarea se face prin pronume personal sau demonstrativ. Nu sînt

⁹⁴ — *Cine* trecu? — *azi*; *mini*. — Subiecte exprimate prin adverbe folosite cu valoare de substantiv.

⁹⁵ — *Cine* să trăiască? — (salvatorul) „*însă*”. Subiectul este exprimat prin cuvîntul *însă* folosit cu valoare de substantiv.

⁹⁶ — *Cine* nu se scrie? — *imi*. — Subiectul este exprimat prin cuvîntul *imi* folosit cu valoare de substantiv.

rare nici cazurile de reluare prin substantiv sau prin alt pronume a subiectului exprimat printr-un pronume:

- Virtutea pentru dinșii ea *nu există*. Înșă
V-o predică... — M. Eminescu, *Împărai și proletar*.
- Băiatul de lingă fereastră, acela (ei) *este șeful echipei*.
- Acela [care a adus cartea], el *m-a înștiințat*.

În aceste texte *reluarea subiectului s-a făcut după o secvență mai mică sau mai mare ce desparte subiectul de predicat*; în ultimul exemplu subiectul este separat de predicat chiar printr-o propoziție.

În unele cazuri *reluarea subiectului se face după predicat*, situație în care, de obicei, termenul de reluare a subiectului este precedat de adverbul *și* sau *chiar* ori de adverbul *nici* dacă propoziția este negativă:

— Oile *se opriră și* ele / *și întoarseră* capetele spre călăuzul lor. / — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

— Dar noaptea a sosit curînd / *și Pădurea Cotoșmanei n-a zăbovit* nici ea cu noaptea ei mult mai primejdioasă. / — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

Din exemplele prezentate se poate observa ușor că *reluarea subiectului după o anumită secvență se face cu scopul de a preciza subiectul ori de a insista asupra subiectului, de a atrage atenția asupra lui*.

În alte cazuri, mai ales atunci cînd *reluarea se face imediat după subiect, repetarea* (la care se adaugă și o anumită intonație) are caracter stilistic. Ea poate exprima diferite atitudini ale autorului comunicării: *amenințarea, siguranța, convingerea, mulțumirea, nemulțumirea* etc. Este nevoie însă să se *țină seama de contextul suficient*. De exemplu: construcția (deseori auzită) *Vine el tata!* poate exprima *amenințarea* (*Vine el tata! și ai s-o pățești.*) sau *siguranța* ori *convingerea* (*Vine el tata și totul se va îndrepta.*).

Reține faptul că în situațiile de felul celor discutate mai sus *nu este vorba de două subiecte ale unei propoziții, ci de o reluare, o dublă exprimare a subiectului*.

Exerciții

1. Subliniază în propozițiile cu subiectul reluat cu o linie predicatul și cu două linii subiectul reluat (dublu exprimat). Analizează oral situațiile întîlnite, arătînd și scopul reluării subiectului.

a) Să vedeți voi/ cum vinde ea mama două pogoane ale mele/ și mă dă!/ (Subînțeles: *la școală.*) — M. Preda, *Măromiești*.

b) Animalele, în afară de cai, nu-mi plăceau nici ele,/ căci mugetele sau bel. loul lor nu-mi spuneau/ decît că le e foame sau sete./ — M. Preda, *Viața ca o pradă*.

c) Printre degetele titanului [care toate joacă de colo pînă colo pe complexa claviatură], mititelul își vîrî și el minile./ — I.L. Caragiale, *Cîteva părenti*.

d) Toate științele au un fond lexical al lor, o terminologie proprie./ Critica literară are și ea un fond lexical specific,/ însă mult mai redus în raport cu celelalte științe./ — Din rev. *Limba română*, nr. 3, 1958.

e) — Stai, măi porcane,/ că te căptușește ea Mărioara acuși!/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Vine ea și turturica mai pe urmă,/ dar ce ți-e bună?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Și gîndesc eu/ că din cinci nespălați [cîți merg cu Harap-Alb] i-a veni el vreunul de hac împăratului Roș./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește sau caută în opera lui I. Creangă sau într-o carte de basme ori povești șase propoziții cu subiectul reluat. Propozițiile să prezinte situații variate în ce privește părțile de vorbire prin care sunt exprimate subiectele, locul acestora și rolul (scopul) reluării subiectului. Pentru sublinieri și analiză, procedează ca la exercițiul 1.

Subiectul în alt caz decât nominativul

Subiectul este exprimat uneori prin substantive sau pronume la cazul genitiv:

Ai casei plecaseră.

Ai lor plecaseră.

Aceste subiecte sunt provenite din atribute ale unor substantive sau pro-

nume cu funcția de subiect: *Locatarii casei* plecaseră; *Copiii lor* plecaseră. Propozițiile au fost simplificate prin înlăturarea subiectului, iar fostul atribut a preluat funcția de subiect, lucru posibil datorită formei de nominativ a articolului posesiv, introdus în urma înlăturării substantivului la nominativ.

Exerciții

- Subliniază și notează predicatele și subiectele. Analizează subiectele arătând prin ce părți de vorbire sunt exprimate și în ce caz se află.
 - Vin oaspeți,/ și cinele latră;/
Le ies înainte grăbiți
Ai casei pe pragul de piatră./ — G. Coșbuc, *Crăciunul în tabără*.
 - M-am uitat și eu la el /cum îmi ia merticul /și trece la Miai. /Mă, ...al lui era bun./ — M. Preda, *O adunare liniștită*.
 - Ai lui Ionici locuiau pe hotar, cale de-o poștă pînă acolo./⁹⁷ — I. Agârbiceanu, *Popa Vasile*.
- Construiește cîte două propoziții cu subiectele exprimate prin substantive și pronume în cazul genitiv. Subliniază predicatele și subiectele.

Subiectul multiplu

O propoziție poate avea mai multe subiecte, adică subiect multiplu. Subiectele pot urma unul după altul sau pot fi despărțite prin alte părți de propoziție, de obicei prin atribute ale substantivelor prin care sunt exprimate subiectele:

S 1 S 2 S 3 S 4 P
Alunii, cornii, ulmii și mestecenii înfloriseră.../

S 1 S 2 S 3
Prin frunze vechi, viorele ca cerul și toporași violeți, și galbena ciuboțică-a-

S 4 P
cucului, și mierea-ursului — răzbatuseră. / — M. Sadoveanu, *Primăvara*.

S 1 S 2
Dintr-o dată au chefnit... Vidra și cu cei patru pui./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatul și subiectele. Fii atent la subiectul multiplu. Analizează subiectele arătând prin ce părți de vorbire sint exprimate. Alcătuieste schema raporturilor sintactice din propozițiile cu subiect multiplu. Schema să cuprindă numai subiectele și predicatul. (Pentru alcătuirea schemei, vezi *Raportul de coordonare*, p. 416.)
 - a) Văzduh și port, pescari și vameși
au ațipit în spațiul cald./ — L. Blaga, *Plajă*.
 - b) După un răstimp..., înaintau iar spre lună munți mișcători ori balauri și zgriptori
cu mai multe capete și forme neconținut schimbătoare./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.
 - c) Bine-ai venit din nou la noi, Talanca turmelor de oi
 Surată primăvară,/ Și cucul pierde-vară./
 Să mai răsună prin zăvoi — D. Zamfirescu, *Primăvară*.
 - d) În dreapta minăstirii se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuțe
albe presărate prin dungile văilor./ — M. Eminescu, *Cezara*.
 - e) Ar trebui/ să se zguduie lumea din temelii,/ iar asta n-o doresc nici eu, nici nimeni.../
— L. Rebreanu, *Răscoala*.
 - f) A doua zi de dimineață, Guica... porni spre casa fratelui ei/ să fie de față/ cînd
Moromete și cu toți ai lui au să bage de seamă/ că Paraschiv și cu Nilă au fugit cu caii
la București./ — M. Preda, *Moromeții*.
 - g) Nu le mai era acum nici foame, nici sete, nici alte(le),/ și tot neastîmpărul firii
lor se potolea în jocul/ care făcea/ să le tremure bărbile lungi.../ — I. Slavici, *Petrea Prostul*.
 - h) Basarab cel Tânăr se afla și el pe lângă Ștefan, cu cîțiva fugari./⁹⁸ — N. Iorga,
Din trecutul nostru.
 - i) A înțelege oamenii, apoi a înțelege lucrurile, pe urmă a înțelege ideile, aceasta e,
de sus în jos, scara înțelegerii./⁹⁹ — N. Iorga, *Cugetări*.
2. Fă o descriere de natură în care să folosești și propoziții cu subiect multiplu. Subliniază predicatul și subiectele.

Propoziții cu subiectul neexprimat

În limba română propozițiile apar deseori cu subiectul neexprimat. Subiectul neexprimat poate fi **inclus** (cuprins) *în forma personală a verbului predicativ* sau poate fi **subînțeles** *dacă a fost exprimat în propozițiile de mai înainte*.

Subiectul inclus în forma personală a verbului

I. Formele verbelor la persoana I și a II-a singular și plural pot indica precis subiectul. În propozițiile **Plec la munte, Plecăm la munte, Pleci la munte, Plecați la munte**, știm din formele verbului că subiectul este **eu** sau **noi**, **tu** sau **voi**, de aceea nu se simte nevoia exprimării subiectului, el fiind **inclus în forma verbului**. Subiectul la persoana I sau a II-a se exprimă însă cînd vorbitorul yrea să-l scoată în evidență sau să pună în antiteză două subiecte: **Voi credeți în scrisul vostru, / noi nu credem în nimic!** — M. Eminescu, *Epigonii*.

⁹⁷ — „ai casei, al lui, ai lui Ionici“. — Subiecte exprimate prin substantive și prin pronume personal cu formă de genitiv.

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele. Dacă subiectul la persoana I sau a II-a este inclus, scrie-l deasupra predicatului. Explică în ce scop au fost exprimate în unele propoziții subiectele verbelor la persoana I sau a II-a.

a) Pe lângă plopii fără soț

Adesea am trecut:/

Mă cunosteau vecinii toți —/

Tu nu m-ai cunoscut./ — M. Eminescu, *Pe lângă plopii fără soț...*

b) M-am învălit bine în joc/ și m-am întors pe spate./ L-am ascultat pe Oance, privind la stele și depășind de colo până colo, pe cuiele lor, firul poveștii lui./ — G. Galaction, *Copca Rădănușului*.

c) Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?/

Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?/ — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

d) Străin la vorbă și la port

Lucești fără de viață,/

Căci eu sînt vie,/ tu ești mort,/

Și ochiul tău mă-ngheață./

— M. Eminescu, *Luceafărul*.

e) Acolo dormi și tu, arhanghel bătrîn,

Tu, Ștefane, sînt volecade./

Ce-ai scris strălucirea norodului tău

Cu singe dușman de noroade./

— O. Goga, *De la noi*.

f) În noi totul e spoială,/ totu-i lustru fără bază;/

Voi credeți în scrisul vostru,/ noi nu credem în nimic./ — M. Eminescu, *Epigonii*.

II. Fii atent la propozițiile enunțiative imperative și la cele interogative cu subiectul inclus. De cele mai multe ori, în acele propoziții se află un substantiv la vocativ care denumește persoana chemată să îndeplinească acțiunea sau să răspundă la întrebare. Să nu confunzi aceste vocative cu subiectul propoziției:

— Adu, Mario, cărțile.

— Ați auzit, copii?

Subiectul inclus: tu.

Subiectul inclus: voi.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Dacă subiectul este inclus, scrie-l deasupra, lângă predicat.

a) — „Stai, pașă!/ Să piară azi unul din noi“./ — G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.

b) De ce-ți ștergi ochii cu cămașa —/

Ori plîngi, vecine Niculaie?.../ — O. Goga, *Casa noastră*.

c) Zboară, murgule, prin ploaie./

Nu te teme de vîltoare!/ — P. Cerna, *Floarea Oltului*.

d) — Îngăduiți, oameni buni,/ ...să chem și pe acești gospodari din Valea Moldovei/ să cinstească din ulciorul meu./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcovă*.

⁹⁸ — În propoziția „Basarab cel Tânăr se afla și el pe lângă Ștefan...“, nu avem subiect multiplu, ci o reluare a subiectului Basarab cel Tânăr prin pronumele „ei“, precedat de adverbul de întărire (de precizare) „și“; acesta ar putea fi înlocuit prin adverbul chiar (el), deci și nu este (în textul dat) conjuncție coordonatoare, ci adverb.

⁹⁹ — Verbele la infinitiv a înțelege sînt subiecte coordonate, deci propoziția are subiect multiplu, ele făcînd parte din construcții juxtapuse, în care fiecare infinitiv are complementul (complementele) lui. Un caz de reluare a subiectului există în propoziția dată: pronumele *aceasta* (demonstrativ cu sens neutru) reia subiectele exprimate prin infinitivele anterioare, rezumînd ceea ce s-a spus prin ele și complementele lor.

2. Compune un dialog în care să folosești propoziții interogative și propoziții imperative cu subiectul inclus. În propoziții să se afle un substantiv la vocativ care se referă la subiectul inclus (*tu* sau *voi*). Subliniază predicatele și scrie deasupra lor subiectul inclus.

Subiectul subînțeles

Subiectul la persoana a III-a singular sau plural poate fi subînțeles, deci nu se mai exprimă când este cunoscut din propozițiile anterioare:

În vaduri ape repezi curg /
 Și vuiet dau în cale. /
 — G. Coșbuc, *Mama*.

Subiectul subînțeles: *ele* (apele).

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele și subiectele. Dacă subiectul este subînțeles sau inclus, scrie-l deasupra, lângă predicat. Explică oral care subiecte sînt subînțelese și care sînt incluse.

a) Iar bătrîna, corogită, rezemîndu-se în coate, se tîra ca o rîmă prin lanul fierbinte, / prindea mînunchiuri / și le tăia cu secera sclipitoare. / — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hirîu*.

b) — Stăpîne, / știi / că eu nu-ți voiesc răul: / ascultă-mă / că n-ai să greșești. / Ipate, auzind așa, se dă după Chirică / și se întoarne ei sara acasă, / tot cum s-au dus. / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.

c) În straturi florile-s tridite; / un crin din cînd în cînd se-ndoaie / Și lung privește-n sus / să vadă: / nu se purcede-un nor de ploaie? / — D. Anghel, *Amiaza*.

d) Cucoșul s-a apropiat, / s-a uitat cu un ochi la cărăbuș / și a trecut mîndru înainte. / „Am scăpat!“ / gîndi cu bucurie cărăbușul, / și se întoarce / să privească după cucoș. / — Em. Gârleanu, *Sărăcuțul*.

Propoziții fără subiect

Există propoziții care nu pot avea subiect. Aceste propoziții au *predicatul exprimat prin verbe impersonale la diateza activă — nereflexive sau reflexive — care arată fenomene ale naturii*, deci *verbe care nu au un autor al acțiunii: plouă, ninge, tună, se înserează, se înnoptează*-etc.*

De asemenea, *nu au subiect* propozițiile cu predicate exprimate: *prin expresii impersonale* de felul: **E bine de noi**, **E rău de voi**, **E vai de el** (= *E rău de el*); *prin locuțiunile verbale* **a-i părea bine**, **a-i părea rău** (*de ceva sau de cineva*); *prin expresiile* **a-i arde** (*de ceva — de glumă, de joc etc.*), **a i se urî** (*cu sau de ceva ori de cineva*); *prin interjecțiile* **iată**, **iacă** (ale căror complementele directe sînt confundate de obicei cu subiectul).

* Unele dintre verbele care arată fenomene ale naturii, mai ales *a ninge* și *a fulgera*, pot apărea cu subiect cînd sînt folosite cu *sens figurat* (vezi la cap. „Verbul“, p. 338, punctul c).

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatul și subiectele. Analizează predicatul propozițiilor care nu pot avea subiect, arătând felul predicatului și prin ce este exprimat.

a) Plouă mărunț peste zăpada puțină, înghețată./ Postalii mamei sînt grei,/ lunecă./ — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Înnoptează./ La licărirea unui opaiț tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte.../ Vîntul duduie în horn./ Afară fulguiește mereu./ — A. Vlahuță, *Socoteala*.

c) Zăpada mărunță și răsucită izbea în geamuri/ și se prăbușea pe coșuri ca niște suluri./ Ziua, la amiaza mare, se întunecase./

Și cînd vîietul mai conteni,/ se așează p-o ninsoare cît folcștina de mare.../

Se moinase/ și zăpada cădea mai mare și mai deasă/ și creștea,/ creștea, mai sus de prispe, mai sus de lavițe./ — B. Șt. Delavrancea, *Moș-Crăciun*.

d) Cad bombele-n pămînt/ și scurmă/

Și altele mai vin pe urmă;/

Ca grindina și plumbii cad,/

Se-ntunecă/ și-i vai ca-n iad!/ — G. Coșbuc, *Coloana de atac*.

e) ...și le zise (împăratul):/ pînă dimineața să mîncăți aceste bucate,/ altfel nu-i bine de voi!/ — G. Cătană, *Povești populare din Banat*.

f) — ...Numai una îți zic,/ să nu spui muierei tale nimic de puterea acestei pene.../ De n-ascuți de mine,/ rău va fi de tine./ — G. Cătană, *Povești populare din Banat*.

g) Mori, bădiță,/ ori te scoală,/ Perinele tot mutînd

Ori mai dă-mi și mie boală,/ Cînd la cap, cînd la picioare,

Că mie mi s-a urît

Cînd la umbră, cînd la soare./ — *Folclor*.

h) — Îmi pare rău/ că n-am luat măcar spînuî cel de-al doilea cu mine./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

i) Iată chinurile mele, ale unui domn român,

Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrîn!/ — Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*.

2. Descrie un tablou de iarnă în care să folosești propoziții fără subiect, cu predicatul exprimate prin următoarele verbe, locuțiuni verbale, expresii verbale impersonale și interjecții: *a se întuneca*, *a se însera*, *a se înnopta*, *a ninge*, *a fulgui*; *a-i părea bine* (sau *rău*); *e bine*, *e rău*, *e vai*; *a i se urî* (de sau cu)..., *a-i arde* (de...); *iată*. Subliniază predicatul propozițiilor care nu pot avea subiect.

Locul subiectului în propoziție

Subiectul stă de obicei înaintea predicatului. El poate sta însă și după predicat:

De unde vine această mireasmă de fin cosit?

Fii atent la propozițiile în care înaintea predicatului sau între predicat și subiectul exprimat prin substantiv se află un complement direct exprimat prin substantiv fără prepoziția pe:

Sîndrila	o	zboară	mereu	vîntul.	/ — Z. Stancu, <i>Desculț</i> .
↑		↑		↑	
compl. obiect direct		predicat		subiect	

Aducea	avere	mare	moara.	/ — Z. Stancu, <i>Desculț</i> .
↑	↑		↑	
predicat	compl. obiect direct		subiect	

Pentru a nu face **greșeala** de a lua complementul obiect direct drept subiect, *nu te grăbi să subliniezi subiectul pînă nu pui întrebarea: cine face acțiunea?*

Alte situații de topică a subiectului care pot duce la confuzii între subiect și alte părți de propoziție exprimate prin substantiv fără prepoziție le constituie:

— *subiectul verbelor reflexive pasive, care, fiind provenit dintr-un complement obiect direct, stă de multe ori după predicat, adică pe locul obișnuit al obiectului direct, ceea ce duce deseori la greșeala de a considera subiectul drept obiect direct;*

— *subiectul din propozițiile cu predicat verbal exprimat prin verbul „a fi” cu sensul de existență, construcții în care substantivul cu funcția de subiect stă de obicei după predicat, fapt care duce la greșeala de a-i atribui subiectului funcția de nume predicativ (revezi exemplele și explicațiile de sub titlul „Predicatul verbal”, punctul V, p. 422);*

— *subiectul propozițiilor cu nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ, așezat înaintea copulativului, deci în locul obișnuit al subiectului, ceea ce favorizează greșeala de a lua numele predicativ drept subiect (revezi explicațiile și textele date la exercițiul 1, punctul I de sub titlul „Locul numelui predicativ în propoziție”, p. 432—433).*

Subiectul stă totdeauna înaintea verbului copulativ cînd și subiectul, și numele predicativ sînt exprimate prin infinitiv, precum și cînd copulativul este „a însemna”, indiferent de modul de exprimare a numelui predicativ. Deci, în aceste cazuri, funcția de subiect este indicată de topică.

Un caz aparte de topică a subiectului este plasarea lui între verbul unei locuțiuni verbale și celelalte cuvinte alcătuitoare ale locuțiunii: A băgat omul (el, acela etc.) de seamă.

Exercițiu

Subliniază și notează predicatele, apoi subliniază și notează subiectele. Dacă subiectul este subînțeles sau inclus în forma personală a verbului, scrie-l deasupra textului lîngă predicat, folosind semnul $\sqrt{}$. Procedează în același fel acolo unde n-a fost exprimat predicatul verbal sau verbul copulativ ori auxiliarul *a fi* al diatezei pasive.

a) Mocnește copacul./ Martie sună./ și-amestecă învierea,
Albinele-n faguri adună/ ceara și mierea./ — Lucian Blaga, *Trezire*.

b) Privighetorile vor amuți/ și vor începe/ să chiuie, ca niște mici clopote de argint
atîrnate sus, în văzduh, ciocirliile./ — Z. Stancu, *Descuți*.

c) Neguri albe, strălucite Dîndu-și trestia-ntr-o parte,
Naște luna argintie./ Stă copila lin plecată./
Ea le scoate peste ape,/ Trandafiri aruncă roșii
Le întinde pe cîmpie./ Peste unda fermecată./
..... — M. Eminescu, *Crătasa din povești*.

d) Oblonitu-mi-a fereastra
Gerul cu-a(le) lui flori de gheață.../ — A. Vlahuță, *La vatra rece*.

e) Aici sîntem în pragul Moldovei./ O dungă neagră așterne Milcovul peste trecutul
patriei noastre./ Numele lui recheamă atîtea amintiri dureroase.../ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

f) Casa veche o locuiește însă bunica familiei.../

„Casa Iancului”, transformată în muzeu, păstrează încă, atîrnat în grindă, leagănul
lui Avram, din nuiiele de alun împletite./ — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

g) În timp ce Hamza-Paşa dormea în palat,/ în afara cetăţii se auzea o bătaie repede de maiuri şi topoare.../

— Ce se aude aşa?/ se întrebau oştenii turci./ Parcă se ascut pari./

— Se pregătesc în afara zidurilor mese de cspăt pentru Măriile voastre./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

h) O raclă mare-i lumea./ Stelele-s cuie

Bătute-n ea/ şi soarele-i fereastra

La temniţa vieţii.../ — M. Eminescu, *Demonism*.

i) Norii sînt o spuză-n ceruri/ şi prin ei, topite stele./ — M. Eminescu, *Memento mori*.

j) A crea... e a supravieţui zilei de ieri şi a păşi pe ziua de mîine./ — D. Anghel, *Reflecţiile unui învîns*.

k) Zbor* gîndaci ca pietre scumpe,/ zboară fluturi ca şi nave/...

Curcubeu sînt a(le) lor aripi şi oglindă diamantină./ — M. Eminescu, *Memento mori*.

l) Astfel păţi şi cioara:/ în ris ea fu luată/

Şi cu un cuc nemernic de toate comparată./ — Gr. Alexandrescu, *Cucul*.

m) Soarele se ridicase de mult pe ceruri./ Mă uitai împrejur,/ moşneagul şi flăcăuanii nicăieri.../ Cînd mă sculai,/ îi zării pe tustrei cosind în fundul de la deal al poienii,/ moşneagul în frunte/ şi flăcăuanii după el./ — C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*.

Punctuaţia subiectului

I. Subiectul singur sau însoţit de atributul (atributele) lui nu se desparte de predicat prin virgulă:

Se ridicase soarele... / Graurii[↓] pestriţi[↑] treceau în bande... spre apă. — D. Zamfirescu, *Subprefectul*.

II. Dacă între subiect şi predicat se intercalează unele adverbe sau locuţiuni adverbiale nelegate sintactic în propoziţia în care se află — desigur, fireşte, bineînţeles, fără îndoială, prin urmare etc. —, acestea se pun între virgule sau între linii de pauză:

Eu, bineînţeles, voi îngriji de flori.

Mama — fireşte — era îngrijorată.

III. Subiectul multiplu, fiind format din părţi de propoziţie coordonate, urmează regulile de punctuaţie a părţilor de propoziţie coordonate (vezi prezentarea de la p. 390—391).

Exerciţii

1. Construeşte trei propoziţii în care între subiect şi predicat să se afle unul sau două atribute şi alte trei propoziţii cu adverbele *desigur*, *fireşte* şi *bineînţeles* intercalate între subiect şi predicat. Explică oral punctuaţia folosită.

* În limba literară actuală verbul *a zbura*, ca şi celelalte verbe cu persoana a III-a singular a indicativului prezent terminată în -ă, are aceeaşi formă şi la persoana a III-a plural: *el (ei) zboară*, ca *el (ei) cîntă*, *înoată* etc.

2. Subliniază și notează predicatele și subiectele. În propozițiile cu subiect multiplu, pune virgulă acolo unde trebuie.

a) Drumurile cărările casele copacii toate par mai vesele și mai frumoase, gătite ca de sărbătoare, în lumina dulce a acestei dimineți senine de vară./ — A. Vlașcu, *România pitorească*.

b) Sălcimii și corcodușii sălcii și plopii au fost sărtecați și rețerați de obuze./ — Z. Stancu, *Descult*.

c) Întinde brațul.../ Și din pălărie, Un porumbel un iepure de casă
Ca prin minune-ncep acum/ să iasă Cății panglici o-nțreagă florărie./
— G. Topiroceanu, *Scamatorul*.

d) Nu pumnul ci ochii camenilor mă speria;/ prin ei, ca prin niște lunete, văd/ ce se petrece în adâncimea unei tăceri violene./ — E. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

e) Și marmura și piatra și aurul sînt supuse legilor risipirii./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

f) Iar în urmă, bărbați și femei au născocit tot felul de dansuri,/ în care intră și mîldărirea plopului din cîmpie și ciocotul apelor de munte./ — Geo Bogza, *Tabloul geografic*.

g) Nici Miron nici Neculce nici Ureche în cronicile lor nu pomenesc de comerțul venețienilor și al genovezilor cu țările noastre./ — A. Russo, *Poezia populară*.

h) O rază de soare o suflare de vînt un ciătinat de frunze o picătură de rouă un fir de iarbă mîngîiat de vînturi ușoare un fluture... au, în sufletul meu, un răsunet de poezie mai dulce, mai curată și mai nevinovată decît toată literatura poetică la un loc./ — C. Hogas, *Pe drumuri de munte*.

i) De numele lui Iancu se leagă de acum atît apărarea munților cît și izbînda ideii de libertate națională./ — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

j) Decretul dionysopolitan aruncă o lumină nouă asupra împrejurărilor/ în care începe domnia lui Burebista./ Iată/ că nu numai el ci și tatăl său domnise peste daco-geți./ — H. Delcovicu, *Dacii*.

3. Construiește cîte o propoziție cu subiect multiplu în care conjuncțiile *și*, *nici*, *ori*, *sau* să se afle atît între subiecte, cît și înaintea primului subiect. Explică oral punctuația folosită.

Subiectul

(Schemă recapitulativă)

Exprimarea

Subiectul	exprimat	părți de vorbire declinabile la nominativ: — substantiv (locuțiune substantivală), pronume (locuțiune pronominală), numeral cu valoare substantivală; orice cuvînt folosit cu valoare de substantiv; verbe la infinitiv, la supin, la gerunziu.
	neexprimat	inclus (pron. pers. I și a II-a) subînțeles (pron. pers. a III-a)

Propoziții cu subiectul reluat (cu dubla exprimare a subiectului).

Propoziții cu subiect multiplu (cu subiecte coordonate).

Propoziții fără subiect (predicatul exprimat prin verbe și expresii impersonale).

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Răsunau dealurile și văile, și apele râului/ pe unde trecea mîndra ceată de voinici./ Dar [cînd sosiră la înfurcătura Bîscei,/ acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopî,] feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc/ și în gura mare strigă către soții săi:/ „Măi frații!/ vedeți colo, drept în sus muchea naltă și pleșuvă a Penteleului:/ acolo am să mă duc tot în fuga calului...“/ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Unul din cei doi călăreți ostroveni era Dominte Gîrbovu,/ care fusese cîntăreț în biserică la Scheia./ Al doilea era un om pcosorît și tăcut, unul Mitrea Bogza, fcsst cioban./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) — Hai și noi, măi băieți,/ să dăm ajutor la drum,/ să nu zică vodă,/ cînd a trece pe aici,/ că satul nostru e mai leneș decît alte sate./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Copitele murgului nu se mai aud,/ numai glasul de jale al stăpînului se învăluie, în noaptea adîncă, cu suspinele vîntului/ ce-adie coama calului./ Din cînd în cînd doina se potolește/ și se aude un nechezat prelung.../ Apoi răsună iarăși, cu putere, cu patimă:/ — De te-ai face, Murăș, vale,/ Să trecem apele tale.../ — I. Agârbiceanu, *Dan Jitarul*.

e) Iar Soliman-Beg s-a așezat pe covor cu picioarele sub dînsul.../ A poruncit și el:/ Să vie ciorbagiî și sacagiî ienicerilor!/ Au venit mai-marii ienicerilor./ Zice Soliman-Beg:/ Să mergem/ să batem Moldova!/ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

f) Cei din urmă, văzîndu-se împinși spre pod, o iau la fugă./ Sinan se repede/ să-i întoarcă.../ Româniî lovesc orbește./ Piepturi și capete trosnesc sfărîmate sub copitele cailor./ Mulțimea, ne bună de groază, își caută scăparea-n fugă./ Friccșii tirăsc pe eroi.../ Toți poruncesc/ și nimeni nu ascultă./ Unii mor striviți de îmbulzeală,/ alții s-azvîrle-n mocirlă./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

g) — Nu-i era frică/ să umble singur prin lume?/
— Nu-i era frică,/ îi răspunse cu hotărîre Niculăeș./ Măzărean era viteaz./ — M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*.

h) — Hai, mă,/ luați-vă bolnavii în spinare/ și dați-i jos de pe vas.../
...Era mai ușor de dat decît de îndeplinit o asemenea poruncă./ Un om mort e mai greu, [dacă îl iei la spinare,] decît unul viu./ Iar un bolnav e tot atît de greu ca un mort./ — Z. Stancu, *Descult*.

i) Era toamnă de-a binelea,/ ruginiseră pădurile/ și burnița,/ dar în cîrciuma hanului... nu era nimeni./ (Miai) se temuse întotdeauna/ să fie singur, față-n față, cu amîndoi feciorii lui Nedelcu odată./ Erau de felul lor înceți, dar voinici ca niște boi./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

j) Încet-încet, s-așază amîndoi pe podmol.../
Aici, pe podmol, e bine,/ că-i răcoare,/ da-n curte soarele arde tot mai tare./ — I. Agârbiceanu, *Doi bătrîni*.

k) Al nostru e pămîntul / (...) ale noastre cîmpurile..., / ale noastre dealurile... / (...). Tu ești turma chinurilor... / (...) cei ce zic / că sînt aleșii tăi / cresc în măriri și avuții, / și ție-ți este frig, / și copiilor tăi le este foame. / — A. Russo, *Cîntarea României*.

l) De-acum cîmpia va fi foaia nouă/
Pe care sâniî înseamnă stranii dungi./ — I. Pillat, *Iarna*.

m) Și atunci vîntul o să bată
Prin frunza de tei uscată,
Scuturînd-o, risipînd-o,
De ți s-o urî privind-o.¹⁰⁰ — M. Eminescu,
Doină.

- n) Și deodată-n codrul mîndru se aude de departe
Răsunînd un glas de fată.../ — M. Eminescu, *Călin-Nebunul*.
- o) Nu se poate ști/ cine a tras manivela. — I.L. Caragiale, *D-l Goe*.
- p) De-altul poate-ar fi mai bine,/
Dăr e rău și-amar de tine!/ — V. Alecsandri, *Poezii populare*.
- q) Amu Harap-Alb și cu ai săi mai merg ei / cît merg / și într-o tîrzie vreme ajung
la împărăție. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Acordul predicatului cu subiectul

Propoziții cu un singur subiect

I. *Predicatul verbal și verbul copulativ se acordă cu subiectul în persoană și număr.*

O clipă rîul doarme. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Dorm și florile-n grădină. / — M. Eminescu, *Somnoroase păsărele*.

Verzi sînt dealurile tale. / — A. Russo, *Cîntarea României*.

Exerciții

1. Construiește cîte o propoziție cu predicat verbal exprimat prin verbele:

— a ști, a descrie, a pregăti, a conduce, a culege, a propune, a lua, a crea, la indicativul prezent, persoana a III-a plural;

— a lua, a crea, a înnoi, la perfectul compus și la condițional-optativ prezent, persoana a III-a plural.

2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative a fi, a deveni, a se face, a ajunge, la indicativ prezent, persoana a III-a plural.

II. Fii atent la acordul predicatului exprimat prin pasivul reflexiv sau prin verbe reflexive impersonale.

Predicatul se acordă cu subiectul, deși acesta nu este autorul acțiunii:

Se construiesc hidrocentrale.

Se zărește lumini.

S-au construit hidrocentrale.

S-au zărit lumini.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a se auzi, a se vedea, a se povesti, a se descrie și a se închide, la indicativul prezent, imperfect și perfectul compus, persoana a III-a plural. Subliniază predicatele și subiectele.

III. *Propozițiile cu subiectul exprimat prin substantivele cu sens colectiv care au forme de singular și plural — regiment, stol, roi, turmă, herghelie, cireadă etc. — au predicatul la singular sau la plural, după cum substantivul cu funcția de subiect se află la singular sau la plural:*

Stolul a zburat.

Stolul de vrăbii a zburat.

Stolurile au zburat.

Stolurile de vrăbii au zburat.

¹⁰⁰ — „ți s-o urî privind-o” = ți se va urî (privind-o) — propoziție fără subiect. Gerunziul nu are funcția de subiect; el răspunde la întrebarea de ce ți s-o urî? — privind-o (de a o privi).

În propoziția „*Stolul de vrăbii a zburat*” este greșit să punem predicatul la plural, pentru că acordul lui se face cu subiectul *stolul*, care este la numărul singular, nu cu atributul *(de) vrăbii*.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele și subiectele. Explică de ce au fost puse verbele predicate la numărul singular, și nu la plural.

a) Un stol de ciori trecu, filfîind din aripi, pe deasupra noastră./ — A. Vlahuță, *Patimă*.

b) O cireadă de vite ieși la poalele colinei./ — M. Sadoveanu, *Toma*.

c) Un roi de albine zbura deasupra noastră./

d) Grupul de excursioniști va sosi mîine./

2. Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin următoarele substantive cu sens colectiv: *urmă, stol, roi, ceată, cîrd*. Subiectele să fie urmate de atributele: *de oi, de rîndunele, de albine, de copii, de gîște*. Subliniază predicatele și subiectele.

IV. Substantivele cu sens colectiv *mulțime, sumedenie, grămadă* etc. apar deseori urmate de un atribut exprimat printr-un substantiv la numărul plural, în acuzativ cu prepoziția *de*: *Au venit o mulțime (o sumedenie, o grămadă) de copii*. În acest caz substantivele menționate exprimă ideea de număr mare (*foarte mulți copii*); de aceea predicatul se pune la numărul plural (*au venit*), deși subiectul (*o mulțime, o sumedenie, o grămadă*) este la numărul singular. Acordul predicatului se face deci după înțelesul colectiv al substantivului cu funcția de subiect. Folosirea formei de plural a verbului se explică și prin atracția exercitată de substantivul la plural cu funcția de atribut.

Substantivul colectiv *grămadă* poate fi privit de vorbitor și ca un tot care se referă la lucruri de același fel, distribuite în grămezi: „Cu cît se vinde o grămadă de mere?” În acest caz predicatul se pune la singular, pentru că este vorba de o (una) *grămadă*, spre deosebire de predicatul din propoziția *S-au stricat o grămadă de mere* (= foarte multe mere).

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin substantivele *o mulțime, o grămadă, o sumedenie* cu sensul de număr mare, urmate de atribute exprimate prin substantive la numărul plural, în cazul acuzativ, precedate de prepoziția *de*.

Subliniază și notează predicatele și subiectele și explică acordul predicatului cu subiectul.

V. Verbele *a dărea, a plăcea, a conveni, a se cuveni, a ajunge* (cu înțelesul a fi de ajuns, a fi suficient), precedate de un pronume personal la acuzativ sau la dativ, au la persoana a III-a plural următoarele forme corect acordate cu subiectul:

Mă dor ochii; Îmi plac poeziile; Îmi convin propunerile tale; Ție ți se cuvin laudele acestea; Îmi ajung cărțile acestea.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu subiectul exprimat printr-un substantiv la plural și cu predicatul exprimat prin verbele *a dura*, *a plăcea*, *a conveni*, *a se cuveni*, *a ajunge* (cu sensul *a fi de ajuns*) precedate de pronumele neaccentuat (la acuzativ sau la dativ) cerut de fiecare verb. Subliniază predicatele și subiectele.

VI. Propozițiile cu subiectul exprimat prin pronumele interogativ *cine*, prin pronumele nehotărît *fiecare* sau prin pronumele negative *nici unul*, *nimeni* se construiesc corect cu predicatul exprimat prin verb la numărul singular, acordat cu forma de singular a pronumelui cu funcția de subiect:

Cine a înțeles (a fost atent)? — Fiecare a înțeles (a fost atent); Nici unul (nimeni) n-a înțeles (n-a fost atent).

De acest lucru trebuie să ții seama și în propozițiile în care pronumele respective sînt urmate de un atribut exprimat printr-o formă de plural a pronumelui personal, printr-un substantiv sau prin alt fel de pronume la plural precedat de prepoziția *din(tre)*:

- *Cine dintre noi (voi, ei, ele) a înțeles?*
- *Fiecare dintre noi (dintre copii, dintre aceștia) a înțeles.*
- *Nici una (nimeni) dintre ele (dintre colege, dintre celelalte) n-a înțeles (n-a fost atentă).*

Fii atent la acordul predicatului în propozițiile de acest fel, fiindcă deseori, din cauza vecinătății pronumelui sau a substantivului la plural, se face greșeala de a pune predicatul la plural.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu subiectele exprimate prin pronumele *cine*, *fiecare*, *nici unul*, *nici una*, *nimeni* (o propoziție să fie cu predicat verbal exprimat prin verb la diateza activă și alta cu predicat nominal cu numele predicativ exprimat prin adjectiv sau cu predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă). În fiecare propoziție subiectul să fie urmat de un atribut cu prepoziția *dintre*, exprimat prin pronume personal la plural sau printr-un substantiv sau alt pronume la plural. Pronumele personale să fie la persoane diferite. Subliniază predicatele și subiectele și motivează acordul predicatului cu subiectul.

VII. Cînd subiectul este exprimat printr-un cuvînt care arată o colectivitate — pronumele *toți (toate)* sau un numeral colectiv, *amîndoi (amîndouă)*, *tustrei (tustrele)*, *cîteșitrei (cîteșitrele)* etc. — predicatul verbal la diateza activă, auxiliarul diatezei pasive și verbul copulativ pot fi folosite nu numai la persoana a III-a plural — *Toți (amîndoi) vor pleca la mare (au fost lăudați, sînt bucu-roși)* —, ci și la persoana I plural dacă vorbitorul se referă la un grup de persoane din care consideră că face parte și el sau la persoana a II-a plural cînd vorbitorul se referă numai la grupul de persoane căroră li se adresează:

toți (toate)
amîndoi (amîndouă), tustrei etc.

{ *vom (veți) pleca la mare*
am (ați) fost lăudați (lăodate)
sîntem (sînteți) veseli (vesele)

Situația este aceeași, în privința predicatelor la persoanele I și a II-a plural, și atunci când *cuvintele cu sens colectiv menționate sînt atribute adjectivale*:

Toți (amîndoi) colegii vom (veți) pleca la mare [am (ați) fost lăudați; sîntem (sînteți) veseli].

Acordul în persoană (propozițiile cu predicatul la persoana I sau a II-a plural) se explică prin faptul că *termenii menționați*, avînd sens colectiv, *se pot referi nu numai la pronumele ei (ele), ci și la persoane diferite indicate prin pronumele noi (eu și tu; eu și voi etc.) ori prin pronumele voi (tu și el sau și celălalt etc.)*.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu subiectul exprimat prin pronumele *toți (toate)* și prin numerele colective *amîndoi, ambele, tustrele, tuspatriu, cîteșipatru*, în situații în care pronumele (numeralul) respectiv se referă: la persoana I plural; la persoana a II-a plural; la persoana a III-a plural. Subliniază predicatele și subiectele și explică oral folosirea predicatului la persoana I sau a II-a plural.

VIII. Cînd subiectul este exprimat prin *pronumele de politețe dumneavoastră care se referă la o singură persoană, predicatul verbal, verbul copulativ și auxiliarul diatezei pasive* trebuie puse *la persoana a II-a plural*, iar adjectivul cu funcția de nume predicativ sau participiul verbului la diateza pasivă *trebuie pus la singular*:

— *Dumneavoastră, domnule director, cunoașteți bine problema / și vă rog / să fiți înțelegător.*

— *Dumneavoastră, domnule director, sînteți invitat de elevi la ședința lor de comunicări științifice.*

Construcțiile de acest fel *cer atenție la exprimarea prin singular a numelui predicativ adjectival și a participiului din alcătuirea diatezei pasive, termenii puși de unii, greșit, la plural*.

Ține seama că în situații de felul celor date forma de plural a verbului *este cerută de forma de plural a pronumelui „dumneavoastră”, iar forma de singular a cuvîntului cu funcția de nume predicativ sau a participiului pasiv reprezintă un acord după înțeles* (după înțelesul de singular al pronumelui *dumneavoastră* din propozițiile date), constituind, prin aceasta, *un indicator al faptului că pronumele „dumneavoastră” se referă la o singură persoană*. Situația este aceeași și cînd *numele predicativ* este exprimat printr-un *substantiv*: cînd ne adresăm unei singure persoane spunem *Dumneavoastră sînteți un om înțelegător* (nu: *Dumneavoastră sînteți „oameni” înțelegători*).

Exercițiu

Compune un dialog în care să folosești pronumele *dumneavoastră* cu referire la o singură persoană, în propoziții cu *predicat verbal* exprimat prin verb la diateza activă, la diateza pasivă și în propoziții cu *predicat nominal cu numele predicativ* exprimat prin adjectiv. Subliniază în propozițiile respective predicatul și subiectul și explică oral cum ai făcut acordul predicatului cu subiectul.

Propoziții cu subiect multiplu

I. În propozițiile cu *subiect multiplu*, când subiectele sînt exprimate prin părți de vorbire la singular (substantive, pronume de persoana a III-a sau alte feluri de pronume) și se află în raport de coordonare copulativă realizată prin juxtapunere, prin conjuncția „și” ori prin locuțiunile conjuncționale „și cu”, „precum și”, (atît...), „cît și”, **predicatul verbal la diateza activă, auxiliarul „a fi” al diatezei pasive și verbul copulativ se pun la persoana a III-a plural, întrucît ceea ce exprimă predicatul este atribuit mai multor subiecte:**

Soarele și luna mi-au ținut cununa. / — Miorița.

Dragi îmi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ea și colegii sa sînt laudate de toți.

El, fratele său, precum și prietenul acestuia sînt mineri.

Fac excepție, în privința acordului în număr al predicatului cu subiectul multiplu format din substantive la singular, **propozițiile cu predicatul verbal exprimat prin „a fi” și cu subiecte exprimate prin substantive care arată stări sufletești sau stări organice:**

Mi-era milă și grijă de el; Ne era foame și sete.

Este admisă și folosirea predicatului la singular (neacordat cu subiectul) în construcțiile de tipul „A fost odată un moș și o babă”.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu predicatele verbale și cu verbele copulative indicate mai jos, acordindu-le cu subiectul multiplu. Subliniază și notează subiectul multiplu.

a) a scoate — imperfect;

d) a aduce — indicativ prezent;

a așeza — imperfect;

e) a se desprinde — imperfect;

a fi — imperfect;

f) a crește — indicativ prezent;

b) a trece — perfectul compus;

g) a trece — perfectul compus.

c) a avea — imperfect;

a) Culai și Gheorghieș din trăistuțe bulzii de mămăligă cu brînză/ și-i la rînd/ ca să se prăjească în preajma gătejelor aprinse./ Ospățul era scurt./ Mai lungi poveștile și amintirile de la clăcile și șezătorile iernii trecute./ — M. Sadoveanu, *Doi vecini ai mei*.

b) Și cazarma, goarna, drapelul și toată soarta militară [care începeau de a doua zi,] prin cugetul lui (Constantin) ca un vifor de asalt spre culmile Griviței sau ale Plevnei./ — Gala Galaction, *Gloria Constantinii*.

c) Soarele și vîntul de primăvară ceva arzător./ — M. Sadoveanu, *Primăvara*.

d) Admirația ori înduioșarea pentru suferințele altora omului lepădarea de sine, dezrobirea minții de cele prea pămîntești./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întunerici și lumină*.

e) ...și tot mai rar din depărtări un lătrat de ci(i)ne, un sunet de talangă, un glas de buciur./ — C. Hogas, *Pe drumuri de munte*.

f) Locuințele conțin unelte mai numeroase și mai variate./ numărul și varietatea topoarelor,/ apar tot mai des unelte de fierărie./ — H. Dăicoviciu, *Dacii*.

g) Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Cătincăi, alt hojmalău, pe lîngă mine vorbind cu mare ciudă./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construieste șase propoziții cu subiect multiplu. Subiectele să fie exprimate prin substantive la numărul singular; unele să fie coordonate prin juxtapunere, iar altele prin conjuncția *și* ori prin locuțiunile conjuncționale menționate. Patru propoziții să aibă *predicat verbal*, iar celelalte două, *predicat nominal*. Subliniază predicatele și subiectele.

II. Dacă termenii care formează un subiect multiplu au exprimarea arătată la punctul I, dar se află în raport de coordonare disjunctivă, *predicatul verbal și verbul „a fi”, auxiliar al diatezei pasive sau copulativ, se pun la persoana a III-a singular*; tot la singular trebuie puse *participiul verbului pasiv și numele predicativ*. Forma de singular a *predicatalui verbal și a celui nominal se explică prin faptul că, în cazul raportului disjunctiv, acțiunea sau caracteristica exprimată de predicat este atribuită numai unuia dintre subiecte*:

- Mama sau (ori) tata va pleca mâine la țară.
- Pe șantier va fi trimis Ion (el) ori prietenul său.
- Maria (ea) sau sora ei este mai harnică?

Exercițiu

Construieste șase propoziții cu termenii subiectului multiplu în raport de coordonare disjunctivă, exprimați prin părți de vorbire corespunzătoare celor prin care s-a ilustrat regula de mai sus. Două propoziții să fie cu *predicat verbal* exprimat prin verb la diateza activă; două, cu *predicat verbal* la diateza pasivă; două, cu *predicat nominal* cu numele predicativ exprimat prin adjectiv. Subliniază predicatele și subiectele și motivează felul cum ai făcut acordul predicatalui cu subiectul.

Cazuri speciale de acord al predicatalui cu subiectul multiplu

Acordul predicatalui verbal și al verbului copulativ

I. Când unul dintre subiecte este la persoana I, *predicatul verbal și verbul copulativ se pun la persoana I plural*:

Eu și sora mea am venit la timp.

Eu și tu gîndim la fel.

Noi și voi gîndim la fel.

Eu și Mihai sîntem prieteni buni.

Reține deci că în situații de felul celor date, în privința acordului în persoană cu subiectul multiplu, *pronumele de persoana I are întîietate față de celelalte persoane ale pronumelui*.

Exerciții

1. Construieste patru propoziții cu predicate verbale și cu subiect multiplu. Unul din subiecte să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roșu predicatul și subiectul cu care se acordă în persoană.
2. Construieste patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana I singular sau plural. Subliniază cu creion roșu verbul copulativ și subiectul cu care se acordă în persoană.

II. Când subiectele sînt la persoana a II-a și a III-a, predicatul verbal și verbul copulativ se pun la persoana a II-a plural:

Și tu, și el lucrați la fel.

Și voi, și ei lucrați la fel.

Și tu, și el îmi sînteți prieteni.

Reține că, în lipsa pronumelui de persoană I, între persoanele a II-a și a III-a, înțietatea o are persoana a II-a în ce privește acordul în persoană cu subiectul multiplu.

Exerciții

1. Construiește patru propoziții cu predicate verbale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoana a II-a singular sau plural, iar altul la persoana a III-a. Subliniază cu creion roșu predicatul și subiectul cu care se acordă în persoană.
2. Construiește patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu, din care unul să fie la persoană a II-a singular, iar al doilea la persoană a III-a singular sau plural. Subliniază cu creion roșu verbul copulativ și subiectul cu care se acordă în persoană.

Acordul numelui predicativ cu subiectul multiplu

I. Când subiectul multiplu este exprimat prin substantive care arată nume de ființe de genuri diferite sau prin pronume de genuri diferite, numele predicativ se pune la masculin plural:

Gheorghe și Maria sînt elevi.

El și Maria sînt frați.

Și mielul, și oaia sînt albi.

Exerciții

1. Construiește patru propoziții cu predicate nominale și cu subiect multiplu exprimat prin substantive proprii, nume de persoane de genuri diferite. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.
2. Construiește patru propoziții cu predicat nominal și cu subiect multiplu exprimat prin substantive comune, nume de ființe de genuri diferite. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se face acordul în gen.

II. Când subiectul multiplu este exprimat prin substantive nume de lucruri de genuri diferite, dintre care unul la masculin singular, numele predicativ se pune la feminin plural:

Sacul și traista sînt pline.

Sacul și traistele sînt pline.

Sacul și butoiul sînt pline.

Sacul și butoalele sînt pline.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *peretele și poarta; peretele și porțile; peretele și balconul; peretele și balcoanele; peretele și prispa; muntele și valea; muntele și văile*. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

III. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-un substantiv masculin la plural și un substantiv neutru la singular, numele predicativ se pune la masculin plural:*

Munții și dealul sînt împăduriți.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin următoarele substantive: *stîlpul și gardul; pereții și gardul; pereții și acoperișul; pereții și balconul; munții și podișul*. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

IV. *Cînd subiectul multiplu este exprimat printr-un substantiv masculin la plural și un substantiv feminin la singular sau plural ori un substantiv neutru la plural, numele predicativ se acordă în gen cu subiectul cel mai apropiat:*

Sacii și traista (traistele) sînt pline.

Traista (traistele) și sacii sînt plini.

Munții și dealurile sînt împădurite.

Dealurile și munții sînt împăduriți.

Exerciții

1. Construieste cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu exprimat prin substantive de genuri diferite, toate la numărul plural. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.
2. Construieste cîte o propoziție cu numele predicativ exprimat printr-un adjectiv și cu subiect multiplu, din care unul să fie exprimat printr-un substantiv masculin la plural, iar celălalt, printr-un substantiv feminin la singular, apoi la plural. Subliniază cu creion roșu numele predicativ și subiectul cu care se acordă în gen.

Părțile secundare ale propoziției

Atributul

I. *Atributul determină un substantiv sau o locuțiune substantivală ori un înlocuitor al substantivului (un pronume sau un numeral):*

În zilele calde, ... noi copiii ne duceam la scădat. / — M. Sadoveanu, Orbul.

Ne-am despărțit cu multă părere de rău./

...erau trei „monitori generali”: doi de învățătură și unul de ordine. /
— B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

Atributul răspunde la una din întrebările: care?, ce fel de?, al (a, ai, ale) cui?, cît (cîtă)?, cîți (cîte)? puse pe lîngă cuvîntul determinat:

În zilele calde ne duceam la scădat. /

Peste apă era un pod de lemn. /

Apa riului era caldă. /

Acolo se întîlnesc două riuri. /

Care zile? — calde.

Ce fel de pod? — de lemn.

A cui apă? — a rîului.

Cîte riuri? — două.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii subiectele și cu o linie întreruptă atributele. Notează atributele cu litera A și numerează-le începînd cu A1 în fiecare propoziție. Serie propozițiile coborînd atributele sub cuvintele determinate.

Model de lucru

S A1 P A2
Fumuri albastre se despleteau peste ramuri singuratice. — E. Camilar,
Povestiri eroice.

Fumuri se despleteau peste ramuri
A1 ↑ A2 ↑
albastre singuratice

Textele de analizat

a) La chemarea cornurilor, pîlcuri noi veneau într-un pas hotărît. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) A doua zi, Boțoghină porni spre spitalul din Udup. Înainte de plecare el scoase din briu un teanc de hîrtii, alege două de cîte o mie și i le întinse femeii. — M. Preda, *Moromeții*.

c) De tropotele jucătorilor se hurduca pămîntul. Zecile de perechi bat someșeana cu atîta pasiune, că potcoavele flăcăilor scapără scînteii... — L. Rebreanu, *Ion*.

d) Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți, iară noi copii ne-am întors plîngînd pe la casele noastre. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) ...mai sus decît brazii cei mai înalți, vulturii pluteau neobosit..., dînd fiorii morții păsăretului de casă. — G. Galaction, *La vulturi!*

f) Din fundul ei (al apei) se întind... brațe de piatră gata s-apuce vasul... la cea mai mică nebăgare de seamă. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

II. Substantivul cu funcția de atribut poate fi determinat la rîndul lui de un atribut; așa încît în unele propoziții avem o înălănțuire de atribute:

$\frac{A_1}{A_2} \frac{A_2}{A_3}$
 Mireasma pomilor din livezele satului îmbălsămează aerul.

Infiriasma imbăisărnează aerul.

↑ A1
pomilor
↑ A2
din livezile
↑ A3
satului

Ex 370111

1. Subliniază predicatoarele, subiectele și atributele. Notează atributele cu litera A, numerelează-le și fă schema raporturilor sintactice care privesc atributele.

e) în văzduh mocnea răsuflarea pământului reavăn și mireasma de frunză tinădă.
— Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

— E. Camilar, *Poestiri eroice*.

c) Apropiindu-se de lumina licuriciului, cunosc/ că se află lingă o scorbură de răchită pătrină./ — M. Sedoveanu, *Dumbrava minunată*.

d) Iată câteva aduceri-aminte din tinerețe./ În care vei găsi multe despre viața unora din camarii generației noastre./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construește trei propoziții cu două sau mai multe atribute înlănțuite, ca în textele de la exercitiul nr. 1.

III. Un substantiv poate avea două sau mai multe atribute, așezate toate după substantivul determinat sau unele după substantiv, iar altele înaintea acestuia:

a) Căzuse peste țară iarnă grea, aspră, crîncenă. — Z. Stancu, *Descult.*

Căzuse peste țară iarnă

A1 A2 A3

ghea + aspră + crâncenă

b) Albia pîrfului este o lungă scară de lespezi late și netede.

Albia este o scară
 A1
 pârului
 A2 lungă
 A3 de lespezi
 A4 late
 A5 netede

Exerciții

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele. Notează și numerotează atributele și fă schema raporturilor sintactice coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.

a) Aduceau călăreții... prin nămeții înalți, turci bărboși, mustăcioși, prăpădiți, zgribuliți./ — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Din palele finului cosit se înalță către soare tîmnia cîmpului./ — D. Zamfirescu, *Subprefectul*.

c) Urma vîntului tăia brazde adînci și mișcătoare în iarbă rară și sălbatică./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) La vîrfurile ramurilor e o tîpsie de flori trandafirii.../ Măciuca de flori e vizitată de numeroase insecte zburătoare./ — I. Simionescu, *Flora României*.

e) De la cele patru porți ale cetății, un drum pornea pe Valea Dîmboviței./ — E. Camilari, *Povestiri eroice*.

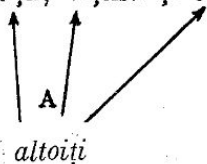
f) S-a ridicat deodată din prăpastia întuneceasă, umedă, a munților falnici./ — Em. Gărlăanu, *Vulturul*.

2. Construiește trei propoziții în care un substantiv să aibă un atribut așezat înaintea substantivului și două atribute așezate după substantivul determinat.

Fă sublinierile și notările obișnuite și alcătuiește schema raporturilor sintactice.

IV. Un atribut poate determina două sau mai multe substantive:

Grădinarul cercetează ^Acaiișii, vișinii și cireșii altoiți.
Grădinarul cercetează cailșii, vișinii și cireșii

Exerciții

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele. Notează și numerotează atributele și fă schema raporturilor sintactice.

a) Cum să uit chipurile și faptele oamenilor?/ — Z. Stancu, *Desculț*.

b) Azi, după lupte și suferințe de veacuri, o altă Brăilă, liberă, mîndră și strălucitoare se ridică pe vechile-i ruine./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) Cînd voiți/ să știți/ cum se rîde de ambițioșii de rînd.../ citiți Satirele și Fabulele lui Alexandrescu./ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

d) Gîndiți-vă/ că în cumpăna bărbăției voastre atîrnă destinele țării, mîndria și viitorul neamului nostru./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Construiește trei propoziții în care unul și același atribut să determine două sau mai multe substantive. Fă schema raporturilor sintactice.

Clasificarea atributului

După partea de vorbire prin care este exprimat, atributul poate fi: *adjectival, substantival, pronominal, verbal, adverbial, interjecțional*.

Atributul adjectival

Atributul adjectival se exprimă prin: *adjective propriu-zise* (casă înaltă), *adjective provenite din verbe la participiu* (pomi înfloriți) sau *la gerunziu* (coșuri fumegînde); *numerale cu valoare adjectivală* (doi copii; locul al treilea); *adjective pronominale* (casa noastră; aceeași cîmpie; celălalt drum; care (ce) floare; cîți elevi; fiecare om; tot cîmpul; toți oamenii; nici un om etc.).

Atributul adjectival se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz: frumoasa cîmpie; al bătrînului copac.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele, subiectele și atributele.

Scoate din texte atributele adjectivale împreună cu substantivele determinate și analizează atributele arătînd *felul lor și prin ce sînt exprimate* (adjectiv propriu-zis sau provenit din participiu ori din gerunziu, numeral, adjectiv pronominal, genul, numărul și cazul). Scoate din textele care cuprind atribute adjectivale coordonate secvențele formate din substantivul regent și atributele lui și fă schema raporturilor sintactice, ca în exemplele cu săgeți de sub titlul anterior (p. 470).

a) Pe lespezile calde, șopîrle aurii, culcate la soare, clipește somnoroș din ochi, ascultînd șuierul adormitor al apei. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Și-n aceeași vreme, într-o scăpărare orbitoare, cele dintîi raze ale soarelui se topiră în ochii celor doi îndrăgostiți. / — Em. Gârleanu, *Cucoșul*.

c) Seca Lenca nu ne dădea luminare, / ci trebuia / să ne cumpărăm noi din banii noștri. / Pentru ca să nu fie nici o supărare, / avea fiecare lumina sa / și [dacă astăzi învățăm la lumina mea,] mîine luăm pe a ta... / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Astăzi, el (Rucărul) are... o primărie foarte mare, un (h)otel [cum nu mai poate arăta alt sat din România,] o frumoasă și lungă plimbare pe lîngă rîulețul prins în maluri îndreptate și pietruite și foarte multe case de o gospodărie aleasă. / — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

e) Cînd citim în vechea carte a istoriei străbune

Virtuți mari, ilustre fapte ale nației române, /

Care inimă stă rece? / Care suflet nemișcat? /

— Gr. Alexandrescu, *Unirea Principatelor*.

f) „Amintirile” și „Poveștile” lui Creangă sînt însăși limba vie a poporului ridicată la un înalt potențial artistic. / — M. Sadoveanu, *Despre marele povestitor Ion Creangă*.

g) Orice om cu minte strînge bani albi pentru zile negre. / — I. Agârbiceanu, *Lada*.

h) Dimineața era măreață, / neguri fumegînde pluteau în văzduhul adînc al văilor. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

i) Era un vis misterios

Și blind din cale-afară /

Și prea era de tot frumos /

De-a trebuit / să piară. /¹⁰¹ —

M. Eminescu, *S-a dus amorul*.

j) Apoi ne coborim în valea râului Neamț, / care strecoară iute apele-i limpezi, verzi-argintii sub înălțimile împădurite. / — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

k) Cîteva stînci curioase își mai ridică... capetele pleșuve, / ca și cînd ar vrea / să mai privească o dată la potopul acesta călător. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

l) ...mult singe s-a vărsat / pînă să se hotărască biruința acelei zile. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

m) — Cîți domni a avut țara românească? /

— Mulți, domnule. / — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

n) Dă-mi tot amarul, toată truda

Atitor doruri fără leacuri. / — O. Goga, *Rugăciune*.

o) Sub cerul nostru-nduioșat

Căci cîntecele noastre plîng

E mai domoală hora, /

În ochii tuturor. ¹⁰² — O. Goga, *Noi*.

2. Construește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *argintiu* și *zglobiu* să determine substantive masculine, apoi substantive feminine, la numărul plural, în cazul nominativ sau acuzativ. În două propoziții atributele (și cele masculine, și cele feminine) să fie așezate după substantivul determinat, iar în alte două, înaintea substantivului.

3. Construește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele *albăstrie*, *fumurie* și *pustie* să determine substantive feminine la numărul singular, în cazul genitiv. Atributele să fie articulate și așezate înaintea substantivului determinat.

4. Construește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjectivele pronominale *acea*, *aceea*, *aceiași* și *aceeași* să determine substantive masculine sau feminine la nominativ sau acuzativ.

5. Construește cîte două propoziții în care atributele exprimate prin adjective pronominale de întărire să determine următoarele substantive și pronume: *mama*; *tata*; *Maria*; *eu* (Maria); *tu* (Maria); *noi* (Maria și Ileana); *ele*; *Mariei*; *mamei*; *vecinelor*. Subliniază partea componentă a adjectivului pronominal de întărire prin care ai făcut acordul atributului (în gen, număr și caz) cu substantivul sau pronumele determinat.

6. Construește cîte două propoziții în care să se afle atribute exprimate prin adjectivele pronominale *săi*, *sa*, *sale*, *noștri* și *voștri*.

7. Construește cîte o propoziție în care atributele exprimate prin adjectivele compuse *galben-portocaliu*, *alb-argintiu*, *social-politic*, *instructiv-educativ*, *nou-născut* și *nou-apărut* să determine substantive feminine la singular și plural. Subliniază elementul component al adjectivului prin care ai făcut acordul în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

Atributul substantival

Atributul substantival se exprimă prin substantive la genitiv, acuzativ cu propoziție, nominativ și vocativ.

Atributul substantival este de trei feluri:

atribut genitival, atribut prepozițional, apozitiv.

¹⁰² — Construcția „blind din cale-afară” formează o singură parte de propoziție: un atribut adjectival exprimat prin adjectivul *blind*, la gradul de comparație pe care urmează să-l arăți.

Atributul substantival genitiv

I. Atributul substantival genitiv poate fi precedat sau nu de articolul posesiv **al, a, ai, ale** sau de articolul hotărît lui: o carte **a colegului meu**; cartea lui **Mihai**; un coleg **al lui Mihai**.

Locul obișnuit al atributului substantival genitiv este după substantivul determinat. **El poate sta imediat după substantivul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte atribute:**

- crestele munților; creste ale munților;
- pe aceste creste înalte ale munților;
- prietenul bun și neprețuit al lui Mihai.

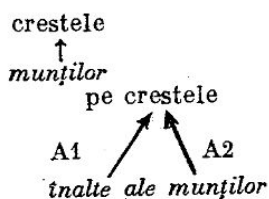
Uneori, în operele literare și mai ales în poezie, atributul genitiv apare înaintea substantivului determinat:

Și-ale valorilor mindre generații spumegate... — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.

Atributul genitiv răspunde la **întrebarea al (a, ai, ale) cui?**, pusă pe lângă substantivul determinat: **ale cui creste?** — **ale munților**.

Exercițiu

Subliniază predicatele, subiectele, atributele adjectivale și pe cele substantivale genitivale. Scoate atributele din texte împreună cu substantivele determinate și analizează atributele astfel:

Felul atributelor	Prin ce sint exprimate
substantival genitiv;	subst. G., fără articol posesiv;
A1 adjectival;	adj. propriu-zis, f., pl., Ac.;
A2 substantival genitiv.	subst. G., cu art. posesiv <i>ale</i> .

Textele de analizat

a) Aici soarbe Trotușul, din dreapta unde Oituzului și ale Cașinului, din stînga sivoiul zbuciumat al Tazlăului... — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Mă gîndesc cîteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg și ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului... și parcă se deschid pagini mărețe în inima mea și-n vreme. — E. Camilar, *Clopoțe în amurg*.

c) Luna trecuse de pe crestele Paringului peste pădurile întunecate... Marile umbre ale munților se mișceau mereu alunecînd pe întinderea zăpezilor albe. Alte umbre mici, tremurătoare, efemere, arătau existența omului și a dramei lui... Flăcările proiectau umbra lui Onisia pînă la brîu. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

d) În trecătoarea aceea printre ape și prin lunca nestatornică a rîului, era partea cea mai primejdioasă a drumului. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

102 — Termenul „mai domoală” nu este atribut al substantivului „hora”, ci este un nume predicativ, plasat între verbul copulativ și subiectul „hora”. Observă ordinea directă: *hora e mai domoală*.

II. Substantivul cu funcția de atribut genitival poate fi determinat la rîndul lui de unul sau mai multe atribute genitivale, adjectivale sau de alt fel:

Se vedeau deslușit focurile taberii oștenilor. — M. Sadoveanu, *Rozeliana*.

Veneam din regiunile fericite ale frumoasei noastre văi. — C. Hogas, *Pe drumuri de munte*.

Observă că în propoziția a doua, atributele *frumoasei* și *noastre* s-au intercalat între articolul posesiv *ale* și atributul genitival *văi*. Avem deci un atribut genitival *ale văi(i)* și două atribute adjectivale care determină substantivul la genitiv. Să nu faci greșeala de a lua articolul *ale* cu adjectivul *frumoasei*, pentru că vei încurca toată analiza.

Schema raporturilor sintactice este următoarea:

Veneam din regiunile

fericite ale văi(i)*

noastre frumoase

Exerciții

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele adjectivale și pe cele substantive genitivale. Notează atributele, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Un pîlc de cavaleri cu zale și coif au trecut în pas domol către acea tabără a coconului împărăției. — M. Sadoveanu, *Rozeliana*.

b) Cînd s-a arătat din adîncul imensității cerului luna plină, firea a prins a cînta mai tare. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

c) Și dintr-o dată în tăcerea acelei curți, a acelor cîmpuri și livezi și a soarelui copleșitor, s-a auzit o chemare. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potocavă*.

d) Cine... n-a petrecut ceasuri de mulțămire auzind pîcîlirile lui Păcală și Tîndală, poveștile lui Sfarmă-Platră, Strîmbă-Lemne și ale lui Statu-Palmă-Barba-Cot...? — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

2. Construește:

— două propoziții în care un substantiv cu funcția de atribut genitival să fie determinat de două atribute genitivale;

— două propoziții în care un substantiv cu funcția de atribut genitival să fie determinat de un atribut adjectival, așezat între articolul posesiv și substantivul la genitiv.

Subliniază atributele și indică prin săgeată substantivele determinate.

III. Articolul posesiv care precedă atributul genitival se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl determină atributul:

Plecările acestea repetate ale

copilului i-au dat de gîndit.

feminin plural

feminin plural

masculin singular

* În textul dat, substantivul *văi*, deși are sens de obiect hotărît, apare fără articolul *-i*, deoarece acesta a fost adăugat adjectivului precedent: (regiunile) frumoasei văi = (regiunile) văii frumoase.

Exercițiu

Construiește:

- două propoziții cu atribute genitivale exprimate prin substantive masculine la singular sau plural care să determine un substantiv feminin;
- două propoziții cu atribute genitivale exprimate prin substantive feminine la singular sau plural care să determine un substantiv masculin.

În toate propozițiile atributele genitivale să fie despărțite de substantivele determinate prin mai multe cuvinte.

Subliniază cu o linie atributele genitivale și cu două linii articolul posesiv și substantivul cu care l-ai acordat.

Atributul substantival prepozițional

I. Atributul substantival prepozițional este exprimat de cele mai multe ori printr-un substantiv la acuzativ precedat de diferite prepoziții — de, către, spre, cu, fără (de), în, pentru — ori de adverbele de comparație ca sau cît cu valoare de prepoziție:

livadă de pruni; drumul spre sat; o apă ca oglinda; un om cît un brad etc.

Prepoziția sau adverbul de comparație se ia împreună cu atributul substantival.

Fii atent la cazurile în care între prepoziție și substantivul cu funcția de atribut substantival prepozițional sînt intercalate alte cuvinte: lanurile de pîc întinsele și mănoasele cîmpii.

Exerciții

1. Subliniază atributele adjectivale, substantivale genitive și pe cele substantivale prepoziționale. Scoate-le din texte împreună cu substantivele pe care le determină. Analizează felul atributelor și părțile de vorbire prin care sînt exprimate, folosind modelul delucru dat la exercițiul de la I, pagina 474 și pe cel dat la exemplele de la II, p. 475.

a) I se deslușiră în urechi zvonuri de pîraie depărtate./ Tîrziu, prin lumina de lună, trecură pe deasupra brazilor păsări străine./ — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Și drumul tot era covor
De flori de mai./ — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

c) Sub șirul lung de mîndrii
Ședeau doi tineri singuri./ — M. Eminescu, *Luceafărul*.

d) După ce trecu peste un grăunte de piatră cît un munte,/ se trezi la rădăcina crinului./ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

e) — „O, rămii,/ rămii la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc.“/
— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

f) Ancheta ținu vreo două ceasuri./ Între timp sosiră și cei cincisprezece din Vaideei, escortați de doi jandarmi./ — L. Rebreanu, *Răscala*.

g) Iar pe brițele de piatră se aștern dungi de flori ca și florile de pe prichiciul cu oale cu flori/ ce se pun la ferestre./ — I. Simionescu, *Flora României*.

2. Alcătuește schema raporturilor sintactice din propozițiile aflate în textele c), f) și g) de la exercițiul nr. 1, coborînd numai atributele sub cuvintele determinate.
3. Construiește trei propoziții cu atribute substantivale prepoziționale. Între prepoziție și substantivul prin care este exprimat atributul, să fie intercalate două-trei părți de propoziție. Subliniază atributele substantivale prepoziționale și indică prin săgeată termenul determinat de fiecare.

II. *Atributul substantival prepozițional se poate exprima și printr-un substantiv la genitiv precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională: o privire asupra rezultatelor; lupta contra tiraniei; lupta împotriva nedreptății; locul din fața (din jurul) casei.*

Aceste atribute prepoziționale, exprimate prin substantive la cazul genitiv, se deosebesc de atributele substantivale genitive prin faptul că substantivele la genitiv sînt precedate de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională și răspund de obicei la întrebarea care?: care loc? — din fața casei.

Exerciții

1. Subliniază atributele substantivale prepoziționale exprimate prin substantive la acuzativ sau la genitiv și atributele substantivale genitive. Analizează-le arătînd felul lor și cazul la care se află substantivele prin care sînt exprimate (acuzativ sau genitiv cu prepoziție ori genitiv fără prepoziție).

a) Zimbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și/ cum într-o clipă grea a retezat coamele pădurilor din fața Sarmisegetuzei./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Alătura, în umbra depărtării, stătea nemișcată și gînditoare, parcă, vestita Cetate a Neamului, cetatea lui Ștefan, martoră nepieritoare a gloriei noastre trecute./ — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

c) Frunzișoarele din jurul florilor au un neastîmpăr ca și oamenii./ Se mișcă neconținut,/ cît le permite strînsa legătură cu ramura.../ Unele sînt tivite cu dungi de drojdie de vin roșu pe margini./ — I. Simionescu, *Flora României*.

d) Văzînd eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă cu gînd rău asupra mamei.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Diacul Radu își isprăvea istorisirea despre întîlnirea de la hanul lui Gorașcu Hărămin, cu acel bărbat ciudat și spînat.../ Slujitorul acela al mazelului din Dăvideni ducea la Episcopia de Roman blestem împotriva Irimiei.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește:

- cite o propoziție cu atribute substantivale prepoziționale exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale: *împotriva, contra, din fața, din stînga, din dreptul, de deasupra*;
- două propoziții cu atribute substantivale genitive.
- Subliniază atributele și analizează felul lor.

III. *Uneori, cînd un substantiv are două sau mai multe atribute substantivale prepoziționale, prepoziția este pusă numai înaintea primului atribut, iar înaintea celorlalte atribute prepoziționale ea se subînțelege:*

— stofă țesută cu fire de aur și argint (și de argint).

Există însă și situații în care prepoziția de aflată după „și” copulativ nu poate fi înlăturată fiindcă acest lucru ar schimba conținutul comunicării. Compară construcțiile:

Cumpără cești de cafea și de ceai; Cumpără cești de cafea și ceai.

Nici în cazul raportului de coordonare disjunctivă nu trebuie înlăturată prepoziția „de” a atributului substantival aflat după conjuncția „sau” („ori”). Compară conținutul propozițiilor:

Cumpără cești de cafea sau (ori) de ceai; Cumpără cești de cafea sau (ori) ceai.

Din prima propoziție se înțelege că este vorba de cumpărarea unui fel sau a altui fel de cești, iar în propoziția a doua se cere să se cumpere anumite cești sau ceai.

Fii deci atent ca omisiunea prepoziției dinaintea celui de-al doilea atribut dintr-un raport de coordonare să nu schimbe sensul comunicării.

Exerciții.

1. Subliniază predicatele, subiectele și atributele.

Notează atributele cu A și numerotează-le. Analizează felul atributelor și fă scheme raporturilor sintactice.

a) Textul Proclamației poartă în întregime pecetea gândirii acestui luptător pentru libertatea și independența națiunii sale./ — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

b) Salute cu strigăte de entuziasm muntele cu pietre și barbă de negură, cu mantie de aur și purpură./ — M. Sadoveanu, *Bulboana lui Vlădinaș*.

c) Era un monah cu tolag slab, cu glugă și mantie sură, cu picioarele desculțe și singurate./ — M. Sadoveanu, *Măria sa Pădul-Pădurii*.

d) Deodată se deschide ușa/și văd întrind un tânăr slab, palid, cu ochii vii și visători... cu părul negru, lung, cu fruntea înaltă și inteligentă./ — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

2. Construește:

- două propoziții cu atribute substantivale cu prepoziția de coordonate prin conjuncția copulativă și; în une dintre propoziții să fie posibilă omiterea prepoziției de dinaintea celui de-al doilea atribut, iar în a două propoziție să nu fie posibil acest lucru;
 - două propoziții cu atribute substantivale cu prepoziția de coordonate prin conjuncția disjunctivă sau (ori).
- Explică oral posibilitatea sau imposibilitatea de a înlătura prepoziția de dinaintea celui de-al doilea atribut.

Apoziția

1. Apoziția este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul cuvântului determinat, sau în același caz cu acesta:

Ion Bughea, ciobanul, venea nepăsător...

↑ ↑

nominativ nominativ

...aducea un caș pentru cumătru-său, popa Eftimie.

↑ ↑ ↑

acuzativ nominativ nominativ

— Em. Gârleanu, *Bolnavii*.

...un grec ce ținea pe fata unui fost domn, Alexandru Bogdan...

genitiv nominativ

— N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

Ca orice atribut, apozitia determină un substantiv, ca în exemplele de mai sus, un pronume sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv:

Îl cunoșteam bine pe el, pe Iacob Onisia. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

Frați... am avut trei: Dimitrie, Vasile și Andrei... — M. Sadoveanu, *Evocări*.

Uneori apozitia este precedată de un adverb explicativ — adică sau anume: Fratele lui, adică Ion; fratele lui, anume Ion.

Prin conținutul ei, apozitia exprimă o identitate a obiectului denumit prin apozitie cu acela indicat prin cuvântul determinat. De exemplu:

Iacob Onisia și el, Ion și fratele se referă la una și aceeași persoană.

Apoziția poate fi exprimată și prin substantiv în cazul vocativ (singular sau urmat de determinări), când vocativul determină un substantiv la vocativ, un pronume sau o locuțiune pronominală de persoana a II-a (tu, voi, dumneata, dumneavoastră, Domnia ta etc.).

— Apoi dă, bade Ipate, unde-i vorbă, nu-i minie. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.

O, tu, umbră pieritoare...

Dulci is ochii umbrei tale... — M. Eminescu, *Călin* (File din poveste).

Exercițiu

Subliniază apozitiile din textele următoare și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor cu funcția de apozitie și deasupra cuvintelor determinate cazurile la care se află (N, Ac, G, D, V).

a) De pe alte dealuri se înălța în sus șfară, adică fumegare, dîndu-se prin asta anumită veste/ la cel ce se uită aici din altă zare de deal./ — M. Sadoveanu, *Frații Ideri*.

b) — Sîntem de la domnie, noi, boieri ai țării, /și venim /să ne închinăm noului domn ales de obște, lui Mihnea-Vodă./ — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

c) Descăleceai la flăcărișa trosnitoare a brazilor/ și domnul Sterie arendașul ne ieși înainte cu plin./ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) Era pentru noi, corăbierii, ca o zi de sărbătoare, /cînd puteam /să gustăm un prînz liniștit, întinși la umbră, pe iarba verde./ — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit*.

e) A fost de văzut o dată și de neuitat toată viața, scena mesei de familie, /la care au plîns toți, /cînd, după îndemnul lui Ioniță feciorul, ... Parăschiva lăutarul a început/ să cînte.../ a plîns și el, Pană Trăsnea, strîngînd în mîinile lui slabe și lungi mîna Elizei./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

f) Pînă atunci, noi pădurarii, ... împresurăm locurile.../ Îl rugăm și pe logofătul Iorgu/ să ne deie atunci pe Vidra Domniei sale cu cei patru./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) — Apoi dar mări rămii sănătoasă, mătușă Mărioară./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) ...tu, Măria ta, ca domn, fii bun, / fii blînd./ — M. Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Al. Ioan Cuza*.

II. *Apoziția este de două feluri: simplă și dezvoltată.*

Apoziția simplă se exprimă printr-un substantiv propriu sau comun (simplu sau compus):

Coana **Lupa**... ieși de două ori / să scuture lăvicerele. / — M. Sadoveanu,
O zi ca altele.

Tata era pescar, în veci sărac, / noi, ⁺copiii, eram mulți. / — G. Galaction,
Soleima.

— ...aflatu-vei / că s-a pristăvit fericitul domn..., **Radu-Vodă**. /— Al. Odo-
bescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

Apoziția dezvoltată este o construcție (o îmbinare de cuvinte) formată dintr-un substantiv (ca termen de bază) și alți termeni sintactici — atribute sau (și) complemente:

— *Philippide*, colegul meu de tinerețe, era plecat la studii. / — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

— Îndată apoi porunci... / să prindă... pe Radu, feciorul vornicului Socol.../
— Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

— Tot pe Lotru..., e Voineasa, sat mare și bogat, tăinuit... într-un luminiș
adăpostit.../ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

În analiza sintactică a propoziției întreaga îmbinare de cuvinte care formează o apozitie dezvoltată se consideră ca un tot, ca o unitate sintactică: **apozitie dezvoltată**. Termenii care intră în alcătuirea ei sînt însă *analizabili*. (Vezi săgețile care arată raporturile sintactice dintre cuvintele care alcătuiesc apozitiile dezvoltate din exemplele de mai sus.)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvintele determinate și cu două linii apozitiile. Analizează apozitiile arătând felul lor (simple sau dezvoltate). Indică prin săgeți raporturile dintre termenii apozitiilor dezvoltate.

a) Cel mai mare de ani, Pătru,... înainta cu greu sprijinindu-se într-o cîrjă./ Fratele său Alexandru îl însoțea./ — Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.

b) Cînd deodată un erete,
Polițai din naștere,
Peste baltă și boschete
Vine-n recunoaștere./ — G. Topîrceanu,
Rapsodii de toamnă.

c) Alesfirşitul cîmp al Bărăganului a văzut... şi pe Mircea cel Mare, biruitoarul de la Rovine, alungînd de pe hotarele României oastea sfărîmată a trufaşului sultan Baiazid-Fulgerul./ De aici porneşte marea braţ al Dunării — Canalul Borcea —/ care trece prîi faţa oraşului Călăraşi. — A. Vlahuţă, *România pitorească*.

d) „Huțule, dragul taichii, și Huțule, dragul maichii“, tocmai așa să scrii./ „Eu, taică-tău, și eu, maică-ta, îți scriem/ să vii acasă,/ fiindcă n-avem alt copil/ și sintem oameni bătrâni...“¹⁰³ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

e) Ca unda ta strivită gemem Dar [de ne-om prăpădi cu toții,]

Și noi, tovarășii tăi buni, /

Tu, Oltule, să ne răzbuni. / — O. Goga, *Oltul*.

f) — Dumneavoastră, domnule subprefect, veți face / cum veți crede / că-i mai bine ; / numai să-mi dați voie / să-mi îngrop omul. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) Un țigan, gidele obișnuit al locului, veni cu o sabie / și tăie capul lui Alexandru Kendi. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

h) Cum ieși din Rîmnice..., vezi în stînga „Cetățuia“, un schituleț înfipt în vârful unui deal înalt și lunguleț... / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Compune o narațiune în care să folosești apoziii simple și apoziii dezvoltate. Fă sublinierile obișnuite și indică prin săgeată cuvîntul determinat de fiecare apozitie, precum și relațiile de subordonare din cadrul apozitiilor dezvoltate.

III. *Un substantiv, pronume sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv poate avea două sau mai multe apoziii simple sau dezvoltate — apoziii coordonate (multiple) —, juxtapuse, deci separate între ele prin virgulă, sau legate printr-o conjuncție coordonatoare, de obicei prin și, iar, în cazul unei enumerări de apoziii, se folosește în mod obișnuit semnul „două puncte“:*

— D-apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, megieșul nostru, ce năcaz aveam!

— I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

— Au venit odată... doi colaboratori intermitenți ai Vieții (românești):

Ion Marin Sadoveanu și Tudor Vianu. — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor*. (Vezi și la I, p. 479, textul din *Evocări* de M. Sadoveanu.)

Semnul [:] este folosit uneori și înaintea unei singure apoziii (simple sau dezvoltate), ceea ce arată intenția autorului de a pune în evidență pe cel denumit prin substantivul respectiv:

— Și iată / că la intrarea peșterii se ivi o [↑] *fîntă* [↑] măreață: omul. — V. Eftimiu, *Vulpea păcălită*.

În propozițiile negative, cînd termenul la care se referă apozitiile coordonate este un *pronume negativ*, apozitiile sînt legate prin *conjuncția* „nici“:

— N-a venit [↓] *nici unul* ([↓] *nimeni*): [↓] *nici Ion*, [↓] *nici frații lui*, [↓] *nici...*

Dar nu toate apozitiile care urmează una după alta sînt coordonate între ele. Unele formează o *înlănțuire de apoziii* (simple sau dezvoltate) în care următoarea determină termenul dinaintea ei:

— Mai presus de domnii profesori era [↓] *domnul profesor* [↓] *Ibrăileanu*. — I. Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

— Turcu, în vestita [↓] *răscoală* [↓] a ienicerilor..., devenise acel [↓] *fioros vizir* [↓] *Mustafa Bairactaru*, [↓] *spaima ienicerilor*. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvintele determinate de apoziii și cu două linii apozitiile. Notează apozitiile cu litera A; numerează-le pe cele multiple (coordonate) și separat pe cele care formează un lanț de apoziii necoordonate. Indică prin săgeți relațiile sintactice și explică punctuația folosită în cazurile de felul celor prezentate la III.

* Uneori, înaintea unei enumerări de apoziii, întîlnim linia de pauză sau (mai rar) virgula.

a) Înăuntrul colibe erau o mulțime de lucruri de-ale casei: ceaune, cășuri, tivgi cu sare, care toate aveau un aer de jucărie. — D. Zamfirescu, *Spre Cotești*.

b) Și cu această rînduială am rămas noi acum numai trei la Pavăl ciubotarul: eu, Gîtlan, vărul meu Ioan... și moș Bodrină pe deasupra. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) În altă zi ne trezim/ că vine iar părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce dar de școală nouă un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos.../

Bădița Vasile a zîmbit atunci, iar noi școlarii am rămas cu ochii holbați unii la alții. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Pentru dînsul, toate zburătoarele, mîndri pîunași, sălbăticoși cocori, bufniți cobitoare, șoimi dîrji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupeze cu creste bălțate, grauri pestriți, sitari..., picau ca fermecate/ cînd ieșea el la vînătoare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mîntuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.../ — C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.

f) Nu numai între cele două părți constitutive ale gramaticii există legături, ci și între gramatică și celelalte părți constitutive ale limbii: vocabularul, formarea cuvintelor și fonetica. — *Gramatica Academiei*.

g) În decursul întregii sale vieți, Kogălniceanu a urmărit o singură idee: înălțarea neamului său. — A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*.

h) Nu se simțise nimic/ și nu se ivise nimeni, nici păgîni, nici de-ai noștri. — G. Galaction, *Zile și necazuri din zăveră*.

i) Gheorghe Lazăr, ctitorul școlii superioare românești în limba națională, inițiatorul învățămîntului nostru științific, era fiul unui țaran iobag. — Emil Boldan, *Gheorghe Lazăr*.

2. Construiește cîte trei propoziții sau fraze în care să se afle: 1. *apozii* substantivale simple sau dezvoltate ori simple și dezvoltate, *ordonate* prin juxtapunere sau prin conjuncție; 2. o *înlanțuire de apozii neordonate între ele*. Fă obișnuitele sublinieri și indicarea prin săgeți a raporturilor sintactice. Motivează oral punctuația folosită.

IV. Apozitia poate exprima ceva necesar pentru identificarea (pentru cunoașterea) **obiectului denumit de substantivul determinat, ea arătînd despre care obiect este vorba, sau poate exprima ceva suplimentar, ca o explicație pe care vorbitorul consideră că e bine să o dea.** După această deosebire de conținut, **apozitia poate fi de identificare sau explicativă.** Compară, în această privință, următoarele **apozii simple**:

...iar acești trei ofițeri sînt *hatmanii Iablonovski și Potoțki*, iar cel din mijlocul lor însuși Sobieski.

...El, *Sobieski*, fala leșilor...

Apozitiile *Iablonovski* și *Potoțki* sînt necesare pentru identificarea persoanelor la care se referă substantivul *hatmanii*, deoarece despre persoanele respective nu s-a vorbit mai înainte, pe cînd apozitia *Sobieski* apare numai ca o explicație ce ar putea lipsi.

103 — În „Huțule, dragul taichii” și „dragul maichii”, termenul *dragul* este substantiv în vocativ (cu formă de nominativ) provenit din adjectivul *drag*. O dovadă a valorii de substantiv este faptul că termenul „dragul” are un atribut — al cui drag? — (al) *taichii* (maichii), împreună cu care formează o apozitie dezvoltată.

În vorbire apozitiile simple care apar ca o explicație suplimentară se izolează de restul propoziției printr-o pauză bine simțită, care, în scris, se notează prin virgulă când apozitia se află la sfârșitul propoziției sau prin virgule când apozitia se află între alte părți ale propoziției.

Tot izolate prin pauză de restul propoziției sînt și apozitiile dezvoltate explicative care se despart totdeauna prin virgulă (virgule):

El, Sobieski, fala leșilor, eroul creștinătății, mîntuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.

Apoziția explicativă este introdusă uneori printr-un adverb explicativ — adică sau anume (singur sau precedat de „și“). Ținînd seama de cele discutate cu privire la rolul explicativ al apozității „El, Sobieski...“, putem spune: El, adică Sobieski...

Observă că în ce privește punctuația, în cazul folosirii unui adverb explicativ, virgula trebuie pusă înaintea adverbului.

Uneori, în locul virgulelor care izolează apozitia explicativă se folosesc linii de pauză:

De aici pornește marele braț al Dunării — Canalul Borcea — care trece prin fața orașului Călărași. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

Virgulele sau cele două linii de pauză îndeplinesc rolul unor paranteze; e ca și cum am pune între paranteze unele cuvinte pe care le-am dat ca o explicație suplimentară.

Apoziția simplă sau dezvoltată cu caracter explicativ (suplimentar) urmează aceeași regulă de punctuație ca și vocativul așezat în interiorul propoziției sau la sfârșitul ei, adică se desparte prin virgulă (virgule) de restul propoziției.

Apozițiile care urmează după nume proprii sau după pronume personale sînt de obicei izolate, pentru că atunci cînd se folosește numele propriu sau pronumele personal ascultătorul știe despre cine este vorba.

Exercițiu

Construiește: cîte o propoziție în care o apozitie simplă să determine următoarele substantive sau pronume: orașul, fluviul, Gheorghe, el, noi; cîte două propoziții cu apozitii dezvoltate explicative: 1. cu construcția apozitivă plasată între substantivul determinat și alt termen al propoziției; 2. cu construcția apozitivă la sfârșitul propoziției. Fă obișnuitele sublinieri și indicarea prin săgeți a raporturilor sintactice. Motivează oral punctuația folosită.

Atributul pronominal

Atributul pronominal se exprimă prin pronume personale, reflexive, posesive, demonstrative, relative, interogative, nehotărîte și negative.

După mijloacele de exprimare, atributul pronominal poate fi:

— atribut pronominal genitival: casa lui; casa acestuia; copiii dumneavoastră; părerea fiecăruia; părerea alor tăi etc.;

— atribut pronominal cu prepoziție (prepozițional) — în acuzativ: flori pentru tine; dorul de ea; lauda de sine; oameni ca noi; oameni de-ai noștri;

— în genitiv: lupta împotriva alor noștri; locul din fața lor etc.;

— atribut pronominal în dativ, exprimat de obicei prin *dativul posesiv*:

mîna-mi (-ți, -i); *frumosu-mi (-ți, -i) cal*; *adapă-mi (-ți, -i, -ne, -le) calul*; *adă-pîndu-mi (-ți, -și) calul*; *îmi adăp (îți adăpi, își adapă) calul*;

— *apozitie pronominală* (sau *atribut pronominal apozitiv*), care, ca și apozitia substantivală, poate fi în *nominativ* sau *acordată în caz cu cuvîntul determinat*, poate fi *simplă* sau *dezvoltată*, de *identificare* sau *explicativă* etc.:

noi toți; *voi, (adică) aceștia de aici,...*; *Copiii mei sînt aici. Ceilalți, (adică) ai tăi și ai ei, au plecat.*

Atributul pronominal genitival și cel prepozițional stau de obicei după cuvîntul determinat. Uneori, în operele literare, îndeosebi în poezie, întâlnim și atribute pronominale, mai ales atribute genitivale, așezate înaintea cuvîntului determinat:

Iar colo bătrînul dascăl cu-a lui haină roasă-n coate... — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

Atributul pronominal la dativul posesiv poate apărea, ca în exemplele de mai sus, legat de substantivul determinat sau de alt cuvînt terminat în vocală sau care începe cu vocală, ori nelegat de alt cuvînt: El îmi (îți, îi, ne, vă, le)

cunoaște obiceiurile. Atributul la dativul posesiv este deseori confundat cu complementul obiect indirect. Pentru evitarea greșelilor, revezi explicațiile date la „Pronumele personal — Cazurile dativ și genitiv“ (III, p. 143) și pe cele de la „Pronumele reflexiv“ (III, p. 180 — 181).

Exerciții

1. Subliniază cu două linii atributele pronominale și cu o linie atributele adjectivale exprimate prin adjective pronominale. Indică prin săgeată cuvîntul determinat.

Analizează atributele pronominale arătînd: *felul atributului după modul de exprimare; felul apozitiei (simplă sau dezvoltată, de identificare sau explicativă); felul și cazul pronumelor prin care sînt exprimate atributele pronominale*. Pentru apozitii, explică oral punctuația folosită.

a) Și inima lui crește,/ și ochii-i plini de jale

Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale./¹⁰⁴

— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

b) Lăuda de sine nu miroase a bine./ — *Proverb*.

c) Oșteni ca noi se mai găsesc;/ voievod ca Măria ta, ba./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Alteori (Ghiuța) își uita de necazurile sale / și își aducea aminte de vremurile de demult.../ — I. Agârbiceanu, *Ghiuța*.

e) — Iată/ se întorc la mai-marele nostru cei doi tovarăși ai noștri/ care au făcut la chilia Domniei sale strajă./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Nu te mai necăji, maiorule,/ că sînt frați de-ai noștri,/ sînt români,/ nu sînt nici turci, nici tătari./¹⁰⁵ — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

g) ... oprindu-ne noi a bate cetatea, îl vom sili (pe Sinan)... a veni într-ajutorul alor săi./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

h) Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag? / ¹⁰⁶ — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

i) Mîndru e ciulinul,/ mai ales cînd se găsește în tovărășia altora, făcînd adevărate păduri spinoase, ca lîngă gara Ciulnița./ — I. Simionescu, *Flora României*.

j) Schimbîndu-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi/ să nu mai ai nici o părere despre tine însuși./ — N. Iorga, *Cugetări*.

k) — Dumneavoastră, cinstiți oaspeți,... nu vă pricepeți/ al cui fapt e acesta./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

l) ...sîntem în schele cealaltă, Rucărul,/ ale cărui turnuri... se ivesc îndată./ — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

m) Cînd a murit așa de tînăr.../ P. Cerna era un doctor în filozofie,/ a cărui lucrare fusese primită cu o considerație deosebită de către profesorii săi germani./ — N. Iorga, *Cerna*.

n) Mă duceam/ și stam de vorbă... cu Gheorghe Cucu,/ lîngă căsuța căruia se afla un brad strîmb/ în care sușuia vîntul./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.

o) Patria-mi își desfășoară
Cîmpii veșnic roditori./ — Al. Macedonski, *Reîntoarcerea*.

p) Ochii-ți ard/ și-ți arde fața,
Ca garoafa dimineța./ — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

q) Nu-ți compara purtarea cu felul/ cum alții își fac datoria,/ ci (compar-o) cu întregimea datoriei tale./ — N. Iorga, *Cugetări*.

r) Lîngă pat, zîmbind stă mama,
Adormindu-și copilașii./ — O. Goga, *Pace*.

s) O să vie o zi.../ cînd o să fiți în locul meu,/ dar nu nevinovat,/ și voi depune mărturie împotriva dumneavoastră./ — M. Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni*.

ș) — Ei!/spuneți acum, boieri Domnia voastră,/ nu-i așa/ că avuțiile-s amăgitoare?/ — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

t) Toți băieții ceilalți dormeau./ Își luă într-o basma lucrurile lui, mai nimic,/ și ieși./ — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

ț) Tuturor..., la tot norodul, mie și dumneavoastră, ne place (cîntecul)...;/ numai dumnealui nu-i place!/ Toți, și eu, și dumneavoastră, sîntem niște proști;/ numai dumnealui, procopsitul! (e) mai cu moț./ — I. L. Caragiale, *Ion*.

2. Completează locurile libere cu atributele pronominale *lui, ei, lor*. Acolo unde poate fi folosit în locul acestor atribute pronominale atributul adjectival *sale*, scrie-l între paranteze, după atributul pronominal. (Revezi explicațiile de sub titlul „Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive”, punctele III și IV, p. 197 — 198.)

a) Scriitorul a înfățișat în operele figuri de eroi.

b) Fetița pune în jocurile multă imaginație.

c) Fratele meu mi-a povestit ceva din isprăvile

d) Scriitorii au înfățișat în operele figuri de eroi.

e) Fetițele pun în jocurile multă imaginație.

¹⁰⁴ — „ochii-i”. — Atribut pronominal exprimat prin pronume personal la dativul posesiv, folosit în locul pronumelui la genitiv: (*ochii*) *lui*.

¹⁰⁵ — „sînt frați *de-ai noștri*”. — Atribut pronominal exprimat prin pronume posesiv precedat de prepoziția *de*.

f) Ion și Maria mi-au povestit ceva din isprăvile

Verifică tema observând al cui loc îl țin pronumele folosite sau adjectivul posesiv *sale*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle atribute pronominale exprimate prin următoarele pronume demonstrative la genitiv singular: *acela, aceea, celălalt, cealaltă*. Substantivele determinate să fie de genul feminin, în cazul nominativ sau acuzativ.

Atributul verbal

Atributul verbal se exprimă prin:

- verb la infinitiv: *dorința de a citi; încercarea de a-l apăra;*
- verb la supin: *problema de rezolvat;*
- verb la gerunziu (neacordat cu substantivul determinat): *corbii croncănind; aripile fălăind.*

Atributul verbal exprimat printr-un verb la infinitiv sau la supin este precedat de prepoziția *de* și, mai rar, de prepoziția *pentru*. În coordonarea atributelor verbale la infinitiv uneori prepoziția „*de*” („*pentru*”) se exprimă numai înaintea primului atribut.

Exerciții

1. Subliniază atributele verbale și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează atributele verbale arătând prin ce moduri sînt exprimate.

a) Studiasse... la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței... de a ști și de a admira./ — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.

b) Fîntîna era adîncă/ și nu avea nici roată, nici cumpănă,/ ci numai o scară de coborît pînă la apă./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Cînd văzu argintarul cloșca cloncănind și puii piuind, cu totul și cu totul de aur.../ înțelese/ că trebuie/ să fie lucru măiestru./ — P. Ispirescu, *Prislea-cel-Voinic...*

d) Heina-i măturînd pămîntul

Și-o tirăște-abia, abia./ — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.

e) De-oi măi scăpa și din asta cu viață,/ apoi tot mai am zile de trăit./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) I-am amintit/ că între alte datorii frumoase de îndeplinit ar fi și aceea de a lupta în contra acelor „găgăuți”, „șarlatani”..., de a-i demasca și a-i denunța oamenilor cinștiți,.../ să se poată feri de ei./ — A. Vlahuță, *File rupte*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, supin și gerunziu.

3. Construiește patru propoziții cu atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, avînd intercalate între verb și prepoziția *a* a infinitivului unul din pronumele personale *-l, -i, -ți*. Subliniază atributele verbale.

106 — „*crunta-mi vijelie*”. — Atribut pronominal exprimat prin pronume personal la dativul posesiv.

Atributul adverbial

- Atributul adverbial se exprimă prin adverbe precedate de obicei de prepoziția de sau din ori prin locuțiuni adverbiale:

Deodată mitralierele [↓]de sus [↓]au pornit toate./

Boierii călări au alergat la sania [↓]din față.../ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

Exerciții

1. Subliniază atributele adverbiale și indică prin săgeată substantivele determinate.
 - a) Din mesteacănul de-afară
Flori îngălbenite curg./ — O. Goga, *Amurg*.
 - b) Așa erau, Darie, nepoate, iernile de odinioară./ — Z. Stancu, *Descult*.
 - c) Numai așa vom prețui victoria zilei de mâine asupra zilei de ieri, a luminii asupra beznelor.../ — Cezar Petrescu, *Oameni de cultură înaintați*...
 - d) În anii de pe atunci primăvara nu venea decît pentru copilul din mine... — adică o primăvară cu izbucniri în afară, în faptele copilăriei./ — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.
 - e) Într-o seară ca cea de astăzi, el șezu/ să se odihnească pe unul din pietroaiele măcinate de pe Dealul Ulmușorului.../ Acolo se adăposteau odinioară, în vremea de demult, fiarele cele aripate.¹⁰⁷ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.
2. Compune o narațiune în care să folosești atribute adverbiale. Subliniază-le și arată prin ce sînt exprimate (adverbe sau locuțiuni adverbiale).

Atributul interjecțional

Atributul interjecțional determină un substantiv și se exprimă de obicei prin interjecții care imită sunete sau zgomote ori redau diferite strigăte:

Auzeam... strigăte de chemare: „hăp-hăp! hăp-hăp!“ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

Exerciții

1. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.
 - a) ...nu se auzea decît cîntecul greierilor: fiiiir-fiiiir, fiiiir-fiiiir, aceleași două note lungi și tremurate, ici, colo, pretutindeni.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină*.
 - b) În ceasurile dîntii se-ncruntă în vis,/ dă ordin.../ și-i scapă năbușit cite un gemăt „uiu-iiuuu!“/ Apoi doarme dus.../ — B. Șt. Delavrancea, *Stăpînea odată*...
 - c) M-au trezit glasurile scutarilor din fundul depărtat al pădurii: „hăă-ăp! ...hăăp! ...ăp.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.
 - d) ...rumânii rămîn drepti, cu săcurea pe umăr / și întru tîrziu, auzim strigăte: „Ura! Trăiască!“... / Și numa(i) iată / că s-apropie de noi, călare pe un cal mic de munte, Doamna Catalina. / — I. Agârbiceanu, *Doamna Catalina*.

2. Construiește patru propoziții în care să se afle atribute interjecționale, despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază atributele interjecționale și indică prin săgeată substantivele determinate.

Punctuația atributului

I. Atributele așezate lângă substantivul determinat nu se despart de acesta prin virgulă dacă ele sînt necesare pentru a identifica sau pentru a califica obiectul denumit prin substantivul determinat:

Și seara cade grabnic, ca în luna lui noiembrie, din cerul de oțel... peste Dunărea întăritată. / — G. Galaction, *De la noi la Cladova*.

Atributul lui *noiembrie* identifică obiectul (care lună?), iar atributele *de oțel* și *întăritată* califică obiecte denumite prin substantivele *cerul* și *Dunărea*. Aceste atribute apar ca *necesare*. Fără ele, textul n-ar avea sens (Și seara cade grabnic, ca în luna din cerul peste Dunărea...). În vorbire nu se face pauză între atribute și substantivele determinate, iar în scris sînt neizolate prin virgulă.

Tot necesare sînt și atributele care arată cantitatea obiectelor denumite de substantivul determinat: (cei) doi oameni, mulți (cîțiva) elevi.

Uneori atributul, singur sau urmat de determinările lui, apare ca un adaos, ca un atribut sau o construcție atributivă explicativ(ă), care ar putea fi lăsat(ă) la o parte:

Tăcută, nevasta lui se trezi la celălalt capăt al prispei... / — M. Preda, *Moromeții*.

În vara aceasta, am stat multe zile la munte. / Trei, cele din urmă, au fost ploioase.

Ne-am urcat pe o scară de lespezi, întretăiate de răzoare, printre oleandri în floare. / — G. Galaction, *Soleima*.

Unele dintre atributele (construcțiile atributive) explicative, cum sînt cele din primul și din al treilea exemplu, au rolul de a descrie obiectul (obiectele) denumit(e) de substantivul determinat; de aceea au fost numite atribute descriptive.

În vorbire atributele de felul celor din exemplele de mai sus sînt izolate prin pauza care se face atît între atribut și cuvîntul determinat, cît și între atribut și cuvîntul următor, iar în scris se izolează prin virgulă (virgule) sau prin linie (linii) de pauză. Punctuația lor este aceeași cu a apozitiilor explicative (vezi IV, p. 482—483).

Atributele care determină un substantiv propriu sau un pronume personal sînt de obicei izolate: Ana, sora mea,...; noi, copiii,...; noi, cei sosiți de ieri,...

107 — Secvența „Într-o seară ca cea de astăzi” cuprinde două atribute: *atr. pronominal prepozițional ca cea* exprimat prin pronumele demonstrativ cu formă scurtă (= *ca aceea*), înlocuitor al substantivului *seara*, și *atributul adverbial de astăzi*. „Într-o seară ca cea de astăzi” = *Într-o seară ca seara de astăzi*.

Exercițiu

Construiește trei propoziții în care să se afle atribute *neizolate* (necesare pentru a identifica sau a califica obiectul denumit prin substantivul determinat) și trei propoziții cu atribute *izolate*; în două propoziții atributele izolate să fie descriptive, exprimate prin adjective propriu-zise sau provenite din verbe la participiu urmate de un complement al lor. Explică punctuația folosită.

II. Două sau mai multe atribute de același fel care determină același substantiv se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor generale de punctuație a părților de propoziție coordonate. (Vezi la capitolul „Conjuncția”, p. 390—391.)

Exercițiu

Construiește:

- cîte o propoziție în care un substantiv să aibă două sau mai multe atribute de același fel, juxtapuse;
- cîte o propoziție în care un substantiv, un pronume personal sau un numeral cu valoare substantivală să aibă două sau mai multe atribute de același fel, legate prin următoarele conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *dar, însă, ci; și ... și; nici ... nici; ori ... ori; precum și; (nu numai) ... ci și*.

Explică oral punctuația folosită.

III. Două sau mai multe atribute ale aceluiași substantiv, dacă nu sînt de același fel, nu se despart prin virgulă:

— o poartă înaltă de stejar; culmile împădurite ale munților.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care un substantiv să aibă:

- un atribut adjectival și unul substantival genitival;
- un atribut genitival și unul prepozițional;
- un atribut pronominal în genitiv și un atribut verbal exprimat prin infinitiv.

Valoarea stilistică a atributului

I. Atributul adjectival exprimat printr-un adjectiv propriu-zis sau prin participiu cu valoare adjectivală poate fi folosit numai cu scopul de a face mai bine cunoscut obiectul denumit de substantivul determinat:

Trupul acesta mărunt... d-abia purta capul său mare, pleșuv și cărunt,
cu obraji spîni și slabi. / — Al. Odobescu, Doamna Chiajna.

Alteori atributul adjectival are sens figurat, el exprimând o anumită apreciere a vorbitorului:

...avea un glas profund, muzical, umbrît într-o surdînă dulce, misterioasă... /
— A. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu*.

Aceste atribute adjectivale au valoare stilistică de epitet.

II. Atributele substantivale prepoziționale precedate de adverbele de comparație ca sau cît au de cele mai multe ori valoare stilistică de comparație:

Iarnă./Noapte lucie pe o lume ca din povești./ — Em. Gârleanu, *Fricosul*.

Din fundul acestei văi s-aude... un vuiet, ca un ropot de ploaie, / — e Lotrul, vijeliosul Lotru. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

III. Atributul substantival poate avea și valoare de metaforă. Această funcție stilistică se întâlnește mai ales la apozitiile dezvoltate și la atributele substantivale cu prepoziția de:

Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare./ — M. Eminescu, *Egiptul*.

Soarele aprinde tot mai tare văzduhul/și căldura joacă în unde de argint./
— I. Agârbiceanu, *Căprarul*.

Există, însă mai rar, și metafore exprimate prin atribute substantivale cu alte prepoziții decît „de“.

Exerciții

1. Subliniază atributele adjectivale și pe cele substantivale cu valoare stilistică. Notează deasupra fiecăruia valoarea stilistică folosind inițialele *E* (epitet), *C* (comparație), *M* (metaforă).

a) Care-i? a întrebat un glas rău, hodorogit, și atunci l-am văzut în toată minia pe moșul Iovu, înalt, cu plete lungi, albe, revărsindu-i-se pe sub pălăria ca hribul. — E. Camilar, *Clopoțe în amurg*.

b) Viorele și toporași, lacrimi de senin și frînturi de azur, vor înveseli și la anul, desigur, veștedul înveliș ce se va strînge împrejurul tulpinilor stejarilor bătrîni. — D. Anghel, *Flori albastre*.

c) Pe sub păretele din dreapta, un izvor lunecă încet, cu sclipiri argintii, răsfîrîndu-și apa limpede ca o pînză de lumină pe lespezi netede de alabastru. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jărat, Rumenind străvechii codri și castelul singuratic. — M. Eminescu, *Călin* (*File din povești*).

e) Mi-ai dăruit, frumoasă doamnă, o călimară de argint Cu două guri întunecate, ca două porți de labirint. — G. Topîrceanu, *Călimara*.

2. Fă o descriere de natură în care să folosești atribute adjectivale și atribute substantivale cu valorile stilistice prezentate în explicațiile de mai sus. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

Atributul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea atributului	Cuvîntul regent	<ul style="list-style-type: none"> substantiv — copii <i>voioși</i> pronume — noi, <i>copiii</i>; acesta (altul) <i>mai mare</i> numeral cu valoare substantivală — doi <i>mai mici</i>
	atribut adjectival	<ul style="list-style-type: none"> adjectiv propriu-zis adjectiv provenit din participiu sau din gerunziu numeral cu valoare adjectivală adjective pronominale
	atribut substantival	<ul style="list-style-type: none"> prepozițional (subst. la Ac. și la G. cu prep. sau loc. prep.) genitival (subst. la G. fără prep.) apozitie (subst. la N. sau la cazul cuvîntului regent)
	atribut pronominal	<ul style="list-style-type: none"> prepozițional (pron. la Ac. și la G. cu prep. sau loc. prep.) genitival (pron. la G. fără prep.) apozitie (pron. la N. sau la cazul cuvîntului regent)
	atribut verbal	<ul style="list-style-type: none"> verb la infinitiv verb la supin verb la gerunziu (neacordat)
		<ul style="list-style-type: none"> atribut adverbial — <i>adverb (cu prep.) sau loc. adverbială</i> atribut interjecțional — <i>interjecție</i>

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Soarele lunii lui Cuptor a anului 1578 era în toiul arșiței, pe o vreme de secetă,/ cînd începe în Moldova secerișul holdelor./

La hanul lui Gorașcu Haramin, răspîtene de drumuri spre Suceava, Iași, Piatra și Roman, se adunaseră cîțiva călători de departe, căutînd ocrotire de zăduf sub umbra nucilor./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Ochii rotunzi și mari îi erau plini de o totală uimire,/ dar în același timp, luceau în ei două scînteii de inteligență provocatoare./ Țîșneau pe galerii ca două veverițe negre, bucuroase de alunele/ pe care le-au găsit/ să le ronțăie!/
Deasupra capetelor obosite și moțîinde ale celor doi mineri se auzea un bîzîit neîntre-rupt./ — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

c) O suflare de vînt răzleată și molatică, furișîndu-se din ascunzătoarea-i răcoroasă de frunziș întunecos, se abătu fără de veste peste întinderea înflorită din fața mea;/ iar sub mîngîierea-i ușoară și trecătoare, florile își plecară spre pămînt fruntea lor drăgălașă./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) Domnița sta între bătrînei;/ și cei patru cu bărbi cărunte îndărăt./ Își ridicară odată cu toții capetele/ și priviră țință la fetiță, cu ochii lucind ca niște nestimate./ — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

e) Și acum, după atîția ani, văzînd pe tînărul acesta [că-și răsfoiește întîiul lu volum,] parcă mă văd pe mine/ și-mi aduc aminte/ cîtă bucurie și cîte speranțe pusesem în cele cîteva foi legate la un loc./ — D. Anghel, *Întîiul volum*.

f) L-au însoțit pe Nicoară Potcoavă, în această călătorie scurtă, și tovarășii de odinioară, mai împuținați și mai întristați decît în anul '76./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) Toți [cîți trecuseră pe aici,...] își zgîriaseră numele lor în scoarța netedă a fagilor./ Cu drept sau fără drept, găseam vinovați, în gîndul meu, pe toți acești zgîrietori de copaci,/ care avuseseră deșertăciunea... de a-și eterniza numele în pustiu./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

h) Boierul n-avea decît o fată, pe domnița Olena, frumoasă ca seara și mai frumoasă decît ea,/ căci seara are numai un luceafăr,/ pe cînd ochii Olenei erau ca doi luceferi./ — G. Galaction, *Copca Rădvanului*.

i) ...deodată ni se deschide înaintea minunata priveliște a Ceahlăului./ Singur și posomorît, trufaș stăpînitor peste un popor de munți..., mîndrul uriaș farmecă riul, cu puterea măreției lui./¹⁰⁸ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

j) L-am înțeles în mîndria lui bărbătească de a fi răpus pe dușman și de a fi smuls acel Ardeal/ pe care îl credea legat pentru veci de steagul său biruitor./ — N. Iorga, *Ziua lui Mihai Viteazul în 1916*.

k) Spre paguba atît a unora, cît și a celorlalți, românii și maghiarii n-au reușit în anii 1848 și 1849,/ să lupte pe un front comun împotriva despotismului asupritor./ — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

Complementul

Complementul este o parte secundară a propoziției. El determină un verb (la mod personal sau nepersonal), un adjectiv, un adverb sau o interjecție cu funcția de predicat.

Complementul care determină un verb

	Modul verbului
Să sărim în luntrea mică,	personal (conjunctiv)
Îngînați de glas de ape.../ — M. Eminescu, <i>Lacul</i> .	nepersonal (participiu)
Apoi, sărutînd mîna tatălui său, se despărțiră./ — P. Ispirescu, <i>Ileana-Simziana</i> .	nepersonal (gerunziu)
...și încep a cărăbăni la cîreșe în sîn./ — I. Creangă, <i>Amintiri din copilărie</i> .	nepersonal (infinitiv)
Paraschiv terminase de rînit în grajdul cailor. / — M. Preda, <i>Moromeții</i> .	nepersonal (supin)

Complementul care determină un adjectiv

Cele mai multe complemente care determină un adjectiv *sînt precedate de o prepoziție sau de un adverb de comparație (cît, ca, decît)*:

Așa era mama... plină de minunății. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Înalt cît casa, verde ca mătasa.

O căciulă mai voinică decît el...

Complementul care determină un adverb

Complementul adverbului *se exprimă de obicei prin adverbele așa, cam, destul (de), prea sau prin substantive ori pronume precedate de un adverb de comparație (cît, ca, decît)*:

Vine destul de rar pe la noi. /

Merge prea repede. /

Zboară mai repede decît (ca) gîndul. /

Complementul care determină o interjecție

Hai și noi la craiul, dragă... / — M. Eminescu, *Povestea codrului*.

Na-ți salba cu florile... / — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

Pupăza zbrrr! pe o dugheană... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
Cînd faci analiza sintactică a unei propoziții, cercetează cu atenție fiecare verb, adjectiv, adverb sau interjecție, pentru a vedea dacă au vreun complement.

Exerciții

1. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele împreună cu cuvintele determinate și analizează-le într-un tabel cu următoarele coloane: 1) *prin ce este exprimat cuvîntul determinat*; 2) *prin ce este exprimat complementul*. Pentru verbele determinate, vei arăta numai modul, iar pentru cuvîntul prin care este exprimat complementul, vei arăta felul părții de vorbire și dacă este precedată de o prepoziție sau de un adverb de comparație.

a) Cînd au ieșit la cîmpie, / Nicoară a ascultat zvonul zărilor, / a privit cu ochii pierduți în depărtare năgara / care-și înfloreau spicul de mătasă albă. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Tuțuienii, veniți din Ardeal, ...sînt vestiți pentru teascurile de făcut oloi. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

¹⁰⁸ — Cuvîntul *stăpînitor* are valoare de *substantiv*, lucru dovedit în special prin adjectivul *trufaș*, care nu este despărțit prin virgulă de termenul „stăpînitor”. Deci termenul *peste un popor* are funcția sintactică de *atribut* al substantivului *stăpînitor*.

c) Hai în codrul cu verdeață,/

Und-izvoare plîng în vale./ — M. Eminescu, *Floare albastră*.

d) George-cel-Voinic sări de acolo.../ și, mai iute decît gîndul, fu lîngă vînătorul cel nenorocit./ — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

e) Cînd fu destul de mare,/ puse/ să-i facă un buzdugan de fier,/ îl aruncă în sus/ de despică bolta cerului,/ îl prinse pe degetul cel mic/ și buzduganul se rupse în două./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lăcrimă*.

f) — ...Să nu cumva să faceți pozna/ să deschideți,/ că-i vai de noi!/ Aste nu-i mămuca./ Eu o cunosc după glas:/ glasul ei nu-i așa de gros și răgușit,/ ci-i mai subțire și mai frumos!/

Auzind acestea, lupul se duse la un fierar/ și puse/ să-i ascuță limba și dinții pentru a-și subția glasul.../ — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

g) Na-ți calul cu armele/

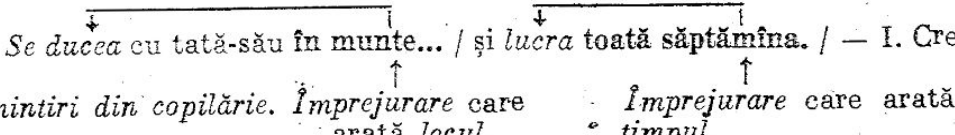
Și-mi lasă tu zilele./ — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

2. Construiește cîte o propoziție cu complemente care să determine: *un verb la mod personal; un verb la mod nepersonal; un adjectiv; un adverb; o interjecție cu funcție de predicat*. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

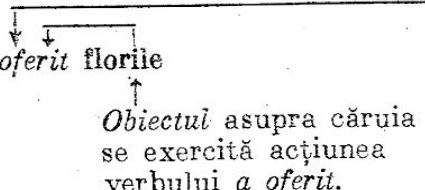
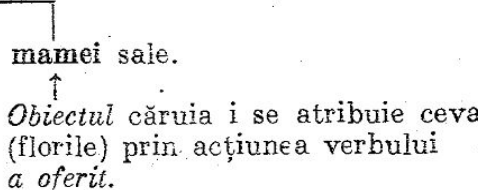
Felurile complementelor

Complementele se împart în două grupe mari:

— **complemente circumstanțiale***, care arată de obicei *împrejurările în care se petrece acțiunea exprimată prin verbul determinat*:

Se ducea cu tată-său în munte... / și lucra toată săptămîna. / — I. Creangă,
Amintiri din copilărie. *împrejurare care arată locul.* *împrejurare care arată timpul.*

— **complemente necircumstanțiale**, care arată *obiectul asupra căruia se exercită acțiunea sau obiectul căruia i se atribuie ceva*:

A oferit florile mamei sale.
Obiectul asupra căruia se exercită acțiunea verbului a oferit. *Obiectul căruia i se atribuie ceva (florile) prin acțiunea verbului a oferit.*

Complementele necircumstanțiale

Complementul obiect direct

I. Complementul obiect direct *determină un verb sau o interjecție cu funcția de predicat. El arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea exprimată de cuvîntul determinat*. De aceea, i se spune **complement obiect direct**.

* Denumirea „complement circumstanțial” vine de la cuvîntul *circumstanță*, care înseamnă *împrejurare*.

Pentru denumirea acestui complement se folosesc termenii *complement obiect direct*, *obiect direct* sau *complement direct*.

...îl cunoşteam bine pe domnul Vucea./
— B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.
În sfîrşit (iedul) *trage zăvorul*.../
Şi... (lupul) *haţ!* pe ied de git./
— I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Pe cine cunoşteam? — pe domnul, îl (pe el).
Ce *trage*? — zăvorul.
Pe cine *haţ!* (înhaţă)? — pe ied.

Acţiunile *cunoşteam*, *trage*, *haţ!* (înhaţă) se exercită direct asupra obiectelor *domnul*, *zăvorul*, *ied*.

Cele mai multe **verbe care au un complement obiect direct** exprimă **acţiuni**. Mai pot avea complement obiect direct verbele care exprimă **posesia** (*a avea*, *a poseda*) şi verbul *a putea*:

Baba avea o găină... / — I. Creangă,
Pungaţa cu doi bani.
Pot vedea.

Ce avea? — o găină.
Ce pot? — (a) vedea.

Interjecţiile determinate de complementul obiect direct pot avea sens de acţiune reală (*haţ!* pe ied) sau de acţiune realizabilă, sens apropiat de al verbului la imperativ. Cele mai obişnuite interjecţii cu sens apropiat de al imperativului şi care pot avea complement obiect direct sînt: *iacă*, *iată*, *iacătă* (toate trei avînd de obicei sensul *priveşte!*) şi *na!* (cu sensul *ţine! primeşte!*):

↓ ↓
Iată (iacă, iacătă) o floare! Na-ţi cartea!

Cele mai multe **complemente directe se exprimă prin substantiv sau printr-un înlocuitor al substantivului** — **pronume sau numeral cu valoare de substantiv** — la cazul **acuzativ fără prepoziţie sau cu prepoziţia pe**:

↓ ↓ ↓ ↓
Întreabă pe băieţi, / vorbeşte şi el; / spune lucruri / care şi pe el îl mişcă / şi-l ajung la inimă. / — M. Sadoveanu, Domnu' Trandafir.

Apoi... îi mai sărută de cîteva ori pe amîndoi. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

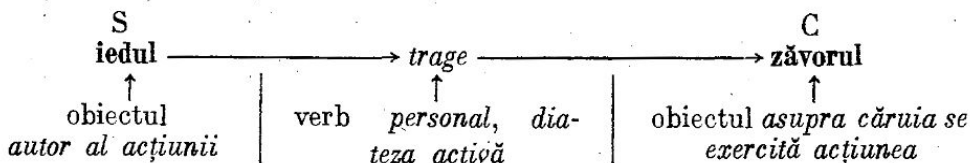
În graiul popular întîlnim şi **complemente directe exprimate printr-un substantiv cu prepoziţia la**. Această prepoziţie exprimă ideea de cantitate mare:

↓
Şi încep a cărăbăni la cireşe în sin. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Construcţiile sintactice în care se află un complement obiect direct au următoarele **particularităţi**:

— **verbul determinat este un verb personal la diateza activă şi exprimă (în majoritatea cazurilor) o acţiune**;

— **construcţia cuprinde două părţi de propoziţie, care reprezintă două obiecte în relaţie cu acelaşi verb**: **subiectul** (obiectul autor al acţiunii) şi **complementul obiect direct** (obiectul asupra căruia se exercită acţiunea făcută de subiect):

Chiar dacă verbul determinat este la mod nepersonal, el are totuși un autor al acțiunii; autorul acțiunii poate fi tot subiectul propoziției sau poate fi indicat de o altă parte de propoziție. De exemplu:

Eu am reușit a rezolvă (eu) problema. El a terminat de scris (el) tema.

Am văzut-o pe Maria culegînd (Maria) flori.

Exerciții

1. Subliniază complementele directe și indică prin săgeată verbele sau interjecțiile determinate. Scoate din primele două texte subiectul, verbul determinat de complementul obiect direct și complementul și, după modelul de mai sus, arată obiectul de la care pornește acțiunea și direcția acțiunii.

a) Țugulea... aduse buzduganul său/ și lovi pe zmeu.../ apoi îi tăie capul,/ îi luă armele.../ și plecă înaintea zmeului celui mijlociu./ — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchișului și al mătușii*.

b) Schimbul de cuvinte mai învioră pe Titu Herdelea./ Coti la stînga.../ îi venise în minte/ să facă mai întîi o vizită învățătorului./ ... Chiar în colț văzu cîrciuma... cu ușa deschisă larg./ Văzînd pe Titu, cîrciumarul salută foarte respectuos./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

c) Mihai atunci se așază... la capul podului spre a întîmpina pe Sinan,/ trimite pre căpitanul Cocea cu 200 de unguri.../ ca să ia pe vrăjmaș pe la spate,/ și Albert Kîraly așază cele două tunuri... într-o bună poziție/ și stă gata a trăsni pe dușman.../ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) — Bădică, bădică!/ zise iarăși cel mic./ Ascultați-mă și pe mine!/ — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

e) — Dacă e vorba de dreptate/ — zise judecătorul —/ apoi fă bine/ de înapoieste un leu istuia!alt,/ care spui/ c-a avut trei pîni./ — I. Creangă, *Cinci pîni*.

f) Discuția se prelungea.../ în vreme ce tînărul Herdelea asculta cu un suris..., vrînd [să aprobe în același timp pe amîndoi] și chiar dînd dreptate în sinea lui amîndurora./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

g) Și [cînd răcnește odată/ cît ce poate,...] eu zvîrr! chibriturile din mînă,/ țuștil la spatele lui Zaharia.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Fratele cel mai mare vru/ să ia un strugure./ Țugulea îl opri./ Apoi descălecă,/ scoase paloșul/ și începu a tăia la vițe./ — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchișului și al mătușii*.

i) — Mamă,/ bate-mă,/ spînzură-mă,/ fă [ce vrei] cu mine,/ dar dă-mi ceva de mîncare,/ că mor de foame./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

j) — Iaca și Codrul Grumăzeștilor, grîja negustorilor și spaima ciocoilor./ — I. Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.

k) Dar pînă atunci na-ți o palmă,/ ca să ții minte/ ce ți-am spus./ Băgat-ai în cap vorbele mele?/ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

l) Și-a umplut pipa,/ a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroși, cît și pe cei mînioși/ și s-a ploconit cătră adunare./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

m) Și Nică începe/ să mă asculte;/ și... unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complemente directe care să determine: verbe la moduri nepersonale — verbe la infinitiv, la gerunziu, la supin — și interjecții cu funcția de predicat. Subliniază complementele directe și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Complementul obiect direct exprimat prin substantiv la acuzativ fără prepoziție poate fi ușor confundat cu subiectul*, deoarece substantivul la acuzativ are aceeași formă ca și la nominativ. Confuzia se face mai ales în propozițiile cu *subiectul neexprimat* și în cele în care *substantivul prin care este exprimat complementul are articol hotărât enclitic, este la același număr ca și substantivul cu funcția de subiect și se află așezat la începutul propoziției sau înaintea verbului determinat, deci atunci când complementul ocupă locul obișnuit al subiectului*. În ambele tipuri de construcții confuzia poate fi evitată respectând ordinea operațiilor de analiză: 1. *predicatul*; 2. *subiectul* (nu invers). Totuși, al doilea tip de construcții cere mai multă atenție, pentru că la întrebarea *cine?* s-ar putea răspunde (din neatenție) și cu complementul, el fiind exprimat printr-un substantiv la același număr ca și subiectul.

Gîrla a trecut-o alaiul pe gheață. / — Z. Stancu, *Descult*.

Nici salcia pe maluri frunzișul nu și-l plînge. / — I. Pillat, *Balta*.

Cine a trecut? — *gîrla sau alaiul?*

Cine nu plînge? — *salcia sau frunzișul?*

Răspunsul ni-l dă **contextul**: *observă că în ambele construcții substantivele cu funcția de complement obiect direct — gîrla și frunzișul — au această funcție marcată prin pronumele personale neaccentuate la acuzativ (-o, -l) care înlocuiesc substantivele respective, deci dublează complementul, constituind prin acest mod de exprimare un indicator al funcției de complement direct a substantivului*.

Exerciții

1. Subliniază și notează predicatele, subiectele și complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra, în dreptul predicatului (*eu, tu, el* etc.). Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe.

a) În oglinda sură a Siretului își plecau crestele sălcii vechi, / în care huruiau, vara, turturele. / Și sub poalele codrului umblau cîrduri de căprioare. / Se afla ș-o poiană veche... / unde făceau obișnuit sobor vînătorii, toamna. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Oltule, Oltețule, /	— Schimbă-ți, / schimbă-ți apele, /
Seca-ți-ar pîraiele, /	Slăbește-ți virtejele, /
Să crească dundaiele, /	Să-ți văd pietricelele. /
Să trec cu picioarele. /	— V. Alecsandri, <i>Poezii populare</i> .

c) Se bucură tata. / Are de cîștigat un leu, un leu rotund de argint. / Înhamă caii la sanie... / Auzim / cum pornește sania, / clopoțeli îi auzim.¹⁰⁹ — Z. Stancu, *Descult*.

d) O fierbe ciudă pe urîta, /
Că-s mai frumoasă decît ea. / — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

e) Codrule, bătrînule, /	Codrule, bătrînule, /
Mîscă-ți tu poienele, /	Scutură-ți tu pletele /
Și-ți ridică genele, /	Să s-adune cetele: /
De privește pînă-n zare. /	Cetele haiducilor, /
.....	Spaimile răscrucilor. /
	— St.O. Iosif, <i>Cîntec vechi</i> .

f) Cerul acoperit de nori îl spală vîntul. / Dimineața o să fie luminoasă, / ziua albastră. /
— Z. Stancu, *Descult*.

g) Prin iarnă, din cămara zăvorâtă
Se furîșează cald miros de mere,
Readucînd în vremea viscolită
Iar toamna cu trecuta mîngiere./ — I. Pillat, *Copil de odinioară*.

2. Construiește patru propoziții în care complementul obiect direct exprimat prin substantiv fără prepoziție și cu articol hotărît enclitic să fie așezat la începutul propoziției. Subliniază și notează predicatelor, subiectele și complementele directe.

III. *Atenție cere și identificarea complementului obiect direct construit cu prepoziția pe, deoarece cu această prepoziție se pot construi și alte feluri de complemente. Un mijloc de control important este și în acest caz tot contextul, pentru că, de obicei, complementul direct cu prepoziția pe se repetă prin pronumele neaccentuat la acuzativ:*

L-am văzut pe Gheorghe. / L-a văzut și pe el. /
N-am văzut-o de mult pe Maria. / Pe ea o văd mai rar. /
Pe al doilea îl cunosc. /
Pe care îl (îi, o, le) cunoști?; omul / pe care îl vezi...

Sînt foarte rare cazurile în care complementul direct cu prepoziția *pe* să nu fie repetat prin pronumele neaccentuat. Dar, dacă pronumele nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziție. De exemplu, în propoziția „Așteaptă pe celălalt”, se poate introduce pronumele neaccentuat la acuzativ — Așteaptă-l pe celălalt —, pe cînd în propoziția „Am pus pătura pe el (pe cal)” nu este posibilă introducerea pronumelui *îl*, deci termenul *pe el (pe cal)* nu este complement obiect direct.

Exercițiu

Subliniază cu două linii complementele directe construite cu prepoziția *pe* și pronumele neaccentuate care le repetă. Dacă pronumele nu este exprimat, dar poate fi introdus în propoziție, scrie-l deasupra textului, în dreptul verbului determinat de complementul direct cu prepoziția *pe*. Subliniază cu o linie celelalte complemente construite cu prepoziția *pe*. Motivează, oral, de ce acestea din urmă nu sînt complemente directe.

a) Și așa încetul cu încetul, ... a început/ să-l uite pe Dinu.../ Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată... gânduri mai luminoase./ — I. Agârbiceanu, *Fefelega*.

b) — Țugurlane, .../ îmbracă-te,/ ia-ți ceva de mîncare.../ și hai/ să mergem!/
— M. Preda, *Moromeții*.

c) (Ozun) ținea pe Agripina, fata cea mică a unchișului.../
...Cînd (Agripina) isprăvea cu treburile casei /și mai ales cînd sta/ și-l lua la piept pe Păunaș,/ gîndul la bărbatu-său, grija, teama de soarta lui o împresurau/ și o întristau./
Lua un cojoc pe ea/ și... alerga la tată-său./

108 — „clopoțelii ti auzim”. — Compl. ob. direct: funcția marcată prin repetarea complementului prin pronumele neaccentuat (*îi* = *pe ei*).

Cînd ajunseră în poiană,/ Măriuca arată cu degetul:/

— Uite căpița/ unde a ascuns mama pe Păunaș./

Finul... era răvășit de jur împrejur/ și Păunaș nicăieri./ Ochii ciobanilor căzură pe niște cîrpe înșirate pe poiană...¹¹⁰ — G. Galaction, *La vulturi!*

d) Dar nuvela [pe care o scriu] nu este decît un capitol al romanului/ pe care-l voi scrie./ — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

e) Copilul, încălecat pe bățul său, gîndește/ că se află călare pe un cal.../ pe care aleargă cu voie bună./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

IV. Complementul obiect direct exprimat prin pronume reflexive sau prin pronume personale folosite ca reflexive (*mă îmbrac, te îmbraci, se îmbracă, mă întreb, te întreb* etc.) arată că acțiunea făcută de subiect se răsfrînge tot asupra subiectului: (eu) mă îmbrac (pe mine), (el) se îmbracă (pe sine) etc.

Verificarea funcției de complement obiect direct a pronumelor respective se poate face prin *posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată* cu prepoziția *pe*, așa cum s-a arătat mai înainte.

Exerciții

1. Subliniază complementele directe exprimate prin pronume personale sau reflexive și indică prin săgeată verbele determinate. Scoate din texte complementele directe exprimate prin pronume reflexive sau personale folosite ca reflexive și verifică funcția de complement obiect direct prin mijlocul de verificare dat.

a) — Nu-i adevărat, / strigă Persida. / ...Și [dacă el a ridicat mîna asupra tatălui său,] mă omor cu zile, / mă-ngrop de vie. / ...

— Nu te înșela, fata mea, tu înșăși pe tine, / întîmpină călugărița. / Huber zace greu rănit la cap, / și el n-a putut / să se rănească... pe sine. / — I. Slavici, *Mara*.

b) Acest iaz, [în care moara se privea de veacuri] nu era un iaz ca orișicare, / pentru că pe fața lui nu se izvodea niciodată nici o undă. / — G. Galaction, *Moara lui Călfar*.

c) Nu se auzeau împușcături... / Însă urmele luptelor se vedeau la tot pasul. / — Z. Stancu, *Descult*.

d) — Eu cunosc pe vinovați... / Vinovat e un moșneag neînțelept / care a crezut zvonuri și vesti... / Și acel moșneag se blăstămase pe sine însuși / că să n-aibă tihnă și pace / pînă n-a lua cu sabia țeastă celui cîne vînzător. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Patcoavă*.

e) Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara, / s-a respectat pe sine / și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale. / — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

f) Seara, [cînd domnițele intrară în camera lor... / ca să se culce,] el se furișă binișor pe lîngă ele / și intrară împreună... / El le văzu / că [în loc să se dezbrace spre a merge la culcare] ele începură a se pieptăna, a se îmbrăca în haine scumpe și a se găti de ducă. / El se miră / de cele ce vedea / și hotărî / ca să se ție după dinsele, / să vadă... / unde au să se ducă. / — P. Ispirescu, *Cele douăsprezece fete de împărat...*

2. Construiește cîte o propoziție în care pronumele *mă, te, se, ne, vă* cu funcția de complement obiect direct să fiela aceeași persoană și la același număr ca și subiectul. Subliniază complementele, indică prin săgeată verbele determinate și verifică funcția de complement obiect direct, ca la exercițiul anterior.

V. Uneori între prepoziția *pe* și substantivul cu funcția de complement obiect direct se intercalează unul sau mai multe atribute adjectivale ale substantivului respectiv:

A1 A2 C

Îl admira *pe harnicul și priceputul meșter*.

Ai grijă ca în astfel de construcții să nu iei prepoziția cu atributul care urmează după ea. *Prepoziția este a substantivului, nu a adjectivului.*

Exerciții

1. Subliniază complementele directe. Dacă între prepoziția *pe* și complement sînt intercalate atribute, notează-le cu litera A.

a) Și s-a pregătit meșterul/ să primească *pe luminata cumpărătoare*,/ și cuptoarele nu mai prididiră luna aceea/ să topească/ și să închege cel mai curat și luminos cleștar de oglindă/. — Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.

b) Și apoi să fi văzut *pe neobositul părinte*,/ care umbla prin sat din casă în casă.../ și sfătuia *pe oameni*/ să-și deie copiii la învățătură/. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Cîteva zile după-aceea, crudul Ieremia osîndi *pe toți prinșii la moarte*.¹¹⁰ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Pe acest Roman-Barbă-Roșă, la o nevoie, îl răscumpărase de la pedeapsă Măria sa Nicoară/. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește trei propoziții cu complementele directe exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu unul sau mai multe atribute adjectivale intercalate între prepoziție și substantivul cu funcția de complement obiect direct. Subliniază complementele.

VI. Complementul obiect direct poate fi exprimat și prin părți de vorbire nedeclinabile:

— printr-un verb la mod nepersonal (*infinitiv, supin și gerunziu*):

↓
Și încep a minca cu toții la pine goală... / Și mîncă ei... / pînă ce
↓
gătesc de mîncat toate cele cinci pini. / — I. Creangă, *Cinci pini*.

↓
Cînd am auzit strigînd, / am alergat acolo. /

— printr-o interjecție:

↓ ↓
De cîte ori auzeam „jartă”,/ auzeam și „aoleo”. — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

Exercițiu

Subliniază complementele directe, indică prin săgeată verbele determinate și analizează complementele arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Iarna, vara era cu ciobanii;/ la ei se deșteptă,/ pe ei începu a-i cunoaște,/ în munți se deprinse a umbla-n picioare, jucîndu-se cu mieii și cu iezii;/ de la mîerlă învăță a cînta cu gura,/ fluier îi făcuse-nenea Pahon,/ iar în frunză-l învăța a zice moș Gligor./ — Vol. *Din folclorul nostru*.

¹¹⁰ — „Lua un cojoc *pe ea*”. — Nu este compl. ob. direct: nu este posibilă repetarea complementului *pe ea* prin pronumele neaccentuat *o* (Lua un cojoc *pe ea o*?!).

b) Biata fata unchiaşului torcea,/ ţesea.../ fără să zică nici pis,/ dară baba... pîra la unchiaş pe fiica lui/ şi o tot ocăra./ — P. Ispirescu, *Fata moşului cea cuminte*.

c) Apoi Sfînta-Miercuri a strigat.../ şi pe loc s-au adunat toate jivinile.../ şi, întrebîndu-le despre Mănăstirea de Tămîie, au răspuns toate deodată/ că nici n-au auzit măcar pomenindu-se de numele ei./ — I. Creangă, *Povestea porcului*.

d) Într-o iarnă, crivăţul..., umflîndu-se în pene, zicea:/

— Vu, vu, vu! Păziţi-vă,/ că vă îngheţ./ — P. Ispirescu, *Crivăţul şi petecul de cojoc*.

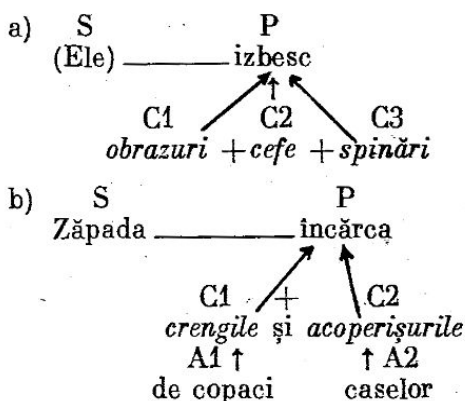
e) — A venit nebunul?.../ Trebuie /să fi venit,/ că am auzit trîntind uşile.../ Ce ţi-a mai făcut?.../ Iar ţi-a mai zis ceva,/ iar te-a ocărit.../ Spune adevărul,/ nu te ascunde de mine,/ că eu văd toate,/ parcă aş fi de faţă.../ — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

VII. Un verb poate avea două sau mai multe complemente directe coordonate, aşezate unele după altele sau despărţite prin alte părţi de propoziţie:

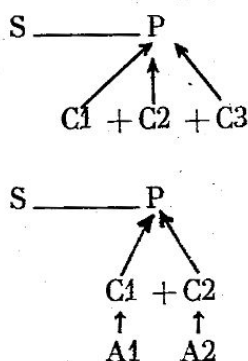
a) Cravaşele şuieră. Izbesc **obrazuri, cefe, spinări**. — Z. Stancu, *Descult*.

b) Zăpada încărcă **crengile de copaci şi acoperişurile caselor**. — M. Eminescu, *La aniversară*.

Schemele raporturilor sintactice se pot face astfel:

Schemele simplificate

Exerciţii

1. Subliniază părţile principale şi părţile secundare din propoziţiile următoare astfel: predicatul cu o linie; subiectul cu două linii; atributele cu o linie întreruptă şi complementele cu o linie în zigzag. Notează predicatele cu *P*, subiectele cu *S*, apoi complementele directe cu *C* şi atributele cu *A* şi numerează începînd cu 1 părţile de propoziţie de acelaşi fel. Fă schema raporturilor sintactice coborînd complementele directe şi atributele sub cuvintele determinate.

a) — Măi Huţule,/ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară şi fluier./ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

b) Nu voi mormînt bogat,
Cîntare şi flamuri,/

Ci-mi împletiti un pat
Din tinere ramuri./ — M. Eminescu, *Nu voi mormînt bogat*.

¹¹¹ — „osîndi pe toţi prinşii”. — Compl. ob. direct exprimat prin substantiv provenit din participiu. Este posibilă dubla exprimare a ob. direct (*ti osîndi pe toţi prinşii*).

c) Războiul cere carne și sînge/ și oamenii dau războiului carnea lor și sîngele lor./ — Z. Stancu, *Descult*.

d) Primăvară, muma noastră,/
 Suflă bruma din fereastră
 Și zăpada de pe coastă./ — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

e) În fiecare piine, mîna omului plămădește tainele pămîntului, secretele soarelui și lacrimile cerului./ — Tudor Mușatescu, 10.

f) În limba de azi întîlnim peși și pe cu unite în forma și cu, de asemenea cu valoare de conjuncție.* — *Gramatica Academiei*.

g) — Spune-mi, zmeule spurcat,/ unde ai ascuns tu soarele și luna.../ Se codea zmeul îngîinind verzi și uscate./¹¹² — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

2. Construește două propoziții cu mai multe complementele directe ale aceluiași verb, exprimate prin substantive, și alte două propoziții în care substantivele cu funcție de complement direct să fie determinate de unul sau mai multe atribute.
 Fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului obiect direct

I. Locul obișnuit al complementului direct este după verbul determinat.
 El poate sta însă și înaintea verbului determinat:

Ba eu oaste n-oi lua, / Cine aduce oaste-n țară /

Că țara m-a blăstema: / Sub blăstemul țării piară! — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele directe. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului. Indică prin săgeată verbele determinate de complementele directe. Analizează complementele directe arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Tu de asta nu uita:/ Armele să-ți oțelești,/
 Vamă dreaptă să plătești,/ Hainele să-ți primenești./
 — Novac și Corbul.

b) Hîrtia o adusese poșta, o dată cu ziarul./ Moromete nici măcar n-o citise,/ își aruncase doar ochii pe plic,/ văzuse titulatura băncii/ și-l lăsase pe Niculaie/ să-l deschidă./ El răsfoia ziarul./ — M. Preda, *Moromeții*.

c) Ba, și-n ciur le-adusei apa,/
 Ca să fiu în rost,/
 Lemne le-am tăiat cu sapa./ — G. Coșbuc, *Nunta în codru*.

* Cuvintele „și“, „cu“, „și cu“ sînt tipărite în lucrarea citată cu litere cursive pentru a se arăta că sînt folosite ca nume ale cuvintelor respective, deci ca substantive.

d) Și pe cîți n-a ajutat dumnealui după puterile dumnealui, cu bani/ pe care nu i-a mai văzut.¹¹³ — I. Al. Brătescu-Voinești, „Un regiment de artilerie“.

e) Ce spun stelele cerului/ cînd clipește din ochii lor rotunzi, noaptea?.../ — Z. Stancu, *Descult*.

2. Construiește:

— două propoziții în care complementul obiect direct, exprimat printr-un substantiv fără prepoziție, să fie așezat la începutul propoziției;

— patru propoziții interogative în care complementul obiect direct să fie exprimat prin pronumele *care, cine, ce, cîți (cite)*.

Subliniază complementele și indică prin săgeată verbele determinate.

II. Cînd verbul determinat este la *infinitiv* sau la *conjunctiv*, *complementul direct exprimat printr-un pronume personal neaccentuat se intercalează între prepoziția infinitivului sau conjuncția „să“ și verb. Complementul exprimat prin pronumele „-l“ sau „-i“ se leagă de prepoziția „a“ sau de conjuncția „să“ prin liniuță:*

pentru a-l lămuri; pentru a-i lămuri; pentru a vă lămuri; să-l lămurești;
să-i lămurești; să vă lămurească.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la modul infinitiv sau conjunctiv și cu două linii complementele directe care le determină. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) Înainte de a-l lăsa singur pe Măria sa, slujitorul cel oacheș a scos cu grijă o straiță.../ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Oștenii vechi știu/ cum să-i hrănească pe drum,/ a răspuns bătrînul fără a-l privi./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Și aș ruga pe Luminarea sa,/ că, [dacă are de gînd a ne ospăta,] apoi să ne îndească mai mult cu udeala./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Mihai nu putea a se înțelege cu creditorii, lipsindu-i mijloacele de a-i plăti./ Vru a pune stavilă la răpirile lor,/ dar nu izbuti decît a-i întărita mai mult și a-i revolta asupra-i./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2. Construiește cîte două propoziții în care complementele directe, exprimate prin pronumele *-i, -l, ne, vă, le*, să determine un verb la infinitiv și alte propoziții în care aceleași complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele directe.

III. Cînd complementul obiect direct exprimat printr-un pronume neaccentuat (personal sau reflexiv) determină un verb la infinitiv, așezat după verbul a putea, pronumele cu funcția de complement al infinitivului se așază înaintea verbului a putea:

te pot ajuta; o (îl) pot ajuta etc.; mă pot apăra, te poți apăra,
se poate apăra etc.

¹¹³ — Secvența „verzi și uscate“ nu reprezintă două complemente exprimate prin adjective substantivate, ci un singur complement obiect direct, o parte de propoziție dezvoltată exprimată printr-o expresie cu valoare substantivală, avînd sensul „lucruri inutile, nimicuri, minciuni“ (DEX).

Sensul acestor construcții este: pot *a te ajuta*; pot *a o (-l) ajuta*;
 pot *a mă apăra*; poți *a te apăra*; poate *a se apăra* etc.

În construcțiile cu infinitivul fără prepoziția „a” de felul celor prezentate mai sus, precum și în construcțiile în care pronumele neaccentuat cu funcția de complement obiect direct al infinitivului este plasat după gerunziul verbului „a putea” sau după formele compuse ale acestuia — (ne)putându-l (-i, -mă, -te, -se etc.) *apăra*; am putut-o (voi putea-o, aş putea-o) *apăra* —, se face în majoritatea cazurilor greșeala de a considera complementul infinitivului drept complement al verbului „a putea”. Pentru evitarea greșelii ține seama de faptul că, în construcțiile de tipul „a putea + verb la infinitiv”, oricare ar fi cuvintele din vecinătatea lui „a putea”, complementul acestuia nu poate fi decât verbul la infinitiv. Observă, de asemenea, și echivalările cu construcțiile arhaice în care infinitivul aflat după „a putea” este precedat de prepoziția „a” și însoțit de complementele lui.

Exercițiu

Subliniază complementele directe care determină un verb la infinitiv și verbele la infinitiv cu funcția de complement obiect direct al verbului *a putea*. Indică prin săgeată verbele determinate. Motivează oral că sînt complemente ale verbelor la infinitiv, nu ale verbului *a putea*.

- a) Și-atîta e roua/ ce-o plînge
 Cîmpia,/ că-n palme-o poți strînge
 Ca-n cupă/ s-o bei./ — G. Coșbuc, *Factul zilei*.
- b) Cîte doruri m-au mîncat/ Nu-l pot uita/ pînă mor./
 Eu pe toate le-am uitat;/ Bădiță, dragostea ta [pînă mor]
 Înfocatul tău de dor N-o pot uita./ — *Folclor*.
- c) La joc mă poți oricînd vedea
 Cu fetele de seama mea./ — G. Coșbuc, *Dușmancele*.
- d) Bade, dorul de la tine
 Peste multe dealuri vine/
 Și nu-l poate opri nime./ — *Folclor*.
- e) Irina rămase locului./ O apuca cu călduri.../ și nemaiputîndu-se stăpîni, începu/
 să plîngă./ — B. Șt. Delavrancea, *Văducele*.

Punctuația complementului obiect direct

I. Complementul obiect direct nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat:

Am adus cărțile. / *Am adus toate cărțile.* / *Cărțile le-am adus eu.* /

II. Complementele directe coordonate se despart sau nu se despart între ele prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație prezentate la capitolul „Conjuncția”, p. 390—391.

¹¹³ — „pe cîți n-a ajutat.../ pe care nu i-a mai văzut...” — Compl. ob. directe: *pe care* este dublat prin pronumele neaccentuat în acuzativ *i-* (= pe ei); compl. *pe cîți* poate fi dublat prin pronumele neaccentuat: *pe cîți* nu i-a ajutat.

Exercițiu

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești: complemente directe juxtapuse coordonate prin conjuncțiile *și, sau (ori)*, nici folosite numai între complementele coordonate; complemente cu aceleași conjuncții folosite și înaintea primului termen al coordonării; complemente legate prin locuțiunile conjuncționale: (atît)... *cît și*; (nu numai)... *ci și*. Motivează oral punctuația folosită.

Complementul obiect indirect

I. Complementul obiect indirect *determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție. El arată de obicei obiectul căruia i se atribuie acțiunea, însușirea sau caracteristica exprimată prin cuvîntul determinat ori obiectul căruia i se atribuie un obiect prin acțiunea exprimată de cuvîntul determinat.* Pentru acest complement se folosesc termenii: *complement obiect indirect, obiect indirect sau complement indirect*:

	Cuvîntul determinat	Ce i se atribuie obiectului
Ne <u>uităm</u> la munții	<i>verb</i> ;	o acțiune;
Îmbrăcați <u>în codri.</u> /	<i>participiu</i> cu valoare adjectivală;	o însușire;
Pomii sînt <u>plini de flori.</u> /	<i>adjectiv</i> ;	o însușire;
Pădurea este <u>mai departe de sat.</u> /	<i>adverb</i> ;	o caracteristică;
<u>Vai</u> de zilele noastre cele pustii! / — M. Sadoveanu, <i>Nicoară Pot-coavă.</i>	<i>interjecție</i> cu funcția de nume predicativ: (e) <i>vai</i> ;	
I-am <u>dus</u> Mariei flori. /	<i>verb</i> ;	un obiect (flori);
Pofim (<u>na</u>) și ție flori. /	<i>interjecție</i> cu funcția de predicat.	un obiect (flori).

Foarte frecvente sînt construcțiile în care verbul determinat de complementul indirect are și un complement direct. Acesta arată în majoritatea cazurilor un obiect atribuit celui indicat de complementul indirect sau un obiect luat de la obiectul indirect:

I-am <u>adus</u> băiețelului o minge. /	— obiectul direct <i>o minge</i> a fost atribuit obiectului indirect — <i>băiețelului</i> ;
Am <u>luat</u> de la Ion o minge. /	— obiectul direct <i>o minge</i> a fost luat de la obiectul indirect — <i>de la Ion</i> .

În alte construcții (tot foarte frecvente) obiectul atribuit celui indicat de termenul cu funcția de complement obiect indirect este exprimat printr-un cuvînt cu funcția de subiect:

S S S
Tabloul îmi place; Acesta îmi convine; Mi-e sete (milă, teamă etc.).

Complementul obiect indirect răspunde la diferite întrebări care depind de cazul substantivului, al pronumelui sau al numeralului prin care este exprimat:

	Cazul	Întrebările
I-am adus băiețelului o minge. /	dativ	Cui am adus? — băiețelului.
Ne uităm la munți. /	acuzativ	La ce ne uităm? — la munți.
Vorbeam despre tine (despre cei doi). /	acuzativ	Despre cine vorbeam? — despre tine (despre cei doi).

Observă că, atunci când complementul obiect indirect este exprimat printr-un substantiv sau alt cuvânt la acuzativ cu prepoziție, întrebarea începe cu prepoziția respectivă: **la ce? despre cine?**

Pentru a deosebi complementul obiect indirect cu prepoziție de complementul indirect exprimat prin cazul dativ, se folosește denumirea **complement (obiect) prepozițional**.

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate complementele indirecte din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le după modelul următor:

Model de analiză

	Prin ce este exprimat		Întrebările
	complementul obiect indirect	cuvântul determinat	
am dat <i>Mariei</i> vorbește <i>cu el</i>	substantiv în dativ pronume personal în acuzativ cu prepoziția <i>cu</i>	verb verb	<i>Cui</i> am dat? <i>Cu cine</i> vorbește?
e plină <i>de rod</i>	substantiv în acuzativ cu prepoziția <i>de</i>	adjectiv	<i>De ce</i> e plină?

Textele de analizat

a) Astfel, [ca să se îmbuneze cu creștinii dimprejurul său,] el (Ștefan)... trimise unui prieten ungur un steag ca dovadă a vitejiei sale. / — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

b) S-a sculat bietul Ali de pe jos, / s-a scuturat de colb, / apoi, uitându-se la binefăcătorul lui, i-a mulțumit înșinind cuvinte de adîncă recunoștință. / Pe urmă, a mulțumit Ali și lui Mahomet. / — Em. Gârleanu, *Recunoștința*.

c) — Ascultă, prietino Agapie, / deocamdată aud vorbe, / și eu sînt deprins cu faptele. / Am înțeles de la căpitanul Petrea... / că Vadul Lipsei nu-i departe de tîrgul Moghîlăului. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Mircea și Stoica urmau prin păduri călea lor cea rătăcită, plini de groază... / și fugeau înainte sperîindu-se de vîntul dimineții / ce mătura uscăturile. / — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

e) — Harap-Alb, / fiindcă... ți-a fost milă de viața noastră..., / vre(a)u / să-ți fac și eu un bine; / na-ți aripa asta / și [cînd vei avea vreodată nevoie de mine,] să dai foc aripei... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește cite o propoziție în care să se afle complementele indirecte care determină: *un verb; un adjectiv; un adverb; o interjecție*. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cele mai multe complementele indirecte sînt exprimate prin substantive, pronume sau alte părți de vorbire cu valoare de substantiv, la cazul dativ fără prepoziție sau la acuzativ cu diferite prepoziții: cu, de, despre, între, la, de la, pentru etc.:*

Le-am dat fratelui tău.
Le-am dat lui Ion.
Vorbeam despre excursie.
Le-am pregătit pentru tine.
Sătulul nu crede celui flămînd.

M-am adresat celor doi.

substantiv la dativ;
substantiv la dativ;
substantiv la acuzativ cu prepoziție;
pronume la acuzativ cu prepoziție;
substantiv (adjectiv substantivat) la dativ;
numeral cu valoare de substantiv, la dativ.

Complementul obiect indirect se exprimă și prin *substantive, pronume sau numerale la genitiv* ori prin *adjective posesive la acuzativ cu prepozițiile asupra, contra, împotriva*:

A năvălit asupra dușmanului (sau asupra lui, asupra alor tăi, asupra ta).

A luptat contra (împotriva) nedreptății (sau contra celor doi).

Aceste complementele exprimă de obicei atitudinea subiectului față de obiectul indicat prin complementul indirect. Ele răspund la întrebările: *asupra cui?, contra (împotriva) cui?*

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează complementele cu litera C și numerează-le. Scoate din texte complementele indirecte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund; prin ce părți de vorbire sînt exprimate și cazul la care se află*.

a) Măria sa mai poruncește negustorilor/ să coboare obloanele/ și să-și scoată marfa./ Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Acolo, jos, ei erau cu picioarele pe pămînt/ și se puteau bate cu lupii./ De ei era bine.../ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

c) Mi-e dragă una/ și-i a mea./

Decît să mă dezbar de ea./

Mai bine-aprind tot satul./ — G. Coșbuc, *Numai una*.

d) Și neștiînd [ce să facă,] zise lui Ipate cu binișorul:/

— Om bun, na-ți banii.../ și lăsă-mă în pace./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

e) — Avem nevoie de oșteni buni, cinstite comise Manole./

— Măria ta, [răspunse Jder bătrînul,] acești feciori ai noștri nu s-au născut pentru altceva./

— Ai rostit vorbe plăcute pentru urechile noastre, cinstite comise./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Simina simți toată greutatea sacului/ și se apropie cam cu frică de scară./
 — Dă-te jos,/ că-mi vine rău,/ îi zise ea lui Șofron./ Mai bine te-ai duce/să le ajuți lor./
 — I. Slăvici, *Pădureanca*.

f) — Pe copii i-a omorît?/
 — La trei le-a tăiat capul cu satirul..., / celorlalți le-a băgat pumnul pe beregată./
 — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

g) Acolo gândurile mamei se limpeziră,/ obrazul copilei înflori mai frumos,/ iar mintea li se statornici la amîndouă./ — Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.

IV. Uneori între substantivul cu funcția de complement obiect indirect și prepoziția care îl precedă se intercalează unul sau mai multe atribute. Fii atent să nu iei prepoziția cu atributul care urmează după ea:

A1	A2	C
Mă interesez de această importantă lucrare.		
	Mă interesez	
	↑ C	
	de lucrare(a)	
A1 ↗	↖ A2	
această	importantă	

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit complementele indirecte exprimate prin substantive în acuzativ cu prepoziție și atributele. Notează-le și numerează-le, apoi fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care se află complemente indirecte.

a) Toți zmeii din lume

Se-nchină l-al meu nume./ — V. Alecsandri, *Făt-Logofăt*.

b) Garoafele din glastră...

Vorbesc de-o fată blondă cu fața diafană,/

Vorbesc de-o preafrumoasă și mîndră castelană./¹¹⁵ — D. Anghel, *Cîntec*.

c) Cînd sosi ziua mezatului,/ piața ocîrmuirii înfățișa un tablou vrednic de cele mai cumplite vremi ale barbariei./ — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

d) Ne luăm rămas-bun de la mîndrețile ținutului Prahova/ și cătăm spre răsărit... la munții cei plini de comori./ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe atribute intercalate între substantivul cu funcția de complement indirect și prepoziția care îl însoțește. Subliniază în mod diferit complementele indirecte și atributele și fă schema raporturilor sintactice.

V. Complementul obiect indirect se exprimă și printr-un verb la un mod nepersonal:

E dornic de a citi.

verb la *infinitiv*;

S-a săturat de umblat prin lume.

verb la *supin*;

S-a săturat umblînd prin lume.

verb la *gerunziu*.

¹¹⁴ — *Asupra cui s-a stropșit? — asupra Daciei.* — Compl. ob. indirect exprimat prin substantivul în genitiv *Daciei* precedat de prepoziția *asupra*.

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează complementele indirecte arătând la ce întrebări răspund și prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Dar [cînd auzeam de legănat copilul,] nu știu/ cum îmi venea,/ căci tocmai pe mine căzuse păcatul/ să fiu mai mare între frați./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Băiatului îi era frică,/ dar îi era și rușine de a-i fi frică./ Așa chemă pe cîine într-un gînd bun:/

— Azor!/
Acesta, foarte mulțumit de a-și găsi stăpînul, deschise gura/ și gîfii mai departe, lăsîndu-se/ să-l netezească băiatul pe cap./

Relațiile de prietenie dintre cîine și băiat deveniră și mai puternice/ cînd băiatul, aducîndu-și amînte de cureaua, o legă de gitul lui Azor.¹¹⁶ — D. Zamfirescu, *Spre Cotești*.

c) Un nou Eminescu apărură: minte setoasă de a ști, suflet doritor de a împărtăși altora, inimă revărsîndu-se în bunătate./ — N. Iorga, *Eminescu și generația de astăzi*.

d) — Ia să-l învăț eu a-și mai bate altă dată joc de om.../

Și [cum dormea, sărmanul, cu fața în sus,] îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicînd:/

— Na!/ Satură-te de făcut șagă cu mine, cîrpaciule!/ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

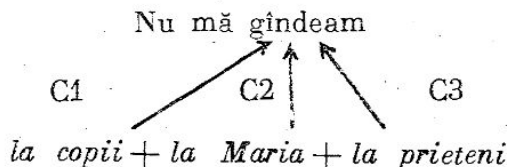
e) Femeile în vîrstă nu se mai săturau privindu-și mîndrețele./ — B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*.

2. Construieste cîte două propoziții cu complemente indirecte exprimate prin verbe la infinitiv, la supin și la gerunziu. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. Un verb sau un adjectiv, un adverb, o interjecție poate avea două sau mai multe complemente indirecte coordonate:

C1 C2 C3

Nu mă mai gîndeam nici la copii, nici la Maria, nici la prieteni.

Uneori, cînd un verb are mai multe complemente indirecte coordonate, exprimate prin substantive cu prepoziție, dacă ele cer aceeași prepoziție, ea nu se mai repetă înaintea fiecărui complement:

C1 C2

— Oamenii au împodobit malurile Dunării... cu sate și orașe (și cu orașe).

— Z. Stancu, *Descult*.

¹¹⁵ — „Vorbesc de-o preafrumoasă și mîndră castelană”. — De cine vorbesc? — de-o castelană.

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte, notează-le cu litera C și numerotează-le. Scoate din texte complementele indirecte ale aceluiași verb împreună cu verbul determinat și fă schema raporturilor sintactice după modelul de mai sus.

a) Pierderea productivității s-a calculat în fiecare caz atât pentru lemnul de lucru, cât și pentru cel de foc. / — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

b) (Neacșu) numai ca din poveste și mai aducea aminte de părinții și de frații săi..., / dar [cum se uita acum la fiică-sa...,] morții lui unul câte unul înviau. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Ați împletit atâtea jale

În doina voastră / care plînge, /

Doar holdele cu spice grele

Răsar din lacrimi și din singe. / — O. Goga, *Graiul pinii*.

d) Duminică..., la 15 august,... soarta se îndeplinește asupra lui și asupra tuturor copiilor, Văcărescu precedându-i în moarte. / — N. Iorga, *Sfârșitul lui Constantin Brîncoveanu*.

e) În acest sens a alcătuit el... un proiect de memoriu destinat atât Porții, cât și reprezentanților Puterilor Garante. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

f) Am uitat... de liceul cel de toate zilele, de foame, de prigoana medicală a bunicii, stînd mereu la fereastra zarzărului. / — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

2. Construiește cîte două propoziții cu mai multe complemente indirecte prepoziționale ale aceluiași verb. Subliniază complementele indirecte și fă schema raporturilor sintactice.

Locul complementului obiect indirect

I. *Locul obișnuit al complementului obiect indirect este după cuvîntul determinat, dar el poate sta și înaintea acestuia:*

Unii își trăiesc viața, / alții o închină unui vis. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Dunării fac turcii vad. / — St. O. Iosif, *Gruia*.

Complementul obiect indirect poate sta chiar lângă cuvîntul determinat, ca în exemplele de mai-sus, sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de propoziție:

Ne apropiem tot mai mult de ținta călătoriei noastre. /

De partea aceasta a grădinii mă ocup eu. /

Exerciții

1. Subliniază complementele indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate. Fă schema relațiilor sintactice din propozițiile cu complemente indirecte coordonate, cuprinzînd în schemă toate părțile de propoziție studiate pînă acum.

a) Cu un ceas înaintea amiezii, domnul s-a ridicat din tron / și a zis către jupînii juzi surîzînd lînced: /

— Destul. / Ajunge fiecărei zile răutatea ei.¹¹⁶ — M. Sadoveanu *Nicoară Potcoavă*.

¹¹⁶ — „mulțumit de a-și găsi stăpînul“. — Compl. ob. indirect exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *de*.

b) În urmă-mi popoarele cîntă

Cîntări de la mine-nvăţate./ — G. Coşbuc, *Povestea cîntării*.

c) Spune-mi/ cum pot de rimă, de muză-a mă desface,/

Şi eu, drept răsplătire, o satiră ţi-o face./

— Gr. Alexandrescu, *Epistolă — Domnului maior Voinescu II*.

d) Pentru dînsui nu exista lucru/ care să nu fie bun de nimic.../ Mă uitam la el/ cum clătina din cap/ şi mormăia: „hm!... del!“/ la orice socotea el/ că e un act de risipă./¹¹⁸

— I. Al. Brătescu-Voineşti, *Moş Niţă Hirleş*.

e) De lupi, urşi, mistreţi şi căprioare erau plini codrii./ — M. Sadoveanu, *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.

f) Se desfăta în palaturile cele aurite.../ se bucura de frumuseţea florilor şi de dulceaţa şi curăţenia aerului, ca un fericit./¹¹⁹ — P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrîneţe...*

g) Am apărât pe sărmanii lumii/ şi am ridicat sabia împotriva nedreptilor direcători ai ţării acesteia./¹²⁰ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construieste cîte o propoziţie în care să se afle complemente indirecte aşezate după cuvîntul determinat şi înaintea acestuia, alături de cuvîntul determinat, apoi despărţite de acesta prin alte părţi de propoziţie.

Subliniază complementele indirecte şi indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Cînd complementul obiect indirect exprimat printr-un pronume personal sau reflexiv la dativ determină un verb la infinitiv sau la conjunctiv, el se intercalează între prepoziţia infinitivului sau conjuncţia să şi verb:*

pentru *a-mi aduce*; pentru *a-ţi aduce*; pentru *a-i aduce*; pentru *a-şi aduce* etc.; *să-mi aducă*; *să-i aducă*; *să-şi aducă*; pentru *a ne aduce*; ca *să ne aducă* etc.

Exerciţiu

Construieste cîte o propoziţie în care complementele indirecte exprimate prin pronumele *-mi*, *-ţi*, *-i*, *-şi* să determine un verb la infinitiv şi alte propoziţii în care aceleaşi complemente să determine un verb la conjunctiv. Subliniază complementele indirecte.

III. *Cînd complementul obiect indirect exprimat printr-un pronume neaccentuat în dativ determină un verb la infinitiv aflat după verbul „a putea“ (deci un infinitiv fără prepoziţia „a“), pronumele neaccentuat în dativ (ca şi cel în acuzativ) se aşază, în limba literară actuală, înaintea verbului „a putea“:*

— *îmi* poţi spune, *îţi* pot spune, *îi* poţi spune etc.;

— *îmi* pot aduce, *îţi* poţi aduce, *îşi* poate aduce etc. (orice);

— *mi-am* (*ţi-ai*, *şi-a* etc.) putut aduce (orice).

Fac excepţie construcţiile cu gerunziul verbului „a putea“, care, asemenea oricărui gerunziu, primeşte pronumele neaccentuat la dreapta lui: putîndu-*mi* (putîndu-*ţi*, putîndu-*i*, putîndu-*şi* etc.) aduce (orice).

¹¹⁷ — „ajunge fiecărei zile“. — Cui ajunge? — zilei. Cazul dativ este indicat de forma adjectivului pronominal nehotărît *fiecărei*, acordat cu substantivul determinat.

Aceste construcții, ca și cele de același tip cu pronumele neaccentuat în acuzativ, provin din construcțiile, acum arhaice, în care infinitivul aflat după „a putea” era folosit ca după celelalte verbe: cu prepoziția „a” și cu pronumele neaccentuate pe locul lor obișnuit — poți a-mi spune, pot a-ți spune, poți a-i spune, pot a-mi aduce, poate a-și aduce etc.

Înaintea verbului „a putea” trec și grupurile de două pronume neaccentuate dependente de verbul la infinitiv: mi-l (mi-i) pot aduce, ți-l (ți-i) poți aduce, i-l (i-i) poți aduce etc.

În construcțiile cu dublă exprimare a complementului obiect indirect termenul dublat prin pronumele neaccentuat în dativ poate sta după infinitiv sau poate trece și el înaintea verbului „a putea”:

imi poți spune mie sau mie îmi poți spune; îi poți spune lui Ion sau lui Ion îi poți spune etc.

Deplasarea pronumelui reflexiv neaccentuat al verbului la infinitiv înaintea verbului „a putea” prezintă interes și pentru complementul indirect prepozițional, în ce privește stabilirea verbului regent, deoarece și la infinitivul verbelor reflexive — a se bucura, a se gândi, a se mândri etc. — pronumele reflexiv

trece înaintea verbului „a putea”: Părinții se pot mândri cu el (= pot a se mândri cu el); Nu mă pot gândi la nimic (= nu pot a mă gândi la nimic).

Transformarea construcțiilor discutate, cu infinitivul fără prepoziția „a” plasat după verbul „a putea”, în construcțiile din care au provenit te va ajuta la evitarea greșelilor ce se fac de obicei la analiza sintactică a termenilor din construcțiile respective: considerarea termenilor ce depind de infinitiv drept termeni dependenți de verbul „a putea”.

Exerciții

1. Transformă construcțiile infinitivale în construcții de tipul celor folosite în limbă literară actuală (cu infinitivul fără prepoziția „a”). Fă, în ambele tipuri de construcții, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice ca în exemplele date în explicațiile de mai sus.

a) Poți a-mi trimite cărțile?	
b) Pot a-ți promite ajutorul meu.	
c) Ar putea a-mi spune multe.	
d) A putut a-ți da un sfat bun.	
e) Nu poate a-și procura o carte.	

2. Subliniază cu o linie verbele la infinitiv determinate de complemente indirecte (în dativ sau prepoziționale) și cu două linii complementele respective. Verifică analiza făcută prin transformarea construcțiilor cu infinitivul fără prepoziția „a” în construcțiile din care au provenit. În privința sublinierilor și a indicării relațiilor sintactice, procedează ca la exercițiul 1.

¹¹² — „să nu fie bun de nimic”. — De ce să nu fie bun? — de nimic. — Compl. ob. indirect exprimat prin pronume negativ.

¹¹³ — De ce se bucura? — de frumusețea și de dulceața... și (de) curățenia... — Compl. ob. indirecte.

¹²⁰ — Împotriva cui am ridicat? — Împotriva directorilor (lor). — Compl. ob. indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv cu prepoziția împotriva. Articolul -lor apare la adjectivul care precedă substantivul (nedreptăților).

a) Cu aceeași minciună nu-ți poți pescui de două ori aceeași încredere./ — N. Iorga, *Cugetări*.

b) Nu-i putea ierta feciorului / că [de când se însurase] nu-i mai păsa de ea./ — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

c) În sufletele noastre ai lăsat o icoană /pe care nimeni nu ne-o poate lua înapoi./ — N. Iorga, *Nicolae Grigorescu*.

d) Casa lui Vasile Secăreanu se putea mândri cu șase fete care de care mai frumoasă./ — M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.

e) E ciudat/ cum se pot gândi oamenii la moarte/ când este atât de făcut în viață./ — N. Iorga, *Cugetări*.

f) ...mă durea capul, /de credeam/ c-o să plesnească./ Stăteam/ și nu mă puteam gândi la nimic./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

Punctuația complementului obiect indirect

I. Complementul obiect indirect nu se desparte prin virgulă de cuvântul determinat:

Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag? / — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

II. Complementele indirecte coordonate se despart sau nu prin virgulă, potrivit regulilor de punctuație a părților de propoziție coordonate.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții cu mai multe complement indirecte ale aceluiași verb:

— nelegate prin conjuncții;

— legate: prin conjuncțiile *și, sau, ori*, folosite numai între complemente; prin conjuncțiile *și, nici, sau, ori, fie*, folosite și înaintea primului complement; prin locuțiunile conjuncționale (atît)... *cît și*, (nu numai)... *ci și*. Explică oral punctuația folosită.

Complementul de agent

I. Complementul de agent* determină un verb la diateza pasivă (exprimată prin *a fi + participiu*) sau la pasivul reflexiv și arată de cine este făcută acțiunea exprimată de verbul determinat.

Această strimtoare fu aleasă de Mihai-Vodă... / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

Vlad VIII... se orînduise (= fusese orînduit) domn de Înalta Poartă. — Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie*.

* Denumirea „complement de agent” vine din limba latină: *agens — agentis = care face, îndeplinește*.

c) Aceste scrisori n-ajunseră pînă la Ali, fiind prinse de către ai noștri./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) După ceasul al cincilea, au filfrit perdelele ceții/ și au prins a fi minate de un vînt din răsărit./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) Pînă atunci se încheie de Radu un tratat lămurit cu „craul“ vecin./ — N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.

f) Petrea Bacalu era pe atunci numele de modă al otelurilor din Moldova.../ Acest nume fusese ilustrat de bogatul Petre Bacalu din Iași.../ — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

g) În primăvara lui 1923, s-a votat de către Parlament Constituția cea nouă./ — Const. C. Giurescu, *Amintiri*.

h) Baltazar... după o lungă luptă cu gîdea, fu sugrumat./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

i) Și a mai hotărit Domnul Ștefan-Voievod și alte ținuturi.../ După ce s-au hotărit ținuturile.../ s-a purces la sus-numita selecție a vrednicilor./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

2. Subliniază cu o linie complementele de agent și cu două linii complementele indirecte construite cu prepoziția *de*. Indică prin săgeată verbele determinate. Acolo unde complementul de agent este subînțeles, indică-l procedînd ca la subiectul subînțeles.

a) Pe stînga, Ceahlăul se înălța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mina fermecată a vreunui vrăjitor din povești./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Rătăcit de ceilalți, Miu s-a aruncat pe calul de cetlău, retezînd-o d-a curmezișul holdelor./¹²¹ — B. Șt. Delavrancea, *Răsmirița*.

c) Bădicul Melentea are o casă de birne înnegrită de vreme și mîncată de cari, sus, la marginea pădurii./ — I. Agârbiceanu, *Melentea*.

d) Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară

Lipsită de iubire,/ cum că principiul rău,

Nedreptul și minciuna al lumii ducă frîu./

— M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

II. Prepoziția compusă *de către* se folosește de obicei înaintea complementelor de agent exprimate prin substantive ce denumesc *persoane, instituții sau țări*:

În Țara Românească primele cărți au fost tipărite (s-au tipărit) *de către* (de) tipograful Macarie.

Propunerile au fost făcute (s-au făcut) *de către* (de) România.

Există și atribute cu prepoziția „de către“. Ele provin din complemente de agent exprimate prin substantive de felul celor arătate mai sus, iar substantivele determinate sînt de origine verbală (alegerea, conducerea etc.):

Alături de vechea exploatare patriarhală a sclavilor a apărut acum și *exploatarea* sărăcimii libere *de către* bogătași. — H. Daicoviciu, *Dacii*.

Să nu confunzi aceste atribute cu complementul de agent. Confuzia se face deseori din cauza prepoziției și a sensului de acțiune al substantivului determinat.

Exercițiu

Construiește: cîte două propoziții în care complementul de agent să fie exprimat prin substantive ce denumesc persoane, instituții, țări; două propoziții cu complemente de agent, nume de lucruri; două fraze cu complementul de agent subînțeles. (Indică-l ca pe subiectul subînțeles.)

III. Complementul de agent *poate sta lângă verbul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de propoziție:*

↓
Propunerea lui fu primită cu bucurie de toți.

Intercalarea altei (altor) părți de propoziție se poate face și între auxiliarul „a fi” și participiu:

Meritele lui fură după cîtva timp recunoscute de către specialiști.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă sau la participiul cu sens pasiv și complementele de agent. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) A doua zi, Felix fu trezit din somn de grindina repede a unui pian/ care răsuna prin apropiere./ — G. Călinescu, *Enigma Otiliei*.

b) Sinan, văzînd aceasta, ia ofensiva/ și trece podul./ Dar deodată se vede oprit în față de Mihai ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie infocată de căpitanul Cocea./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Fiul craiului cel mai mic... iese afară în grădină/ și începe a plînge în inima sa, lovit fiind în adîncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Eu am fost azi-dimineață pe la Valea Vacii/ și am văzut la marginea pădurii, într-un tufiș, lînă de oaie mîncată acum, proaspăt, de lupi./ — I. Agârbiceanu, *Cula Mereuț*.

e) El (Răzvan) fu din simplu soldat ridicat la cele mai înalte trepte ostășești de craiul Poloniei./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2. Construieste trei propoziții în care complementul de agent să fie despărțit de verbul determinat prin alte părți de propoziție și trei propoziții în care intercalarea altor părți de propoziție să se afle între verbul auxiliar „a fi” și participiu. Subliniază complementele de agent și indică prin săgeată verbele determinate.

IV. Verbul la diateza pasivă poate avea două sau mai multe complemente de agent coordonate:

C1 C2 C3
Este apreciat de profesori, de colegi și de prieteni.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă sau la participiul pasiv și complementele de agent. Notează complementele cu litera C, numerează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Mihai... văzu/ că și aripa dreaptă dă cu încetul înapoi./ Ea fu izbită deodată de călărima lui Ragozzi, de pedestrima ungurească... și de rămășița călărimii ardeleni./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*.

121 — „Rătăcit de ceilalți”. — Compl. ob. indirect (se rătăcise de ceilalți). Nu are sensul (fiind) rătăcit de către ceilalți.

b) Iar deasupra Condrenilor... se află vestita Cetate a Neamțului,... locuită vara de vitele fugărite de streche și străjuită de ceucele și vindereli/ care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa./¹²² — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Ajungînd acolo Floarea-împărăteasa și cu Ler-Voievod, au fost întîmpinați de Albu-împărat, de împărăteasa lui, de copii și de o ceată întreagă de frunțași./ — I.L. Caragiale, *Poveste*.

d) Tot în acele zile, alte trei mii de turci trec Dunărea,/ dar fură îndată întîmpinați de către locuitorii țărani adunați și de către păzitorii marginilor/ și fură învinși./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

Punctuația complementului de agent

Complementul de agent *nă se desparte prin virgulă de verbul determinat.*

Complementele de agent coordonate se despart sau nu prin virgulă potrivit regulilor date la p. 390—391.

Exercițiu

Construiește cîte două propoziții în care să se afle mai multe complemente de agent ale aceluiași verb. Complementele să fie legate: prin conjuncțiile *și, sau, ori, fie*, folosite și înaintea primului complement; prin locuțiunile conjuncționale (nu numai)... *ci și*, (atît)... *cît și*. Subliniază complementele și explică punctuația lor.

Complementele necircumstanțiale

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Jap se năpusti-orbește în comeneni./ Trînti pe unul,/ puse pe fugă pe al doilea/ și se încăieră temeinic cu al treilea./ Dar cei luați fără de veste își veniră în fire/ și săriră cu toții asupra lui Jap./ — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

b) Cu atîta gingăsie se rugară copiii,/ încît bucătăresei i se făcu milă de dîșii;/ le dete cîte un codru de pîne,/ celui mare îi dete capul găinii,/ celui mijlociu pipota,/ și celui mai mic inima, socotind/ că acestea sînt lucruri de nimic./¹²³ — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

c) — ...Hai,/ nu mai sta la îndoială/ și dă-mi-le,/ căci atunci are să fie bine și de stăpînu-meu și de stăpîna-ța, și de mine, și de tine.../

Turturica parcă n-ar fi voit,/ dar calul... se răpede/ și-i ie apa și smicelele cu hapca,/ și apoi fuge cu dîsele la fata împăratului/ și i le dă.../ Atunci lui Harap-Alb i s-a umplut inima de bucurie./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Din zorii zilei pînă-n noapte, bătrînul... nu stă o clipă;/ ici are de plîvit o buruiănă,/ dincolo are de tuns o ramură,/ într-o altă parte de semănat ori de răsădit o floare/¹²⁴ — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

e) Cine n-a auzit de acest războinic?.../ Încă din tinereță și-a pus capul pentru frații săi, pentru noi toți.../ Fiind și frate al lui Ion-Vodă, domnia de astăzi a Moldovei se teme de el/ și atîta pe turci împotriva lui./ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Văzîndu-se astfel trădat de unii din boierii săi, părăsit de oștile ajutoare, Mihai se temu d-a nu cădea în vreo cursă a vrăjmașului sau a fi zdrobit de puterile lui cele numeroase./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

g) Erau la mijloc bani,/ poate chiar foarte mulți bani,/ pe care putea/ să-i ciștige ușor,/ fără ca să-i facă vreo nedreptate cuiva în lumea aceasta./

Foarte mulți, / foarte ușor! / și acest „foarte“ creștea-n închipuirea ei... / încît se vedea în cele din urmă scăpată de toate nevoile, putînd / să dispună ea însăși de sine. / — I. Slavici, *Comoara*.

h) Memoriul trimis... de către Cuza lui Costache Negri... fusese arătat de acesta... ambasadorului Franței, ambasadorului Angliei și lui Ali-Pașa... / Potrivit observațiilor făcute de cel dintîi, se introduc unele modificări în concluzii. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

i) Coșbuc avea... talentul de cronicar, acela de a prinde lucrurile [ce se strecoară sub unghiul cel mai interesant,] și de a spune despre dînsule așa, / încît oricine să se poată lumina. / — N. Iorga, *Ideile politice ale lui Coșbuc*.

j) Studierea amănunțită de către Cipariu a tablelor cerate... l-a condus la corectarea unor date despre latina de la baza românei. / — Rev. *Limba română*, 1983, nr. 2.

k) Opera lui (a lui Eminescu) ne stă în față, mereu, carte pururi deschisă, arătîndu-ne tuturor / cit de contopit a fost cu poporul... / Nu ni-l putem închipui decît nespus de tînr. / Și așa este, / căci mereu își retrăiește... vîrsta de aur, cu toate generațiile. / — E. Camilar, *Fîntîna curcubeului*.

Complementele circumstanțiale

Complementele circumstanțiale arată, în general, împrejurările în care se petrece o acțiune: locul, timpul, modul, cauza, scopul, condiția etc.

După împrejurările pe care le arată, complementele circumstanțiale sînt de mai multe feluri: complementele circumstanțiale de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiționale, concesive, consecutive și altele.

Complementul circumstanțial de loc

I. Complementul circumstanțial de loc *determină un verb sau o interjecție cu funcția de predicat. El arată locul unde se petrece acțiunea, punctul de plecare, direcția sau limita acțiunii.*

	Ce arată complementele	Întrebările la care răspund
Imi petrec vacanța la țară. /	locul unde se petrece acțiunea;	Unde petrec? — la țară.
Am mers prin pădure. /		Pe unde am mers? — prin pădure.
Am plecat din sat în zori. /	punctul de plecare al acțiunii;	De unde am plecat? — din sat.
Ne ducem spre Brașov. /	direcția acțiunii;	Încotro ne ducem? — spre Brașov.
Hai spre casă. /		Încotro hai? — spre casă.
Am sosit acasă. /	limita acțiunii.	Unde am sosit? — acasă.

¹²² — De cine (era) străjuită? — de ceucele și (de) vînderii. — Complemente de agent (autorii acțiunii străjuită).

¹²³ — Cui dete? — celui mare, celui mijlociu, celui mai mic. — Compl. ob. indirecte exprimate prin adjective substantivate. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles (dete).

¹²⁴ — „într-o altă parte (subînțeles — are) de semănat ori de răsădit“. — Compl. ob. directe.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc. Scoate-le din texte împreună cu verbele sau interjecțiile determinate și arată la ce întrebări răspund.

a) Ies din scorburi jderii și mițele sălbatice/ și se călăuzesc pe cărările misterioase.../ Lupoaicele își scot din vetrele de mușchi puii.../ — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții*.

b) După ce s-au urcat în turnurile de strajă oșteni pietroși,/ Mircea s-a grăbit spre Argeș./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Stau acum pe-o buturugă/ Pină-n deal;/ și parcă-i caste,/
 Și mă uit prin văi./ Cum se văd în șir pe coaste
 Nu-i mai mult decît de-o fugă Sutele de clăi./ — G. Coșbuc, *Chindia*.

d) Și[cînd să pună mîna pe dînsa,] zbrî!... pe virful unui munte/ și se ascunde după o stîncă./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) — Hai în pădure!/ strigară oamenii din față, trei vecini, privind marginile cerului și muntele.../ — E. Barbu, *Pe ploaie*.

f) Capra fiștil în dreapta,/ fiștil în stînga,/ se depărta mereu./ — P. Ispirescu, *Georgecel-Vîtez*.

2. Fă o descriere în care să folosești complementele circumstanțiale de loc. Complementele să determine verbe sau interjecții și să arate *locul acțiunii*, *punctul de plecare*, *direcția* sau *limita acțiunii*. Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Complementele circumstanțiale de loc se exprimă:

a) prin substantive, pronume sau alte părți de vorbire cu valoare de substantiv ori prin adjective posesive precedate de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională:

M-am așezat pe o piatră cu fața la oraș / și l-am
privit / pină s-au aprins deasupra lui stelele. /
— Z. Stancu, *Descuț*.

Oamenii s-au strîns în jurul mașinilor./

Ajunserăm pînă la cei doi. /

Copiii s-au adunat împrejurul nostru. /

b) printr-un adverb cu prepoziție sau fără prepoziție ori printr-o locuțiune adverbială:

Cînd deschisei ochii, / soarele era sus. /
Soarele s-a înfipt în creștetul cerului / și de
acolo dogorește. / — Em. Gârleanu, *Tovarășii*.

De jur împrejur sînt numai livezi. /

c) *printr-un verb la supin:*

Ba și pe la scădat *am tras o railă...* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.
După cum se vede din exemplele de mai sus, *complementul circumstanțial de loc* poate sta după cuvântul determinat sau înaintea acestuia.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate. Scoate din texte complementele circumstanțiale împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătând: *la ce întrebări răspund și prin ce părți de vorbire sînt exprimate*.

a) Tresărind scînteile lacu/ Las aleanul/ să mă fure/
Și se leagănă sub soare;/ Și ascult de la răcoare
Eu, privindu-l din pădure, Pitpalacu./ — M. Eminescu, *Freacă de codru*.

b) Numai rareori își ridică ochii.../ și se uită împrejur nedumerit.../ În creieri îi vîiește un gînd chinuitor/ și necentenit bolborcsește:/

— Am să mor în bălăie.../ — L. Rebreanu, *Hora morții*.

c) Stăteam într-un cotlon, foarte departe de lume.../ Doi scri luceau alături:/ unul deasupra noastră,/ altul în belta lîmpele./ Așteptam neclintîți lîngă adîncul iazului,/ fără să vorbim.../ — M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.

d) După vreo două ore de muncă, ajunseră în preajma Stănilieștilor./

De departe se vedea satul, așezat pe povîrnișul unei coline./ — D. Zamfirescu, *În război*.

e) Vulpea stă lîngă vizuină / și nu se-ndură / să meargă la vînat.../ Iar iepurele a zbughit-o la jucat./ — Em. Gârleanu, *Fricosul*.

f) Satul se-ntindea la poalele celui din urmă și de dealuri./ și mai sus cîmpia e acoperită cu tîrși./ pe culmea pleului se vede marginea pădurilor./ iar într-un viri ieșit înspre cîmpie, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche./ de unde ochiul străbate toată cîmpia./ — I. Slavici, *Pădureanca*.

2. Construiește cîte o propoziție cu complement circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile *dîntre, între, printre, înspre* și *între* (într-o, într-un). Subliniază complementele circumstanțiale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește cîte două propoziții în care să se afle complement circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile *de pe* și *după**. Subliniază complementele, apoi scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și arată la ce întrebări răspund.

4. Fă descrierea interiorului unei case folosind complement circumstanțiale de loc exprimate prin adverbe, prin locuțiuni adverbiale, prin substantive și prin adjective posesive cu locuțiunile prepoziționale *în fața, în spatele, de-a lungul, de jur împrejurul*. Subliniază complementele circumstanțiale de loc și indică prin săgeată cuvintele determinate.

III. Să nu confunzi *complementul circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv cu prepoziția pe cu complementul direct precedat de aceeași prepoziție*:

Crezînd [că deasupra apei e o floare,]
↓
se lăsă pe rîtul trandafiriu. / — Em. Gârleanu, *Musafirul*.

↓
Greuceanu strînse o dată pe zmeu... / — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Unde se lăsă?

— pe rîtul.

Pe cine strînse?

— pe zmeu.

* Prepoziția *de pe* se folosește înaintea complementului circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea *de unde?*, iar prepoziția *după*, înaintea complementului care răspunde la întrebarea *unde?*

Complementul *pe ritul* arată *locul* unde *se lăasă*, nu obiectul care suferă acțiunea, iar complementul direct *pe zmeu* arată *obiectul* care suferă acțiunea.
Ține minte: complementul direct precedat de prepoziția *pe* nu răspunde niciodată la întrebarea *pe ce?*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și cu două linii complementele directe precedate de aceeași prepoziție.

a) Pe tata și pe frate-meu Ion... i-au legat de prăjini/ și i-au dus la tîrg, la Turnu./ I-au suit pe șieperi./ În mijlocul Dunării, pe apă, i-au ținut luni și luni./ — Z. Stancu, *Descult*.

b) Greuceanu, auzind, ieși pe pod/ și strigă:/

— Vino, zmeule viteaz,/ în săbii să ne tăiem.../

Aduse zmeul pe Greuceanu/ și-l băgă în pămînt pînă la genunchi./ Aduse și Greuceanu pe zmeu/ și-l băgă în pămînt pînă în gît./ — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

c) Albe lacrimi cad pe flori

Și pe frunze,/ cînd scobori

Plînsă către văi privirea./ — G. Coșbuc, *Seara*.

2. Construiește trei propoziții cu complementele circumstanțiale de loc exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pe* și trei propoziții cu complementele directe exprimate prin substantive precedate de aceeași prepoziție. Analizează complementele arătînd felul lor și întrebările la care răspund.

IV. Unele atribute exprimate prin adverbe sau substantive cu prepoziții arată locul sau direcția obiectului denumit prin substantivul determinat: izvorul din pădure; drumul de aici; drumul spre sat.

Cînd substantivul determinat de atribut este provenit dintr-un verb, atributul lui poate arăta punctul de plecare, direcția sau limita acțiunii denumite de substantivul respectiv: plecarea din Iași; plecarea spre Iași; sosirea la Iași.

Să nu confunzi aceste atribute cu complementele circumstanțiale de loc.

Exerciții

1. Scoate din textele următoare părțile de propoziție subliniate, împreună cu cuvintele pe care le determină, și analizează-le arătînd: întrebările la care răspund și felul părților de propoziție.

Model de analiză

	Întrebările	Felul părților de propoziție
izvorul din pădure	Care izvor?	atribut substantival prepozițional
plecarea din Iași	Care plecare?	atribut substantival prepozițional
am plecat din Iași	De unde am plecat?	complement circumstanțial de loc

¹²⁶ — „Iuceau alături: unul (Iucea) *deasupra* noastră, altul (Iucea) *în balta* limpede”.
 — Complemente circ. de loc. Ultimele două complemente se află în propoziții cu predicatul subînțeles. Compl. *deasupra* noastră este exprimat prin adj. posesiv în Ac. cu prepoziție.

Texte de analizat

a) Și iar porneam *înainte, spre asfințit*,/ și urmele *dinaintea noastră* erau tot mai depărtate unele de altele./ — E. Camilar, *La coasă*.

b) Omul *de sus, de pe stîmă*, nu mai avea putere/ să înainteze.../

O pasăre trecu în zbor *peste linia funicularului*/ și poate/ că omul *de acolo* a mai văzut-o, zicîndu-și ultimul gînd: „O, dacă aș fi avut aripi!“/ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

c) Într-o seară l-au oprit străji cu coif, scuturi și lănci la pătrunderea *în codru*.../

Hotărîrea domnului s-a împrăștiat *în popor* ca lumina./ Și a început exodul *spre pustiu*.../ și *pretutindeni* era veselie și cîntare, ca-ntr-un drum *spre glia făgăduinței*./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) *Pe coastele* astea, [cît e frigul de mare,] tot nădușești!/ Și nu făcuse decît jumătate din drumul *pînă la Petroșani*./ Pe urmă, *pînă la Petrila*, mai avea încă trei kilometri./ — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

2. Construiește:

— cite o propoziție în care cuvintele *de acolo, de la Sinaia, de pe culme* să aibă funcția de complement circumstanțial de loc;

— cite o propoziție în care aceleași cuvinte să aibă funcția de atribut.

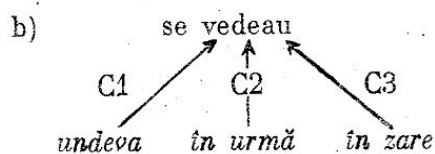
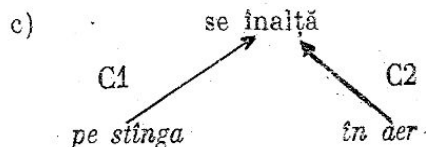
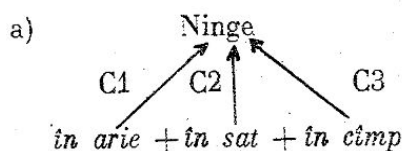
Subliniază complementele circumstanțiale și atributele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

V. Un verb poate avea două sau mai multe complement circumstanțiale de loc, coordonate sau necoordonate, așezate după cuvîntul determinat sau înainte acestuia:

a) Ninge în arie, în sat, în cîmp./ — Z. Stancu, *Descult*.

b) Undeva, în urmă, în zare, se vedeau dealurile ondulate. / — Z. Stancu, *Descult*.

c) Pe stînga, Ceahlăul se înalță în aer ca un fantastic castel. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de loc din textele următoare, notează-le cu litera C, numerează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru verbele care au mai multe complemente.

a) Natanail sări pîrleazul grădinii/ ș-o apucă pe cărare la deal, spre Pocrov, printre flori/ care abia atunci se deschideau primei clipe de viață și morții apropiate./ — M. Sadoveanu, *Demonul tinereții*.

b) În grădini, în cîmpi, pe dealuri, prin poiene și prin vîi,
Ard movili buruienoase, scoțînd fumuri cenușii./
— V. Alecsandri, *Dimineața*.

c) Dar doctorul Pavel Ștefănescu nu poate ajunge pînă acolo./ El stă aici, în odăița asta,/ și ziua și-o petrece la capătul culoarului, în laborator, în fața microscopului./ — L. Demetrius, *Moartea fericitului*.

d) Sihla neagră se-nfioară./ Pui sfios de căprioară
Speriat, dintr-un hățîș, A ieșit la luminîș./¹²⁶
— G. Topîrceanu, *Balada munților*.

e) Spre răsărit, cătră Valea Siretului, zarea avea ceva trandafiriu./ Înspre apus, cătră munții cei mari, dincolo de păduri de fag și brad, înălăbăstreau pîcle./ De undeva, din pădure, din Piatra Corbului se vedea în Pătru-Vodă și Ceshlău./ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complement circumstanțiale de loc ale aceluiași verb, așezate unele după verbul determinat, iar altele înaintea acestuia. Subliniază complementele circumstanțiale, notează-le cu litera C, numerează-le și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial de timp

I. Complementul circumstanțial de timp *determină un verb și arată timpul cînd se petrece acțiunea sau durata acțiunii.*

	Întrebările la care răspunde
<p>Dînsa puse în fiecare zi o vorbă bună pentru Rănică... / — Al. Odobescu, <i>Jupîn Rănică-Vulpoiul</i>.</p> <p>Cînta voios sub crengi un șipot./</p> <p>cînta din zori și pînă-n seară./ — D. Anghel, <i>Șipotul</i>.</p> <p>Doar n-am a trăi cît lumea... / — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i>.</p>	<p>Cînd puse? — în fiecare zi.</p> <p>De cînd cînta? — din zori.</p> <p>Pînă cînd cînta? — pînă-n seară.</p> <p>Cît timp a trăi? — cît lumea.</p>

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de timp poate sta după verbul determinat sau înaintea acestuia:*

Au trecut de-atunci mulți ani. / De atunci qu trecut mulți ani. /

Exercițiu

Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică prin săgeată verbele determinate.

- a) El singur și-amintește acum duios/ și cântă,
Căci azi se simte tare/ și nu-l mai înspăimântă
Cumplitele furtune/ ce-odată-l cercetară./
— D. Anghel, *Stejarul și vîscul*.

b) ...dacă și acum va glumi,/... dacă deci nici de astă dată Moromete nu va sta cinstit de vorbă,/ niciodată nu-i va mai da bună ziua,/ așa cum se întimplase pînă acum/ și niciodată n-o să-i mai treacă cu vederea glumele...,/ care totdeauna l-au zgîndărit./ — M. Preda, *Moromeții*.

c) Fata, într-ascuns, îi făcu merinde,/ și-nspre sară,... își simți ca prin minune capul treaz./ Spre miezul nopții se-ntoarse acasă./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

d) Cînd mă deșteptai,/ soarele pășise de mult peste meridiană.../ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

II. Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat:

a) printr-un substantiv cu sau fără prepoziție, singur sau însoțit de adjectiv ori de numeral:

Au mers așa luni în șir. /	substantiv fără prepoziție;
Unsprezece luni a stat copilul la bunici. /	substantiv însoțit de numeral;
Cine nu vrea / să plămădească / cerne toată ziua. /	substantiv însoțit de un adjectiv pronominal;
De copil, Alexandrescu cunoștea poezii grece...; / la vîrsta de șaptesprezece ani, citise pe toți clasicii francezi. /	substantiv cu prepoziție;
— I. Ghica, <i>Scrisori către V. Alecsandri</i> .	două substantive și un numeral.

b) printr-un adverb sau o locuțiune adverbială:

A fost odată un vîntător... /	adverb fără prepoziție;
Și, Doamne, frumos era pe atunci... /	adverb cu prepoziție;
și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi. /	locuțiune adverbială;
— I. Creangă, <i>Amintiri din copilărie</i> .	
Stau, săracii, și-ascultă noaptea / cum le urlă lupii la ferestre. /	adverb provenit din substantiv.
— A. Vlahuță, <i>România pitorească</i> .	

126 — Complementele circumstanțiale de loc dintr-un hăț și la lumină determină același verb (a ieși).

c) prin verb la gerunziu sau la infinitiv precedat de prepoziția *până* sau de locuțiunea prepozițională *înainte de* sau *dinainte de*:

Fiul craiului încăleceînd, îl netezește pe coamă... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

verb la gerunziu;

A doua zi plecăm *până* a nu răsări soarele. / — A. Vlahuță, *România pito-rească*.

verb la infinitiv cu prepoziția *până*;

Dușmanii *poposesc înainte de* a azvîrli pod peste fluviu. / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

verb la infinitiv cu locuțiunea prepozițională *înainte de*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de timp. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebările la care răspund și prin ce sînt exprimate*.

a) — Lasă șaua./ sai pe mine/

Și de coamă țin-te bine./

Ce s-arăt la bătrînețe/

Ce-am putut la tinerețe./ — *Toma Alimoș*.

b) Și de acolo drumeața pornind chiar în acea zi, a mers iarăși un an de zile prin niște pustietăți și mai grozave./ — I. Creangă, *Povestea porcului*.

c) De ce trebuie/ să dormim ziua/ și să intrăm în Cetate la Suceava noaptea?/ — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

d) Ichim șovăi îndelung, înainte de a spune/ ceea ce avea de gînd./ — Tată-său, Nedelcu, aruncase cîndva o vorbă.../ „Mă, uite,/ un om ca Mîai ne-er trebui nouă.../ Că e iute spirt/ cînd vrea“./ — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

e) Grîind astfel unul, iar celălat ascultînd, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor acelui cuprins soarele./¹²⁷ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

f) Azi-dimineață, neavînd treabă, mă scobor la gîrlă. / Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș. / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*.

g) Pe ulița pustie sună cînd și cînd, pe pietrișul colțurat al trotuarului, călcîile vreunui trecător grăbit. / — Em. Gârleanu, *Comoara*.

2. Construește cîte o propoziție în care să se afle complementele circumstanțiale de timp exprimate:

— prin substantive cu valoare de adverb care denumesc anotimpurile, zilele săptămîinii sau părți ale zilei;

— prin adverbele compuse *azi-dimineață*, *ieri-seară*, *astă-noapte*, *după-amiază*, *după-masă* și prin locuțiunile adverbiale *de-a pîruri*, *de astă dată*.

Subliniază complementele circumstanțiale de timp și indică verbele determinate.

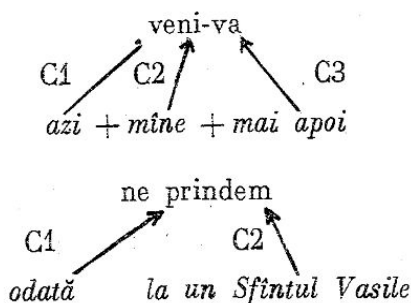
3. Construiește cite o propoziție în care să se afle complementele circumstanțiale de timp exprimate prin verbe la infinitiv precedate de locuțiunea prepozițională *înainte de*. Între prepoziția infinitivului (a) și verb să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate *-l, -i, -ți*. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și complementele intercalate.
4. Construiește trei propoziții cu complementele circumstanțiale de timp exprimate prin locuțiuni adverbiale alcătuite cu prepoziția compusă *de-a*. Subliniază complementele și indică verbele determinate.

III. *Un verb poate avea două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp coordonate sau neordonate:*

a) Și sfârșitul tău *veni-va*

C1 C2 C3
Azi ori mîine, ori mai apoi! /
— G. Coșbuc, *Pentru libertate*.

C1 C2
b) Odată, la un Sfîntul Vasile, ne prindem noi vreo cîtiva băieți / să ne ducem cu plugul. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de timp și de loc. Notează-le cu litera *C* și numerotează-le în ordinea în care sînt, indiferent de felul lor. Analizează-le arătînd, prin ce părți de vorbire sînt exprimate. Fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care un verb are două sau mai multe complemente circumstanțiale de timp sau de timp și de loc.

a) — Ia lasă-mă..., măi omule./ Că doar nu samăn eu griu de ieri, de-alaltăieri,/ să nu fi mai avut a face cu secerători./ — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

b) Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furîșez din casă/ și mă duc, ziua mîiaza-mare, la moș Vasile,.../ să fur niște cireșe./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță, ne mutam la vie.../ Moș Niță, ...zece luni pe an, era la vie stăpîn./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hirleț*.

d) Căci în clipa aceea, în fața lor, ...pentru înțila oară înțelegem/ ce mare lucru e pentru cineva/ să aibă părinți cinstiți, buni și uniți./ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Moartea lui Castor*.

e) Noaptea pe la cîntători, pînă s nu se revărsa bine de zori, el era purces la vînătoare/ și mai adesea seara îl apuca prin păduri.¹²⁸ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Compune o narațiune în care să folosești propoziții cu mai multe complemente circumstanțiale de timp și de loc ale aceluiași verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

¹²⁷ — *Grăind* (în timp ce grăia); *ascultînd* (în timp ce asculta). Complemente circ. de timp.

Complementul circumstanțial de mod

1. Complementul circumstanțial de mod arată cum se desfășoară acțiunea exprimată de verbul determinat sau cum se desfășoară însușirea (caracteristica) exprimată de adjectivul sau adverbul determinat.

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde complementul de mod
— Fată, a vorbit ea cu supărare.../ — M. Sadoveanu, <i>Baltagul</i> .	verb	Cum a vorbit? — cu supărare.
↓ Ai lucrat destul. /	verb	Cît ai lucrat? — destul.
Turculeț venea în urmă, cu pălăria ↓ lui cea mare cît o roată.../ — Em. Gârleanu, <i>Ochiul lui Turculeț</i> .	adjectiv	Cît de mare? — cît o roată.
↓ Atunci calul zboară lin ca vîntul./ — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	adverb	Cît de lin? — ca vîntul.

Complementul circumstanțial de mod stă de obicei după cuvîntul determinat.

El poate sta însă și înaintea acestuia: Zboară lin. / Cît de lin zboară! /

Cînd complementul de mod stă înaintea adjectivului sau a adverbului determinat, el se leagă de acesta prin prepoziția de: ...cu pălăria cît o roată de mare.
Zboară ca vîntul de lin.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; la ce întrebări răspund complementele circumstanțiale de mod.

a) Grăind așa, pășea mărunț, / și opincile-i nerase de porc fișiau prin bătătura uscată. /
— M. Sadoveanu, *Bordeienii*.

b) Norii, atîrnați ca niște perdele de cer, își tirau capetele pe pămînt, împrăștiindu-se... într-o bură de ploale mărunță și deasă / ce înghimpa ca peria. / — Em. Gârleanu, *Sentinela*.

c) Cîntarea cea mare... din istoria Moldovei se săvîrșea în tăcere, sub fulguirea înceată. / Ștefan cel Mare sârșise... ca-ntr-o cîmpie însoțită, drept în inima pămîntenilor! /
— E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) — Mugește căpriorul în Rîpa Hoțului... / îmi zise el încet / și-mi zimbi așa de blînd... /
— M. Sadoveanu, *Focul*.

e) Deși aceasta era pentru dînsa ziua cea mai grea... / se simțea destul de mulțumită. /
— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

f) Ei nu vor mai ieși cu drag /
Să-ntîndă minile din prag, /

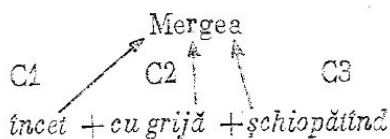
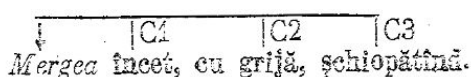
Să-i iau cu mine-n șa pe rînd! / — G. Coșbuc, *El-Zorab*.

2. Construește cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un verb, un adjectiv, un adverb. Complementele să fie așezate după cuvîntul determinat.

128 — Cînd era purces? — „Noaptea pe la cîntători, pînă a nu se revîrșa (bine) de zor”.
— Complemente circ. de timp dezvoltate.

8. Construieste cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod care să determine un adjectiv sau un adverb. Complementele să fie așezate înaintea cuvîntului determinat.

II. Un verb, un adjectiv sau un adverb poate avea două sau mai multe complemente circumstanțiale de mod coordonate, așezate după cuvîntul determinat sau înaintea acestuia:

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod. Notează-le, numerotează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care sînt mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Atunci se întoarce în cancelarie trîntind uşa.../ Şi punînd mîna pe condei scrie bătos şi apăsător: 12 862... idem.../ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Blana lui Isaia*.

b) Tot plouă,/ și la cina întinsă pe măsuța scundă cu trei picioare, — omul, mirosind a ploaie și-a paie umede, le mărturisii îngrijorările lui./¹²⁹ — M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărestilor*.

c) Și încet, încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scaunel, / mline o morișcă de speriat ciorile... / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.

d) Prelung și rar, în depărtare Coboară vremea ca o apă
Un clopot miezul nopții bate./ Nestăvilită-n lunga-i cale./

e) Lucrând în grabă și cu luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului.¹³⁰ — M. Sadoveanu, *Nicoară Poicoasă*.

2. Construiște trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complement circumstanțiale de mod și de timp ale aceluiași verb. Analizează felul lor și prin ce părți de vorbire sint exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

III. Complementul circumstanțial de mod este de două feluri:

- *complement* circumstanțial de mod propriu-zis;
- *complement* circumstanțial de mod comparativ.

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis arată cum se desfășoară o acțiune sau cum se înfățișează o însușire (calitate), fără a face comparație cu alte acțiuni sau însușiri.

Complementul circumstanțial de mod propriu-zis se poate exprima:

a) *prin* adverb sau locuțiune adverbială:

Visul său se-nfiripează și se-nînde vulturește. / — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

— La ghișeu lumea se rărise de-a binelea. / — L. Rebreanu, *Proștii*.

b) *prin numeral:*

↓
Grupul se împărți în două. /

c) *prin substantiv cu prepoziție:*

↓
...și-au iscălit probele după socoteala din ajun./ — I.L. Caragiale, *Triumful talentului*.

d) *prin verb la infinitiv precedat de prepoziție sau la gerunziu:*

↓ ↓
...pășea... fără a se grăbi..., întinzînd picior după picior, ca un compas bine reglat./ — Const. Țoiu, *Galeria cu viață sălbatică*.

e) *prin interjecție:*

↓
Și aud un glas făcînd: „hm!“ / — I.Al. Brătescu-Voinești, *Taină*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod propriu-zis. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *întrebarea la care răspund și prin ce părți de vorbire sînt exprimate*.

a) Ciobanul intră cu sfială./ Abia călca,/ ca să nu strice velințele./ Se puse binișor în pat,/ ca să nu mototolească albiturile./ — P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-Isteț*.

b) Zîmbii,/ căci în juru-mi mirosea a primăvară,/ și îndemnai calul./ — M. Sadoveanu, *Strop de rouă*.

c) ...numai cînd trăgea bine cu urechea,/ îi venea din depărtare la auz chiotul ghio-noaiei și miorlăitul cucuvăilor/ care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei;/ apoi îi trecea repede pe dinaintea ochilor cite o umbră neagră de lăstun rătăcit.../ — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) În dosul surii era o livadă mărișoară, presărată cu pomi, tăiată în două de o cărare.../ — L. Rebreanu, *Ion*.

e) Uneori făcea — fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiaul chiaul! chiaul! clings! / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*.

f) Harap-Alb se puse de strajă chiar la ușa ei,/ iară ceilalți se înșirară tot cite unul-unul./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Iar el răspundea iute..., schimonosind cuvintele și îndrugîndu-le fără nici o noimă./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) —Ia auzi, mămico, / ce frumos cîntă privighetorile — și colo și colo./ Ai auzit/ cum a făcut aia?/ Clings! Clings! / — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

i) Cerul încărungi de nouri,/ vîntul începu a geme rece.../ Șerpi roșii rupeau trăsînd poala neagră a norilor.../ tunetul cînta adînc ca un proroc al pierzării./ — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

j) Conu Dumitrache scoase din buzunar o punguliță roșie,/ de care atîrna un capăt de os,/ și începu/ să sune dintr-însa... pit-palac, pit-palac./ — D. Zamfirescu, *Spre Cotești*.

2. Construiește trei propoziții cu complementele circumstanțiale de mod exprimate prin adverbe formate cu sufixul „-iș“ și cite o propoziție cu complementele exprimate prin adverbele și locuțiunile adverbiale: *degrabă, întruna, de-a valma, de-a fir-a-păr*.

¹²⁹ — Cum mirosind? — „a ploaie ș-a paie“. — Complemente circ. de mod exprimate prin substantive precedate de prepoziția *a*.

¹³⁰ — „Lucrînd în grabă și cu luare-aminte“. — Complemente circ. de mod exprimate prin locuțiuni adverbiale.

3. Construieste cîte o propoziție cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin infinitivul verbelor *a dezamăgi*, *a grăbi* și *a dezbinda* precedat de prepoziția *fără*. Între prepoziția infinitivului (*a*) și verb să fie intercalat un complement direct exprimat prin pronumele neaccentuate *-î* și *-i* sau un atribut pronominal exprimat prin pronumele *-î*, *-și* la dativul posesiv. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de mod și cu două linii complementele sau atributele intercalate; indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de acestea.
4. Construieste cîte două propoziții cu complemente circumstanțiale de mod exprimate prin verbe la gerunziu și prin interjecții.

Complementul circumstanțial de mod comparativ

Complementul circumstanțial de mod comparativ se deosebește de complementul de mod propriu-zis prin ceea ce arată și prin felul cum se construiește.

Complementul de mod comparativ arată cum se desfășoară o acțiune sau cum se înfățișează o însușire, în comparație cu o altă acțiune sau însușire:

↓

Lacul strălucea ca oglinda. /

Acțiunea *strălucea* atribuită obiectului *lacul* este comparată cu acțiunea obiectului *oginda*. Se subînțelege: strălucea cum strălucește oglinda.

↓

Pomul este înalt cît casa. /

Însușirea *înalt* atribuită obiectului *pomul* este comparată cu însușirea obiectului *casa*. Se subînțelege: este înalt cît este de înaltă casa.

— Complementul de mod comparativ se construiește cu adverbele de comparație *ca (și)*, *cît (și)*, *decît*: Strălucea ca oglinda; Era înalt cît casa; E mai înțelept decît mine.

Complementul de mod comparativ așezat înaintea adjectivului sau a adverbului determinat se leagă de acesta prin prepoziția *de*: Am să zbor ca vîntul de lin; / Era cît casa de înalt. /

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele de mod comparativ și cu două linii complementele de mod propriu-zis. Notează-le cu litera *C*, numerează-le și fă schema raporturilor sintactice numai pentru propozițiile în care se află mai multe complemente circumstanțiale de mod ce determină același cuvînt.

a) Și mergînd mai departe, ...părul grijit de dînsa era încărcat de pere galbene ca ceara... și dulci ca mierea. / — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

b) Pe sus se desfac... rariști de mesteacăn albi ca făcliile... / Stînci mari, fioroase își scot giturile din întunericul codrilor / și s-apleacă în jos, ca niște cămile / ce vor să bea apă. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

c) ...paginile albe [pe care am încercat / să scriu istoria voastră...] mai triste mi s-au părut decît lespezile de morminte. / — D. Anghel, *Fantome*.

d) Convoiul porni încet, trăgănat, lungindu-se din ce în ce din pricina mersului tot mai îngreuiat al oamenilor. / — Em. Gârlescu, *Prizonierii*.

e) Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

f) Încetul cu încetul îi veni inima la loc/ și îndrăzni:/ deschise ochisorii mai mult, mai tare,/ îi deschise în sfîrșit bine-bine/ și privi în sus./ — Em. Gârleanu, *Gîndăcelul*.

2. Fă un portret sau o descriere a unui tablou de natură în care să folosești propoziții cu complementele de mod comparativ. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

IV. Să nu confunzi numele predicativ care arată cum este subiectul cu complementul circumstanțial de mod. Fii atent în special la predicatele nominale construite cu verbele copulative a părea, a ajunge, a se face.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele nominale, cu două linii subiectele și cu o linie întreruptă complementele circumstanțiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determinate de complementele de mod și analizează felul complementelor (de mod propriu-zis sau de mod comparativ).

a) Fetele împăratului... au zis spînelui cu binișorul:/

— Vere,/nu faci bine/ ceea ce faci./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) S-a făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr.../¹³¹

— M. Eminescu, *Călin* (*File din poveste*).

c) Cu cît urca mai sus păsarea în tremur,/ cu atît i se mlădia mai dulce cîntecul:/ zborul i se făcu subțire,/ pînă urcă drept în sus./¹³² — M. Sadoveanu, *Ciocirlia*.

d) La a zecea zi, unde se scutură odată celul,/ și se făcu frumos, gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

e) Iscușința lui George ajunsese de poveste.../ El, într-o jumătate de an, lucra ca o calfă veche./¹³³ — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

f) Și porni bidiviul mai iute ca vîntul./ În urma împăratului barba, despicată în două, îi filfia ca două steaguri albe.../ Codrii îi păreau ca niște ape turburi fugind la miazăzi./ — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

2. Fă un portret folosind în descriere propoziții cu complementele circumstanțiale de mod care răspund la întrebarea *cum*? și cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a fi*, *a părea*, *a se face*, *a ajunge*. Numele predicative să arate *cum este* (*pare* etc.) subiectul. Subliniază predicatele, subiectele și complementele circumstanțiale de mod. Indică prin săgeată cuvintele determinate de aceste complemente.

Valoarea stilistică a complementului circumstanțial de mod

I. Complementul circumstanțial de mod propriu-zis poate avea valoare stilistică de epitet al verbului.

Deosebirea dintre epitetul exprimat printr-un atribut și cel exprimat printr-un complement circumstanțial de mod constă în faptul că epitetul exprimat prin atribut califică obiectul denumit de un substantiv, pe cînd cel exprimat printr-un complement circumstanțial de mod califică acțiunea exprimată de verbul determinat:

Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,

Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,

Mult zice duios;
Fluieraș de soc,

Mult zice cu foc.
— Miorița.

II. Complementul de mod comparativ are de cele mai multe ori valoare stilistică de comparație.

Comparația cu valoare stilistică poate fi exprimată numai prin complementul de mod sau prin complementul de mod și atributele substantivului prin care este exprimat complementul:

Un salcâm privi spre munte

Mîndru ca o flamură.

— G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

Iese luna din brădet

Și se-nalță încet-încet,

Gînditoare ca o frunte
De poet.

— G. Coșbuc, *Noapte de vară*.

III. Repetiția complementului circumstanțial de mod este folosită deseori în scop stilistic.

Se repetă de obicei complementele circumstanțiale exprimate prin adverbe. Repetiția poate exprima ideea de superlativ sau o gradare a felului cum se desfășoară acțiunea:

„Brrr! vasăzică asta e omul!“ gîndi furnica: și repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos (superlativ — foarte repede). — Em. Gârleanu, *Călătoare!*...

Cele trei note sunară din nou, încet, tot mai încet. — D. Anghel, *Sonata lunii*.

În al doilea exemplu gradarea este realizată prin repetarea adverbului la alt grad de comparație.

Gradarea se poate exprima și prin diminutive ale adverbului:

— Și mă simțeam ușor, ca un fulg plutind pe o apă / care curge încet, încetinel, încetișor. — B.Șt. Delavrancea, *Bunica*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de mod din textele următoare și analizează-le arătînd felul lor (de mod propriu-ziș sau de mod comparativ) și valoarea stilistică. Acolo unde, prin repetiția complementului de mod, se realizează o gradare a desfășurării acțiunii, arată prin ce mijloace gramaticale s-a realizat gradarea.

a) Peste vîrfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemîngîiet
Îndulcind cu dor de moarte.

— M. Eminescu, *Peste vîrfuri*.

b) De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte: cu barba în furculiță și favorite frumoase, cu pletele crețe și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprîncenele tufaoase, cu ochii mari, negri ca murele și scînteietori ca fulgerul; cu

¹³¹ — „S-a făcut ca ceara...” — Predicat nominal (a devenit ca ceara).

¹³² — „zborul i se făcu subțire”. — Predicat nominal (deveni subțire).

¹³³ — „ajunsesse de poveste”. — Predicat nominal (devenise de poveste).

obrajii rumeni ca doi bujori, nalt de stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mestescăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare. — I. Creangă, *Aminții din copilărie*.

c) Doamna Neaga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care-l iubea ca lumina ochilor. Era drăgălaș — băta-l-fericea — puiul de împărat! Mîndru ca strălucitul soarelui la amiază, blînd ca razele line și mîngietoare ale lunii, sprinten ca luceafărul scripitor al dimineții și înțelept ca și întreaga tăria cerurilor. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca mușuroaie de cîrțițe uriașe, movilele. De la Movila Neacșului... pînă la Movila Vulturului..., ele stau semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și girbovite sub ale lor bătrîneți. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Cîripitu-i de strună subțirică tot venea însă pe pămînt ca o rouă de sunete fine.

Dar nu mult în urmă,... ciocirlia venea domol spre pămînt, ca într-o beție. Se lăsa încet-încet; apoi decdată, brusc, își strînse aripile și căzu fulgerată la pămînt, ca o bucată de plumb. — M. Sadoveanu, *Ciocirlia*.

f) În soare spicele își țin la sîn grăunțele
ca niște prunci ce sug.

Iar timpul își întinde leneș clipele

și ațipește între flori de mac. — L. Blaga, *Vară*.

g) Iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite... erau frumoși ca zilele tinereții și voloși ca horele. Dar mai ales unul dintre ei, cu fruntea-ntr-un cerc de aur, bătut cu diamante,... era frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mîndru era Făt-Frumos. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să folosești complementele circumstanțiale de mod cu valoare stilistică de epitet și de comparație. Subliniază-le și analizează-le din punct de vedere gramatical și stilistic.

Complementul circumstanțial de cauză

I. Complementul circumstanțial de cauză *determină* un verb sau un adjectiv și *arată* cauza unei acțiuni, a unei stări sau însușiri:

	Ce exprimă complementul	Întrebarea la care răspunde
De ciudă [↓] plîng eu numai, mamă... / — G. Coșbuc, <i>Dușmancele</i> .	cauza unei acțiuni	Din ce cauză plîng? — de ciudă.
Din pricina [↓] amenințării turcești era în suflète uimire, trufie și îndîrjire. / — M. Sadoveanu, <i>Viața lui Ștefan cel Mare</i> .	cauza unei stări	Din ce cauză era? — din pricina amenințării.
Numai iaca se trezește înaintea lui cu o babă [↓] gîrbovă de bătrînețe. / — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	cauza unei însușiri	Din ce cauză (era) gîrbovă? — de bătrînețe.

Complementul circumstanțial de cauză *arată un fapt care s-a petrecut sau se va petrece înaintea celui arătat prin cuvântul determinat. Ordinea în care se petrec faptele* (indiferent de locul complementului circumstanțial în propoziție) este următoarea:

1. cauza: *amenințarea* (turcească); 2. efectul: *era* (în suflute uimire...);
1. cauza: *de bătrînețe*; 2. efectul: *gîrbovă*.

Ca și celelalte complemente, *complementul circumstanțial de cauză poate fi așezat după cuvântul determinat sau înaintea acestuia.*

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză și notează deasupra lor cu cifrele 1 și 2 ordinea în care se petrec faptele exprimate prin complementul circumstanțial și prin cuvântul determinat. Scoate din texte complementele circumstanțiale de cauză împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd: *prin ce părți de vorbire sînt exprimate cuvintele determinate și la ce întrebare răspund complementele circumstanțiale de cauză.*

a) Și cînd ne-a văzut bunica, / de bucurie a și tras un bocit. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Și-apoi ține-te, băiete, la glume, / de să-ți cadă fălcile de ris. / — I. Agârbiceanu, *Dan Jitaru*.

c) Freamătă codrii de vuietul apelor. / Vuiește valea de zgomotul morilor și al herăstraelor. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Hessa, de mirare, e negru-pămînt. / — G. Coșbuc, *Pașa-Hassan*.

e) Din pricina dogoarei, mlaștinile sînt uscate peste tot. / Și bietul viețuitor se topea; / amețit de căldură, o luă într-un noroc înainte, / încotro i-o duce soarta... / Cînd a ajuns / și-a dat de baltă, / se repezi, nebun de bucurie, gonind păsările, / care zburară înfricoșate. / — Em. Gârleanu, *Musafirul*.

f) Maiorul Tănăsescu nu mai auzea nimic, / atît era de enervat... din pricina prefectului / care... l-a pus și pe el în situația de a tolera... chiar loviturile țărănilor. / — L. Rebreanu, *Răscola*.

2. Construiește două propoziții în care complementele circumstanțiale de cauză să determine un verb și alte două propoziții în care să determine un adjectiv cu funcția de nume predicativ. Subliniază complementele de cauză și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Complementele circumstanțiale de cauză pot fi exprimate:

- a) *prin substantive sau pronume în Ac. ori în G. sau prin adjective posesive în Ac. cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:*

Ochii ni se măriseră de uimire. / — Z. Stancu, *Descult*.

Din pricina lui am amînat excursia. Din pricina ta am întîrziat.

- b) *prin adjective propriu-zise (sau provenite din participii) precedate de prepoziția de:*

Lupului îi scăpărau ochii / și-i sfrîia gitlejul de flămînd... / — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Cînd mama nu mai putea de obosită, / noi băieții tocmăi atunci rădicam casa în slavă. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) prin verbe la gerunziu:

Fata împăratului se mira... văzînd frumuseţile cîmpului. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

Gerunziul verbelor copulative nu poate exprima singur un complement circumstanţial, deoarece verbul copulativ este numai un instrument gramatical:

Dar turturica, fiînd mai uşoară, ajunge mai înainte. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciţiu

Subliniază complementele circumstanţiale de cauză. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate şi analizează-le arătînd prin ce părţi de vorbire sînt exprimate.

a) Cînta la umbră deasă de salcîm... / Răsuna dealul de glasul ei lîmpede. / — Z. Stancu, *Descult*.

b) Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputînd închide ochii, din pricina cîntecului pitpalacilor... / — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Moartea lui Caster*.

c) Numai din pricina voastră am răcit casa, / căci pentru mine era numai bună / cum era. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Meş Niţă cu un ochi plîngea de părere de rău / că plecăm noi stăpînii, / iar cu altul rîdea de mulţumire / că pleacă slugile / şi rămîne iar stăpîn, numai cu Duşa şi cu Leu, cîinii lui... / ¹³⁴ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Meş Niţă Hitrleţ*.

e) Ducem vitele pe luncă la păscut. / S-au uscat smîrcurile. / Sîngeră boturile vitelor căutînd rădăcini. / ¹³⁵ — Z. Stancu, *Descult*.

f) Iar Trăsnea, fiînd mai chilos şi mai tare de cap, rabdă ei / cît rebdă... / ¹³⁶ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

III. Un verb sau un adjectiv poate avea două sau mai multe complement circumstanţiale de cauză coordonate:

Unii dintre copii s-au îndepărtat plîngînd de ruşine şi de ciudă. /

Exerciţii

1. Subliniază complementele circumstanţiale de cauză. Notează-le cu litera C, numerează-le şi fă schema raporturilor sintactice numai pentru propoziţiile în care două sau mai multe complement circumstanţiale de cauză determină acelaşi cuvînt.

a) Aşa mai păţi într-o noapte; / şi a doua zi, de ciudă şi de minie, se porni de pe Dealul Belaurului în jos... / — Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

b) De frica zapciului
Şi de groaza birului,

Uitai drumul satului
Şi coarnele plugului. /

— *Birul* (Folclor)

c) În vreme ce căpriorul se scutură/ și fuge năuc de spaimă și durere,/ pasărea cade moartă, cu ghearele strinse, cu ochii deschiși./ — Em. Gârleanu, *Vulturul*.

d) Auzind zmeul aceasta, se făcu foc și pară de minie,/ se turbură de necaz/ și nu mai vedea înaintea ochilor./ Apoi, [după ce înțelese/ că are a face tocmai cu răpitorul iubitei sale,] își pierdu cumpătul de supărare și amărăciune./ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

e) Corbița înspăimântată, nebună de groază și de durere, se îndreptă spre stînca asta / și ajunse curînd pe marginea ei. / Aicea ea se opri o clipă / și cătă în urmă. / Tătarii se apropiau cu fuga. / — A. Russo, *Stînca Corbului*.

2. Compune o scrisoare în care să motivezi prin propoziții cu complement circumstanțiale de cauză de ce n-ai putut răspunde la o invitație ce ți s-a făcut. Motivarea să fie exprimată prin mai multe complement circumstanțiale de cauză care să determine același verb. Subliniază complementele circumstanțiale de cauză și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial de scop

I. Complementul circumstanțial de scop *determină un verb și arată scopul acțiunii exprimate prin verbul determinat:*

...și nu se dumirea / ce să facă spre a scăpa de rușine. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Voi căuta un alt făgaș pentru a-mi împlini restul pe lume. / — Z. Stancu, *Pădurea nebună*.

Complementul circumstanțial de scop poate sta după verbul determinat (ca în exemplele de mai sus) sau înaintea acestuia:

Pentru a-mi împlini restul, voi căuta un alt făgaș.

Întrebarea la care răspunde

Cu ce scop să facă?
— spre a scăpa.

Cu ce scop voi căuta?
— pentru a împlini.

Exercițiu

Subliniază complementele circumstanțiale de scop și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Oameni, femei, copii, bătrîni erau împinși înainte ca niște turme de vite proaste spre a fi vînduți în tîrg./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Spre a merge la Almaș pe drumul mare, ar fi trebuit/ să suim Dealul Balaurului.../ Dela o vreme cotirăm de la Dărmănești, la stînga spre Gîrcina, pentru a tăia peste dealuri, pe drumul de picior./ — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

¹³⁴ — Din ce cauză plîngea? — „de părere de rău”. — Compl. circ. de cauză exprimat printr-o locuțiune substantivală.

¹³⁵ — Din ce cauză sîngeră (boturile)? — „căutînd” (rădăcini). — Complement circ. de cauză exprimat printr-un verb la gerunziu.

¹³⁶ — Din ce cauză rabdă? — „fiînd mai chilos și mai tare de cap”. — Compl. circ. de cauză exprimat prin gerunziul verbului copulativ a fi și două nume predicative: un adjectiv (mai chilos) și o locuțiune adjectivală (mai tare de cap). Cei trei termeni formează o parte de propoziție dezvoltată, analizabilă în felul arătat.

c) În inimile lor răutatea crescuse mereu;/ iar, spre a îmbuna pe zei, el închipuise un soi nou de înjunghieri și de sacrificii,/ care mohorise pământul cu sînge./ — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

d) I-a dat poruncă/ ca să-i deschidă toate tronurile cu haine spre a-și alege fiul său pe acelea/ care îi vor plăcea./ — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

II. Să nu confunzi complementul circumstanțial de scop cu complementul circumstanțial de cauză. Ține seama de următorul lucru: aceste complemente arată o motivare a acțiunii exprimate de verbul determinat, dar ordinea acțiunilor este diferită. Indiferent de locul complementului circumstanțial față de verbul determinat, acțiunile se petrec în ordinea următoare:

1. complementul circumstanțial de cauză; 2. cuvîntul determinat;

1. verbul determinat; 2. complementul circumstanțial de scop:

De bucurie, se zăpăcise.

Se zăpăcise de bucurie.

Se pregătește pentru a pleca la munte.

Pentru a pleca la munte, se pregătește.

compl.
circumstanțial de cauză

compl.
circumstanțial de scop

Confuzia dintre aceste două complemente se datorează și întrebării din vorbirea obișnuită, exprimată prin locuțiunea adverbială de ce?, întrebuințată pentru a afla fie cauza, fie scopul unei acțiuni. Deci nu folosi întrebarea „de ce?” în analiza gramaticală atunci cînd vezi că este vorba de motivarea unei acțiuni.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie complementele circumstanțiale de scop și cu două linii complementele circumstanțiale de cauză. Indică prin săgeată cuvintele determinate. După modelul de mai sus, analizează felul complementelor circumstanțiale și arată ordinea în care se petrec acțiunile.

a) Ajungînd într-o cetate, porunci/ de-i făcu trei perechi de opinci de fier și un toiag de oțel,/ se găti de drum/ și porni în călătorie, spre a-și găsi bărbatul./¹³⁷ — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

b) Vorba ceea:/ Milă mi-e de tine,/ dar de mine mi se rupe inima de milă.../ Și, nemai-putînd suferi foamea, încep a mîrli ugilît printre gard.../ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Orologiul sună de 12 ori în limba sa metalică, spre a da lumii... sama/ că se scursese și a 12-a oră a miezului nopții./ — M. Eminescu, *Geniu pustiu*.

d) Știi/ că are haz și asta!/ Voi să vă lăfăiți/ și să huzuriți de căldură,/ iar eu să crăp de frig./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Spre a fi sigur d-a nu fi izbit în spate de români, el trimise un grup de oaste/ de cuprinse cetatea Brăilei./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

f) La curte se făcuse mare pregătire pentru ospățul acesta./ — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

g) Sinan, temându-se de sosirea lor, fugise în grabă, lăsând în București multe bagaje, muniții, robi. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2. Construește două propoziții cu complementele circumstanțiale de scop și două propoziții cu complementele circumstanțiale de cauză. Indică cuvintele determinate și ordinea acțiunilor.

III. Complementul circumstanțial de scop poate fi exprimat:

a) *prin* substantiv (sau un înlocuitor al substantivului) cu prepoziție:

La curte *se făcuse* mare pregătire *pentru* ospățul acesta. /

Datoria noastră este / să avem în vedere oricând o invazie posibilă / și

să ne *pregătim* de rezistență. / — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

Am consultat *pentru* aceasta toate dicționarele noastre. / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) *prin* verbe la infinitiv precedate de prepozițiile „pentru” sau „spre” ori la supin cu diferite prepoziții:

Și, *spre* a ajunge înapoi la sălcii bătrine, *munca* o zi și o noapte, trăgând barca împotriva apelor. / — E. Camilar, *Mîtru*.

...lupul puse / să-i *ascută* limba și dinții *pentru* a-și *sufia* glasul... / — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

Cînd *punea* mama laptele la *prins*, / eu... de pe a doua zi și începeam a lîmchi grosiorul de pe deasupra oalelor. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

a) Pe cînd eram matroz, / se întîmpla adesea / ca să călătorim *pentru* negoțul nostru prin țări foarte îndepărtate. / — Al. Odobescu, *Tigrul păcăliu*.

b) D-apoi vară, în zilele de sărbătoare, ... după cules răchițică..., cine umbla? / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) ...adormise frumos, lăsîndu-mă pradă gîndurilor / pe care le sădiseră vorbele lui în sufletu-mi pregătît... *pentru* asemenea răsaduri. / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*.

d) După cîteva mișcări comune tuturor animalelor [care se pregătesc *pentru* somn,] găsirăm echilibrul trebuitor *pentru* a dormi. / — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

e) Tocmai atunci veneau după apă, voioase și cu ulcioarele pe creștet, fetele lui Keleu. / — Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

137 — Cu ce scop se găti? — „de (pentru) drum”. — Compl. circ. de scop exprimat printr-un substantiv cu prepoziția *de*.

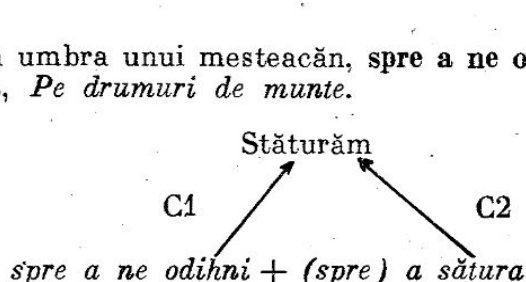
f) N-aveam dinții Zgrițoroaicei din poveste/ și, prin urmare, nu puteam sfredeli stînca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

2. Construiește cîte două propoziții cu complementele circumstanțiale de scop exprimate prin substantive precedate de prepoziții și prin verbele la supin. Subliniază complementele și indică prin săgeată cuvintele determinate.

3. Construiește patru propoziții cu complementele circumstanțiale de scop exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziția infinitivului (*a*) și verbul la infinitiv să se afle intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate *-i, -l, -ți, -și*. Subliniază în mod deosebit complementele circumstanțiale de scop și pe cele directe sau indirecte și indică prin săgeată verbele determinate de fiecare complement.

IV. *Un verb poate avea două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop coordonate:*

Stăturăm deci la umbra unui mesteacăn, spre a ne odihni și a ne sătura ochii./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale de scop. Notează-le cu litera C, numerează-le și fă schema raporturilor sintactice.

a) Vru/ să-l piarză cu orice chip/ și, neîndrăznind a-l prigoni pe față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București sau a-l uide prin taină./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră,/ pe care aprindea din cînd în cînd cîte pușin foc spre a-și frige cîțiva bureți sau pentru a-și dezmoști trupul biciuit de vînturile iernii./ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

c) De ce nu voi/ pentru nume, pentru glorie să scriu?/ — M. Eminescu, *Scrisoarea II*.

2. Construiește cîte o propoziție cu două complemente circumstanțiale de scop ale aceluiași verb, exprimate prin substantivele: *apărarea* și *dezrobirea*; *refacerea* și *îmbunătățirea*; *reînnoirea* și *înfrumusețarea*. Subliniază complementele circumstanțiale de scop și fă schema raporturilor sintactice.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop ale aceluiași verb exprimate prin verbe la infinitiv. Între prepoziția infinitivului (*a*) și verbul la infinitiv să fie intercalat un complement direct sau indirect exprimat prin pronumele neaccentuate: *-i, -l, -ți, -și*. Subliniază în mod diferit complementele circumstanțiale de scop și pe cele directe sau indirecte, apoi fă schema raporturilor sintactice.

¹³⁸ — *Cu ce scop veneau?* — „după apă“ (ca să ia apă). — Compl. circ. de scop exprimat printr-un substantiv cu prepoziție.

Complementul circumstanțial condițional

I. Complementul circumstanțial condițional *determină un verb sau un adjectiv și arată condiția de care depinde realizarea acțiunii sau a însușirii exprimate de verbul sau adjectivul determinat:*

<p>În caz de nevoie v-aș anunța. /</p> <p>Eu, în locul lui, aș fi mai ↓ prudent. /</p>	<p>Cu ce condiție aș anunța? — în caz de nevoie.</p> <p>Cu ce condiție aș fi mai prudent? — (dacă aș fi) în locul lui.</p>
--	--

Verbul determinat de complementul condițional se află la un mod sau timp care arată o acțiune nerealizată, acțiunea urmînd să se realizeze dacă se îndeplinește condiția exprimată prin complement. Verbul poate fi la *condițional, conjunctiv, imperativ, viitor, imperfectul indicativului* cu valoare de

condițional perfect — În caz de nevoie vă **anunțam** (cu sensul *aș fi anunțat*) sau la *prezentul indicativului* cu valoare de viitor — În caz de nevoie vă **anunț** (cu sensul *voi anunța*).

Complementul condițional se exprimă:

a) prin *substantivele caz, condiție, ipoteză, eventualitate precedate de prepoziția în* sau prin *orice alt substantiv la acuzativ precedat de locuțiunea prepozițională în caz de*:

În cazul acesta vom aștepta. /

În ipoteza (eventualitatea) unui insucces aș încerca din nou. /

În caz de nevoie vom veni și noi. /

Complementul condițional exprimat prin substantivul *condiție* se construiește cu prepoziția *în* sau *cu*:

În (sau cu) condițiile acestea primesc. /

Complementele condiționale exprimate prin substantivele *caz, condiție, ipoteză, eventualitate sînt urmate totdeauna de un atribut: în cazul acesta; în ipoteza unui insucces etc.*

b) prin *substantiv sau pronume la genitiv ori printr-un adjectiv posesiv la acuzativ cu locuțiunea prepozițională în locul*:

Eu, în locul lui Mihai (în locul dumitale, în locul tău), aș primi. /

Sensul construcțiilor de acest fel este: „dacă aș fi în locul lui Mihai (în locul dumitale, în locul tău)“.

c) prin *adverbele altfel și altminteri*:

Ia-ți un ajutor. / *Altfel (altminteri) nu vei termina la timp.* /

Aceste adverbe exprimă *contrariul* celor spuse în *propoziția anterioară*, adică „dacă *nu-ți iei* un ajutor“.

d) printr-un *verb la gerunziu*:

Stăruind îl *vei îndupleca* (dacă stăruie). /

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale condiționale, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătând prin ce sint exprimate.

a) Deschisei plicul/ și citii:/ „Domnule, în caz de mobilizare, vă rugăm a vă prezenta în termen de 48 ore la biroul.../ unde sînteți repartizat./ — Cezar Petrescu, *Întîlnecare*.

b) Mihai-Vodă se temu/ că neprimind alianța lui Sigismund l-ar putea sili pe acesta a se arunca în brațele turcilor.../ Alianța Transilvaniei, în acest caz, îi este dar (deci) neapărată./ — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) Nu vreau/ să știu nimic!/ continuă Tănăsescu cu pumnii strînși./ Imediat să părăsești primăria,/ altfel te arestez./ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

d) În locul spătarului Ghica, eu nu-ți trăgeam palme,/ cum a făcut el.../ Eu viram sabia în dumneata.../ — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

2. Construieste cîte o propoziție în care să se afle complemente condiționale exprimate prin substantivele *caz, condiție, ipoteză, eventualitate*, prin substantive cu locuțiunile prepoziționale *în caz de, în locul* și prin adjective posesive cu locuțiunea prepozițională *în locul*. Subliniază complementele condiționale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. Un verb sau un adjectiv poate avea două sau mai multe complement condiționale coordonate:

C1 | C2
În caz de nevoie sau de urgență vă vom ajuta și noi.

C1 | C2
Ascultîndu-l și înțelegîndu-l ai fi mai iertător.

Există și construcții în care un complement condițional exprimă *condiția a două acțiuni*, deci determină două verbe cu funcția de *predicat*:

Eu, în locul tău, l-aș fi sfătuit / și l-aș fi încurajat. /

Exerciții

1. Subliniază complementele condiționale, analizează-le arătând prin ce sint exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu te-am știut/ că-mi ești de aceștia.../ Dar trăind și nemurind, te-oi sluji eu, măi badeo! /¹³⁸ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Altul, în locul lui, ar fi murit/ și ar fi înviat de bucurie./ Ungureanu a pus însă banii în desagă/ și și-a văzut de drum. /¹⁴⁰ — Vol. *Din folclorul nostru*.

2. Construieste patru propoziții cu două sau mai multe complemente condiționale care să determine același verb. Subliniază complementele arătând prin ce sint exprimate și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial concesiv

I. Complementul circumstanțial concesiv *determină un verb sau un adjectiv și arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii exprimate de verbul determinat sau existența însușirii exprimate de adjectivul determinat:*

Cu toată osteneala, grierul le *cîntă* în cinstea lor un imn al dimineții. / — Em. Gârleanu, *Cîntărețul*.

În ciuda mîhnirii din sufletul lui, *părea vesel*. /

Osteneala ar fi putut împiedica realizarea acțiunii *cîntă*, dar *n-a împiedicat-o*, ei i-a făcut o *concesie*, a permis realizarea ei; *mîhnirea* ar fi putut împiedica existența însușirii *vesel*, dar *n-o împiedică*, ei permite existența acestei însușiri.

După cum se vede, *raportul concesiv se caracterizează printr-o opoziție între acțiunea sau însușirea exprimată de cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv, sensul de bază al construcțiilor fiind: Era ostentit, dar le cîntă; / Era mîhnit, dar părea vesel.*

Opoziția poate fi numai față de conținutul complementului concesiv, ca în exemplele de mai sus, sau față de ceea ce exprimă acest complement împreună cu atributul (atributele) lui — *Cu toată vremea nefavorabilă*, am urcat — sau împreună cu complementul (complementele) lui cînd complementul concesiv este exprimat printr-un adjectiv ori printr-un verb la mod nepersonal. (Exemple de acest fel sînt la II, e), f), g), p. 544.)

Complementul concesiv *stă de obicei înaintea cuvîntului determinat*, ca în exemplele de mai sus; el *poate sta însă și după cuvîntul determinat: Am urcat, cu toată vremea nefavorabilă.* /

Exercițiu

Subliniază complementele concesive și indică prin săgeată cuvintele determinate. Dacă opoziția celor spuse prin cuvîntul determinat se referă și la atributele substantivului cu funcția de complement concesiv, încercuiește atributele respective.

a) *Plîngea / și în ciuda miniei, ochii ei rămîneau mari și curați.* / — M. Preda, *Morometii*.

b) *Dar, cu toate basmele lui Tocălie, somnul nu s-a lipit de capul flăcăului.* / — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) *Într-acea noapte, armata noastră, cu toată osteneala bătăliei, nu se odihni deloc.* / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) *Bietul meu tovarăș! / El niciodată nu și-a putut da seama / ce căuta pe Hălăuca, / eu însă, cu toată strășnicia împrejurărilor, făceam haz, / în vreme ce el bombănea mereu.* / — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

II. Complementul concesiv poate fi exprimat:

a) printr-un substantiv la *acuzativ precedat de locuțiunea prepozițională cu tot (cu toată, cu toți, cu toate)**:

Cu toată osteneala, greierul le *cîntă*. /

Cu toate greutățile drumului, a *ajuns* la timp. /

¹³⁹ — *Cu ce condiție* te-oi sluji? — „*trîind și nemurind*“ (dacă voi trăi și nu voi muri). — Compl. circ. condiționale.

¹⁴⁰ — *Cu ce condiție* ar fi murit și ar fi înviat? — (dacă ar fi fost) „*în locul lui*“. — Compl. circ. condițional care determină două verbe cu funcția de predicat.

* Secvența *cu tot (toată, toți, toate)* este considerată în *Gramatica Academiei* locuțiune prepozițională. Unii cercetători interpretează pe *tot (toată, toți, toate)* ca avînd funcția de atribut adjectival în cadrul structurii complementului.

b) prin *locuțiunea adverbială* cu toate acestea (astea), formată din pronumele demonstrativ cu sens neutru *acestea (astea)* și *locuțiunea prepozițională cu toate*:

Sînt obosit. / Cu toate acestea (astea), voi mai lucra cîteva ore. /

Specificul acestui complement concesiv constă în faptul că pronumele demonstrativ *acestea (astea)* se referă la cele spuse mai înainte; el rezumă propoziția anterioară: *cu toate acestea (cu toate că sînt obosit)*. Același sens și același rol are și *complementul concesiv exprimat prin adverbul totuși*:

Sînt obosit. Totuși (= cu toate acestea) voi mai lucra.

c) printr-un substantiv sau înlocuitorul acestuia la genitiv precedat de *locuțiunile prepoziționale în ciuda, în pofida sau de prepozițiile împotriva, în contra (contra)*:

În ciuda* (în pofida) lor, tot voi pleca. /

Împotriva (în contra) hotărîrii luate, voi mai aștepta. /

d) printr-un substantiv sau înlocuitorul acestuia în acuzativ cu *prepoziția fără precedată de adverbul chiar ori și (= chiar)*:

Chiar (și) fără ajutorul lor (fără ei), vom termina la timp. /

e) printr-un adjectiv precedat de *adverbul chiar sau și (= chiar)*:

Chiar (și) obosită peste măsură, a continuat lucrul pînă tîrziu. /

f) printr-un verb la gerunziu singur sau precedat de *adverbul chiar*, adverb care intră în componența complementului concesiv, el avînd rolul de a indica sensul concesiv al complementului:

Lucrînd (chiar lucrînd) ziua și noaptea, n-am termina în timpul stabilit. /

g) printr-un verb la infinitiv precedat de *prepoziția fără*:

Fără a-l privi în ochi, i-am ghicit gîndurile. /

Verbele copulative la gerunziu sau la infinitiv nu pot exprima singure complementul concesiv, deoarece ele nu sînt decît verbe de legătură:

Chiar mai mare fiind, totuși trebuie să-i porți de grijă. /

Fără a fi prea isteț, se descurcă destul de bine. /

Prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale cu care se construiește complementul concesiv au rolul de a preciza atît opoziția dintre ceea ce exprimă cuvîntul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv, cît și concesiia. Opoziția și concesiia sînt uneori întărite și prin *adverbul corelativ totuși* sau tot (cu sensul *totuși*), care însoțește cuvîntul determinat: *Cu toată osteneala, totuși (tot) le cîntă (sau: le cîntă totuși)*.

Complementele concesive construite cu locuțiunile prepoziționale cu tot (cu toată, cu toți, cu toate), în ciuda, în pofida sînt ușor de recunoscut după aceste locuțiuni prepoziționale specifice complementului concesiv. Mai multă atenție cer complementele concesive construite cu *prepozițiile împotriva și în contra, precum și cele exprimate prin verbe la gerunziu sau la infinitiv*, deoarece există și alte complemente cu aceleași mijloace de exprimare: A luptat împotriva asupritorilor (complement indirect); Ascultînd cu atenție, vei înțelege (complement condițional); Mă privi fără a clipi (complement de mod) etc.

* *Locuțiunea prepozițională în ciuda* nu trebuie confundată cu partea componentă din *locuțiunea verbală a face în ciuda*: *I-am făcut în ciuda prietenului meu*. Observă că în *locuțiunea prepozițională în ciuda* substantivul este articulat enclitic și că *locuțiunea* este urmată de un substantiv sau pronume la genitiv, pe cînd în *locuțiunea verbală a face în ciuda* substantivul este nearticulat, iar *locuțiunea verbală* este urmată de un substantiv sau pronume la dativ: *eul am făcut în ciuda? — prietenului (lui)*.

Pentru a evita confuzia observă opoziția dintre acțiunea sau însușirea exprimată de cuvântul determinat și ceea ce exprimă complementul concesiv. Observă de asemenea că uneori în textul cu complement concesiv așezat înaintea termenului determinat sensul concesiv este indicat prin adverbul corelativ „tot” sau „totuși” (vezi primul exemplu de la c) cu tot (= totuși) și al doilea de la g) cu adverbul corelativ totuși. Prezența în text a adverbului corelativ „totuși” sau a lui „tot” (= totuși) ori posibilitatea de a introduce un astfel de adverb în textul cu topica arată că complementul îți poate servi ca mijloc de control atunci când modul de exprimare a complementului nu te poate ajuta la stabilirea felului său.

Exerciții

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele arătând prin ce sint exprimate. Analizează și celelalte complement exprimate prin substantive la genitiv precedate de prepoziția *împotriva* și prin verbe la gerunziu și la infinitiv.

a) În ciuda supărării, văzînd pe țărani rîzînd, plutonierul răcni aproape vesel./

— Stai, Pantelimoane!.../ De ce fugi?/ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Nică era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii,/ căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă,/ pentru că nu-mi da pace/ să prind muște./ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală/ și fiindcă, cu toate astea, el era Budulea Taichii,/ băieții rideau totdeauna/ cînd îl vedeau.../ — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Pentru Ștefan... nebuniile copiilor sînt o petrecere./ Îi ia în brațe,/ îi sărută/ și le dă ghes, în pofida mamei,/ să-și facă de cap./ Acest fel de a face în ciudă nevestei... este și el o desfătare dată bărbatului.¹⁴¹ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

e) El o privește/ și i se pare/ că acest chip, fără a fi frumos, are un farmec deosebit.../ — I. Al. Brătescu-Voinești, *Două lacrimi*.

f) Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi./ — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

g) Chiar presupunînd [că (tatăl lui Creangă) s-ar fi căsătorit la 30 de ani,] și totuși, [cînd murea] n-avea cu mult peste 50 de ani./ — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

h) Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească./ — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

i) — Ai auzit ceva despre răscoală, părinte?.../ Cică rumânii din Moldova s-ar fi ridicat împotriva boierilor.../ — Z. Stancu, *Descult*.

j) Toată lumea e sceptică:/ totuși belgienii și italienii mi-au spus/ că păstrează încrederea./ — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

k) Puterea hidrocentralelor, chiar considerabilă, nu este decît scînteia inițială pentru a declanșa marea, adîncă, inepuizabila putere a poporului./ — Geo Bogza, *Porțile marelui*.

2. Construiește patru propoziții în care să se afle cîte un complement concesiv exprimat printr-un substantiv precedat de prepozițiile *împotriva* și *în contra*; printr-un verb la gerunziu; printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără*.

3. Construiește cîte o propoziție în care să se afle: un complement obiect indirect exprimat printr-un substantiv la genitiv cu prepozițiile *împotriva* și *în contra*; un complement condițional exprimat printr-un verb la gerunziu; un complement de mod exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără*. Subliniază complementele și analizează-le arătînd felul lor și prin ce sint exprimate.

III. *Un verb sau un adjectiv poate avea două sau mai multe complemente concesive coordonate.* În acest caz prepoziția sau locuțiunea prepozițională cu care se construiește complementul concesiv poate fi folosită înaintea fiecărui complement sau numai înaintea primului complement, iar înaintea celorlalte se subînțelege:

C1 |————— C2 | ↓

Cu toată stăruința și cu toate făgăduielile, nu l-am convins./

C1 |————— C2 | ↓

În ciuda ploii și a greutateilor drumului, oamenii erau veseli./

Exerciții

1. Subliniază complementele concesive, indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează complementele concesive arătând prin ce sint exprimate. Fă schema raporturilor sintactice.

a) Cu tot ciomagul lui Iordache și cu tot ajutorul tovarășilor, ciinii îl înghesuie ră lungă leucă./ — G. Galaction, *Îngă apa Vodislavei*.

b) Fetele atunci au luat altă vorbă./ dar din inimă lor nu se ștersese purtarea necuviincioasă a spinului, cu toate îndreptările și înrudirea lui./ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Cu toată iarna grea și împotrivirea viscolului, oastea Moldovei a executat o mișcare demnă de cele mai vestite oști ale lumii./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

d) Până azi-dimineață, în ciuda tuturor întâmplărilor și a zvonurilor, a fost convins în adâncul său/ că oamenii lui vor sta liniștiți.../ — L. Rebreanu, *Răscoala*.

e) Cu tot dorul și nerăbdarea mea de a mă vedea acasă, trebuia/să poposesc o noapte,/ că însera.../ — A. Vlahuță, *De la țară*.

2. Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe complemente concesive care să determine același verb. Subliniază complementele și fă schema raporturilor sintactice.

Complementul circumstanțial consecutiv

I. Complementul circumstanțial consecutiv *determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată consecința (urmarea) acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvântul determinat, precum și măsura intensității acțiunii ori a însușirii respective:*

— Atunci (atît) mi se clătina se și mie
cugetul, neștiind / să mai fac deosebirea
răspicată între real și ireal. / — Cezar
Petrescu, *Din vol. Aranca, știma lacurilor*.

— Avea o figură atît de fîroasă, de
speriat.

— Apa înainta așa de (= atît de)
repede, de neînchipuit.

Cît (mi) se clătina se? — neștiind
(= încît nu știam).

Cît de fîroasă? — de speriat
(= încît era de speriat).

Cît de repede? — de neînchipuit
(= încît era de neînchipuit).

¹⁴¹ — „Acest fel de a face în ciudă nevestei...” — Care fel? — „de a face în ciudă (nevestei)”. — Atribut verbal exprimat prin locuțiunea verbală a face în ciudă (a necăji), la modul infinitiv precedat de prepoziția de. — *Nevestei*: compl. ob. indirect (cui face în ciudă?).

Complementul *neștiind* arată consecința acțiunii din contextul „mi se clătinașe cugetul” și măsura intensității acestei acțiuni, iar complementele de *speriat* și de *neînchipuit* arată fiecare consecința și măsura intensității însușirii exprimate de adjectivul sau de adverbul determinat: (*fioroasă*) de *speriat*; (*repede*) de *neînchipuit*.

Complementul consecutiv se recunoaște mai ușor când cuvântul determinat este însoțit de un adverb cantitativ cu rolul de corelativ al complementului consecutiv, adică un adverb strâns legat de conținutul acestui complement, în sensul că adverbul corelativ arată în mod nehotărât (neexplicit) măsura intensității acțiunii sau a însușirii, iar complementul consecutiv arată măsura intensității în mod explicit. (Compară, în exemplele date, ceea ce poate spune despre măsura acțiunii sau a însușirii adverbul corelativ *atît (de)* sau *asa (de)* cu ceea ce spun complementele consecutive corespunzătoare.) Adverbul corelativ nu este exprimat totdeauna, dar poate fi introdus în propoziție (ca în primul exemplu) ca mijloc de verificare a funcției de complement consecutiv, în condiția arătată. Condiția trebuie observată cu atenție, fiindcă adverbele menționate pot apărea și în propoziții cu complemente circumstanțiale de alte feluri, precum și pentru faptul că unele complemente consecutive, între care și cele exprimate prin supin, pot fi confundate cu complementele circumstanțiale de mod.

Verificarea funcției de complement consecutiv se poate face și prin posibilitatea de a-l transforma într-o propoziție subordonată consecutivă introdusă prin conjuncția „încît” (specifică acestei subordonate), așa cum s-a procedat la exemplele date, prin propozițiile puse între paranteze. Transformarea recomandată se explică prin faptul că în general complementele consecutive au rezultat din contragerea propozițiilor consecutive, dusă uneori pînă la ultima posibilitate de exprimare a raportului consecutiv, după suprimarea conjuncției „încît”.

Complementele circumstanțiale consecutive exprimate prin gerunziu neînsoțit de determinări (ca în exemplul dat) se recunosc mult mai greu decît construcțiile gerunziale consecutive rezultate din propoziții consecutive dezvoltate. Compară, în această privință, dificultatea de recunoaștere a complementului consecutiv *neștiind* (din primul exemplu) cu construcția gerunzială consecutivă din textul:

Atunci (*atît*) mi se clătinașe și mie cugetul, *neștiind a mai face deosebirea* răspicată între real și ireal.

Oricare ar fi modul de exprimare a complementului circumstanțial consecutiv, acesta stă totdeauna după termenul determinat (imediat după el sau despărțit prin alte părți de propoziție). Locul obligatoriu după cuvîntul determinat se explică prin faptul că circumstanțialul consecutiv arată urmarea celor exprimate prin termenul pe care îl determină.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbul, adjectivul sau adverbul determinat de un complement circumstanțial consecutiv și cu două linii complementele consecutive. Motivează funcția de complement consecutiv ținînd seama de analiza exemplelor și de explicațiile date la acest punct (I).

a) Scoțînd bolovanul din glugă, l-a fulgerat... în crucea unei ferestre cît masa de mare, / de s-a zdruncinat pînă-ntr-atît, spărgînd geamurile toate. / — Simion Hârnea, *Locuri și legende vîntene*.

b) Și figura marelui om se înălța covârșitoare, întunecînd cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi./ — D. Anghel, *Mihail Kogălniceanu*.

c) Atunci,... frunzele minerale încep/ să vibreze încet făcînd perceptibil auzului trecutul lor îndepărtat./ — G. Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

d) Și eram mîndru de seminția mea,/ căci... s-a zvîrcolit înspăimîntător, smulgîndu-și vitejia din rădăcini spre a se zvîrli asupra Nebiruitului./ — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

e) Masele de apă izbindu-se de stînci încarcă aerul de uriașă vibrație a trecerii lor, răsunînd între munți în superbe, triumfătoare cadențe./ — G. Bogza, *Cartea Oltului*.

f) Tunurile din Licostromo au huit... asupra cutezătorului, nevoindu-l/ să facă cale întoarsă./ — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

g) Cu furca-n brîu, cu gîndul dus, În portu-i de la țară.../
Era frumoasă de nespus — St. O. Iosif, *Bunica*.

h) Din locul acestor năprasnice dezlănțuiri drumul Oltului devine de nerecunoscut: o albie haotică./¹⁴² — G. Bogza, *Cartea Oltului*.

II. Complementul circumstanțial consecutiv se poate exprima:

a) Prin verb la supin cu prepoziția „de”, iar supinul poate avea aspect pozitiv sau aspect negativ (vezi exemplele de la punctul I și complementul

consecutiv — frumoasă de nespus din textul g) de la exercițiul de mai sus).

Complementele consecutive cu aspect pozitiv au putut proveni din numele predicativ al unei propoziții consecutive — (frumoasă) de speriat < încît era de speriat — sau din predicatul verbal al propoziției de bază — (A mîncat atît de mult), de speriat < de (= încît) ne-am speriat. Complementele exprimate prin supinul cu aspect negativ au putut proveni din predicatul exprimat prin verbul a putea și complementul direct al acestuia exprimat prin infinitiv — (frumoasă) de nespus < încît nu pot spune. Prin găsirea propoziției de bază vei putea evita greșeala de a considera aceste complement consecutive drept complemente circumstanțiale de mod.

b) Prin verb la gerunziu provenit din predicatul unei propoziții consecutive exprimate numai prin predicat (vezi la punctul I primul exemplu — neștiind < încît nu știam) sau din predicatul unei propoziții consecutive dezvoltate. În acest caz gerunziul împreună cu ceilalți termeni sintactici ai propoziției de bază formează o construcție gerunzială circumstanțială consecutivă, dar analizabilă: gerunziul constituie centrul (termenul de bază al) construcției și are funcția de complement consecutiv, iar ceilalți termeni își păstrează funcția sintactică avută în propoziția consecutivă:

(fereastra) s-a zdruncinat pînă-ntr-atît, spărgînd geamurile toate <... s-a zdruncinat..., / încît a spart geamurile toate.

Luarea în considerare a termenilor care se grupează în jurul gerunziului cu funcția de complement circumstanțial consecutiv te va ajuta la observarea ideii de consecință și a celei de măsură a intensității acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvîntul determinat și deci la recunoașterea funcției de complement consecutiv a gerunziului.

Am arătat mai sus (la I) că atît la complementul consecutiv exprimat prin gerunziu, cît și la cel exprimat prin supin cuvîntul determinat este însoțit uneori de un adverb corelativ cu sens cantitativ. La cele două feluri de complement consecutive corelativele mai obișnuite sînt atît (de) sau așa (de) = atît (de).

Rareori sint folosite și alte adverbe sau locuțiuni adverbiale cantitative: destul (de), prea, în (așa) mare măsură, în așa grad:

— A mers destul de repede, întrecându-mă cu mult (sau: de neașteptat).

— S-a oprit din fugă prea repede, poticnindu-se.

— Apele au crescut în așa măsură, revărsându-se (sau: de neînchipuit).

Corelativul poate fi și un adverb sau o locuțiune adverbială de mod care răspunde la întrebarea cum? (deci fără sens cantitativ) — astfel, în așa fel:

A procedat astfel (în așa fel), mulțumindu-i pe toți.

c) Prin verb la infinitiv cu prepozițiile „pentru“, „spre“ (= pentru), „până la“, „fără“.

Complementele consecutive exprimate prin infinitiv au de obicei corelativul destul (de) sau un sinonim al acestui adverb — suficient (de), de ajuns (de) — ori corelativul prea.

1. Complementele consecutive cu corelativul „destul“ sau un sinonim al acestui adverb au înțeles pozitiv sau negativ corespunzător modului de exprimare:

— Traian era destul de puternic, pentru a porni îndată ofensiva împotriva lui Decebal. / — H. Daicoviciu, *Dacii*.

— Dacă te socoți destul de tare spre a te lupta cu mine, / luptă-te odată! / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

— Un om violent, voluntar, ...nu se umilește până la a se ruga de alt om... / să plece. / * — D. Zamfirescu, *Viața la țară*.

— Kosuth îl ține la distanță (pe Varvari), fără a-i da ocazie / să se afirme în revoluția biruitoare. / **

Toate aceste texte prezintă construcții infinitivale provenite din propoziții circumstanțiale consecutive: (destul de puternic) pentru a porni... < încît să pornească...; (destul de tare) spre a te lupta... < încît să te lupti...; (nu se umilește) pînă la a se ruga... < pînă acolo, / încît să se roage... ***; (îl ține la distanță), fără a-i da ocazie... = nedîndu-i ocazie < încît nu-i dă ocazie.

2. Complementele consecutive exprimate prin infinitiv cu prepoziția „pentru“ sau „spre“ și cu corelativul „prea“ au fie aspect pozitiv cu înțeles negativ, fie aspect negativ cu înțeles pozitiv:

— Era prea ironic, pentru a crede în el sau în alții. / — N. Iorga, *Alexandru Odobescu*. (Era prea ironic) încît nu credea...

¹⁴² — Supinul „de nerecunoscut“ nu este complement consecutiv, ci nume predicativ al predicatului nominal „devine de nerecunoscut“, fiindcă a deveni este totdeauna verb copulativ, deci nu poate fi el singur predicatul unei propoziții.

* În acest text și în următorul corelativul nu este exprimat; el poate fi atît, în primul text, iar în următorul, destul sau atît.

** Fără, ca prepoziție sau ca element component al locuțiunii conjuncționale fără să, îi dă construcției infinitivale sau propoziției pe care o introduce sens negativ.

*** Pînă la din construcția infinitivală consecutivă provine din secvența pînă acolo, care, cînd are valoarea de corelativ al unei propoziții consecutive, are sens cantitativ = „pînă într-atît“.

— Articolul este **prea interesant**, pentru a nu fi comentat (= *încît* va fi comentat).

Din cauza modalităților de construcție, *complementele circumstanțiale consecutive exprimate prin infinitiv pot fi confundate cu circumstanțialul de scop* (cele construite cu prepoziția *pentru* sau *spre*), cu *circumstanțialul de loc* (cele construite cu prepoziția *pînă la*), cu *circumstanțialul de mod* (cele construite cu prepoziția *fără*).

Evitarea oricăreia dintre aceste greșeli se poate realiza prin observarea conținutului de idei al construcției respective: consecința și măsura acțiunii sau a însușirii precizate prin complementul consecutiv.

d) Prin substantive cu prepozițiile „de”, „pînă la”, „fără”. Cu foarte rare excepții, aceste complemente consecutive apar de obicei *fără corelativ*, ceea ce duce frecvent la confundarea lor cu complementele de mod. Ele provin de obicei din *numele predicative* sau din unele complemente ale propozițiilor consecutive, mai precis din acele părți de propoziție care pot da ideea de consecință și pe aceea de măsură a intensității acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvîntul determinat:

— Trii, patru ceasuri toată oastea l-au gonit (pe urs) / și de-abia l-au ucis. /
Și era **pré mare, de mirare**. / — I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*. (< *încît era de mirare*.)

— De cîtiva ani stupii **ieșiseră de minune**. / — I. Slavici, *Budulea Taichii*. (< *încît erau de minune*.)

— Mă simțeam **abătut pînă la deznădejde**. / — Matei I. Caragiale, *Craii de Curtea Veche*. (< *încît ajunsesem pînă la deznădejde*.)

— Avea o fată **harnică fără pereche**. (< *încît n-avea pereche*.)

Exercițiu

Subliniază complementele circumstanțiale consecutive și indică prin săgeată cuvintele determinate. Motivează oral funcția de complement consecutiv a termenilor pe care i-ai subliniat.

a) Piraiele din acele locuri, umflate de puhoaietele năvalnice, **cară bolovanii în cantități neașteptate, închizînd trecătorile**. / — M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei*.

b) — Doamne, Ioane, / cum te prăpădești tu așa, văzînd cu ochii!... / Așa-s ficiorii, mă?! / și chiuia o dată Dan, rănind tăcerea grea pînă în depărtări mari. / — I. Agârbiceanu, *Dan jitarul*.

c) Creangă rîdea plin, hohotitor, cutremurînd pereții. / — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

d) În ciuda lacunelor sale și a faptului [că-i lipsește sfîrșitul,] documentul e destul de clar..., dispensîndu-mă de comentarii. / — H. Daicoviciu, *Dacii*.

e) Și iarăși apăreau întrebările în rafală și răspunsurile poticnite..., cu prea multe ramificații, pîrînd o himeră / să le dea cîndva de capăt. /¹⁴³ — Mihai Sin, *Ierarhii*.

f) A văzut în casă la Moldoveanu pe nepoata acestuia..., fată frumoasă de neînchipuit. / — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfîntul*.

g) Chiar dacă am reduce la jumătate această cifră, / ea ni se pare destul de mare pentru a apăsa conștiința autorului ei moral. / — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

h) Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atîta sumedenie de copii la un loc. / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

i) În zilele acelea Andronic Paleologul..., cunoscînd/ că va să moară..., / au chemat pe Ioan Cantacozino, boier... / pre carele l-au fost cinstit pînă la mare boierie.¹⁴⁴ — Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*.

j) Păduri negre de brazi, de fag... acoperă ca niște armii dese totul, făcînd ținutul de nerecunoscut. / — G. Călinescu, *Ion Creangă (viața și opera)*.

k) Chelnerul aduse mîncare și băutură. / Erau bune mîncările / și vinul luneca de minune. / — I. Slavici, *Comoara*.

l) Doi ani (Gheorghe) s-a făcut luntre și punte pentru ea / și n-a avut astîmpăr / pînă nu a văzut-o în vatră. / Că [de cînd s-a însurat,] e vrednic de poveste, / nu zice nimeni nimic.¹⁴⁵ — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina*.

III. Un verb sau un adjectiv ori un adverb poate avea două sau mai multe complemente circumstanțiale consecutive coordonate între ele:

— Lupii se reped la vale *nebunește*, *luînd vulpile la vale și amestecîndu-le cu pămîntul*. / — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

— Privelîstea era (atît de) *frumoasă*, *de mirare și de neuitat*.

— Împrejurarea era prea *neășteptată*, *pentru a-l liniști sau pentru a-i da curaj*.

Exercițiu

Construiește cîte o propoziție cu *complemente circumstanțiale consecutive coordonate* exprimate: prin *verbe la gerunziu*; prin *verbe la supin*; prin *verbe la infinitiv*; prin *substantive cu prepoziție*. Subliniază complementele consecutive, indică prin săgeată cuvîntul determinat și motivează oral funcția de complement consecutiv.

Punctuația complementelor circumstanțiale

I. Complementele circumstanțiale *așezate după cuvîntul determinat nu se despart de acesta prin virgulă*:

Dealurile se *ridicau* ca niște ziduri întunecoase în fața lui. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

II. Complementele circumstanțiale, *singure sau împreună cu determinările lor, se pun între virgule cînd sînt așezate între subiect (însoțit sau nu de*

¹⁴³ — „părînd o himeră” — parte de propoziție dezvoltată = construcție gerunzială consecutivă provenită din predicatul nominal al propoziției circumstanțiale consecutive: încît părea o himeră...

determinările lui) și predicat, dar numai cînd subiectul se află înaintea predicatului:

Pitică, de frica ploii, se ascunse sub o frunză. / — Vol. Din folclorul nostru.

↑ ↑ ↑
subiect compl. circ. predicat
 de cauză

S P
Fratii mei mai mari, după-amiază, pleacă la munte.

III. Complementele circumstanțiale **coordonate** urmează regulile de punctuație prezentate la conjuncțiile coordonatoare.

Exercitii

1. Subliniază în mod diferit predicatele, subiectele și complementele circumstanțiale așezate după cuvîntul determinat sau între subiect și predicat, precum și complementele circumstanțiale coordonate. Notează părțile de propoziție subliniate cu literele: *P* (predicat), *S* (subiect), *C* (complement circumstanțial). Explică oral punctuația complementelor circumstanțiale și arată felurile lor.

a) Rîul cel mare, în șes, curgea sub perdele de aburi. / — M. Sadoveanu, *Cocoștiricul albastru*.

b) Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, / ies răpede / și nu mă mai încurc prim-
prejurul școlii /, ci o ieu la sănătoasă spre casă... / Și pînă să mă ajungă ei, / eu, de frică,
am izbutit / de m-am îngropat în țărîna la rădăcina unui păpușoi. / — I. Creangă, *Amin-
tiri din copilărie*.

c) Cînele zvicni înainte /și prepelița sări în aer /și porni filfiind în zbor la înălțimea omului. / Vînătorul înălță brațul, / și pasărea de pradă, filfiind repede și mărunț din aripi, pluti o clipă, / apoi porni ca o săgeată într-un zbor drept și suierător. / Ajunse prepelița, / o rupse din zbor cu cîngile / și se întoarse lin la vînător. / — M. Sadoveanu, *Neamul Soimăreștilor*.

d) Cuza... decise concentrarea armatei muntene și moldovene într-o tabără, la Florești, între Ploiești și Cîmpina, / de unde ea se putea deplasa ușor atât spre linia Dunării, cât și spre Transilvania. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

e) Soneria parcă s-a dus hăt departe, ca o vorbă trecută din gură în gură, din strajă, în strajă... /

Apoi a nins mult și bine asupra nepotului... învechindu-i așteptarea, moșnegindu-l. / —
Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor*.

f) Ele (sălciile) sînt cele dintîi / care şi-au contemplat îndelung propria imagine, dîndu-şi seama de splendoarea ei şi hotărîndu-se / să trăiască întru splendoare. / — G. Bogza, *Sălciile*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții cu diferite complement circumstanțiale, unele așezate după cuvântul determinat, iar altele între subiect și predicat. Subliniază complementele circumstanțiale. Analizează felul lor și explică oral punctuația folosită.

144 — „pînă la mare boierie“ — *complement circumstanțial consecutiv*, provenit din: ...
 l-au fost cînstîit *pînă acolo* (= *pînă într-ait*), / încît l-au ridicat *la mare boierie*.

145 — „e vrednic de poveste“ — compl. circ. consecutiv, provenit din numele predicativ al unei propozitii consecutive: (e vrednic) / încât a ajuns de poveste.

IV. *Complementele circumstanțiale așezate la începutul propoziției, singure sau împreună cu determinările lor, nu se despart prin virgulă dacă ele arată o împrejurare esențială (necesară) pentru înțelegerea comunicării. Dacă împrejurarea nu arată ceva esențial, complementele circumstanțiale se despart prin virgulă:*

Din sus de sat locurile sint sădite cu vii, / și mai sus coasta e acoperită cu tîrși; / pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

Pe mușchiul gros, ...căprioara stă jos, lingă iedul ei. / — Em. Gârleanu, *Căprioara*.

Complementul concesiv, *singur sau împreună cu determinările lui, se desparte prin virgulă, indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziție*, deoarece între el și cuvîntul determinat este o diferență de intonație care subliniază opoziția și concesia și pentru că el nu exprimă o împrejurare esențială pentru înțelegerea comunicării:

Cu toată osteneala, grierul le cîntă un imn al dimineții. /

Armata noastră, cu toată osteneala bătăliei, nu se odihni... /

...și le da ghes, în pofida mamei. /

Exerciții

1. Subliniază complementele circumstanțiale din textele următoare. Analizează-le arătînd felul lor și explică oral punctuația.

a) În vremi de restriște și jale Pămîntul, din munți pînă-n vale,
Străbunii vegheau pe ogor. E plin de mormintele lor. — O. Cazimir,
Cîntec pentru patrie.

b) Cu toate astea, nu după mult timp, împăratul băgă de seamă că fata sa cea mai mică din ce în ce slăbea. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

c) Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Pe cerdacul lung din față, stăpîna casei nu mai trebăluia. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

e) Cu tot scepticismul în privința trăinicieii noii slujbe, Eminescu se așază la lucru... — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

2. Construiește patru propoziții cu complementele circumstanțiale de loc și de timp așezate la începutul propoziției. În primele două propoziții complementele să exprime ceva necesar pentru înțelegerea comunicării, iar în celelalte două complementele circumstanțiale să arate o împrejurare care nu este absolut necesară pentru înțelegerea comunicării. Subliniază complementele circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

3. Construiește patru propoziții în care complementul concesiv să ocupe diferite locuri în propoziție. În două din aceste propoziții substantivul cu funcția de complement concesiv să aibă unul sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.
4. Compune o narațiune sau o descriere în care să folosești propoziții cu mai multe complement circumstanțiale ale aceluiași verb. În unele propoziții complementele circumstanțiale să fie coordonate prin juxtaținere, iar în altele prin conjuncțiile *și*, *sau*, *ori* folosite numai între complementele coordonate, precum și prin conjuncțiile *nici*, *fie*, *ba* aflate și înaintea primului complement. Explică punctuația folosită.

V. Unele construcții circumstanțiale așezate la începutul propoziției sint exprimate prin *verbe la gerunziu* sau *la participiu*, în jurul cărora sint grupate alte părți de propoziție cu care formează construcții, uneori destul de dezvoltate, numite **construcții gerunziale** sau **participiale**.

Construcțiile gerunziale și cele participiale așezate la începutul propoziției se despart prin virgulă:

Văzîndu-l acum intrat pe porțiță, ea își curmă lucrul. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

Crescut la cîmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată / că sint cu putință atîtea frumuseți îngrămădite la un loc. / — I. Slavici, *Pădureanca*.

Exerciții

1. Subliniază construcțiile gerunziale sau participiale cu funcția de complement circumstanțiale, analizează felul complementelor circumstanțiale și explică oral punctuația lor.

a) Ascultîndu-l, mă gîndeam/că tot legenda asta mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi. / — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

c) În Mahalaia Tătărașilor toți îi cunoșteau pe Ion Cuhulea. / Născut și crescut acolo, trăind cincizeci de ani în șir numai pe locul acela, nici nu putea fi altfel. / — Em. Gârleanu, *Furnica*.

d) Și-auzind din depărtare

Vocea lui tiranică,

Toți ciulinii pe cărare

Fug cuprinși de panică. / — G. Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*.

2. Compune o narațiune în care să folosești construcții gerunziale și participiale așezate la începutul propozițiilor. Subliniază-le și explică oral punctuația folosită.

Complementul

(Schemă recapitulativă)

Cuvîntul regent — verb — vizităm (pentru a vizita, vizitînd) muzeul
 — adjectiv — (apă) rece ca gheața
 — adverb — (zboară) repede ca gîndul
 — interjecție predicativă — hai în codru; iată o floare

**complemente
necircumstanțiale**

- **compl. ob. direct** — *ce?* (subst., pron., numeral la Ac. fără prep.; verb: infinitiv, supin, gerunziu); *pe cine?* (subst., pron., numeral la Ac. cu prep. *pe*)
- **compl. ob. indirect** — *cui?* (subst., pron., numeral la D.); *de (cu, la etc.) cine (ce)?* (subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; verb: infinitiv, supin); *asupra (contra, împotriva) cui?* (subst., pron., numeral la G.)
- **compl. de agent** — *de (către) cine?* (subst., pron., numeral la Ac. cu prep.)

**Clasificarea
complemen-
telor**

**complemente
circumstanțiale**

- **circ. de loc** — *unde?*, *de unde?*, *pînă unde?*, *încotro?* (adverb; subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; G. cu prep.; verb la supin)
- **circ. de timp** — *cînd?*, *de cînd?*, *pînă cînd?* (adverb; subst. cu prep., verb: infinitiv, gerunziu)
- **circ. de mod: propriu-zis; comparativ** — *cum?*, *cît?* (adverb; subst., pron., numeral la Ac. cu prep.; verb: infinitiv, gerunziu)
- **circ. de cauză** — *din ce cauză?* (subst., pron. la Ac. cu prep.; adj., participiu cu prep. *de*; gerunziu)
- **circ. de scop** — *cu (în) ce scop?* (verb: infinitiv cu prep. *pentru, spre*; supin; subst. la Ac. cu prep. *pentru, de* etc.)
- **circ. condițional** — *cu ce condiție?* (subst. la Ac. cu loc. prep. *în caz de*; subst. *caz, condiție, eventualitate, ipoteză* cu prep. *în*; *condiție* cu prep. *cu*; subst., pron. G. cu loc. prep. *în locul*; adverbe: *altfel, altminteri*; gerunziu)
- **circ. concesiv** — subst. la Ac. cu loc. prep. *cu tot (toată, toți, toate)*; loc. adv. *cu toate acestea*; subst. (pron.) la G. cu loc. prep. *în ciuda, în pofida* etc.; verb: infinitiv, gerunziu
- **circ. consecutiv** — verb: *supin* cu prep. *de*; gerunziu; infinitiv cu prep. *pentru, spre* (= pentru), *pînă la, fără*; subst. cu prep. *de, pînă la, fără*

Ordinea operațiilor de analiză

1. *Sublinierea predicatului* și notarea lui cu litera *P*. În cazul predicatului nominal cu nume predicativ multiplu se vor nota cu literele *NP* toate numele predicative și se vor numerota. De exemplu:

NP1 NP2

Unul din ei era *cărunt, cam zbîrlit.* / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. *Găsirea subiectului, sublinierea* și notarea lui cu litera *S*. În cazul subiectului multiplu se va proceda ca și la numele predicativ multiplu. Dacă subiectul nu este exprimat, se va scrie deasupra textului, în dreptul predicatului.

3. *Sublinierea atributelor*, notarea lor cu litera *A* și numerotarea, în cadrul fiecărei propoziții.

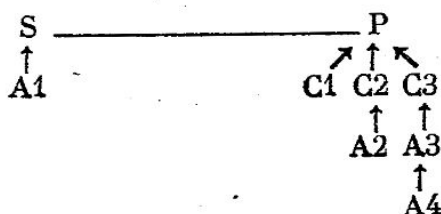
4. *Sublinierea complementelor*, notarea lor cu litera *C* și numerotarea ca și la atribut.

5. *Analiza felului părților de propoziție*, potrivit clasificării lor, și analiza părților de vorbire prin care sint exprimate (dacă ți se cere și acest lucru).

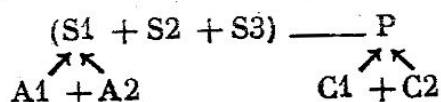
6. *Întocmirea schemei raporturilor sintactice.*

În întocmirea schemei, dacă propoziția este alcătuită din mai puține părți de propoziție, schema se poate face scriind atributele sau complementele sub cuvintele determinate. Dacă propoziția are un număr mai mare de părți de propoziție, schema se poate simplifica folosind numai literele și cifrele prin care au fost notate. De exemplu:

S A1 P C1 C2 A2 C3
Păianjeni de smarald au țesut de pe o insulă pînă la malul opus un pod
A3 A4
de pînză diamantică. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

Părțile de propoziție coordonate se leagă între ele astfel:

Textele de analizat

a) Din coșurile înalte ale fabricilor gîlgîie rotocoale negre de fum / și se risipesc molatic în zarea nesfîrșită. / Dunărea liniștită, largă, are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

b) Un om înalt, subțire și drept, s-a ridicat din umbra unei sălcii. / Era îmbrăcat în niște straie vechi, dar destul de curate... / Avea o față cu trăsături fine / și ochii îi erau vii și inteligenți. / Părul și barba îi erau albe ca zăpada. / — M. Sadoveanu, *Pribeगी*.

c) De peste crestele neclintite ale briului de păduri..., luna plină a începutului de august își trimitea lumina slabă și piezișă a razelor sale... / Geamurile chiliilor..., poleite de lumina asta fără de viață, căutau de prin unghere haotic spre mine cu priviri într-aiurea de ochi sticloși, incremeniți și morți. / — C. Hogaș, *La Pingărați*.

d) Între natură și poporul român este o străveche și legendară dragoste. / La adăpostul munților înalți, al văilor adânci și al perdelelor codrilor neguroși, s-a împotrivit cumplitelor năvăliri / și a dobândit biruințele existenței noastre naționale... / Natură, haiduc, cavalerism și cîntec fioros din frunză de fag sînt noțiuni / care în trecutul nostru se leagă între ele ca belciugele unui lanț. / — B. Șt. Delavrancea, *Estetica poeziei populare*.

e) Bătrînul ofta de bucurie și de fericire. / „Iată / ce mari frumuseți sînt între oameni! / Întrec orice flori / ce cresc din pămînt în lumina și căldura soarelui“, / medita pensionarul ceasuri întregi, în așternutul patului, seara. / — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

f) Părechea s-a oprit în toate pridvoarele, / a examinat fiecare ungher / și locul ales a fost vizitat de mai multe ori, cîteva zile în șir, pe lumină, pe umbră, pe liniște și pe vînt. / Dimineața, la ora răsăritului se întorc / să se documenteze... /

Două zile nu s-a mai arătat nimic... / Prietenii plecaseră în căutarea altor materiale noi, / pe care le-au descoperit la mare depărtare. / Întoarcerile lor se făcuseră rare / și soții veneau / și plecau odată... / Pe fundul cuibului concav se așternuse o saltea de fire de păr de cal albe, întocmite împletit. / — T. Arghezi, *Buna-Vestire*.

g) Ce-ar fi / să fac și eu o încercare?... / Ce am / și ce-o să pierd? / Părinți nu; / rude nu: / Drag nu sînt nimănui. / — G. Galaction, *Moara lui Călfar*.

h) Miron Iuga le recomandă sînge rece și energie, / deși își dădea seama / că recomandăția lui e vorbă în vînt. / Oamenii aceștia sînt morți de frică de acuma. / Îi convocase, în realitate, / ca să se controleze pe sine însuși. / El credea / că zvonurile despre intențiile de răzvrătire ale țărănilor lui sînt exagerări de ale celor fricoși. / — L. Rebreanu, *Răscoala*.

i) El nu se mai gîndise de mult nici la Virgil, nici la Dan. / Și iată / că Virgil Probotă, cu toate necazurile și sărăcia lui, de departe, dintr-un bordei de campanie, se arăta mai omeneste îndurerat de soarta prietenului în pierzare. / — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

j) Mult mai bine ar fi făcut el / de alegea din oastea sa cei mai buni ostași... / și încredințînd-o lui Mihai-Vodă, l-ar fi trecut în Bulgaria. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

k) Altă casă mai mare și mai cuprinsă era casa lui Păun Ozun, unul din ginerii lui Dănilă. / Acesta era un român falnic, trup și suflet de viteaz. / Nu era nici el acasă, / ci numai nevasta și copiii, / fiindcă plecase de astă-iarnă, cu o scrisoare tainică de la socru-său Dănilă către Tudor Vladimirescu. / — G. Galaction, *La culturi!*...

l) Acest tractat fu un act de răzbunare a aristocrației împotriva lui Mihai... / Boierii și călugării, spre a-și asigura și a-și întinde privilegiurile lor, spre a umili pe Mihai, trădă drepturile nației. / — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

m) Amurgul începuse a se ridica din adîncuri... / Și, încet-încet, se stîngeau toate; / și tot mai rar se desprindeau din depărtări un lătrat de cîne, un sunet de talangă, un glas de bucium... / Numai pîrăul, minat cu grăbire în calea lui fatală de o putere nevăzută, mai însemna în amortirea universală, eterna mișcare a vieții în vinele adormite ale lucrurilor. / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

n) Cozia și Chetricica par două străji puse de pază orașului încă din copilăria lumii... / Poteca strîmtă a fost deseori teatrul unor tragice catastrofe. / — A. Russo, *Piatra Teiului*.

o) Și pisica toarce, / și fusul. / Numai că ea toarce lene, / și el, hărnicie. / — T. Mușatescu, *10* (din „Contemporanul“).

p) Această camarilă a iritat nu numai pe civili, dar și pe militari, contribuind... la precipitarea deznodămîntului. / — Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.

q) Tot de aceea, primirea atît a dublului firman de recunoaștere a alegerii, cît și a aceluia referitor la unirea deplină s-a făcut cu un minim de publicitate, într-un cadru discret. / — Const. C. Giurescu, *Opera citată*.

r) În ciuda aparențelor, preluarea tirzie de către geto-daci a tehnicii înaintate grecești e un fenomen explicabil. / — H. Daicoviciu, *Dacii*.

s) Am luat (țărnul Dalmației)... / de unde pornește cu atîta putere vîntul de miază-noapte, zguduind corăbiile... și dînd brînci trecătorilor, / care se prind uneori de copaci. / — N. Iorga, *Locuri străine*.

ș) Cît de năvalnic urcă în copaci (forțele primăverii), amestîndu-i cu țîria lor, pocnindu-le unul după altul mîgurii. / — G. Bogza, *Primăvara în Carpați*.

t) Era prea mare, pentru a se mulțumi cu ograda, / dar prea mic, pentru a se încumeta pe uliță. / — Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei*.

ț) Atacul susținut de două cete... clatină rîndurile lui Hatvani... / și îl constrîng / să caute adăpost între zidurile orașului, fără a mai putea / să întrebuițeze cele trei tunuri. / — S. Dragomir, *Avram Iancu*.

u) Leiea Smaranda, mama povestitorului, este sinteza gospodinelor noastre, nefîndu-plecate, energice, iubitoare pînă la sacrificiu. / — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

v) Principiile sale ostășești... se înrudesc de minune cu preceptele științei de astăzi. / — B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.

Sintaxa frazei

Noțiuni generale

I. Fraza este o unitate sintactică de sine stătătoare, alcătuită din îmbinarea a două sau mai multe propoziții.

În cele mai multe fraze numărul propozițiilor este egal cu numărul predicatelor exprimate:

Fiecare vîietate pîndește altă vîietate,¹ / o adulmecă,² / o prinde,³ / o înghite.⁴ / — Z. Stancu, *Descult*.

Hai și noi la craiul, dragă,¹ /

Și să fim din nou copii.² / — M. Eminescu, *Povestea codrului*.

În delimitarea propozițiilor unei fraze nu trebuie să ne conducem însă numai după numărul verbelor la mod personal și al interjecțiilor ori al adverbelor predicative exprimate, deoarece în unele fraze pot fi și propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat. De aceea trebuie să observăm numărul comunicărilor dintr-o frază care apar ca o unitate sintactică corespunzătoare ca sens unei propoziții:

Ne-a întrebat¹ / cînd² / și de unde am venit.³ / (cînd am venit).

Pomii erau smulși,¹ / florile, călcate în picioare² / (erau călcate).

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Dacă în unele fraze sînt propoziții cu predicatul verbal sau cu verbul copulativ neexprimat, scrie verbul predicativ sau verbul copulativ deasupra textului, la locul potrivit.

a) Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă,
Valea-i în fum, fluier murmură-n stîină.

— M. Eminescu, *Sara pe deal*.

- b) Și de-ntrebați atuncea vouă ce vă rămîne?
 Munca, din care dînșii se-mbată în plăceri.
 — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.
- c) Dar Stana n-o lua în seamă, își vedea de treburile ei, se învîrtea ușor ca o suveică, lucra, legăna copilul și cînta. — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.
- d) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- e) Răcnete, vuiet de arme pătrund marea cea caldă,
 Evul e un cadavru — Paris al lui mormînt.
 — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

f) Hainele... sînt vechi și ponosite, și armele ruginite, iară calul ai să-l poți alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jăratîc. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

II. Propozițiile dintr-o frază pot fi principale sau secundare (subordonate).

Propozițiile principale sînt cele care nu depind de altă propoziție, spre deosebire de propozițiile secundare (subordonate), care depind de o altă propoziție:

Și se făcu nuntă mindră și frumoasă,¹ / cum n-a fost alta pe fața pămîntului.² / — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

Prima propoziție din această frază este principală, pentru că nu depinde de altă propoziție. Desprinsă din frază, poate exprima singură o comunicare.

A doua propoziție este secundară (subordonată), deoarece ea depinde de prima propoziție, în care se află cuvîntul pe care îl determină (nuntă): ce fel de nuntă? — cum n-a fost alta pe fața pămîntului. Această propoziție nu poate fi desprinsă din frază, pentru că este strîns legată de cuvîntul determinat, aflat în prima propoziție.

Între propoziția secundară și propoziția pe care o determină este un raport de subordonare.

Propoziția de care depinde o propoziție subordonată se numește propoziție regentă, iar cuvîntul determinat de propoziția subordonată este cuvîntul (termenul) regent.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii (în propozițiile regente) cuvintele determinate de propozițiile subordonate și notează deasupra textului felul propozițiilor: P (principală) și S (subordonată).

a) Fugeau cum fug razele lunii peste adîncile valuri ale mării, fugeau prin noaptea pustie și rece ca două visuri dragi. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Poți opri vîntul, apa și gurile oamenilor? De aceea le-am lăsat și eu pe fete să ridă, pînă li s-a duce gura la urechi... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Capetele se întorceau pe rînd spre Petre Petre care se apropia zîmbind...

Petre nu biruia cu răspunsurile. Tot satul îl iubea, fiindcă era bun și liniștit și săritor la nevoie. Pantelimon îi luase lădița, să i-o aducă el pînă acasă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

d) Noi, copiii, ne jucam de-a valma la scare, însă în casele lipovenești era o umbră în care nu pătrundeam niciodată. — M. Sadoveanu, *Despre Dobrogea*.

* Denumirea *propoziție regentă* vine de la cuvîntul francez *régent*, care înseamnă *conducător*. Deci propoziția regentă are în frază rolul de conducător; deoarece de ea depind propozițiile subordonate.

III. O propoziție secundară poate avea ca regentă o propoziție principală sau o propoziție secundară:

Și acum *văd eu*¹ / că *avea* mare dreptate mătușa,² / căci *pupăza era cea-sornicul satului*.³ / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

1 propoziție principală, regentă a propoziției 2;

2 propoziție subordonată — are ca regentă o propoziție principală;

3 propoziție subordonată — are ca regentă o propoziție subordonată.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Numerotează propozițiile, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor ca în modelul de mai înainte.

a) Vino mine la mine, să mergem la plimbare,

Ca să-ți fac cunoștință cu o privighetoare.

— Gr. Alexandrescu, *Mierla și bufnița*.

b) Auzit-ați de-un oltean,

De-un oltean, de-un craiovean

Ce nu-i pasă de sultan?

Auzit-ați de-un viteaz

Care veșnic șade treaz

Cît e țara la necaz?

— V. Alecsandri, *Poezii populare*.

c) Leul, de multă vreme, ridicase oștire,

Să se bată cu craiul ce se numea Pardos.

— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului*.

d) — Vrei dumneata să spui că nu-i adevărat ce-am spus? Nu-i adevărat c-ați luat un fecioraș crud la toate blăstămațiile cîte ați săvîrșit? — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

IV. O frază poate avea una sau mai multe propoziții principale:

Pe drum Dragoș găsea cîte o vorbă bună pentru fiecare om¹ / ce-l *întîlnea*.² / — L. Rebreanu, *Răs-coala*.

Cîte ceva din sufletul lui a rămas în sufletul multora,¹ / dar el nu mai este,² / și-a *împlinit* cu adevărat o muncă grea³ / de care nu s-a *plîns*⁴ / ... — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

1 propoziție principală

2 subordonată

1 + 2 + 3 propoziții principale

4 subordonată

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează-le, apoi fă schema raporturilor dintre propoziții și indică felul propozițiilor (principale sau subordonate).

a) Budulea cel bătrîn venea acum tot a doua săptămînă la oraș și le spunea drumeților că are un fecior, care e dascăl la doi copii de domn... — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

b) În aceeași vreme o miță pornește o obișnuită expediție în regiunile superioare și face să curgă printre rosturile bagdadii sămînță de cîne-pă. — M. Sadoveanu, *Cocostîrcul albastru*.

c) Cugetătorul și organizatorul (revoluției) a fost națiunea, iar Tell și Magheru au fost brațul care a executat voința ei. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

d) ...atunci a rîs domnul profesor Wondraček și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iară Budulea a răspuns că da.

— Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială:

Budulea-și netezi părul de pe frunte, își potrive hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă... la locul unde stăteau băieții cînd își spuneau lecția. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

2. Construiește trei fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții principale și o propoziție subordonată. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții, fă schema raporturilor dintre propoziții și notează felul propozițiilor.

V. Îmbinarea propozițiilor în frază se realizează prin raportul de coordonare sau prin raportul de subordonare.

Raportul de coordonare este cel existent de obicei între propoziții de același fel:

a) numai între propoziții principale:

Am impresurat carele cu poveri ale căpitanului Scirlat¹ / și le-am îngrămădit virindu-le la vale pînă într-o bulboană nouă² / pe care o cunoaștem noi.³ / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

1 + 2
↑
3

b) numai între propoziții subordonate care determină același cuvînt din propoziția regentă:

Mergi¹ / de vezi² / și de învață.³ /

— Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

1
↙ ↘
2 + 3

Exercițiu

Construiește două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții principale și două fraze cu raport de coordonare numai între propoziții subordonate. Subliniază cu roșu cuvîntul determinat de propozițiile subordonate în raport de coordonare. Fă schema raporturilor dintre propoziții.

Tipuri de fraze

După raporturile existente între propozițiile unei fraze, putem avea următoarele tipuri de fraze:

a) frază formată numai prin coordonare:

Ușa se deschise¹ / și drept în fața lui Dan se ivi un om înalt, ...cu fruntea mare,² / iar pe creștet avea un fes mic.³ / — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

1 + 2 + 3

b) frază formată numai prin subordonare:

Totuși Nicoară hotărîse în taina inimii lui¹ / să nu ocolească locul² / unde trăise biata sa mamă, Calomfira.³ / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

1
↑
2
↑
3

c) frază formată prin coordonare și prin subordonare:

După aceea, Budulea a venit la mine¹ / și m-a rugat² / să-i scriu lui Huțu,³ / pentru ca să vie acasă.⁴ / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

1 + 2
↑
3
↑
4

Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș¹ / de unde știi² / și cum îi ști tu.³ / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

1
↙ ↘
2 + 3

Am dejugat vitele¹ / și le-am lăsat² / să pască fire de mătase și fire de soare³ / și să bea apă albastră din izvorul dintre stejari.⁴ / — T. Arghezi, *Basmul*.

1 + 2
↙ ↘
3 + 4

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor dintre propoziții.

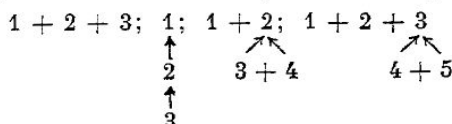
a) Glasul și înfățișarea învățătorului dovedeau sinceritate fără umbră. Titu Herdelea, ascultîndu-l, se minuna cum se poate să se tolereze niște stări atît de barbare. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) — Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît îl are sămănat. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Păitîl*.

c) Și m-am apucat să cînt și am cîntat din fluier pînă ce veni luceafărul colo, deasupra mea, spînzurat de-o frunză. — T. Arghezi, *Basmul*.

d) Au trecut de la meșterul de atunci vreo șase mii de ani și bucuriile au rămas vii, în sunetul ulciorului pe care l-am dezgropat acum și (pe care) l-am așezat între cristale. Aceluia, meseria scumpă i-a fost, și mîna lui mai trăiește, colea, lîngă mîna mea care i-o atinge pe a lui... — T. Arghezi, *Ulciorul de lut*.

2. Construiește cîte o frază cu următoarele raporturi între propoziții:

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Coordonarea

I. Raportul de coordonare între propoziții poate fi realizat:

a) prin juxtaponere (alăturare):

Nourii *curg*,¹ / raze-a lor șiruri *despică*,² /

Streșine vechi casele-n lună *ridică*.³ /

— M. Eminescu, *Sara pe deal*.

b) prin conjuncții:

Fulgua domol peste Argeș¹ / și bătea într-o dungă clopotul cel prevestitor de furtuni.² / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) prin îmbinarea juxtaponerii cu coordonarea:

Dar încă în acea zi Ghiță *se duse* cu treabă la Arad,¹ / *cumpără* două pistoale² / și își *luă* o a doua slugă, pe Marți, un ungur înalt ca un brad.³ / — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Fă schema raporturilor dintre propoziții și arată prin ce mijloace s-a realizat raportul de coordonare.

a) — Dar tu, Motoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

b) Toți erau pentru oastea lui Tudor, dar fuseseră prea ingenuncheați în decurs de veacuri și se ridicau greu în capul oaselor. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) Sus, paingul pe un fresin, urzind pînza-i diafană,
Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte-aeriană,
Iar în leagăn de mătasă gangurul misterios

Cu privighetoarea dulce se înghin-armonios. — V. Alecsandri, *Lunca din Mircești*.

II. Propozițiile coordonate pot urma una după alta, ca în exemplele de la punctul I, sau pot fi despărțite prin propoziții subordonate:

Oamenii *vedeau*¹ / că *se joacă* soarta lor,² /
dar *șovăiau*.³ / — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor dintre propoziții.

Explică oral prin ce mijloace s-a realizat coordonarea propozițiilor.

a) Chiar acum aş putea să te omor în legea cea bună, dar mi-i milă de tinereţele tale...

— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Tunurile Țării Românești erau gata să biruiască spre ele, dar înaintașii suiți în arbori au făcut semn tunarilor să mai rabde, pentru că la catargurile navelor flutură flămuri albe. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) Și a pornit, gîrbov, cîntărețul, cu nădejdea slabă în suflet. Și mergea cîțiva pași, și se oprea. Sufla din greu, gema, și degeaba încerca să cînte. Și într-o bună zi, simți cîntărețul că trebuia să doarmă, dar să doarmă greu, cu tot dinadinsul. S-a oprit, și-a pus capul pe-o piatră și-a adormit... somnul pămîntului. — Em. Gârleanu, *Făgăduința*.

2. Construiește cîte o frază cu următoarele raporturi de coordonare și de subordonare între propoziții: $1 + 3$; $1 + 2 + 4$; $1 + 3$.

$\begin{array}{cccc} \uparrow & \uparrow & \uparrow & \uparrow \\ 2 & 4 & 3 & 2 \end{array}$

Desparte frazele în propoziții și explică oral prin ce mijloace ai realizat coordonarea între propoziții.

Felurile propozițiilor coordonate

I. Propozițiile coordonate pot fi:

a) **copulative**, cînd prin conținutul lor propozițiile sînt prezentate ca asociate:

Acum s-au scuturat frunzele fără brumă¹ / și stau așa, troiene, pe cărări.² / Nici le umflă vîntul,¹ / nici fug sunînd.² / — M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.

b) **disjunctive**, cînd prin conținutul lor propozițiile se exclud una pe alta (realizarea uneia exclude realizarea celeilalte):

...de-ar fi nins¹ / ori de-ar fi plouat,² / ei (vizitiii) incremeneau pe capră.³ /

— D. Anghel, *De vorbă cu un afiș*.

Să plec¹ / sau să mai aștept.² /

c) **adversative**, cînd prin conținutul lor propozițiile se opun una alteia, fără a se exclude:

Copacii nu erau groși,¹ / dar erau deși.² /

— Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.

Mama împunge,¹ / iar eu trag...² / — Folclor.

A fost aici o cetate veche ca aceea de la Santarem...,¹ / însă teribilul cutremur de la 1775 o dărimă cu desăvîrșire.² / — N. Iorga, *Locuri străine*.

Nu te uita la joc,¹ /

Ci te uită² / cum mai joc.³ / — Folclor.

d) **conclusive**, cînd propoziția arată o urmare, o concluzie a acțiunii, stării sau însușirii exprimate în prima propoziție:

Ne-am odihnit destul,¹ / deci putem pleca.² /

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare

și; nici; precum și;

ei (dar, cît) și;

și..., și...;

nici..., nici... .

sau; ori;

sau..., sau...;

ori..., ori... ;

fie..., fie....

dar; iar; însă; ei.

deci; așadar; prin urmare; de aceea; în concluzie și altele.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor coordonate.

a) Dumbrăvi și sihăstria au cercetat, înșelătoare culori i-au chemat pretutindeni, dar zadarnice toate au fost, căci așa floare nu se găsea nicăieri. — D. Anghel, *Jertfa*.

b) Miroșuri vechi se ridicară și, deodată, în larma aceea un sunet cristalin căzu, și zgomotul se potoli o clipă ca prin farmec, și minile încremeniră, și pașii stătură locului ca lipiți de parchet. — D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*.

c) Nici Dunărea nu e cel mai lung fluviu din lume, nici Carpații nu au piscuri care să rivalizeze cu ale Himalaiei, iar pe întinderea globului pămîntesc Marea Neagră abia poate fi băgată în seamă. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

d) Așa-s girlele noastre pe aici... Mai tot anul le treci cu piciorul sau chiar seacă de tot, dar... citeodată, cam primăvara, apoi se umflă din mal în mal. — L. Rebreanu, *Răs-coala*.

e) Seca Lenca nu ne dădea luminare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

f) Caii fluturau din cap, ciuleau urechile, schimbau trapul în galop ori își încetineau mersul pe nesimțite. — D. Anghel, *Vasul fantomă*.

g) Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul. — *Folclor*.

h) O luptă-i viața, deci te luptă

Cu dragoste de ea, cu dor.

— G. Coșbuc, *Lupta vieții*.

II. Spre deosebire de celelalte conjuncții coordonatoare, care sînt așezate totdeauna între propozițiile coordonate, *conjuncția adversativă însă și conjuncțiile conclusive deci, așadar etc. apar deseori în interiorul propoziției coordonate:*

Într-un timp, se zărea,¹ / acum însă nu-l mai văd.² /

Am mers destul de repede,¹ / vom ajunge deci la timp.² /

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu două linii conjuncția adversativă *însă* și conjuncțiile conclusive.

a) Pînă l-adinco bătrînețe pe români îmbărbătași,

Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorință

Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

— Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.

b) ...Cînd vă vorbeam astfel, eram legat, supus,

Acum însă sînt slobod și vă vorbesc de sus.

— Gr. Alexandrescu, *Uliul și găinile*.

c) Ignat se apropia de patruzeci de ani, era deci cu vreo șaptesprezece ani mai mare ca Ion... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

d) Jap asculta cu o obscură înduioșare și se uita țintă în ochii copilului. Dar acesta nu venea în fiecare duminică, ceasurile de auroră sufletească și de voie bună erau prin, urmare puține pentru Jap. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

2. Construiește cite o frază în care conjuncțiile *însă*, *deci*, *așadar* și locuțiunile conjuncționale *prin urmare* și *în concluzie* să se afle între propozițiile coordonate și alte fraze cu conjuncțiile în interiorul propoziției coordonate. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

III. *Conjunecția coordonatoare și are uneori valoare de conjuncție adversativă, cu sensul dar sau iar:*

Am căutat cartea recomandată, /
și (dar) n-am găsit-o. / Tu să citești, /
și (iar) ei să asculte. /

Propoziții *coordonate adversative*;
prin conținutul lor se opun una
alteia.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor dintre propoziții. Subliniază cu două linii conjuncția și cu valoare adversativă.

a) Stoicea dădu spre iaz... și intră în scara putredă, ispitind-o cu luare-aminte din virful ciomagului și dintr-al opincii. — G. Galaction, *Moara lui Călifar*.

b) Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, și totuși sare omului țifna din senin, din iarbă verde. — B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.

c) — „Dar cum ai vrea să mă cobor?

Au nu-nțelegi tu oare

Cum că eu sînt nemuritor,

Și tu ești muritoare?” — M. Eminescu, *Luceafărul*.

d) Printre crengi scînteie stele,

Farmec dînd cărării strîmte,

Și afară doar de ele

Nime-n lume nu ne simte. — M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*

e) Femeia auzea vorbele, și nu le pricepea rostul. — L. Rebreanu, *Ion*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții coordonate adversative legate prin conjuncția și (dar).

Punctuația propozițiilor coordonate

I. *Se despart prin virgulă următoarele propoziții coordonate:*

a) *coordonatele juxtapuse;*

b) *coordonatele copulative legate prin conjuncția nici;*

c) *coordonatele copulative legate prin conjuncția și, dacă ea este folosită și înaintea primei propoziții (și..., și...), sau prin locuțiunile conjuncționale precum și; (nu numai)..., și(dar) și...; (atît)..., cît și...;*

d) *coordonatele disjunctive, cînd conjuncția este folosită și înaintea primei propoziții: sau..., sau...; ori..., ori...; fie..., fie...;*

e) *coordonatele adversative și cele conclusive, indiferent de conjuncțiile prin care sînt legate.*

Exerciții

1. Explică oral punctuația propozițiilor coordonate din textele de la I, pagina 564 (textele a-h) și textele de la III, exercițiul 1.

2. Construiește:

— cite o frază cu propoziții coordonate legate prin conjuncțiile: *nici; și..., și...; sau..., sau...; ori..., ori...;*

— cite două fraze cu propoziții coordonate adversative și conclusive.

Subliniază conjuncțiile și explică oral punctuația.

Propozițiile subordonate

Noțiuni generale

Propoziția subordonată determină un cuvânt din propoziția regentă și îndeplinește, în formă de propoziție, funcția unei părți de propoziție a regentei:

	Întrebarea	Funcția
Pe malul apei se-mpletesc cărări ¹ / Ce duc la moară. ² / — G. Coșbuc, <i>Mama</i> .	Care cărări? — ce duc la moară.	atribut
El vede ¹ / cum zboară flăcăii Sucevei. ² / — G. Coșbuc, <i>Pașa Hassan</i> .	Ce vede? — cum zboară flăcăii Sucevei.	complement

Cele mai multe propoziții subordonate corespund părților secundare ale propoziției (atribut, complement) și au denumiri corespunzătoare acestor părți de propoziție: **subordonate atributive, complementive directe, complementive indirecte, circumstanțiale de loc, de timp etc.**

În afară de aceste subordonate, există și subordonate care corespund părților principale: **subordonate subiective și subordonate predicative:**

	Întrebarea	Funcția
Cine seamănă vînt ¹ / Culege furtună. ² / — <i>Proverb</i> . Fata Chivului e ¹ / cum arar se mai află sub soare. ² / — B. Șt. Delavrancea, <i>Sultânica</i> .	Cine culege? — cine seamănă vînt. Cum e fata? — cum arar se mai află sub soare.	subiect nume predicativ

Propozițiile subordonate se împart în două grupe mari:

— subordonate circumstanțiale: de loc, de timp, de mod etc.;

— subordonate necircumstanțiale: atributive, complementive directe, complementive indirecte, complementive de agent, subiective și predicative.

Propozițiile necircumstanțiale

Propoziția atributivă

I. Propoziția atributivă îndeplinește funcția de atribut al unui substantiv sau al înlocuitorului acestuia, aflat în propoziția regentă.

	Cuvîntul determinat	Întrebarea
Turcii nu taie decît capetele ¹ / care se pleacă. ² / — Camil Petrescu, <i>Bălcescu</i> .	substantiv;	Care capete? — care se pleacă.
— (...) am făcut o greșeală ¹ / care nu se mai întoarce. ² / — P. Ispirescu, <i>Făt-Frumos-cel-Rătăcit</i> .	substantiv;	Cel fel de greșeală? — care nu se mai întoarce.
Luăți-o înainte voi, ¹ / care cunoașteți drumul. ² /	pronume;	Care voi? — care cunoașteți drumul.
În frunte mergeau cei doi ¹ / care cunoșteau drumul. ² /	numeral cu valoare substantivală.	Care cei doi? — care cunoșteau drumul.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile atributive împreună cu cuvintele determinate (de exemplu: capetele/ care se pleacă) și arată prin ce sint exprimate acestea și la ce întrebări răspund propozițiile atributive.

a) Șoseaua se încolățește între Olt și dealurile care se ridică unele peste altele, până în înălțimi fumurii și albastre. — B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

b) Dar lumea izbucni într-o prăvălie de basme, pe care nimeni n-ar fi putut s-o creadă aievea... Cît vedeai cu ochii pămîntul era o mare de jăretic care sclipea neîncetat. — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

c) Căruța nu mai avea decît trei cai, adică doi înainte și unul la oîște, pe care ei era călare. — V. Alecsandri, *Balia Albă*.

d) — Văd că am plăcerea să gust acru și sărat, ca unul care, dimineața și seara, m-am chinuit numai cu dulce. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

e) — Eu ziceam cătră domnu subprefect că trebuie să mai fi fost cineva de față, care a văzut banii, ș-acela-i făptașul. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

II. Propoziția atributivă poate fi introdusă:

a) prin pronume relative:

Prin glasul meu, tot poporul protestează din toată ființa lui împotriva
↓
oștirii turcești / care ne-a copleșit pămîntul. / — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

b) prin adverbe relative:

Feciorul de împărat căută a se urni din scorbură / unde stătuse pitulat. /
— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

La șase luni după vîntoarea din toamnă / cînd hulahulezii cu ochi de om
↓
chemaseră furtuna, / au pornit dezghețurile unei ierni / cum nu se mai pome-
nise din bătrîni. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) prin conjuncții:

Maria Moromete trăia cu o nădejde a ei veche: / să dea acel loc lui Paraschiv
↓
sau Nilă... / — M. Preda, *Moromeții*.

Aveam avantajul / că știam precis / ce trebuie / să fac. / — Const. C. Giurescu, *Amintiri*.

Exercițiu

Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată cuvintele determinate de propozițiile atributive. Arată prin ce părți de vorbire sint introduse propozițiile atributive.

a) Frica îi sfîșia inima, dar în același timp îl sugruma și o furie mare împotriva comandantului care îl lăsa să fie măcelărit de banda răsculaților. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți cîți mai aveau o schinteie de bărbăție în piept: la viață și la arme! — G. Galaction, *La cîntări...*

c) Găsește acolo căruța tocmită, în care avea să încapă în voie, alături de dînsa, și o bună prietină cum era cucoana Maria. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

d) Pînă una alta, își căutară culcuș unde să mîie peste noapte. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

e) — Apoi, domnilor, era odată un ciubotar. Și ciubotarul acela a plănuit într-o zi să facă o pereche de ciubote cum n-au mai fost pe lume. — M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.

f) Acu, nu de mult, tot pe aceeași cale și tot către acel locaș, mergea în tăcere și ne-băgat în seamă dricul modest în care erau rămășițele pămîntești ale poetului Alexandrescu... Mi-am zis că pentru marele poet era momentul cînd răsărea ziua din care începea a trăi și a trăi etern în inima și în memoria românilor. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

g) Bulgarii din sat n-au primit cu bucurie vestea că ne batem cu bulgarii de dincolo de graniță. — Z. Stancu, *Desculț*.

III. Propoziția regentă poate avea două sau mai multe propoziții atributive care determină același cuvînt (atributive coordonate). În acest caz pronumele relative, adverbele sau conjuncțiile introductive pot fi folosite înaintea fiecărei propoziții atributive coordonate sau numai înaintea primei atributive, pentru că înaintea celorlalte elementul introductiv poate fi subînțeles:

Și tot acum treizeci-patruzeci de ani, s-au găsit și cîțiva cărturari,¹ / care s-au dus în Celei² / și (subînțeles: care) au dat cu tirnăcopul în masivul ruinelor...³ / — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Dacă cuvîntul care introduce prima atributivă nu este repetat și înaintea celorlalte atributive coordonate, scrie-l în paranteză deasupra textului, la locul potrivit. Fă schema raporturilor sintactice și indică felul raportului de coordonare (copulativ, adversativ etc.).

a) Voi, turcilor, aveți un proverb, pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

b) Moș Dănilă, fruntașul ciobanilor de pe Scripetele, era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune. — G. Galaction, *La culturi!*...

c) Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stînci uriașe ce vor să-i ație calea. — A. Vlahuță, *România pitorească*.

d) Astfel sosi timpul cînd bruma cade și vîntul scutură frunzele copacilor și rărește pădurile. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

e) Soarele, scăpătînd ia apus, se uită îndărăt cu stăruință caldă la păduriștea de mesteacăn, unde atîtea păsări ale primăverii se cheamă, se întrebă și-și răspund, se-ngîna și se-ntrec în fel de fel de glasuri. — I. L. Caragiale, *La conac*.

f) El (Răzvan-Vodă) nu putuse veni de-a dreptul pe la săcui, de temerea tătarilor... În drumu-i, el se întîlnise cu o ceată de poloni ce năvalise în țară și ținea a-l zăbovi în drum... Îndată sosi veste în tabără că hatmanul Poloniei Zamoisky... a intrat în Moldova fără știrea craiului său și a pus domn pe un Ieremia Movilă. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2. Construiește cîte două fraze în care să se afle două sau mai multe propoziții atributive coordonate, introduse prin pronumele relativ **care** la acuzativ și prin adverbele **unde** și **cum**. Într-una dintre fraze pronumele relativ sau adverbul să fie folosit înaintea fiecărei atributive coordonate, iar în cealaltă, numai înaintea primei propoziții. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

IV. Propoziția atributivă poate sta după regentă sau poate fi intercalată în propoziția regentă:

Se află o priveliște...¹ / cum nu e alta pe lume.² / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Vîntul¹ [pe care-l lăsa în urmă²] îndoia stejarii, frîgindu-i ca pe niște nuiele.¹ / — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

Observă cum s-a făcut numerotarea propoziției regente întrerupte prin intercalarea atributivei și cum a fost încadrată între paranteze propoziția atributivă intercalată.

Uneori se intercalează în propoziția regentă și două sau mai multe atributive care urmează una după alta, dacă sînt coordonate, sau, dacă nu sînt coordonate, fiecare atributivă vine după cuvîntul determinat:

Forța vitală a acestor pămînturi¹ [— cărora localnicii le spun „Baltă”,²/ și asupra cărora năvălesc țărani cu plugurile —³] e de cea mai pură esență cosmică.¹ / — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

Gîndul ca vîntul cel nevăzut¹ [care nu cunoaște hotare, nici stavilă,²] ca sufletul acesta viu și liber¹ [care rătăcește în voie...,³] astfel rătăcea și el.¹ / — D. Anghel, *Scrisorile*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Pentru pronumele relative care nu s-au mai repetat, procedează ca la exercițiile anterioare. Fă schema raporturilor dintre propoziții.

a) Un paltin uriaș care creștea din albia pîrului înnegrea noaptea și mai adînc deasupra pribegilor. — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

b) Pacea ce-mi propune este o sclavie

Pînă cînd românul să se bată știe! — D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii*.

c) Frate-meu Ștefan nu cere păpuși, își face singur jucării. O nuia pe care încalecă, pentru el înseamnă un armăsar care aruncă foc pe nări. Bățul în vîrfurile căruia a legat o zdreanță culeasă din gunoi e steagul unui regiment. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Noaptea, prin curțile care rămîn deschise, Jap, cu ai lui ori singur, începea cercetările. Și i se întîmpla să găsească în cutia unde cad măturăturile bucătăriei indivizi cu o înfățișare jalnică. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

e) Placa înfierbîntată de soare, ce o poartă pe trunchi, cu inscripția anului cînd a fost smuls din pămîntul țării lui și peste care se înclină curiozitatea trecătorilor, îl arde ca un stigmat... — D. Anghel, *Cedrul*.

f) Iar Iuri Botgrozna și feciorii Gîrbovului și unul Strămurare, pe care dumneavoastră nu-l cunoașteți, iar eu îl cunosc, și căpitănelul Cozmuță, și vatamanul Agapie băteau în lăncieri cu săbiile și-i alungau. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește:

- două fraze cu cîte o propoziție atributivă intercalată în propoziția regentă;
- două fraze cu cîte două propoziții atributive intercalate în propoziția regentă și care să determine substantive diferite;
- două fraze cu cîte două propoziții atributive coordonate, intercalate în propoziția regentă.

Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile atributive și fă schema raporturilor dintre propoziții.

Construirea corectă a unor propoziții atributive

I. În construirea propozițiilor atributive introduse prin pronumele relative care trebuie observată funcția sintactică a pronumelui relativ în propoziția pe care o introduce, deci folosirea corectă a formelor și a construcțiilor prin care se exprimă cazurile acestui pronume.

Pronumele care se folosește cu această formă și fără prepoziție numai când are funcția de subiect. Când are funcția de complement obiect direct pronumele care se construiește obligatoriu cu prepoziția *pe*. Această funcție este totdeauna precizată prin pronumele personal neaccentuat la acuzativ care ține locul aceluiași substantiv ca și pronumele *pe* care:

Este un om / [↓] pe care îi cunosc de mult. /

Sint niște oameni / [↓] pe care îi cunosc de mult. /

Este o carte / [↓] pe care o caut de mult. /

Sint niște cărți / [↓] pe care le caut de mult. /

Nu este corect să spunem: Este un om / „care” îi cunosc de mult; Este o carte / „care” o caut de mult etc. Observă că atunci când pronumele este folosit greșit, fără prepoziția *pe*, pronumele personal neaccentuat este prezent în propoziția atributivă. Prezența acestui pronume în propoziția atributivă îți poate servi ca mijloc de control pentru construirea corectă a pronumelui care cu prepoziția *pe*.

Același mijloc de control, adică prezența în propoziția atributivă a unui pronume personal neaccentuat la același caz cu pronumele relativ *care*, te poate ajuta și la folosirea corectă a formei de dativ a pronumelui relativ:

Este un om / [↓] căruia îi dătoresc mult. /

— Este o colegă / [↓] căreia îi dătoresc mult. /

Sint niște oameni (niște colege) / [↓] căroră le dătoresc mult. /

Repetă și explicațiile de la Pronumele și adjectivul relativ, p. 217 — 219.

Exercițiu

Construiește:

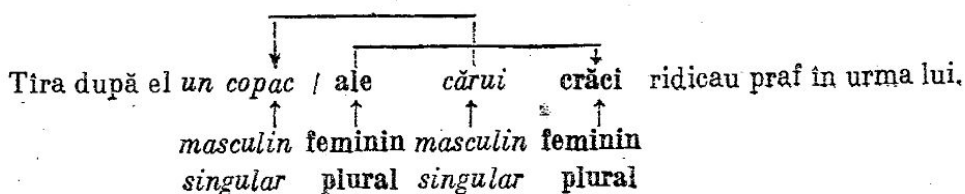
— trei fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ care la acuzativ cu funcția de complement obiect direct;

— trei fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ care la dativ.

Subliniază pronumele relative și pronumele personale neaccentuate din propozițiile atributive după care te-ai orientat pentru folosirea corectă a formelor *pe care*, *căruia* (*căreia*), *căroră*.

II. Construirea corectă a propozițiilor atributive introduse prin pronumele care la genitiv cere atenție în ceea ce privește acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv care precedă pronumele relativ aflat la începutul propoziției atributive.

Pronumele relativ se acordă în gen și număr cu substantivul din propoziția regentă al cărui loc îl ține, iar articolul posesiv se acordă în gen și număr cu un alt substantiv aflat în propoziția atributivă:

—Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

Revezi modelul acestui acord, dat la p. 219.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

După modelul de mai sus, scoate din texte cuvintele din propozițiile atributive și din regentele lor, cuvinte cu care se face acordul pronumelui *care* la genitiv și al articolului posesiv. Indică direcțiile acordului pronumelui relativ și al articolului posesiv.

a) Sînt în țara noastră, de o parte și de alta a Căpașilor, două văi al căror rol a fost hotărîtor în evoluția societății omenești de pe aceste pămînturi. — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

b) Lăudată fie memoria marelui poet a cărui pană a știut să învieze umbrele glorioase ale eroicului nostru trecut. — I. Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.

c) Deasupra-tuturor se ridică Bihorul și sub comanda lui întorc spre lumea din afară fețe tăcute și întunecate, asemenea unei falange ai cărei oșteni, spate în spate, ar face de jur împrejur un zid de platoșe și de suliți. — Geo Bogza, *Tabloul geografic*.

d) În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva zile, de a căror plăcere îmi aduc ades aminte. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Nicolae se avintă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de țărani.
— L. Rebreanu, *Prostii*.

2. Construieste patru fraze cu propozitii atributive introduse prin pronumele relativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, urmărind pentru fiecare frază indicațiile de mai jos:

<i>Substantivul determinat de propoziția atributivă</i>	<i>Substantivul din propoziția atributivă care urmează după pronumele relativ</i>
munte	culmi
casă	pridvor
flori	parfum
salcîmi	înălțime

Indică direcțiile acordului procedînd ca la exercițiul nr. 1.

III. Pronumele relativ care la genitiv poate fi precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională (deasupra, dedesubtul, în jurul etc.) ori de un substantiv ce ține de propoziția atributivă.

Și în aceste cazuri se cere atenție la **acordul pronumelui relativ cu substantivul al cărui loc îl ține**:

Din hotarul dobrogean își face Dunărea **pivotul / în jurul căruia** se întoarce ultima oară, pornind spre răsărit. / — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

O nouă **stîncă** se ivește în drum / de pe creștetul **căreia** își dă iarăși drumul în gol. / — Geo Bogza, *Cartea Oltului*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Indică prin săgeată cuvintele din propozițiile regente cu care se acordă pronumele relativ în gen și număr.

a) În aceste locuri, oriincotro te întorci, te întâmpină singurătatea, la hotarele căreia viața se pare că expiră. Omul împrumută aici mutismul de la arborii în mijlocul cărora trăiește.¹⁴⁶ — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Din loc în loc, în curtea minei se află cîte o sobă sub cerul liber: un cilindru metalic, plin cu cărbuni aprinși, în jurul căruia stau grupuri de oameni din ale căror haine aburul se ridică în valuri. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

c) Dedesubt e prăpastia adîncă, în fundul căreia curge zglobie apa de munte limpede și iute.¹⁴⁷ — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

2. Construiește:

- două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ **care** la genitiv precedat de prepoziția **deasupra** și de locuțiunea prepozițională **în jurul**. Într-una din fraze substantivul determinat de propoziția atributivă să fie de genul masculin, la numărul plural, iar în cealaltă frază, de genul feminin, la numărul singular;
- două fraze cu propoziții atributive în care pronumele relativ **care** la genitiv să fie precedat de un substantiv ce ține tot de propoziția atributivă.

Indică prin săgeată cuvintele cu care se acordă pronumele relativ în gen și număr.

IV. Cînd în propoziția regentă după cuvîntul determinat de o atributivă urmează alte substantive sau pronume ori altă propoziție subordonată, este nevoie ca înaintea propoziției atributive să fie reluat (repetat) cuvîntul determinat, pentru a se preciza la care cuvînt se referă propoziția atributivă. În acest caz, înainte de a se repeta cuvîntul determinat, se pune virgulă:

Și așa, au trecut anii / și de cîteva ori s-au ivit **frunzele** din nou în păduri, **frunzele / care ning toamna / și îngroapă.** / — T. Arghezi, *Povestea prinților sașii*.

Era **poteca** căutată de ea, **poteca / pe care o pierduse.** /

Dacă nu se reia substantivul determinat, s-ar putea ca fraza să ducă la confuzii sau chiar la efecte comice. Iată, în această privință, o frază prin care I.L. Caragiale satirizează pe cei care nu știu să se exprime corect:

„...avem onoarea a vă repeta cu insistență rugăciunea ce v-am făcut în privința lemnelor necesare **Școalei de Fete No. 1 din această urbe, care se află în lipsă de căldură...**” — I.L. Caragiale, *Urgent*.

Cine se află în lipsă? Școala sau urbea?

Dacă s-ar fi reluat substantivul determinat **școala**, exprimarea ar fi fost clară: „...în privința lemnelor necesare **Școalei de Fete No. 1 din această urbe, școală / care se află...**”

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

Subliniază cu două linii substantivele determinate de propozițiile atributive și reluate înaintea subordonatei. Explică oral de ce a fost necesară reluarea substantivului determinat.

a) Țăranii trebuie să devină proprietarii pământurilor pe care le lucrează, ai pământurilor care depind de satul lor, adică ai loturilor din satul lor. — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

b) Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpetenie... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

c) O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cîtimă de simțire în sinul monștelor, tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decît însăși vorba... — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții atributive, fraze în care să fie necesară reluarea substantivului determinat.

V. *Este bine să evităm frazele cu prea multe propoziții atributive introduse prin pronumele relativ care. Repetarea acestui pronume la intervale scurte poate deveni supărătoare:*

...am fost întîmpinat de doamna directoare Aglae Popescu împreună cu doamnele profesoare... / *care* toate s-au plîns de starea de mizerie / *în care* a ajuns școala din cauza lipsei de combustibil, / *pe care* îl refuză onor. primăria locală, / *pe care* în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale, / *care* se văd la dosar, / iar *care* n-au avut pînă în prezent nici un rezultat. / — I.L. Caragiale, *Urgent*.

Autorul repetă intenționat pronumele *care*, pentru a satiriza exprimarea neîngrijită în ceea ce privește folosirea pronumelui relativ *care*.

Pentru a evita această repetare a pronumelui *care*, putem folosi pronumele *ce*: „...*pe care* în nenumărate rînduri am rugat-o prin adrese oficiale /, *ce* se văd la dosar...”

Exercițiu

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești mai multe propoziții atributive, din care unele să fie introduse prin pronumele *ce*, pentru a evita repetiția supărătoare a pronumelui *care*.

Punctuația propoziției atributive

I. Propoziția atributivă, indiferent dacă este așezată după regentă sau este intercalată în propoziția regentă, *nu se desparte prin virgulă cînd ea exprimă ceva necesar pentru identificarea sau calificarea obiectului denumit prin substantivul determinat:*

Aici, lingă Iablanicioara, l-a ajuns într-o zi vestea / că Alexandru Șuțu a murit. / — G. Galaction, *La culturi!*

¹⁴⁶ — Care singurătate? — „la hotarele căreia...” (la ale cărei hotare...).

¹⁴⁷ — Care prăpastie? — „în fundul căreia...” (în al cărei fund).

*Fabula*¹ [cu care-ncepem²] ține locul de prefață¹. / — T. Arghezi, *Fabula fabulelor*.

Se află o *priveștiște*... / cum nu e alta pe lume. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Propozițiile atributive din primele două texte aduc o precizare necesară pentru identificarea obiectelor denumite prin substantivele *vestea* și *fabula* (care anume veste sau fabulă).

Propoziția atributivă din al treilea text are rolul de a califica obiectul denumit de substantivul *priveștiște* (ce fel de *priveștiște*).

Propozițiile atributive de identificare sau de calificare se rostesc cu o intonație egală cu a propoziției regente, de aceea ele nu se izolează de regentă prin pauză, iar în scris nu se despart prin virgulă.

Propozițiile atributive care determină un substantiv articulat precedat de o prepoziție și-aflat chiar înaintea atributivei sau care sînt introduse prin conjuncții sau prin pronumele în dativ cui au întotdeauna rolul de a identifica obiectul denumit prin substantivul determinat, deci nu se despart prin virgulă. Propozițiile atributive de identificare pot fi introduse însă și prin alte pronume relative (care, ce, cîți, cîte) sau prin adverbe relative.

II. Propoziția atributivă care exprimă ceva suplimentar (un adaos ori o explicație pe care vorbitorul ține să o dea) are în rostire o intonație mai joasă decît a propoziției regente, de aceea se izolează prin pauză, iar în scris se desparte prin virgulă. Dacă propoziția atributivă explicativă este intercalată în regentă, ea se pune între virgule sau între linii de pauză (—...—):

Să trecem puțin la munții dinspre apus, / a căror origine este vulcanică. / — Geo Bogza, *Tablou geografic*.

Vederea acestei lupte,¹ [care i se păruse cumplit de crîncenă,²] atît îl mișcase,¹ / încît a povestit-o și altora.³ / — I.Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.

Propozițiile atributive din aceste texte aduc o informație suplimentară. Ele nu au rolul de a identifica obiectele *munții* sau *lupta*, deoarece aceste

obiecte sînt identificate prin attributele „dinspre apus” și „acestei” (munții dinspre apus; acestei lupte).

Propoziții atributive izolate sînt, în majoritatea cazurilor, și cele care determină un nume propriu sau un pronume (personal ori posesiv).

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază în mod diferit propozițiile atributive izolate și pe cele neizolate prin virgulă sau prin linii de pauză. Explică punctuația acestor propoziții, precum și a propozițiilor atributive coordonate. Notează deasupra propozițiilor neizolate felul lor: I (de identificare), C (de calificare).

a) Apoi (Tănase Scatiu) se cotorbăi prin șubă... și scoase o hîrtie din buzunar, pe care o aruncă Tîncuței...

Dînsa deschise foaia de hîrtie și prinse să citească. Era slova lui Nae de la Ciulniței. Părea un fel de declarație din partea lui conu Dinu... că nu vrea și nu poate să se ducă la moșie, că nu încuviințează cererile țăranilor, că are toată încrederea în ginere-său etc. — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

b) Avea pe sub cojoacele de vulpe cu care era îmbrăcat niște albituri cum nu se făceau pe atunci la noi în țară. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Tot gîndindu-se își aduse aminte a fi văzut, în codrul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pămînt. — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

d) La răspîntia căilor singuraticе, unde călătorul e minune și glasul omului(e)povește, în fața unei cruci de iatagane ruginite, stă coliba Șuierenilor. — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

e) Doi căluți roibi și slabi, care stau slobozi în adăpostul lor, au cercat în cîteva rînduri, în ziua în care cercetam cu privirea această împărăție, să iasă afară și și-au scos boturile negre în lumină. — M. Sadoveanu, *Cocostircul albastru*.

f) De multe ori, seara, Jap — pe care plimbarea la șosea îl întrista cu deosebire — sărea în fereastră și de acolo, de sus, ... număra jos, în strada amurgită, pe frații vagabonzi. — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

2. Fă rezumatul unei cărți citite folosind propoziții atributive care au rolul de a identifica sau de a califica obiectul denumit prin substantivul determinat; propoziții atributive izolate și propoziții atributive coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Subliniază propozițiile atributive și explică punctuația lor.

Propoziția completivă (obiectivă) directă

I. Propoziția completivă directă *determină un verb sau o interjecție cu funcția de predicat al propoziției regente și corespunde complementului direct.*

Turcul *porunci...* / *să-i ție calul.* / — G. Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*.

Pe cîți i-au găsit / *i-au mînat* spre curtea primăriei. / — Z. Stancu, *Descult*.

Acesta îi ceru fața, *zicînd* / *că el este cel cu izbînda.* / — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

— *Iaca* / *ce-mi serie frate-meu.* / — I. Creangă, *Poveștea lui Harap-Alb*.

Întrebările

Ce porunci? — *să-i ție calul.*

Pe cine au mînat? — *pe cîți i-au găsit.*

Interjecțiile determinate de obicei de o propoziție completivă directă sînt: *iată, iacă (iaca), iacătă.*

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu roșu propozițiile complementive directe și verbele sau interjecțiile determinate.

a) Acolo se întîlni cu zmeul... rătăcind ca un bezmetic și neștiind cum să facă ca să aducă herghelia. Îi spuse că mă-sa crăpase de necaz, pentru că nu putuse să-i scape de la răpitor pe iubită lui. — P. Ispirescu, *Ileana-Sîmziana*.

b) Și iată că într-o zi las din nevoie zgomotele nedesluite ale orașului nostru..., dorind să știu ce fac prietenii mei cei buni. — A. Russo, *Piatra Teiului*.

c) Cînd veni vremea a merge la război, iată că se înfățișă la împărat și argatul, gine-re-său, și ceru să-l ia și pe dînsul la război... Împăratul și ginerii cei mari îl înfruntară, zicînd să-i lase în pace. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

d) — David al meu are de gînd să mă bage de vie în mormînt cu apucăturile lui, cum văd eu. Iaca ce rană-i pe dînsii, sărmanii băieți! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Verbul determinat de propoziția completivă directă exprimă o acțiune și este un verb personal la diateza activă, nereflexiv sau reflexiv obiectiv. Acest lucru trebuie observat cu cea mai mare atenție, deoarece există și alte propoziții subordonate care răspund la întrebarea *ce?*, dar care, spre deosebire de propoziția completivă directă, determină verbe reflexive impersonale, reflexive cu înțeles pasiv sau verbe active unipersonale (impersonale):

	Verbul determinat	Întrebarea	Felul propoziției
Harap-Alb vede el bine / unde merge treaba...	personal, diateza activă, nereflexiv;	Ce vede?	completivă directă:
Se vede / că mi s-a apropiat funia de par. / ...și-acum, vrînd-ne-vrînd, trebuie / s-ascult!...	reflexiv impersonal;	Ce se vede?	alt fel de subordonată;
— I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	unipersonal.	Ce trebuie?	alt fel de subordonată.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile complete directe și toate celelalte subordonate care răspund la întrebarea *ce?*, împreună cu verbele determinate, și analizează-le după modelul de mai sus.

a) Când vei ajunge și tu odată mare și tare, ... vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) În gînd își zicea că nici o meserie nu-i mai frumoasă pe pămînt ca aceea de a desțeleni mintea tinerelor vlăstare omenеști. — L. Rebreanu, *Ion*.

c) Dar a găsit nimica toată, căci furnicile parcă intraseră în pămînt; s-au mistuit, de nu se știe ce s-au mai făcut. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Te-am ruga, mări, ruga,
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mîndru-n valea Ta. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

e) Dacă vede că-s o femeie sărmană și c-o casă de copii, apoi trebuie să-și bată joc de casa mea? — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

f) În cele din urmă premiantul tuși și începu să spună o poezie, dar nu izbuti să recite decît două-trei versuri... — M. Preda, *Moromeții*.

g) — Oameni buni! Se vede că omul cel din car e bolnav, sărmanul, și-l duceți la vreo doftoroaie undeva, să se caute. — I. Creangă, *Povestea unui om leneș*.

III. Propoziția completivă directă poate fi introdusă:

a) prin *conjunțiile* **că, să, ca ... să*, dacă, de**:

Acum cred / **că mă cunoști și de urît, și de frumos...** / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Deocamdată ar putea / **să intre mașinist la vreo moară.** / — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

* În limba mai veche și astăzi în vorbirea neîngrijită întîlnim și propoziții complete directe cu conjuncția *ca să* (fără nici o intercalare între *ca* și *să*).

N-ai vrea / **ca** nime-n ușa ta să bată. / — M. Eminescu, *Sonete I*.

Te întreb / **dacă** dorești ceva. /

Conjunția **să**, fiind marcă a modului conjunctiv, însoțește verbul predicativ, așa încît ea poate apărea la începutul propoziției complementive directe, ca în exemplul de mai înainte, sau în interiorul propoziției:

Eu aș vrea / pe tine **să** te trimit. /

b) printr-un *pronume sau adjectiv pronominal relativ* — **care, cine, ce, cît, cel (cei) ce, ceea (cele) ce** — sau *nehotărît* — **oricare, oricine, orice, oricît** — folosit *singur sau precedat de o prepoziție*:

Rămîne-acum / **să** știu / **cine** este mai tare. / — Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului*.

— Alege / **ce-ai** găsit tu mai frumos. / — A. Vlahuță, *Dan*.

Să blesteme / **pe-oricine** de mine-o avea milă. / — M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*.

Ia / **ce (orice)** carte dorești. /

c) printr-un *adverb relativ, folosit singur sau precedat de o prepoziție*:

Noi n-am știut / **cînd** veniți. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Ilderim-Fulgerul vedea / **cum** îi piere floarea spahiilor. / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

Exerciții

1. Subliniază predicatul și desparte frazele în propoziții. Subliniază cu două linii părțile de vorbire prin care sînt introduse propozițiile complementive directe și indică prin săgeată verbele determinate.

a) N-auzisem pînă atunci legenda celor două poieni și nu știam cine au fost Gratie și Palamon. — G. Galaction, *Gratie și Palamon*.

b) În birlogurile lor, mormăitorii urși au încetat să-și sugă unghiile. Ei știu că vine timpul florilor, al albinelor și al mierii. — Geo Bogza, *Primăvara în Carpați*.

c) Hagiul nu vrea să știe de crapă pietrele la gerul Bobotezei... — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

d) Și eu trec de-a lung de maluri,

Parc-ascult și parc-aștept

Ea din trestii să răsară... — M. Eminescu, *Lacul*.

e) Aș fi dorit ca biserița din Răzoare să-mi iasă înainte mai curînd. — G. Galaction, *Biserița din Răzoare*.

f) Mam-mare așază frumusețea beretului lui Goe... îl întreabă dacă-l mai doare năsul. — I.L. Caragiale, *D-l Goe...*

g) Am jurat ca peste dinșii să trec falnic, fără păs. — M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

h) Ipate însă era mîhnit pentru pierderea lui Chirică... și nu știa unde l-ar găsi, ca să-i mulțumească pentru atîtea binefaceri. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

i) ...aude Ștefan-Sfîntul, lîngă spada lui culcat,

Cum cîntările slăvirii pînă-n cripta lui străbat. — A. Vlahuță, *Dreptate*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziții complementive directe introduse prin conjuncțiile **să, ca...să**; prin adverbele relative **unde, cînd, cum**; prin pronumele relative **care, ce** și **cel ce** precedate de o prepoziție.

Desparte frazele în propoziții și subliniază cuvintele prin care sînt introduse propozițiile complementive directe.

IV. *Propozițiile complementive directe nu se introduc niciodată prin conjuncția „căci” și nici prin „că să”. Este greșit să spunem: „Am înțeles / căci este vinovat”; „A zis / că să-l aștept”. Construcțiile corecte sînt: Am înțeles / că este vinovat; A zis / să-l aștept.*

Exercițiu

Construiește patru fraze: două cu propoziții complementive directe introduse prin conjuncția *că* și două prin *să* (cu conjunctivul la începutul propoziției). Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile complementive directe.

V. *Propoziția complementivă directă stă de obicei după regenta ei. Ea poate sta însă și înaintea regentei atunci cînd vorbitorul vrea să insiste asupra ei, să o scoată în evidență:*

Spuneți-mi / *ce-i dreptatea?* / — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

Ce știi tu azi, / eu am știut de ieri. / — M. Eminescu, *Noi amîndoi avem același dascăl*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile complementive directe. Indică prin săgeată verbele determinate de propozițiile complementive directe.

a) Vezi ce e omul... Ce nu crede întii, crede mai pe urmă. — B. Șt. Delavrancea, *Neghi-niță*.

b) Cît serie doftorul pe hîrtie nu plătești cu viața toată! Sînt sănătos, voinic, mai bine ca oricînd!... — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

c) „Românul vorbește românește” — zice Coșbuc — ceea ce are la inimă are și în gură și ce spune e limpede spus.

Limba lui e frumoasă și ține la ea. Cînd vorbește rău românește în înțeles gramatical — românul zice că vorbește „păsărește”.¹⁴⁸ — I. Slavici, *Amintiri*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții complementive directe așezate înaintea regentei. Subliniază propozițiile complementive directe și indică prin săgeată verbele determinate.

VI. *Propozițiile complementive directe care determină un verb la mod nepersonal aflat înaintea predicatului regentei se intercalează în propoziția regentă:*

La ăst frumos cuvînt, Raton înduplecat,

Văzînd¹ [că Dumnezeu de martor e luat²],

Își ceru iertăciune...¹ / — Gr. Alexandrescu, *Soarecele și pisica*.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Indică prin săgeată verbele sau locuțiunile verbale determinate de propozițiile complementive directe și fă schema raporturilor sintactice.

a) Și văzînd spinul cît e de frumoasă fata împăratului Roș, odată se răpede s-o ia în brațe de pe cal. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Cucul, pasăre proastă, dar plină de mândrie,

Socotind c-al său nume

Este vestit în lume,

Hotărî să mai facă vreo călătorie. — Gr. Alexandrescu, *Cucul*.

c) Cum ajunsela împăratul, se miră și nu știa ce să creadă ochilor săi, băgînd de seamă că se schimbase. — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

d) Cînd m-am dus să-l văd (pe Omer-Pașa)..., văzînd că-mi vorbește cu mare interes despre viitorul Principatelor, am crezut momentul favorabil (pentru) a-i zice că putea să ne facă mult bine dacă ar stăruî pe lîngă Poartă să consimtă la cele patru puncturi cerute de Divanurile ad-hoc. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

2. Construiește două fraze cu propoziții complementive directe care să determine un verb la gerunziu așezat înaintea predicatului propoziției regente și alte două fraze în care propozițiile complementive directe să determine un verb la infinitiv așezat după predicatul regentei. Desparte frazele în propoziții și indică prin săgeată verbe determinate de propozițiile complementive directe.

VII. O propoziție regentă poate avea două sau mai multe subordonate complementive directe care determină același verb, adică propoziții complementive directe coordonate. Propozițiile pot fi coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții coordonatoare.

Cînd propozițiile sînt legate prin conjuncții coordonatoare, elementele introductive ale propozițiilor complementive directe pot fi folosite înaintea tuturor propozițiilor sau numai înaintea primei propoziții. Înaintea celorlalte, elementul introductiv poate fi subînțeles:

Într-o zi vru¹ / să glumească cu împăratul,² / să mai facă vreo drăcie...³ /
— B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*.

Bătrînul învățat mai spunea¹ / că pămintul este grădina înflorită a universului² / și că în această minunată grădină omul este cea mai frumoasă floare.³ / — Z. Stancu, *Descult*.

Mi-a spus¹ / că a înțeles² / și nu mai are nevoie de altă explicație (și că nu mai are nevoie...)³ /

ordonate prin
juxtapunere;

1
↗ ↖
2 + 3

ordonate prin
conjuncția
„și”;

1
↗ ↖
2 + 3

ordonate prin
conjuncția
„și”.

1
↗ ↖
2 + 3

Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerotează propozițiile. Subliniază cu două linii cuvintele introductive ale propozițiilor complementive directe. Dacă elementele introductive nu sînt repetate înaintea tuturor propozițiilor complementive directe coordonate, scrie-le între paranteze, deasupra textului, după conjuncția coordonatoare. Fă schema raporturilor dintre propoziții. Explică oral punctuația propozițiilor coordonate.

¹⁴⁸ — „Ce spune / e limpede spus”. — Propoziția *ce spune* determină un verb la diateza pasivă, deci nu este complementivă directă.

a) — Îți poruncesc, Rusten, să ieși cu tine destui oșteni ai mei cu credință, să treci cu ei chier astăzi Boazul și să n-ai hodină până la Amesia. — M. Sadoveanu, *Roxelana*.

b) Pe vremea asta știi când pleci de acasă, dar nu știi niciodată când te întorci, nici dacă te mai întorci. Nouă ne-a spus primarul că o să ducem vitele astea până la Dunăre și că pe urmă o să ne întorcem la casele noastre. — Z. Stancu, *Desculți*.

c) Văzînd el cum se stinge încetul cu încetul și cum nimic n-o mai poate abate din visarea ei, se ofilea și el, vîsînd cum ar putea să găsească floarea nevăzută... — D. Anghel, *Jertfa*.

d) O sărmane! Ții tu minte cîte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?

— M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

e) Stau cu fruntea răzîmată-n mină
Ș-ascult cum plînge doina cea bătrînă
Și cum se tînguiește și se-ngîină
Pe urmă-ncet... — St. O. Iosif, *Cîntec*.

f) Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dînsul preschimbată în fecioară.¹⁴⁹

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

2. Construiește cîte două fraze cu două sau mai multe propoziții complementive directe coordonate prin juxtaupunere; coordonate prin conjuncțiile *nici* și *dar* și cu elementele introductive ale complementivelor directe exprimate înaintea fiecărei propoziții; coordonate prin conjuncția *și*, elementul introductiv fiind exprimat numai înaintea primei propoziții complementive directe. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției complementive directe

I. *Propoziția complementivă directă așezată după regentă sau intercalată în propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de regentă sau de verbul determinat:*

Cunosc / ce răutăți v-au făcut frații mei... / — Gr. Alexandrescu, *Soarele și pisica*.

Și văzînd spinul [cît e de frumoasă fata împăratului Roș,] odată se răpede... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

II. *Propoziția complementivă directă așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Ce știi tu azi, / eu am știut de ieri. /

Exercițiu

Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții complementive directe așezate după propoziția regentă; intercalate în regentă; așezate înaintea regentei; coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Subliniază propozițiile respective și explică punctuația folosită.

Propoziția completivă (obiectivă) indirectă

I. Propoziția completivă indirectă *determină* un verb, un adjectiv sau o interjecție din propoziția regentă și corespunde complementului indirect.

	Cuvîntul determinat	Întrebarea
Pe urmă, <i>povestește</i> / cui are vreme / să-l asculte... / — I.L. Caragiale, <i>Ion</i> .	verb	Cui <i>povestește</i> ? — cui are vreme.
Odată <i>se trezește</i> / că-i smulge cineva perna de sub cap... / — I. Creangă, <i>Ivan Turbină</i> .	verb	Cu ce <i>se trezește</i> ? — că-i smulge cineva perna...
Sînt <i>mîndru</i> / că ești copilul meu. /	adjectiv	De ce <i>sînt mîndru</i> ? — că ești copilul meu.
E <i>vai</i> / de cine nu știe carte! /	interjecție	De cine e <i>vai</i> ? — de cine nu știe carte.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile completive indirecte împreună cu cuvintele determinate și — după modelul dat — arată prin ce sînt exprimate cuvintele determinate și la ce întrebări răspund propozițiile completive indirecte.

a) Încăleacă p-o coadă de vulpe
Și spusei cui vru s-asculte...

— Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul*.

b) Ca și alți oameni ai Deltei, bătrînul știa să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sînt sigur că n-ai uitat-o.¹⁴⁹ — M. Sadoveanu, *Miraj*.

c) Cine a întîlnit vreodată în calea sa un popă mergînd în pas rar, răspunzînd îndesat sluga dumitale cui nu-l trecea cu vederea? — I. Creangă, *Popa Duhu*.

d) Cînd nu găsești cuvîntul, să fii sigur că gîndul nu s-a limpezit. — N. Iorga, *Cugetări*.

e) Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, ca să se cume odată cu toate aceste.¹⁵¹
— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții completive indirecte care să determine un verb, un adjectiv, o interjecție și care să răspundă la întrebări diferite. Subliniază cuvintele determinate și propozițiile completive indirecte și arată la ce întrebări răspund.

II. Propoziția completivă indirectă poate fi introdusă:

a) printr-un pronume sau adjectiv pronominal relativ sau nehotărît la cazul dativ sau la acuzativ precedat de o prepoziție:

Povestea / cui *vrea* / să-l asculte. /

Povestea / oricui *vrea* / să-l asculte. /

Mă ocup / cu ce *îmi place mie*. /

¹⁴⁹ — „Vede / cum din ceruri luna lunecă / și (cum) se coboară / și (cum) s-apropie...” / — Verbul regent (*vede*) este la diateza activă, nereflexiv, deci propozițiile subordonate sînt completive directe (coordonate).

b) prin **conjuncțiile** *că, să, ca ... să, dacă, de:*

Nu mă mir / *că dincolo de hotar, spre răsărit, s-a ridicat norodul de jos.* / — Z. Stancu, *Desculț*.

Ne-ndoim / *dac-așa oameni întru adevăr au stat.* / — Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea — La Cozia*.

c) printr-un **adverb relativ:**

De pe podul înalt, așternut la gura Lotrului, ne uităm / **cum** *unde* *verzuie* *ale acestui rîu învîrstează pînza lată a Oltului.* / — A. Vlahuță, *România pito-rească*.

Mă mir / *pe unde le-o fi găsit.* /

Exercițiu

Subliniază predicatul și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile complementive indirecte împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătînd prin ce sînt introduse și la ce întrebări răspund.

a) *Amicul meu... prin munca sa și-a cîștigat o avere însemnată, de care se bucură făcînd bine cui poate.* — Al. Odobescu, *Tigrul păcălit*.

b) *Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc și nimeni nu se mai gîdea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind moara și grîul din saci...* — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) *Simina se uită în fața lui și se încredință că... nu se gîdea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața.* — I. Slavici, *Pădureanca*.

d) *Și găsim un mijloc cum nu se poate mai nimerit: noaptea, cînd vor dormi toți, să punem poște la talpe cui vom socoti noi.* — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) *De jos se vede un zid gol de acoperiș, zimțuit... de lepra ucigașă a părăsirii; o fe-reastră îngustă, plină de albastru vesel, mai stă încrestată în ceea ce a fost odinioară un turn.* — N. Iorga, *Priveliști din țară*.

f) *Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredințeze lumea cum că Nicoară ar fi fost îngropat la biserica moldovenească...*¹⁵² — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

g) *Ajuns în apropierea pădurii, el așează cazanul pe iarbă și se duse să se încredințeze dacă nu cumva e cineva în adăpostul copacilor.* — I. Slavici, *Comoara*.

III. Foarte multe propoziții complementive indirecte determină verbe sau locuțiuni verbale reflexive, ca *a-și bate joc, a se gîndi, a se interesa etc., sau verbe reflexive care exprimă stări sufletești: a se teme, a se bucura, a se rușina etc.*

Întrebarea pusă pe lîngă verbele reflexive trebuie formulată cu o propoziție înaintea pronumelui interogativ: *de ce se bucură? la ce se gîndește? de cine (ce) se teme?* etc.

Exercițiu

Subliniază predicatul și desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile complementive indirecte împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd întrebările la care răspund propozițiile respective.

a) — Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

¹⁵⁰ *De ce sînt sigur?* — „*că n-ai uitat-o*“. — Propoziție compl. ob. indirectă; determină adjectivul *sigur*.

¹⁵¹ *La ce mă pricep?* — (la) „*ce ar trebui...*“.

b) Stau și mă mir într-o privință cum de-am mai găsit în mine puterea să rabd atâtea și să îndeplinesc toate. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Toată lumea era mulțumită de domnirea sa și oamenii se făleau că le-a fost dat de sus ca să trăiască în zilele lui. — P. Ispirescu, *Alecdor-Împărat*.

d) Împăratul se veseli de frumusețea florilor și de mulțimea roadelor sale, dară, cînd se gîndea că nici în anul acesta n-o să aibă parte de merele lui cele aurite, se căia că l-a lăsat netăiat. — P. Ispirescu, *Prișlea-cel-Voinic*...

e) Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vîrtej

Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?

Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?

— M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

IV. *Subordonata completivă indirectă stă de obicei după propoziția regentă. Ea poate sta însă și înaintea regentei, dacă vorbitorul vrea să scoată în evidență cele spuse prin conținutul ei:*

Nu scapi / de ce ți-e frică. /

De ce ți-e frică, / nu scapi. /

Uneori propoziția completivă indirectă, singură sau împreună cu subordonata ei, se intercalează în propoziția regentă, pentru a fi cît mai aproape de verbul determinat:

A dat¹ [cui a vrut²] partea sa.¹ /

A spus¹ [cui a vrut² / să asculte³] fel de fel de nimicuri.¹ /

Exerciții

1. Subliniază predicătele și desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile complementive indirecte și indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Zîmbind, tu rănile-ți ascunde,

Și-n stele sufletu-ți avîntă;

Cui te lovește, nu-i răspunde...

Tu ești poet — deci cîntă. — A. Vlahuță, *Tu ești poet*.

b) Din ce cîștigă o generație pentru știință, ... se păstrează numai o parte. ...Vine o vreme cînd critica se oprește, mulțumită de ceea ce a putut isprăvi. — N. Iorga, *Două concepții istorice*.

c) Niculăiță și-a făcut drum spre casa învățătorului... Întîi s-a sfiit să-i spună la ce venise... Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întîrzie..., a îndrăznit să-l întreb...

— Și mă gîndeam că poate ai dumneata vreo carte în care scrie că pisica face din git ca vrăbiile... — I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.

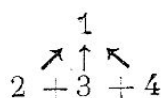
d) A fost odată un vîntător care povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întîmplări minunate... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Construieste două fraze cu propoziții complementive indirecte așezate înaintea regentei și două fraze în care propoziția completivă indirectă să fie intercalată în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile complementive indirecte.

¹⁵² — De (despre) ce să încredințeze? — „cum că Nicoară ar fi fost îngropat...” — Propoziție compl. ob. indirectă.

V. O propoziție regentă poate avea două sau mai multe subordonate complementive indirecte coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții coordonatoare: și, nici, sau, ori, dar etc.

Nu se mai sătura¹ / să privească,² / să admire³ / și să laude frumusețea locurilor.⁴ /

Spuneam¹ / cui mă întreba² / și chiar cui nu mă întreba³ / că eu mă fac învățător.⁴ /

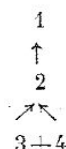
Exerciții

1. Subliniază predicatele, desparte frazele în propoziții și numerează propozițiile. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Model de analiză

— Eu vreau¹ / să mă conving² / că marfa îmi convine,³ / că prețul nu se mai poate scădea.⁴ / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

1. propoziție principală;
2. prop. completivă directă, subordonată față de prop. 1;
3. prop. completivă indirectă, subordonată față de prop. 2;
4. prop. completivă indirectă, coordonată prin juxtapunere cu prop. 3 și subordonată față de prop. 2.

Textele de analizat

a) Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzășia, să samăn, să culeg? Nu-mi ajută oare un prietin ce-l am? ¹⁵³ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) ...din înfrîngeri și dureri, ca la mulți alții, a crescut energia ta... Ți-ai dat tu oare seama de timpuriu că totul se vinde pe lume, că voințele cele mai tari se încovoie, că un picur de aur căzut pe conștiința cea mai liniștită întinde cercuri la infinit? — D. Anghel, *Tata*.

c) Tincuța se uită la el, gîndindu-se cum intră cineva din bun senin în intrigi, cum începe să mintă și să se prefacă, fără nici un gînd. — Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.

d) Despre cine sîntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se aștepte nimic. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții complementive indirecte coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Desparte frazele în propoziții și fă analiza lor după modelul dat la exercițiul 1. Explică punctuația propozițiilor coordonate.

Punctuația propozițiilor complementive indirecte

I. Propoziția completivă indirectă așezată după regenta ei nu se desparte prin virgulă:

Nu scapi / de ce ți-e frică. /

II. Propoziția completivă indirectă așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:

De ce ți-e frică, / nu scapi. /

Exercițiu

Construiește:

- două fraze cu subordonate complementive indirecte așezate înaintea propoziției regente;
- cîte o frază cu propoziții complementive indirecte coordonate prin juxtapunere; prin locuțiunea conjuncțională *precum și*; prin conjuncțiile *și*, *sau*, *ori*, folosite numai între propozițiile coordonate; prin aceleași conjuncții, folosite și înaintea primei propoziții complementive indirecte. Explică punctuația propozițiilor complementive indirecte.

Propoziția subiectivă

I. Subiectul unei propoziții poate fi exprimat printr-o parte de vorbire sau printr-o propoziție:

Leneșul mai mult aleargă. / — *Proverb.*
Cine e leneș / mai mult aleargă. /

E ușor a scrie versuri... /
— M. Eminescu, *Criticilor mei.*

E ușor / să scrii versuri. /
Pentru niște sărăcuți, ca noi e greu
de făcut trebi de acestea. /

— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
Pentru niște sărăcuți ca noi e greu /
să facem trebi de acestea. /

Subiectul exprimat prin:

substantiv;
propoziție — cine aleargă?
— cine e leneș.
verb la infinitiv;

propoziție — ce e ușor?
— să scrii versuri.
verb la supin;

propoziție — ce e greu?
— să facem trebi de acestea.

Exercițiu

Înlocuiește subiectele subliniate cu propoziții care să îndeplinească funcția de subiect, apoi desparte frazele în propoziții.

- Sătulul nu crede celui flămînd. — *Proverb.*
- Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu? — M. Eminescu, *Scrisoarea II.*
- Prin locurile iestea e cam greu de călătorit... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*
- Cineva a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... e ușor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decît rupîndu-se ața innodată și cu nodul plumbuit... Cine a tras manivela?... Nu se poate ști cine a tras manivela. — I.L. Caragiale, *D-l Goe...*

II. Propoziția care *îndeplinește funcția de subiect al altei propoziții se numește propoziție subiectivă.*

Propoziția subiectivă, deși corespunde unei părți principale a propoziției, totuși *este o propoziție subordonată*, deoarece se introduce în frază, ca și celelalte subordonate, prin pronume relative sau nehotărîte, prin adverbe relative sau prin conjuncții.

¹⁵³ — *La ce ajută?* — „să lucrez răzășia, să samăn, să culeg”. — Propoziții compl. ob. indirecte, coordonate.

Exerciții

- Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii, indiferent dacă sînt exprimate printr-o parte de vorbire sau printr-o propoziție. Desparte frazele în propoziții.
 - Popor român, nu greșește cine crede în tine. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.
 - Cine întreabă nu greșește. — *Proverb*.
 - Cîți sosesc pe rînd în stoluri, adunați în gura văii
Stau s-aștepte alte gloate... — G. Coșbuc, *Fragment epic*.
 - Nu e basm născocit ceea ce spune mătușă-mea Ufupăr... Ce e drept e drept, și nu pot să trec sub tăcere. Întîmplările adevărate mă atrag mai mult... De aceea nu e de mirare că mă omor să le laud. — Z. Stancu, *Costandina*.
 - Bine e să știi, la moarte, că o dungă lași — un nume,
C-ai săpat la zidul nopții... — A. Vlahuță, *Din prag...*
- Construiește patru fraze în care să se afle cîte o propoziție subiectivă. În două fraze regenta să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Desparte frazele în propoziții și subliniază cu două linii propozițiile subiective.

III. După felul de exprimare a predicatului propoziției regente, subordonata subiectivă poate arăta obiectul care face acțiunea sau care are caracteristica exprimată de predicatul regentei ori un fapt oarecare:

	Predicatul regentei	Ce arată propoziția subiectivă
<i>Cine seamănă vînt / culege furtună. / — Proverb.</i>	verb personal;	<i>cine face acțiunea culege;</i>
<i>Cine-i mare / îi și tare. / — V. Alecsandri, Iașii în 1844.</i>	pred. nominal — arată caracteristica unui obiect;	<i>cine are caracteristica tare;</i>
<i>Se vede / că nu cunoști locurile pe aici. / — I. Creangă, Povestea lui Harap-Alb.</i>	verb impersonal;	<i>un fapt constatat de vorbitor;</i>
<i>Să treacă pe deasupra casei... / e prea greu. / — G. Galaction, Gheorghe Cătălina.</i>	expresie verbală impersonală;	<i>un fapt apreciat de vorbitor că e prea greu.</i>

A. Propozițiile subiective care arată cine face acțiunea sau cine are caracteristica exprimată de predicatul regentei se introduc prin pronume relative sau nehotărîte la nominativ sau dativ și mai rar la acuzativ:

Cine știe carte / are patru ochi. / — Proverb.

Ce-a fost verde / s-a uscat. / — Folclor.

Cîți au auzit / s-au mirat. /

Oricine îl vede / rămîne uimit. /

Cui (oricui) i-am spus / a fost de aceeași părere. /

Elementul esențial în aceste propoziții subiective este pronumele prin care sînt introduse, deoarece ele țin locul persoanei care face acțiunea sau care are caracteristica exprimată de predicatul regentei.

Verificarea funcției de subiect a acestor propoziții se poate face prin înlocuirea lor cu un subiect exprimat printr-un substantiv sau prin pronumele demonstrativ acela (aceea):

Mi-au spus mie / cine l-au văzut / că Ion a luat-o. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Cine nu vede primejdia ismailitenilor / nu-i nici domn, nici crai. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Mi-au spus mie oamenii.

Acela nu-i nici domn, nici crai.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele. Notează propozițiile subiective cu litera S și desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele regentelor și propozițiile subiective într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos.

	Predicatul regentei	Ce arată propoziția subiectivă	Verificarea funcției de subiect
Cine tace / treabă face. /	verbal — verb personal;	cine face acțiunea;	Acela treabă face.
Cine-i mare / îi și tare. /	nominal;	cine are caracteristica.	Acela îi și tare.

Textele de analizat

- a) Cine se scoală de dimineată departe ajunge. — *Proverb*.
- b) Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată ca aceea are voie din partea mea să se ducă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- c) Nu-i frumos cine se ține,
Ci-i frumos cui îi stă bine. — *Folclor*.
- d) Oricine trece în timpul neastîmpăratului April dincolo de barierele orașului vede cum berzele scriu cerul cu unghiurile stolurilor. — E. Cămilar, *Farmecul depărtărilor*.
- e) Foaie verde siminoc,
Dragu mi-i cu cine joc,
Că miroase-a busuioc! — *Folclor*.
- f) Dar cui i-e frică de război
E liber de-a pleca-napoi,
Iar cine-i vînzător vindut
Să iasă dintre noi! — G. Coșbuc,
Decebal către popor.

și Cel ce în seva lui e doar numai durerea.

Minile mare dincolo, săci morți sînt cei muriți. — M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

2. Construieste cîte o frază cu propoziția subiectivă introdusă prin pronumele *cine* și *oricine* la cazurile nominativ și dativ. 3. Scrie fraze regentele să aibă predicat verbal, iar în celelalte, predicat nominal. Subliniază predicatele regentelor și propozițiile subiective.

B. Propozițiile subiective care arată un fapt carecare se introduce prin conjuncțiile *că, să, ca... să, dacă, etc.*; prin adverbele relative *unde, cînd, cum*; prin pronumele relative *ce, ceea ce* în valoare neutră:

Se vede / că nu cunoști locurile pe aici. /

Nu-i rău, măi Ștefane, / să știi și băiețelul tău oleacă de carte. /

Bine ar fi / ca fețele bisericesti să fie mai altfel. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ar fi rău / dacă (de) ar fi așa. /

Nu se știe / de unde sare iepurele. /

Se știe / cînd au plecat. /

E de mirare / cum au răzbătut pînă acolo. /

E important / ce (ceea ce) propui. /

Elementul esențial al acestor propoziții subiective este predicatul lor, care arată faptul despre care este vorba.

Predicatul regentei unei propoziții subiective care exprimă un fapt poate fi verbal sau nominal, dar, indiferent de felul lui, predicatul este totdeauna impersonal. El poate fi exprimat:

a) prin verbul a trebui, prin verbul a fi folosit ca impersonal, de obicei cu sensul a se întîmpla, și prin albe verbe folosite ca impersonale și care apar uneori precedate de un pronume personal la dativ sau acuzativ:

Trebuie / să ducem lucrurile la bun sfîrșit. /

Cînd este / să dai peste păcat... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Ne rămin / să cercetăm cauzele. /

Îți ajunge / că ai lucrat astăzi. /

Ne doare / c-a fost scris așa. / — G. Căsbuc, *Moartea lui Fulger*.

b) prin verbe reflexive impersonale: se cuvine, se cade, se întîmplă, se poate, se vede, se spune, se aude, se simte etc.:

Se cuvine / să-l recunoaștem. /

Se vede / că aici s-a dat lupul. /

c) prin verbe pasive folosite ca impersonale: este scris, este dat, este hotărît etc.:

Der și-a fost dat / să plîngi tu plîngîndu-te. / — A. Vlahuță, *Lui Eminescu*.

d) prin expresii verbale impersonale alcătuite din verbul a fi și un adverb sau o înșușime adverbială: e bine, e rău, e ușor, e greu, e drept, așa-i, e cu putință, e posibil, e peste poate (= e imposibil), e recomandabil etc.:

E bine / să-l ajuti și pe el. /

Este drept / că așa stau lucrurile. /

Adverbele care intră în componența expresiilor venind pot sta după verbul *a fi* sau înaintea acestuia și pot fi la diferite grade de comparație: *ar fi bine*, *mai bine ar fi*, *ar fi tot așa de bine*, *ar fi foarte bine*.

e) prin adverbe sau locuțiuni adverbiale precum *într-o măsură* este exprimată atitudinea vorbitorului (de siguranță, nesiguranță, presupunere etc., față de cele spuse prin propoziția subiectivă: *desigur*, *într-o măsură*, *cu siguranță*, *poștă*, *poate* etc.:

Desigur/ că este nevinovat./

Cu siguranță/ că este nevinovat./

Exerciții

1. Subliniază cu o linie predicatele și cu două linii subiectele, indiferent dacă sunt exprimate prin părți de vorbire sau prin propoziții subiective. Dacă în unele propoziții subiectul unui verb personal este subînțeles sau inclus, scrie-l deasupra textului, lângă predicat. Notează propozițiile subiective cu litera *S* și desparte frazele în propoziții.

Scoate din texte propozițiile subiective împreună cu predicatele propozițiilor regente și analizează-le într-un tabel cu următoarele colțane: 1) *prin ce este exprimat predicatul regentei*; 2) *la ce întrebare răspunde propoziția subiectivă*.

a) Nu se cuvine... să comparăm după diferențele de astăzi popoarele de atunci ale Europei. — M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.

b) Ar fi fost mai bine să mîie la Dăești, dar e tot att de bine și în Pădurea Cotoșmanei. E adevărat că din amurg începeau să se ridice printre stele niște mănunchi negre, dar nu era nici un semn de ploaie. — G. Galațion, *În Pădurea Cotoșmanei*.

c) Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tu potoșul, arcul... și hainele ce le purta el cînd era flăcău... — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

d) Nu este sigur că toți vom ajunge acolo unde sîntem trimiși... Nu se știe care dintre scînteii va aprinde țara... — Camil Petrescu, *Bădărescu*.

e) N-a căutat un rost în viață, o funcție..., o vatră de familie, o iubire, nimic... Îi ajungea doar că al lui era cerul, cerul întreg. — N. Iorga, *Aurel Vlaicu*.

f) Vă mărturisesc că mi-a fost dat rar să văd expuse elementele unei probleme cu mai multă forță și mai multă claritate ca elementele problemei Dunării... Desigur că Conțescu nu trage o concluzie... — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

g) — Și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi, pentru că ție ți-a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

h) Desigur că-i treceau prin minte cuvintele pe care eu le auzeam deslușit. — B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.

i) E de mirare s-o ascuți cum spune întîmplările de demult. Și mai de mirare este cum poate pătrunde gîndul omului și sorții lui de viață. — M. Sadoveanu, *Mocărla Polcovă*.

j) Firește dar că recente răscăle ale maselor țărănești... trebuiau să producă în Europa emoțiuni și uimire.¹⁴ — I.L. Caragiale, 1907 — din *primăvara pînă-n toamnă*.

k) Alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mână, deși poate că-l bănuiau. — I. Slavici, *Moara cu Noroc*.

1) Fără îndoială că aș fi preferat truda, nesomnul și nemulțămirea, ca să văd cu ochii mei poporul pe care prietinel meu mi-l arată... ca pe cel dintâi din lume; dar e înțelept să te mulțamești cu ceea ce se poate. — M. Sadoveanu, *Dintr-o călătorie*.

2. Fă o narațiune în care să folosești propoziții subiective ale căror regente să aibă predicatul exprimat prin verbe impersonale, prin expresii verbale impersonale și prin ad-
verbe predicative. Subliniază predicatele propozițiilor regente și propozițiile subiective, apoi desparte frazele în propoziții.

IV. Pentru a nu confunda propoziția subiectivă care răspunde la întrebarea *ce?* cu propoziția completivă directă care răspunde la aceeași întrebare, este bine ca primele operații de analiză a unei fraze să se desfășoare în ordinea următoare:

1) sublinierea predicatelor; 2) găsirea, sublinierea, notarea cu litera S a subiectelor (exprimate prin părți de vorbire sau prin propoziții subiective) și adăugarea subiectelor neexprimate ale verbelor personale deasupra textului, în dreptul predicatului (*eu, tu, el* etc.); 3) despărțirea frazei în propoziții.

Procedind în felul acesta, propozițiile subiective vor fi găsite și delimitate de la început și se va înlătura astfel confuzia cu subordonata completivă directă. Este necesar, de asemenea, ca ori de câte ori pui întrebarea *ce?*, pentru a stabili felul subordonatei, să observi cu atenție prin ce este exprimat predicatul regentei (verb impersonal, expresie verbală impersonală sau verb tranzitiv).

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și analizează felul tuturor propozițiilor.

a) Bine a zis cine a zis că surcoia nu sare departe de trunchi. — Vol. *Din folclorul nostru*.

b) Ce-a fost verde s-a uscat,
Ce-a-nflorit s-a scuturat,
Ce-am iubit eu n-am uitat! — V. Alecsandri, *Poezii populare*.

c) Trebuie să știți, feții mei, că eu sînt fecior vestitului Strîmbă-Lemne, care lua stejarul (ori) cît de gros, îl îndoia cu mîinile și-l făcea obadă de roată. — C. Negruzzi, *Scrisoarea XII*.

d) Gîndul ei era mereu la cartea care... numai ei îi spusese că o să i se întîmple ceea ce nu se mai auzise pînă atunci pe lume. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

e) Antonescu știa ce o să ajungă copilul acesta: naturalist; ...e drept că avea un spirit de observație nemaipomenit. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

154 — „Firește dar / că...” — Conjunția *dar* are aici sensul *deci* (Firește deci / că...).

V. De multe ori, între propoziția subiectivă și regenta ei se intercalează una sau mai multe propoziții subordonate:

Cine nu vrea¹ [să asculte²] să plece³. /

↑ ↑

propoziția regenta

subiectivă subiectivei

$$3 \uparrow 1 \uparrow 2$$

Cine nu vrea¹ [să asculte²/ ce spun eu³] să plece.⁴!

↑ ↑

propoziția regenta
subiectivă subiectivei

$$\begin{array}{c} 4 \\ \uparrow \\ 1 \\ \uparrow \\ 2 \\ \uparrow \\ 3 \end{array}$$

Exercițiu

Construiește patru fraze în care propoziția subiectivă, așezată înaintea regentei, să fie despărțită de aceasta prin una sau două propoziții subordonate.
Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VI. Când propoziția regentă este coordonată cu o altă propoziție sau este subordonată, propoziția subiectivă se poate intercala între conjuncția coordonatoare ori conjuncția care introduce regenta și propoziția regentă:

S-au spus multe,^{1/} dar² [ceea ce era mai important³] a fost trecut cu vederea.^{2/}

$$\begin{array}{c} 1+2 \\ \uparrow \\ 3 \end{array}$$

Și ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei^{1/} că² [cine se adună³] se aseamănă?^{2/} — I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfântul*.

$$\begin{array}{c} 1 \\ \uparrow \\ 2 \\ \uparrow \\ 3 \end{array}$$

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și analizează felul propozițiilor, apoi fă schema raporturilor sintactice.

a) Și marmora, și piatra, și aurul sînt supuse legilor risipirii..., dar ceea ce nu are moarte e fapta; ea trece din generație în generație, pînă urcă la aura legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

b) Ce-a fost odată ca niciodată o fi fost ca și astăzi, și ce este astăzi va fi odată ca niciodată. — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

c) — Iiiii*, să știi că ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche! —
B. Șt. Delavrancea, *Neghinița*.

* Propozițiile neanalizabile se separă, dar nu se numerotează cînd sînt izolate de comunicarea următoare.

VII. *O regentă poate avea două sau mai multe propoziții subiective coordonate. În acest caz cuvintele introductive ale propozițiilor subiective pot fi folosite înaintea fiecărei propoziții sau numai înaintea primei subiective, deoarece înaintea celorlalte se pot subînțelege:*

Să rămână¹/ cine orea²/ și cine poate³.

Este bine¹/ că te străduiești²/ și (subînțeles: că)
nu te temi de greutate³.

$$\begin{array}{c} 1 \\ \nearrow \nwarrow \\ 2+3 \end{array}$$

$$\begin{array}{c} 1 \\ \nearrow \nwarrow \\ 2+3 \end{array}$$

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Dacă elementul introductiv al unor propoziții subiective coordonate nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, după conjuncția coordonatoare care leagă propozițiile subiective. Fă schema raporturilor sintactice din frazele care au mai multe propoziții subiective.

a) Ce bine e să trăiești și să mori sătulă! — Em. Gârleanu, *Musculița*.

b) De-ar fi să aveți tot timpul vreme bună, să ajungeți la prima cabană înaintea noastră și să mai găsiți acolo grupul de colegi plecat azi-dimineață, vă rugăm să le spuneți să se oprească pentru o noapte la cabana Poiana Izvoarelor și în ziua următoare să aștepte acolo sosirea noastră.¹⁵³

c) Se știe că marele și nemuritorul suflet popular n-a acceptat și nu acceptă pătrunderea oricui în cerul legendei. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

d) Pesemne că dumneata ai luat biletul ăsta de mult și ai plecat din București. — I.L. Caragiale, *Două loturi*.

e) ... (Dușu) vedea că roaba se umple și trebuie să plece cu ea la fortul depărtat, vreo patru sute de pași.

Era peste putință ca el să plece, să se depărteze, să părăsească comoara lui acolo, în apropierea lui Dumitru...

Nu! Până la noapte, el nu mai putea să facă nimic. — I. Slavici, *Comoara*.

2. Construiește trei fraze cu două sau mai multe propoziții subiective coordonate prin: *nici..., nici...; sau..., sau...; și..., și...; (nu numai)..., ci și...*. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VIII. *O propoziție subiectivă poate avea două sau mai multe regente:*

Cine are bani¹/ bea²/ și mănâncă³/...

— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Cine bea și cine mănâncă? — Cine are bani.

$$\begin{array}{c} 2+3 \\ \hline \uparrow \\ 1 \end{array}$$

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice. Notează pe schemă, în dreptul fiecărei propoziții, felul ei.

a) Cine a fost cumpănit a agonisit și are cât îi trebuie, cine a lenevit și a fost bețiv n-are. — L. Rebreanu, *Răscăala*.

b) Cine-i vedea mersul, cine-i zărea chipul, cine-i auzea glasul nu putea să o privească și să nu o îndrăgească... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Cine nu lucrează cu lipsa vărează și cu ea iernează. — *Proverb*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții subiective care să aibă două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

IX. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei poate fi reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ.*

Propozițiile subiective care arată cine face acțiunea sau cine are caracteristica exprimată de predicatul regentei se reiau prin pronumele acela (aceea, aceia), iar cele care arată un fapt se reiau prin pronumele cu sens neutru aceasta (asta).

Propoziția subiectivă se reia prin pronumele demonstrativ, de obicei, atunci când propoziția este prea dezvoltată, dar, mai ales, când între subiectivă și regentă se intercalează o altă subordonată sau când fraza are mai multe propoziții subiective:

Și [care dintre cai a veni la jăratie / să mănince,] acela are să te ducă la împărăție. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Că ai fost acolo / sau că n-ai fost, / asta te privește pe tine. /

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile subiective. Dacă propozițiile subiective sînt reluate printr-un pronume demonstrativ, subliniază-l și pe acesta cu două linii și explică de ce a fost nevoie să fie reluate propozițiile respective.

a) Cine ți-a virit în cap și una ca asta, acela încă-i unul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Trimise deci oameni prin toate țările și răvase prin orașe, ca să dea în știre tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele și luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă și încă jumătate din împărăția lui, iară cine va umbla și nu va izbîndi nimic, acela să știe că i se va tăia capul.¹⁵⁵ — P. Ispirescu, *Grăuceanu*.

c) Să-și puie cineva obrazul pentru unul ca tine și să te hrănească ca pe un trîntor, mare minune-i și asta! — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește patru fraze cu propoziții subiective așezate înaintea regentei și urmate de alte subordonate. Reia propozițiile subiective printr-un pronume demonstrativ. Subliniază cu două linii propozițiile subiective și pronumele demonstrative prin care au fost reluate.

Punctuația propoziției subiective

I. *Propoziția subiectivă așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Nu-i frumos / cine se ține, /

Ci-i frumos / cui îi stă bine. / — *Folclor*.

II. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei se desparte totdeauna prin virgulă dacă este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ:*

Cine nu respectă pe alții, / acela nu merită / să fie respectat. /

¹⁵⁵ — „De-ar fi / să...” — verbul a fi este impersonal: de s-ar întîmpla / să...; deci cere propoziții subiective.

III. *Propoziția subiectivă așezată înaintea regentei, dacă nu este reluată în regentă prin pronume demonstrativ, nu se desparte prin virgulă:*

Cine întreabă / nu greșește. / — *Proverb.*

Care dintre voi se simte destoinic a împărăți... / are voie din partea mea / să se ducă... / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

Cine a fost cumpănit / a agonisit... / — L. Rebreanu, *Răscola.*

Exercițiu

Construiește cîte două fraze cu propoziții subiective așezate: după regentă; înaintea regentei, subiective nereluate prin pronume demonstrativ; înaintea regentei și reluate în regentă printr-un pronume demonstrativ.

Subliniază propozițiile subiective și explică punctuația lor.

Propoziția predicativă

I. *În propoziție numele predicativ este exprimat printr-o parte de vorbire. În frază numele predicativ poate fi exprimat printr-o propoziție:*

Casa e neschimbată. /

Casa e / cum o știi. /

Era tare / și totuși trebuia / să pară slabă. /
— M. Sadoveanu, *Roxelana.*

Era tare / și totuși trebuia / să pară / că este slabă. /
Jupîn Rănică-Vulpoiul... ajunsese om de frunte. /
— Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul.*

Jupîn Rănică-Vulpoiul ajunsese / să fie om de frunte. /
A avea la îndemînă picioarele unui cal înseamnă
a merge șezînd... / — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*

A avea la îndemînă picioarele unui cal înseamnă /
să mergi șezînd.

Cea mai mare plăcere pentru noi era de a călca
pămîntul țepăn sub picioare. / — Al. Odobescu,
Tigrul păcălit.

Cea mai mare plăcere pentru noi era / să călcăm
pămîntul țepăn sub picioare. /

Prin ce este exprimat
numele predicativ

participiu cu valoare
de adjectiv
propoziție

adjectiv

propoziție
substantiv

propoziție

verb la infinitiv
propoziție

verb la infinitiv

propoziție

Observă că atunci cînd numele predicativ este exprimat printr-o propoziție verbul copulativ ține de propoziția regentă.

156 — „... că [oricine...], acela...; ... iară [cine va umbla...], acela ...” — Propoziții subiective reluate prin pronumele demonstrativ *acela*.

Exercițiu

Transformă numele predicative subliniate în predicate ale unor propoziții care să îndeplinească funcția de nume predicativ, apoi desparte în propoziții frazele pe care le-ai construit.

a) Acolo veghea un om sur, cu fruntea mândră și ochi adânci. Părul și barba lui păreau sculptate de vânturile mării, ca ale corăbierilor... Străiele lui ostentive ca și zidul casei păreau întotdeauna vechi și aceleași. — Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*.

b) Negurile-n stîlpi se-ncheagă suind vârful lor în soare —

Par un codru sur și vecinic...

— M. Eminescu, *Memento mori*.

c) Pădurile în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. — B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*.

d) Dorința mea a fost totdeauna de a vedea pe acei care-și iubesc țara legați între dinșii printr-o comunitate de idei și de principii. — I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.

e) Cea mai scumpă recompensă pentru dumneata este de a-ți vedea numele legat de comoara poveștilor din țară... — V. Alecsandri, *Despre „Legende sau basmele românilor“ de P. Ispirescu*.

II. Propoziția care îndeplinește funcția de nume predicativ al unei propoziții regente se numește propoziție predicativă.

Propoziția predicativă poate fi înlocuită printr-o parte de vorbire cu funcția de nume predicativ. Această înlocuire poate fi folosită ca mijloc de verificare pentru funcția de nume predicativ a propoziției respective:

Fata Chivului e / cum arar se mai află sub soare. /	e foarte frumoasă;
— B. Șt. Delavrancea, <i>Sultânica</i> .	

Cum sta (vulturul) nemîscat..., /părea/că-i colțul ascuțit al stîncii încremenite acolo de veacuri. /	părea colțul...;
— Em. Gârleanu, <i>Vulturul</i> .	

Obiceiul lui era / că citea cu glas tare / ce-i plăcea. /	era de a citi... .
— I. Slavici, <i>Amintiri</i> .	

Frazele cu propoziții predicative cer multă atenție la despărțirea lor în propoziții, deoarece verbele folosite cu funcție copulativă pot fi și predicate verbale, dacă au înțeles de sine stătător. Pentru a nu face greșeli, cînd analizezi o frază ține seama de următoarea ordine a operațiilor de analiză:

1. sublinierea numai a verbelor la moduri personale, chiar dacă presupui că unele dintre ele ar fi copulative;

2. întrebarea pentru a afla subiectul, sublinierea subiectului sau a propoziției subiective și notarea cu litera S;

3. se cercetează dacă verbul presupus a fi copulativ spune singur ceva despre subiect sau este copulativ; în acest caz se caută și se subliniază numele predicativ, iar, dacă acesta este exprimat printr-o propoziție predicativă, propoziția se delimitează imediat și se notează deasupra cu litera P;

4. delimitarea celorlalte propoziții din frază.

Exerciții

1. Analizează frazele următoare ținînd seama de recomandările făcute. Scoate din texte propozițiile predicative împreună cu verbele copulative din propozițiile regente și verifică funcția de propoziție predicativă înlocuind aceste propoziții printr-o parte de vorbire cu funcția de nume predicativ.

- a) Când îi omul în doi peri, să te ferești de dînsul, c-atunci e cum îi mai rău.
 — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- b) Cum poți vorbi cu păcat? Fericirea mea e să fii tu liber. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.
- c) Multe bunuri are omul,
 Dar virtutea cea mai mare
 E să nu se fie mîndru
 Cu virtuțile ce are. — G. Coșbuc, *Puntea lui Rumi*.
- d) „.....obiceiul lui
 Era să nu șadă ziua niciodată;
 Ast somn nu prea-mi place și o să i-o spui“.
 „Ba să-ți cauți treabă, că mîncîci trînteală.
 S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi“.
 — Gr. Alexandrescu, *Boul și vițelul*.
- e) Codru-i verde și-nfrunzit,
 Mie-mi pare că-i cernit,
 Fiindcă am îmbătrînit. — *Folclor*.
- f) Acum cred că mă cunoști... și de slab, și de puternic, de aceea mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.
- g) A fost odată..., pe vremea cînd chiar și dobitoacele ajungeau să se facă domni și boieri aci pe pămînt. — Al. Odobescu, *Jupîn Rănică-Vulpoiul*.
- h) Constantin avea gata o luntre ascunsă în richiți... Gîndul lui era să se lase mai mult în voia apei și pe mijlocul ei... — G. Galaction, *Gloria Constantini*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziție predicativă. Predicatele propozițiilor regente să fie exprimate prin verbele copulative: *a fi*, *a rămîne*, *a însemna*, *a părea*, *a deveni*, *a se face* (a deveni), *a ajunge* (a deveni). Desparte frazele în propoziții și notează propozițiile predicative cu litera *P*.

III. Fii atent la verbele a fi, a părea și a rămîne, care pot fi folosite ca impersonale și deci urmate de propoziții subiective, precum și la expresiile impersonale cu adverbul așezat înaintea verbului a fi. Să nu confunzi propozițiile subiective cu cele predicative:

Așa a fost / să fie.

De-o fi / să ajungi înaintea mea...

Se pare / că e mulțumit.

Nouă nu ne rămîne / decît să urmăm exemplul lor.

Bine ar fi / să ajungem pînă-n seară.

În toate aceste fraze avem propoziții subiective care răspund la întrebarea *ce?*

Greșeala de a considera propozițiile din astfel de fraze ca propoziții predicative poate fi evitată dacă înainte de a despărți fraza în propoziții subliniezi nu numai predicatele, ci și subiectele tuturor propozițiilor.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale și cu două linii subiectele sau propozițiile subiective. Notează propozițiile subiective cu litera *S* și pe cele predicative cu litera *P*, apoi desparte frazele în propoziții. Analizează predicatele propozițiilor regente ale subordonatelor predicative și ale celor subiective, arătînd prin ce sînt exprimate (verb copulativ, expresie verbală impersonală, verbul *a fi* impersonal etc.).

a) Antonache, Antonache, dacă aş şti că ar fi să-ţi semene vreun copil, l-aş omori de-acum cu mâinile mele...¹⁵⁷ — I. Al. Brătescu-Voineşti, *Serisorile lui Mişu Gerescu*.

b) Înţelegerea a fost să ne aştepte la drumul Păstrăvenilor. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Da, mult mai bine ar fi fost

Să fi rămas în sat la noi. — St. O. Iosif, *Adio*.

d) Dar mai cumplită lui vinovăţie

E c-a simţit în sînge o frăţie

Şi-o solidaritate cu rebelii. — T. Arghezi, 1907.

e) Şi mergînd dus pe gînduri mi se păru că aud un glas argintiu.¹⁵⁸ — B. Şt. Delavrancea, *Două lacrimi*.

f) Ridicînd ochii şi clipind, Vitoriei i se păru că brazi sint mai negri decît de obicei — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

g) Arătînd cu mîna-n

Sus, Bălcescu pare

Că e chiar răscoala

Neîndurătoare. — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

h) Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui om mititel, negricios, cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpînirii. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

i) Nouă nu ne-a rămas decît să ne salvăm. — Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.

2. Construieşte cîte o frază cu propoziţii subiective ale-căror regente să aibă predicatele exprimate prin verbele *a fi*, *a părea* şi *a rămîne*, folosite ca impersonale, şi alte fraze cu propoziţii predicative şi cu predicatele regentelor exprimate prin verbele copulative *a fi*, *a părea* şi *a rămîne*.

Subliniază şi notează propoziţiile subiective cu litera *S* şi pe cele predicative cu litera *P*, apoi desparte frazele în propoziţii.

IV. Propoziţiile predicative pot fi introduse:

a) prin *pronume relative* — *care, cine, ce, cîţi, cel (cei) ce, ceea (cele) ce* — sau *nehotărîte* — *oricare, oricine, orice* etc.:

Întrebarea este / *cine (care) a fost mai bine pregătit.* /

Doar să te porţi de acum tare bine, / *să mai fiu / ceea ce am fost pentru tine.* / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Banul din negoţ este / *al oricui ar voi* / să te înşele. / — B. Şt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

b) prin *adverbe comparative sau locuţiuni conjuncţionale comparative*: *cum, ca şi cum, după cum, cît* etc.:

Lumea-i / *cum este...* / şi ca dînsa sîntem noi. / — M. Eminescu, *Epigonii*.

c) prin *conjuncţiunile că, să, ca... să, dacă, de*:

Aici era... frumuseţea de pe lume. / Nişte cărări sucite şi cotite, / *de păreau / că erau nişte covoare aşternute.* / — P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-Isteţ*.

... singura-ţi chemare sfîntă

E / *să mă-nveseleşti pe mine.* / — A. Vlahuţă, *Tu eşti poet*.

Slujba lui de căpetenie fu / *să facă în fiecare zi cîte douăsprezece mănunchiu-lete de flori.* / — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții și arată prin ce sint introduse propozițiile predicative.

a) — Doamne, fă ca acest izvor să fie ce-a fost mai înainte. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

b) Așa-s în clipa asta toate, dar miine albi cavaieri,
Despodobiți de-atîtea grații, ce le-mprumută luciul lunii,
Vor deveni ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii,
Banalii pomi din fața casei, ce-i știu de-atîtea primăveri.

— D. Anghel, *Balul pomilor*.

c) Și mai pe urmă, a adăugat uncheșul, uitîndu-se pe deasupra codrului, ...vremea fi-va cum ya binevoi. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Înălțimea ta ești
Oricît de slab poțtești.

— Gr. Alexandrescu, *Dreptatea leului*.

e) — Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cît se vede cu ochii. — I. Creangă, *Amin-tiri din copilărie*.

f) Băiatul cu care ucenicise George ajunsese să fie mina dreaptă a împăratului... — P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.

g) Și au siujit așé din stăpîn în stăpîn, pînă au agiuns de era pașă. — I. Neculce, *O samă de cuvinte*.

V. Propoziția predicativă stă de obicei după verbul copulativ din regentă. Ea poate fi așezată și înaintea regentei, dacă vorbitorul vrea să scoată în evidență cele spuse prin propoziția predicativă:

Desişurile și ponoarele păreau / că nu mai au sfișit./

Cum e acesta / e și celălalt. /

Exercițiu

Construiește două fraze cu propoziții predicative așezate după regentă și alte două fraze cu propoziții predicative așezate înaintea regentei.

VI. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții predicative coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții:

Convingerea noastră este¹ / că a înțeles² / și că își va face datoria.³/

Și (motanul) cugetă:/ „Fericirea e¹ / să nu fii al nimănui²,/ nimeni să nu fie al tău,³/ să trăiești singur: tu și cerul deasupra.“⁴/ — Em. Gârleanu, *Filozoful*.

1
↗ ↖
2 + 3

1
↗ ↑ ↖
2 + 3 + 4

¹³⁷ — „...că ar fi“ — Verb impersonal (*s-ar întimpla*); deci cere propoziție subiectivă.

¹³⁸ — *Ce (mi) se păru?* — că aud... — Propoziție subiectivă cerută de verbul impersonal „se păru“.

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și notează propozițiile predicative cu litera *P*. Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuația propozițiilor predicative coordonate.

a) Cea mai mare fericire a copilului era să-l ducă Antonescu la gimnaziu, la laborator și să-i spuie... la ce slujesc păsările..., la ce slujesc florile. — I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*.

b) Întrebarea era ce caută el acolo și de ce-l privește pe furiș, în asemenea chip, acest boier bătrîn. — M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.

c) Ş-apoi lumea toată nu este cum o vezi, ci cum o ştii că este... Soarele și luna or fi cum le vedem? — B. Şt. Delavrancea, *Nu e „giaba” cafea*.

d) Domnița Chiajna... sta lângă dîșii și-i suduia cu aspre cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune luptători..., și să vîndă cu al lor sînge cîntea tronului și a neamului lor. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

e) Porunca sultanului este că tu ești mazil și că trebuie să pleci cu toată casa ta, cu fiii și ginerii, la Constantinopol. — N. Iorga, *Din trecutul nostru*.

f) S-aude că boierii noștri și șleahicii s-au înțeles cu beii: ș-această înțelegere este ca șleahicii s-asculte, iar păgînii să poruncească. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește patru fraze cu propoziții predicative coordonate prin conjuncțiile: *și...*, *și...; nici..., nici...; sau..., sau...; ori..., ori...*. În propozițiile regente să se afle următoarele verbe copulative: *a fi*, *a părea*, *a deveni* și *a se face* (a deveni).

Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VII. Propoziția predicativă poate avea două sau mai multe regente:

A fost¹/ și este²/ cum ai dorit tu.³/

A fost¹,/ este²/ și va fi³/ cum am propus⁴/ și cum am stabilit.⁵/

$$\begin{array}{c} 1 + 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \uparrow \\ 3 \end{array}$$

$$\begin{array}{c} 1 + 2 + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \nearrow \nwarrow \\ 4 + 5 \end{array}$$

Exercițiu

Construiește trei fraze în care să se afle propoziții predicative cu două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VIII. Unele fraze sînt alcătuite dintr-o propoziție subiectivă, un verb copulativ și una sau mai multe propoziții predicative. În astfel de fraze verbul copulativ

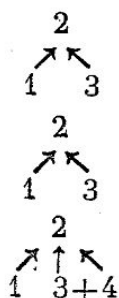
îndeplinește rolul de propoziție regentă atât a propoziției subiective, cât și a propoziției predicative:

Ceea ce este important¹/ este²/ că și-a făcut datoria.³/
prop. subiectivă prop. prop. predicativă
regentă

Dacă mergi spre dușman¹/ înseamnă²/ că mergi în patrulare.³/
prop. subiectivă prop. re- prop. predicativă
gentă

— L. Rebreanu, *Îtic Ștrul, dezertor...*

Ceea ce este important¹/ este²/ că ne-am făcut datoria³/
și că avem conștiința împăcată.⁴/

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Notează propozițiile subiective cu litera *S*, pe cele predicative cu litera *P* și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Dar ce era mai ciudat era că el nu începea desenul ca toți ceilalți: fruntea, nasul, gura, bărbia. Aș! el o lua de-a-ndoasele: bărbia, nasul, fruntea... — Em. Gârleanu, *O con-vorbire*.

b) Am răspuns la toate acestea că nu cunosc nimic despre aceste fapte, dar că ce importă e că identitatea de interese a fost proclamată de șefii ambelor guverne, că nimeni nu poate face o vină... României de sforțările ce face pentru a menține înțelegerea. Impresia mea e că nu s-a voit aci să se rupă România de Franța. — N. Titulescu, *Documente diploma-tice*.

c) Ceea ce vreau numai să spun, ca o floare umilă pe care o arunc pe mormintul tău încă deschis, e că ți-am iubit sufletul și opera de etern revoltat. — N.D. Cocea, *I.L. Ca-ragiale*.

d) — Ce știu, tată, și mă făgăduiesc este că nu te-oi da de rușine.¹⁵⁹ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

e) Dacă pe cartea chitanță lipește timbrul de 25 de bani din ziua aceea înseamnă că mașina nu ți-a prins degetele, că nu te-a tras dedesubt, că nu te-a omorât. — Geo Bogza, *Anii împotrivirii*.

IX. Propoziția predicativă nu se desparte prin virgulă de regenta ei.

Propoziția completivă de agent

I. Propoziția completivă de agent *determină* (ca și complementul de agent) un verb la diateza pasivă construit cu auxiliarul „a fi” sau un verb pasiv reflexiv și arată de cine este făcută acțiunea exprimată de verbul determinat. Ea se introduce printr-un pronume relativ sau nehotărît cu prepoziția „de” sau „de către”.

Dintre *modurile nepersonale*, de obicei pot fi determinate de o propoziție completivă de agent *participiul* și *supinul* cu prepoziția „de”, ambele cu *înțeles pasiv*.

Propoziția completivă de agent *corespunde complementului de agent* din cadrul propoziției și răspunde, ca și acest complement, la *întrebarea de cine?* sau *de către cine?*:

— Ce visați acum [va fi realizat (se va realiza) de către cine (cei ce) va (vor) veni după voi.] — De către cine va fi realizat (se va realiza)?

— Priceperea și sirguința intemeietorului au fost lăudate /de oricine (de cîți)/ au vizitat acest muzeu.

— Citește observațiile făcute /de către cel ce a citit lucrarea./

— Lucrarea este ușor de înțeles /de oricine are un minim de pregătire./

Exerciții

1. Caută în frazele următoare propozițiile complementive de agent și verbul determinat de fiecare. În privința sublinierilor și a săgeților, procedează ca în exemplele date. Fii atent la verb și la sensul lui pasiv pentru a evita confuzia altor subordonate cu propoziția complementivă de agent.

a) Această stîngăcie de intrus nu scăpă fetei... Ea căută în raft nu lipsită de un răsfăț interior... știut de cine ar fi avut ochi buni să vadă. — Const. Țoiu, *Galeria cu viață sălbatică*.

b) Pînă la moarte voi rămîne același, un visător nepocăit, pururi atras de ce e îndepărtat și tainic. — Matei I. Caragiale, *Craii de Curtea Veche*.

c) Acesta era un lucru ușor de făcut de oricine își cunoaște meseria.

d) Șubred și tremurător creștea fir cu fir; minuscula pădure de ierogliffe verzi și neagra carte a pămîntului se ascundea treptat la fiecare pas făcut de cei ce împrăștiu sămînța. Luminăți priveau ochii bătrînului și inima i se umplea de nespūsă bucurie.

— D. Anghel, *Sămănătorul*.

e) Și-oricit de amărîți să fim,

De cel ce viețile ne-a dat.

Nu-i bine să ne îndoim

— G. Coșbuc, *Moartea lui Fuiger*.

2. Construiește patru fraze în care să se afle cîte o propoziție complementivă de agent cu verbul regent exprimat prin: 1. diateza pasivă alcătuită din *a fi* + *participiul*; 2. pasivul reflexiv; 3. *participiul cu sens pasiv*; 4. *supinul cu sens pasiv*. Elementele introductive (pronume relative sau nehotărîte) cu propoziția *de (cître)* să fie variate.

II. La „Diateza pasivă“ și la „Complementul de agent“ s-a arătat că acest complement provine din subiectul unei propoziții cu verbul predicativ la diateza activă însoțit de un complement obiect direct și că în urma trecerii verbului la diateza pasivă subiectul *a devenit complement de agent*, iar *complementul obiect direct a devenit subiect*. La nivelul frazei se pot produce aceleași transformări: o propoziție subiectivă a unui verb tranzitiv *poate deveni propoziție complementivă de agent*, iar *complementul obiect direct sau propoziția obiectivă directă a aceluiași verb devine subiect sau propoziție subiectivă în fraza respectivă*:

<p>— Cine fură azi un ou/ mîine va fura un bou. — Proverb.</p>	C D	<p>Prop. subiectivă: cine va fura...?</p>
<p>— Mîine va fi furat un bou /de (cître) cine fură azi un ou./</p>	S	<p>Prop. compl. de agent: de (cître) cine va fi furat?</p>

¹⁵⁹ „Ce știu, tată!, și (ce) mă făgăduiesc²/ este³/ că nu te-oi da de rușine“ — 1 și 2 — propoziții subiective; 3 — propoziție regentă a celor două subiective și a propoziției predicative 4.

Exercițiu

Transformă propoziția subiectivă din fiecare frază în propoziție completivă de agent și complementul obiect direct al aceluiași verb în subiect, folosind modelul din explicațiile de mai sus.

- Cine mi-a adus cartea mi-a cerut o scrisoare de confirmare a primirii.
- Oricine a ascultat cu atenție a înțeles importanța acelor propuneri.
- Cei ce vin până aici nu uită frumusețea împrejurimilor.

III. Propoziția completivă de agent *stă de obicei după regentă* (vezi exemplele de până aici). *Cînd se insistă asupra subordonatei ea este pusă înaintea regentei*. În această situație, uneori, tot pentru insistență, propoziția completivă de agent *poate fi reluată în regentă prin pronumele demonstrativ de depărtare la acuzativ cu prepoziția „de (căt-re)”, pronumele avînd în regentă funcția de complement de agent*:

De către cei ce vin după voi/ va fi realizat (se va realiza) /ce visați voi acum./

De către cei ce vin după voi,/ de către aceia va fi realizat...

Observă că *subordonata reluată prin pronumele demonstrativ se desparte de regenta ei prin virgulă*.

Exercițiu

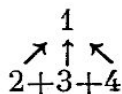
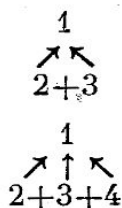
Construiește cîte o frază cu o propoziție completivă de agent așezată:

- după propoziția regentă; 2. înaintea propoziției regente, cu subordonata nereluată prin pronume demonstrativ; înaintea propoziției regente și reluată prin pronumele demonstrativ.

IV. *Un verb poate avea două sau mai multe propoziții complete de agent coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții*:

Tinărul a fost felicitat¹/ de către cei ce l-au examinat²/ și de către cei ce au asistat la examen.³/

Concluziile au fost formulate¹ /de cine lucrează alături de el,²/ de cine este specialist în problema discutată³/ și de cine apreciază cinstit meritele oricui.⁴/

Exerciții

- Construiește trei fraze în care să se afle propoziții complete de agent coordonate. Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile coordonate cerute și fă schema raporturilor sintactice.

- În fraza următoare se află propoziții subiective coordonate și propoziții complete directe coordonate. Transformă propozițiile subiective în propoziții complete de agent coordonate și arată cum ai procedat (care a fost prima schimbare necesară) pentru a putea obține din propozițiile subiective propoziții complete de agent.

Cine-i vedea mersul, cine-i zărea chipul, cine-i auzea glasul nu putea să o privească și să nu o îndrăgească. — Al. Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.

Punctuația propozițiilor complete de agent

I. Propoziția completivă de agent se desparte prin virgulă de regenta ei numai atunci când, aflându-se înaintea regentei, este reluată prin pronumele demonstrativ (vezi exemplul al doilea de la punctul III, p. 602).

II. Propozițiile complete de agent coordonate se despart sau nu prin virgulă potrivit regulilor cunoscute de la capitolul „Conjuncția” (p. 390—391).

Exercițiu

Construiește cîte două fraze cu propoziții complete de agent aflate în următoarele situații: 1. subordonata așezată după regentă; 2. subordonata așezată înaintea regentei și nereluată prin pronume demonstrativ; 3. subordonata așezată înaintea regentei și reluată prin pronume demonstrativ; 4. cu subordonatele coordonate prin justapunere; 5. legate prin conjuncții care nu cer virgulă; 6. prin conjuncții fără corelativ în regentă care cer virgulă; 7. prin locuțiuni conjuncționale cu corelativ în regentă — (nu numai) ..., ci și ...; (atît) ..., cît și.... Motivează oral punctuația propozițiilor respective.

Propozițiile circumstanțiale

Propoziția circumstanțială de loc

I. Propoziția circumstanțială de loc arată locul unde se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă și corespunde complementului circumstanțial de loc.

Această propoziție poate fi introdusă: prin adverbele relative unde (de unde, pînă unde etc.), încotro, dîncotro; prin compusele cu ori- ale adverbilor „unde” și „încotro” cu sau fără prepoziție — oriunde, orideunde, orișîunde, oriîncotro, oridîncotro etc.; prin pronume relative sau nehotărîte cu prepoziția „cître” sau „spre” — cître ce (cine, oricine etc.), spre ce (care, oricare etc.):

↓
Leagă calul / unde zice stăpînul. / — I. Creangă, Povestea lui Harap-Alb.

↓
Unde pica nucă, / pica și din Talpa-Iadului bucățica. / — I. Creangă, Povestea porcului.

↓
Adînc străbate-n gloată fulgerătorul voievod, lăsînd diră de morți / pe unde trece. / — A. Vlahuță, România pitorească.

↓
— Îi greu de tot, domnișorul, / încotro te întorci. / — C. Hogaș, Pe drumuri de munte.

↓
Am rătăcit / și urme nu-s / oriîncotro m-aș duce. / — St. O. Iosif, Patriarhale.

Du-te / cître (spre) care (cine, oricine) vrei. /

Întrebările la care răspund propozițiile circumstanțiale de loc se formulează cu ajutorul adverbilor *unde, de unde, pînă unde, încotro, dincolo; unde stă?; încotro merge?* etc.

După cum se vede din exemplele de mai sus, *propoziția circumstanțială de loc stă de obicei după regentă, dar ea poate sta și înaintea regentei* (fraza a doua).

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și desparte frazele în propoziții.

Scoate din fraze propozițiile circumstanțiale de loc împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd *prin ce părți de vorbire sînt introduse și la ce întrebări răspund*.

a) Ei, eil pe bădița Vasile l-am pierdut, s-a dus unde i-a fost scris. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

b) Sosesec de unde nu te-astepti,
Se duc pe unde nu se știe,
Privesc cu milă către prunci
Și către prispa ta pustie. — E. Jebeleanu, *Bălcescu*.

c) Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Du-mă, dus de dorul ce mă mină
Pînă unde valul tău se bate, —
Du-mă-ncet cu mîinile la piept,
Adormit, oriunde vei socoate... — St. O. Iosif, *Cîntec*.

d) Mă sculai în picioare... și mă uitai spre unde-și îndrepta Pîsicuța privirile. — C. Hogăș, *Pe drumuri de munte*.

e) Nu-i miros de floare, nici vrajă, ci-i dorul
Ce-l ia pretutindeni cu el călătorul.
Oriunde s-ar duce...
Sînt naltele ceruri, pe vastele ape. — D. Anghel, *Călătorii*.

f) Și pe unde trecea, lumea din toate părțile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea, de se părea că Harap-Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de loc așezate după regentă și înaintea regentei, introduse prin adverbe relative simple sau compuse, cu sau fără prepoziții, și prin pronume relative și nehotărîte cu prepoziția *către* sau *spre*. Subliniază propozițiile circumstanțiale de loc și indică prin săgeată verbele determinate.

II. *Ca și celelalte propoziții subordonate, propoziția circumstanțială de loc poate fi intercalată în propoziția regentă:*

Pe dealuri,¹ [pe unde pămîntul nu dă rod,²] pe acolo au și rumânii ceva ogoare ale lor.¹ — Z. Stancu, *Desculț*.

1
↑
2

Am urcat și eu destul,¹ dar² [pînă unde a urcat el³] n-am putut ajunge.²

1+2
↑
3

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) De altfel, pe aici, oriîncotro te întorci, numai moșii boierești ai să vezi. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

b) Pretutindeni, unde dînsa, fugind ușurică, tăia văzduhul cu aripile ei, ... dușmana, cruda gaiță, o urmărea cu chiote mari prin aer. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Pe dealuri, unde te-ntorci,
cu ciocuri înfip-te-n ogor sănătos

sînt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri. — L. Blaga, *Pluguri*.

2. Construiește patru fraze cu propoziții circumstanțiale de loc intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

III. *Propozițiile circumstanțiale de loc introduse prin adverbul relativ unde au de multe ori în regentă adverbul corelativ acolo:*

Unde este așa mai subțire,¹ acolo se rupe.² Vin de acolo¹ de unde vii și tu.²

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbul relativ care introduce o propoziție circumstanțială de loc și adverbul corelativ din regentă.

a) Află însă că nu se vorbește de foame acolo unde n-ai ce minca. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) — M-am supărat, că văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) Dar cînd poposiră la înfurcătura Bîscei, acolo unde se așterne o poienită verde umbrită de plop, de stejari și de fagi, feciorul de împărat deodată își opri armăsarul în loc... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

d) Căci unde este poiana mai înflorită și cu frunzari acoperită, acolo e și cursa priponită. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de loc în ale căror regente să se afle adverbul corelativ *acolo*. În două fraze propoziția circumstanțială de loc să fie așezată înaintea regentei. Desparte frazele în propoziții și subliniază în același fel adverbele relative care introduc propozițiile circumstanțiale de loc și adverbele corelative din regente.

IV. *Fii atent la propozițiile introduse prin adverbe relative de loc, deoarece aceste adverbe pot introduce și propoziții necircumstanțiale, de obicei atributive, complementive directe sau complementive indirecte. Adverbele unde, de unde, încotro etc. au funcția de complement circumstanțial de loc. Deci nu trebuie să te conduci după funcția adverbului în propoziție, ci după funcția propoziției subordonate.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele și desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice pentru frazele în care se află propoziții subordonate introduse prin adverbe relative de loc.

a) Alergarăm degrabă la locul de unde venise zgomotul... Calul, de pe care căzuse inginerul, ... apucase vesel... drumul casei, lăsând călătorului libera facultate sau de a rămâne unde căzuse, sau de a-și urma calea cu orice alt mijloc de locomoțiune. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Mă duc unde mi-i voia... și întoarce-te repede de unde vii...

Grăbind spre han, Vitoria simțea cum o umplu gânduri și hotărâri nebiruite. Toate îi veneau, fără îndoială, de la locul unde îngenunchese și unde ceruse cu durere izbăvire.

— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

c) Roțile nă știu că plînge
Dealul, pe-unde omul mînă;
Nu știu boii, că-n țărîină,
Pe-unde trec, e numai singe.

Pe unde-a fost cumpănire-odată
Doarme-acum întreaga fire,
Peste-un iad de zvîrcolire
Cade-o pace-nțunecată.¹⁶⁰

— G. Coșbuc, *Pe dealul Plevnei*.

d) Numai de cît să le mărturisească unde-s cheile și unde-i tainița... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

e) Nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce și pe unde să meargă.¹⁶¹

— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Apoi iar se pierde-n codrii cu trunchi groși, cu frunza deasă,

Unde-n arborul din mijloc e vrăjita-mpărăteasă,

Unde-n sălcii mlădioase sînt copile de-mpărat.¹⁶²

— M. Eminescu, *Memento mori*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de loc introduse prin adverbele relative *unde*, *de unde* și *încotro* și alte trei fraze cu propoziții atributive, complementive directe sau indirecte introduse prin aceleași adverbe. Analizează felul propozițiilor.

V. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții circumstanțiale de loc, coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții:

M-am întors¹ / de unde am plecat² /
și unde mă așteptau ai mei.³

1
↗ ↖
2+3

Alteori o propoziție circumstanțială de loc poate avea mai multe regente:

Oriîncotro te-i uita¹ / vezi colori felurite...² / și tabloul
cel mai încîntător farmecă vederea.³ — N. Bălcescu, *Ro-
mânii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

2+3
↑
1

Exerciții

1. Subliniază predicatele și subiectele. Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Explică punctuația propozițiilor coordonate.

a) Unde n-a fost semănată sămînță de grîu, unde n-a fost semănată sămînță de mei ori de secară, ori de orz, ori de rapiță, a răsărit iarbă. — Z. Stancu, *Descult*.

b) Pe unde crescuseră struguri, plugul a pătruns și a răsturnat brazdă lîngă brazdă. — Z. Stancu, *Descult*.

c) Colo unde stau Carpații cu de stînci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înșir ca mindră oaste;
Munții țepăna lor frunte o suiau-n-albastre bolți.

— M. Eminescu, *Memento mori*.

d) Pe unde trece ea, fața pământului se usucă, satele se risipesc, târgurile cad năruite.
— M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

e) Unde înfloarește azi Celeiul, iar oile și boii beau apă din sarcofage romane, fu odinioară o cetate, care se numea Malva sau Sicibida. Dincolo, peste Dunăre, unde e Ghighiul bulgăresc, și drept în dreptul Celeiului, era cetatea romană Oescus. — G. Galaction, *Gloria Constantinii*.

f) Ia uită-te, pământul ce-mbrăcat e...

Cresc flori pe unde calci și ride firea.

— A. Vlahuță, 1907.

2. Construieste două fraze în care să se afle propoziții circumstanțiale de loc coordonate și alte două fraze în care o propoziție circumstanțială de loc să determine două sau mai multe regente. Fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de loc

I. *Propoziția circumstanțială de loc așezată după regentă nu se desparte prin virgulă:*

Leagă calul / unde zice stăpînul. /

II. *Propoziția circumstanțială de loc așezată înaintea regentei se desparte prin virgulă:*

a) *cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:*

Unde pica nuca, / pica și din Talpa-Iadului bucățica. /

Dacă se insistă însă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin virgulă:

Unde mi-ai spus / te aștept (subînțeles: nu în altă parte).

b) *cînd propoziția circumstanțială este reluată în regentă prin adverbul corelativ acolo:*

Unde e ața mai subțire, / acolo se rupe. /

III. *Propoziția circumstanțială de loc intercalată în regentă și așezată înaintea predicatului regentei se pune de obicei între virgule:*

Pe dealuri, [unde te-ntorci,] sînt pluguri... /

Exercițiu

Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de loc cu topica variată, pentru a aplica regulile de punctuație de mai sus. Subliniază propozițiile circumstanțiale și explică de ce le-ai despărțit sau nu prin virgulă.

¹⁶⁰ Pe unde plînge (dealul)? — „pe unde omul mină“. — Unde e (numai sînge)? — „pe unde trec“. — Propoziții circ. de loc.

¹⁶¹ La ce nu se pricepe? — „încotro să apuce/ și pe unde să meargă“. Propoziții compl. ob. indirecte.

¹⁶² Care codri? — „unde-n arborul.../ unde-n sălcii...“. — Propoziții atributive: elementul introductiv unde poate fi înlocuit cu pronumele relativ „în care“.

Propoziția circumstanțială de timp sau temporală

I. Propoziția circumstanțială de timp sau temporală arată timpul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă și corespunde complementului circumstanțial de timp.

Această subordonată poate fi introdusă:

a) prin *adverbul relativ cînd*, folosit singur sau cu *prepoziții* — cînd, de cînd, de pe cînd etc. — sau prin *compuse ale adverbului cînd* — oricînd, oriși-cînd etc.:

Cînd însuși glasul gîndurilor tace, /

Mă-ngină cîntul unei dulci evlavii. / — M. Eminescu, *Cînd însuși glasul...*

De cînd era pe pămînt / își ducea rostul singur. / — Em. Gârleanu, *Furnica*.

Îl poți vedea / oricînd vrei. /

b) prin *locuțiunile conjuncționale de timp*: în timp ce, în vreme ce, pînă ce, pînă să, după ce, îndată ce, (mai) înainte ca să, de cîte ori, ori de cîte ori etc.:
Petru Aron spumega, în timp ce răscoala Leului bîntuia. / — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

Merse, / merse, / pînă ce i se sparseră și opincile aceste. / — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

...după ce ne-a așezat bunicul în gazdă..., / s-a întors. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Înainte ca Sultana să se mărite, / Mîi începuse să ia din nou drumul satelor... / — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

c) prin *adverbele cum* (cu sensul *îndată ce*) și *cît* (cu sensul *cît timp*):

Cum îl scoli / cere de mîncare. / Cît ti mic / prinde muște cu ceaslovul... /

— I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

După cum se vede din exemplele date, *propoziția circumstanțială de timp poate sta după regentă sau înaintea acesteia*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile temporale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd prin ce părți de vorbire sînt introduse și la ce întrebări răspund.

a) Cînd cu gene ostenite sara suflu-n luminare,

Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare. — M. Eminescu, *Scrisoarea I*.

b) Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă

Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău.

— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

c) De cînd codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,

Își deschide-a lui adîncuri, fața lunii să le bată,

Tristă-i firea...

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

d) Să se gîndească... Dar cum să se gîndească, în vreme ce erau neconținut plesniți cu gîrbaciul... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

e) Îndată ce soarele scăpătă după culme, luna, alungată de pe tărîmul celălalt, ieși în răsărit, la marginea dumbrăvii. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

f) După ce-l coborîră în locașul de vecinicie, îi infipseră la căpătîi două iatagane le-gate cu sîrmă... — B. Șt. Delavrancea, *Șuier*.

g) Apusul pune zăbrănic de ploaie cernit și numai câteva ceasuri au mai rămas până ce fulgerul își va zvîrli săbiile țândări, din negura tărilor în rîpile trăsните. — T. Arghezi, *Dați-o jos încet*.

h) De cîte ori putea, se ascundea ca să-i vînture în palmă, să-i facă fișicuri... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

i) Și cum ospăta el, bufl cade fără sine în groapa cu jaratic, căci scăuieșul de ceară s-a topit... — I. Creangă, *Capra cu trei iezi*.

j) De cum a dat în fapt de zori
Veneau, cu fete și feciori,
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai. — G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

k) Eu n-am fost de față, dar știu. Mi-a spus Lipan cît am stat cu dînsul în rîpă.
— M. Sadoveanu, *Baltagul*.

2. Povestește în scris subiectul unei balade populare sau un fragment dintr-un basm, folosind propoziții circumstanțiale de timp introduse prin cît mai variate adverbe relative sau locuțiuni conjuncționale. Subliniază cu o linie propozițiile temporale și cu două linii adverbele sau locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse.

II. De multe ori adverbul care introduce propoziția temporală are în regentă un adverb corelativ.

Adverbul *cînd* are corelativul *atunci*:

Cînd nu gîndești, / atunci te trezești cu el. /

Adverbul relativ *cum* (cu sensul *îndată ce*) are corelative variate, dar toate au sensul *îndată*:

...cum mă scol, / îndată mă și trimite mama cu demincare în țarină... /

— I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Cum ne-a văzut, / pe loc (îndată) ne-a sărit înainte... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

...cum ajunge acolo, / Ipate se și (îndată) prinde în joc. / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

...cum ajunge la fîntînă, / cum (îndată) începe a bea lacom la apă. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Aceste adverbe corelative au rolul de a arăta că acțiunea din regentă s-a petrecut imediat după aceea din temporală. În același timp, ele precizează sensul temporal al subordonatei. Această precizare făcută prin adverbele corelative îți poate servi ca mijloc de control pentru funcția temporală a propoziției introduse prin adverbul relativ *cum*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de timp și adverbele corelative din regentele lor.

a) Cînd apoi a căzut, istovită de oboseală, pe-o frunză, atunci întiași dată a cunoscut greul. — Em. Gârleanu, *Cît un fir de neghină*.

b) Și cum iese Sfînta-Duminică afară, odată și pornește desculță prin rouă, de culege o poală de somnoroasă... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

c) Și cum a venit împăratul de la vînătoare... Hîrca i-a și trimis laptele; și cum l-a băut împăratul, pe loc a adormit ca mort. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

d) Îmbracă-te iute în pielea cea de urs, (pe) care o ai de la tată-tău, și, cum îi ajunge în răscrucile drumului, ai să și dai de grădina ursului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Cum a intrat în horă, cum a pus ochii pe Leana-Boculeana, cum pune ochiul uliul pe puicuța cea mai frumoasă. — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziții circumstanțiale de timp în ale căror regente să se afle următoarele adverbe corelative: **atunci, îndată, odată, cum** (îndată), și adverbial (îndată). Subliniază propozițiile temporale și adverbele corelative din regentele lor.

III. Fii atent la propozițiile introduse prin adverbul relativ **cînd**, pe care l-ai mai întîlnit și la propozițiile atributive, complete directe sau indirecte. Să nu confunzi aceste subordonate cu propoziția temporală. Confuzia se face mai ales cu propoziția atributivă introdusă prin **cînd**. Ține seama că această atributivă determină de obicei substantive care arată timpul (vara, ziua, duminica etc.), cu condiția ca aceste substantive să nu aibă valoare adverbială:

L-am sădit în seara / cînd ai venit tu. /	prop. atributivă; care seară?
A plecat seara, / cînd apunea soarele. /	prop. temporală; cînd a plecat?
↑ adverb	

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) — Ba nu, oameni buni, s-a trecut vremea aceea, pe cînd numai boierii făceau totul în țara aceasta. — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

b) Cît sînt încă dușmani, trebuie să le stai împotrivă, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

c) O clipă țin noaptea, cît țin nopțile de vară, cînd întunericul e numai o strîngere de aripi a luminii¹⁶³. — Em. Gârleanu, *Hoinar*.

d) Aci nu se vede nici un copac care să-și arunce umbră peste smîrcurile care prind deasupra sfoiag verde, toamna, cînd nu mai conțin ploile. — Z. Stancu, *Desculț*.

e) Iubita mea, ești frumoasă duminica, cînd te îmbraci în sculele găitănate cu fir... — B. Șt. Delavrancea, *Sentino*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp și cu propoziții atributive introduse prin adverbul relativ **cînd**. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

IV. Propoziția circumstanțială de timp poate fi intercalată în regentă sau între regentă și elementul introductiv al acesteia, dacă și regenta este o propoziție subordonată:

Eu, fiind ascuns în cămară,¹ [cum aud unele ca aceste,²] iute mă sui în pod.¹ / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

De cu toamnă își iau de la noi faină pentru toată iarna,¹ / că,² [de cum se lasă zăpada,³] nu mai e chip de răzbătut.² / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

1
↑
2

1
↑
2
↑
3

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prindă de veste, trecuse Dunărea. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

b) — Ia, ce să fac? Secer. Vai de capul meu. De dimineață, de cînd s-a zărit geană de ziuă, am venit. — M. Sadoveanu, *Mergînd spre Hîrlău*.

c) Pupăza zbrîl pe o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ie drumul în zbor spre Humulești. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Casa a clădit-o uncheșul Petrea, de pe cînd el, Nicoară, era încă tinerel... Și le poartă gospodăria două schivnice văduve..., care, după ce și-au bocit bărbații de-al doilea și de-al treilea, s-au astîmpărat pe lîngă oșteanul cel vechi, sub aripa și sub ascultarea lui. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții temporale intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

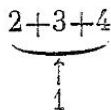
V. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții temporale coordonate:

Așa au petrecut ei mulți ani,¹ / pînă cînd domnița a început a nu mai fi mică² / și (subînțeles: pînă cînd) barba împăratului de pînă la brîu i-a trecut peste genunchi.³ / — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

Dacă două sau mai multe acțiuni se petrec în același timp, propoziția temporală poate avea două sau mai multe regente:

— Cîtu-i ziulica de mare¹ / toarcem,² / coașem,³ / citim.⁴ / — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Iar cînd alaiul s-a oprit
Și Paltin-Crăi a stărostit,
A prins să sune sunet viu
De treasc și trimbiți și de chiu¹⁶³.

— G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.

b) În miezul nopții, trec din munte spre baltă clopotele tirlei. Cînd au adormit copiii de mult, și plugarii, și boii, și, de somn, au uitat să cînte cocoșii, oile călătoresc.¹⁶⁵ — T. Arghezi, *Tîrla*.

c) E mult de atunci, Harietă, de cînd eram mici de tot și ne spuneau moșnegii povești. — G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.

¹⁶³ — Care nopți? — „cînd întunericul...” — Propoziție atributivă: unde poate fi înlocuit cu în care.

d) Cînd te luptai, la vîntul produs de spada ta,
Nimic nu sta-n picioare, nimic nu rezista.

— V. Alecsandri, *Odă statuii lui Mihai Viteazul*.

e) Măriuca și Vlad se îndemneau și se împingeau unul pe altul, pînă cînd intrau în roata
pulverilor umede, ridicate din căderea șuvoiului, și, cînd se simțeau stropiți pe ochi, dă-
deau fuga înapoi, cu mare haz. — G. Galaction, *La culturi!*

f) Cum îl văzu zmeul, îl cunoscuse și păli. Se vede că știa el ce știa. — P. Ispirescu, *Io-
viță-Făt-Frumos*.

g) Dar împăratul, cînd a venit în astă-sară de la vînat și cînd i s-a adus laptele, a
zis la rîndul său: „Acest lapte nu se mai bea“. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

2. Construiește două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp coordonate prin conjunc-
țiile *și... și...; sau... sau...*; două fraze cu propoziții circumstanțiale de timp care să
aibă două sau mai multe regente.

Desparte frazele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor
sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de timp

I. *Propoziția circumstanțială de timp așezată după regentă se desparte prin
virgulă numai dacă în regentă se află un complement circumstanțial:*

Frumoasă e dracila în floare; / mai frumoasă e toamna, / cînd în locul
florii spînzură fructele lunguiete ca niște cerceluși de mărgean. / — I. Simio-
nescu, *Flora României*.

E ușor a scrie versuri /
Cînd nimic nu ai a spune. /
— M. Eminescu, *Criticilor mei*.

În regentă nu se află un com-
plement circumstanțial.

II. *Propoziția circumstanțială de timp așezată înaintea regentei se desparte
prin virgulă:*

a) *cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:*

Cînd a pășit la porțiță, / a dat glas ascuțit cățelușă. / — M. Sadoveanu,
Nicoară Potcoavă.

*Dacă se insistă însă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin
virgulă:*

Cînd l-am chemat eu / a venit (subînțeles = nu cînd a vrut el).

b) *cînd propoziția temporală are în regentă un adverb corelativ:*

Cînd te-i sătura de umblat prin lume, / atunci să oii / să slujești și la
poarta mea. / — I. Creangă, *Ivan Turbincă*.

Cum ajunge în grădină, / odată începe a smulge la sălăți într-ales. / —
I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Cum se culcă, / cum (îndată) adoarme. /

¹⁶⁴ — „Iar [cînd alaiul s-a oprit] și (cînd) Paltin-Crai a stărostit] a prins...“ — Propo-
ziții circumstanțiale de timp coordonate.

¹⁶⁵ — „Cînd au adormit.../ și (cînd), de somn, au uitat...“ — Propoziții circumstanțiale
de timp coordonate.

III. Propoziția temporală intercalată în regentă, dacă este așezată înaintea predicatului regentei, se pune între virgule:

Tot neamul Basarabilor, [pînă să nu prindă de veste,] trecuse Dunărea.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții, subliniază propozițiile circumstanțiale de timp și explică de ce sînt sau nu sînt despărțite prin virgulă.

a) Popasul lor dura pînă ce straja zărea într-un punct cardinal o trîmbă de colb. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

b) Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi, Cît Dan veghea-n picioare la căpătiul ei. — V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

c) O vreme locelnicii trăiseră întru dezmiardare, pînă ce au venit asupra lor necazuri fierbinți... — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

d) Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Cînd auzi calul, odată se scutură și el... — P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrînețe...*

f) Fiul craiului i-o dă, și spinul, cum o pune la gură, pe loc o și ia oțerindu-se și versă toată apa dintr-însa. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Sărmana fată de împărat, cînd se văzu singură cuc, începu a plînge, de ți se rupea inima. — P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.

2. Fă o narațiune în care să folosești propoziții temporale așezate înaintea regentei, fără adverb corelativ și cu adverb corelativ în regentă; așezate după regenta în care se află un complement circumstanțial; așezate după regenta în care nu se află un complement circumstanțial; intercalate în regentă și așezate înaintea predicatului regentei. Subliniază propozițiile temporale și explică punctuația folosită.

Propoziția circumstanțială de mod

I. Propoziția circumstanțială de mod îndeplinește funcția de complement circumstanțial de mod al unui verb, adjectiv sau adverb din regentă.

	Cuvîntul determinat	Întrebările la care răspunde subord. circumstanțială de mod
<p>Fuge / cum fuge o rîndunică. / — V. Alecsandri, <i>Andrii Popa</i>.</p>	verb	Cum fuge? — cum fuge o rîndunică.
<p>La trebi-s hărnicuț / cît se poate. / — I. Creangă, <i>Amintiri din copilărie</i>.</p>	adjectiv	Cît de hărnicuț? — cît se poate.
<p>Tu să-l porți și pe el bine, / cum m-ai purtat și pe mine. / — Toma Alimouș.</p>	adverb	Cît de bine? — cum m-ai purtat și pe mine.

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele, apoi desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile circumstanțiale de mod împreună cu cuvintele determinate și analizează-le arătând ce părți de vorbire determină și la ce întrebări răspund.

a) Pune-ți obrazariul cum se pune, iar sabie să n-o slăbești din mină. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Pe cînd însă pe sub șure și la vatra bordeiului ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare-l taie capul, limbile se dezmoțesc. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

c) Fata împăratului Roș nu se capătă așa lesne, cum crezi tu. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Caii aleargă cît le apucă picioarele; poștașii chiuiesc cît le ține gura, pocnind neconținut din harapnice... — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

e) Mama Iana era posomorită cum nu fusese de mult.

Avea ceva pe suflet... și mișca buzele parcă ar fi spus ceva în mintea ei. — B. Șt. Delavrancea, *Văducele*.

f) Așa are să-ți vie la îndemină după asta, de are să ți se pară că ești ușor cum fi pana. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Și mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sin, crude, coapte, cum se găseau. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. Propoziția circumstanțială de mod poate fi:

a) propoziție circumstanțială de mod propriu-zisă;

b) propoziție circumstanțială de mod comparativă.

Propoziția de mod comparativă se deosebește de propoziția de mod propriu-zisă prin faptul că ea arată felul cum se desfășoară acțiunea din regentă sau cum este însușirea ori caracteristica exprimată de adjectivul sau adverbul determinat, în comparație cu altă acțiune, însușire ori caracteristică:

Cum îți vei așterne, / așa vei dormi. /	— propoziție de mod propriu-zisă;	
Are să ți se pară / că ești ușor /		— propoziție de mod comparativă.
cum fi pana. /		

Cele mai multe propoziții circumstanțiale de mod, atât propriu-zise, cît și comparative, se introduc prin adverbele relative cum, precum, cît sau prin locuțiunile conjuncționale: după cum, după cît.

Gura babei umbla / cum umbla melița. / — I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.

Eu am muncit / precum v-am arătat. /

A lucrat / cît a putut. /

Lucrurile s-au petrecut / după cum v-am spus. /

Muncește / după cît îl ajută puterile. /

Unele adverbe sau locuțiuni conjuncționale introduc numai propoziții de mod propriu-zise [fără (ca) să], iar altele numai propoziții de mod comparative (decît, ca și cum, ca și cînd, de parcă):

Cădea întruna ninsoarea, / cădea / fără să contenească. / — Em. Gârleanu, *Cine a iubit-o*.

E mult mai înalt / decît am crezut. /

Anghel fluieră tare din țigălar..., / ca și cum ar fi voit / să-i probeze (nepotului) / că-și bate joc de moarte. / — Panait Istrati, *Moș Anghel*.

Ca și când ar fi zărit pe cineva, / întinse brațele... / — Em. Gârleanu, *Patima*.

Furnicile s-au mistuit, / de parcă n-ar fi fost / de când lumea. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de mod propriu-zise și pe cele de mod comparative.

a) N-am să am hodină cum n-are pirăul Tarcăului, pîn'ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan. — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

b) Cum măsoari ți se măsoară: este un proverb știut. — Gr. Alexandrescu, *Epistolă Domnului Alexandru Donici*.

c) Ne apropiarăm fără să ne simtă, iar când furăm lângă el..., ne pufni pe amîndoi... un rîs nebun. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

d) Calul se clatină încet la dreapta ori la stînga, după cum pune femeia piatra. — I. Agârbiceanu, *Fefelega*.

e) Fața lui e cruntă, aspră, de pămînt, e neagră cum e pămîntul. — Z. Stancu, *Descult*.

f) Omul e dator să lupte cît a putea cu valurile vieții. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Busuioac nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poți să intri fără ca să fii băgat în seamă de stăpînul casei. — I. Slavici, *Pădureanca*.

h) În partea cealaltă a trenului e Jiul: întinderea lichidă de pe care aburii se ridică neîncetat, ca și cum apele ar fi fierbinți. — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

i) Mulțimea izbuti să se urnească de la primărie în jos, spre curtea Iuga, sporovăind... parc-ar fi mers la nuntă. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

j) — Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gînd să ne zugrăvească. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

2. Construiește: cite o frază cu propoziții de mod propriu-zise și de mod comparative introduse prin adverbele *cum*, *precum* și *cît*; cite o frază cu propoziții de mod comparative introduse prin locuțiunile conjuncționale *ca și cum*, *ca și cînd*, *de parcă*.

III. **Adverbul relativ care introduce o propoziție circumstanțială de mod are de multe ori în regentă adverbul corelativ așa sau (mai rar) corelativul (tot) astfel:**

Cum îți vei așterne, / așa vei dormi. / — *Proverb*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de mod și adverbele corelative din regente.

a) Cum măsoari, așa ți se va măsura. — *Proverb*.

b) Cum nu se dă scos ursul din birlog..., așa nu mă dam eu dus din Humulești..., cînd veni vremea să plec la Socola. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c)... precum pe urma puhoiului de primăvară crește iarba verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tînăr o nouă sete de viață. — I. Slavici, *Pădureanca*.

IV. Fii atent la propozițiile subordonate introduse prin adverbele relative *cum* sau *cît*, deoarece aceste adverbe nu introduc numai propoziții de mod, ci și propoziții subiective, predicative, atributive, completive directe sau indirecte, temporale. Atenție deosebită cer propozițiile predicative care, atunci cînd sînt introduse prin adverbul *cum*, răspund la întrebarea *cum?*, ca și propozițiile circumstanțiale de mod.

Exercițiu

Subliniază predicatele și subiectele. Notează cu litera *P* propozițiile predicative și cu litera *S* propozițiile subiective, apoi desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

- a) Dar și noi încă o pîdeam
Cum se pîdește-o fiară
Și tot chiteam și ne gîndeam
Cum să ne cadă-n gheară.¹⁶⁶ — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*.

b) Într-o dimineață, plecînd la pădure..., văzu într-un copac un cuib de pasăre cum nu mai văzuse el pînă atunci. — P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.

c) Cînd auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și cînd mai vedeam cum rămîn satele și locurile frumoase în urmă, supărarea noastră creștea la culme! — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

- d) Se pare cum că alte valuri Ci-n veci aceleași frunze cad.¹⁶⁷
Cobor mereu pe-aceiași vad, — M. Eminescu, *Cu mine zilele-ți adaogi...*
Se pare cum că-i altă toamnă,

e) Ș-apoi lumea asta nu este cum o vezi, ci cum o știi că este. Nu s-arată cum e? Soarele și luna or fi cum le vedem?... — B. Șt. Delavrancea, *Nu e „giaba” cafea*.

V. Propoziția circumstanțială de mod poate fi intercalată în regentă:

Ticăitul boier răcnea¹ [cît putea²] vrînd¹ /
să se împotrivească.³ / — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și analizează felul propozițiilor circumstanțiale de mod (propriu-zise sau comparative).

a) De jur împrejur, ca și cum s-ar ține de mîină, stau munții cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

b) Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plînge în inima sa... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

- c) Rîuri gemene fecioare, Limpezi, cum le-am cunoscut,
Vă primim de la izvoare... Șapte văi au străbătut.
— T. Arghezi, *Apele tăcute*.

d) Conu Alecu, înseninat la față, de parcă n-a fost de cînd lumea supărat, încalecă pe un scaun și povestește. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise și de mod comparative, intercalate în regentele lor. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile de mod propriu-zise și pe cele de mod comparative.

VI. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții circumstanțiale de mod coordonate:

Și s-așază toți la masă,¹/cum li-s anii,² / cum li-i rangul.³ / — M. Eminescu, *Călin* (*File din po-veste*).

1
↗ ↖
2 + 3

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Ş-acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viața risului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) — Să trăiți, copii! Să rămâneți sănătoși și să nu uitați a citi cartea cum e scrisă, cum v-am învățat eu.¹⁶⁶ — Z. Stancu, *Desculț*.

c) Toți aveau de spus cîte ceva, ca și cînd ceilalți n-ar fi știut nimic sau nici n-ar fi fost defață, și toți spuneau același lucru și aproape cu aceleași cuvinte. — L. Rebreanu, *Răscoala*.

d) Precum puhoiul surpă, dărimă, ia, duce și nămolește, tot astfel și durerea mare curăță sufletul. — I. Slavici, *Pădureanca*.

2. Fă o scurtă descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise și comparative, coordonate juxtapuse și coordonate prin conjuncțiile: *și*; *nici...*, *nici...*; *sau...*, *sau...*. Desparte în propoziții numai frazele în care se află propoziții circumstanțiale de mod și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de mod

I. Propoziția circumstanțială de mod așezată după regentă sau înaintea regentei se desparte prin virgulă cînd nu se insistă în mod deosebit asupra ei:

Și s-așază toți la masă, / cum li-s anii, / cum li-i rangul. /

Primarul înghiți o dată, / ca și cînd i s-ar fi uscat gîtlejul. / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*.

Ca și cînd i s-ar fi uscat gîtlejul, / primarul înghiți o dată. /

Cînd se insistă asupra subordonatei, aceasta nu se desparte prin virgulă:

Cum măsoari / ți se măsoară (subînțeles: nu în alt fel).

II. Propoziția circumstanțială de mod așezată înaintea regentei se desparte totdeauna prin virgulă cînd în regentă se află adverbul corelativ așa sau (tot) astfel:

Cum e bradul arătos, / Așa-i badea de frumos. / — Folclor.

¹⁶⁶ — *La ce ne gindeam?* — „cum să ne cadă-n gheară“. — Propoziție compl. ob. indirectă.

¹⁶⁷ — *Ce se pare?* — „cum că...“ — Propoziție subiectivă cerută de verbul impersonal „se pare“.

Exercițiu

Construiește:

— trei fraze cu propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise așezate după propoziția regentă;

— trei fraze cu propoziții circumstanțiale de mod comparative așezate după propoziția regentă;

— trei fraze cu propoziții circumstanțiale de mod introduse prin adverbul *cum*, așezate înaintea regentei în care se află adverbul corelativ *asa*.

Subliniază propozițiile circumstanțiale de mod și motivează punctuația folosită.

Valoarea stilistică a propoziției circumstanțiale de mod

Propozițiile circumstanțiale de mod comparative pot arăta o comparație oarecare fără valoare stilistică sau o comparație cu valoare stilistică:

Am mers tot așa de repede, / cum a mers și el. / Fintina era plină pină-n gură cu apă limpede / cum îi lacrima. / — I. Creangă, <i>Fata babei și fata</i> <i>moșneagului.</i>	<i>fără valoare stilistică;</i> <i>cu valoare stilistică de</i> comparație.
--	--

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază în mod diferit propozițiile circumstanțiale de mod fără valoare stilistică sau cu valoare stilistică de comparație.

- a) Gură fac ca roata morii;
Și de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gilcevesc
Vrăbii gureșe, când norii

Ploi vestesc. — G. Coșbuc, *Iarna pe uliță.*

b) Mînțiți, și mugurii au ieșit pe ramuri și cotoare, deasupra stupilor rînduiți între pomi, ca și cum albinele din toată prisaca s-ar fi mutat din alee pe creangă. — T. Arghezi, *Cocori.*

c) El intră în casă... Fata Genarului plîngea. Dar cînd îl văzu, fața ei se însenină, cum se-nsenină o undă de o rază. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*

- d) Și era una la părinți
Și mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți

Și luna între stele.
— M. Eminescu, *Luceafărul.*

- e) Și vesel Mugur-Împărat
Ca cel dintîi s-a ridicat
Și, cu paharul plin în mîni,
Precum e felul din bătrîni

La orice chef între români,
El a-nchinat.
— G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*

2. Fă o descriere în care să folosești propoziții circumstanțiale de mod comparative cu valoare stilistică de comparație.

169 — Cum a citi (să citești)? — „cum e scrisă, cum v-am învățat eu“. — Propoziții circumstanțiale de mod.

Propoziția circumstanțială de cauză sau cauzală

I. Propoziția circumstanțială de cauză (cauzală) arată cauza unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă și corespunde complementului circumstanțial de cauză.

Dar turturica, fiind mai ușoară, ↓ ajunge mai înainte. / — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	complement circumstanțial de cauză	Din ce cauză ajunge (mai înainte)? — fiind mai ușoară.
— El tace / pentru că-i e frică de cuvinte. / — L. Blaga, <i>De mîndă cu marele orb</i> .	propoziție cauzală	Din ce cauză tace? — pentru că-i e frică de cuvinte.
— Na-ți împrumutul înapoi, / căci noi nu avem trebuință de bani. / — I. Creangă, <i>Ivan Turbincă</i> .	propoziție cauzală	Din ce cauză na (împrumutul)? — căci noi nu avem trebuință...
— Lasă, Martinică, / nu fi fricoasă, / ↓ că „domnul” e bun... / — B. Șt. Delavrancea, <i>Domnul Vucea</i> .	propoziție cauzală	Din ce cauză nu fi fricoasă? — că domnul e bun.

Acțiunea din propoziția cauzală se realizează înaintea celei din regentă, indiferent de locul pe care îl are subordonata față de regentă, iar acțiunea din regentă este efectul acțiunii din propoziția cauzală:

Fiindcă îl cunosc bine, / îți recomand cu toată căldura. /

1. cauza 2. efectul

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Scoate din texte propozițiile cauzale împreună cu cuvintele determinate și analizează: prin ce sînt exprimate cuvintele determinate; ordinea acțiunilor; la ce întrebare răspund propozițiile cauzale.

a) Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletec. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

b) Scoase și dete o pungă de bani grădinarului, pentru că-i făcuse o grădină de nu se mai găsea ca asta la nici un împărat. — P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.

c) Eminescu și-a petrecut toate clipele vieții lui lucrînd, fiindcă nu se socotea îndejuns de pregătit pentru ceea ce voia să facă. — I. Slavici, *Amintiri*.

d) Și amîndoi bătrînii aceștia erau albi ca iarna și posomorîți ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. — I. Creangă, *Povestea porcului*.

e) — Bucuroasă-s că ai venit. Întristată-s că pleci. — M. Sădoveanu, *Frații Jderi*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții cauzale care să determine: un verb; o interjecție cu funcția de predicat; un adjectiv. Subliniază propozițiile cauzale și indică prin săgeată cuvintele determinate.

II. *Propozițiile cauzale pot fi introduse prin următoarele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale: căci, deoarece, fiindcă, întrucît, pentru că, din cauză că, din pricină că, de vreme ce, că* (cu sensul *pentru că*), *dacă* (cu sensul *pentru că*), *cum* (cu sensul *pentru că*):

Tare s-ar mai fi dus Leana-Boculeana după el, / **căci îl sorbea cu ochii de drag** / ce-i era. / — E. Camilar, *Clopote în amurg*.

Cînd Budulea se uita la slovele încurcate, / îl cuprindea un fel de ameteală, / **fiindcă era peste putință** / să le descurce. / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

Îi zice lumea moș / de cînd era mic, / **pentru că vorbea în tîlcuri**. / — A. Vla-huță, *România pitorească*.

Maică, mulți te-au dușmănit /

Că (pentru că) ești neam blagoslovit. / — T. Arghezi, *Mamă Tară*.

Vaca se va imbarca pentru Malta, / vițelul va rămîne pe loc în țară, / **întrucît nu are permis de export**. / — J. Bart, *Fără permis de export*.

Și noi stăruim în această lume, / **deoarece avem de împlinit jurăminte**. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

...amîndoi bătrînii aceștia erau... posomorîți ca vremea cea rea, / **din pricină că n-aveau copii**. / — I. Creangă, *Povestea porcului*.

Și trebuie / să fie ceva neînțeles de mintea noastră, / **de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească**! / — I. Creangă, *Povestea porcului*.

N-am încotro..., / trebuie / să te ieu cu mine, / **dacă (pentru că) zici** / că știi bine locurile pe aici. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Cum (pentru că) acasă nu se ocupa nimeni de mine, / am rămas o vreme destul de îndelungată în sama monitorilor. / — M. Sadoveanu, *Începuturi*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții și subliniază conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale prin care sînt introduse propozițiile cauzale.

a) — Lipsești din fața mea, spînu! Doar n-am venit pentru tine, ș-am venit pentru Harap-Alb, **căci el este adevăratul nepot al împăratului Verde**. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Întrucît străbatem acum aceste locuri cu girle, cu prăpăstii și cu sate risipite, trebuie să-ți mărturisesc că ele îmi aduc aminte despre Moldova de altădată, descrisă în *Vremuri de bejenie*. — E. Camilar, *Zimbrul*.

c) Acu parcă înțelegea că este cu puțință ca unul să citească ceea ce au scris alții, **fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel**. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Neologismele i se păreau vorbe de puțină valoare..., **pentru că înțelesul lor e oarecum sec ca al tuturor termenilor tehnici...** — I. Slavici, *Amintiri*.

e) — Așa, să-i împoaște cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri cîteva sute de moșici, **de vreme ce-au pierit atîția boieri**. — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușeanul*.

2. Construiește cîte o frază cu propoziții cauzale introduse prin următoarele conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *fiindcă, deoarece, pentru că, întrucît**. Desparte frazele în propoziții și subliniază cuvintele prin care sînt introduse propozițiile cauzale.

* Observă ortografia acestor elemente introductive: părțile componente sînt contopite în conjuncțiile *fiindcă, deoarece* și *întrucît*, pe cînd în locuțiunea conjuncțională *pentru că* elementele componente nu s-au contopit.

III. Fii atent la conjuncțiile *că, dacă, cum*, care introduc atât propoziții cauzale, cât și alt fel de subordonate. Mijlocul de verificare pentru propozițiile cauzale introduse prin conjuncțiile menționate este posibilitatea de a le înlocui printr-o conjuncție sau o locuțiune conjuncțională specifică propoziției cauzale: *fiindcă, pentru că*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Dacă unele propoziții cauzale sînt introduse prin conjuncțiile *că, dacă, cum*, scrie deasupra acestor conjuncții locuțiunea conjuncțională cauzală *pentru că*.

Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Vom răbda, privind în fața Și în noi, și-n cei ce vin.
Orîșicui și-a orice chin, — G. Coșbuc, *Pentru libertate*.
Că noi știm că-i multă viața

b) — Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară, că nu-ți este firea pentru aceasta. — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Mai țin minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, și că era băiat bun, căci nu s-a supărat... — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Fetele împăratului însă priveau la verișor cum privește cîinele la miță și li era drag ca sarea-n ochi, pentru că le spunea inima ce om fărădelege este spinul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Și cum luna se ascunsese într-un nor, rugă pe licurici să-i lumineze calea.¹⁶⁹ — Em. Gârleanu, *Cîntărețul*.

f) Din partea mea dat să-ți fie, dragul tatei; dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are ființă pe lume.¹⁷⁰ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

g) Preocuparea... a fost cum să se reia negocierile... Cum Tardieu avea clar sentimentul că Anglia, Germania și Italia îi fac dificultăți..., chestiunea urma să fie reluată după alegeri. — N. Titulescu, *Documente diplomatice*.

2. Construiește: cite o frază cu propoziții cauzale introduse prin conjuncțiile *că, dacă, cum*; cite o frază cu propoziții complete directe introduse prin conjuncțiile *că, dacă* și prin adverbul relativ *cum*.

Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

IV. Propoziția cauzală poate fi intercalată în regenta ei:

Așa-i¹ / că² [dacă n-am ținut samă de vorbele
lui,³] am ajuns slugă la dîrloagă...²² / — I. Creangă,
Povestea lui Harap-Alb.

1	
↑	
2	subiectivă
↑	
3	cauzală

Alteori, în propoziția cauzală se intercalează o propoziție subordonată față de cauzală:

Starea... e vrednică de jale,¹ /
Pentru că domnul lup, ministrul² [ce ne-ați
dat³]..., de tot ne-a-mputînat.²¹ — Gr. Alexandrescu,
Elefantul.

1	
↑	
2	cauzală
↑	
3	atributivă

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Într-o primăvară, o prepeleacă aproape moartă de oboseală — că venea de departe, tocmai din Africa — s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. — I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.

b) În lipsa părintelui și a dascălului intram în țințirim, țineam ceaslovul deschis și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele... — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Și, Doamnei tare mai erau doriți să aibă măcar unul (un copil), căci cît era ziulica de mare ședeau singuri-singurei cuc... — I. Creangă, *Povestea porcului*.

d) Această știre era destul de veche și Dănilă o spunea Agripinei încă o dată, la începutul lui mai, supărat și mîhnit în inimă-i că veștile cele mari pe care le aștepta nu mai veneau deloc. — G. Galaction, *La culturi!*

e) Soldații se mișcă și ei; umbrele se confundă cu trunchiurile arborilor, dar tunicile foșnesc la fiecare mișcare aspru, fiindcă de patru zile, de cînd se înmoaie prin noroaie și iar se usucă pe dîșii, s-au întărit scoarța... — Cezar Petrescu, *Întunecare*.

f) Calul, dacă simți că fata se pierde cu firea, îi aduse aminte ce o învățase să facă.¹⁷¹ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

2. Construiește: două fraze în care propoziția cauzală să fie intercalată în regenta ei; două fraze în care o subordonată atributivă a propoziției cauzale să fie intercalată în propoziția cauzală. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

V. *Ō regentă poate avea două sau mai multe propoziții cauzale coordonate:*

Bună-i vestea noastră de azi,¹ / căci mai-marele nostru s-a odihnit bine² / și (subînțeles: căci) s-a trezit cu ochii înseninați, zîmbind unei flori și unei copile.³ / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Doamne,.../ia pe domnul Vucea,¹ / că nu ne învață nimic,² / (subînțeles: că) ne bate³ / și (subînțeles: că) ne trimite cu coșnița în piață!⁴ / — B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.

1
↗ ↖
2+3

1
↗ ↑ ↖
2+3+4

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Cît de frumoasă te-ai gătit,
Năturo, tu!...

Aș vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, ș-o să mă-ngrop și eu! — G. Coșbuc, *Vara*.

¹⁶⁶ — Din ce cauză rugă? — „cum (pentru că) luna se ascunsese într-un nor”. — Propoziție circ. de cauză.

¹⁷⁰ — Din ce cauză mi-i de-a mirarea? — „dacă (= pentru că) n-are ființă pe lume”. — Propoziție circ. de cauză.

b) După ce Huțu scrisese cuvintele, Budulea privi la ele lung și nedumirit, pentru că cimpoiul nu semăna deloc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluierul. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

c) Dară cu dascălul n-ar fi îndrăznit niciodată (Budulea) să prinză vorbă, fiindcă se simțea prea jos spre a cuteza să supere pe un om atât de învățat cum era jupinul învățător... Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era un om neobosit, avea totdeauna de lucru și nu putea să-și piardă vremea cu oricine. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

d) Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amândouă pentru dînsul; dar am plecat plîngînd de la școală și plîngînd am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

e) Spre stratul unde știa că-s trandafirii merse, căci forma aceasta i se arăta în minte, forma aceasta i-ar fi trebuit, trandafirul ar fi mers cu haina ei. — D. Anghel, *Jerifa*.

2. Construieste două fraze cu propoziții cauzale care determină aceeași regentă, coordonate prin conjuncțiile: *și; sau; și..., și...*. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

VI. *O propoziție cauzală poate avea două sau mai multe regente dacă exprimă cauza a două sau mai multe acțiuni, stări sau însușiri:*

*A terminat repede¹ / și a făcut treabă bună,² /
pentru că este harnic și priceput.³*

1 + 2
└───┘
↑
3 cauzală

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Nu plîng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plîng eu numai, mamă.
Cuvintele ei nu le ieu

În samă,
Dar mi-e rușine și mi-e greu,
Că școală satu-n capul meu. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

b) Oamenii se urăsc și se luptă între dinșii pentru că sînt nesățioși, și el (Eminescu) se simțea nenorocit pentru că era osîndit din fire să ieie parte la durerile și la bucuriile altora. — I. Slavici, *Amintiri*.

2. Construieste trei fraze cu două sau mai multe propoziții cauzale care să determine aceeași regentă. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției cauzale.

De obicei, propoziția cauzală se desparte de regentă prin virgulă, indiferent dacă este așezată după regentă sau înaintea regentei:

Stai, / că mai ai și cu mine oleacă de treabă. / — I. Creangă, Povestea lui Harap-Alb.

Fiindcă era un om blînd, / toată lumea îl iubea. /

171 — Din ce cauză îi aduse aminte? — „dacă (pentru că) simți...” — Propoziție cauzală. Acțiunea simți este realizată.

Dacă însă autorul ține să arate că subordonata exprimă singura cauză a acțiunii din regentă, ea nu se mai desparte prin virgulă (vezi p. 623, textul b de la exercițiul 1).

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești propoziții cauzale așezate după regentă și înaintea regentei. Subliniază propozițiile cauzale și explică punctuația lor.

Propoziția circumstanțială de scop sau finală*

I. Propoziția circumstanțială de scop sau finală *arată scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea exprimată de verbul determinat și corespunde complementului circumstanțial de scop.*

Mă pregătesc pentru a pleca la munte. /	complement circumstanțial de scop	În ce scop (mă) pregătesc? — pentru a pleca.
Mă pregătesc / ca să plec la munte. /	propoziție circumstanțială de scop	În ce scop (mă) pregătesc? — ca să plec la munte.

Propoziția circumstanțială de scop exprimă, ca și propoziția cauzală, o motivare a acțiunii din regentă. Deosebirea constă în faptul că *propoziția cauzală motivează regenta printr-o acțiune reală, petrecută înaintea celei din regentă*, pe cînd *propoziția finală motivează regenta printr-o acțiune realizabilă, ce urmează să se îndeplinească după realizarea acțiunii din regentă.*

Pentru a nu confunda propoziția finală cu cea cauzală, observă următoarele:

a) Dat fiind faptul că acțiunea din regentă se îndeplinește în scopul realizării acțiunii din subordonata finală, **ordinea acțiunilor** (indiferent de locul propoziției finale față de regentă) *este următoarea:*

1. *acțiunea din regentă;*
Mă duc /
2. *acțiunea din prop. finală.*
să-mi văd părinții. /

În fraza cu propoziție cauzală ordinea acțiunilor este:

1. *acțiunea din prop. cauzală;*
Pentru că știu drumul /
2. *acțiunea din regentă.*
vă voi conduce eu. /

b) Subordonata finală *se construiește cu moduri care exprimă o acțiune nerealizată, dar realizabilă — conjunctivul și imperativul:*

Se străduiește / să-i depășească pe toți. /

— Măi vericule, ți-ai pierdut cuiul, / du-te / de ți-l caută. / — P. Ispirescu, Greuceanu.

* Denumirea propoziție finală vine din limba franceză: adjectivul *final* înseamnă „care arată scopul” și el este format de la substantivul *la fin*, cu sensul „scopul”.

În vorbirea populară și familiară, uneori subordonata finală se construiește și cu indicativul, ea exprimând în acest caz un scop care s-a realizat, dar acțiunea din finală urmează tot după aceea din regentă:

Pentru mine numai două merțe de orz și două de ovăz ¹ a dat tata / de am ² fost primit în Folticeni. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

În ce scop a dat? — ca să fiu primit (și am fost primit).

Propoziția cauzală nu se construiește niciodată cu conjunctivul sau cu imperativul, deoarece ea arată un fapt real.

c) Subordonata finală construită cu conjunctivul se introduce prin conjuncțiile să, ca să, ca ... să sau prin locuțiunea conjuncțională pentru ca să, pentru ca... să, în alcătuirea căreia intră conjuncția să, marcă a modului conjunctiv. Când este construită cu imperativul sau când arată un scop realizat, subordonata finală se introduce prin conjuncția de.

Îmbărbător se-ntoarce Ștefan / să-și reinchege oastea-i sfărîmată. / — A. Vlahuță, *România pitorească*.

De acolo plecai călare, / ca să merg la Bisoca. / — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

Ca dintr-un bob să odrăslească mia, /

Cu singele tău cald stropește glia! / — A. Vlahuță, *Sămănătorul*.

Mama a trimis pe Barbură / să aducă pe Huțu, / pentru ca să-i dau cele două pere. / — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

...ți-ai pierdut cuiul, / du-te / de ți-l caută. /

Cum au ajuns țărani în Iași, / boierii au pus mînă de la mînă / de i-au ferchezuit frumos... / — I. Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.

Subordonata cauzală nu se introduce niciodată prin conjuncția să sau prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale în alcătuirea cărora intră conjuncția să și nici prin conjuncția de.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Scoate din fraze propozițiile circumstanțiale de scop și pe cele cauzale împreună cu verbele determinate și analizează-le arătînd: *ordinea acțiunilor din regente și din subordonate* (ordinea se va nota cu cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor); *modurile cu care sînt construite propozițiile finale și felul acțiunii*; *prin ce sînt introduse subordonatele finale și cele cauzale*; *felul subordonatelor*.

Model de analiză

	Modurile și felul acțiunii	Introduse prin	Felul subordonatelor
¹ Plecai / ² ca să merg la Bisoca. /	conjunctiv; acțiune realizabilă	conjuncția ca să	circumstanțială de scop

Textele de analizat

- a) Ai născocit și luntrea, să umbli pe ghicite,
Și-n marea cu talaze și valuri răzvrătite.

— T. Arghezi, *Cîntare omului*.

b) Pentru ce salți, Dunăre bătrînă?... un biruitor îndrăzneț venit-a oare, ca în zilele strămoșilor, să calce cu amîndouă picioarele pe amîndouă malurile tale? — A. Russo, *Cîntarea României*.

c) Multe și de toate a încercat el în viața lui, ca să și-o poată cirpi de azi pe mîine.
— I.L. Caragiale, *Cănuța, om sucit*.

- d) Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.

— M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

e) În împrejurări de acestea, românul e mai înțelept; el nu-și primejduiește zilele pînă nu vede cituși de puțin nădejde de izbîndă; atunci mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sări mai departe.

Așadar, ... Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpîni, cu fețele pălite, cu ochii sticliti, alergînd prin odăi, ridicînd avuțiile domnești în lăzi și în boccele ca să le încarce. — Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.

f) El nu cînta, pentru că nu știa să cînte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimească... Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca vîntul să nu le răstoarne... Și de cîte ori lua cîte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi rîdea de bucurie și, pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua cîte doi și trei snopi decdată. — I. Slavici, *Pădureanca*.

g) — Cînd te-am poftit aseară să cînezi cu mine, ți-am spus obiceiul meu... Mergi de-ți vezi și de treburile dumitale. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

h) Pentru ca să poată vorbi însă acestui popor, trebuia să-și dea silința de a-i cunoaște limba, felul de a gîndi și a simți, întreaga fire specială, ca să se potrivească cu ea... — I. Slavici, *Amintiri*.

i) La poarta țarinei stătură. Stăpînul său se coborî, deschise poarta, căci jitarul lipsea, nu mai încăleacă, îi aruncă dîrlogii peste oblîncul șei, de-i încordă gîtul, și porni pe jos.¹⁷²
— Em. Gârleanu, *Giza*.

II. Locuțiunea conjuncțională pentru ca să introducă numai propoziții finale.
Conjuncțiile să, ca să, de pot introduce și alt fel de subordonate. De aceea, trebuie să fii atent la stabilirea raportului de scop: acțiunea din regentă se îndeplinește în vederea realizării acțiunii din subordonata finală.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

- a) — M-a trimis tătuca să le mai port!

— Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cîrd de oi?¹⁷³ — M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.

b) Un ceas înu lupta. Calul o potrivea cum să vină tot cam la o parte, ca să-i rezeze vreun cap...¹⁷⁴ — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

c) Nu putea Pupăză suferi ca oamenii să-i spună că nu i s-a făcut nedreptatea aceasta. În curînd... el se ridică și se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc. — I. Slavici, *Pădureanca*.

d) Englezul meu mă ascultă cu mare luare-aminte și făcu giurământ să meargă la anul viitor în Asia și să se oprească la giurătoare cale a Brusei, pentru ca să guste cafeaua vestită a lui Abdaleh-Osman.¹⁷³ — V. Alecsandri, *Călătorie în Africa*.

e) Eu propun atunci ca să facă parte din comisie și optsprezece clăcași... , iar ceea ce se va hotări în această comisie să devie proiect de lege pentru constituantă. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

f) Trebuie să știi, iubite mea, că nu este lighioaie pe pământ mai crudă decât un vânător prost. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș. — V. Alecsandri, *Istoria unui galbîn și a unei parale*.

III. *Propoziția circumstanțială de scop poate fi intercalată în propoziția regentă:*

În zadar,¹ [ca s-o mai cate,²] tu trimiți în lume crainic.¹ / — M. Eminescu, *Călin (File din poveste)*.

Exercițiu

Construiește trei fraze cu propoziții circumstanțiale de scop intercalate în propoziția regentă. Desparte frazele în propoziții și subliniază propozițiile circumstanțiale de scop.

IV. *O regentă poate avea două sau mai multe propoziții circumstanțiale de scop, coordonate prin juxtapunere sau prin conjuncții:*

Omul acela turbat, mai ales acum, *era în stare¹ / să le facă toate² / ca s-o scoată din minți pe Persida...,³ / s-o înșele⁴ / și s-o prostească.⁵* / — I. Slavici, *Mara*.

1
↑
2 prop. indirectă
X ↑ X
3+4+5 prop. finale

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Și neamurile se dușmăniră și se pizmuiră între dinsele luptându-se mereu, ca să slăbească pe cele mai tari, ca să înghită pe cele mai slabe, spre folosul asupritorilor pământului. — A. Russo, *Cîntarea României*.

b) Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din cînd în cînd, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei, ce răsună departe sub bătaia pietrei. — I. Slavici, *Pădureanca*.

c) Să nu faceți gură cînd trecem pe lângă moară, ca să nu iasă moșul în prag și să ne amenințe cu degetul lui lung cît o măciulie. — T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*.

d) Al doilea principiu stabilit de dîșii era că nu scriem pentru ca să ne dăm pe față cugetările, ci pentru ca să le reproducem în mintea acelor la care ne adresăm... — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale*.

¹⁷³ — *În ce scop îi aruncă?* — „de-i încordă gîtul“. — Scop realizat: ca să-i încordeze gîtul (și i-l încordă).

¹⁷⁴ — *De ce ești vrednic?* — „să porți un cîră de oi“. — Propoziție compl. ob. indirectă: are ca regent adjectivul *vrednic* (de ceva).

¹⁷⁵ — *Cum și în ce scop o potrivea?* — „cum (și ca) să vină tot cam la o parte“. — Propoziție circ. de mod cu nuanță de scop.

- e) Avere a să le aperi, mărirea ș-a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine.
— M. Eminescu, *Împărat și proletar*.

2. Fă o narațiune în care să folosești fraze cu propoziții circumstanțiale de scop coordonate prin juxtapunere sau prin diferite conjuncții. Desparte în propoziții frazele în care se află propoziții circumstanțiale de scop și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției circumstanțiale de scop

I. *Propoziția circumstanțială de scop așezată după regentă se desparte de aceasta prin virgulă numai când nu se insistă asupra ei:*

Multe și de toate a încercat el în viața lui, / ea să și-o poată cârpi de azi pe mâine. / — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

Compară cu:

Din câmp, de-acasă, de la plug

Plecat-am astă-vară /

Ca să scăpăm de turci, de jug

Sărmana, seumpa țară. / — V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*.

Propoziția finală introdusă prin conjuncția de nu se desparte prin virgulă:

...două merțe de orz și două de ovăz a dat tata / de am fost primit în Fol-ticeni. /

II. *Propoziția circumstanțială de scop așezată înaintea regentei se desparte de obicei prin virgulă:*

Ca să nu rămână repetent și anul acesta, / mam-mare, mamțița și tanti Mița au promis tinărului Goe / să-l ducă în București... / — I.L. Caragiale, *D-l Goe*.

Exercițiu

Construiește cîte trei fraze de tipul celor date pentru regulile de punctuație a propozițiilor circumstanțiale de scop.

Desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile circumstanțiale de scop și explică de ce le-ai despărțit sau nu prin virgulă.

Propoziția circumstanțială condițională

I. *Propoziția circumstanțială condițională arată o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii sau a însușirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului circumstanțial condițional.*

Numai uitîndu-se cineva la capul lui cel cît banița, ar fi înghețat de frică. / — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

Numai dacă s-ar fi uitat cineva la capul lui..., / ar fi înghețat de frică. /

Aș fi bucuroasă / dacă ai veni. /

complement circumstanțial condițional

propoziții circumstanțiale condiționale

Cu ce condiție ar fi înghețat? — numai uitîndu-se.

Cu ce condiție ar fi înghețat? — numai dacă s-ar fi uitat la capul lui...

Cu ce condiție aș fi bucuroasă? — dacă ai veni.

175 — Ce fel de giurămînt? — „să meargă.../ și să se oprească...” — Propoziții atributive.

Raportul condițional prezintă următoarele particularități:

a) acțiunile exprimate prin verbul din propoziția condițională și prin cel din regentă sînt nerealizate, dar realizabile;

b) indiferent de locul propoziției condiționale (după regentă sau înaintea regentei), ordinea acțiunilor este următoarea:

1) acțiunea din propoziția condițională (*s-ar fi uitat*); 2) acțiunea din regentă (*ar fi înghețat*);

c) ordinea acțiunilor este legată de specificul raportului condițional: acțiunea din regentă se va realiza numai dacă se realizează acțiunea din propoziția condițională.

Cele mai multe propoziții condiționale sînt introduse prin conjuncțiile *dacă*, *de* (cu sensul *dacă*), *să* (cu sensul *dacă*) și, mai rar, prin locuțiunea conjuncțională în caz că:

Și piatra prinde mușchi, / *dacă șede mult într-un loc.* / — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.

De (*dacă*) nu mi le-i da, / stăpinul meu Harap-Alb este în primejdie. / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Să fi făcut eu școala lor, / aș fi ajuns departe! / (*dacă aș fi făcut*)

În caz că (*dacă*) plouă, / aminăm excursia. /

Dacă acțiunea din propoziția condițională și din regenta ei se realizează, propoziția condițională devine propoziție cauzală, păstrînd chiar conjuncția *dacă*: *Dacă (pentru că) m-am pregătit, / am reușit.* /

Posibilitatea transformării propoziției condiționale în propoziție cauzală îți poate servi ca mijloc de verificare pentru funcția condițională a subordonatei, *dacă ai uneori îndoieli cu privire la felul unei propoziții.*

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază subordonatele circumstanțiale condiționale și cuvintele pe care le determină.

a) Fiii voștri vor ascunde a lor frunte în țărîină,

Dacă voi acum veți pierde marea cauză română.

— Gr. Alexandrescu, *Unirea Principatelor*.

b) Dar (revoluția) poate fi primejduită, dacă nu ținem ceea ce am făgăduit acestui popor. — Camil Petrescu, *Bălcescu*.

c) — Ia, să am eu o slugă așa vrednică și credincioasă ca Harap-Alb, aș pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) De-ar ști omul ce-ar păți,

Dinainte s-ar păzi. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Moartea să aibă coasă de aur, el și-ar înfige amîndouă mîinile în tăișul ei. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

f) Dacă auzi așa împărăteasa, mult se mîhni în sufletul ei. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

g) Dar n-a fost el!... Să-l văd venind,

Aș mai trăi o viață.

E dus și voi muri dorind

Să-l văd o dată-n față. — G. Coșbuc, *Mama*.

- h) Cu gura, mă-sa bate-o gloată,
 Și-i de otravă Leana toată —
 Mi-ar pune capul sub picior,
 Să poată. — G. Coșbuc, *Dușmancele*.

2. Construiește cîte două fraze cu propoziții condiționale, cauzale și complete directe introduse prin conjuncția *dacă*.

II. Propoziția condițională poate fi introdusă și prin adverbul cu valoare de conjuncție *cînd* (dacă). Aceste propoziții condiționale au totdeauna și nuanță temporală:

Cînd m-aș potrivi eu babei la toate cele, / apoi aș lua cîmpii. / — I. Creangă, *Povestea porcului*.

În unele propoziții introduse prin *dacă*, *cînd* acțiunea din subordonata respectivă este reală, sensul condițional se îmbină cu cel cauzal:

Nu vă fie frică, conită, / <i>dacă</i> <i>sînteți cu mine!</i> — L. Rebreanu, <i>Răscola</i> .	Cu ce condiție să nu vă fie frică? Din ce cauză să nu vă fie frică? — <i>dacă</i> (și pentru că) <i>sînteți cu mine</i> .
--	---

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și analizează propozițiile introduse prin *dacă*, *de*, *cînd*. Arată în care propoziții sensul condițional este asociat cu cel temporal sau cauzal.

a) Fata împăratului zări o cosită de aur. Opri calul și-l întrebă dacă este bine să o ia... Calul îi răspunse: De o vei lua, te vei căi... — P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.

b) Cînd ați ști voi cîte a pățimit, sireaca, din pricina mea..., i-ați plînge de milă.¹⁷⁶ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Viața asta-i bun pierdut
 Cînd n-o trăiești cum ai fi vrut!
 — G. Coșbuc, *Decebal către popor*.

d) Sultânica e leită poleită răposatului... Cînd vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De se minie, nu mai vede înaintea ochilor. — B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*.

e) Cînd aș ști că-mi vei fi de ajutor să sfîrșesc ce am pus de gînd, mai-mai că aș face așa precum zici tu. — P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrînețe...*

f) Și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și cînd era de făcut ceva treabă, o căm răream de pe acasă... cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine...¹⁷⁷ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

g) Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci!¹⁷⁸ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

h) Dacă aveți de oameni idee așa de proastă,
 Las răspunderea toată asupra dumneavoastră.¹⁷⁹
 — Gr. Alexandrescu, *Corbii și barza*.

III. Cînd propoziția regentă este coordonată cu altă propoziție sau este subordonată, propoziția condițională se așază de multe ori între regentă și conjuncția coordonatoare sau conjuncția care introduce regenta:

Nu te teme,¹ / știu eu năzdrăvăanii de ale spinului² / și,³ [să fi vrut,⁴] de mult i-aș fi făcut pe obraz³/... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

A fost odată ca niciodată¹, /că,² [de n-ar fi,³] nici nu s-ar povesti²/.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Întoarce-te înapoi ori, dacă ai de dus înainte, ie-ți în ajutor pe cineva. Chiar și eu m-aș tocmi la dumneata, dacă ți-a fi cu plăcere. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

b) Pingărații începură a se zări pe sprinceană unui deal..., și, dacă turnurile bisericii nu și-ar fi ridicat în aer crucile lor scinteietoare, ai fi luat această mănăstire drept unul din acele castele medievale zidite... spre întâmpinarea restriștilor de tot soiul. — C. Hogăș, *La Pingărați*.

c) Hagiul adoarme, mîhnit că, dacă iarna va ține tot așa, n-o mai duce fără iemne. — B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.

d) Se certa și se aprindea tot mai tare ca un braț de spini uscați și bătrînul era sigur că, dacă vipera ar avea cu cine se certa, ar fi ars scrum. — I. Agârbiceanu, *Floarea-soarelui*.

e) — Sînt gata s-ți da fata, dacă îmi vei săvîrși cu bine slujbele cu care am să te însărcinez: iară de nu, unde îți stau picioarele, îți va sta și capul... Îți dau soroc pînă mîine să te gîndești dacă te încumeți... — P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchișului și al mătușii*.

IV. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții condiționale coördonate:

Buiestrasu-i bun... Dacă-i dau grăunțe la han¹ / și-l odihnesc un ceas,² / merge.³ / — I.L. Caragiale, *La Hanul lui Minjoală*.

Propoziția condițională poate avea două sau mai multe regente:

Dacă mai întîrzii mult făptuind¹ / cîte făptuiesc în folosul fraților mei sărmanii obișduiți,² / apoi mi se va atîrna feasta în prăjină...³ / și pe trupul meu se vor încăiera cîinii.⁴ / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții, analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) S-ar fi dus și calul și șaua, dacă unchiul și orzarii n-ar fi suflat în luminări și n-ar fi mers să se odihnească. — I.L. Caragiale, *La conac*.

b) Dar dacă ești aievea așa cum te visăm,
Și dacă, după veacuri, putem să te-ntrupăm
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plînge nici unul dintre noi.
— P. Cerna, *Către pace*.

¹⁷⁶ — Cu ce condiție și cînd i-ai plînge de milă? — „cînd (dacă) ai și voi...” Propoziție condițională-cu nuanță temporală.

¹⁷⁷ — Cu ce condiție și cînd nu mai așteptam? — „dacă (și cînd) mă sculam”. — Propoziție condițională cu nuanță temporală.

¹⁷⁸ — Cu ce condiție și din ce cauză trebuie? — „dacă (și pentru că) te-ai băgat în joc”. — Propoziție condițională cu nuanță cauzală.

¹⁷⁹ — Cu ce condiție și din ce cauză las (răspunderea asupra dumneavoastră)? — „dacă (și pentru că) aveți de oameni idee așa de proastă”.

c) E bună brazda îngustă și adîncă. Cîmpul dă mai mult rod dacă îl ari cu brazdă îngustă și adîncă. Dar asta n-o poți face decît dacă boii sînt voinici, dacă plugul e plug ade-vărat. Dacă plugul e de fier bleau, dacă boii sînt motoci, nu poți trage brazdă nici îngustă, nici adîncă. — Z. Stancu, *Descult*.

d) Dacă vrei treaba să-ți iasă,

Nu grăi la lucru, nu grăi la masă. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcovă*.

Punctuația propoziției condiționale

De obicei, propoziția condițională se desparte prin virgulă, indiferent dacă este așezată după regentă sau înaintea regentei:

Ne-am fi întors înapoi chiar atunci, / **dacă** nu eram dați în sama lui moș Luca. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Să-l văd venînd, /

Aș mai trăi o viață! / — G. Coșbuc, *Mama*.

Dacă însă autorul ține să arate că subordonata exprimă singura condiție a celor spuse în regentă, ea nu se mai desparte prin virgulă.

Exercițiu

Fă o scrisoare sau un raport în care să folosești propoziții condiționale așezate după regente și înaintea regentelor. Motivează punctuația folosită.

Propoziția circumstanțială concesivă

I. Propoziția circumstanțială concesivă *arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii sau existența însușirii exprimate de verbul sau de adjectivul determinat. Ea corespunde complementului concesiv.*

Cu toată stăruința noastră, <u>n-a primit</u> propunerea. /	complement concesiv propoziție concesivă propoziție concesivă
Cu toate că <u>am stăruit</u> , / <u>n-a primit</u> propunerea. /	
Cîmpul este <u>frumos</u> , / <u>deși</u> n-a plouat de mult. /	

Uneori, în propoziția concesivă, verbul *a fi* (predicativ, copulativ sau auxiliar al diatezei pasive) nu este exprimat:

Deși vară, / e încă răcoare. /

Deși mai mic, / este mai înțelept decît tine. /

Aceste construcții nu trebuie confundate cu complementul concesiv. Conjunția subordonatoare (*deși*) arată că este vorba de o propoziție concesivă, nu de un complement concesiv.

Raportul dintre propoziția concesivă și regenta ei prezintă următoarele particularități:

a) *Împrejurarea exprimată prin propoziția concesivă ar fi putut împiedica realizarea acțiunii din regentă, dar nu o împiedică, ci îi face o concesie, permițînd realizarea acțiunii respective. Faptul că am stăruit ar fi putut împiedica refuzul de a primi propunerea, dar nu l-a împiedicat.*

b) *Propoziția regentă, exprimând altă acțiune decât aceea la care ne-am fi așteptat, se află față de propoziția concesivă într-un raport asemănător cu cel adversativ exprimat cu ajutorul conjuncției „dar”. Fraza se poate transforma într-o frază cu propoziții adversative în care fosta propoziție concesivă ocupă primul loc: Am stăruit, / dar n-a primit propunerea; / N-a plouat de mult, / dar cîmpul este frumos. /*

c) *Ordinea firească a acțiunilor, indiferent de locul propoziției concesive față de regentă, este următoarea:*

1) *acțiunea din propoziția concesivă (am stăruit); 2) acțiunea din regentă (n-a primit).*

Exerciții

Desparte frazele în propoziții. Subliniază propozițiile concesive și indică ordinea firească a acțiunilor din propozițiile concesive și regentele lor prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra predicatelor. Verifică raportul concesiv dintre propoziții prin transformarea lui într-un raport de coordonare adversativă cu conjuncția „dar”.

a) *Cu toate că de cîteva zile se pornise o vifornită, oamenii stăteau pe picior de plecare.*
— Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

b) *Deși mulți au zis-o, eu tot o mai zic:*
Slava strămoșească pe strămoși cinstește...
— Gr. Alexandrescu, *Pisica sălbatică și tigrul*.

c) *El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul.*
Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
— V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.

d) *Deși vorbise aproape în șoaptă, glasul lui răsună aspru și poruncitor, zdruncinînd liniștea pădurii ca o bătaie grea de aripă.* — L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*

II. *Propoziția circumstanțială concesivă poate fi introdusă:*

a) *prin conjuncții sau locuțiuni conjuncționale specifice propoziției concesive: deși, cu toate că, măcar că, măcar de, măcar să, chiar dacă, chiar de, chiar să, și (chiar) dacă, și (chiar) de, și (chiar) să:*

Deși știa / despre ce este vorba, / domnu Toma se arătă mirat. / — M. Sadoveanu, *Baltagul*.

Cu toate că știa, / se arătă mirat. /

— Dar eu nu te mai țin minte, / măcar că nu-i așa de mult de atunci. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcovă*.

S-a dus la bunică-sa acasă / și i-a spus / că nu mai merge la școală, / măcar să-l taie. / — I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*.

— Fie, mărite împărate; / chiar de-aș ști / că voi pieri, / tot nu mă voi lăsa... / — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

Și dacă (chiar dacă) n-am mai căutat pe frumoasa fată bălăie..., / totuși ochii albaștri ai dulcii fantome visate i-am așteptat căutîndu-i de-atunci pretutindeni în lume. / — D. Anghel, *Fata din darîn*.

b) *prin conjuncțiile dacă, de, să; prin pronumele și adjectivele pronominale nehotărîte orice, oricare, oricîte și prin adverbele relative cît, oricît, oricum:*

Dacă (deși) în multe prîvințe erau decesebiți unul de altui, / în altele se aseamănau, / ceea ce îi făcea prieteni buni. / — I. Slavici, *Eminescu și Caragiale*.

Asta n-aș face-o eu, / de-ar mai fi ei / pe cît este (chiar dacă ar mai fi...) / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Nu vrea să plece, / orice i-aş făgădui (chiar dacă i-aş făgădui orice). /
— T. Arghezi, *Alba*.

Oricît de multe şi de mari ar fi fost deosebirile dintre noi, / erau cîteva lucruri / care ne legau pentru toată viaţa (chiar dacă deosebirile ar fi fost oricît de multe şi de mari). / — I. Slavici, *Eminescu-omul*.

Exerciţiu

Desparte frazele în propoziţii. Subliniază elementele introductive ale propoziţiilor concesive şi verifică funcţia lor de propoziţii concesive prin transformarea concesivei şi a regentei în propoziţii coordonate adversative legate prin conjuncţia *dar*.

a) Adormitul strănută îndată şi mişi din ochi; deşi nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, împodobită cu vase de aur. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

b) Două săptămîni mi s-a scurs sudoarea în ochi, pînă am secerat... Dar pentru unul ca mine, ce-a fost asta, chiar dacă o ştie orişicine, nu orişicine o ştie pe spinarea lui.
— M. Preda, *În ceaţă*.

c) Măcar că eram la jumătatea lui april, pădurea încă mărturisea suferinţa iernii.
— M. Sadoveanu, *Veşeriţa*.

d) Dacă ar fi avut deci bogăţii mari, Eminescu ar fi cheltuit tot puţin pentru sine însuşi...¹⁶⁰ — I. Slavici, *Eminescu şi Caragiale*.

e) Să aibă Leana-n frunte stea,

Nu-i partea ei ce-i partea mea. — G. Coşbuc, *Duşmancele*.

f) Văzînd eu o vreme ca asta, am şparlit-o la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îmi era ea de mamă şi de năcăjită. — I. Creangă, *Aminiri din copilărie*.

g) Oricît de tînără era Ileana, înţelese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca-n cărţile lui. — I. L. Caragiale, *Păcat*.

III. Propoziţiile concesive au de cele mai multe ori în regentă adverbul corelativ *totuşi* sau *tot*. Adverbul corelativ are rolul de a sublinia sensul concesiv al subordonatei:

Oricît de tînără era Ileana, / înţelese totuşi / că taică-său citea în sufletul ei... /

Tot vom ajunge la timp, / şi dacă vom pleca peste o oră. /

În orice frază cu propoziţii concesive, chiar dacă adverbul corelativ totuşi (tot) nu este exprimat, el poate fi introdus în regentă:

Chiar dacă e ger, / ies la tăiatul copacilor. / — Z. Stancu, *Descult*.

Chiar dacă e ger, / totuşi (tot) ies la tăiatul copacilor. /

Exerciţii

1. Desparte frazele în propoziţii. Subliniază propoziţiile concesive şi adverbele corelative din regentele lor. Dacă în unele regente adverbul corelativ nu este exprimat, scrie frazele respective introducînd în propoziţiile regente adverbul corelativ *totuşi* sau *tot*.

a) De piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie, cînd auzezi uneori pe Mihai scripcariul din Humuleşti cîntînd. — I. Creangă, *Aminiri din copilărie*.

b) Tot mai citesc măiastra-ţi carte,

Deşi şi-o ştiu pe dinafară. — A. Vlahuţă, *Lui Eminescu*.

c) Deși copilându-l, puse țara la cale ca și un om matur. — P. Ispirescu, *Aleodor-împărat*.

d) Măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac de cele de năsip. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește trei fraze cu propoziții concesive care să aibă în regente adverbul corelativ *totuși* sau *tot*. Subliniază propozițiile concesive și adverbele corelative.

IV. Pentru a nu confunda propozițiile concesive introduse prin conjuncțiile *dacă* sau *de* cu propozițiile condiționale, țin seama de mijloacele de verificare a raportului concesiv:

1) posibilitatea transformării raportului concesiv în raport de coordonare adversativă, realizat cu ajutorul conjuncției *dar*;

2) sensul concesiv al conjuncțiilor *dacă* sau *de* (*deși* sau *chiar dacă*);

3) prezența în regentă a adverbului corelativ *totuși* (*tot*) sau posibilitatea de a introduce în regentă adverbul corelativ menționat.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie propozițiile concesive și cu două linii propozițiile condiționale introduse prin conjuncțiile *dacă* sau *de*. Pentru propozițiile concesive introduse prin conjuncțiile *dacă* sau *de*, fă dovada funcției lor concesive folosind mijloacele de verificare menționate.

a) — Muierea asta a înnebunit. Dacă nu tace și dacă nu pleacă, am s-o omor...

— N-am să plec, zice Costandina... Dacă mă dați afară din casă, rămân în arie. Și dacă mă dați afară și din arie, rămân în uliță. Până nu-mi dați partea mea de pământ, nu scăpați de mine.¹⁸⁰ — Z. Stancu, *Costandina*.

b) Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră.¹⁸² — C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.

c) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jelea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui. — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

d) Poezia eminesciană e un univers plin de viață potopitoare. Oricât de istovit ar fi sufletul omenesc, tot tresare... dacă vine în atingere cu această vrajă a realității...

Prin legătura ei cu realitatea, deci cu adevărul, poezia eminesciană nu poate fi supusă niciodată uitării, chiar dacă uitarea ar fi mai puternică decât toate oștile. — E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.

e) Cel puțin de mi-ar ieși un urs înaintea! L-aș mânca tot... sau, de m-ar mânca el pe mine, tot eu m-aș simți cel sătul..., atîta eram de flămînd! — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

V. Deși locuțiunea conjuncțională *măcar* să este specifică raportului concesiv, totuși *nu te grăbi să consideri subordonată concesivă orice propoziție în care cuvîntul măcar este urmat de conjuncția să*, pentru că aceste cuvînte nu reprezintă totdeauna o locuțiune conjuncțională concesivă. Adverbul *măcar* poate avea sensul restrictiv „cel puțin” și cu acest sens poate fi folosit în orice

¹⁸⁰ — „Dacă (chiar dacă) ar fi avut bogății mari, / Eminescu...” — Propoziție concesivă.

propoziție construită cu modul conjunctiv (propoziție subordonată sau propoziție principală):

Ar fi vrut / **măcar** (= cel puțin) *să-l vadă.* / — subordonată completivă directă (ce ar fi vrut?).

Măcar (=cel puțin) *să ne scrie / dacă nu poate veni.* / — propoziție principală.

Exercițiu

Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții. Arată felul propozițiilor în care se află locuțiunea conjuncțională **măcar** și al propozițiilor construite cu modul conjunctiv și în care se află adverbul **măcar** cu sensul „cel puțin”. Pentru subordonatele concesive introduce prin locuțiunea conjuncțională **măcar** să, motivează funcția concesivă prin mijloacele de verificare recomandate la punctul IV.

a) Nu căta că-s mic, dar trebile pe care ți le-oi face eu, nu le-a face altul, **măcar** să fie și cu stea în frunte. — I. Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.

b) S-a oprit pe rînd să vadă boierii și cetele lor. Nimeni n-a cutezat nici **măcar** să suridă în fața lui. — E. Camilar, *Povestiri eroice*.

c) O întoarse însă la șiretlic; rugă pe Greuceanu să facă o gaură în perete ca **măcar** să-l vadă în față. — P. Ispirescu, *Greuceanu*.

VI. Ca și celelalte propoziții subordonate, propozițiile concesive pot fi intercalate în regentele lor sau pot fi coordonate:

Pe coastele astea,¹ [cît e frigul de mare,²] tot nădușești.³ / — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

Deși venise pe lumea aceasta într-un grajd boieresc¹ / și cu toate că sfărîma oase suculente,² / Jap era lipsit de veselie.³ / — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Stăpînitorul acesta, deși avea destui slujbași pricepuți și strașnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăția lui. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*.

b) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci cînd m-a luat cu binișorul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Și cu toate că spre răsărit se-nroșea luna și creștea lumina peste pîcla ogoarelor, în pădure o umbră tainică și deasă se-ntindea izvorînd din văi și cotloane necunoscute. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

¹³¹ — „Dacă (chiar dacă) mă dați afară din casă, / (totuși) rămîn în arie; dacă (chiar dacă) mă dați afară și din arie, / (totuși) rămîn în uliță”. — Propoziții concesive.

¹³² — „Dacă (chiar dacă) voi nu mă vreți, / (totuși) eu vă vreau / și dacă (chiar dacă) voi nu mă iubiți, / (totuși) eu vă iubesc pre voi...” — Propoziții concesive.

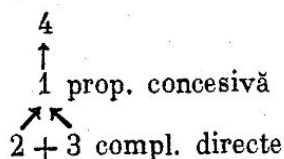
- d) — Cucule, cucuțule,
Vara vii, vară te duci,
Mă mir iarna ce măninci.
— De-aș mânca iarna pământ,

Tot vin vara să vă cînt;
De-aș mânca frunze de fag,
De-aș bea apă din sfîrlag,
Tot cînt codrului cu drag.
— M. Eminescu, *Literatură populară*.

e) — Și nu-mi pare rău, căci, deși el nu rîde, nici zîmbește, cu mine e bun și blînd.
— Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.

VII. Propoziția concesivă poate sta lingă regentă sau poate fi despărțită de regentă prin una sau mai multe subordonate:

Chiar dacă aș fi vrut¹ / să-l îndru-
mez² / și să-l ajut,³ / n-aș fi avut timp.⁴ /

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Oricît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iazma... prididea cu fuga... — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

b) Chiar dacă ar fi izbutit să învețe să scrie la vioară, tot n-ar fi făcut nimic, fiindcă n-avea deloc glas. — M. Preda, *Moromeții*.

c) Dacă se întîmpla să nu nimerească păsările cu săgeata, ele tot nu scăpau de dînsul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

2. Construiește trei fraze în care propoziția concesivă să fie despărțită de regentă prin două propoziții subordonate. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției concesive

Propoziția concesivă se desparte prin virgulă, indiferent de locul ei față de regentă (înainte sau după regentă ori intercalată în regentă):

Deși vorbești pe înțeles, /

Eu nu te pot pricepe. / — M. Eminescu, *Luceafărul*.

Dar eu nu te mai țin minte, / măcar că nu-i așa de mult de atunci. / — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

Pe coastele astea, [cît e frigul de mare,] tot nădușești. / — Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.

Exercițiu

Fă portretul unei persoane sau caracterizarea unui personaj dintr-o operă literară folosind în această compunere fraze cu propoziții concesive așezate după regentă, înaintea regentei și intercalate în regentă. Prin frazele respective să arăți că persoana (personajul) și-a păstrat anumite însușiri fizice sau morale, cu toate încercările prin care a trecut.
Explică punctuația propozițiilor concesive.

Propoziția circumstanțială consecutivă

I. Propoziția circumstanțială consecutivă *determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată consecința (urmarea), precum și măsura intensității acțiunii, a însușirii ori măsura cantității exprimate de cuvântul determinat.*

	Ce arată propoziția consecutivă	Conjunțiile sau locuțiunile conjuncționale
Noaptea era totuși <i>asa de oarbă</i> , / <i>încît</i> la doi pași lucrurile dispăreau. / — C. Hogaș, <i>Pe drumuri de munte</i> .	urmarea și măsura însușirii (<i>asa de</i>) oarbă;	<i>încît</i>
Va face ea <i>astfel</i> , / <i>încît</i> avea să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre. / — M. Sadoveanu, <i>Zodia Cancerului</i> .	urmarea și măsura acțiunii <i>va face (astfel)</i> ;	<i>încît</i>
Drumurile erau <i>nespus de grele</i> , / <i>asa încît</i> caii începură a înghețunchea. / — M. Sadoveanu, <i>Viața lui Ștefan cel Mare</i> .	urmarea și măsura însușirii <i>nespus de grele</i> ;	<i>asa încît</i>
Prisăcile sînt <i>atît de multe</i> , / <i>că</i> ai putea alcătui uriașe movili de faguri. / — Z. Stancu, <i>Florile pămîntului</i> .	urmarea și măsura cantității (<i>atît de</i>) multe;	<i>că</i> (cu sensul <i>încît</i>)
Ei erau <i>săraci</i> / <i>de n-aveau după ce bea apă</i> . / — P. Ispirescu, <i>Tugulea, fiul unchișului și al mătușii</i> .	urmarea și măsura însușirii <i>săraci</i> ;	<i>de</i> (cu sensul <i>încît</i>)
Doar nu-i <i>frate cu mama</i> , / <i>să-l pun în capul cîstei</i> . / — I. Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> .	urmarea și măsura calității <i>frate cu mama</i> .	<i>să (încît să)</i>

Exprimînd o urmare a celor spuse în regentă, subordonată consecutivă stă totdeauna după propoziția regentă.

Conjunția *încît* și locuțiunile conjuncționale în componența cărora intră această conjuncție introduc numai propoziții consecutive. Conjunția *încît* poate servi ca mijloc de verificare a sensului consecutiv al celorlalte conjuncții. (Vezi ultima coloană din tabel.)

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Subliniază conjunțiile prin care sînt introduse propozițiile consecutive. Verifică, cu ajutorul conjuncției *încît*, sensul consecutiv al celorlalte conjuncții.

a) Era așa de mare tăcerea serii, *încît*, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătînd. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

b) Dar în ziua aceea... era așa de frumos și de cald afară, *că-ți venea să te scalzi pe uscat ca găinile*. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

c) Aceste bătălii mărunte îmbărbătoră, pînă la urmă, într-atît pe creștini, încît ei așteptau acum cu nerăbdare ocazia unei bătălii generale eurturcii. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

d) Și așa fugeam de tare pe prund, de săreau pietrele... cît mine de sus. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

e) Aria popasului era înconjurată cu tufari, cu păduceli și cu gheorghinari țesuți între ei, de n-ar fi putut nici vulpea să răzbească. — G. Galaction, *În Pădurea Cotoșmanei*.

f) Unde-o plesnește mama și unde crapă, zic eu în gîndul meu, că doar tot nu eram așa de prost pînă pe-acolo, să nu pricep atîta lucru.¹⁸³ — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

II. De cele mai multe ori în regenta propoziției consecutive se află unul din adverbele corelative așa (de), atît (de), astfel, destul sau unele locuțiuni adverbiale ca în așa măsură, în așa fel, care arată că propoziția consecutivă este o urmare a unei acțiuni, însușiri sau cantități deosebite:

Va face ea astfel, / încît avea să-și aducă aminte de bunătățile casei noastre. /
Cînd voia, / așa se lăcea de tare, / de cuprindea pămîntul în brațe. / —
I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Noaptea era așa de oarbă, / încît la doi pași lucrurile dispăreau. /
Prisăcile sînt atît de multe, / că ai putea alcătui uriașe movili de faguri. /
Alteori ideea de acțiune, însușire sau cantitate deosebită este exprimată în regentă prin alte mijloace: un complement de mod, un atribut etc.:

Pe loc cade jos / și adoarme mort, / de puteai / să tai lemne pe dinsul. /
— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Măturam prin casă ca o fată mare, / de n-avea mama grijă, / cînd se ducea undeva. / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Pămîntul apasă deasupra cu mii de tone, / încît nu e de glumit. / — Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.

Există însă și cazuri cînd în regenta propoziției consecutive nu se află nici adverb corelativ, nici alt mijloc de exprimare a ideii de acțiune, însușire sau cantitate deosebită:

Și moșneagul, scos din minți, răcni / de răsunau împrejurimile. / — Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*.

Ei erau săraci / de n-aveau după ce bea apă. /

Adverbul corelativ nu este exprimat, dar el se subînțelege și ar putea fi adăugat în regente: Răcni așa (astfel), / de răsunau împrejurimile; Ei erau așa de săraci, / de n-aveau după ce bea apă.

De obicei corelativul din regentă arată măsura acțiunii, a însușirii sau a cantității în mod vag (nedefinit), nu în mod concret, iar conținutul subordonatei consecutive precizează, concretizează măsura respectivă.

Uneori, în lipsa corelativului sau a unui complement care să sugereze măsura, ideea de măsură a intensității este indicată oral prin intonația mai înaltă a cuvîntului regent, ca în cazul adjectivului din textul *Ei erau săraci, / de n-aveau după ce bea apă*.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Subliniază cu o linie conjuncțiile prin care sînt introduse propozițiile consecutive. Subliniază cu două linii verbele sau adjectivele determinate, împreună cu adverbele corelative sau celelalte cuvinte care arată că este vorba de o acțiune, însușire sau cantitate deosebită ce are ca rezultat acțiunea din consecutivă.

a) Așa-i de cumplit întunericul minților, încît gradații trupelor trimise în sate schingiuesc pînă la moarte pe frații lor. — M. Sadoveanu, *Nada Florilor*.

b) Orașele și satele erau ruinate și prefăcute în cenușă... Românii jertfiseră pentru dezrobirea independenței și a libertății lor, dar acesta era un bine atît de mare, încît cu nici o jertfă... nu e scump cumpărat. — N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.

c) În sfîrșit, spînzurului îi mergea gura ca pupăza, de a ameuțit pe împăratul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

d) Atunci credinciosul împăratului dă foc casei celei de aramă pe dedesubt, cu 24 stînjini de lemn, de se face casa roșă cum e jăratul. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

e) Gerilă trîntește o brumă pe păreți de trei palme de groasă, de au început a clănțani și ceilalți de frig, de sărea cămeșa de pe dîșii. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

f) Trecu deodată în altă încăpăre și-n fața lui Pașalău răsări, ca din pămînt, un om scurt, burtos, chel ca-n palmă, încît capul lui părea... un alt glob de lampă, sub care ardea o lumină la fel cu cea din mijlocul odăii. — Em. Gârleanu, *Om milostiv*.

g) Au și început a curge furnicile cu droaia, cîtă pulbere și spuză, cîtă frunză și iarbă, de nu se mai curmau viind. Și apoi, în zori de ziuă, cînd e somnul mai dulce, de doarme și pămîntul sub om, o mulțime de furnici de cele mărunțele au început a pișca din somn pe împăratul, de-l frigeau, nu altăceva.¹⁸⁴ — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

h) Primind să capituleze, românii vor fi destul de cumiți să nu o facă cu paguba proprie a țării. — S. Dragomir, *Aeram Iancu*.

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești propoziții consecutive ce arată o urmare a unei acțiuni sau însușiri deosebite, exprimate în regentă prin verbe și adjective însoțite de complemente de mod comparative.

III. Dacă nu ești atent la ceea ce exprimă propoziția consecutivă, s-ar putea să confunzi acea subordonată cu propoziția atributivă sau cu circumstanțială de mod. Confuzia se poate face ușor cînd în regentă nu se află un adverb corelativ.

Și făceam un tărăboi, / de se strînsese lumea ca la comedie împrejurul nostru... / — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

Ei erau săraci / de n-aveau după ce bea apă. /

Propoziția de se strînsese lumea... nu este atributivă, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că făceam un (astfel de) tărăboi.

Propoziția de n-aveau după ce bea apă, deși răspunde la întrebarea cît de săraci erau?, nu este circumstanțială de mod, ci consecutivă, pentru că arată o urmare a faptului că erau (așa de) săraci.

Pentru evitarea confuziei, pe lîngă observarea faptului că propoziția consecutivă exprimă o urmare a celor spuse în regentă, folosește ca mijloc de verificare posibilitatea de a înlocui conjuncția introductivă prin conjuncția încît și de a introduce în regentă unul din adverbele corelative așa, atît sau astfel (de).

¹⁸³ — „... nu eram așa de prost..., / (incît) să nu pricep atîta lucru“. — Propoziție consecutivă.

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și analizează felul propozițiilor subliniate ținând seama de mijloacele de control pentru propozițiile consecutive.

a) Și deodată toată pădurea se puse în mișcare; urlau dobitoacele, de fi se făcea părul măciucă pe cap. — P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrînețe...*

b) Stoicea făcu vînt copilei în scorbura de var..., așteptă dihania pînă se apropie bine și o trăsni de-i risipi creierii. — G. Galaction, *Moara lui Călifar.*

c) Și pe unde trecea, lumea din toate părțile îl înghesuia, pentru că piatra cea mare din capul cerbului strălucea de se părea că Harap-Alb soarele cu el îl ducea. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

IV. De multe ori, cînd propoziția consecutivă are o subordonată, aceasta se intercalează în propoziția consecutivă, urmînd, de obicei, imediat după conjuncția care introduce propoziția consecutivă:

Și are pentru el atîta dragoste,¹ încît,² [*dacă s-ar prăpădi Nicoară,*³] ar cădea fulgerat și el în aceeași clipă.²/
— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*

1
↑
2
↑
3

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) — Dumneata ai în fiecare zi plăcerea să primești la masă și în casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă, încît, unde s-o duce, să te pomenească. — I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*

b) Așa îl urise(ră) ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de spîn... — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*

c) Și atîta s-a opintit, că, pînă cînd grația de sub tavan s-a înecat de tot în întuneric, a biruit nodurile ștreangului. — G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*

V. O regentă poate avea două sau mai multe propoziții consecutive coordonate:

Atîta spaimă vine de cătră ei,¹ încît creștinii fug cu
părul zbîrlit² și (subînțeles: *încît*) dau cu capu-nainte în
prăpastie.³ — M. Sadoveanu, *Nunta domniței Ruxanda.*

1
↗
2+3

Propoziția consecutivă poate avea două sau mai multe regente:

Atîta a alergat¹ și atîta s-a zbuciumat,² încît a că-
zut frînt de oboseală.³

1+2
|
↑
3

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul tuturor propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

a) Întîmplarea asta mi-a pricinuit o bucurie așa de mare, încît în fiecare zi pîndeam giștele și le așteptam să vie la ușă, să ciocănească cu pliscurile și să ceară intrare. — M. Sadoveanu, *La Mesteacăni.*

184 — „... au început a pișca (așa de tare).../ de (încît) îl frigeau...” — Propoziție consecutivă.

b) Luna-i cădea drept în față, încît ochii ei albaștri străluceau mai tare și clipeau loviți ca de o rază de soare. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

c) Atît omăt s-a topit și atîta s-au umflat Suceava și Siretul împreunîndu-se în lunci, încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n-a mai fost într-un veac vechi și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

2. Construieste: două fraze cu propoziții consecutive coordonate cu ajutorul conjuncțiilor *iar, sau*; două fraze în care propoziția consecutivă să determine două sau mai multe regente. Desparte frazele în propoziții și fă schema raporturilor sintactice.

Punctuația propoziției consecutive

Propoziția consecutivă se desparte în general prin virgulă de regentă; propoziția consecutivă cu adverb corelativ în regentă sau cu alt termen care arată intensitatea acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvîntul regent se desparte totdeauna prin virgulă:

Încep a i se încurca cărările, / încît nu se mai pricepe... / încotro să apuce.
— I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Așa se lățea de tare, / de cuprindea pămîntul în brațe. /

Pămîntul apasă deasupra cu mii de tone, / încît nu e de glumit. /

Propoziția consecutivă introdusă prin conjuncția *de* nu se desparte prin virgulă cînd consecutiva urmează imediat după predicatul regentei:

Și moșneagul... răcni / de răsunau împrejurimile. /

Exercițiu

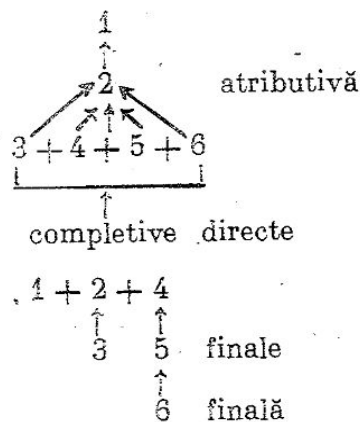
Fă o narațiune în care să se afle 4-5 propoziții consecutive. Subliniază propozițiile consecutive și explică punctuația lor.

Perioada

Perioada este o frază amplă și armonioasă, ale cărei propoziții sînt așezate simetric.

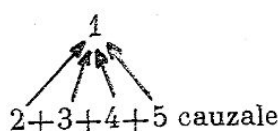
Dar ce vesele sînt acele întruniri de una sau două ore¹ / în care toți își povestesc² / cîte izbînzii au făcut,³ / cum i-a amăgit pasărea vicleană,⁴ / cum i-a purtat din loc în loc⁵ / și cum, în sfîrșit, s-a făcut nevăzută în zboru-i prelungit.⁶ /
— Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

Văile și munții se uimeau auzindu-i cîntecele,¹ / apele-și ridicau valurile mai sus,² / ca să-l asculte,³ / izvoarele își turburau adîncul,⁴ / ca să-și azvirle afară undele lor,⁵ / pentru ca fiecare din unde să-l audă.⁶ / — M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.

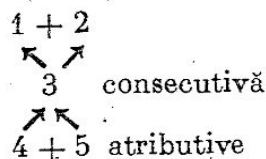

Și, Doamne, frumos era pe atunci,¹ /
căci și părinții, și frații, și surorile îmi
erau sănătoși,² / și casa ni era îndestu-
lată,³ / și copiii și copilele megieșilor
erau de-a pururea în petrecere cu noi⁴ /
și toate îmi mergeau după plac, fără leac
de supărare,⁵ / de parcă toată lumea era a
mea!⁶ / — I. Creangă, *Amintiri din copi-
lărie*.

Atît omăt s-a topit¹ / și atîta s-au
umflat Suceava și Șiretul împreună-
du-se în lunci,² / încît s-a întemeiat o
vedere de la casa cneazului Iurg³ / cum
n-a mai fost într-un veac vechi⁴ / și cum
nu va mai fi decît într-o mie de ani.⁵ /
— M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

6 modală comparativă
cu nuanță consecutivă

Deosebirea dintre perioadă și fraza obișnuită este de natură stilistică și constă în ritmul și muzicalitatea pe care i-o dă perioadei așezarea simetrică a propozițiilor de același fel.

Exerciții

1. Desparte frazele în propoziții. Analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice. Arată dacă frazele analizate sînt fraze obișnuite sau perioade.

a) Am multă sperare în acest neam a cărui adîncă cuminție e tipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca înseși acele orientale...; a cărui inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospetiei pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi; al cărui geniu, în sfîrșit, lucește atît de viu în poeziile sale, alcătuite în onorul faptelor mărețe. — V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.

b) Valurile rîd și mină întunecoase lumea lor albastră, pînă cînd deodată riul, împiedicat de stînci și munți, s-adună între codri ca marea oglindă a mării și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. — M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.

c) Cînd vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt și vreme rea, sau cînd țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl muștra acolo în vatra focului și-l buchisa cu cleștele, să se mai potolească dușmanul. — I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

d) Într-acele plaiuri în care el găsise mai întîi mulțumirea, vîînd și prinzînd cu nepăsare păsări de pre cer și fiare de pre pămînt, în acele dumbrăvi unde apoi își aflase fericirea la sînul drăgălașei fecioare, acum totul era vîșted, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într-un giulgiu de ger și de întristare. — Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.

e) Și s-au găsit feciori de crai care au luat armele și au încălecat, și au venit cu oșteni, să cuprindă pădurile și să găsească pe zînă. — M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

f) Cînd își încingea talia cu betelie de aur și pornea ușor ca o umbră, la toți ai curții li se făcea frică ca nu cumva vîntul să-i ofilească lumina feții ori ca mijlocul să se frîngă, sau ca piciorușele, în conduri de argint, să nu-i scape în crăpăturile pămîntului. — B. Șt. Delavrancea, *Poveste*.

g) Și-apoi, munții Văratîcului sînt așa de înalți, pădurile atît de umbroase, văile atît de tînuite și de adînci, rîurile atît de limpezi, finetele atît de dese, de înalte și de înflorite, aerul atît de îmbălsămat, încît sufletul cel mai zglobiu se simte înmuierat de o

dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, când pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, când pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mîngîierea dulce a vîntului, când pe unda care trece de ceea parte și-și urmează drumul înainte, scaldîndu-se în raze de soare. — C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.

2. Fă o descriere de natură sau un portret în care să folosești atît fraze obișnuite, cît și perioade. Desparte perioadele în propoziții, analizează felul propozițiilor și fă schema raporturilor sintactice.

Propozițiile subordonate

(Schemă recapitulativă)

Elementele introductive

a. <i>Propoziții necircumstanțiale</i>	[subiectivă predicativă atributivă completivă directă completivă indirectă completivă de agent]	pronume relative; adverbe relative; conjuncții: <i>că, să, ca...să, dacă, de</i> ;
				— pronume relative sau nehotărîte cu prep. <i>de (căt-re)</i> .
b. <i>Propoziții circumstanțiale</i>	[de loc]	— adverbe relative: <i>unde</i> (cu sau fără prep.), <i>încotro</i> ; compuse cu <i>unde, încotro</i> ; pronume relative sau nehotărîte cu prepoziția „căt-re” sau „spre”: <i>căt-re (spre) cine (care, oricare etc.)</i> ;
		de timp		— adverbe relative: <i>cînd</i> (cu sau fără prep.); <i>cum</i> (îndată ce); loc. conjuncționale: <i>în timp (vreme) ce, îndată ce, pînă ce (să), după ce, (ori) de cîte ori etc.</i> ;
		de mod		— adverbe relative: <i>cum, precum, cît</i> ; adv. <i>decît</i> ; loc. conjuncționale: <i>după cum, după cît, fără (ca) să, ca și cum, ca și cînd, de parcă</i> ;
		de cauză		— conjuncții: <i>căci, că, fiindcă, deoarece, întrucît, dacă, cum</i> ; loc. conjuncționale: <i>pentru că, din cauză (pricină) că, de vreme ce</i> ;
		de scop		— conjuncții: <i>să, ca să, ca... să, de</i> ; loc. conjuncțională <i>pentru ca să, pentru ca...să</i> ;
		condițională		— conjuncții: <i>dacă, de, să</i> ; loc. conjuncțională <i>în caz că; cînd</i> cu valoare de conjuncție (<i>dacă</i>);
		concesivă		— conjuncții: <i>deși, dacă, de, să</i> ; pronume (adj.) nehotărîte: <i>orice, oricare, oricît (oricîtă, oricîți, oricîte)</i> ; adverbe relative: <i>cît, oricît, oricum</i> ; loc. conjuncționale: <i>cu toate că, chiar dacă (de, să), măcar că (de, să), și dacă (de, să)</i> ;
		consecutivă		— conjuncții: <i>încît, că, de, să, încît să</i> ; loc. conjuncționale: <i>așa încît (că), astfel încît</i> .

Îndrumări pentru analiza frazei

Pentru analiza frazei se recomandă următoarea ordine a operațiilor de analiză:

1. *Sublinierea la început numai a verbelor la moduri personale, chiar dacă unele verbe ar putea fi copulative. Notarea cu P a verbelor respective.*

2. *Identificarea, sublinierea și notarea cu S a subiectelor tuturor propozițiilor. Dacă unele propoziții au subiectul exprimat printr-o propoziție subiectivă, aceasta se va delimita imediat și se va nota cu S.*

3. *Se va cerceta dacă verbele care pot avea și funcție copulativă, și funcție predicativă au capacitatea de a spune singure ceva despre subiect. Dacă verbul nu este suficient pentru a exprima predicatul propoziției, se va căuta numele predicativ, care se va sublinia și nota cu NP. Dacă numele predicativ este exprimat printr-o propoziție predicativă, propoziția va fi delimitată și notată.*

4. *Căutarea conjuncțiilor care fac legătura între propoziții și scoaterea lor în evidență prin încercuire sau în alt fel.*

5. *Delimitarea celorlalte propoziții din frază și numerotarea lor în ordinea în care se află în text.*

6. *Analiza felului propozițiilor și indicarea raporturilor de coordonare și de subordonare dintre propoziții.*

7. *Alcătuirea schemei raporturilor sintactice.*

Identificarea felului propozițiilor va începe cu propozițiile principale. Dacă fraza cuprinde propoziții în raport de coordonare, este bine ca înainte de a stabili care propoziții sînt principale să cercetezi propozițiile legate prin conjuncții coordonatoare sau despărțite prin virgulă și care urmează după o propoziție introdusă prin conjuncție subordonatoare, pronume (adjectiv) relativ sau prin adverb relativ, pentru a vedea dacă după conjuncția coordonatoare sau după virgulă se subînțelege elementul introductiv al subordonatei care precedă propozițiile supuse acestei cercetări. Acest lucru este necesar pentru că deseori în coordonarea propozițiilor subordonate nu se repetă elementul introductiv înaintea fiecărei propoziții, astfel încît unele propoziții subordonate ar putea fi confundate cu propozițiile principale. Dacă elementul introductiv al subordonatei se subînțelege, el va fi notat deasupra textului, în dreptul locului unde ar fi trebuit să apară. În același fel se va nota și predicatul, verbul copulativ sau numele predicativ neexprimat. De exemplu:

...^{cînd} ajunserăm în cerdac / și ^{care} / ne aruncarăm ochii spre poartă, / nu zărirăm decît o așchie de fier, / ^{care} / poleită de bătaia razelor soarelui, se învîrți o clipă scînteind, / ^{care} / se șterse repede de muchia albă a bolții de intrare / și ^{care} / dispăru sub dînsa fulgerînd. / — C. Hogaș, *La Pîngărați*.

La delimitarea propozițiilor, trebuie să ții seama de următoarele situații pe care le poate prezenta înlănțuirea propozițiilor în raporturile de coordonare și de subordonare:

1. *Unele fraze încep cu o conjuncție coordonatoare, urmată imediat de o conjuncție subordonatoare sau de alt element introductiv al propozițiilor subordonate (pronume relativ, pronume sau adjectiv pronominal nehotărît, adverb relativ). Conjuncția coordonatoare cu care începe fraza arată că fraza res-*

pectivă este coordonată cu fraza dinaintea ei. În același timp, ea anunță o propoziție principală care este întreruptă de una sau de mai multe propoziții subordonate. Deci elementul introductiv al propoziției subordonate trebuie despărțit de conjuncția coordonatoare. Despărțirea se va face printr-o paranteză ce se va închide după propoziția subordonată sau după șirul de propoziții care s-au intercalat în propoziția principală. De exemplu:

Dar¹ [*pe cînd sta lingă o cotigă² / și tremura din laba-i invalidă,³*] o chelălăială colectivă, specială, îi dădu de veste¹ / *că hingherii sint aci⁴ / și că frații o iau la sănătoasa.⁵* / — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

În toate cazurile de intercalare a propozițiilor subordonate în altă propoziție, paranteza deschisă înaintea primei subordonate se va închide după propoziția care nu mai este urmată de o conjuncție sau de alt element introductiv al subordonatelor, ca în exemplul de mai sus. Face excepție conjuncția *să*, înaintea căreia seria subordonatelor intercalate se încheie numai dacă verbul la modul conjunctiv este predicatul propoziției în care s-au intercalat subordonatele:

Dar¹ [*dacă vei vedea² / că nu poate termina³*] să-i dai ajutor.¹ /

2. Intercalarea unei propoziții subordonate în altă subordonată se poate face imediat după elementul introductiv al primei subordonate, așa încît apar unul după altul două elemente introductive ale propozițiilor subordonate. În acest caz ele trebuie despărțite, deoarece o propoziție subordonată nu poate avea decît un singur element introductiv:

A fost odată ca niciodată,¹ / *că,² [dacă n-ar fi,³] nu s-ar povesti².* /

3. Uneori o propoziție poate fi întreruptă prin două sau mai multe intercalări de propoziții subordonate. În astfel de fraze este bine ca după delimitarea propozițiilor să se sublinieze în mod deosebit propoziția în care s-au făcut mai multe intercalări, pentru a fi mai bine observată:

Deosebitele gînduri¹ [*ce au întovărășit fiecare mișcare,²*] tănuitele amintiri¹ [*ce s-au trezit la fiecare picătură albastră culeasă,³*] mutele flori¹ [*ce ne-au străbătut,⁴*] tremurătoarele mișcări¹ [*ce le-a resimțit, mina fiecăruia,⁵*] iată-le adunate la un loc, făcînd un singur buchet de umbră.¹ / — D. Anghel, *Flori albastre*.

Model de analiză

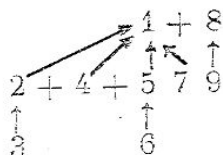
Și de-amiază¹ [*cînd a veni cerbul aici la izvor² / să beie apă³ / și* ^{cînd} *culca⁴ / și* ^{cînd} *✓-a adormi cu ochii deschiși,⁵ / cum i-i feliușagul,⁶*] tu¹, [*îndată ce li-i auzi horăind,⁷*] să ieși încetișor¹ / și să potrivești așa,⁸ / *ca să-i zbori capul dintr-o singură lovitură.⁹* / — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

Felul propozițiilor

- 1 și 8 — propoziții principale, coordonate copulative;
- 2, 4 și 5 — propoziții temporale coordonate între ele și subordonate față de propoziția 1;
- 3 — propoziție finală, subordonată față de propoziția 2;

- 6 — propoziție circumstanțială de mod, subordonată față de propoziția 5;
 7 — propoziție temporală, subordonată față de propoziția 1;
 9 — propoziție consecutivă cu nuanță finală (arată și urmarea, și scopul acțiunii *să potrivești*), subordonată față de propoziția 8.

Schema raporturilor dintre propoziții:

Textele de analizat

1. Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrave de stejari și... ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul răpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastică ruină a Cetății Neamțului.¹⁵⁵ — A. Vlahuță, *România pitorească*.

2. O vreme vine când, cuprins de incertitudini, glasul, care niciodată nu i se stinge, se aude ca o lentă melodie de harfă, abia îndrăznind să murmure o afirmație și revenind numaidecât, să întrebe și să se nedumirească. Albia plină de stînci s-a sfîrșit, și de acum înainte cîmpia îi așterne doar straturi de nisip și humă, în lungul cărora cîntecul lui se schimbă. — Geo Bogza, *Cartea Olului*.

3. — Eu ți-o răspunde Dominiciei tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acum de acel dascăl vestit, cunosc din învățătura prestimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă, avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie să ajungem.¹⁵⁶ — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

4. Harap-Alb, cum îl aude hărăind, iese afară încetișor și, cînd îl croiește odată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cit colo de la trup și apoi Harap-Alb se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise Sfînta-Duminică. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

5. Pe la începutul lui martie, cînd vremea se schimbă iar, veni vestea adusă de niște trăsurile boierești, care fugeau încărcate cu calabalic spre București, că acest sluger a cuprins Crăiova și că oamenii lui își împart averile boierilor. Pandurii primiseră învoire de la el să dobîndească însă doar averile „rău agonisite”, dar acum era greu de lămurit care erau bine și care erau rău agonisite. — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

6. Văzduhul, cînd pădurea de pe culmile cele mai nalte se-mbrăca în mantia ușoară a umbrei, era așa de curat, încît mă gîndeam de multe ori că, dacă ar fi o limbă de fier să se lovească de marginile unui clopot uriaș de argint, n-ar putea să răsunе mai dulce și să se piardă mai lin cîntecele decît cum străbătea în tăcerea adîncă și se pierdea în șoptul lin al codrului vreun chiot sau cum se topea, tot mai încet, în pădurile coastelor depărtate, vreun muget de vacă.¹⁵⁷ — I. Agârbiceanu, *Hoțul*.

7. E atît de ușor să ne agățăm de diminutivele din poezia populară...! Mai greu e să pătrunzi în marea suflare a poporului, să-i pipăi durerile, să-i înțelegi aspirațiunile și să recunoști că noi — aceștia de astăzi — cu operele noastre, nu sîntem decît niște scînteii din focul ființei etnice și istorice ce stă de-o parte și de alta a muntelui. — B. Șt. Delavrancea, *Estetica poeziei populare*.

8. — Așa e lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea; nu poți s-o întorci cu umărul, măcar să te pui în ruptul capului. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

9. Știau că, dacă s-ar fi dat tot crzul din sat, tot nu s-ar fi împlinit trei sute de chile. Xenococirea era că nici la conac nu se putea găsi mai mult de cincizeci-șaizeci de chile de crz... Haraciul propriu-zis, pe care îl plăteau Principatele, Porții, deși destul de ridicat, era nimica toată pe lângă îndatorirea de a aproviziona în vreme de război oștile turcești. Niciodată nu era de ajuns, niciodată nu se știa cât se cerea anume de către pașalele cele mari, nici cât se plătește. — Camil Petrescu, *Un cm între oameni*.

10. Și de-ar fi fost lăsat prin lume Să plîngi tu plînsul tuturoră...
Să treci ca orice om de rînd, Din zbuciumul eternei lupte,
Ce lesne-ai fi pus friu durerii Să smulgi fulgerătoare versuri,
Și răzvrătîtilui tău gînd! Bucăți din inima ta rupe...

— A. Vlahuță, *Lui Eminescu*.

.....
Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci și strîmte,
Și tu să-nduri toată durerea,
Pe care lumea n-o mai simte,

11. Chiar dacă tu, Dunăre, te-ai face neagră cerneală, și eu, ca un vrăjitor dintr-o necrezută poveste, aș avea putere să strîng nesfîrșita pînză albastră a cerului și s-o schimb în fișii de hîrtie și să mă așez aici, pe malul tău, și aș ști să scriu, și aș scrie întruna o mie și mai bine de ani, întingîndu-mi pana în cerneala ta, tot n-aș izbuti să povestesc oamenilor ce am de povestit.¹⁸⁵ — Z. Stancu, *Descult*.

12. Zile întregi sta nemișcat și crunt, cu botul pe laba frîntă. Să mai iasă ziua după ciolanul problematic însemna să meargă de-a dreptul la cutie... Singurul ceas, și acesta din zi, care mai putea să făgăduiască ceva unui schilod ca el, era ceasul cînd se mătura și se închidea hala, deci tocmai ceasul pe care îl pîndesc și hingherii.¹⁸⁶ — G. Galaction, *Viteazul Jap*.

13. E drept că niciodată nu se arătase Jupuitul atît de categoric, dar poate că îl lua și pe ella rost perceptorul și (Moromete) înțelege că trebuia să se ducă iar pe la primărie și să facă ce-o face să amîne plata pînă la toamnă. — M. Preda, *Morometii*.

14. Vrajmașii lui Ștefan-Vodă, ai lui Bogdan-Vodă și ai lui Ștefăniță-Vodă sînt și vrajmașii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm și să-l ascundem și, cînd va împlini zece ani, îl trimitem la Liov, dîndu-i dascăl bun și învățătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. — M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.

15. — Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putea răzbate pînă acolo și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani, cît ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu. — I. Crengă, *Povestea lui Harap-Alb*.

16. Dar afară, în spațiul cu bufnițe și cucuvăi, care sînt și ele niște fluturi cu pene și cu ochii de gheață, nu se știe ce se întîmplă, și domnița Pulheria, regina de-o șchicapă a fluturilor, vrea să știe, cu auzul, ciți clopotei, la ciți fluturi, zboară-n lume, după ce mina ei, deschizînd cuferule de sticlă, le dă drumul la fiecă scăpătat. — T. Arghezi, *Greieriișul*.

17. Înainte de pornire, trebuie să meargă calul tău și cu turturica mea să-mi aducă trei smicele de măr dulce și apă vie, și apă moartă, de unde se bat munții în capete. Și, de-a

¹⁸⁵ — Care mal? — „pe fruntea căruia stă...“ (= pe a cărui frunte stă...).

¹⁸⁶ — Care ceas? — „cînd răsare în noaptea asta luna“ (= ceasul/ în care răsare... luna). — Propoziție atributivă.

¹⁸⁷ — „...să răsune mai dulce/ și să se piardă mai lin cîntecele/ decît cum străbătea.../ și subînțeles — decît cum, se pierdea.../ sau (subînțeles — decît) cum se topea...“ — Propoziții circumstanțiale de mod comparative, subordonate toate trei față de cele două propoziții dinaintea lor.

veni turturica mea înainte cu smicelele și apa, ie-ți nădejdea despre mine, căci nu merg... Iară, de-i avea noroc și-a veni calul tău mai întâi și mi-a aduce cele poroncite, să știi că merg cu tine oriunde mi-i duce. — I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.

18. Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl... El veni dar (deci) la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunt cuvintele pe care-i le grăise Clăiță. — I. Slavici, *Budulea Taichii*.

19. Mă gindeam la ce viață falsă trăiam noi, la ce dureroase mizerii se ascundeau sub aparențele acestea de belșug și de fericire, în care ne îmbrăcam pentru ochii lumii, și mă întrebam când și cum are să se isprăvească oare piesa asta searbădă și fără noimă, în care noi — actori nenorociți — eram siliți să ridem și să ne batem joc de propriile noastre suferințe. — A. Vlahuță, *O viață*.

20. Cel mai fericit lucru este să te urci pe o scară destul de înaltă, să intri în subsuoara podului, să-i adulmeci finul care nu minte niciodată și de acolo să sari în noapte cu o umbrelă, ca în vremea copilăriei, și să simți că ești mic și că n-ai vrea să mai devii niciodată mare și umbrela să șiroaie pină jos de stele și când ai atins cu picioarele pământul să fii mic de tot și să chemi mama să te ajute să te ridici... — E. Jebeleanu, *Renaștere*.

21. Am văzut deunăzi, pe Podul Mogoșoaiei, un tânăr care numai urit n-ar fi fost de felul lui, dar atîta se pocise ca să se facă mai frumos și așa se bizuia, sărăcuțul, pe mustățile lui, care-i scoteau ochii și care... erau cît se poate de ridicole, ș-așa umbla parcă era luat din iele, că se uita lumea la dînsul ca la altă dihanie, pe cînd el trecea radicos..., convins că-i irezistibil. — A. Vlahuță, *Sfaturi...*

22. O șopîrlă pe cărare, lîngă noi,
Speriată să foșnească dintre foi
Și să stea, să vă uitați o dată bine,
De departe, tu la ea, și ea la tine,
Tu de sus, și ea din pietrele fierbinți...

— G. Topîrceanu, *Sfirșit de vară*.

23. Podvezile și mai ales corvezile fără sfîrșit pentru oștirile împărătești îl furau de la muncă și îi răpeau timpul cel mai potrivit al anului, dar mai greu încă era că gelepii Țari-gradului îi cumpărau, cu ajutorul zapciului, la prețuri hotărîte silnic (care nici alea nu se plăteau), toată bruma de bucate, care era rodul trudei lui, de trebuia apoi să vîndă din vite, ca să împlinească ce era dator la sorocul dărilor. Trebuia să taie neapărat porci, ca să ducă mușchiul de Crăciun la cămara boierului și trebuia să aibă pui de Simpietru, căci asta era chiria bordeiului, chiar dacă nu fusese în stare să-și facă un bordei... — Camil Petrescu, *Un om între oameni*.

24. În preajma ochilor mei și în oglinda închipuirii mele muncite de vedenii, gheburile crîmpeiilor de putregaiuri acoperite cu ierburi sălbatice... se înfiripau și trăiau viața scurtă a unei năluciri „apocaliptice“, care mi se părea că se mișcă încet, se tirăște furis, vine, ajunge și întinde spre mine o gheară flămîndă și ucigașă...

De la o vreme însă, băgai de seamă că, dacă eu mă gindeam cu tot dinadinsul la fel de fel de dihanii, ele în schimb habar n-aveau de existența persoanei mele pe pămînt... — C. Hogas, *Părintele Ghermănuță*.

128 — „... și (chiar dacă) eu... aș avea putere... și (chiar dacă), aș ști... și (chiar dacă), aș scrie... tot Octuși, n-aș izbuti...“ — Propoziții concesive, subordonate față de propoziția tot n-aș izbuti.

129 — „...deci (subînțeles — era) tocmai ceasul/... — Propoziție conclusivă coordonată cu propoziția singurui ceas... era ceasul.

25. Pînă și buhna, cît era ea de greoaie, că nu-și întinsese niciodată aripile la zbor, cu penele ei înfoiate ca și cum i-ar sufla mereu un foi în coșul pieptului, cu capul ei buhos și nedormit, cu ochii nepotrivit de mari, ca de împrumut, buhna, care pe vremea aceea era pasăre de zi, ca celelalte, și-a dezmerțit aripile și-a pornit-o la drum, să găsească un izvor, un pîrîu, să bea o picătură de apă măcar. Și, cum nu era deloc deprinsă, își filfilă aripile, dintru-nții, de la un copac la altul, apoi de la o poiană la cealaltă, pînă ce a ajuns, în sfîrșit, într-o altă pădure.¹⁹⁰ — Em. Gârleanu, *Pasăre de noapte*.

26. Se ținu un sfat de cei ce se credeau mai înțelepți dacă trebuie să mai așteptăm în sat sau să plecăm fără întîrziere. — Duiliu Zamfirescu, *Spre mare*.

¹⁹⁰ Prima frază din acest text are două propoziții principale. Prima principală este întreruptă de patru subordonate, fapt care, după o lungă întrerupere, face necesară reluarea subiectului. Transcriu această propoziție principală, indicînd prin trei puncte locurile de întrerupere de către subordonate: „Pînă și buhna,... / ... / cu penele ei înfoiate [...], cu capul ei buhos și nedormit, cu ochii nepotrivit de mari, ca de împrumut, buhna [...], și-a dezmerțit aripile / ...“

Cuprins

Lămuriri	3
Morfosintaxa	
Părțile de vorbire și sintaxa lor	5
Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile	8
I. Părțile de vorbire flexibile	8
Substantivul	8
Locuțiuni substantivale (p. 10)	
Substantive comune și substantive proprii (p. 11)	
Substantive simple și substantive compuse (p. 11)	
Ortografia unor substantive comune compuse (p. 11)	
Ortografia substantivelor proprii (p. 13)	
Genul substantivelor (p. 17)	
Numărul substantivelor (p. 19)	
Substantive cu sens colectiv (p. 20)	
Declinarea substantivului (p. 22)	
Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ (p. 32)	
Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv (p. 58)	
Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural (p. 72)	
Schimbarea valorii gramaticale a substantivului (p. 74)	
Valoarea stilistică a substantivului (p. 75)	
Articolul	88
Adjectivul	99
Locuțiuni adjectivale (p. 101)	
Adjective simple și adjective compuse (p. 102)	
Flexiunea adjectivelor (p. 103)	
Cazurile adjectivului (p. 104)	
Ortografia adjectivelor la cazurile nominativ și acuzativ (p. 105)	
Ortografia adjectivelor la cazurile dativ și genitiv (p. 107)	
Gradele de comparație ale adjectivului (p. 108)	
Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului (p. 114)	
Valoarea stilistică a adjectivului (p. 116)	
Numeralul	120
Numeralesle cardinale (p. 120)	
Ortoepia și ortografia unor numeralesle cardinale (p. 124)	
Alte numeralesle formate de la numeralesle cardinale (p. 124)	
Numeralesle ordinale (p. 128)	
Ortoepia și ortografia numeraleslelor ordinale (p. 130)	
Pronumele	133
I. Pronumele cu forme personale	134
A) Pronumele personal	134
Declinarea pronumelui personal (p. 134)	
Ortografia pronumelor personale neaccentuate (p. 147)	
Alte pronume personale (p. 175)	

B) <i>Pronumele reflexiv</i>	178
Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate (p. 182)	
Opozițiile: a-i / ai; a-ți / ați; a-și / aș (schemă recapitulativă) (p. 186)	
C) <i>Pronumele și adjectivul pronominal de întărire</i>	189
Acordul adjectivului pronominal de întărire (p. 190)	
D) <i>Pronumele și adjectivul pronominal posesiv</i>	192
Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive (p. 196)	
II. <i>Pronumele fără forme personale</i>	
A) <i>Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ</i>	201
Ortoepia, ortografia și acordul pronumelor și al adjectivelor demonstrative (p. 207)	
B) <i>Pronumele și adjectivul pronominal relativ</i>	212
Folosirea corectă a pronumelui relativ „care” la acuzativ și la dativ (p. 217)	
Acordul pronumelui relativ „care” la genitiv (p. 218)	
C) <i>Pronumele și adjectivul pronominal interogativ</i>	221
Acordul adjectivului interogativ „care” la genitiv (p. 225)	
Ortografia pronumelui „ce” când formează silabă cu alt cuvânt (p. 226)	
Opozițiile: ce-l / cel; ce-i / cei; ce-a / cea (schemă recapitulativă) (p. 226)	
D) <i>Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât</i>	228
E) <i>Pronumele și adjectivul pronominal negativ</i>	232
Verbul	237
Locuțiuni verbale (p. 238)	
Verbe predicative și verbe nepredicative (p. 239)	
Caracterul tranzitiv și intransitiv al verbelor (p. 240)	
Flexiunea verbului — Categoriile gramaticale ale verbului (p. 242)	
Conjugarea verbului	
Modul infinitiv (p. 244)	
Ortografia verbelor la modul infinitiv (p. 245)	
Modul participiu (p. 246)	
Verbele auxiliare (p. 246)	
Ortografia unor forme ale verbului „a fi” (p. 248)	
„A fi” — verb predicativ și verb nepredicativ (p. 251)	
Diateza activă	255
A. Verbe active nepronominale (nereflexive)	255
Modurile personale (predicative)	255
Modul indicativ (p. 255)	
Ortoepia și ortografia unor forme ale indicativului prezent (p. 256)	
Ortografia unor verbe la imperfect (p. 265)	
Ortografia verbelor la perfectul compus (p. 268)	
Ortografia unor forme ale perfectului simplu (p. 275)	
Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului (p. 278)	
Ortoepia și ortografia verbelor la viitor (p. 281)	
Modul imperativ (p. 284)	
Ortografia verbelor la modul imperativ (p. 287)	

<i>Modul conjunctiv</i> (p. 289)	
Ortografia verbelor la modul conjunctiv (p. 296)	
<i>Modul condițional-optativ</i> (p. 299)	
Ortoepia și ortografia verbelor la modul condițional-optativ (p. 302)	
<i>Modurile nepersonale (nepredicative)</i>	306
<i>Modul infinitiv</i> (p. 306)	
<i>Modul participiu</i> (p. 310)	
<i>Modul supin</i> (p. 316)	
<i>Modul gerunziu</i> (p. 319)	
B. Verbe active pronominale (reflexive)	325
Verbe reflexive neobiective cu forme personale (p. 332)	
Verbe reflexive neobiective impersonale (p. 333)	
<i>Diateza pasivă</i>	334
<i>Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut</i>	340
Rolul stilistic al verbului	341
II. Părțile de vorbire neflexibile	349
Adverbul	
Felurile adverbelor (p. 349)	
Ortografia unor adverbe (p. 354)	
Locuțiuni adverbiale (p. 356)	
Ortografia unor locuțiuni adverbiale (p. 357)	
Gradele de comparație ale adverbelor (p. 358)	
Schimbarea valorii gramaticale a adverbului (p. 359)	
Funcția sintactică a adverbului (p. 360)	
Valoarea stilistică a adverbului (p. 363)	
Interjecția	365
Funcția sintactică a interjecției (p. 367)	
Punctuația interjecției (p. 370)	
Prepoziția	373
Locuțiuni prepoziționale (p. 377)	
Ortografia unor prepoziții (p. 379)	
Conjuncția	382
Locuțiuni conjuncționale (p. 383)	
Conjuncțiile coordonatoare (p. 385)	
Conjuncțiile subordonatoare (p. 389)	
Ortografia unor conjuncții (p. 392)	

Sintaxa

Sintaxa propoziției	401
Propoziția	403
Clasificarea propozițiilor	410
Părțile de propoziție. Noțiuni generale	
Părțile principale ale propoziției	417
Predicatul	
Predicatul verbal (p. 418)	
Predicatul nominal (p. 425)	
Valoarea stilistică a numelui predicativ (p. 438)	
Subiectul	443
Acordul predicatului cu subiectul	461

Părțile secundare ale propoziției	
Atributul	468
Punctuația atributului (p. 488)	
Valoarea stilistică a atributului (p. 489)	
Complementul	492
Complementele necircumstanțiale	
Complementul obiect direct (p. 494)	
Complementul obiect indirect (p. 505)	
Complementul de agent (p. 514)	
Complementele circumstanțiale	
Complementul circumstanțial de loc (p. 519)	
Complementul circumstanțial de timp (p. 524)	
Complementul circumstanțial de mod (p. 528)	
Valoarea stilistică a complementului circumstanțial de mod (p. 532)	
Complementul circumstanțial de cauză (p. 534)	
Complementul circumstanțial de scop (p. 537)	
Complementul circumstanțial condițional (p. 544)	
Complementul circumstanțial concesiv (p. 543)	
Complementul circumstanțial consecutiv (p. 546)	
Îndrumări pentru analiza propoziției	556
Sintaxa frazei	
Noțiuni generale	558
Propozițiile subordonate	
Propoziția atributivă	566
Propoziția completivă (obiectivă) directă	575
Propoziția completivă (obiectivă) indirectă	581
Propoziția subiectivă	585
Propoziția predicativă	594
Propoziția completivă de agent	600
Propoziția circumstanțială de loc	603
Propoziția circumstanțială de timp	608
Propoziția circumstanțială de mod	612
Propoziția circumstanțială de cauză	619
Propoziția circumstanțială de scop	624
Propoziția circumstanțială condițională	628
Propoziția circumstanțială concesivă	632
Propoziția circumstanțială consecutivă	638
Îndrumări pentru analiza frazei	643

Plan editură : 33 014
Coli de tipar : 41
Bun de tipar : 3.III.1992

Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI”
București — ROMÂNIA